LUCIA DEMETRIUS

Limpezire

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

LUCIA DEMETRIUS • LIMPEZIRE

Coperta de *W. Müller*

LUCIA DEMETRIUS

LIMPEZIRE

NUVELE ALESE

1962
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

CUVÎNT ÎNAINTE

Nuvelele de față au fost culese din cele patru volume pe care le-am publicat după război: Premieră *(1952),* Oameni și jivine *(1956),* Oglinda *(1957) și* Nunta Ilonei *(1960). Ele au fost alese în așa chip, încît să oglindească cele mai de seamă momente pe care a izbutit să le cuprindă autorul — din desfășurarea politică a evenimentelor din țara noastră — reflectată în conștiința oamenilor. Au vrut să surprindă, atunci cînd au fost scrise, o etapă din dezvoltarea fenomenului social, un pas înainte făcut de această conștiință în drumul său spre desăvîrșire. E vorba în unele dintre ele de oameni care se trezesc, luptă și biruie, în ei și în jurul lor, și racilele trecutului, iar în altele despre oameni care stau în calea vieții noi și sînt înlăturați de puterea ei, care are toate drepturile și toate perspectivele. E vorba de ciocnirea între nou și vechi, în diferite etape, începînd cu primele de după 23 August, zugrăvite în nuvele ca:* Limpezire, O noapte grea, O zi însemnată, *și mergînd pînă la momente apropiate ca acela din* Cînd au crescut apele.

Am căutat să prind în ele chipuri de muncitori, de țărani, de intelectuali, dar și de burghezi și de ciocoi. Cum volumele din care le-am cules sînt toate epuizate, cititorul își va spune părerea dacă am făcut bine sau rău, alegînd, îndepărtînd și reeditînd ce mi s-a părut că merită să mai fie încă citit.

LUCIA DEMETRIUS

O NOAPTE GREA

Uliţa era întunecată şi pîcloasă. Maria încerca să găsească potecuţa bătătorită pe care mersese pe seară, cam pe sub ulucile din dreapta, şi piciorul încălţat în bocanc nu se lovea decît de pietre sau nimerea în băltoace cu pojghiţă subţire care plesnea şi din fundul cărora ţîşneau noroi şi apă îngheţată, pînă peste genunchii ei. Ultima ploaie, din noiembrie, stricase şoseaua. În fiecare primăvară, oamenii ieşeau la muncă voluntară s-o repare, şi în fiecare toamnă apele de munte o săpau, o scrijeleau, parcă o arau cu plugul, o semănau cu pietre colţuroase, rupte din toate stîncile care se ridicau ca un perete negru pe cerul negru al nopţii acesteia. Colo, în fund, la capătul drumului, umbra muntelui, ca de fier vechi, uriaşă, masivă, trimitea frig şi tăcere. Maria încerca să-şi aducă aminte cum arăta în vară, cînd venise ea în sat, cît îi era verdele de adînc şi de tufos, cum păreau de albe în soare culmile lui de piatră cenuşie, cît era de auriu şi roşu felurit în toamnă gigantul negru şi ameninţător de acum. Nu izbutea, pentru că nu-şi putea chinui mintea să se oprească asupra multor chipuri ale muntelui. Noaptea asta era prea plină de griji, de încordare, de răspundere. Schimbă trusa dintr-o mînă în cealaltă. Mîna îngheţă pe mîner. Felinarul din dreptul răscrucii lumina aburit în aerul umed, dar Maria trebui s-o ia la dreapta, pe uliţa care ducea la fîntîna din deal, la casa lui Ilie Lobodă.

Cînd să cotească, lunecă, se propti în călcîie, dădu să cadă pe spate, se răsuci toată, trudindu-se să nu se prăvălească, şi izbuti să se oprească cu umărul în gardul

cooperativei. Puteau să se spargă fiolele ! Asta ar fi fost îngrozitor ! Chiar azi, pe seară, le primise de la Raion, de la secţia sanitară, după ce telefonase cu disperare că în sat s-a declarat un caz de anghină difterică. Se speriase atît de tare la gîndul că se puteau sparge fiolele, se opintise cu atîta efort să nu cadă, să nu izbească trusa de pămînt, încît simţi, cu tot frigul, că fruntea sub basma i s-a îmbrobonat de sudoare. Scoase batista s-o şteargă, şi mîna, în buzunar, dădu peste scrisoarea lui Emil. O pusese acolo în grabă, după ce o citise la dispensar, înainte de a pleca. Ar fi fost mult mai bine să nu vină scrisoarea asta azi, ar fi fost mult mai bine să nu fi venit niciodată, să nu mai fi fost scrisă. Parcă singura grijă a lui Emil ar fi să-i facă şi mai grele greutăţile, să-i arate că depărtarea dintre ei era imensă, să-i dovedească precis că ar putea rămîne aci nu doi ani, ci poate toată tinereţea, toată viaţa. N-avea să-i răspundă, nu, de data asta n-avea să-i răspundă, nici măcar ca să-i spună că n-are dreptate. La ce folosiseră certurile lor de altădată, la ce folosiseră lungile discuţii de pe poziţii opuse ? Emil se încăpăţînase să cîrtească, şi ea venise aci. Era greu ? Cîteodată era greu. Astă-seară, de pildă, era foarte greu. Trimisese oficiantul sanitar în Cîrtiţa cu medicamente şi instrucţiuni, deoarece copiii din Cîrtiţa veneau la şcoală aici şi stătuseră în aceeaşi clasă cu Costel, şi acum orbecăia singură prin bolovani, peste bălţi, cu vîntul în piept. Trebuia să-i mai facă lui Costel o injecţie în noaptea asta. Trebuia să dea pe toată uliţa gargară şi picături, să prevină pe cît se putea epidemia. Trebuia să alerge acum din casă în casă. Atît era clar. Ce să cîrteşti ? Că nu e lumină electrică ? Că nu e drumul asfaltat ? Că a venit iarna ? Într-o zi are să fie electrică, şi drumul — asfaltat. Să te gîndeşti, ca Emil, că ar fi mai bine să fie altul în locul tău, şi tu acasă, la Bucureşti, să lucrezi într-un spital mare, bine utilat, unde nu porţi tu răspunderea întreagă la nimic, ci o împarţi cu alţii, sau, dacă eşti leneş, o laşi asupra altora, şi tu să stai seara cu picioarele în papuci, lîngă calorifer, sau să te duci la teatru ? Dar de ce să fie aici altul, şi nu ea ? Acelui altul i-ar fi uşor, i-ar plăcea ? „Ai darul să vînezi jertfa ! Te complaci în ea ? De ce nu te zbaţi puţin ?" Vînează

jertfă ? Jertfă ! Așa sună puțin a discurs electoral burghez. De ce jertfă ? Gheorghe din vale nu se jertfește cînd urcă noaptea la deal, la cooperativă, și eu mă jertfesc ! M-am născut pentru o viață comodă ! Prostii ! Uite lumină la geamurile lui Ilie Lobodă. La două odăi. Asta înseamnă că mă ascultă, nu stau toți claie peste grămadă în odaie cu Costel. Trebuie să fi făcut foc în odaia dinspre drum.

Dulăii lui Ilie se reped la poartă și latră, mînioși pe frig, pe burniță, pe străinul care, cu zgomotul bocancilor lui, care calcă apăsat, îi scoate de sub prispa unde s-au ghemuit unul în altul și îi cheamă la datorie, la datoria lor aspră de cîini. Prin dosul ferestrelor luminate trec cîteva umbre, se încrucișează, aleargă și întîrzie să deschidă ușa casei, să potolească zăvozii. Maria se grăbește, trece printre cîini ; unul, mare, cenușiu ca noaptea, îi pune labele în piept, îi latră gros în obraz, mai s-o doboare. Ceilalți se reped la glezne. Toți sînt răgușiți de frig și uzi. Ușa casei se deschide. Ilie strigă din prag, aspru și rar, fără grabă, face un pas spre trepte, dar nu le coboară, mai strigă o dată și se apleacă, de parcă ar culege o piatră de jos. Dulăii fug, scîncesc fără să fie loviți și se ascund sub prispă. Cînd Maria suie treptele, o mîrîie dușmănos, mai fac cîte un salt pe scară și iar se ghemuie sub cerdac.

În sală e zăduf. Pe laviță, lîngă perete, stau Tinca, fata cea mare a lui Ilie, și o babă groasă și puțin șașie. Maria n-o cunoaște, n-a văzut-o niciodată, nici la dispensar, nici la U.F.D.R., nici pe uliță măcar. Săftica, nevasta lui Ilie, se învîrtește în jurul vetrei cu plită de fier, roșie de atîta foc, și mută două oale mereu una în locul alteia. Și-a tras peste gură, în semn de suferință, basmaua cu care e legată la cap și oftează des, adînc. Ilie stă țanțoș, cu burta înainte, cu căciula pe ceafă și aici în casă, încruntat și închis. De cînd în sat țăranii au început să vorbească mai hotărît despre colectivizare, de un an, și nu-i mai vin lui la lucru cu ziua sau cu sezonul, s-a supărat pe viață de tot și s-a făcut parcă și mai ursuz. Prietenos n-a fost el nicicînd ; pogoanele de pădure și cele de arat, mai puține, că e sărac pămîntul aici, aproape de munți, i-au stat în spinare parcă totdeauna și l-au silit

să țină burta și pieptul înainte, gîtul țeapăn și căciula pe ceafă. S-a uitat totdeauna la om de parcă i-ar fi spus: „Care ești tu, mă?"

— E aer închis aici, spune Maria și scoate haina de pe ea; începe să-și pregătească seringa, fiola, alcoolul.

— Dacă aerisești, răcești, răspunde Ilie scurt.

— Doarme? întreabă Maria.

— Ce să doarmă? se vaită Săftica sub basma. Ce să doarmă, că arde ca focul, ca focul, m-auzi? Care pîrlit, dar-ar boala în el, l-a umplut și pe-al meu, că doar din el singur n-a ieșit așa microb! Îl hrănesc, doamnă doctor, îl hrănesc, să nu simtă că în casă nu mai e. Că uite, de la pădure nu mai e ce să vinzi; porumb cum să vinzi? că-ți ia. De colo nu, de colo nu, ce să le dai la copii să ducă la gură? Aia e! și Săftica oftează adînc și mută iar oalele din loc.

Ilie scoate pieptul înainte, se uită urît la femeia lui și rostește apăsat:

— Tăcerea e de aur!

Baba șașie de pe laviță mișcă repede ochii de la unul la altul și-i oprește pe trusa deschisă a Mariei cu atîta curiozitate, de parcă s-ar aștepta să iasă din ea un porumbel, ca din mîneca scamatorului de la bîlci. În odaie miroase felurit: a haine ude, a tocană, a trupuri prea încinse.

— Eu totuși vă rog să deschideți puțin ușa, spune apăsat Maria. Soba dogoare; chiar dacă se răcește cîteva minute, are să se încălzească repede iarăși. Nu-i sănătos să treacă aerul ăsta dincolo, la copil. Va trebui să deschideți puțin și geamul la el, după ce-l înveliți bine.

Săftica și bătrîna schimbă priviri piezișe, îndărătnice. Dar cînd intră dincolo, Maria se lovește de alte duhori. Odaia asta trebuie să fi stat cu geamurile închise din vară. De tavan spînzură funii lungi de usturoi, de ceapă și de ciuperci. Pe altă grindă, cîteva șunci și șiruri lungi de cîrnați. La ferestre sînt perdele groase, albastre, de bumbac, pe pereți, fotografiile mari a Săftichii și a lui Ilie, țanțoși, cu ochi fără privire, cu părul ca lipit pe cap cu săpun, înconjurați de fluturi mari din prosoape de borangic. Pe un pat, un morman mare de perne brodate, de scoarțe împăturite, de lăicere. În

celălalt pat, Costel. E încă îmbujorat de febră, dar ochii nu-i mai ard parcă ca acum două ceasuri.

— Altă odaie nu mai aveți? Eu știu, de cînd am căutat o odaie pentru bucătăria dietetică, că mai aveți două.

— Păi, în una nu-i pat, și în cealaltă-i lînă și grîu.

— Cum țineți un copil cu o boală molipsitoare atît de primejdioasă în odaie cu atîtea lucruri, pe care vreți să le mîncați pe urmă? Știți că aici am să aduc etuva, și toate proviziile astea au să fie prăpădite? Nu v-am explicat, nu v-am rugat eu azi, cînd am fost aici, să scoateți din odaie aproape tot? Ce vă închipuiți, că e o glumă?

— Păi ce atîta bătaie de cap, maică? oftează Săftica. Parcă e primul copil bolnav! Au mai fost ei și alții, și pe urmă n-a murit tot neamul.

— Vorbe! încheie Ilie.

Temperatura lui Costel a scăzut de la nouă seara pînă acum cu un grad și trei linii. Crupul difteric a fost înlăturat. Serul a lucrat. Acum Maria îi face o doză mai mare, organismul s-a adaptat. Costel, năuc de febră, se zbate puțin, dar pe urmă, somnolent, nu-și dă bine seama cînd i se face injecția, ca să protesteze. Numai Săftica se jelește și-și acoperă mai tare gura cu basmaua cînd acul se apropie de pulpa copilului, cînd Maria îi curăță gîtul cu un tampon de vată. Ilie stă la capul patului, țanțoș și aspru, cu gura strînsă pungă, cu ochiul cîrtitor, îmbufnat.

— De-ar fi bune! se jelește Săftica.

— Ce să fie bune? întreabă Maria.

— Doctoriile... că de... nu mai sînt ele cum erau...

— Da, sînt mai bine făcute acum, retează Maria.

Capul lui Costel e ca un măr de rotund, ochii lui negri sînt încețoșați de temperatură și de somn. Părul, buclat, castaniu, îi cade pe fruntea fierbinte. Maria simte, ca o gheară în inimă, o frică ascuțită. Viața unui copil e un lucru atît de fragil! Tu faci tot ce poți, tot ce știi, și ei, cu o neglijență, cu o sălbăticie, pot să piardă copilul.

— Tinca să nu iasă mîine din casă și nici să nu primiți pe nimeni.

— Păi ea n-are nimic.

— Dar a stat pînă în seara asta laolaltă cu Costel. Și mai bine ar fi fost să nu intre aici decît mama, și de cîte ori iese să se spele pe mîini. Dar văd că intri și dumneata, îi spune Maria lui Ilie. Și dumneaei cine e? Musafir? întreabă Maria arătînd pe bătrîna șașie de pe laviță, din sală. Nu v-am rugat să nu lăsați pe nimeni să intre în casă?

— E o cumătră, a venit după sită, taie vorba scurt Ilie.

Tinca se foșni pe laviță, lîngă bătrînă, se uită în jos și duse mîna la gură să-și ascundă rîsul.

— Ce te hlizești, fată? o repezi Ilie.

Mariei îi fulgeră prin minte că era ceva necurat în rîsul fetei și în răspunsul repezit al omului; își aduse aminte de vînzoleala de umbre pe care o văzuse în dosul geamurilor cînd lupta în curte cu dulăii, de ușa casei, care întîrzia să se deschidă, și se uită lung la bătrînă. Ochii ei șașii alergau de colo-colo, ca doi iepuri alungați.

— Ești de aici din sat, lele? întrebă Maria pe cînd se spăla pe mîini.

— Din Tomeni, măiculiță, de peste deal.

— Și-ai venit din Tomeni, de peste deal, să iei o sită! Ia te uită, frate, ce lipsă de site e în Tomeni! bodogăni doctorița, uitîndu-se în jurul ei, căutînd cu privirea ceva care să întărească presupunerile ce începuseră să încolțească în mintea ei. Da' vrăji nu știi să faci? Descîntece? O fi făcătură la mijloc, nu știi s-o desfaci?

— Eu? Vai de capul meu! se cruci bătrîna. De unde să știu eu?

Pe masă erau doar fundul mămăligii și strachinile golite, pe plită — o oală de lapte, și ceaunul, în care fusese mămăliga, clocotea ca să se descojească. Sub masă — ceva acoperit cu un prosop. Maria se apleacă repede și ridică prosopul. De sub el — o ulcică. În ulcică licărea în fund o masă vînătă-verzuie, ca fierea, peste care era pusă o gheară de cocoș.

— Ce porcării vreți să-i dați? Asta e sita pe care ai venit s-o iei, mătușă? Vreți să îmbolnăviți copilul și mai rău? Și mai spuneți să nu-l ducă mîine la spital, la oraș!

Maria deschide cu furie ușa vetrei și aruncă peste flăcări cuprinsul ulcelei.

— Încearcă omul, ce să faci ? se jeli Săftica. De unde i-o veni, numai sănătate să-i vie, maică, de ce să te superi ? Nu i-o dădea să bea, numai îl ungea pe la gură și pe beregată !

— Prostii de muiere ! tăie Ilie. Ce, crezi că eu le lăsam ? Astea-s bune pentru nătărăi ca Tănase, pentru alde Manole, nărozi fără carte. Mi s-au pus muierile pe cap, dar nu le lăsam eu să împută copilul.

— Am văzut, sînt sigură, se înfurie Maria. Du-te, lele, la Tomeni, hai, că-i noapte. Am să vorbesc eu cu doctorul de acolo, să știe ce ajutor are în comună. Să afle și Partidul, și Sfatul ! Poate că au să aibă nevoie de dumneata !

Baba se îmbrăcă grăbită, speriată. Ilie se uită sanchiu la Maria, cu gura și mai strînsă de furie, încordat tot, de parcă s-ar fi stăpînit să nu se repeadă s-o strivească. Maria se îmbrăcă și ea. „Dacă nu ies din casă o dată cu baba, ăsta e în stare să lase dulăii să mă rupă", se gîndea ea. Tinca, smerită pe laviță, după ce căpătase de la taicăsău un pumn în șale pentru că rîsese ca proasta și trezise bănuielile doctoriței, se uita în pămînt și rodea colțul basmalei. Săftica bombănea și trîntea în fața sobei cleștele și vătraiul, unul după altul, de parcă mînerele lor ar fi ars. Afară, dulăii se repeziră iar la Maria și la babă.

— Ptiu, fire-ați voi afurisiți, bodogănea bătrîna. Strigă-i, nea Ilie, n-auzi, că ne rup ăștia de picere, dar-ar boala-n ei. Marș tu, javră ! Na !

— Te duci acasă, mătușă ?

— Da' unde, păcatele ?

— Nu te mai oprești nicăieri în sat ! Ne-am înțeles ? Eu în noaptea asta intru în multe case... Să nu te mai găsesc pe undeva cu labele dumitale de găină, cu fierturile alea spurcate, că să știi că mă duc la miliție să cer să te aresteze. Nu mai împuia capul oamenilor cu prostii. Ai băut vreodată dumneata fiere din aia amestecată cu labă de găină, s-o-ncerci pe pielea dumitale ? Spune !

— Păi nu-i de băut, maică, e de uns.

— Ei, te-ai uns vreodată cu ea ?

— Păi n-am avut nevoie.

— Ai avut, n-ai avut, nu te spurci dumneata cu asemenea leacuri, pentru că știi cîte parale fac, că sînt bune

pentru proşti, hai? Ei, mulţi proşti nu mai găseşti azi, aşa că lasă-te de meserie, sau o să te ucidem noi de ea.

Bătrîna o luase la picior mult mai lesne decît ar fi putut lăsa de bănuit trupul ei îndesat, rotund ca o boccea. Maria se opri în dreptul casei lui Manole şi o urmări cu ochii pînă pieri după colţul cooperativei, unde felinarul slab punea o pată galbenă, ceţoasă, pe întunericul nopţii.

Ia te uită, spunea Emil, că are să se lovească de superstiţii încă în viaţă, de rezistenţe. Ilie Lobodă, om care a avut avere de la taică-său, de la bunicu-său, umblă cu asemenea spurcăciuni. Se uită la doctor ca la un duşman. Şi doar oricînd cu banii lui ar fi putut să se ducă la doctor, în oraş, dacă aici n-au avut dispensar pînă acum cîţiva ani.

Ce să aştepţi atunci de la Manole, care a făcut acum un an şcoala de analfabeţi? Un om viu la cap, Manole e dintre cei care luptă pentru colectivizare; copiii lui vin regulat la dispensar şi la şcoală; dar în faţa unei nenorociri ca asta, nu ar fi oare mai îndărătnic chiar decît Ilie? Nu are înapoia lui adunat mai mult întuneric, mai multă superstiţie născută din mizerie, gata să se deştepte la o lovitură puternică? Aşa ar spune Emil.

O, Emil, cu deprinderea lui de a cîrti, ce n-ar spune acum! Scrie că a început să aibă clientelă în cabinetul lui cel nou, că se duce des la teatru, la concerte. Poate că şi acum, cînd pe ea o bate vîntul ca pe o trestie, Emil, în hainele lui negre, e la concert. Stă grav şi absorbit. E frumos în haine negre. Ce e, în definitiv, Emil decît un doctor frumos şi cu cabinet particular? A însemnat vreodată ceva pentru ea? A vrut s-o ia de nevastă, adevărat, asta era în ultimul an de facultate, şi ea a stat pe gînduri şi l-a amînat. N-avea încredere în el ca om, nu-l iubea destul, nici nu-l stima cum trebuie. Şi a rămas aşa, nu o făgăduială, nu un legămînt între ei, mai puţin, un fel de presupunere, mai mult a lui, că poate într-o zi se vor căsători totuşi. Acum probabil că nici Emil n-o mai crede, ea n-o crede de fel. Şi el îi scrie. Din uşurinţă? Din orgoliul bărbatului care nu crede că o femeie poate să-i spună „nu" în toate chipurile, să fie mai puternică decît el, să vrea ce vrea

ea, nu ce vrea el? Dar ea însăși, ea, Maria, de ce i-a răspuns din cînd în cînd? De ce se mai gîndește totuși, cîteodată, la el? Din slăbiciune? E cîteodată slabă. Cînd e singură, cînd îi e greu. Emil face parte din tinerețea în care nu erau toate limpezi, din facultate, dintr-o viață lăsată în urmă, în care intră orașul, spitalul, sala de concerte. Astea se întorc cîteodată. Dar și Emil știe așa de bine, în scrisori, să le trezească...

Poarta lui Manole scîrțîie lung și trosnește. În fundul curții latră un cîine, dar nu se apropie. Ușa casei scunde se deschide repede, și Fira iese în curte, cu cojocul pe umeri. După ea, unul din copii, cu părul ciuf, prins de fusta ei, se rostogolește pe trepte de grăbit ce e.

— Vino, vino, domnișoară, strigă Fira. L-am legat pe Ursei. N-avea teamă.

— Bună seara. Cum de l-ai legat?

— Mi-a spus Victorina lui Matei că vii seara asta pe toată ulița. I-a spus și ei sanitarul Varlaam, cînd urca la Cîrtița, și Victorina a venit din casă în casă și ne-a vestit să legăm dulăii și mai bine să nu ne culcăm.

Maria suie treptele și-și mușcă buza. Uite, Victorina e în U.F.D.R. Ea, Maria, n-a vestit U.F.D.R.-ul, a uitat, cînd a dat de un caz de anghină difterică s-a speriat, i s-a părut că este singură pe lume, că trebuie să facă totul singură. Dacă Varlaam nu se întîlnea cu Victorina, ar fi uitat pînă mîine, cînd, din fericire, i-ar fi adus aminte cineva. Și doar cu femeile astea a făcut bucătăria dietetică, cu ele a mobilizat și Cristenii și Cîrtița astă-toamnă pentru vaccin, cu ele a pornit să facă casa de nașteri, cerută de Raion, a cărei necesitate o simte întreg satul, cu ele și cu mobilizările făcute de tovarășul Mocanu de la Partid. De ce a uitat? A luat-o iar pe sus vechiul obicei de a lucra de unul singur, uitat în ultimii doi ani de facultate, uitat aici în parte, în lucrurile în care poate fi ajutată. Scrisoarea lui Emil a făcut-o să uite? Poate, indirect, învolburînd în ea tot ce e egoist, tot ce e lumea aceea din care el face parte și azi și din care ea a făcut parte odată, pentru că a trăit printre mic-burghezi, a gîndit individualist și a încercat să se izoleze, să se singularizeze, crezînd că-și creează o „personalitate". „Personalitatea" asta sare ca un arc

la fiecare scrisoare a lui Emil și, luptîndu-se în mintea ei cu obiecții logice, cu raționamente, cu o credință fierbinte chiar, arcul de oțel străpunge prin tot ce gîndește și simte Maria.

Nici la tovarășul Mocanu nu s-a gîndit în seara asta, și doar de cîte ori s-a dus la el, a prins puteri noi.

În sală e frig și aproape întuneric. O lampă de gaz, mică cît o ceapă, cu fitilul cît unghia, luminează slab polița cu blide, cuptorul rece. În odaia mare, cu cîteva paturi, e aprinsă o lampă mai mare. Doi copii scot capul de sub plapumă, rîd și-l trag înapoi. Dedesubtul plăpumii începe o zvîrcoleală de coate și de picioare, chicote mici, înfundate, și alt cap răsare de sub alt colț al învelitorii, acolo unde se ivesc de obicei călcîiele.

— Ia să văd eu ce pescuiesc aici! se repede Maria rîzînd spre pat. Ia să văd ce găsesc aici, nas, sau degețele?

Sub mîinile ei, care aleargă repede peste plapumă, răsar alte chicote și rîsete. În sfîrșit, toți copiii Firei își trag capetele la locurile lor, pe pernele cu pătrățele albastre și albe, și cel mai mare, tot prins de poalele maică-si, rîvnește cu ochii mari la jocul bun din pat, la care el n-a luat parte.

— Par zdraveni toți patru.

— Sînt, și eu am fost cu ochii pe ei, să văz dacă nu au cumva călduri, dar s-au jucat pînă acum ca diavolii, n-a gogit nici unul.

— În orice caz, uite, eu ți-am adus gargară pentru ei și picături de pus în nas. Mîine să-i ții în casă și-n curte.

— Da' la școală? strigă cel cu ciuf.

— Școala se închide pentru cîteva zile. Și te rog, Firă dragă, la cel mai mic semn, dacă unul tînjește, dacă înghite greu, vino să mă vestești numaidecît.

— Și acum ce faci, domnișoară doctor? Mergi așa, toată ulița? De ce n-ai cerut ajutor la noi, că am stat la sediu pînă la opt? Să mai fi mers o femeie, două din U.F.D.R., să ducă doctoriile. Așa, singură...

— Mi-am pierdut capul, Firo! Cînd pe la ora patru am dat de copilul lui Ilie bolnav, m-am repezit întîi la telefon, să cer de la Raion ser. Apoi m-am dus la dis-

pensar să verific provizia de dezinfectante pe care o am. Am primit serul, mi l-au trimis printr-un curier, l-a luat cursa, n-aveau nici o mașină acolo. Dacă ar fi avut mașină, era mai simplu să ridice copilul bolnav. Au să-l ridice mîine în zori. Apoi l-am trimis pe Varlaam la Cîrtița și eu am pornit în sat. M-am zăpăcit.

— Eu te-aș ajuta acum, da' sînt singură cu șobolanii ăștia ai mei, că omu mi s-a dus la maică-sa peste deal, și ei nu vor de loc să doarmă. Da' poate Victorina să meargă la o parte din case, și dumneata la alta. Vorbește cu ea.

— Ai dreptate.

— Ori Lina. Dar mai bine amîndouă, ca să sfîrșiți mai iute. De, dacă știam de cu ziuă, mai bine era.

— Ei, nu mă mai certa acum, rîde încet Maria. Altă dată n-am să mai uit. Noapte bună, șobolani!

— Chiț! chiț! răspunde patul plin de freamăt.

— Chiț! o apucă de picior pe Maria cel din mijlocul odăii, care s-a dezghețat, și-a pierdut sfiala și s-a desprins de maică-sa.

Burnița de adineauri s-a schimbat într-un fel de ninsoare. Picăturile sînt de scamă înghețată, întîrzie să se topească pe obrazul rece al Mariei, se lipesc de gît, sub guler, și pe urmă se scurg încet, reci, pe umeri, pe piept. „Cu haina asta n-ai să poți să treci iarna într-un sat de munte", i-a spus Emil cînd își făcea bagajul, la plecare, în august. Emil știe pe dinafară atîta carte, la facultate cînd erau la cursuri se ridica și vorbea frumos, puțin cam declamator, dar parcă atunci cînd rămînea singur cu ea, tot ce știa și tot ce-a citit se desprindea de el. Atunci bodogănea din pricina salariului, a lipsei de lux, căruia el îi spune „confort", cîrtea chiar anumite măsuri. Ca și cum toate astea n-ar face parte dintr-un tot, ca și cum ai putea să dai tuturor oamenilor de la început tot acest confort de viață, pe care abia acum începi să-l construiești. Sigur că ar fi bine să aibă un palton mai gros, o șubă chiar... Dar are azi fiecare om o șubă? Ca să fie atîtea șube cîți oameni sînt, trebuie făcute, mai întîi, atîtea altele mai însemnate. Emil e

oare orb de nu vede? E deștept Emil, e delicat, dar e egoist, e comod, da, asta a supărat-o întotdeauna la el.

În casa Victorinei Matei e cald, dar nu duhnește nimic. Omul și femeia stau lîngă vatră și vorbesc încet. Ea deapănă. Pe pernă, două capete ca de in, unul cu năsucul ascuțit, lîngă un măr.

— Uite, spune Victorina, ți-am păstrat puțin lapte fierbinte.

— Mulțumesc! răspunde Maria, și i se pare deodată că inima îi zvîcnește, foarte caldă, în trupul înghețat. Dar mai am atît de alergat, nu pot să stau. Ce-ți fac copiii?

— Uite-i, dorm, sînt zdraveni. Da' tot ai să stai un pic, că pe urmă merg și eu cu dumneata. Eu pe o parte a drumului, și dumneata pe ailaltă, ca să isprăvești mai iute. Pe drumu mare ai fost?

— Nu, l-am lăsat pe mîine dimineață. Nu pot să trezesc oamenii istoviți de muncă așa tîrziu. M-am gîndit să doctoricesc în seara asta ulița în care se află bolnavul, și mîine, cum are să fie școala închisă, să mă duc pe drumul mare.

— Mîine, pe drumu mare o să meargă femeile, a mea și altele, zice domol Matei. Da' să nu te sperii, cred că al lui Duță Pop nu-i sănătos. Acum am aflat de la copiii noștri că-l ține în casă de două zile și că de alaltăieri îl doare în gît.

Maria rămîne cu privirea pe ochii mari, negri ai lui Matei, pe fața lui mare, brăzdată, bună și înțeleaptă.

— Am căutat sora de la creșă, s-o întreb ce copii i-au lipsit, și era în oraș, la inspectorat, rostește ea; încă încremenită, pune pe masă cana de lapte și-și strînge basmaua pe cap.

— Victorino, mă duc acolo. Du-te dumneata pe amîndouă părțile uliței ăsteia.

— O mai iau și pe Caterina. Întîi îi scol pe ai mei, îi doctoricesc cum spui dumneata și mă duc după Caterina. Să n-ai grijă, la Floarea, la Ruxandra și la Caterina e curat, au să asculte... O să fie mai greu cu a lui Mihai Ciulură, e căpățînoasă, nu vrea să învețe nimic nou, da' o s-o dăm pe brazdă.

— Viu cu dumneata, spune Matei pe trepte și-și îndeasă în cap căciula scundă.

— Nu, e bine să stai, ai copii, să nu le aduci microbii.

— O să mă spăl, spune molcom Matei și o ajută să sară pragul portiței mici, tăiată în poarta mare, pentru care.

Acum, la coborît, drumul prăvălit e mai înghețat decît atunci cînd l-a suit Maria. Bocancii răsună pe pămîntul tare, zbîrcit, pojghița bălților nu se mai sparge, fulgii sînt acum mici, înțeapă ca vîrful de ac. Dinspre munte coboară o răsuflare de gheață, și întunericul, pătat la răscruce de lampa așezată în felinar, pare mai negru decît acum un ceas.

— Ține-te de mine, tovarășă doctor, spune Matei, și dă asta la mine. Îi ia trusa din mînă și o sprijină. Nu se văd unul pe altul. Doar vocea domoală și adîncă a omului îi aduce Mariei aminte ochii lui negri, nasul mare, fața brăzdată, înțeleaptă. Povestește încet: Ei, l-a ascuns Lencuța a lui Duță Pop, că se ține de poalele Săftichii lui Lobodă. Oameni nărăvași, potrivnici.

— Mi-am dat seama și eu că dacă mie îmi pune așa piedici cînd e vorba de sănătatea copilului lui, în treburile satului trebuie să bage rău bețe în roate, el, Ilie și alții ca ei.

— Acu', să vezi duminică, cînd o vorbi tovarășul Mocanu despre colectivizare, ce mai țipete o să scoată. Și poate că la ședință nici n-o să vie ei, dar bîrfeli și ștafete în tot satul: că n-o să fie așa, că n-o s-aveți așa! Se știu toate dinainte. Știm cine e Ilie Lobodă și Săftica lui și cine e Petrică Carapan și ce pot să spună ei. Despre tot ce pot să iscodească, o să vorbească tovarășul Mocanu, duminică.

Prin lumina felinarului de la cotul străzii, Matei a văzut ochii cercănați ai Mariei și fața ei înghețată. Îl ascultă, dar se vede bine că grija o absoarbe și o adună.

Intră amîndoi pe poarta lui Duță Pop. În casă arde o lumină mică. Femeia lui Duță, Lencuța, e singură. Duță lucrează sus, la cherestea, în munte, de cîteva luni. A fost pe vremuri argat la Ilie Lobodă. De vreo patru ani

a ieșit, s-a dezmeticit, acum stă pe picioarele lui și nu-l poate vedea în ochi pe Ilie, pentru tot ce a înghițit de la el.

Lencuța stă lîngă fetița culcată în pat sub un țol gros, mițos. Colo, în fund, lîngă fereastră, unde e mai întuneric, mișcă ceva. În odaie se aude horcăitul fetiței, greu, ca de agonie.

Maria mărește fitilul lămpii, să vadă mai bine. Lencuța e speriată, mută, cu ochii la Maria și la Matei. Doctorița se apleacă peste copilă. Părul îi e lipit de față și de cap, de asudată ce e, ochii holbați, ieșiți din orbite, ca la spînzurați: răsuflă greu de tot, se înecă, horcăie. Mînuțele slabe se agață convulsiv de firele lungi ale mițoasei.

Maria o ridică, îi deschide greu gura, îi cercetează gîtlejul la lumina slabă a lămpii.

Întîi simte că împietrește de o spaimă mare, că fălcile i se înțepenesc ca ale copilului, apoi deodată o furie aprinsă o cuprinde, o furie ca o furtună care duce cu ea tot. Îi vine să fărîme femeia, s-o ucidă.

— De ce? De ce n-ai spus o vorbă? De ce nu m-ai chemat? De ce ai ascuns? Ce ți-ai închipuit? Nu vezi? Uite, îți moare copilul! Moare, auzi? Din vina dumitale!

— Poate n-o muri... îngaimă femeia.

— A făcut crup difteric, tovarășe Matei! A făcut crup! Trebuie operată acum, pe loc, altfel se înăbușă.

— Să sculăm pe Vasile, să puie caii! spune Matei.

— Pînă ajungem la spital, douăzeci de kilometri, moare pe drum.

Femeia se uită năucă la Maria. Matei se uită și el, dar cu nădejde. Nu poate crede că nu se mai poate lupta. Privirea lui îi dă Mariei curaj. Privirea lui, care spune liniștit și înțelept că omul mai poate oricînd da o bătălie, că înăuntrul lui e o mare putere, o face pe Maria să spună limpede, cu un glas care nu mai tremură, fără să audă buzele femeii, care rostesc „cum o vrea Dumnezeu":

— Operez eu chiar acum.

În fund, lîngă fereastră, acolo unde e mai mare întuneric, și adineauri mișca ceva, se aude un foșnet. Maria

stă aplecată peste pat, învelește repede fetița într-un cearșaf, în pătură, o leagă la cap. Matei vine liniștit de sub fereastră, aducînd ca pe o boccea de rufe vechi baba grasă și șașie, care stătuse pe laviță la Ilie Lobodă.

— Uite-o și pe asta, spune el. Ai venit de bocitoare, ori de cioclu?

— Aici erai? se-ntoarce Maria, dar n-are timp să-și verse toată furia pe ea. Am găsit-o și la Ilie. S-a prefăcut că pleacă din sat.

— I-a răcomandat-o pesemne Săftica, dă din cap Matei și ține mai departe baba de umăr, că Lencuța s-a aciuat pe lîngă Săftica de cînd i-a plecat omul la munte, nu știe el, săracul! Cu muierile alelalte la o treabă nu merge, dar la Săftica o găsești, să bîrfească amîndouă. Uite ce dar bun ți-a făcut acum! Îți trebuie baba Săftichii, să-ți omoare pruncul!

— Ajută-mă, tovarășe Matei! S-o ducem.

— Unde o duceți? sare deodată Lencuța, care a stat uluită pînă acum, înspăimîntată și zăpăcită.

— La dispensar.

— Vai de sufletul meu! Da' las-o să moară acasă, pe căpătîiul ei, cu lumînare la cap, ce să moară în străini? Las-o, păcatele mele!

— Taci, Lencuțo! spune greu și liniștit Matei, atît de apăsat, încît Lencuța tace o clipă și izbucnește iar: Inimioara mamei! Unde te duc? Lăsați-mi copilul!

Maria îi pune o clipă mîinile pe umeri.

— Ascultă-mă, femeie, dacă nu o operez acum, numaidecît, moare, mă pricepi? Dacă o operez repede, scapă. Ai făcut destule prostii pînă acum. Lasă pe alții acum să facă treaba cum e cuminte.

Lencuța tace și suspină. Matei ia fata în brațe, învelită cum e în pătură. Maria își ia haina, își ia trusa.

— Lencuțo, se-ntoarce Matei din ușă, tu stai acasă. Uite, să culci bătrîna asta aici. Ți-o dau în pază pînă mîine dimineață, cînd vin s-o iau. Da' mai trec eu și în noaptea asta, să-ți spun cum a scăpat fetița. Stai liniștită. Nu veni după noi, că ai să te bocești și n-are să poată opera tovarășa doctor. Auzi, mă Lencuțo, ți-o scapă, mă-ntorc curînd să-ți spui. Dă-ne un ajutor și tu,

ține baba asta cu sila aici, să nu mai calce și pe la alții. M-auzi?

Lencuța aude, deschide gura, nu spune nimic, o închide iară și-nlemnește pe prag cu ochii în urma lor. Din drum, s-aude c-a izbucnit în plîns.

Matei și Maria merg repede, tăcînd, unul lîngă altul. Cum are să procedeze, de ce instrumente are să se slujească? Nu are tot ce-i trebuie. Varlaam nu e aici. Nu-i lumină. La gîndul ăsta, rămîne. Nu-i lumină. Două lămpi cu gaz, mai mari ce-i drept, dar atît. A cerut un petromax de la Sfat, l-a cerut de o lună. La secția sanitară de la Raion nu au avut. I s-a spus să se adreseze autorităților locale. A cerut Sfatului s-o ajute, U.F.D.R.-ul a început o colectă, dar n-a isprăvit-o. N-are lumină, Sfatul e vinovat. Trebuia s-o ajute. Cum va opera fără lumină?

— N-am lumină! spune ea cu gura uscată.

— Cum? nu pricepe Matei.

— N-am destulă lumină pentru operație. Am cerut Sfatului un petromax și nu mi-a dat.

— Nu-l are în buzunar, spune molcom Matei.

Mariei i se face puțin rușine.

— Da' mă duc eu să-l scol pe Gheorghe Bratu, să-l rog să meargă să deschidă biroul să vă împrumute petromaxul lor în noaptea asta.

— Du-te, du-te, tovarășe Matei! strigă Maria și întinde brațele să-i ia copilul.

— Să te duc dintîi la dispensar cu fetița.

— Lasă, o duc eu. N-avem timp. Pînă vii, pregătesc; du-te, dragă tovarășe, du-te!

Matei face calea întoarsă, și Maria, cu copilul pe un braț, cu trusa în cealaltă mînă, calcă apăsat și grăbit, fără să mai simtă bolovanii, gheața, ninsoarea. Înăuntrul păturii fetița s-a încordat întîi; apoi s-a muiat ca o rufă scoasă din apă fierbinte, ca un pisoi nou născut. Poate că a murit! Nu îi mai aude răsuflarea grea, horcăită, tusea care vrea să pornească și se înăbușă în gîtul umflat. O clipă se simte cumplit de singură în noaptea tăcută și înghețată, pe drumul negru, sub vînt. Singură pe lume, cu copilul ăsta moale și fierbinte în brațe. O fulgeră gîndul la Emil. I-a spus c-o să-i fie prea greu,

că n-o să aibă putere. Ar fi putut să fie acum într-o odaie caldă, luminată, rezemată de umărul lui, să-i audă glasul cald spunînd versuri sau cuvinte de dragoste, să nu fie aici, în frig, cu un copil aproape mort în braţe, pe care trebuie să-l opereze acum, singură, fără lumină, într-un dispensar îngheţat. I-a spus el că n-are să aibă destulă putere. Cum am să fac ? Să fierb bisturiul, pensetele, să pregătesc ceva care să ţină loc de canulă de metal... Şi gîndul o duce atît de departe, la momentul operaţiei, că nu mai simte frigul, uită singurătatea, nu vede cîinii care sar peste garduri sau se tîrăsc pe sub porţi şi vin s-o latre de aproape, furioşi, răguşiţi, bezmetici. Toate casele sînt întunecate, aproape nu se văd de o parte şi de alta a drumului. Numai colo, uite, o lumină. Da, e sediul Partidului. Trebuie să fie ceasul unsprezece. Cine mai lucrează acolo ? Şedinţă ? Nu poate fi, pentru că n-ar fi fost Matei acasă, şi Manole în alt sat. Lucrează cineva care are ceva de isprăvit. Uite că în noaptea asta nu numai ea stă trează. La Partid mai e cineva treaz, care lucrează. Tovarăşul Mocanu trebuie să fie, el stă acum aplecat peste masă, adunat tot ca într-un pumn de grija satului ăstuia. Lumina de la Partid a rămas în urmă. Maria orbecăie acum pe prispa dispensarului, scoate cheia din buzunar, deschide cu mîna îngheţată. Cunoaşte locul. Pune copilul pe canapeaua de consultaţii, aprinde cele două lămpi cu petrol. Dă repede foc la primus şi pune bisturiul, pensetele la fiert. Ce să pună în tăietura pe care o va face în traheea copilului ? La spital se pune un tub de metal, făcut din două piese, care se prind în jurul gîtului. O canulă simplă ? A spart-o ieri ! Cealaltă a luat-o cu el Varlaam. O bucată de tub de cauciuc ; are să se îndoaie, şi copilul are să se sufoce iar. Un tub de sticlă ! De unde să-l ia ? Bobina de catgut e înfăşurată pe un tub de sticlă, dar e astupat la capete. Să-i taie capetele. Repede, repede, cu lama pentru fiole. Să nu fie zimţată tăietura. Nu, asta a ieşit netedă. Asta are un colţ. Trebuie pilită. Repede. Acum trebuie fiartă şi asta. Pînă fierb ele, trebuie să-i facă copilului primul ser. Îl dezveleşte. Abia atunci simte că e frig în odaie. Chipul fetiţei este acum vînăt de tot, nările

i se zbat, ochii i-au ieşit de tot din cap, mîinile şi picioarele, atît de mici, atît de drăguţe, se zgîrcesc convulsiv. Trebuie s-o învelească bine şi să rămînă descoperit numai piciorul în care face injecţia.

— Draga mamei, fetiţa mamei, spune încet Maria, stai cu mama! Numai puţin! Încă puţin, să fiarbă instrumentele. Ai să respiri tu acum, puiul meu!

În odaie intră Matei cu petromaxul.

— Eu sînt, spune el blajin, pentru că Maria e aplecată peste copil, cu seringa în mînă. Uite, acum îl aprind. Da' lemne unde ai, să fac focul?

— Pe sală.

Mila pentru copil şi un fel de căldură, de siguranţă care i s-a întors în piept, de cînd a intrat Matei în odaie, fac mîinile Mariei uşoare şi repezi.

Matei stă chincit în faţa sobei de zid şi suflă în foc.

— L-am rugat pe Gheorghe Bratu să umble după Victorina, şi dacă n-o găsi-o, că ea-i acum din casă-n casă, pe uliţa noastră, să nu piardă vremea, să scoale pe Lisaveta, pe nevastă-sa, şi să-ţi dea ajutor.

— Numai să nu vină tîrziu. Uită-te la copil. Nu mai poate.

Matei se uită la copilul vînăt, asudat, chircit, se uită şi la Maria. Obrajii îi ard, nu ştie nici ea că a plîns cînd stătea aplecată deasupra fetiţei şi că are încă faţa udă. Ochii mari, cenuşii îi sînt încercănaţi.

— Uite, instrumentele fierb. Ajută-mă dumneata, tovarăşe Matei.

Matei îşi face blajine mîinile mari, bătătorite de sapă.

Ţine apăsată fruntea copilului, cu cealaltă mînă îi ţine mînuţele şi se uită cu ochii lui negri şi buni cum doctoriţa dezinfectează cîmpul operatoriu, cum apropie bisturiul de beregata subţirică...

Maria, în facultate, în anul trei, a pus de cîteva ori mîna pe bisturiu pentru intervenţii mărunte, mai mult a privit cum se fac operaţiile; dar în ultimii ani, cînd se gîndea că se va specializa în psihiatrie, şi-a dat seama cît efort îi cere şi cîtă repulsie are pentru chirurgie. Aici, din ziua în care a venit, a făcut de toate; afară de două furuncule însă nu a avut nevoie

de bisturiu. Și erau oameni mari, nu un copil atît de fraged, atît de mic, încît și cînd îl mîngîi o faci cu grijă.

Acum, cu o mînă sigură apropie cuțitul mic de beregata copilului și taie. Prinde vasele. O pensetă nu merge. Alta. Asta e mai bună. Tubul de sticlă lunecă. Are tendința să intre tot în beregată. Trebuie prins aci. Pînă mîine are să stea. Așa e bine! Îl prinde acum cu o fașă în jurul gîtului. Leagă fașa. Prin tub iese aer. Vasele trebuie prinse cu catgut. Dă drumul la pense. Asta a fost tot.

A durat mult? Puțin? S-a isprăvit. Copilul respiră prin tub. Nu se mai zbate așa, nu se mai chircește.

Matei a stat tot timpul cu ochii mari deschiși. A închis o singură dată pleoapele, cînd bisturiul a atins beregata, apoi i-a deschis calzi și negri și s-a uitat atent la mîinile Mariei.

— Cît e ceasul? Unsprezece fără un sfert. Era zece și un sfert cînd intram pe poarta lui Duță Pop.

Pe prispă, prin întuneric, cotrobăie cineva. Se aud voci.

— Am venit, spune Victorina. Uite-o și pe Lisaveta.

— Ei, noi am isprăvit, spune Maria și rîde.

— Așa de iute? se miră Lisaveta. Cum m-a trezit omul meu, m-am și îmbrăcat și am alergat.

— Am avut un ajutor bun, rîde iar Maria, și parcă de data asta își dă seama că ochii i s-au umezit. Tovarășul Matei m-a ajutat!

— Omul meu! rîde Victorina. Ia te uită ce om am! Nu știam că e doctor!

— Ei, am ținut nițel fetița, ce ajutor am dat eu?

— Pe mine m-ai ținut, tovarășe Matei, m-ai ținut de mînă toată noaptea asta, ca un frate.

Victorina se apleacă peste fetiță.

— Răsuflă, mititica; prin tub! Ia te uită!

— Nu mai e vînătă, vezi, tovarășe Matei? spune Maria. Mîine o ducem la spital.

— Tot mai trebuie? întreabă Lisaveta.

— O ducem și pe ea, și pe băiețelul lui Lobodă să se vindece acolo. Aici nu-i pot izola. Dacă am avea staționar!

Și deodată Maria își dă seama că e vina ei dacă nu au încă un staționar mic, de două-trei paturi, lîngă dispensar. A cerut casă pentru el la Sfat, dar nu s-a ocupat destul, și Sfatul, vorba lui Matei, n-are casa în buzunar, trebuie să caute, și ca s-o caute trebuie să i se aducă aminte. Una i-a găsit pentru casa de nașteri. Cei de la Sfat au atîta treabă! Uite, am făcut o creșă pentru că învățătorul a știut să ceară ajutor și a muncit s-o facă. Astă-vară, cînd s-au adus izvoarele din munte, se făcuse jos, lîngă moară, o cantină. Au mai făcut...

— Dacă e vorba că paturile vi le dă Secția sanitară raională, cum ziceai astă-toamnă, tovarășă doctor, spune Lisaveta, și că rămîn toate celelalte, albiturile și saltelele, mai știu eu ce, ce zici, Victorina, noi, femeile, adică, nu putem să le adunăm?

— Ba o să le adunăm, spune scurt Victorina.

De ce n-a cerut mai devreme ajutorul femeilor acestora din U.F.D.R.? De ce nu s-a mai dus la Sfat? Ce-a făcut din august pînă acum? Da, a fost de multe ori la Raion, a îmbogățit dispensarul cu medicamente, mai puțin cu instrumente, a lucrat la o evidență sanitară a oamenilor din sat, a dus o campanie pentru închiderea fîntînilor vechi după ce se aduseseră izvoarele de la munte, a alergat cu vaccinul de aci la Cîrțița și de la Cîrțița aci, vreo zece zile; era momentul însămînțărilor de toamnă, și oamenii nu aveau timp să vină cu copiii. A făcut bucătăria dietetică. Uite că a făcut atîtea! Nu, uite ce nu a făcut! Ce n-a făcut, asta e mai important: n-a făcut staționarul și a început să plănuiască casa de nașteri, și nici pe ea n-a făcut-o încă. De ce? I s-a părut greu să le facă pe toate? Greu! Ce cuvînt urît! Moștenire de la Emil. Oare mai are vreun dar prețios de la Emil, afară de cuvîntul ăsta? De noțiunea asta, care se ridică în fața ei ca o barieră, cînd pornește cu elan la cîte ceva? Stă aplecată deasupra fetiței culcate pe canapea, îi urmărește respirația egală, șuierătoare, prin tub, ochii, care, liniștiți acum

în orbitele lor, clipesc ușor a somn, și se gîndește. „Am să fac staționarul. Am să fac casa de nașteri. O să le facem." Glasul lui Matei răsună în spatele ei. Gîndește ce gîndește ea.

— O să te ajutăm să le faci, tovarășă doctor. Să vii dumneata să vorbești cu tovarășul Mocanu. Vino luni, după adunarea de duminică, la care lucrează acum. Să vezi ce sprijin o să-ți dea el, adică Partidul.

Știe că Mocanu are să-i dea sprijin, i-a mai dat. I-a dat mai mult decît un sprijin concret; i-a dat încredere în puterile ei! În dimineața aceea de octombrie, cînd s-a dus la el după o noapte de frămîntări și de îndoieli și a mărturisit că nu știe cum să aducă lumea la dispensar, cum să-i convingă să vină la tratament, la injecții, Mocanu i-a făcut legătura cu U.F.D.R.-ul, a vorbit și la Sfat, i-a lămurit pe toți și mai ales pe ea, care era cea mai nelămurită. Și cum i-a vorbit atunci, cum a deslușit și a dezlegat în sufletul ei nodurile încurcate, cu cîtă liniște și răbdare! Ce căldură a cules atunci din glasul lui încet, din fața lui îngustă și slabă, în care ochii ard negri și înțelepți, din vorbele lui măsurate, potrivite, pline. Venise aici frîntă, tristă, cu acel sentiment de singurătate pe care l-a mai avut în seara asta pe drumurile negre ale satului, și Mocanu i-a dat putere. Ca Matei în seara asta. Vezi, asta au ei, îți dau viață.

— Ia te uită la dumneata, zice Victorina, și o trage de mînă sub lampă, îți curge apă din bocanci, ți-e lipit gulerul de gît, de ud ce e, măiculiță; vrei să te îmbolnăvești? Du-te acasă de te schimbă! hotărăște Victorina.

— Copilul rămîne pînă mîine dimineață aici. Trebuie să stau cu el.

— O să stăm pe rînd. O să vie și Lina. Stă și Matei, vine și Floarea dacă e nevoie. Du-te acasă. Te chemăm noi dacă nu răsuflă bine.

— Vă mulțumesc. E mai bine să stăm cît mai puțini aici, ca să limităm posibilitatea de a duce microbul din casă în casă. O să ne dezinfectăm noi. Dar tot e mai bine să fim cît mai puțini. Dacă vreți să facem cu rîndul, cîți sîntem ajunge.

— Eu o să stau cu omul meu, zice veselă Victorina, să-mi țină de urît, și o să stăm pentru doi, adică cît trebuie să stea doi pe rînd.

— Lisavetă, atunci du-te tu la a lui Duță, la Lencuța, și spune-i că i-a scăpat copilul ; mă așteaptă să-i spun eu, vorbește Matei.

— Hai acasă, tovarășă doctor, zice Lisaveta și se îmbrobodește.

Maria șovăie. Ar vrea să mai stea puțin, să vadă fetița dormind.

— Mergi înainte, tovarășă Lisavetă, eu mai întîrzii puțin.

Lisaveta pleacă. Matei pune lemne pe foc și stinge petromaxul. Cele două lămpi de petrol ajung acum pentru veghe. Maria nu se poate dezlipi de la căpătîiul fetiței. E atît de mică, doarme atît de adînc ! Nici nu a țipat, sărăcuța, nu a putut țipa, numai lacrimi dese și mari i-au curs din ochii tulburați atunci de suferință. Și a gemut. Atunci cînd tăia, Maria nu-i auzea gemetele ; i le aude acum.

— Haide, drăguță, du-te acasă, spune încet Victorina și o ia în brațe. Ce ne facem noi mîine dacă e doctorița bolnavă ?

Adevărat. Mîine trebuie cercetate toate casele și de pe drumul mare al satului, pe drumul mare e casa lui Duță Pop. Femeile trebuie să ajute, mîine trebuie să înceapă bătălia pentru staționar, s-o învioreze pe cea pentru casa de nașteri. Mîine !

— Mă întorc după două ceasuri să curăț tubul.

E frig afară. Vîntul coborît de la munte suflă și mai avan, dar vîntul ăsta parcă-ți dă bici să fii mai aprig, mai voinic în mers, în mersul gîndurilor. Maria calcă voinicește și cîntă încet, fără să-și dea seama, un marș. Un dulău latră rău de după niște uluci.

— Mă răule, mă pocitule, mă caraghiosule, închide botul, că răgușești de tot — tu nu vezi că e umezeală ? Așa, acum nu mai cînți, fredonezi ; asemenea mîrîit îmi place și mie, în do major ! murmură Maria și rîde singură.

Îndărătul ferestrelor întunecate oamenii dorm. Doarme tot satul. „Uite, sănătatea oamenilor ăstora

toți, a tuturor copiilor din sat atîrnă acum de puterea mea, de știința mea, de dragostea mea pentru ei. În timpul facultății, în spital, eram mulți, nu aveai niciodată o răspundere atît de mare. Acum, acum am să-mi dau măsura, să încercuiesc boala, s-o stîrpesc. Împreună cu ei, rezemată pe tot ce știu, pe tot ce am învățat. Să vezi ce am să fac, ce am să mai fac! Ehei! Ce-o să facem noi aici!"

Calcă mai vîrtos și bagă mîinile în buzunare. Dreapta dă de scrisoarea lui Emil. Doctorița se oprește din mers. În fața ei strălucește fereastra luminată a Partidului.

„Nu-i așa, tovarășe Mocanu, întreabă Maria în gînd, că cine socotește că e greu tot, că este singur, că trebuie să te ferești de trudă, să-i lași pe alții să trudească, e un străin? Ce amestec putem să avem noi cu el? Nimic! Nu ne leagă nimic. Am crezut că uneori are o fărîmă de dreptate, am crezut că e greu, dar e atît de bine! Mulțumesc, tovarășe Mocanu, vă mulțumesc la toți!" Și Maria pleacă mai departe, spre casa ei, cu mîinile în buzunarele goale, cu fața mică, strînsă de frig, limpezită de o lumină pe care n-o vede, acum, în noapte, nimeni, dar pe care ea o simte înăuntrul ei și pe care Matei o văzuse la dispensar în ochii cenușii ai doctoriței, din cînd în cînd, ca un foc care clipește și scade, pînă cînd se aprinde de-a binelea.

LIMPEZIRE

De sus, de sub stejarul din dealul care stătea ca o șea înaltă între Scoc și Urseni, se vedeau patru sate, și dincolo de ele — lanțurile de coline, îmbinîndu-se și desfăcîndu-se, cuprinzînd îmbrățișat cîte un ochi albastru de vale, adînc și aburit, înnodîndu-se iar și culcîndu-se deodată la pămînt, cu spinarea lungă domolită, împădurită, acolo unde zarea era numai fum.

Cele patru sate mai depărtate și mai apropiate, cafenii acum în lumina de seară, ridicau spre bolta palidă, sus ridicată, a cerului suluri de fum din hornuri, sunete de talangă, dangăt de clopot. Din pădurea de pe dealul repede suit în spatele Scocului veneau încet, cumpănit, una după alta, vacile, călcînd înțelept, țește și rar. „Or mai vîndut oamenii din vaci, să ia grîu, că la noi nu s-o făcut. Mare secetă îi, mare secetă! Or vîndut și straie, și velințe, s-aducă pită, să nu moară pruncii." Dar Maria întorsese spatele satului ei, privea dincolo, spre celălalt coborîș al culmii cu stejar, spre drumul care urca aici din Urseni. De acolo trebuia să vie Vasîi. Se dusese la porumbul lor din marginea Ursenilor. Pe aici trebuia să treacă. În dreapta și în stînga ei frunza porumbului foșnea uscat. Cîte o pasăre fîlfîia o dată, scurt, în ramurile stejarului și se potolea repede, se gătea de somn pesemne. În miriștea lor, aici, aproape, cînta un greiere întîrziat. Ei, dacă trece careva, Maria avea să spună că venise la locul lor, să vadă: uscatu-i porumbul? că taica voia să puie plugul. De cules n-a avut ce culege, că a rămas strujanu pitic, și fără rod, de uscăciune. Doar strujenii...

Dacă avea să treacă vreunul... Dar nici musai nu era s-o vadă aici ăi din sat. Și de jos se vede omul, ca desenat. Te uiți din sat, și parcă și stejarul, și omul de sub el i-a desenat te miri cine pe cer.

Maria se dă în dosul trunchiului mare, noduros. Jos, la școală, învățătoarea aleargă în curte după viţică, s-o bage în grajd. Ia te uită, toți parcă ar fi furnici. În curte la Vasîi, mumă-sa, Eva, adună păsările. Multe mai are! Or fi șaizeci de găini, și cîte gîște! Taicăsău, Traian, deretică la cocină. Șapte porci zice că au. Feciorul ăl mic, Ilariu, s-a băgat în casă acum cu ceva. Duce pînza, se vede, care era adineauri pe gard. Mare casă! E greu să-i dai de rost. Cînd a plecat grofu acum doi ani și a vîndut casa, a vrut s-o ia comuna, s-o facă casă de adunări, și sala a mare din mijloc s-o dea duminica pentru danț. Ar fi adunat comuna bani, că fiecare fată și fiecare ficior plătește 5 lei la cîrciumar sărbătoarea, dacă vrea să danțeze, și loc destul nu-i acolo, dar s-a repezit Traian și-a luat-o pentru el. Ce face în așa hurdubaie numa' cu muierea și cu doi ficiori? Uite, aia îi a Mariei, că le-o fi trecînd prin cap lui Traian și Evei că ei de casa lor îi place, ori rîvnește la ăi șapte porci și patru boi, ori la pogoanele lor, călca-le-ar vaca neagră! Să vie Vasîi gol cum l-o făcut mumă-sa, să meară amîndoi zileri, numai să n-o lase cu rușinea și cu jalea. Că altul mai mult nici n-o iubi, nici nu vrea Maria. De ce-o zîs atunci Vasîi altcum, pe iarnă, în anu ce-o trecut? De ce-o zîs?

Și colo, peste Urseni, cerul se întunecă. Fusese roșu pînă adineauri, acum e vînăt. Satul, jos, parcă e o boltă neagră. Și deasupra, cerul nu mai are nici o culoare, e numai adînc, și mare — să te sperii! Stă singură aicea, în vîrful dealului, și parcă ar fi singură pe lume. E și frig. Maria se cutremură. Își apasă cu palmele burta. E strînsă tare sub fustă cu un brîu, dar tot e mare, tot se vede. O fi om în sat să n-o fi văzut, să nu știe? Numai Vasîi zice că nime n-are habar. Ca s-o mîngîie sau ca s-o amîie, asta nu știe Maria. De ce, Doamne, doare așa acu'? Doare de parcă să rupe acolo, înăuntru. Parcă nu mai are loc. Te pomenești că nici n-o fi avînd, că i-a venit sorocul. Parcă știe ea

bine socoteala? Ei, bate și vîntul. Asta e vreme de cojoc. Al ei s-a rupt anul trecut. Să între în casă la Eva cu un cojoc atît de rupt? L-a lăsat mai bine acasă. Că a zîs Vasîi c-o duce la ai lui, zilele astea o duce. Cine știe... Poate az'!

Un scîrțîit de car urcă de jos, dinspre Urseni. Acum valea e neagră, și umbrele nu se deslușesc pe ea de departe. Și liniștea e parcă mai mare, acum, cînd scîrțîie carul.

Maria caută cu ochii în întuneric, răzbește. De jos urcă un car plin, și lîngă el, pe jos, merge un om. I se văd picioarele lungi în ițarii strîmți, albi; le aruncă ușor înainte. I se văd umerii lați, gîtul țeapăn, capul drept, cu pălăria mică în creștet — se ține tot ca la joc: e Vasîi. Zice încet un cîntec. Maria își apasă cu palmele pîntecul, care parcă țipă. Iese din umbră.

— Sara bună, Vasîi!

— Tu erai? Sara bună!

Și tace. Acum a început să coboare coama dealului spre Scoc. Maria merge lîngă el. De ce nu spune nimic? Tot ea să zîcă? A tot zîs! Carul merge încet, ei calcă rar alături.

— Mie, Vasîi... nu mai am mult. Ori mă duci la ai tăi, ori m-ai mințît. Iaca.

— Io? O vorbă am! De dus te duc, dar acu', fată, cu burta asta? Ne dă afară pe amîndoi.

— Apoi burta înapoi n-o mai da. Și n-am făcut-o eu singură.

Vasîi tăcu iarăși. Se zăreau mai aproape luminile satului, se auzeau cîinii lătrînd. Maria îi vedea fața acum: închisă, tăioasă. Dinții îi sticleau printre buze, parcă voia să muște.

— De nuntă ești tu acum?

— Da' am fost.

— Îi știi pe ai mei. Amarnici, căpățînoși. E trebuință de timp. Acu' s-or mai îmbunat, dar nu vor borțoasă, zic ei. Că e rușine, zice mama. Să așteptăm să-l faci mai întîi.

— Și cu el în brațe le place?

Vasîi tăcu. Un cîine le ieșise în drum, se repezea la roți, la picioarele boilor. Omul îl alungă cu biciul.

— Fugi, tu, boală ! Haida-ha ! Hai, mă ! Și mai tîrziu : Poate l-ăi face mort.

— Și dacă-l fac teafăr ?

— Om vedea. Tu să ai credință în mine, Mărie, asta e. Ți-am zis. Țîn ! Să se potrivească vremea. Tu auzi încoa', mai bine să-l faci mort ori să moară curînd, aia-i mai bine.

— Și dacă n-o muri ? Taica n-are cu ce ne ține și nici rușine nu vreau să-i fac. Vino tu la noi. Ce, avere ne trebuie ? Om munci.

— La ce să trăim ca milogii, măi fată fără minte ? La ce ? Că taica-i voinic, mai trăiește treizeci de ani, și nu mai văd nimic de pe urma lui cît oi trăi dacă plec de acasă.

Intrau pe uliță. Vasîi tăcea. Se ținea drept, cu capul țeapăn. Maria mergea anevoie. În pîntece parcă i se despica ceva, parcă cuțite, topoare loveau în toate părțile. Îi venea să se curme de mijloc, să-și ia pîntecul în brațe, să se așeze în țărînă. Vorbele lui, tăcerile lui o clădeau ca în pietre, într-un zid de piatră, care o strîngea, i se ridica peste creștet. Să am credință în el... Poate că s-o naște mort... Nu le vine la îndemînă să zîcă satu că după ce a luat o sărăcie, a mai luat-o și borțoasă... Tocmai al lor, fruntea satului... Că nu l-am făcut cu el...

— Ia-o pe ici, Marie, că eu mă duc drept înainte. Să nu duci grije. Vin eu mîne-poimîne să te fluier la gard. Să ieși, auzi ? Poate-i mai domolesc pîn-atunci.

Maria a luat-o la dreapta. „Să nu ne vadă împreună ulița, asta i-o fost. O să vie el să mă cheme la gard. De, poate i-o domoli... Și dacă se naște zdravăn, ce fac cu el ? Cu ce-l țîn ? Cu ce ?"

Acasă, Ion bătrînul ședea în odaie pe întuneric. Cînd îi intră fata în tindă, n-o întrebă nici unde fusese, nici de ce întîrziase. Oftă numai și se întinse pe pat, ca și cum așteptase doar să știe că e aici, ca să se culce. Mîța începu să miorlăie și să se împletească printre gleznele Mariei. Îi era foame. Și cîinele, afară, sub fereastră, scheuna a foame. Era niște mămăligă pe poliță. Încet, fărîmițînd mămăliga cu dreapta, ținîndu-și pîntecul cu stînga, Maria ieși pe prispă și le zvîrli cî-

teva bucățele. În fundul prispei dormeau, cocoțate, cele două găini.

Maria intră iar înăuntru. Îi clănțăneau dinții. Picioarele n-o mai țineau. Ion, în întuneric, ofta des. Nu putea dormi. Maria dădu să se așeze, dar deodată o fulgeră în măruntaie. Dădu să se îndrepte și nu mai putu. Parcă oasele-i se desfăceau cu trudă, cu dureri înfiorătoare. Se căzni să tacă și se tîrî încet, îndoită din șale, în grajdul pustiu din fundul curții. Era călduț și mirosea încă a vite și acum, după doi ani, după ce vînduseră vaca. Maria se întinse jos, tăcu un timp speriată de liniște și singurătate, apoi începu să urle. I se desfăcea trupul.

Cînd venise baba Ana prin fundul livezii la el, Vasîi dezghioca știuleții în hambar. Aduseseră zece care de porumb din sus, de la Oradea, unde se făcuse și în anu ăsta uscat. Era singur. Cei doi argați pe care-i luaseră pe vară erau la arat, taică-său — pe undeva, prin curte. O lăsase să vină aproape de tot de el, privind-o ascuțit, tăcut, doar i-o tăia cheful de vorbă sau i-o schimba gîndul, să-i spună altceva decît venise să-i spună.

Dar baba nu se sfii.

— Acu' trei nopți am moșit-o pe Maria lui Ion. Are un băiat. M-o chemat taică-su, că năștea sîngură în grajd.

Vasîi aruncă departe un cocean și se uită la babă, ca și cum nu știa de ce îi spune lui toate astea.

— M-o trimăs să-ți zîc să te duci pe la ea.

— Io?

— Tu. Că doar tu l-ai făcut. N-ăi lăsa-o acu' cu el de gît!

— Io i l-am făcut? Ia te uită! Ne-ai văzut dumneata? Multe zice una care are un copil de fată mare! Zi. pe mine cade beleaua? Du-te, babo Ano, la Maria lui Ion și zi-i să aleagă pe altu mai bleg.

— Mă Vasîi, nu face păcat, mă, că-i beteagă și sîngură. Taică-su, necăjit, n-are nici de unele. Mă Vasîi...

Vasîi se ridicase în picioare. Era atît de lung, de crunt, de spăimîntos și de pornit, că baba se trase înapoi, se dădu îndărătul ușii și plecă prin livadă, cum venise.

Apoi intră în șopron Eva. Era grasă și mare, cu o față turtită, ștearsă.

— Ce zicea? Ce vrea baba? Vasîi nu-i răspunse. Ei, dacă l-o făcut, acum cu el să s-aleagă! O s-o descurci tu?

— Eu nu știu. Să-ntrebe și ea pe altele, de tot de-astea fac. Om vedea.

— Că n-ăi fi bleg! O golană! Și strîcată. De ce n-o avut răbdare s-aștepte cununia? De strîcată! Așa, orice sărăcie, dacă vrea să puie mîna pe-un bogătan, să-l tragă noaptea în cucuruz. Da' ce, tu ești prost? Taică-tu d-aia o adunat? Pentru neamul lui Ion? Traiane, mă Traiane!

Omul stătea în bătătură cu Arpad. Vorbeau despre o baniță de porumb pe care venise Arpad s-o cumpere sau s-o împrumute de la Traian. Se certau. Arpad nu voia să dea nici banii ce-i cerea Traian pe ea, nici atîtea zile de muncă. Stătea în picioare, slab și lung, în lumina tare a soarelui, carnea pe obraz îi tremura de furie, și zicea printre dinții încleștați, încet:

— Asta-i mult, bade Traiane, îi cît pentru trei saci! Noo, îi mult de tot!

— Atunci, meri, drăguțule, și capătă de la alții, ori nu mînca, îi răspunse îndesat Traian, și-i întoarse spatele, să se îndrepte către chemarea nevestei: Ce-i?

— O fătat beleaua lui fecioru-tu.

— Să fie sănătoasă! — și Traian se uită spre poarta prin care Arpad ieșea încet, lung și adus de spate.

— Păi Vasîi vrea s-o aducă în casă.

Vasîi sări fript.

— Io am zîs așa ceva? Ferit-a Sfîntul!

— Da' dacă vine ea, mă, și ți-l pune pe prag? Ai? Ce faci atunci?

— N-aș crede.

— Da' dacă?

Tăcură toți o clipă.

— Că nu putu să se nască mort... oftă Eva.

— De, dac-ar muri, s-o văz atunci, ce-ar mai vrea?

— Dacă ar muri ați avea socotelile încheiate.

— Ce nu mere la partidul lor s-o ajute, că pentru zdrențăroși îi făcut. Ce mînă după tine?

— Bate-te peste gură, muiere. Să mai mestece partidu în a lui fecioru-tu. Bine că nu-i dă în gînd.

— Eu crez că nu se duce de mîndră, să n-o știe și alții, își dădu Eva cu părerea.

Stăteau toți trei în picioare, în umbra hambarului plin, în jurul movilei de porumb. Stăteau încordați.

— Dacă află Matei din Izvoarele, nu ți-o mai dă pe Ilinca. S-a dus! S-au dus la dracu douăzeci și cinci de pogoane.

— S-au duuuuus! oftă a pagubă Eva.

— Meri, muiere, de pune de masă. S-o hi ars pita. Vezi de cuptor.

Eva ieși încet, cu părere de rău.

Cei doi bărbați ședeau față în față, încruntați.

— De, s-o fi întîmplat și altuia, la vremea lui, că doar d-aia ești ficior, dar n-o fost musai s-o ia, dacă nu era de sama lui... îngînă rar, ursuz, Vasîi.

Traian știa el bine că s-o mai întîmplat și altora. Dar fiecare își luase pe urmă nevastă pe potriva lui, de starea lui. Sărăciile se căpătuiseră pe urmă cu venetici, cu argați, cu vădani, sau rămăseseră, ca baba Ana, la ușa unuia sau altuia.

— Eu una zîc, Vasîi, și-l privi în ochi. Dacă moare pruncu, scapi ușor de ea. Acu zî-i și ei ce te socotești. Da' la mine în ogradă să știi bine că n-o aduci. Și încă una: nu trebuie să știe ea az' ce ai tu de gînd pe mîne. Noa bine!

Și Traian ieși din hambar. Tocmai scotea nevastă-sa pita din cuptor, și curtea toată mirosea a pîine bună, caldă.

Învelită în cojocul vechi, peticit, Maria stătea cu copilul în brațe lîngă vatră. Născuse de-o săptămînă. După prima zi, în care își simțise trupul întreg, dres parcă la loc din bucățile în care se rupsese, altfel de suferință întra în el. Pieptul o durea, din ce în ce mai

tare și mai greu, o durea de parcă închidea două cuiburi de foc. Cînd apropia pruncul de piept să sugă, durerile se înteţeau. Ea toată ardea, cu gura uscată, cu ochii arşi, cu vederea aburită de călduri, şi din cînd în cînd o scutura frigul, de parcă ar fi ieşit goală în zăpadă. Şi gîndurile parcă se încurcau, se lua după unul şi-i scăpa, dădea de altul, şi pe urmă nu mai ştia de loc ce gîndise şi se pomenea cîntînd. Fusese Vasii pe la ea cu două zile în urmă. Da, fusese. Cînd dase noaptea, o şuierase la poartă, îi spusese că vorba lui rămîne sfîntă, da' cu copilul — ce să facă cu copilul? Că nici gînd să-l lase ai lui să se-nsoare cu o fată cu copil. Că pe ea ar mai vrea-o ei acum, dar nu cu ruşine şi cu copil. Să nu zîcă satu că nici nu-i al lui, că de-ar fi fost o lua de la început. Că uite, nici ea nu-l poate hrăni, că-i numa' bucluc. Din pricina lui e beteagă. Ş-apăi? a întrebat ea. Adică, dacă-i aşa, ce să facă, dacă-l are? Şi el a ridicat din umeri şi s-a dus, că pe drum trecea cineva.

Acum ţîncul gemea uşurel în braţele ei. Avea pleoapele creţe şi roşii, şi nasul turtit. Se înroşise tot de atîta plîns. Pe ea o oblojise baba Ana, dar nu-i trecuse. Se scutura de frig, şi gîndurile mergeau razna. Pe sală. pe bancă, ofta rar taică-său. Nu vorbea. Ofta. De cînd născuse Maria, în noaptea în care o auzise ţipînd în grajd şi dăduse fuga după Ana bătrîna, şi pînă azi, nu scosese o vorbă. Stăteau aşa, unul pe sală, cellalt în odaie, şi tăceau. Ion ofta, Maria plîngea sau cînta, cîteodată se scula, cînd era mai trează, şi-i dădea bătrînului o fărîmă de slană, îi făcea un terci de mălai, că făină de pită n-aveau. Aşa, pe tăcute. Bucata de pămînt de sus, de lîngă stejar, n-o araseră. Nu mai ceruse bătrînul vite la Traian sau la Martin şi n-avusese tăria să alerge mult timp după ele pe la alţii. Cu jalea, cu ruşinea asta în casă, ce să mai meargă pe la oameni?...

Alţii începuseră să facă foc. Aici, la deal, e frig din septembrie.

Copilul a început să scîncească încet, ca un pisoi fără ochi, aruncat. I-e foame. Aşa-i e de foame, sărăcuţ de el! Maria încearcă să-i dea să sugă. Două şu-

voaie de foc îi gîlgîie în sîni. Îi vine să țipe. Parcă curge pe acolo toată viața din ea, cu durere. Ana bătrîna zicea să meargă cu ea la Urseni, la dispensar, să-i dea un leac... dar Vasîi vrea să-l țină ascuns. Nici la primărie nu l-a scris. I-a spus să nu se mai facă de rîs, că poate o muri. Ce mîini mici are! Și cum dă din ele, și-s albe! Și-așa picioruțe! Doamne, ce picioruțe! Să zîci că-s foi de nalbă! Ceai de nalbă. Să faci ceai de nalbă! E bun la oblojeli, pentru Bucși, cînele. Cînele! O giurat și-o mințit! „Mi-ai giurat, mîndro, giurat, că nu ai pe altu-n sat", cîntă Maria pe întuneric. Și deodată, în liniștea în care numai glasul ei înșiră cuvinte fără rost, răsună lung un fluierat de departe. Fluieră Vasîi. E fluieratul lui! Maria sare în picioare. De alături scîncește cineva. Copilul! Une-i? Pe vatra rece. Cînd l-o pus? Nu știe. Îl ia repede sub cojoc și aleargă la poartă. Înalt, rezemat de bulumac, cu capul drept, cu pălăriuța cu floare în panglică pusă pe creștet, Vasîi aștepta. Maria se apropie. Părul îi cade în ochii mari, verzi, care sticlesc ciudat. Dinții îi clănțăne. Ca totdeauna, Vasîi întîi tace. Maria adastă.

— Tot beteagă?

— Tot.

— Și el? L-ai scris?

— Nu. N-ai zîs...?

— No bine. Ți-i frig?

— Mi-i cu frig și cald. Așa, nu văd pe une calc. Nici ce spui nu știu.

Vasîi o ia pe după umeri. De mult n-a mai luat-o așa. Fața lui e rasă și rece. E netedă, miroase a busuioc, ca atunci cînd o săruta.

— Mărie fată, nici scris nu-i. Cine știe de el? Ana bătrîna? Tace ea. I-om da ceva să tacă. Tată-tu? N-o fi el prost să spuie și la alții, că nu-i vreun chilipir. Fă-i de ducă, Mărie. Or să năștea mort, or moare la șapte zile, nu-i totuna? Așa, cum? Poți tu să-l hrănești? Vezi că nu poți! Te prăpădești! Cînd n-o mai fi, te-ai lecuit. Și pot și eu să te duc acasă, la ai mei... Așa, te las aici, altcum nu pot, și o să muriți amîndoi de foame, tu și taică-tu. Ce-i nebun tata să-l mai cheme la muncă? Crăpați aici, vai de voi!

— Da-i al meu, Vasîi! Mi-i milă.

— Om avea alţii mai încolo. E vreme! Stem juni. Ai?

Vasîi se grăbeşte. La Casa ţăraniştilor l-aşteaptă taică-su cu Matei din Izvoarele, să vorbească de cununia cu Ileana, să meară acasă la masă toţi trei, şi să rînduiască odată zestrea, să pornească nunta. I-e grabă, şi Maria stă şi boceşte.

În capul Mariei toate se îngrămădesc şi se încaieră. Mai încolo om avea şi alţii! Aşa, rămîne cu el, fără Vasîi! Vasîi e tare, e mîndru, grăieşte răspicat, nu mai e altul ca el cîtu-i lumea! O strînge la piept şi se duce. Auzi-i paşii cum se duc. Şi e cald, e cald. Se descheie la cojoc. Ăl mic plînge cu jale. Numai tu eşti de vină! De n-ai hi tu! O să murim toţi de foame, şi taica, auzi, auzi, nu-l mai ia la muncă! Şi-n piept o doare, zvîcneşte, arde, parcă stă să plesnească. Zîcea c-om mai avea şi alţii. Ce, dacă se năştea mort nu era totuna? Cît o hi el, ea tot beteagă o să hie! Hir-ar averea pe pustii locuri, că de n-o avea, acum erau luaţi. Să n-o chiardă! De aia îi e! Şi tu ce orăcăi, broască, ce orăcăi? Te pui de-a latu, să rămîi eu singură şi de ocară! Singură, singură şi apăsată! Hai, să fîrşesc cu tine, să fîrşesc! Colo, unde intră gîrla în cîmp, dincolo de moară.

Maria merge repede. Ieşise la poartă în ciorapi, nu apucase să-şi tragă cizmele. Calcă aşa, în ciorapi, pe drumul cu bulgări reci, ţepeni.

Din dosul casei Savetei se desprinde o potecă, trece pe sub deal, de-a lungul gîrlei, pînă la moară, şi mai departe, pînă la Fintînele. Acum e pustiu. E întuneric, dar nu negru de tot. Se văd şi poteca, şi gîrla. Trage dinspre ea rece. Toată valea e umedă.

— Taci cu mama, taci, zice Maria, taci, că o s-ajungem. Se fîrşeşte şi pentru tine, şi pentru mine. Uite poiana unde vara miroase a flori şi e umbră. Aici m-am găsit o dată cu Vasîi. Ei, era bine! Taci cu mama!

Moara e liniştită, s-a culcat Toma. Toată ziua a muncit, şi acum s-a culcat. Bine, bine! Colo, sub pietrele alea, devale.

În fața Mariei bolborosește apa. Adună în ea cîtă lumină a mai rămas în aerul de cenușă. Maria stă dreaptă în fața rîului. Scoate copilul de sub cojoc. Pruncul plînge. Maria îl duce la piept și geme fulgerată de durere. Se apleacă, ținîndu-l cu mîinile de subțiori. De la rîu vine frig. Maria se ridică. Copilul își desprinde o mînuță din scutec și lovește cu ea în obrazul Mariei, ca o creangă care s-ar scutura. Ce mînuțe are! Femeia îl duce iar la sîn. Scrîșnește din dinți și-l lasă să sugă. Îi tremură mîinile, îi tremură picioarele, i se hîțînă capul ca la babe. Acum a durut-o prea rău. Numai el e vinovat de toate, de toate. Îl ia din nou de subțiori și-l cufundă repede acolo unde nu se vede fundul, unde e mai adînc, între două pietre. Scîncetele, plînsul lui, se amestecă cu gîlgîitul apei. Îl simte în mîinile ei cum se zbate și cum se chircește.

Maria îl smulge iute afară.

— I-o intrat în gură! I-o intrat în gură, bombănește ea repede și cu spaimă. Pruncul e ud, țipă ca din gură de șarpe, se zbate, din el curge apă, și mînuțele lui stropesc. Maria îl strînge sub cojoc la piept, cu durere și spaimă, aleargă în sus și în jos pe potecă, în jurul morii, calcă în apă, lunecă pe pietre, se umple de nămol și bolborosește într-una, cu groază nepotolită:

— I-o intrat în gură!

Se lovește de copaci, aleargă, se domolește, aleargă iar. Copilul scîncește, scheaună, se îneacă. Uite casa, tata e acum în tindă, e frig, tata s-o uita lung. Din prunc mai curge apă pe pieptul ei, pe pîntecele ei. Trebuie ascuns, trebuie bine ascuns, să nu-l afle nime', să nu-l știe nime'! Și cum tremură, sărăcuț de maica lui, cum tremură! No, uite, colo în pod, peste șură, o mai rămas un brat de fîn și niște saci. De șede-n fîn, s-o încălzi, n-o mai tremura așa. Și nici glasul nu i s-o mai auzi. Așa, să crească mare, aici, în pod, să nu știe satu de el. O sta și ea cu el, aici, în fîn.

Ion a așteptat-o pe Maria să se întoarcă acasă. Mai încolo a ieșit și el pe prag. La poartă nu era. Îi veni în gînd că se dusese poate la Ana bătrîna, s-o oblojească.

Omul oftă și rămase în noapte, lîngă cîine. Dulăul își puse botul pe cizmele lui. Tăceau așa, în întuneric, cîine și om. Da, da, căzuse năpasta pe fata lui. Nu se pricepea s-o mîngîie. Cu vorbe? Cu fapte? Ce faptă să facă el, sărmanul, împotriva bogătanilor? Cu ce putere? Altul poate și-ar fi vărsat amarul pe ea. Ei, știa Ion că nu e ea cea dintîi, că în asemenea întîmplări bărbatul trebuie să fie de cinste, să-și țiie vorba. Ele, muierile, ce pot să facă? Ele îl cred, ele-l iubesc, ele se încarcă de ocară. Așa a fost de cîndu-i lumea. Și el, Ion, să-l ia de piept pe Vasîi, pe Traian? Cînd are unu patru boi și tartoru mai știe cîte pogoane, are și putere, are și dreptate în sat. Zîc unii că vremea s-a schimbat. Or făcut și partidul pentru săraci. Colo în deal, la țărăniști, merg ăi de au fost mereu ai lor, chiaburii, ajunșii. În vale, la comuniști, au prins să se ducă săracii. E și Frontu Plugarilor, și altele. Ei, sînt... Da' el, Ion, nu s-o dus, fiindcă alții, la care muncește, au spus că numai hoții și golanii sînt acolo, și că de la ei pită n-o să mai mînce dacă se duce. Și s-a temut. De ce hoți și golani? Nu e Serafim la comuniști? Nu-i și Gaiu? Și Saveta? Tot oameni de treabă. Dar ăștilalți, ca Traian sau Martin, sau Petrea, să nu-i vadă. Le zîc cîni, dușmani. El n-a vrut să se încuscrească cu Traian, că-i bogat, veni-i-ar numele, da' dacă Maria s-o încurcat cu Vasîi, să n-o lase de ocară, asta-i. Și el, Ion, prea a stat la el în bătătură, prea nu s-a dus, nici chemat, la un sfat, la o adunare. Acu' poate ar fi avut un ajutor de undeva. O vint odată Gaiu la el, o vint altă dată și Serafim cu Saveta, cîte i-or spus, da' el a tăcut și nu s-o dus.

Stătea bătrînul în poartă și nu se hotăra. Poate că Serafim... Cum adună ei acum laptele, poate i-ar da și Mariei... Ce mai înjură Petrea că le ia laptele! Of, averea asta a făcut întotdeauna din om neom. Se cred bogătanii os sfînt, fiindcă au la chimir. Stă banu între

oameni ca sabia. Măcar o vorbă să audă acum de undeva, o minte de om să judece pentru el.

Mergea Ion încet pe drum și nu știa dacă acolo se duce, sau dacă din drum o să se întoarcă înapoi. De după porțile înalte licărea cîte o fereastră. Un dulău se repezea în drum și lătra încet, parcă ar fi avut gîtlejul plin de praf, cu botul întins spre cizmele omului. Casa lui Serafim era acolo, în capăt, lîngă școală. Se vedea de aici. Ion se opri. Ce să caute la el? Nu-i mai călcase pragul de mai bine de un an. Ce să-i spuie? Să se întoarcă acasă? Acasă... Să stea acolo, pe sală, în întuneric. Maria în odaie. S-o audă cum geme, pe urmă vorbește singură și pe urmă cîntă sau plînge. Și pruncul scheaună, tulai, cît mai olălăie! Așa, sînguri pe lume! Tot săracu o fi așa sîngur? Pe el parcă l-o prostit pustia de sărăcie. De ce o pierdut din cîtă brumă mai avea, d-aia o fost mai ursuz, ca hiarele. Nu-i bine, nu, nu-i!

E la poarta lui Serafim. Prin curte trece o umbră. E Rafira, muierea lui. Se duce la grajd, se întoarce. Cînele latră. Rafira se uită spre gard, Ion se dă după el, să nu-l vadă. Cînele latră mai abitir. Rafira vine în poartă. „Eh, se gîndește Ion, acum m-ascund ca un fur!"

— Eu sînt, Rafiră. Acasă e Serafim?

— A, Ion! Nu înți? Acasă-i.

Înăuntru lampa cu gaz e aprinsă, și în vatră focul e făcut. E cald. Copiii lui Serafim dorm în pat. Rafira iese iar după treabă, ori ca să-i lase singuri. Bărbații stau alături pe laiță. Serafim se uită la Ion: e slab, neras de mult, sbîrciturile îi tremură parcă ușor, privirea i-e stinsă și moartă. Tace. Serafim simte că n-a venit Ion așa, pentru că trecea pe drum. A venit să spuie ceva ori să spuie tot, că nu mai poate tăcea. De ani de zile tace. Cum o tăcut și în seara cînd o fost la el și i-o vorbit, și l-o chemat, și-l aștepta Serafim să vie. Da' cum să înceapă el vorba? De unde s-o apuce?

— Ai arat sus, în deal, la loc?

— Nu, zice Ion. Și mai tîrziu: N-am cerut nici de la Traian, nici de la Martin boi, și la alții... încă le trebe lor.

— Cît ai tu, Ioane?

— Un pogon.

— Fiuu! fluieră Serafim. Păi să fi cerut să-ți arăm la Comitetul Sătesc.

— E... Comitetu... ce mi-o dat Comitetu cînd o împărțit pămîntu? Nimic.

— Că se băgaseră bogătanii în Comitet. Da' stem și noi. Vint-ai tu la noi să spui că ți-o făcut nedreptate? Nu te-am chemat de patru ori sau cinci, ai? Vint-ai? Tot pe după dosul lor te-ai ținut, a lui Martin și Petrea.

Ion tace lung, apoi oftează.

— Mi-e teamă de ei, Serafime... la ei muncesc de cînd mă știu, la ei și la ai lor, bătu-i-ar... Singur pe lume sînt, singur de mi-i frică. Nici neamuri, nici avere. Sărac lîngă sărac niciodată nu s-a adunat. Dacă nu stau la dosul lor, nici muncă nu mai am une munci, nici pită nu capăt. Și așa, de trei săptămîni, nu m-o mai chemat nici unu.

— Păi asta e, Ioane, că nu ne-am strîns mai demult sărac lîngă sărac. Auzi? Acu' așa-i. Care-i cinstit și sărac să vie la noi, la Partid. Care-i om să vie la noi. Care răzbește de singur? Da' toți la un loc, îi răzbim, Ioane. Bogătanu nu-i om, Ioane. Hiară se face. Ăla la noi, la Partid, n-are ce veni. Da' tu ești om, tu ai putere, tu muncești, tu ești cinstit, ce te ții deoparte, Ioane? Că dacă nu te țineai singur, nu te mîncau cînii.

— M-au mîncat.

Atîta obidă fusese în vorba lui Ion, că Serafim tăcu. În odaie se auzea numai răsuflarea băiatului cel mare, care visa pesemne că se bate ori aleargă, și trosnetul mic al lămpii cu gaz puțin.

— Să vii mîne la Comitet. Să-ți arăm. Auzi?

Ion se ridică, își îmbrăcă cojocul.

— Să vii. Și altele trebuie să mai vorbim noi cu tine.

— Viu.

Serafim se apropie mai tare. Ar mai fi vrut să-i spuie ceva, da i-era greu, de vreme ce Ion nu deschisese vorba. Era cu mîna pe ivăr, se ducea, nu mai era vreme de pierdut.

— Și Maria, rosti greu Serafim, să nu se omoare așa cu hirea. Ei, nu-i ea a care-o mințit! Lui să-i fie

rușine, nu ei. Om vorbi noi și de asta mîne. Merem împreună la Partid și vorbim.

Lui Ion de data asta îi fu prea greu. Smuci ușa și ieși în întuneric. Și doar pentru asta venise... Dar nu era deprins să-și deschidă sufletul. Ani de zile se încuiase cu zece lacăte în tăcere și necaz, și așa, deodată...

La poartă se auzi strigat de Rafira.

— Ioane, tu Ioane, stăi... Du-i Mariei oala asta. E lapte de la vaca noastră. Atît dă, că uite... nu mai...

Femeia se încurcă și pieri repede în fundul curții. Cu oala în mînă, Ion călca rar printre pietre. Îi era greu și ușor. Ca o rușine că se dezbrăcase parcă la oameni străini în casă, și bine, parcă-i pusese careva o mînă caldă pe inimă, sub cojoc, și-i zicea: „Las', Ioane, cu mîna asta n-o să-ți mai fie frică". Laptele clipocea ușor în oală. L-a miluit... Ei, l-a miluit un frate, și nu de milă, din dragoste. Nu-i ca atunci cînd îți dă Petrea cu o mînă și-ți ia puterile cu zece. Las', om vedea noi mîne, or vedea ei...

Ajuns acasă, Ion călcă ușurel în odaie. Da' Maria tot nu era. Bucuria dinăuntru — că bucurie era — acum o simțea limpede Ion, îi cerea parcă să facă ceva, să schimbe ceva. Mai erau niște crăci acolo, în fundul curții... Să facă foc. Să puie și laptele. Acu', să vie Maria! Ce, e parcă așa de greu să vorbești cu copilul tău? Săraca! Să vie numa'! Și pruncu, dacă o vint pe lume, apoi numa' la jele? Numa' la venin? Cu ăștia, cu Serafim, cu Gaiu alături, n-o fi altfel? Nu s-o schimba?

Ardea focul bine, lumina odaia cu pete mari, aurii, roșietice, cînd veni Maria. În lumina lui, Ion îi văzu privirea rătăcită, hainele — ude, picioarele — pline de tină, mîinile — roșii, atîrnînd moarte de-a lungul fustei. Stătea acolo, lîngă perete, sub lumina care juca, și cînd îi albea, cînd îi lăsa în întuneric fața; stătea și se uita spre flacără, prostită.

Un cuțit de ghiață tăie inima lui Ion.

— Da' copilu?

— Ha? Îi ghine, îi ghine pus. Și mă doare, tulai maică, mă doare pieptul!

Ion rămase întîi încremenit, buimac. L-o ucis! răsunase în capul lui, apoi o năuceală ca atunci cînd primești o lovitură în creștet și-ți pare că-ți răsună în auz clopote multe, că tot văzduhu-i plin de clopote. Stătea față-n față cu fiică-sa în întunericul brăzdat de lumina flăcării, și se uitau unul la altul, ea — fără privire, el — adunat tot în ochi, cerșind, rugînd cu ei să nu fie adevărat ce bănuia. Apoi se repezi la ea, o apucă de umeri, o scutură, o întrebă apăsat, șuierat, cu disperare une-i pruncul. Maria nu mai putea răspunde. Sub mîinile lui, umerii ei ardeau ca jarul, fata se clătina toată, gata să cadă, în loc de cuvinte — un geamăt ușurel, ca al lui Bucși, cînd se ferea de o lovitură, îi ieșea din piept treptat cu hopuri, sgîlțîită cum era. Cînd taică-său își ridică mîinile de pe umerii ei, ca să și le frîngă, Maria căzu jos, lîngă perete, moale, ușurel, ca o haină în care n-ar fi fost un trup.

Ion nu și-a mai adus aminte bine niciodată cum făcuse de repede drumul înapoi spre Serafim, drumul pietros pe care coborîse bucuros mai adineauri, cum ieșise Serafim din așternut, se îmbrăcase iute, luase felinarul, îl sculaseră și pe Gaiu, și căutaseră de-a lungul gîrlei, bănuind că acolo i se făcuse seama copilului, după cît de ude erau straiele Mariei. Ea zăcea în odaie, lîngă foc, dogorea ca el, cînta încetișor și nu pricepea nici vorba, nici freamătul care era în jurul ei. Pe urmă Saveta — că venise și Saveta — trezită de Gaiu, găsise pruncul în podul șurii, în fîn, învelit în saci, nițel încălzit, scheunînd ușor. Spre zori, pe Maria și pe prunc îi dusese Serafim cu căruța Comitetului la oraș, la spital. El rămăsese în casa goală.

Era bătrîn Ion, sau mai curînd îmbătrînit, dar parcă niciodată nu se dăduse atîta luptă în capul lui ca din noaptea în care, după ce se zbuciumase cu Serafim, Cu Gaiu, cu Saveta, Maria fusese dusă la spital. Socotise că și bunii, și răii, i-or întoarce spatele, că are să rămînă acolo, în casa lui înghețată, să ofteze, să zacă, să moară, cu cînele, cu gîndurile, cu foamea.

Dar a doua zi către seară venise iar Serafim. Îi spusese multe. Ion nu pricepuse bine, că-i era mintea tulburată. Îi fusese parcă mai uşor să vadă om lîngă el, om bun, care venise fără ocară. Că de, dacă fie-ta a greşit, cade greşeala pe toată casa, şi ruşinea. Apoi îl scoase din casă Serafim, îi găsise de lucru la Comitet. Şi la pămînt lucrase cu el, cu Saveta, cu Iosif, cu Victor, în devălmăşie, locul lăsat de grof nelucrat. Că zîcea Gaiu că ei au cel mai puţin pămînt în sat, şi-i dreptul lor. Şi s-adunau la Partid mulţi, ascultau, grăiau potolit, da' cu putere, cum va fi, cum or face. Mai şi citeau. Şi Serafim spunea cum are să fie într-o zi cînd s-or da la fund ăştia de tună şi adună încă şi acu'. Aşa zîcea Serafim.

Şi seara, cînd stătea singur, ori cu ei, la Serafim, la Gaiu, i se părea lui Ion că nu mai e aşa de mic. Era om între oameni. Era ca ei. Putea grăi tare. Nu-i era frică. Necazul lui, durerea lui, nu-l făcea ghem, nu-l făcea mic. Ba parcă durerea asta avea un drept: s-o strige, s-o spuie, s-o vindece. Avea tot atîta drept durerea asta ca averea altora, ca puterea lor, trăsni-i-ar diavolul! Ba mai mult. Ia uite, mă frate, zîcea el în gînd, cînd stătea singur, uite, frate, io, Ion, am stat la pămînt, pe brînci, deoparte. De ce, mă frate? Io tare, io harnic, io curat ca apa, io spetit de muncă, şi io fără glas? În faţa lor, mă frate, crucea lor de bogătani, că aveau şi puteau? Că lucrau cu mîna mea, că adunau cu spatele meu, că făceau copii cu fata mea şi cercau să-i înece cu mîna ei? Aşa zîcea Saveta, văduva care crescuse cu munca ei trei fete: „Mă Ioane, ascultă la mine, el o împins-o, că singură Maria nu cerca s-o facă. O fi ameninţat-o ori ademenit-o cumva să-l bage în apă, dacă era aşa de ud! Şi ea, bolîndă de durere, l-o ascultat!"

Apoi îl apucau iar spaima şi jalea. Era beteagă rău Maria, era bolîndă, se smintise. Ce crezi, de ruşine şi de frică, de sărăcie, de singurătate. Tată era el, care o vorbă nu-i grăise şi lîngă care ea nu simţise alinare sau sprijin? Ce sprijin să-i fi dat el, slab cum era atunci? Ce-o fi făcînd acu' la spital? Dacă o rămîne pe viaţă acolo, să zacă ori să urle la gratii, la gard,

cum văzuse Ion o dată unul cînd trecuse pe la casa nebunilor din Sibii? Stă acolo, cu bolînzii, tocmai cînd are şi el o ţîră de făină, şi lemne are... Şi pruncu? Tot acolo o hi? O hi murit? Nu s-o îndurat Maria, cît era ea de năucă, să-l înece, şi l-o pus în fîn, la căldură. Auzi! Auzi! Să-l ucidă! Bine că nu l-o ucis, că închisoarea o mînca. Ce-a văzut ea la a lu' Traian, la Vasîi? O hi chipeş, trăsni-l-ar, da-i ţanţoş ca un grof, şi de iubit n-o iubit-o; şi-o bătut joc de ea. Aia-i. Cîteodată nu putea nicicum s-o ierte pe Maria sau să-i sufere gîndul.

— S-o lăsat smintită de diavolul ăla, îi spunea el lui Serafim.

— S-o face ea sănătoasă, îl întărea Serafim, şi o hi alt om. O veni la noi, cum ai vint tu acum, şi s-o dezmeteci. Că şi tu, văz, nu mai eşti aşa smerit şi spăimîntat.

Nu, nu mai era aşa spăimîntat Ion.

Încet-încet, prin Gaiu, prin Serafim, prin Saveta, se apropia Ion de un adevăr, ca o vatră mare, care avea lumină şi căldură din belşug pentru tot satul, pentru toate satele, pentru toate oraşele, pentru toţi oamenii care stătuseră pînă acum pe brînci ca Ion, gemînd înăuntrul lor, şi se ridicau acum pe picioare. Într-o noapte visase un vis. Se făcea că Traian, la care se dusese să ceară împrumut o ţîr' de mălai, îl înhămase la plugul lui, şi mai trăgea greu la deal colo pe coasta pe care punea Traian grîu. Trăgea greu, şi Traian îl grăbea cu biciul. Pe urmă parcă nu mai era el înhămat, era taică-său, cu părul lui alb, ba nu mai era taică-său, era bunicul Sofron, cocîrjat, mititel, aşa cum şi-l aducea aminte Ion, şi Traian îl grăbea mereu cu biciul, îl înghiontea şi-l plesnea. Ion se trezise leoarcă de sudoare, tremurînd. Visul ăsta parcă nu venea din altă parte, de undeva de unde crezuse el că vin visele, parcă ieşise dintr-un cotlon al sufletului lui chinuit, al sufletului lui răscolit de prietenii ăştia noi. Tare semăna cu viaţa lui, cu a tatei, cu a bunicului!

Venise zăpadă mare, trecuse viscol peste sat, venise un vînt cald care mîncase zăpada de pe coaste, şi iar ninsese, iar se înălţaseră troiene. Spre primăvară, cînd

în unele zile de la stejarul din deal se vedeau iar cele patru sate în lumina albăstruie, largă a zărilor, îl ridicaseră jandarmii pe Vasîi.

Se pregătea tocmai de nuntă cu Ileana lui Matei de la Izvoarele. Trimisese peţitori, tăiase tată-său doi porci, cînd fuseseră ridicaţi într-o noapte şi el, şi Traian.

Ion aflase, cum aflase tot satul. „Asta-i pedeapsă de sus!", zisese el.

— Ba-i pedeapsă de la stăpînire, îl dresese Gaiu, că un mîrşav ca el odată tăt prins se cuvenea a hi. Ia el grîu de pită şi săcară şi le face rachie, d-a tare ca otrava, să scoată bani mulţi, că n-are, sărmanu! Cînd tăt satu n-are făină nici de grîu, nici de porumb, el are, c-o adus de la Oradea, şi vinde un sac pe un pogon de pămînt şi pe munca voastră de la anu. Şi tăt pe banii voştri l-o cumpărat.

— Cum pe banii noştri? nu pricepea Ion.

— D-apăi munca ta şi a altuia nu-i bani, şi viaţa şi sîngele tău? Nu munceam tu şi io, s-adune el?

— D-asta i-o luat acu'?

— Om vedea de ce i-o luat, da' ghine le-o făcut! Cu ceva i-o dibuit. Şi-or mai dibui şi pe alţii, pe toţi!

Cînd începuse Maria să vadă ce trecea prin faţa ochilor ei, din toate umbrele care se topeau ca ceaţa şi se-ncîlceau, întîi deosebi un chip de femeie. Se apropia, se pleca deasupra ei, se depărta, nu mai era. Apoi chipul avu un glas, blajin ca el, şi sigur. Glasul o certa cîteodată, îi poruncea scurt, dar tot blajin. Şi pe urmă, Maria văzu odaia. Pereţii ei albi, păturile multe, femeile din paturi, fereastra în faţa căreia se legăna un copac plin de zăpadă şi de vrăbii. Sora Ana, cu chipul ei blajin, cu glasul ei sigur, îmbrăcat parcă într-o teacă de puf, ca să nu-i fie aspră tăria cînd cerea ceva sau poruncea linişte şi odihnă, cu ochii ei mari şi buni, se oprea mai des, bucuroasă, lîngă patul ei de cînd o văzuse întoarsă la trezie, la viaţă.

Şi Maria începu să-şi aducă aminte. Băgase pruncul în pîrău! La fund, în apă, între pietre! Curgea apa din el ca din straiele ce le speli la gîrlă. De ce-l bă-

gase? Că o zîs Vasîi să nu mai hie, să piară, tăt nu-l ştie nime. Că făr' de el o hi mai lesne a o lua. Şi era frig! Ca briciul, apa! Taica sta în tindă, ofta! Ce-o hi făcînd taica acu'? Stă în frig şi-acu', sîngur! Şi pruncu! O hi mort de mult! De ce nu o ia la ocnă, şi-i aici, în pat, cu oamenii, la căldură? Şi grăsuna asta, cu ochi buni, tăt îi dă cu lingura ceva, şi-i face înjecţii, şi-i grăieşte blajin. Tulai! Că de ce n-o blastemă lumea tătă şi n-o zvîrle laolaltă cu ucigaşii, cu tîlharii! De n-ar hi găsit-o nu ştie cine beteagă, s-o aducă aici, în spital, ar hi luat-o Vasîi? Pruncu colo, mort fără urmă, şi ea cu Vasîi! Şi-ar hi văzut noaptea, în somn, în trezie, mînuţele lui, cum se agăţau de nimic, cum o loviseră în obraz, şi ţipetele lui le-ar fi auzit! Da' ar hi luat-o Vasîi? Ar hi luat-o? Şi cum ar hi fost cu el, cu gîndul că şi-o ucis pentru el pruncul? Şi-acu' ce-o mai hi? Ce vine?

Şi Maria se zvîrcolea în aşternut, îşi afunda faţa adînc în perne şi gemea. Îşi trăgea pătura peste ochi, să plîngă.

Femeia din dreapta ei născuse şi ea. Îi aduceau copilul la pat, să-l alăpteze, şi apoi i-l luau. Era mititel, uscat, şi mama îl strîngea tare în braţe şi-i spunea: „Frumuseţea mamei!" Cea din stînga ei născuse prunc mort şi plîngea după el. Sora Ana venea la patul ei, pleca, şi ochii ei erau încărcaţi de milă şi de mustrare parcă.

Trecuse o zi, trecuseră două ori trei — Maria nu le mai ştia socoteala — de cînd îşi adusese aminte, de cînd ştia pe care lume se află, cînd, într-o seară, sora Ana se aşezase pe patul ei. Îi smulsese cu greu faţa din perna în care stătea înfundată, întoarsă, şi-i spusese că pruncul ei trăieşte, că-i la leagăn. Şi încet, ajutată de grăsană, îşi adusese Maria aminte cum îl scosese din apă, cum îl băgase în fîn. Şi-i mai spusese Ana ceva:

— Tu, fată fără minte, gîndeşti tu că pruncu o stat la mijloc să nu te ia Vasîi? Da' cîtu-i lumea nu te lua! O vrut să scape de el, fată, cu mîna ta! Să fie liber să ia pe cine vrea, vreuna cu pogoane şi lacre de zestre. Şi la ocnă de-ai fi intrat, mai lesne i-ar hi fost că nu i-ai

mai hi stat în drum. De ce crezi tu că ascultă el de părinți ? Că-i ca ei, că vrea, ca ei, s-adune, să mince și pita altora, să se-ntindă ca pecinginea peste sat, să hie domn mare !

— Și nu m-ar hi luat ?

— Nu. Au tu, Marie, ai hi vrut a hi roabă la ei, la neamul lor de îndopați ? La ăl de te-o pus să ucizi ? Ai hi vrut ? El nu te-ar hi luat, da' tu, de să zicem că te lua, ai hi fost mîndră să hii muierea ăluia de te-o făcut ucigașă, de l-o robit pe taică-tu atîția ani ? Slugă la stăpîn tîlhar ai hi vrut a hi ? Spune !

De unde le știa grăsana tăte ? Maria nu pricepea.

— O fost taică-tu aici, într-o duminică o fost. Da' tu nu știai atunci de nimic, nu vedeai și n-auzeai. Cu mine o grăit și mi-o povestit.

Fusese taica ! Azi, duminică, la muierea din dreapta ei venise bărbatu ; era un om cu șapcă și haină nemțească. Luase în brațe pruncu, îl legănase, sărutase muierea.

Îi aduse lapte și magiun. Rîdeau laolaltă cînd se uitau la prunc. El, zicea muierea, lucra la fabrică, ici, în tîrg. La ceilaltă, de-i murise pruncu, venise omul ei din sat, cu busuioc, cu miere, cu straie curate, el chipeș, ca duminica. O ținuse de mînă cînd plîngea femeia. Zîsese c-or mai avea alții. Și Vasîi zîsese c-or mai avea ! Așa zîsese în vara aia ! Minții dar ? Minții ?

— Și nu m-ar hi luat ?

— Nu.

— Și o vrut doar să mă-nlături, să mă nenorocească ?

— Da. Că de-ar hi avut gînd curat, te lua de mult. Tu, fată, multe fac ei, ăștia, de-or înghițit pămîntu și puterea la alții. Dar n-or mai face. Se gată și cu ei !

În noaptea asta îi fu greu Mariei, dar altfel greu. S-ar fi ridicat din pat să ia securea, să meargă acasă la Vasîi, la mumă-sa și la taică-su, să-i taie !

Cînd se ridică pe picioare, Mariei i se spuse că putea pleca în sat, că trebuie să plece chiar. Și-atunci o prinse iar spaima de sat. De ce-or zice oamenii, de cum s-or uita la ea. Și grăsuna o oprise să lucre la bucătărie, la

spital, pînă s-o sălta și copilul și-o putea fi hrănit cu altele, decît cu lapte, că Maria lapte n-avea, și pruncu era dat la leagăn.

Ziua robotea cu femeile, la gătit, la vase. Era treabă multă, totdeauna zor. Una cînta mereu, alta le bruftuluia, altele făceau haz din nimic. Sara, Maria se ducea la sora Ana în odaie. Și grăsana îi povestea. Și ea născuse la țară. Pe urmă făcuse o școală, se măritase. Bărbatu grăsanei lucra la mașini, la o fabrică. Și într-o noapte îl ridicase poliția. Demult, cînd începuse războiul. Zicea că lucra împotriva stăpînirii. Maria se speriase.

— Și lucra ?

— Sigur că da ! Și după ce l-au luat, i-am cunoscut tovarășii. Și m-am pornit la lucru și eu. Da' cîte puțîn, cît mi-au dat, că eram tînără și crudă.

— Împotriva stăpînirii ?

— Da. Tu n-ai văzt, Mărie, că n-a fost dreptate pe lume ? De ce unu să aibă și să-l apese și să-l jupoaie pă ăl de n-are ? De ce ? De ce tu, cu taică-tu, Ion, să staţi smeriți la bogătanii din satu vost ? De ce muncitoru din fabrică să n-aibă straie și pită destulă, și de ce stăpînu să aibă belșug și berechet ? Care muncește la fabrică ? Muncitoru, sau stăpînu ? Care face locomotiva, și plugu, și tractoru ? Grăiește ! Hai ? La ce să moară taică-tu de foame ? Fiindcă i-a plăcut lui Vasîi să facă copil cu tine, și să se ia cu alta, bogată ? La ce să te prăpădești tu de rușine că ai vrut să ucizi pruncu, și să nu intre el la ocnă că te-o pus cînd erai bolîndă și năucă ? La ce ?

Și Maria începea să înțeleagă. Pricepea Maria că Vasîi n-ar fi luat-o niciodată, că bogatu-i cîne, c-ar fi trebuit de la început să se ție departe, că de la ei bucurie nu se trage. Parcă taica n-o muncit o viață la ușa lor, și ce-o ales ? Ei — hambarele pline, noi — vatra goală !

Și atunci, în Maria, aici, în spital, ca în Ion acolo, departe, în sat, se trezi o putere mare, făcută din furie și limpezime. Să iubesc io tocma hiara ! Să stau eu smerită la vorba lui ! Neam de tîlhar ! Toți ăștia-s tîlhari ! De ce să stăpînească ei, de ce ? Dar, uite, se schimbă lumea. Peste tot, în țară ! Se schimbă. Și ea o să stea

pe loc ? Păi acu', alt om mă fac. Lumea nu-i a lor ; e a noastră, a fiecăruia care face ogoru, ridică casa, învîrte mașina. Lasă... Nu știa bine Maria ce să lase, dar în „lasă" ăsta se cuprindeau și lepădarea de umilință și de frică, și dorința de bucurie și dreptate.

— Și cum oi crește pruncu ? mai întreba ea.

— Nu poți munci ?

— Ba pot.

— Atunci, de ce te temi ? Nu-i o fală să faci copil de fată mare, da' dacă ai fost sîngură și fără ajutor și nime nu ți-o deschis capu să nu te prostească tîlharu, nici de rușine nu te-ai prăpădi acu'. Te-or ajuta să muncești ăi de la Partid din satul tău, să-l crești și să hii om între oameni. Și pe el, pe Vasîi, să-l denunți.

— Da' lasă-l păcatelor, să nu-l mai văd !

— Să-l las păcatelor, să mai facă și alte rele, să mai nenorocească și pe alții, să mai exploateze, să se mai umfle din munca voastră ? Dacă ucideai pruncu, tu nu intrai în închisoare ? Nu făcea el din tine o ucigașe, spune ?

Și într-o zi Maria află că Vasîi și taică-său fuseseră ridicați pentru negustorie, pentru speculă, pentru sabotaj. Tocmai cînd voia să se însoare. Să se însoare, auzi ! Bine le mai știa dinainte sora asta, bine se mai pricepea la oameni ! Apoi închiși să stea !

Venise primăvara. Maria era zdravănă, și parcă i se făcuse un dor, ca un gol în piept, de cîmp, de dealuri, de aer. Pruncul, îl văzuse, creștea, rîdea. Cînd îl lua în brațe, îi venea să-l strîngă tare, să nu-i mai dea drumul, să fugă cu el, să-l înăbușe la piept. O lua cu mînuțele de obraz, rîdea cu gurița lui știrbă, roșie, tipa ca lăstunii, era tot ca o floare !

— Vrei să pleci acasă, Mărie ?

Maria șovăi. Doru-i dor. Și cu pruncu în brațe parcă i-ar hi ghine cum n-o mai fost, da' vezi, ce-o să spuie oamenii ?

— M-aș duce... da' așa iute... să mă mai uite lumea !

— Ba du-te, Mărie, du-te. De treburi de astea nu-i numa' muierea vinovată. Crezi că nu știe satu acu' vina lui ? Crezi că la noi oamenii nu s-au mai trezit ? Ori mai bine ți-ar părea să-l achite și să-l iei de bărbat ?

— Ba păcatele să-l bată, nu vreau tată chiabur afurisit la pruncu meu. Rămîie acolo, la temniță, că io afară nu l-oi scoate. Și pruncu ăst de-o vrut să-l ucidă, nu vreau să știe de așa tată. I-al meu, l-oi crește, și pe toți ca alde Traian și Vasîi i-o urî toată viața. Din pruncu ăsta alt om oi scoate! Și la alții oi deschide ochii! Și toți, laolaltă, i-om doborî! M-oi duce io la Partid! În casă n-oi mai sta! De nime' nu-mi mai e frică! Lasă! A mai obidită am fost, da' acu' oi fi zdravănă la cap! Ai să vezi!

De sus, din dealul cu stejar, cînd privise, sub lumina sticloasă, spălată, a dimineții cele patru sate, Maria simțise întîi cum i se adună sîngele în inimă. Își mutase bocceaua de pe un umăr pe altul. Strînsese pruncul pe inimă, se rezemase de copac și oftase. Îi era greu să coboare spre Scoc. În dreapta lui se întindeau ogoarele verzi, proaspete, drumurile negre, lucioase, plouate de curînd. Mirosea a pămînt răsturnat, a trunchi tînăr, a iarbă nouă. Un stol de lăstuni se arunca pe pămînt și se ridica în văzduh, lovind ca într-un pahar de cleștar, cu ciripitul lor ascuțit.

Și deodată Maria simți că-i bine, că-i frumos. Colo, sub deal, mergea careva cu plugul. Maria ar fi vrut să fie acolo. să simtă pămîntul umed sub tălpi, să taie aerul cu obrazul, să-și încordeze brațele pe plug. Nu mai arau alte femei în sat, numai ea, ca bărbații. Da, are să are, are să semene, are să culeagă. Are să și cînte, are să mai cînte în viața ei!

Și cînd are s-o doară sufletul că n-o fost totdeauna limpede ca acum, are să fie de zece ori mai om, mai om între oameni, ca să șteargă durerea, să merite viața. Noa uite, prunc, uite și tu, îi glia noast'! Uite și casa! Așa! Tulai! și cum mai arde soarele! Gîndești că-i la nămiaz'!

O ZI ÎNSEMNATĂ

Cînd se trezi, Călin Stroescu văzu întîi printre pleoapele întredeschise fereastra întreagă luminată de soare, perdeaua subțire, albă, prefăcută în aur, într-o pulbere subțire de aur legănată de vînt. Simți nelămurit că-i pare bine că de cu seară se gîndise că n-ar fi prielnic să plouă azi, dar îi era prea somn ca să-și aducă bine aminte pentru ce se cuvenea să se bucure. Visa un vis încurcat, număra parcă maldăre de bani, și ceva nu era cum trebuie, lipsea sau se pierduse. Acum însă, după ce deschise o clipă ochii în multa lumină care năvălea prin fereastră, nu se mai putea întoarce la vis, și nici trezia nu era limpede, se amesteca cu visul acela neliniștit. Astăzi ar fi fost bine să fie vreme bună, soare... da, era adevărat, visul și veghea îi spuneau același lucru : azi avea să încheie socotelile cu Costel Breazu și să numere, așa ca în visul de adineauri, banii pe care Costel Breazu trebuia să-i aducă.

Călin se ridică între perne și sună. Ceasul de pe noptieră arăta ora nouă și jumătate. Pentru cît avea de făcut în dimineața asta, era destul de tîrziu.

Jean, feciorul, îi aduse paharul cu zeamă de fructe de la gheață.

— Doamna s-a sculat ?

— Doamna a poruncit aseară să nu fie sculată pînă la zece, cînd vine maseza.

— Pregătește baia.

Jean plecă, înalt, tăcut, elegant în haina lui albă, bine croită, mult mai elegant decît Costel Breazu, cum spusese Carmen într-o zi, își aduse aminte Călin.

Stroescu nu fuma în odaia lui de dormit. Pînă la prînz nu fuma, nu bea cafea neagră, nu bea alcool. O lăsa pe Carmen să-şi facă singură toate chefurile astea în odaia ei oblonită, cu geamurile închise, îmbîcsită de miros de tutun ca o cafenea din port. El dormea cu obloanele ridicate, cu geamurile deschise, făcea gimnastică dimineaţa, făcea duşuri reci şi iarna, se îndopa cu zeamă de fructe, călărea la şosea şi se ferea să intre în halele şi în birourile fabricii, ca să nu inhaleze aerul viciat de acolo. De fapt, de zece ani, de cînd avea fabrica de textile „Eterna", nu intrase decît de două ori în secţii, o dată cînd o luase în primire de la fostul ei proprietar, ca să o cerceteze cu „ochiul stăpînului", şi a doua oară — acum vreo lună, după ce fusese luat peste picior de cei din comitetul de fabrică, mai ales de acel Ispir îngrozitor, ca să arate că e legat de fabrică şi ca să dovedească muncitorilor că întreprinderea lui nu era sat fără cîini, că avea un stăpîn. Firește, era mai bine ca stăpînul ăsta să stea în umbră, să nu se ciocnească de grosolănia lor şi de ideile pe care nu se mai sfiau să le exprime acum pe toate drumurile că au drepturi acolo, în fabrica lui ; era mai bine ca acel stăpîn să nu le sară în ochi toată ziua, ca să nu-i întărîte şi mai tare, dar aşa, o dată pe an, trebuiau să ştie că sînt supravegheaţi, că nu pot face absolut tot ce vor, că patronul se interesa de bunul lui şi-i privea cu bunăvoinţă, cu prietenie. Anghelescu, omul lui, nu-i mai răzbea, îl poftise şi el să vadă lucrurile la faţă. E drept că se dusese împins, silit aproape de Carmen, care-l ameninţa că se va duce ea să facă un control amănunţit la toate secţiile. Nu, în adevăr, Carmen n-ar fi ştiut să se poarte acolo. Ar fi fost autoritară, ar fi luat oamenii de sus, ar fi fost ironică. El s-a purtat cu tact, ca un adevărat diplomat, a fost amabil, cald, fără să fie intim, ca să nu-şi permită nici ei prea mult, a avut momente de severitate cînd i se părea că vede o risipă, a făgăduit înfiinţarea pe banii lui a unui cămin pentru copii. Afurisiţii, aveau aerul că nu-l prea cred cînd a vorbit despre cămin, o nimeriseră într-un fel, dar de ce n-avea să facă acest cămin nu ştiau, nu ştiau nici prietenii lui intimi, şi păcăleala pe care aveau s-o înghită duşmanii ăştia, care mîncaseră atîţia ani pîine de pe

urma lui şi n-aveau nici o fărîmă de recunoştinţă, avea să fie mai mare decît se aşteptau ei. Ah ! cît era de abil el, Călin Stroescu, şi ce greşeală mare făcuse unchiu-său, Tiberiu, cînd nu-l băgase în diplomaţie înainte de război ! Acum ar fi fost în Italia, în Anglia poate, departe de toate evenimentele astea tulburi şi aspre de aici. Poate că toată politica ţării ar fi fost alta dacă el, Călin, ar fi fost ministru în străinătate. N-ar fi lăsat ţara să pactizeze cu ruşii, nu i-ar fi trădat pe nemţi, şi azi situaţia Europei ar fi fost alta. Dar acum, faţă de această patrie, care refuzase la timp să-i recunoască capacitatea, Stroescu nu se mai simţea dator cu nimic. Acum nu mai avea altă grijă decît să se pună la adăpost pe el şi pe Carmen. Şi clipa nu mai era departe, nu !

Plecă fluierînd încet spre odaia de baie. Bun servitor era Jean, niciodată baia n-avea nici un grad mai puţin, nici un grad mai mult decît îi indicase acum patru ani, în prima lui zi de serviciu. Păcat că trebuia să se despartă de el.

Călin ridica halterele grele şi se privea în oglindă. De ce, Doamne, îi creşte burta, cînd făcea atîta gimnastică ? Te pomeneşti că, împotriva tuturor eforturilor lui, avea totuşi să capete pîntecele lui taică-său ! Şi Carmen nu putea suferi oamenii burtoşi ! Făcea eforturi supraomeneşti, sărăcuţa, să îndure curtea pe care i-o făcea Breazu, să fie cochetă, drăguţă cu el, pînă cînd aveau să se încheie toate socotelile. În sfîrşit, azi, azi la prînz afacerea se isprăvea, şi domnul Breazu, cu manierele lui vulgare („Taică-său a fost cîrciumar, el se poartă ca un patron de bar scump, şi-şi închipuie că a devenit «boier»", spunea Carmen pe bună dreptate), cu tonul lui de prieten de încredere al familiei Stroescu, cu atitudinea lui de curtezan îndrăgostit de Carmen, avea să fie aruncat deoparte, părăsit ca un pantof vechi pe care nu-l mai porţi, uitat ca un gunoi. Cine va mai avea nevoie de el ?

Stroescu se bărbieri cu o cremă de ras foarte parfumată, se spălă cu un săpun foarte parfumat, şi pe urmă îşi făcu o frecţie cu o colonie străină, puternică, care mirosea a levenţică, a fîn, a crîng parcă.

În ușă bătu cineva. Glasul lui Jean șopti respectuos:

— Domnule, la telefon domnul Anghelescu. Vă cheamă urgent!

Stroescu ridică plictisit umerii goi:

— Nu pot, mai tîrziu, sînt dezbrăcat!

Pașii lui Jean se îndepărtară.

În dormitor își găsi pregătită lenjeria de linon, hainele de călărie, cizmele, cravata albastră. Călin era superstițios. Albastrul nu-i adusese niciodată noroc. Nu voia să înceapă ziua asta sub auspicii dubioase. Deschise larg ușa dulapului și-și cercetă colecția de cravate. La cenușiul ăsta ar fi putut pune orice nuanță de roșu, de verde sau de galben. Alese o cravată galbenă cu puncte mici verzi, ca niște picioare de păianjen. Părul, lucios și bine lipit de cap, strălucea. Ochii puțin bulbucați se priveau în oglindă, mulțumiți. Gura, cu buza de jos puțin căzută, încerca un zîmbet amabil.

Așa, gătit, proaspăt, parfumat, bătu la ușa odăii lui Carmen și intră cînd glasul ei gros, puțin răgușit, adînc, rosti graseind:

— Intră!

Întîi nu văzu nimic în întunericul dinăuntru. Era înăbușitor, și lătratul ascuțit și îndărătnic al lui Frou-Frou, care dormea în pat, la picioarele stăpînei lui, îl împiedică să audă cuvintele ei.

— Îmi dai voie să ridic oblonul? E unsprezece fără un sfert. Maseza te așteaptă.

— Să aștepte! rosti Carmen. Ridică-l. Deschide și fereastra.

În lumina limpede și tare a dimineții, capul lui Carmen, negru, ciufulit, părea și mai negru pe perna albă. Cățelușa, mică cît un pumn, creață, rotundă, de un alb care bătea în roz, lătra mereu îndîrjită și-și apăra stăpîna de orice apropiere. Carmen întinse pe deasupra animalului furios mîna ei subțire, cu unghii lungi, roșii și rîse:

— Stai cuminte, Frou-Frou! E papá.

Călin se aplecă și-i sărută mîna. Frou-Frou, disperată, se repezi la obrazul lui, la nasul lui, aproape zbîrcit de frică.

— Animalul tău a devenit de nesuportat.

— Aici, Frou-Frou ! Căţeluşa se ghemui sub plapumă, la pieptul stăpînei. Ai să fii la unu şi jumătate acasă, nu-i aşa ? Nu mă lăsa singură cu ei, că-i asasinez ! Şi pe urmă, trebuie să te ocupi de Rodica, altfel nu pot avea o clipă de *tête-à-tête* cu Breazu.

Clipa asta de *tête-à-tête* era foarte importantă, o ştiau bine amîndoi soţii Stroescu. Breazu era viclean, era negustor de meserie, putea să vină cu cine ştie ce clauză neaşteptată, cu cine ştie ce amînare, care le-ar fi fost fatală lor, Stroeştilor. Mîine trebuia dat tot restul sumei acelui Cantopol, mîine, nu mai tîrziu, altfel totul cădea în baltă, şi jumătatea pe care i-o achitaseră acum două săptămîni, după ce o luaseră de la Breazu, era pierdută. Cantopol spusese lămurit că nu mai restituia nimic şi nici nu mai aştepta. Avea pe alţii, mai buni platnici !

— Vezi, e vreme frumoasă, cum ai dorit tu, spuse drăgăstos Călin. Se poate pune masa pe terasă. Poţi să-ţi pui toaleta albă. Recomandă-i lui Jean ca coctailul să fie tare, foarte tare.

Carmen întinse mîna subţire spre masa de noapte, pe care se afla un pahar.

— E tare. Jean l-a făcut şi l-a pus la frigider. Mi-a adus un pahar, să-l gust.

Călin băgă de seamă că mîna lui Carmen tremura pe ţigară, pe chibrit :

— Eşti nervoasă ?

— Cred şi eu ! Dacă animalul s-a răzgîndit, dacă s-a speriat de cine ştie ce, dacă nu mai vrea ?

Stroescu se molipsi de spaima ei. Dacă ea, Carmen, se temea, însemna că lucrurile nu stăteau chiar atît de bine cum se trudise el să-şi închipuie de cîteva zile încoace, pe măsură ce termenul se apropia.

Carmen, oricum, avea mai mult fler în materie de afaceri, deşi nu ştia, ca el, să fie abilă cu oamenii de jos, cu oamenii inferiori ei. Politic, nu, e drept, politic Carmen nu făcea doi bani, el ar fi avut geniu în politică, dacă i s-ar fi dat prilejul să şi-l desfăşoare. De asta erau ei doi, el şi Carmen, o pereche atît de potrivită, pentru că numai împreună puteau să-şi aranjeze o viaţă convenabilă.

— Dacă șoviie, noi trebuie să ne dăm osteneala să-l convingem că face o prostie. Că regimul își trăiește ultimele ceasuri. Că tu nu poți suporta raporturile cu muncitorii, altfel mi-ar plăcea și mie să aștept schimbările cu ceva concret, stabil, drept capital.

— Trebuie să continuăm să-l convingem că sîntem niște naivi, care vrem bani de dragul banilor. Eu am izbutit, cred, să-l conving că bijuteriile mi se par mai liniștitoare decît o fabrică pe care tu nu prea știi s-o conduci, oftă Carmen.

În pahar mai rămăsese o picătură de coctail. O bău și aprinse altă țigară.

— A telefonat adineauri Anghelescu. Ce-o mai fi vrînd ?

— Iar proteste, iar problema mașinilor stricate, iar concedierile. Toate sîcîielile din lume. Parcă nu știu !

— Să se descurce cum o putea. Nici nu-l chema la telefon, ca să nu te enervezi și azi.

— N-avea grijă, că mă mai caută el, dacă e nevoie de semnătura mea. Dar să sperăm că începînd de mîine o să semneze Breazu.

Cu mîna pe clanță, Călin se mai întoarse o dată zîmbitor și politicos spre ea :

— Și să nu-ți scape, Carmen, nici un cuvînt despre plecare. Să nu-i dăm idei.

— Ai griji inutile ! rîse încet, puțin răgușit, Carmen. Nu i-am spus nici mamei ! Ah, o clipă, am uitat ! A telefonat iar aseară acel Ispir odios. Te roagă să treci pe la fabrică, să discutați despre cămin. Ce cămin ?

Călin începu să rîdă :

— Un cămin de copii pe care am făgăduit să-l fac eu. O să-l facă Breazu ! Ah ! ce cămin o să le mai facă Breazu ! Au să vadă ei !

După plecarea lui Călin, Carmen își coborî încet din pat picioarele lungi, depilate, căută ușor pe covor, cu degetele lor cu unghii vopsite, papucul de mătase, nu-l găsi, renunță, se culcă la loc și sună ca să-i fie trimisă maseza.

Se gîndea, fumînd, la plecarea apropiată în Franța, la emoția pe care avea s-o aducă și această plecare, despre care Cantopol spunea că va fi ușoară și simplă. Ce mize-

rie, să fii silit să te ascunzi, să iei bagaje puține, să renunți la atîtea lucruri să tremuri de frică să nu fii prins la graniță, cînd de fapt te duci ca să trăiești acolo din banii tăi, depuși de mult la bănci franceze și elvețiene, și nu le ceri nici o despăgubire ăstora de aici pentru faptul că-ți lași vila și via de la Odobești. Carmen ar fi vrut să vîndă și vila, și via, dar Călin, cu simțul lui politic, se împotrivea. Spunea că se poate păstra o bucată de vreme, puțin, un secret, acela al vinderii fabricii, dar că trei secrete ar fi fost cu neputință de ascuns. Chiar dacă ar fi încercat să vîndă tot ce avea lui Breazu, care acumulase milioane și nu mai știa în ce să le bage, tot ar fi fost primejdios. Breazu ar fi înțeles că se descotorosesc de tot ce au ca să plece în străinătate și ar fi devenit poate mai prudent, ar fi fost în stare să nu mai cumpere nici fabrica, de teamă că au ei o informație precisă, dintr-un cerc atoateștiutor, și te pomenești că i-ar fi venit pofta să plece și el și să nu mai cumpere nimic. Călin o consola, îi spunea că peste doi-trei ani, după ce va trece această perioadă proastă și lucrurile se vor schimba, se vor întoarce în țară și fără îndoială că li se va da înapoi vila și via. Lasă-l pe Breazu, care socotea că mîine-poimîine comunismul va da faliment în fața Occidentului, să trăiască aici anii ăștia grei și să se lupte cu comitetele de fabrică și cu muncitorii.

Carmen își lăsa moale în mîinile masezei cînd un picior, cînd celălalt, și se gîndea la absurditatea întîmplărilor. Anghelescu, care fusese o mînă de fier (poate că-i și fura mîna asta de fier, dar le și aducea pe tavă veniturile), se plîngea că albește, că înnebunește în fața pretențiilor muncitorilor. Își pierduse autoritatea, își pierduse capul. Vorbea despre Ispir cu teamă și cu respect parcă. Despre Ispir, care venise acum cincisprezece ani cu picioarele goale la mama ei, a lui Carmen, la conacul de la vie, s-o ia de nevastă pe Smaranda. Carmen își aducea bine aminte cum arătau pe atunci amîndoi, el cu o privire sălbatică, nemulțumită, slab și osos, mare ca un jandarm călare, ea — firavă, curățică, cum îi plăcea doamnei Bizanty să fie slugile de la conac,

frumușică chiar, cu coadele ei groase pe cap și cu ochii mari și calzi.

Carmen era atunci foarte tînără, nu se măritase încă. După ce Ispir coborîse din pridvor, unde vorbise cu cucoana, care se cam supărase că părinții fetei n-o vestiseră de nimic, și logodnicul ei venise s-o ia așa, deodată, în plin sezon, cînd erau oaspeți la vie, Carmen o oprise o clipă pe Smaranda și o întrebase :

— Ce-ai văzut la vlăjganul ăsta ? Îți place ?

Smaranda nu se sfiise s-o privească în ochi.

— Da, domnișoară, îmi place.

Asta o dezorientase pentru o clipă, apoi rîsese :

— Mă mir. Tu ești curățică, și el parcă a ieșit adineauri dintr-o peșteră.

Smaranda tot nu se sfiise.

— Ori o să se spele și el, ori n-o să mă mai spăl nici eu, dar o să ne înțelegem noi.

Doamna Bizanty, din fotoliul ei, se înfuriase :

— Carmen ! Ce mai ai de vorbit cu ea ? Nu vezi ce obraznică s-a făcut ? Ieși afară, Smarando !

În adevăr, Smaranda se făcuse parcă obraznică deodată, ea, care era pînă atunci la locul ei. Chiar de pe atunci începuse Ispir să aibă influență asupra ei. Mai tîrziu, după ce se măritase, Carmen aflase întîmplător că Ispir e muncitor în fabrica bărbatului ei. Opriseră o dată mașina în fața fabricii, să-l ia pe Anghelescu, și o văzuse pe Smaranda așteptînd cu o legătură în mînă. Deschisese fereastra mașinii și aflase de la ea, care nu dovedea nici bucurie respectuoasă, nici mirare timidă că-și vede fosta stăpînă, că Ispir al ei e meșter la vopsitorie. Mai tîrziu, în timpul războiului, îi spusese Anghelescu că Ispir e arestat, e trimis undeva, într-un lagăr, ca suspect, ca agitator sau așa ceva. Carmen înțelesese că era un potrivnic al regimului dictatorial al lui Antonescu, că domnul Ispir avea părerile lui, că nu-i plăcea războiul, că avea gusturi personale, desculțul, că fusese impertinent cu un neamț. Făcuse haz atunci, dar îi pierise pofta de rîs cînd, după 23 August, același Ispir eliberat intrase în comitetul de fabrică, era chiar secretarul lui. Și Smaranda lăsase copiii acasă și venise să lucreze la fabrică. Anghelescu

povestea că la ședințe se ridică și ea și vorbește cu o gură cît o șură, se plînge că salariile sînt mici și că patronul cîștigă prea mult. Făcuse o droaie de copii și arăta, o zărise Carmen o dată, ca o spaimă: slăbise, se pieptăna cu părul strîns la ceafă, era îmbrăcată ca o miloagă. Firește, cu cinci copii și cu grija ședințelor și a scandalurilor, nici nu se putea să arate altfel o femeie de treizeci și cinci, treizeci și șase de ani. De altfel, femeile astea din popor se trec grozav de repede. Dar ce o apucase pe ea să se gîndească acum la familia Ispir, cînd avea atîtea lucruri mai frumoase la care se putea gîndi?! La ce hotel avea să tragă la Paris, cum avea să-și împrospăteze garderoba. Dacă cumva Parisul era încă sărăcit de pe urma războiului și nu se mai găseau materialele de altădată, avea foarte ușor să treacă la Londra. Englezii au știut să fie inteligenți în războiul ăsta, țara lor a rămas neatinsă, și sigur că nici o fabrică de textile, nici o casă de mode nu s-a închis.

Numai de s-ar isprăvi în după-masa asta coșmarul cu Breazu! Ea, Carmen, se putea felicita de felul cum condusese toată afecerea, avînd totuși mereu aerul că e naivă, că nu se pricepe. Breazu, e drept, oferise de la început un preț cu totul sub valoarea reală a fabricii, și cel la care ajunsese acum nu reprezenta decît două treimi din această valoare, dar era ferm convins că soții Stroescu nu-și dau seama de asta, și această convingere că-i păcălește îl făcea, ca pe orice negustor, să grăbească tîrgul. Ea se arătase mulțumită de suma la care rămăseseră și jucase cu Călin o minunată scenă, în care soția îl implora pe soț să se mulțumească cu atît, și el protesta, se încurca în socoteli. Breazu rămăsese convins că-i înșeală și se grăbise să le achite jumătate din bani, ca să nu-și mai poată lua vorba înapoi.

Să vină odată și ora mesei, să aducă Breazu cocoșeii și dolarii cuveniți, să-l vadă mîine pe Cantopol venind cu acele pașapoarte pe un nume imposibil, Popa Ilie cu soția lui, Ecaterina, se pare, și să se isprăvească.

Acum maseza se pregătea de plecare, dar coafeza aștepta în hol, și ea nu făcuse încă baie. Carmen oftă plictisită de atîtea sîcîieli și, în sfîrșit, coborî din pat.

Breazu fusese din zori încă, în oraș. Condusese mașina ca un nebun pe șoseaua Giurgiului, la un individ care ascundea acolo, într-un fel de vilișoară cu aspect rustic, o partidă de blănuri din timpul războiului, și care îi trimisese vorbă printr-un misit că vrea să le vîndă. Acolo însă treburile nu merseseră pe roate, individul cu pricina voia să vîndă numai două-trei bucăți, și pe Breazu îl interesa să ia toată marfa, cu toptanul, cu japca dacă s-ar fi putut, mai ales acum, la începutul verii, cînd blănurile n-aveau preț. Plecase furios de acolo, blănurile erau frumoase, bune, majoritatea lucrate la Leipzig (individul trebuie să fi făcut afaceri serioase cu nemții), unele rusești (pesemne luate în timpul războiului din Uniunea Sovietică), dar se vede că acel personaj voia să trăiască o viață de pe urma lor.

Apoi Breazu se dusese pe Calea Văcărești, unde avea un șir de case și prăvălii închiriate. Le cumpărase odinioară printr-un amic care mijlocea plecări cu Struma. Cu unele avusese noroc, proprietarii lor se duseseră pe copcă, cu Struma lor cu tot, dar cu altele avea necazuri, moștenitorii răposaților îl dădură în judecată, voiau să anuleze cumpărarea ca pe un lucru încheiat sub presiunea împrejurărilor, în stare de persecuție și panică.

Și acolo se enervă mult, se certă cu chiriașii care se temeau să-i mai plătească chiriile, pînă cînd n-avea să se pronunțe sentința procesului cu eventualii proprietari noi. Era aproape unsprezece, trebuia să mai treacă pe la o florărie, să trimită flori doamnei Stroescu și să se ducă acasă să se îmbrace.

Cînd ajunse în sfîrșit acasă, Rodica nu era nicăieri. Asta îl scoase din fire și mai tare. Femeia asta nu știa să stea locului nici cinci minute. N-o găseai niciodată, nu te puteai niciodată bizui pe ea la nevoie. Acum îi era absolut necesar să-i spună ea cum trebuie să se îmbrace. Ea se pricepea la toate mofturile astea, taică-său fusese doar magistrat, nu cîrciumar, ca tatăl lui, și cunoștea din copilărie încă toate marafeturile lumii mari, de care lui îi era scîrbă, dar care știa că sînt necesare. Încălzit, prăfuit, descheiat la gulerul cămășii și

cu cravata lărgită și strîmbă, Breazu o căută bodogănind în dormitorul cu divan-studio, în sufrageria cubistă și în biroul lui cu bibliotecă mare, pe ale cărei rafturi goale se răsfățau, între două-trei cărți, pisicuțe de porțelan și baletiste cu fustițe de tul. Încuie ușa odăii, deschise casa de fier, enormă și întunecată, se așeză pe covor și începu să numere cocoșeii și dolarii pe care trebuia să-i ducă lui Stroescu. În pieptul lui se împletea bucuria drăcească, la gîndul cît de tare îl „fraierea" pe boierul ăsta lustruit, cu durerea pe care o simțea totdeauna cînd se despărțea de o sumă de bani, orice ar fi primit în schimbul ei. Da, fabrica „Eterna" valora mai mult, dar caraghioșii de Stroiești se grăbeau să fugă în străinătate. Nu le convenea atmosfera de aici, se temeau că regimul va dura ; naivii, nu vedeau că asemenea rînduială nu putea fi suportată multă vreme de restul Europei. Stroeștii își închipuiau că sînt deștepți, că el, Breazu, n-are habar de planurile lor de plecare, și el îi lăsa să-și facă iluzii, să fie discreți, să fie diplomați. Cumpăra frumușel fabrica și avea să scoată din ea în doi-trei ani mai mult decît scosese Stroescu în zece ani. Nu se temea de zarva pe care o făceau acum muncitorii cu comitetele și sindicatele lor. Furtună într-un pahar cu apă ! În curînd avea să le treacă pofta de comitete și drepturi, cînd or pune americanii piciorul în prag. Numai de n-ar pleca Stroeștii înainte să poată el întreprinde ceva mai serios pe lîngă Carmen. Presupunea că pentru asta trebuia să-i dea un dar mai scump decît florile pe care i le trimitea cînd erau cu toții la ei la masă sau la un aperitiv. O bijuterie, asta ar fi impresionat-o. Se prăpădea după bijuterii, dar Breazu se îndura greu să cheltuiască atîția bani pentru o aventură. Și îi plăcea Carmen, îi plăcea destul, ar fi putut, cu banii lui, să-și facă cheful ăsta. E curios cum Rodica nu făcuse încă nici o scenă. Sau fusese el destul de convingător cînd îi spusese că-i face curte lui Carmen numai ca să meargă mai repede cumpărarea fabricii, sau, în adevăr, îi plăcea și ei pomădatul de Călin Stroescu, cu mîinile lui moi și albe, cu ochii lui de broscoi sentimental, și se făcea că nu vede flirtul lui cu Carmen ?! Rodica îi făcea doar

destule zile amare pentru fosta lui nevastă, pe care Breazu o vedea o dată pe lună, cînd îi ducea pensia alimentară pentru copil. Și nenorocita asta de pensie i-o scotea pe nas!

Apoi Breazu se pierdu în socoteli, în numărătoare. Ce hîrtii frumoase, ce monede lucitoare, grele! Le așeza — teancuri, fișicuri — într-o valiză mică și ofta, încruntat, trist. Tresări cînd cineva bătu în ușă. Era Rodica. Îi deschise.

— În sfîrșit, ți-ai adus aminte că ai o casă. Încuie ușa, încuie ușa!

Rodica se apropie de vraful de bancnote de pe jos, se aplecă și-l vîntură ca pe un maldăr de frunze uscate, cu mîna ei albă, îngrijită.

— Vezi să nu-i încurci. Ăștia sînt pentru Stroescu, și ăștialalți — pentru altă afacere.

— Ai atîția bani, gemea Rodica, și nu vrei să schimbăm și noi interiorul. Mi-e rușine cînd ne intră cineva în casă! Ăsta e birou de fabricant, asta e bibliotecă de om cu bani! Și sufrageria! Gustul nevestei tale celei dintîi! îi trecu cu mîna prin păr. Și uite cîți bani!

Lui Breazu îi păruse rău că o lăsase pe Rodica să intre în birou, să vadă casa de bani deschisă. Nu, nu era bine să vadă și să știe nevasta cît și ce ai.

Rodica se rotea, ușoară și subțire, prin încăpere. Era îmbrăcată în rochia pregătită anume pentru masa de azi, de la Stroiești, rochia de șantung albastru, pentru care făcuse atîta tărăboi. Și nici nu se îmbrăca, neghioaba, ca să speculeze toaletele astea, ca pe o firmă în afacerile lui bărbatu-său, ci numai ca să le arate, ca să fie tot atît de cochetă ca Nina, ca Sylvette sau Carmen, nevestele unor ciocoi. Se ducea și la concerte Rodica, și ar fi vrut să-l tîrască și pe el, dar el se plictisea de moarte și nici nu întîlnea acolo oamenii de afaceri care-l interesau. Frecventa concertele pentru că, spunea ea, la ele vine lume mai bună decît la teatru și poți să asculți într-o liniște mai civilizată.

Femeia începu să-și scuture buclele blonde, oxigenate, hohotind de rîs. Breazu ridică ochii.

— Ce e? De ce rîzi?

— De tine, Costel, cum arăți! Ai un cap de Harpagon și ești atît de murdar și neîmbrăcat, încît semeni cu un gangster din filmele americane, care numără ce a furat.

Breazu o privi mustrător.

— Bani munciți, fetițo!

Rodica avu impresia că fusese prea aspră, că-l supărase. Îl mîngîie prelung pe obraz și pe păr. Era asudat. Trebuia să-și spele iar mîinile și să le parfumeze.

Breazu închise cu grijă valiza sortită lui Stroescu, adună tot ce mai era pe covor, făcu teancuri bine aliniate în casa de fier și încuie cu trei chei cele trei broaște secrete. Apoi se duse la duș. Nerăbdătoare, nervoasă, Rodica îl aștepta în dormitor, într-un fotoliu, ca să-i dicteze cum să se îmbrace, cum să-și asorteze cămașa la haină, și cravata la amîndouă.

— Crezi că?... întrebă ea cu emoție cînd veni în sfîrșit de la baie. Crezi că... Stroeștii s-ar mai putea răzgîndi?

Breazu se opri, cu un pantof în mînă.

— Sper că nu. Eu pînă nu văd actul semnat, în buzunarul meu, nu cred nimic. Umblă atîtea zvonuri că n-ar fi cu neputință să se răzgîndească. Atunci ar trebui să restituie arvuna... dacă o mai au. Și, după informațiile mele, n-o mai au.

— Dar dacă informațiile tale sînt false?

— Atunci, m-am ars! spuse Breazu, și Rodica simți că-i tremură glasul.

— Era ieftină? întrebă Rodica.

— Ieftină! Auzi cuvînt! Nu, femeia asta nu se pricepe la nimic, era mai bine să nici nu discute cu ea în împrejurări în care era destul de enervat și nerăbdător el singur. Tăcu. Rodica stărui:

— Și cînd are să se semneze actul?

— După masă vine un avocat, spuse scurt bărbatu-său.

— Nu-mi plac ciorapii tăi! îl privi atent Rodica.

— De unde vrei să aleg, dacă tot maldărul e necîrpit? se supără el.

Rodica ridică din umeri ; treaba asta n-o privea pe ea, ci pe Maria. Atît ar fi lipsit, după ce că se măritase cu Breazu, să-i mai cîrpească și ciorapii !

Smaranda stătea cu ochii ațintiți asupra multelor fire care alergau și se împleteau sub ochii ei, necontenit, repede, parcă ar fi avut viață, parcă ar fi fost chemate de ceva, de cineva care nu răbda amînare, și ele o știau și nu întîrziau. Era de două ore în fața războiului și mai avea de stat șase. Pe urmă, acasă, azi, trebuia să spele rufe. Cinci copii și un bărbat murdărește albituri, nu glumă. Făcuse mîncare de aseară, acum, la prînz, trebuia numai încălzită, dar totdeauna se temea cînd Lizica făcea singură focul, după ce se întorcea de la școală, ca să-i facă o surpriză, ca să găsească ceva gata. E drept că Lizica era grijulie, era cuminte, avea doisprezece ani acum și se pricepea ca o femeie la treburile casei, dar mama avea o spaimă grozavă de foc. Spaima asta i se trăgea Smarandei de cînd intrase, aproape copil și ea, în slujbă la doamna Bizanty, la conac, și acasă, cînd părinții fuseseră la cîmp, sora ei mai mică, Leana, dăduse foc casei părintești, jucîndu-se cu tăciunii din vatră. Arsese și Leana atunci, arsese rău și se întorsese de la spital cu fața și mîinile vinete, zbîrcite, pocite pentru totdeauna. Părinții și frații ei stătuseră în grajd un an întreg, pînă cînd izbutiseră să facă iar o odaie, multă vreme netencuită, și toată simbria Smarandei se dusese, pînă la măritiș, la datoriile tatei, care se împrumutase la cîrciumar ca să ridice și amărîta asta de odaie.

Din pricina asta Smaranda o ruga pe Lizica să nu aprindă niciodată focul, să le dea mai bine celorlalți copii pîine goală, cînd era, sau mămăligă, cînd era și asta, în vremurile grele de după secetă, în timpul inflației și acum încă, să rabde mai bine, să aștepte să se întoarcă părinții, care adesea întîrziau la ședințe sau la manifestații, dar să nu facă focul în vatră. Lizica nu pricepea spaima mamei, ea știa că le poate face toate cu rost. În vremea războiului, cînd Toma fusese închis, cînd Smaranda spălase rufe la unul și la altul

și nu-și putea da copiii prea goluți, prea zdrențuiți la școală, Lizica, pe atunci de șapte ani, începuse să vadă de cei doi mai mici decît ea și se deprinsese să le poarte de grijă. Acum Smaranda avea cinci copii, Lizica și Pavel mergeau la școală, și ceilalți trei se jucau sau făceau pozne acasă, prin curte, în drum, de-i găsea la prînz sau seara, după cum ieșea din tură, murdari, zgîriați, obosiți. Se spunea că în Uniunea Sovietică oamenii muncii își lasă copiii în cămine, cînd pleacă la lucru, că așa are să fie și la noi. Smaranda aștepta. Ei, dar mai întîi trebuia să-i facă pe tîlharii aștia de patroni să reangajeze oamenii pe care îi lăsaseră în vînt, cînd închiseseră al doilea atelier de războaie, sub cuvînt că n-aveau materie primă. Era mai rău de copiii vecinului Tică Marin, de cînd tatăl lor n-avea slujbă, decît de ai ei, care tot aveau ce băga în gură și aveau putere să se joace în prag și să facă pozne. Copiii lui Marin slăbiseră de tot. Comitetul de fabrică se bătea rău cu Anghelescu pentru cei douăzeci și cinci de concediați, și oamenii nădăjduiau să-l răzbească.

Gîndurile Smarandei alergau și ele repede, parcă se căzneau să alerge tot atît de repede ca firele care i se perindau sub ochi. Dar deodată se opriră. Se rupsese un fir. Smaranda conteni duduitul mașinii și se aplecă peste el să-l înnoade.

— Parcă ai dinți ! își certa ea suveica. De ce mușți ? De unde naiba aduceau patronii firele astea ? Parcă erau gata coapte, asta nu era marfă sănătoasă, nouă. Trebuie s-o fi descoperit Anghelescu cine știe pe unde, s-o fi plătit cu te-miri-ce. Astea erau gheșefturile lui. Mult îi păsa lui Stroescu ce produse scoate pe piață ? Bani să iasă, să-i vină la fiecare trimestru Anghelescu cu servieta doldora și să se spele pe cap tot el cu nemulțumirile angrosiștilor. Anghelescu însă era mai deștept, nu-i păsa de protestele angrosiștilor, care de fapt voiau numai să obțină o reducere de preț, și tot cumpărau, că n-aveau de ales, tot așa cum acești angrosiști habar n-aveau de vaietele negustorilor în detaliu, care la rîndul lor vindeau oricum marfa clienților. Și singurii păgubiți la urma urmei erau bieții cum-

părători, oameni ca ea, Leana, ca Tudosea, care munceau din greu să cumpere un cot de stambă sau de stofă, și o vedeau la două zile praf, zdrențe, pe copii sau pe ele. Copilul rupe, n-ai ce să-i faci, e plin de viață. Și Toma rupe, i se ard hainele la vopsitorie. Pătrund substanțele prin halat și-i ard cămașa, pantalonii. Și mîinile îi sînt arse. E și obosit Toma. Dar de două zile parcă nu se mai vede oboseala. Aleargă la Partid, stă ceasuri întregi la ședințe de celulă, cu ușile închise, vine acasă vesel, ridică copiii de subțiori pînă în tavan, și cînd se spală cîntă. L-a întrebat, dar n-a vrut să răspundă. Pesemne că nu trebuie să spună nimănui. Pesemne că se pregătește ceva, ceva bun. Sau au intervenit cei de la minister și trebuie să fie iar angajați concediații, sau se măresc salariile, ceva trebuie să fie, de e Toma atît de vesel.

Iar se rupe un fir. Ba nu, de data asta două deodată. Smaranda pipăie suveica. Are niște zimți. N-avea pînă acum zimții ăștia, o cunoaște ea bine, cunoaște doar fiecare bucățică din mașina asta, la care lucrează de doi ani. Noaptea, cu ochii închiși, ar putea să spună pe pipăite care e războiul ei. Nu i-o fi făcut cineva ceva ? O dată, de două ori pe lună se mai strică cîte o mașină și nu-i lucru curat. Trebuie să i-o strice oamenii lui Anghelescu, mai are el cozile lui de topor în fabrică, ca să fie scoasă din uz și să restrîngă producția, să mai închidă un atelier. Acum însă comitetul de fabrică sprijină puternic contractele de muncă, nu mai pot da ei afară pe cineva. Au putut acum cîteva luni să-i concedieze pe temporarii angajați fără contract, dar acum s-a isprăvit. Și totuși, cineva a umblat la războiul ei. Smaranda simte că-i năvălește sîngele în cap.

— Cine a umblat la mașina mea ?

Nu-i răspunde nimeni. Se uită în jurul ei. Femeile stau adunate lîngă Tudosea Paraschiv, vorbesc în șoapte ceva, ba mai vin lîngă ele și cîțiva bărbați.

— Ce-i cu voi ? întrebă Smaranda tot ursuză. Faceți pauză ?

Tinca se întoarce către ea.

— Tu nu știi nimic ?

— Ce să știu ?

— Tudosea s-a dus la birou, că o chemase de ieri, și n-a putut să intre. E acolo ședință mare, cică au venit și de la minister, stau mașinile în curte cu duiumul!

— Stan a Văduvii zice că l-a văzut prin ușă pe Anghelescu vînăt, cu ochii holbați, în mijlocul lor. I s-o fi înfundat! strigă însuflețită Tudosea.

— Adică vrei să spui că tu nu știi nimic? o întrebă Ilie pe Smaranda. Nu știe Toma Ispir? Nu ți-a spus și ție?

Toate privirile se întoarseră spre ea.

— Zău că nu mi-a spus nimic!

— Adică nu știa nici Partidu, nici Comitetu? Da' i-am văzut doar noi toți că se vînzoleau mai abitir zilele astea.

— O să aflăm, tovarăși, o să aflăm noi pînă deseară! zise mulțumit Stanciu.

Smaranda simți că-i bate inima mai tare. Va să zică văzuse ea bine că Toma e vesel zilele astea. Dar de spus, nu-i spusese nimic.

— Zău că nu mi-a spus nimic!

Apoi se mai gîndi o clipă. N-ar fi trebuit să le spună totuși că Ispir era vesel, că trebuie să fi știut ceva bun, că-i așteaptă vreo bucurie? Numai atît să le spună, ca să fie veseli și ei. Erau destul de frămîntați.

— De spus nu mi-a spus, vorbi ea tărăgănat, da' parcă era bucuros de ceva. S-o fi întîmplat ceva în folosul nostru.

— Să știi că-l pune cu botul pe labe pe Anghelescu.

— Dacă l-ar aduce aici o dată și pe Stroescu, să-l pună și pe el, m-ar săra pe inimă!

— Cum să-l aducă? Cu zbiltul poate, ca hingherii, că altfel nu se lasă.

— Eu sînt aici de șase luni, dar nu l-am văzut o dată!

— Ha-ha! De șase luni! Eu sînt de șase ani și nu l-am văzut!

— Ce vă rîdeți așa? Zău, parcă omu și-a făcut fabrica cu banii voștri care nu-i aveți. A făcut-o cu banii lu' tat-su și plătește aici numai dușmani.

— Zău! Și tat-su de unde a luat banii? I-a ouat ca găina? Din munca tatii și mamei, aia e.

— Şi cu ce mă plăteşte ? Că nici mălai nu cumpăr cît îmi trebuie din leafa mea.

— Cît o fi el, n-o să cumpărăm cît ne trebuie. Pe urmă...

Stanciu vorbea ca pentru el şi zîmbea cu privirea departe, în nădejde.

Toţi se uitau acum chiorîş la Tinca şi la Ilie. Numai ei în atelierul războaielor aveau totdeauna de cîrtit, ceva de spus în apărarea patronilor.

— Lasă, cînd n-or mai avea ei franc frînt să ţie fabrica, să vedem, unde o să mai lucraţi şi ce mălai o să cumpăraţi, mai zise îndesat Tinca, dar Ilie îi dădu un ghiont.

Nu-i plăcea să vorbească tare, aşa, în faţa Tudosei, în faţa lui Stanciu, în faţa Smarandei mai ales, care ce treabă avea decît să-i spună lui bărbatu-său, şi să mai ai pe urmă vorbe cu ăi din comitet şi cu ăi din Partid ?! Cînd nu erau ăştia trei de faţă, cînd nu era nici Cioară, nici Timofte, nici Rafira, mai mergea, erau încă destui ca o apă, îi trăgea valul la fund, la bîrfeli şi nemulţumiri, scrîşneau şi ei. Dar vezi că în fiecare atelier, în fiecare secţie erau cîte trei, sau cîte cinci, sau cîte zece chiar, care nu te lăsau să scoţi o vorbă şi luau cu gura foc pentru Partid şi pentru drepturi, şi atunci oamenii se încălzeau, mergeau la manifestaţii, strigau din tot sufletul. Dar dacă mîine-poimîine se schimbă, cum le spunea unora la ureche domnul Anghelescu, nu te zboară el, şi unde te duci ?

Tinca înţelese şi, înfoiată ca o cloşcă bătrînă, burzuluită, se întoarse la războiul ei. Ilie îşi făcu şi el de lucru pe sub maşină, ca şi cum avea de controlat ceva. Tudosea, veselă, strigă mereu :

— Dacă tovarăşul Ispir e vesel, şi Anghelescu trist, să ştiţi că deschide iar atelierul numărul doi. Să ştiţi că se întorc oamenii ! Dacă Ispir e vesel, s-a făcut.

— Sau măreşte salariile ! încheie Timofte.

Oamenii se risipiră, fiecare se duse la locul lui. Pe feţele aplecate pe războaie pluteau zîmbete, gînduri luminoase.

Smaranda se întoarse la războiul ei, şi zîmbetul i se stinse. Se încruntă, pipăi iar suveica. Parcă trecuse ca-

reva cu o pilă pe sub ea. Să se fi dințat așa singură de uzură? Da' cum așa, de la o zi la alta? A pipăit-o și ieri sau alaltăieri. Nu-i lucru curat. Se uita la Tinca, umflată și bătoasă în fața spatei, la Ilie cel cu mustăți roșcate și dinți lungi, și-i bănuia cînd pe unul, cînd pe celălalt. Sînt în stare, ce, crezi că nu sînt? Cineva e în fabrica asta care strică mașinile și nu l-au dovedit, și ăla așa trebuie să vorbească, ca Tinca și ca Ilie; sau nu, cîinele care latră nu mușcă, o fi vreun prefăcut, vreun mieros care se scoală la ședințe și vorbește, sau strigă tare la miting, să-l audă lumea. Toma zice că mai curînd trebuie să fie unul din ăștia, și-i roagă pe cei în care are încredere să fie cu ochii în patru.

Acum trebuia să lucreze așa, cu suveica asta colțoasă, și la prînz să-l roage pe mecanic să vină s-o dreagă. După masă, la războiul ei lucra Arghir, cu el nu se putea întîmpla nimic, el se pricepea la mașini mai bine decît ea chiar, decît Smaranda. Numai un diavol din ăștia i-o smintise.

Mai tîrziu, către zece-unsprezece, veni în fugă în atelier Niculăiță de la magazie, și le spuse că depozitul, magaziile, arhiva fuseseră încuiate de cei din comitet, și cheile fuseseră duse sus, în birou la Anghelescu, unde se aflau încă cei de la minister. Chiar de dimineață, de la opt, fuseseră încuiate toate.

Acum oamenii nu mai știau ce să mai creadă. Se descoperiseră niște furturi? Unelte bune, piese de mașini ascunse, cînd Anghelescu se văita atît că n-are piese de schimb? Așa ceva trebuie să fi fost, și acum îl judecau pe tîlhar și-i luaseră cheile. Așa îi trebuie! Din pricina lui atîtea familii n-aveau azi ce mînca, și te pomenești că în depozit, la rezerve, o fi avut mașini întregi.

— Hoții la pușcărie! strigă o dată, triumfător, tare să se audă în tot atelierul, Tudosea, și-și văzu de treabă fluierînd ca un flăcău.

Acum însă nimănui nu-i mai era mintea la lucru. Mîinile mergeau pe război mașinal, și ochii zîmbeau privind departe sau se întîlneau și aruncau scîntei.

Ce-o fi? se frămînta Smaranda. Ei, o să aflăm noi la prînz, la două. Nu mai e mult, se potolea tot ea.

Dar trebuie să fie ceva bun, foarte bun, pentru că de mult n-a mai cîntat Toma atît de tare și mult ca azi de dimineață, cînd se spăla. S-a și bărbierit azi, și în ultima vreme se bărbierea foarte rar, mai mult seara, cînd venea de la muncă, decît dimineața, cînd pleca grăbit. Ieri i-a spus :

— Să fii cu ochii-n patru, Smarando, mereu.

Asta nu e lucru nou, da' ieri parcă o spunea mai aprins ca altădată.

Stanciu, cu fața aplecată spre mașină, se gîndea. Ce-ar fi, of, ce-ar fi să se curețe patronii de tot ? S-ar putea ? Să treacă fabrica la stat ? Chiar azi ? S-ar putea ? Ispir avusese ieri o ședință cu șefii de atelier, le spusese să aibă grijă de materiale, de mașini mai ales. Să fie cu ochii pe oameni. De ieri i se păruse lui că se așteaptă ceva. Nu spusese nimănui.

Oamenii nu mai aveau liniște. Mereu alerga cîte cineva de la un atelier la altul, de la un cat la celălalt, și aducea o veste aflată cu temei sau închipuită :

— O să facă control în toate secțiile și la magazii.

— Nu control, mă, inventar.

— Halal, trebuie să se fi furat serios aici. Era doctor Anghelescu în d-ald-astea.

— Voia Stroescu să vîndă fabrica, și d-asta i-a chemat pe cei de la minister, să fie de față.

— S-au deranjat ăia de la minister ca să facă el tîrgul cum trebuie ? Fugi de-aici !

— Mă, o vinde, am aflat eu de la un băiat care se duce la bucătăreasa lor.

— Și de asta s-a adunat acolo tot biroul celulei ? De dragul lor ?

— Poate ca să-i pună condiții ăluia care o cumpără.

— Poate.

„Ce-ar fi ? Ce-ar fi ?" se gîndea Stanciu, și inima îi bătea. Simțea că și Timofte se gîndește la același lucru, pentru că îl privea cu ochii strălucitori, și-i șoptise în treacăt :

— Ce-ar fi să se curețe patronii de tot, ce zici ?

El tăcuse.

Dacă Ispir și ceilalți din sindicat nu le-au spus nimic, dacă la ședința de partid nu s-a pomenit despre asta,

înseamnă că trebuie să se țină taină, să nu răsufle, ca să nu afle și cine nu trebuie. Numai de ar fi asta! Și dacă nu-i acum, are să fie într-o zi.

Ispir știe bine cine e om de omenie și cine nu-i. L-a întrebat o dată:

— De ce, mă Ispir, nu le spui cîinilor de la obraz că sînt cîini? Eu m-aș pune cu paru pe ei!

Dar Ispir întîi a rîs, și pe urmă i-a răspuns cu seriozitate:

— Mă Stanciule, chiar ăla care e cîine, nu știm încă pînă unde poate ajunge cu dușmănia lui. Trebuie să-i cunoaștem și mai bine. Și pe urmă, de unde știi tu cît amar l-a făcut pe om să ajungă rău și neîncrezător, și că dacă îl iei încet, treptat, nu-l vindeci de răutate și nu-l faci să vadă care e interesul lui? Ce, în patru ani crezi că oamenii chinuiți deschid toți ochii, nu se mai tem de nimic, și se vindecă de toate cusururile?

Avea dreptate. Ce minte are Ispir ăsta! Și ce mai inimă! Cum se bate pentru concediați și pentru orice plîngere cu care te duci la comitet! Ce s-a mai măcinat pentru salarii și s-a luat de piept cu Anghelescu! Stanciu își aduce aminte de Ispir dinainte de război, ursuz, slab, tăcut, parcă altul. Pe urmă, după lagăr, tot slab și întunecat, da' nu mai era tăcut. Știa cîte nu arătase vreodată că știe, le-o fi învățat în lagăr de la careva, un comunist mai vechi, și-și dădea și sufletul, alergînd, muncind, organizînd. Duminica trecută Stanciu fusese cu el și cu toți cei cinci copii ai lui afară, la Andronache, la pădure, să răsufle puțin. Ispir stătea în iarbă, culcat pe spate, mesteca un fir de păpădie, se uita la cer și povestea încet, bucuros, cum o să fie peste cinci ani, peste zece. Copiii cîntau și se jucau, și parcă de mult nu mai avusese Stanciu o duminică ca asta. Cînd vorbește Ispir despre cum o să fie, parcă s-ar fi și făcut, nu mai ai nici o îndoială.

În sfîrșit, sirena sună prelung, grav, ora două. În aceeași clipă, Petre Piru, din comitet, alergă din ușă în ușă și strigă:

— Toată lumea în curte! Nu pleacă nimeni! Avem miting!

Oamenii se îndreptau spre culoare, coborau scările, vorbind între ei. Acum, în sfîrșit, aveau să afle. Chiar cei grăbiți, chiar cei care trăgeau chiulul cîteodată de la vreun miting și se furișau acasă, obosiți sau cu treburi, n-aveau chef să plece azi. Prea fusese mare tulburarea, prea fusese neobișnuită în dimineața asta. Numai Ilie, mușcîndu-și mustața roșie cu dinții lui lungi și negri, vru să iasă ușurel, pe nesimțite, dar poarta de ieșire era încuiată. Numai poarta laterală, pe care intra schimbul al doilea, era deschisă și păzită. Cei de după masă se îmbulzeau la intrare, se întîlneau cu cei rămași, se amestecau cu ei, aflau că va fi miting, și rămîneau sub copacii rari, cu umbră puțină, pe lîngă ziduri, în grupuri, curioși, bucuroși.

Smaranda se gîndea la copii. Numai de n-ar face Lizica focul! Lăsase pe dulap o oală cu ciorbă de știevie. Dacă Lizica ar fi fost cuminte, le-ar fi dat-o copiilor și așa, rece. Mălai putea să caute ea mult și bine, că tot nu mai era. Abia mîine avea să se dea mălai. Și rufele cine știe dacă mai avea să le isprăvească pînă diseară?! Soarele ardea. Prin fundul curții, „comisia" — așa îi spunea acum toată lumea — trecu de la magazia mare la cea mică, de rebuturi. Smaranda îl zări de departe pe Ispir între doi tovarăși necunoscuți, unul cu ochelari, pe Petre Piru și pe Anghelescu, care se făcuse mititel în hainele lui de culoarea alunei. Oamenii din curte se înghesuiau să-i vadă, și-i arătau unul altuia și se tulburau și mai tare.

— Ăla e de la Industrie, mă?

— Nu, frate, de la Finanțe.

— De unde știți voi? Amîndoi sînt de la C.C.

— Da' tu de unde știi?

— A, copilărit cu ei! rîse unul.

— Dacă aș fi copilărit cu ei, aș fi azi mai deștept decît tine și n-aș rîde ca prostu cînd e vorba de viața noastră.

— Așa, Mihăiță, prea se bagă ăsta mereu, parcă vrea să descurajeze oamenii. Dacă au venit, înseamnă că se schimbă ceva.

— Și dacă se schimbă, o să fie mai bine, nu mai rău! întări Tudosea.

Da, și Smaranda era sigură că ceva avea să se schimbe în bine acum, numaidecît. Uitase cu totul de copii, de rufe, de casă, de cînd se uita cum cîțiva oameni așezau în fundul curții, în fața ușii principale, prin care intrau de obicei numai Anghelescu și inginerii, o masă așternută cu o pînză purpurie și o mulțime de scaune. Uite, alți doi ieșeau acum cu cele două drapele mari, roșii, cu care porneau la miting. O dată dusese și ea drapelul, deși era greu și de obicei îl purtau bărbații. Își aduse aminte ce sentiment ciudat de mîndrie avusese în ceasul acela. Treceau pe stradă, prin mijlocul unei mulțimi care se adunase pe trotuar, mulțime amestecată, de gură-cască, de oameni cu capul gol, de femei cu basmale, ca ea, care strigau cîteodată „ura" printre boiernași și cuconițe, care îi priveau o clipă și-o luau repede la picior, la treburile lor, cu un aer foarte preocupat. Ei strigau atunci: „Vrem pămînt pentru țărani" — era înainte de împărțirea marilor moșii, și ea își aducea bine aminte și acum, se gîndea la taică-său, bătrîn și sărac, la frații lăsați acasă, la pămîntul din Dealul Sur, atît de uscat și pietros, pămîntul lor, tot de două pogoane, la via și la conacul Bizanty, unde muncise ea și unde era atîta belșug în casa stăpînilor. Ducea drapelul roșu și i se părea că merge la luptă cu el. Că boiernașii de pe străzile Bucureștilor, ăștia care se uitau cruciș cînd treceau manifestațiile și porneau mai repede și mai țeapăn mai departe, simțeau că asta e o luptă, se temeau, aveau să dea drumul, din lăbuțele lor parfumate și cu gheare ascunse, și moșiilor, și materialelor dosite, și fabricilor, într-o zi. Ce lipsite de putere erau lăbuțele astea albe ale lor cînd era vorba de muncă, și ce bine știau să apuce și să păstreze! Dar acum, uite, manifestanții erau din zi în zi mai mulți, oamenii care muncesc știu mai bine ce vor, și o să-i silească pe ciocoiași, o să le ia chiar cu „autoritate", așa spunea Ispir, cu autoritate, tot ce adunaseră din munca altora. Ea, Smaranda, ducea steagul roșu și nu putea striga, pentru că i se încleștaseră fălcile de emoție. Da, parcă mergea la bătălie. O lăsaseră pe ea să ducă drapelul, și Ispir, și alții ca el, și alții mai pricepuți decît el, mai puternici la minte și la suflet,

mai vechi în partid decît el, aveau să ducă la capăt lupta care se dădea sus și să răzbată.

— Ce-ai făcut ochii atît de mari? o întrebă rîzînd Tudosea. Vezi, că nu-ți mai rămîne loc pentru obraz!

— Se întîmplă ceva însemnat, să știi! șopti Smaranda.

Tremura, mică, slabă, cu ochii arzători, rezemată de peretele fabricii.

Comisia trecea acum de la magazia de rebuturi la masa așezată în curte. Unul dintre cei doi tovarăși necunoscuți, cel fără ochelari, ocupă locul de cinste din mijloc. În jurul lui se așezară cei din comitet, din biroul celulei.

În curte se făcuse tăcere. Lumea aștepta. Cel din mijloc se ridică în picioare.

— Tovarăși! striga el, dar parcă numaidecît i se tăie glasul.

Puse mîna pe paharul cu apă și bău. Apa se clătina în pahar. Pesemne că-i tremura mîna.

— Tovarăși! strigă el și a doua oară, de data asta mai puternic și cu glasul mai sigur. De azi înainte fabricile nu mai sînt ale partonilor, sînt ale poporului!

Tăcu o clipă, și în tăcerea adîncă dimprejur se auzi un glas șovăielnic:

— Care fabrică? Asta?

— Toate fabricile, toate întreprinderile mari din țara noastră nu mai sînt ale patronilor, sînt ale poporului, ale noastre, ale oamenilor care muncesc în ele. Marile întreprinderi s-au naționalizat, au fost luate de la stăpînii lor și au fost date vouă, oamenilor care munciți.

Vorbitorul bău iar o gură de apă. Fața lui era palidă, ochii îi scînteiau, se ridicase parcă peste masă, părea puternic, puternic și înalt.

În curte era o tăcere încremenită. Apoi deodată această tăcere adîncă se sparse. Sute de glasuri strigau, hohoteau, clocoteau:

— Trăiască Partidul! Trăiască Partidul! Aerul parcă bubui.

Oamenii se întorceau unii spre alții, rîdeau, băteau din palme, unii chiuiau, alții tăceau cu ochii căscați, cu fața adunată de silința de a pricepe. Ce însemna asta?

Atunci se isprăvea cu exploatarea, cu lupta pentru salarii, cu concedierile, cu lipsa de producție, se făcea cantină, creșă, și cîte și mai cîte... Da, astea toate însemnau naționalizare, cum spusese voinicul de la masă, cu față palidă și glas puternic.

Deodată, dintr-un colț porni ca o șuviță subțire un glas care cînta *Internaționala*. Smaranda, cu ochii plini de lacrimi, cînta. În larma care umplea curtea, o auzi întîi numai Tudosea, care era lîngă ea și o apucase pe după umeri, în clipa în care tovarășul de la masă vorbise. Tudosea își uni glasul cu al ei : Tudosea cînta mai puternic. Apoi cu ele cîntă și Stanciu. Cînta gros, glasul îi tremura. În jurul lor începură să cînte și alte femei, și alți bărbați, și curtea întreagă se umplu de imnul fierbinte și sonor, văzduhul, cerul cald de iunie răsună, *Internaționala* se înălța limpede și victorioasă.

Abia în clipa în care sunaseră la ușă oaspeții și Jean se dusese să le deschidă, Carmen își aduse aminte că uitase să-i spună lui Călin cine îl căutase dimineață. De fapt, dacă se încheiau acum socotelile cu Breazu, asta nu mai avea nici o importanță.

— Au venit doi invidizi de la fabrică, cu mașina lui Anghelescu, să te caute, cînd erai la călărie. Voiau să te ia acolo. Am uitat să-ți spun. Se pare că erau destul de nervoși și de grăbiți.

Stroescu strîmbă delicat buzele.

— Cine știe ce conflict sau ce pretenții ! Probabil că iar vor ceva.

Stroescu își încheie un nasture la haina albă, pe care o îmbrăcase pentru masă, și ieși în întîmpinarea oaspeților.

Carmen luă cartea pusă la îndemînă, își sprijini capul de spetează fotoliului și începu s-o frunzărească alene. Abia cînd glasurile musafirilor răsunară în pragul salonului, al lui Breazu — gros și gras parcă, al Rodichii — ca un ciripit care nu era în stare să ducă fiecare cuvînt pînă la capăt, Carmen își ridică ochii de pe pagini, zîmbi fericită ca în fața unui lucru neașteptat, se ridică încet și înaintă spre ei.

În urma oaspeților, Jean aducea o valiză mică, neagră.

Femeile se sărutară ușor, în vînt, cît mai departe de obraz. Breazu, ca împăiat în hainele lui cenușii, impecabile, se înclină adînc în fața lui Carmen.

— Frumoasă doamnă, omagiile mele!

Era formula pe care o rostea cel mai bine. Restul prefera să-l improvizeze. Cu toate eforturile, Rodica nu-l putuse convinge să mai întrebuințeze și alte fraze gata făcute, care sunau frumos.

— Ești strălucitoare azi, Carmen! exclamă Rodica.

În adevăr, bestia izbutise și de data asta să aibă o rochie mai frumoasă decît a ei. Cît luptase cu Costel pentru nefericitul ăsta de *deux-pièces* de șantung, și uite că acum Carmen, în rochia ei albă, de mătase, strînsă pe trup ca o teacă, foarte decoltată, cu șarpele ei de smaragde la gît și cu brațele goale și fără bijuterii, era de o mie de ori mai elegantă decît ea. Rodica își mușcă buzele subțiri, și pe urmă rîse fermecător, sonor:

— Uită-te, Costel, o statuie, o sculptură exotică.

Costel nu știa ce înseamnă exotic, dar a statuie adevărat că semnăna Carmen. Și ce ochi de cărbune avea, ce gît înalt, ce talie! Nu, dacă nu izbutea s-o cucerească pe ciocoaica asta, era un idiot. Trebuia să se îndure să-i cumpere inelul ăla cu briliant.

Jean rămăsese în picioare, în spatele lor. Carmen ridică mirată din sprîncene. Ce căuta încă feciorul aici? Jean îi răspunse și el, tot cu un semn discret din ochi, că aștepta o dispoziție din partea lui Breazu.

— Să mergem în grădină! spuse Carmen, ca să-i facă pe oaspeți să se întoarcă și să dea cu ochii de fecior. Breazu, care cînd purta haine elegante se simțea ca legat cu sfori, se împiedică chiar de el.

— Aha, strigă el. Coane, uite dreptul dumitale! Unde să-i punem pînă cînd o veni avocatul să încheiem actele? Sînt toți, pînă la para, vezi unde-i așezi.

Stroescu luă valiza din mîinile lui Jean, care se făcu nevăzut. Carmen plecase ochii, să nu i se vadă sticlirea de bucurie din ei, dar Stroescu, impasibil, mereu zîmbitor, privea lucrul ca pe cel mai firesc, mai cotidian din lume. Se apleca numai puțin pe o parte, de greutatea aurului.

— Oftează, oftează, coane, oftează, e greu! Să vezi eu ce-am oftat cînd i-am numărat! rîse Breazu.

Rodica rîse și ea foarte tare, nu pentru că îi plăcea tonul bărbatului ei, nu pentru că îi aprecia spiritele, dar pentru că spera să acopere cu clinchetele glasului ei vulgaritatea lui, pe care boierii ăștia trebuie s-o fi simțit foarte ascuțit. Călin nu voia să deschidă în fața lui Breazu seful secret din perete; pretinse că n-avea nici sef, nici casă de bani.

Hotărîră să pună valiza în biroul lui Stroescu, în bibliotecă, pe raftul de jos. Și nici măcar n-avea cheie biblioteca asta! Dar Stroescu, ca să-l liniștească pe Breazu, încuie odaia și puse cheia în buzunar.

Plecară apoi toți în grădină. Peste terasa largă se coborîse un umbrar de doc cărămiziu și se așternuse o masă strălucitoare de cristaluri și argintărie. Buchete mari de maci se ridicau în vase chinezești puse pe jos, în colțurile terasei. Pe masă, printre tacîmuri, se amestecau maci japonezi, delicați, portocalii, violeți, suavi.

Sub copacii din grădina pietruită cu lespezi mari, printre care creștea portulaca, se așternuse altă masă mai mică pentru aperitive, înconjurată de fotolii de nuiele cu perne moi și adînci.

Aici se așezară mai întîi oaspeții și gazdele. Coctailul era foarte rece, foarte tare, și aperitivele — savuroase. Obosit, flămînd, preocupat de icrele negre și de racii cu maioneză, Breazu tăcea și mînca, îi lăsa pe ceilalți să ducă conversația mondenă, la care, ce-i drept, se pricepeau.

— Nu, nu! protesta cu glasul ei gros, catifelat Carmen. Niciodată nu l-am priceput pe Călin cînd își pierdea ore întregi la ruletă. Nici măcar la Monte Carlo n-am jucat, unde juca toată lumea. Dacă pierd o noapte, prefer să dansez, să stau de vorbă, să permit chiar să mi se facă curte, dacă bărbatu-meu se încăpățînează să mă lase prea mult singură, dar nu joc.

— O, eu ador jocul! Ador orice întreprindere hazardată! se răsfăța Rodica.

— Doamnă, faci afirmații primejdioase! rîse și Stroescu. Eu mă bucur grozav că le-am auzit, am să le țin minte, dar să nu le audă și conu Costel.

Carmen bea voinicește, și încet-încet fața ei palidă, măslinie se îmbujora, ochii i se aprindeau sub genele stufoase.

Înainte de a se așeza la masă, își pofti oaspeții să vadă întreaga grădină, trandafirii care înfloriseră, ungherul ei preferat, între dudul japonez, plecat ca o umbrelă, și amorașul de piatră.

Stroescu se pierdu cu Rodica îndărătul tufelor de iasomie aproape scuturate de floare. O privea adînc în ochii ei mari, de porțelan albastru, fără adîncime și fără expresie, înconjurați de gene fardate, ondulate; îi privea gura mică cu dințișori ascuțiți și-i spunea cu voce înceată cuvinte tulburătoare și alese.

— Ursitoarele care au fost la leagănul dumitale au cules întîi crini, albăstrele și mărgăritare din fundul mării. Ți le-au aruncat pe toate în scutece și au rămas lipite de trupul dumitale.

Rodica se îmbujorase, rîdea încet, tulburată, își lăsase mîna albă, fierbinte în mîinile lui. Stroescu se gîndea că gîsca asta drăgălașă era aproape cucerită. Nu se putea compara pentru el nici cu degetul cel mic de la piciorul lui Carmen, dar pentru o aventură scurtă nu era de lepădat. Șovăi o clipă la gîndul dacă trebuia să prindă momentul și să-i ceară s-o vadă o dată singură, dar se răzgîndi. Nu, acum, în ajunul plecării, nu trebuie să se mai încurce cu prostii. În Franța avea destul timp. Mai avea de văzut azi ce și cît adusese Breazu, care declarase că în valiză se afla „tot dreptul" lui, trebuia să fie cu ochii în patru să nu încerce tartorul să-i strecoare și vreo sumă în valută fără curs larg, și pe urmă mai rămînea chestiunea destul de complicată a pașaportului, a plecării.

Breazu, congestionat, cu ochii tulburi, mîngîia încet brațul gol al lui Carmen. Stăteau acolo, între amorașul de piatră și dudul japonez, cu crengile plecate pînă la pămînt. Prin ameteala aburită pe care i-o lăsase coctailul, Carmen îi vedea fața umflată, mîna mare cu degete groase și grase plimbîndu-se pe brațul ei și se

gîndea că asta era, în sfîrșit, ultima oară cînd îi suporta apropierea. Mîine, dacă avea s-o cheme la telefon sau să sune la ușă, Jean avea să-i răspundă că doamna nu-i acasă, că n-are timp, că nu poate sta de vorbă cu el. Mîine! Azi trebuia să-l mai îndure, pînă cînd actul de vînzare-cumpărare va fi semnat.

Breazu se apropie de ea și mai tare, îi simți respirația grea în obraz, îi simți pîntecul mare rezemat de șoldul ei.

— Hai mîine cu mine la Snagov! Frumoaso! spuse repede și răgușit Breazu.

Carmen rîse ușor, tulburător.

— Să vedem. Să-mi telefonezi mîine dimineață, după ce pleacă Călin la călărie. Poate! — și-și lăsă în jos genele dese.

Breazu, fulgerat de gîndul că mergea mai ușor decît își închipuise, că poate nu era nevoie să-i cumpere un inel cu briliante, că unul cu un diamant mic ajungea, îi sărută, mulțumit, mîna.

Carmen scrîșni ușor din dinți: „Ai să vezi tu mîine", se gîndi ea, și-i zîmbi tăcut și misterios.

Masa ținu vreme îndelungată. Stroeștii serveau de la început pînă la sfîrșit aceeași băutură, coctailul lor, specialitatea casei. Avocatul Becescu aștepta de mult în salon. Abia cînd ajunseră la fructe, gazdele îl poftiră și pe el pe terasă. Era ciudat de proaspăt și de treaz între oamenii aceștia prea sătui, cu ochii injectați de băutură, încălziți și veseli.

După cafea, intrară cu toții în biroul lui Stroescu. Banii erau atît de sistematic așezați de Breazu după categorii, în teancuri, încît fură ușor de numărat. De altfel, Stroescu era acum atît de optimist, încît toate i se păreau desăvîrșite, își pierduse orice urmă de neîncredere și de bănuială, și nu mai simțea nevoia să numere hîrtie cu hîrtie. Breazu îi părea un om minunat, pe care nu trebuia să-l jignești cu un control amănunțit. Noroc că era Carmen acolo; ea nu uita nimic și nu cădea niciodată în sentimentalism, oricît ar fi băut. Cînd Carmen declară că totul era exact, conform convenției la care se ajunsese, Becescu se așeză la birou, își puse ochelarii și se pregăti să dea citire actului pe

care îl redactase acasă. În jurul lui, cufundați în fotolii, cei patru fumau mulțumiți.

„Ah, ce bou e Stroescu ăsta! Își închipuie că a rupt inima tîrgului, se gîndea Breazu. O să se ducă pe pustii locuri, o să ajungă să tragă pe dracu de coadă acolo, cînd o să dea de fundul pungii, că treburi nu se pricepea el să învîrtească, și eu o să scot aur, nu glumă, din făbricuța asta. Se cară ei, se cară comuniștii!"

Iar Stroescu, urmărind cu ochii lui bulbucați norii albaștri de fum, se gîndea: „O să se cureță repede domnul Breazu, regimul mai rezistă cîțiva ani. Cu pretențiile de azi ale muncitorilor, n-o să poată face față. Se ruinează, escrocul!"

Avocatul începu să citească: „Între subsemnații... a intervenit azi următoarea..."

Glasul lui sec, sacadat bătea scurt, accentuat cuvintele, ca o mașină de scris.

Stroescu se ridică și, elegant, curtenitor, îi oferi stiloul său lui Breazu.

— Dumneata, nene, mai întîi, și să fie într-un ceas bun! se aplecă Breazu din șale, cu greutate, vesel. Stroescu își desenă elegant iscălitura, nedescifrabil și subțire, Breazu trase o semnătură cu parafe și flori și puse tocul pe masă.

În clipa aceea cineva bătu în ușă. De afară se auzeau protestele politicoase ale lui Jean și o voce de femeie, o voce disperată, care amesteca parcă hohote de plîns cu țipete.

— Ce e? întrebă tare, enervat Stroescu.

— Doamna Anghelescu vrea să vă vorbească numaidecît, răsună glasul respectuos al lui Jean.

— Domnule Stroescu... domnule Stroescu... deschide... o nenorocire... repede... fabrica... Titi...

Nu se putea înțelege bine, femeia părea ieșită din fire, dar toți cei dinăuntru pricepură că la fabrică se întîmplase ceva. Arsese? Revoluție? Ce putea fi? Galbeni, tremurînd, se priveau unul pe altul.

Carmen, mai limpede, descuie ușa. În prag se ivi nevasta lui Anghelescu, cu capul gol, cu ochii disperați. Năvăli în odaie, strigînd:

— Au venit la fabrică, au luat-o. Au luat-o! A luat-o statul! Pe Titi l-au arestat. A venit un om de-al lui să-mi spună. Domnule Stroescu, scapă-l. Doar pentru dumneata muncea, pentru dumneata l-au arestat! Scapă-l!

Stroescu nu pricepea încă.

— Cum au luat-o?

— S-a naționalizat! Nu mai e a dumitale. Au luat cheile, registrele. L-au arestat pe Anghelescu. L-au pus director pe ăla, pe Ispir. Scapă-l pe Titi! Scapă-l!

O clipă se priviră lung unii pe alții. Stroescu simți că i se taie picioarele, se dădu doi pași înapoi și se lăsă în fotoliul din care se ridicase. Dacă au luat-o, Breazu nu mai plătește! Atît înțelese în prima clipă. Breazu nu dă banii, și nu se mai poate pleca în străinătate. Nici Cantopol nu mai dă înapoi ce a luat. Gata, nu mai are fabrică, nu mai are nimic. Nu mai pleacă! Rămîne aici, să trăiască sub regimul democrat. Dar cu ce o să trăiască? Din vie? Cît aduce via? Cu ce să trăiască și cum? Din ce venit? Să muncească? Ce? Unde? Parcă au să-i dea lui să conducă ceva, dacă au luat-o razna? Și de ce să muncească el, care avea avere de la taică-său, de la socri? Ah, ce nedreptate, ce jaf! Și dacă o să fie din zi în zi mai rău? Cum au pornit ăștia, te pomenești că-ți iau și casa, și via, și... și...

Toate astea trecură ca fulgerul prin mintea lui Călin Stroescu. O sudoare grea îi îmbibă cămașa de mătase. Fața i se lungise, buza de jos îi atîrna, ochii i se holbaseră mai mult decît oricînd, bovini.

Carmen stătea în picioare, încordată ca un arc. Fabrica, pașapoartele, ah! De ce nu s-a încheiat actul ăsta ieri, nu azi? Ce avea să urmeze acum? Erau ruinați? Ce se mai putea face? Bijuteriile! Să-i dea bijuteriile lui Cantopol? N-o să vrea. Și chiar dacă vrea, să-și dea ea toate bijuteriile, și pe urmă? Acolo ce te faci? Călin e parcă bun la ceva? Ce a adăugat pînă acum la zestrea ei? Dar aici cum o să fie? Mizerie! O așteaptă mizeria! În adevăr, s-a isprăvit pentru boieri? Acum Ispirii, Smarandele, e vremea

lor? Spuneau mereu, și ea, și Călin, dar nu credeau! Spuneau ca să se plîngă numai. Ce e de făcut acum? Trebuie... Breazu trebuie convins că banii ăștia, o dată dați, nu mai erau ai lui. Nu e el idiot! Dar trebuie încercat, trebuie încercat.

În tăcerea adîncă din odaie, în clipa asta de concentrare, se auzea numai plînsul nevestei lui Anghelescu, care nu mai cuteza să strige, sleită de spaima cellorlalți.

Rodica se uită repede la bărbatu-său, la ceilalți, pricepu că întîmplarea era gravă, fără să-și dea bine seama ce însemna asta. Se gîndi o secundă că ar fi bine să leșine, că ar fi potrivit cu nenorocirea, pentru că totdeauna se socotise o femeie sensibilă, dar cînd văzu vinele ieșite, aproape negre de pe tîmplele și gîtul bărbatului ei, cînd îi văzu ochii crunți, injectați, pricepu că nimeni nu s-ar fi ocupat de ea, și renunță. Ei, avea să facă Costel alte afaceri. Ce, parcă se luase fabrica lui, se luase a lui Stroescu! Banii erau încă pe masă. O să cumpere mîine Costel lînă, sau briliante, sau case cu ei! Chiar dacă ăștia se întind și peste moșii, și peste fabrici, un negustor tot are ce cumpăra. Uite la ăștia, caraghioșii, ce dezumflați sînt! N-o să mai poarte Carmen atîtea podoabe, o să ajungă să mai pună mîna și pe mătură, te pomenești! Dar uite că Costel e foarte necăjit.

Breazu, vînăt-pămîntiu, se gîndea. Prima jumătate din bani nu le-o mai putea lua înapoi. Asta e una. Da' dacă au luat fabricile, se strîng chingile rău, se strîng foarte rău! Uite, păcătoșii, or fi știut ei ceva, de se grăbeau cu vînzarea! Aveau dreptate și să vrea să fugă din țara asta, în care nu mai puteai să faci nici o afacere! Dracu știe pînă unde or să ajungă, dracu știe! Ăștia au știut, porcii, și erau să-l înșele pe el, pe el, pe Breazu! Și el, care credea că nu s-a născut încă ăla care...

Ei, acum degeaba încremenise așa. Să-și ia banii repede și o să se gîndească acasă.

O dete la o parte, cu un braț puternic, pe nevasta lui Anghelescu și se repezi la banii așezați pe margi-

nea biroului. Începu să-și înfunde buzunarele cu hîrtii, cu monede. Carmen, repede ca fulgerul, alergă după el.

— Banii nu mai sînt ai dumitale.

— Da' ai cui ?

— Ai noștri, ai cumpărat, ai plătit, i-am luat în primire.

— Zău ? urlă Breazu, îndopîndu-și mereu buzunarele. N-ai auzit că nu mai aveți fabrică ?

Rodica pricepu de data asta, îngenunche repede pe covor, să adune monedele risipite de Breazu, în graba lui, și să le pună în valiza mică.

— Vînzarea era efectuată, domnule Breazu, nu ești corect ! se limpezi la cap și Stroescu.

— Ați semnat ! strigă Carmen.

— Zecse ! Efectuată ! Și ce iau în schimb pe banii mei ? Vînt ?

Carmen își amesteca mîinile cu ale lui, căuta să-i tragă bancnotele de sub degete.

— Nu pune laba ! urlă Breazu, vînăt de furie.

Stroescu era gata să calce peste Rodica, care alerga în patru labe pe covor.

— Vorbește cuviincios, brută ! strigă cu demnitate regăsită Carmen.

Rodica scoase un țipăt. Stroescu o călcase pe mînă. Nimeni nu-l auzi. Avocatul se retrăsese, grav, într-un colț, ca să se ferească de vălmășagul din mijlocul odăii, apoi, pe lîngă perete, se strecură pe ușă și ieși pe terasă. Nevasta lui Anghelescu prinse iar curaj, începu să plîngă mai tare și să-l tragă de pulpana hainei pe Stroescu.

— N-auzi ? Titi e arestat ! Pentru dumneata ! Pentru dumneata se sacrifica el. Du-te, aleargă, scapă-l !

Dar Stroescu n-o simțea și n-o auzea. Se muncea să smulgă din mîinile lui Breazu un fișic gros. În cap îi răsuna un singur gînd, ca un clopot mare : „Mîine, pașapoartele ! Trebuie bani ! Carmen știe ce spune — se agăța el de o nădejde — am semnat amîndoi !"

Breazu, în lupta crîncenă cu mîinile lor, o zgîrie pe Carmen pînă la sînge. Carmen îi dădu o palmă răsunătoare. Alt fișic se risipi pe jos, și toți patru se repe-

zină să-l culeagă. Nevasta lui Anghelescu, suspinînd, luă repede și ea doi cocoșei de pe covor și-i strecură în poșetă. Se încurcau unul de altul, se îmbrînceau.

În odaie începuse să pătrundă umbra serii.

Pe stradă, în fața casei, trecea o mare mulțime de oameni, în pas cadențat. Aveau fețele luminoase, zîmbitoare. Cîntau tare, și prin ferestrele deschise ale salonului pătrundeau vocile lor puternice :

Să-nceapă-al lumii vechi apus !...

Seara era caldă, miresmată, sărbătorească.

DUELUL

Cînd la poarta conacului se opri prima trăsură, cu zgomot de clopoței și de cai mulți, care nechezau și se scuturau, Jolán încă stătea cu dinții încleștați în fața oglinzii, se pudra și nu voia să-i răspundă nici un cuvînt lui László. Groful se prefăcea că nu pricepe de unde vine supărarea neveste-si. Nici el nu l-ar fi invitat pe Telegdy Antal cu fiica lui Erzsébet dacă Telegdy n-ar fi făcut aluzii atît de străvezii că ar vrea să mănînce un vînat cum numai bucătăreasa grofului Baróty László știe să gătească și că fiicei lui îi era dor de Jolán. Care fusese interesul lui Telegdy să vină în casa lor acum, cînd situația lui socială era mult mai bună decît a lui Baróty László își închipuia că Telegdy voia să forțeze o întîlnire a lui Pál cu cele două femei, față în față, o întîlnire cu martori, care aveau să povestească mai departe că Erdély Pál se poartă ca un viitor logodnic cu fiica lui, chiar și față de Jolán, și să facă să mai înceteze bîrfelile. Poate că bătrînul voia să se convingă cu ochii lui că între Pál și Jolán nu mai era nimic, nu fusese poate niciodată nimic.

László știa că Jolán nu prea invită femei în casa ei, că e mai bucuroasă să fie singură în societatea bărbaților, că pe Erzsébet ar fi vrut s-o vadă la ea mai puțin decît pe oricare alta, mai ales cînd era și Erdély Pál acolo (și cînd nu era el?), dar Telegdy devenise de curînd administratorul bunurilor regale din sudul Ardealului, și prietenia lui devenise mai prețioasă decît oricînd. Nu se putea să-l refuzi. În definitiv, Jolán știa foarte bine să iasă din toate situațiile încurcate, avea

să știe și de data asta să-i primească cum se cuvine pe tată și pe fiică, și să descurce cum o vrea raporturile ei cu Erdély Pál, cu care de un an, de cînd era vorba de căsătoria lui cu Erzsébet, trebuie să fi vorbit de destule ori despre asta. Trebuia, credea groful, să fi căzut de acord în vreun fel, de vreme ce Pál venea în casa lor ca și înainte.

Acum, cînd nevastă-sa se pudra în fața oglinzii mari, cu ramă aurită, susținută de un îngeraș aurit, care-și lipea de perete aripile deschise ca un liliac, după ce-și pieptănase aproape un ceas părul castaniu-roșcat cu ajutorul Berthei, și nu, ca de obicei, cu a lui Ibolya, László încerca s-o împace fără să atingă problema principală, prefăcîndu-se că presupune alte temeiuri tăcerii ei mocnite.

— Iartă-mă, dragă, dacă știam că ești obosită n-aș fi poftit atîta lume. Trebuia să-mi spui cînd am plecat la prefectură. Tu știi că eu, cînd mă întîlnesc cu prietenii, îi invit. De ce nu mi-ai spus alaltăieri că te doare capul?

Își dădu seama că spusese o prostie. Parcă pe nevastă-sa trebuia s-o doară capul de trei zile, ca să nu se simtă bine azi! Întinse mîna împodobită cu un inel mare, cu blazon, să-i atingă părul și și-o trase înapoi la mijlocul drumului.

Jolán întoarse spre el capul semeț, pe gîtul înalt. Îl privi cu atîta răutate, cu atîta scîrbă, încît groful se dădu încet înapoi. Era urîtă nevastă-sa! Da, cînd era furioasă, era urîtă de-a binelea! „Ce-o fi văzînd Pál la ea? îi trecu o clipă prin cap. De ce stă de cinci ani lipit ca o molie de fustele ei?"

— Ar trebui să-ți pun un tutore cînd te duci la oraș și cînd administrezi bunurile mele, spuse ea tăios.

László încremeni. Iar se iveau domeniile „ei" în conversație, iar se simțea mic și covîrșit de femeia asta rea și bogată care era nevasta lui de aproape cincisprezece ani.

— Nu auzi că a venit cineva? urmă ea aspru. Trebuie să-i ieși în întîmpinare.

Groful mai făcu un pas înapoi, cu spatele, apoi se întoarse și ieși.

Era colonelul Bodroky Mátyás. Coborîse din caleașca lui cu șase cai și înainta pe aleea de nisip dintre tufișurile de trandafiri, țanțoș, gras, rumen, cu uniforma strălucitoare de fireturi, cu chipiul greu de penaj.

Groful ieși în întîmpinarea lui, se îmbrățișară veseli, în mijlocul aleii, și porniră spre cerdacul îmbrăcat cu glicină. Vizitiul lui dădu bice cailor, ocoli casa, intră prin poarta mică a ogrăzii și trase la grajd.

Salciile mari, plîngătoare din dreapta și stînga cerdacului primeau ultimele raze ale soarelui. Straturile de micsandre își ridicau mireasma pînă la ferestrele casei.

După colonel sosi și Telegdy cu Erzsébet, în trăsura lor închisă, cam veche ce-i drept, de pe vremea bunicului lui Telegdy Antal, dar bine întreținută, lucioasă, curată de parcă nici n-ar fi trecut prin praful șoselei de la Telegdfalva pînă aici. Colonelul și groful nu isprăviră să-i facă primele complimente lui Erzsébet, care, în rochia ei galbenă ca paiul, cu părul ei galben și el, cu ochii ei senini, „părea o icoană a primăverii", cînd la poartă se ivi și trăsura lui Erdély Pál. Lîngă el, pe pernele moi, mai stătea cineva. László văzu de pe cerdac că Pál adusese cu el și pe locotenentul Sófolvy Imre, din familia Sófolvy, cea înrudită de curînd cu contele Bánfy. Se ridică și-i primi sărbătorește, ridică glasul ca să le ureze bun venit fiecăruia pe nume, cu nădejdea că nevastă-sa, care întîrzia nepoliticos de mult să vină în mijlocul musafirilor, acum, la auzul numelui Pál, avea să se hotărască în sfîrșit.

Lăutarii din Odorhei veniseră de mult, cu o căruță, și trăseseră de-a dreptul în ograda din spatele casei. Ajunseseră obosiți, flămînzi. Veniseră mare parte din drum pe jos, pentru că cu o seară înainte fuseseră la o nuntă boierească, nuntă care se sfîrșise rău, pentru că mireasa fugise după cununie cu un husar, și ei rămaseseră neplătiți, după ce cîntaseră pînă după miezul nopții. Nimeni nu mai avusese acolo grija lor; administratorul, morocănos, îi gonise pe poartă și dăduse drumul zăvozilor la gard. Abia la jumătatea drumului spre conacul lui Baróty se îndurase un țăran care venea de la tîrg să-i ia în căruța lui și să-i lase la o

poştă depărtare de aici. Mariska, bucătăreasa, le dăduse o bucată de viţel fript şi o bardacă de vin. Mîncaseră, apoi coborîseră la pîrău să-şi bage picioarele ostenite în apă, şi îşi mai veniseră în fire. Acum cîntau încet, ascunşi sub una dintre marile sălcii, valsuri vieneze, uşoare şi vesele.

Sus, pe cerdac, începuseră să se aducă gustări şi rachiuri tari, unele străine, altele făcute în crama grofului. Sticle mari, cu etichete aurite, ulcioare verzi, de lut gros, lucios, erau purtate pe tăvi mari de argint, între oaspeţi, care se şi încălziseră şi vorbeau tare, rîdeau cu hohot. Locotenentul Sófolvy povestea cu mult haz ultima vînătoare la care luase parte şi la care se făcuseră nişte păcăleli straşnice unui locotenent parvenit, dintr-o familie obscură.

László Baróty stătea ca pe jăratic. Jolán nu se arătase încă, şi explicaţiile lui, abia îngăimate, că nevasta lui avusese peste zi o migrenă grozavă, nu i se păreau nici lui, nici oaspeţilor mulţumitoare. Erzsébet atingea mereu cu vîrful buzelor un pahar plin, singurul care i se turnase de cînd începuse să se servească aperitivul, şi rîdea sfios şi stîngaci cînd cei doi tineri, locotenentul Sófolvy şi grofu1 Erdély Pál, o rugau stăruitor să bea în cinstea primăverii. Toţi oaspeţii, în frunte cu gazda, făcură un cor de rugămiţi, Sófolvy puse un genunchi în pămînt în faţa ei, Pál îngenunche şi el. Erzsébet ridică amîndouă mîinile ei slăbuţe, ca şi cum ar fi vrut să se ferească de toată insistenţa asta zgomotoasă, şi rîdea fericită, cu buzele ei palide peste dinţii puţin cam prea lungi, cînd în uşa cerdacului se ivi Jolán.

Era palidă şi ea, ochii îi scînteiau. Părul bogat, prins în mijlocul capului, ridicat de la ceafă, îi ardea în lumina roşiatică a amurgului. Era înaltă, trupeşă, subţire în talie, cu pieptul bogat şi mîndru parcă, cu şolduri ample, cu picioare lungi, a căror vigoare se simţea parcă sub cutele bogate ale rochiei de tafta roşie ca vinul vechi, cu ape verzui. Braţele ei puternice se întinseră spre musafiri, ca şi cum ar fi vrut să-i îmbrăţişeze pe toţi deodată, prieteneşte. Pe chipul palid, cu nas mare, cu nări căscate, se ivi un zîmbet fericit,

luminos, fermecător. „E frumoasă, se gîndi László, uite ce frumoasă e! Şi totuşi, ce nas uriaş are!"

Cei doi tineri încremeniseră cu ochii la ea, apoi săriră în picioare şi o salutară plecat. Ceilalţi oaspeţi se ridicară din fotoliile adînci. László văzu bine admiraţia pe chipurile lor, şi se simţi o clipă măgulit. Erzsébet se pierduse, ca prinsă asupra unei greşeli de cineva care avea dreptul să o certe sau să rîdă de ea cu glas tare.

Lăutarii de sub salcie cîntau mai tare, mai aprins, simţind parcă prezenţa cucoanei.

Jolán împărţea strîngeri de mînă, zîmbete, cuvinte prietenoase de bun venit. Pe Erzsébet o îmbrăţişă călduros, îi mîngîie părul moale şi fără viaţă, îi lăudă rochia, palidă ca şi ea. Apoi se aşeză într-un fotoliu, începu să se joace cu evantaiul verde de pene de struţ şi luă în stăpînire lumea asta deodată tăcută. Oaspeţii stăteau întorşi spre ea, îi sorbeau cuvintele.

— Se pregăteşte un bal la contele Bánfy? Ce glumă! Acum, primăvara, să te închizi în saloanele contelui, oricît ar fi de frumoase! Eu, prieteni, socotesc cel mai frumos candelabru luna asta care a răsărit acum! Cei mai frumoşi pereţi lambrizaţi — glicinele între care ne aflăm aici! Plafonul cel mai imperial — cerul cu stele de aici, de la Baróty. Săptămîna trecută m-a rugat Laci să plecăm la Budapesta şi n-am vrut! Vreau să rămîn o castelană de la ţară, dacă aş putea chiar o ţărancă, să mă cunun în fiecare zi cu natura, să descopăr tainele ei sălbatice sau delicate.

— Şi natura vă e recunoscătoare că...

Baróty nu mai asculta cuvintele lui Bodroky. Cînd o rugase el pe Jolán să plece la Budapesta? Era, în adevăr, un conflict ascuţit între ei de patru luni încoace, pentru că Jolán voia să vîndă o bucată de pămînt dinspre Fancal ca să plece amîndoi la Pesta, să-şi facă toalete noi, să petreacă puţin, şi el se împotrivea. Dar ce bine ştie să se facă ascultată Jolán! Ce minciuni, ce fraze de teatru spune! Ce frumos îşi lasă gîtul lung pe spate cînd rîde tare, sonor, ce graţios îşi învîrteşte încheietura mîinii în aer, cînd se joacă cu evantaiul! Chiar nasul ei, atît de mare, în

penumbra serii îi dă ceva măreț. Dacă Jolán n-ar fi avut nasul ăsta, sigur că baronul, tatăl ei, n-ar fi măritat-o niciodată cu el, groful Baróty László, nobil mai mic în grad decît el, sărac, scund și gros. Dar atunci Jolán era slabă, avea pielea neagră, avea gîtul lung ca de barză, avea nasul ăsta, care parcă îi trăgea toată fața înainte, călărea voinicește, ca bărbații, și-l speriase pe taică-său cu cheltuielile. Bătrînul era bolnav, se temea că moare și că fata asta urîtă și băiețoasă avea să spulbere averea în patru vînturi. Pretendenți nu se prea arătau. Tatăl Jolánei primea puțină lume, era ursuz, și banii mulți ai fetei lui i se părea că trag mai ușor în balanță decît urîțenia ei. O măritase repede cu László. Groful ăsta sărac avea să-i fie recunoscător toată viața nevestei lui urîte pentru averea ei uriașă.

Dar, după ce se măritase, Jolán începuse să nu se mai poarte ca un băiat, să capete o grație feminină. Se îngrășase, pielea i se albise, se îmbrăca minunat și se răzbuna pe viața închisă pe care o dusese pe vremuri la Sacré Coeur la Budapesta și în casa bătrînului ei tată. Oaspeți ca la conacul lui Baróty nu veneau la nici un conac din împrejurimi.

Și pe urmă, și pe urmă începuse...

— Lacika dragă, ai văzut o cometă nouă? îl întrerupse din gînduri vocea limpede, plină de rîs a nevestei.

Baróty se rupse din încremenire, puse mîna pe pahar, îl ridică și bău pentru prietenii adunați acolo.

În odaia largă din mijloc a casei se punea masa. Clinchet ușor de cristale, de argintărie, de porțelanuri subțiri, mînuite de mîini grijulii, învățate, care se trudeau să nu facă zgomot, venea prin ușa mare, deschisă.

Jolán își acoperise umerii goi cu o pelerină de samur, și Erzsébet își pusese peste rochia galbenă o mantilă de catifea albastră. Un vînt ușor înfiora frunzele sălciilor, străbătea prin ramurile glicinei și adia peste capetele încălzite din cerdac. Geamătul viorilor țiganilor suia o dată cu miresmele împletite ale grădinii. Ce-

rul, negru acum, se împînzise de stele palide. Luna suia spre înălțimi, lividă, ca în somn.

O slujnică cu bluză creață, albă, cu o fustă înfoiată și aprinsă, cu coadele suite în vîrful capului, se ivi în pragul ușii și o vesti pe stăpînă că masa era gata.

Jolán își trecu mîna albă, mare, cu inele grele, prin buclele lui Erzsébet, le ridică și le lăsă să cadă ca o cîrpă, parcă anume ca să dovedească cît sînt de moi și de rare, se ridică alene și rosti:

— Erzsike dulce, domnilor, vă rog, să mergem la masă!

Pe masa uriașă și scînteietor de albă, în mijlocul argintăriei și cristalelor felurite, înconjurate cu salbe de glicină, între sfeșnicele cu multe lumînări, se înfățișau pe tăvi de argint pești mari care pluteau în maioneză, raci enormi, ciuperci gătite în diverse chipuri, limbi și șunci afumate, împresurate de salate și de pătlăgele roșii, care erau pesemne aduse de departe, în primăvara asta în care la Baróty abia înfloreau salcîmii.

Jolán nu se ocupa de oaspeții ei, ca alte gazde. Se lăsa servită, ăsta era obiceiul casei, pe care musafirii îl cunoșteau. În capul mesei, între bătrînul Telegdy Antal și colonelul Bodroky, îi îndemna numai cu glasul ei muzical și plin de un fel de rîs, care sticlea în toate cuvintele ei parcă, așa cum sticlește prundișul curat al unei ape de munte sub șuvoiul lui limpede și grăbit, să se servească, să se ocupe de Erzsébet. Erzsébet, așezată de gazdă între Erdély Pál și Sófolvy Imre, respirase o clipă în voie cînd se văzuse departe de Jolán, apoi se simțise treptat infinit de nefericită, de singură, cînd cei doi tineri, cu privirile ațintite spre capul mesei, se grăbeau politicos să-i umple farfuria cu ceea ce nu voia, ce nu putea să înghită, ca să prindă, ca la un joc de tenis, iute și precis, cuvintele aruncate de stăpîna casei, cuvinte repezi, sclipitoare, care cereau un răspuns imediat, cuvinte așa cum ea, Erzsébet, nu putea rosti niciodată cînd erau oameni adunați în jurul ei. Da, fuseseră pînă acum săraci, nobili și săraci, se simțise prost în societate cu rochiile ei făcute din material mai puțin parcă, și la Cluj, nu la Budapesta, ca ale celorlalte grofine sau baroane, dar acum, cînd taică-său fusese numit

administratorul bunurilor coroanei, cînd banii aveau să vină ca un șuvoi, cînd purta o rochie nouă galbenă atît de frumoasă, de ce, de ce era atît de sfioasă? Era tînără, mult mai tînără decît Jolán, era nobilă, făcuse pensionul la Viena, vorbea nemțește frumos, citea și franțuzește, în curînd poate, la prima lui călătorie la Budapesta, taică-său avea s-o ia și pe ea, și aveau, desigur, să fie invitați o dată la Curte. De ce nu cuteza să rîdă și să vorbească tare, cînd lîngă ea se afla Erdély Pál, care venea des la ei și îi spunea, cu mîna pe inimă, că are ochii de culoarea cerului și părul ca o rază de soare, Erdély Pál, cu care tot orașul și toți moșierii din împrejurimi credeau că se va mărita, și credea și taică-său, deși el încă n-o ceruse oficial? Și uite, acest Erdély Pál, care chiar o sărutase o dată, cînd se plimbau în grădină, căruia Telegdy îi arătase de curînd, mai mult ca unui viitor ginere decît ca unui prieten, toate domeniile lui și-i explicase toate reparațiile pe care voia în scurt timp să le facă, era acum ciudat de grăbit să-și îndeplinească obligațiile de politețe față de vecina lui de masă, și stătea cu gîtul întins, cu capul întors spre capul mesei, de unde Jolán împărțea surîsuri și glume, iar ea stătea mută, tristă și speriată. Și ce frumos era Pál în lumina multelor sfeșnice, cu fața lui brună, puțin aprinsă, cu părul negru buclat, cu mustața deasă și mătăsoasă, nu țepoasă, ca a tuturor celorlalți bărbați, sub care gura cărnoasă, roșie, cu colți albi, sticloși, ca de lup tînăr, rîdea mereu! Cum stătea, pe jumătate întors cu spatele spre ea, profilul lui desenat curajos îi părea neasemuit de frumos. Linia arcată, vulturească, a nasului se continua parcă cu arcada sprîncenei, larg deschisă, ca o aripă gata de zbor. Ochii lui puteau să arunce fulgere, ca ochii unui animal de pradă, sau să se acopere, cînd vorbea încet și pătrunzător, de o boare dulce care le dădea un adînc de catifea întunecată și moale.

Pe masă se perindau acum alte tipsii cu dropii fripte, cu mușchi de căprioară în vin, cu curcani aurii, cu purcei de lapte la tavă.

— Femeile sînt socotite ca o podoabă de către bărbați! spunea rîzînd Jolán.

— O podoabă a firii, a creațiunii! întregi cu glasul lui gros colonelul Bodroky.

— Mult mai mult, o rațiune de a exista! striga tinerește locotenentul Sófolvy.

— Cîteodată o creațiune diabolică, făcută anume ca să împiedice vrerile Domnului! rosti cu greutate Telegdy, care, ca și fiica lui, începuse să simtă că în seara asta se adeveriseră lucruri care îi încurcau toate planurile.

— O, scumpe baroane, nu știu ce întîmplare dureroasă din tinerețe te face să rostești cuvinte atît de pline de amar, dar pentru mine, femeia e creată pentru cu totul altceva.

— Pentru ce? Pentru ce? răsună din toate colțurile mesei.

„Are să trîntească acum ceva care o să ne încremenească pe toți! se gîndi necăjit László. Cine știe ce bucluc are să facă?!"

— Scumpii mei domni, femeia e creată, ca și voi, pentru propria ei fericire. Nici ca să fie o podoabă onoratelor dumneavoastă vieți, nici ca să înfrumusețeze universul, nici ca să vă justifice sau încurce existența. Femeia a fost făcută de Dumnezeu ca să fie fericită, așa cum ați fost făcuți și voi. Dacă interesele noastre se ciocnesc cîteodată, există și aici, ca în natură, dreptul celui mai tare. Nu ne mai socotiți nici primejdii pentru voi, nici bijuterii, ci făpturi cu drepturi egale la fericire. Erzsike, draga mea, nu crezi că am dreptate?

Erzsébet tresări. Nu ascultase bine cuvintele Jolánei, pierdută în propria ei nefericire. Se înroși și răspunse la întîmplare:

— Fericirea? Poate că cere să fii făcut într-un anumit fel pentru ea.

Inima lui Telegdy se strînse. Ce-i lipsea fetei lui, ce calitate n-avea ea, născută dintr-o familie atît de mare, ca să nu fie făcută pentru fericire? De la 1360 își cunoștea strămunii, de la 1360!

Jolán izbucni, cu o revoltă nervoasă:

— În ce fel? Oricum ai fi făcut, s-o vrei! Poți să fii lipsit de duh, poți să fii urît, să ai un păr ca mălaiul,

ochi ca mărgelele de bîlci, poți să fii infirm, chiar sărac, și dacă vrei să fii fericit, intimidezi nenorocul și violentezi fericirea! Dar dumneata, o fată atît de frumoasă, atît de spirituală, te îndoiești că ai dreptul la fericire?

Inima grofului Baróty bătea puternic. Prin pînza ușoară de beție care se așezase peste mintea lui, fiecare cuvînt al Jolánei pătrundea ca un pumn. Ochii ca mărgelele de bîlci, părul ca mălaiul erau ale Erzsikei, o putea înțelege oricine, dar pe urmă Jolánka îi făcuse complimente, o numise fată frumoasă, de duh! Duhul bietei Erzsy! O fi existat, dar nu se vedea! Bine că nu pomenise nimic despre dinții prea lungi! În orice caz, o scosese bine la capăt. Nimeni nu se putea încă supăra, dar dacă continua așa, scandalul avea să izbucnească, cu Telegdy, cu administratorul bunurilor coroanei, acum, cînd Baróty avea mai mult decît ori cînd nevoie de o legătură cu palatul în procesul lui, care se apropia, pentru domeniul de la Hunedoara! Groful își șterse sudoarea de pe frunte. Jolán vorbea mereu:

— Ar fi absurd să ne închipuim că Dumnezeu a creat omul ca să fie nefericit. Dacă vrei să rămîi o victimă, atunci, firește, nimic nu te poate salva.

— Asta e filozofia pe care o adopt! exclamă locotenentul Sófolvy.

Telegdy încerca să pătrundă cuvintele gazdei. Trebuia sau nu să se supere? Și Pál, Erdély Pál, ce atitudine avea în clipa asta, cînd turna vin ruginiu în cupa lui Erzsébet, cu un zîmbet pierdut, cu gîndul la altceva? Acasă, la Telegdfalva, acest Pál venea ca un îndrăgostit, trimitea flori!

— Erzsike, draga mea, cît aș vrea să fiu tînără ca dumneata, proaspătă ca dumneata! Să încep viața din nou, nu pentru bucurii păcătoase, cum poate vă gîndiți dumneavoastă, domnilor, pentru că în sufletul bărbătesc sînt multe lucruri vulgare și impure, ci pentru a îmbrățișa natura, muzica, tot ce e frumos pe lume, cu acest sentiment de libertate și de pasiune pe care mi l-a dat maturitatea.

„Iar a întors-o bine! se gîndi ușurat Baróty. Uite cum o privesc toți cu admirație, pînă și bătrînul Tele-

gdy, care trebuie s-o urască azi mai mult decît oricînd. Ar vrea să mai fie odată tînără, să-i mai îndur eu o dată tinerețea tiranică și capricioasă! Ah! Ce bine îmi pare, Jolánka, că îmbătrînești! Mai ai puțin, cîțiva ani de strălucire, și s-a isprăvit cu tine! Și ce bătrînă urîtă ai să fii, cu nasul tău mare, cu gîtul ăsta lung, care o să se umple de zbîrcituri! Ai să fii urîtă, o babă urîtă!"

Un zgomot de scaun îl trezi iar din gînduri. Oaspeții se ridicau în picioare să bea pentru stăpîna casei.

„De-ar veni odată tortele, de s-ar isprăvi masa, să atrag bărbații la un joc de cărți, să sparg cercul ăsta care s-a strîns în jurul ei!"

Lăutarii, care se suiseră acum pe cerdac, cîntau în întuneric romanțe pătimașe. Pe masă se perindau încă fripturile.

Berta și Margit aduceau mereu talgere curate, le luau pe cele murdare, aduceau carafe pline și ieșeau în vîrful degetelor.

La bucătărie, Mariska, asemeni unui căpitan de vas, dădea porunci scurte. Șuvițe de păr negru îi ieșiseră de sub bonetă, i se lipiseră de fruntea încălzită, fața ei roșie, încruntată, preocupată se apleca asupra tăvilor, asupra focului. Operația complicată a trecerii fripturilor din tăvi pe talgerele mari de argint sau de porțelan o făcea ea singură, cu grijă, cu artă, cu atenție.

— Ei, ce-au spus? întreba din cînd în cînd, ridicînd fruntea crispată, cînd Berta și Margit treceau cu farfuriile murdare în odaia din spatele bucătăriei, în care Ibolya le spăla.

— Toți sînt foarte mulțumiți, toți laudă!

— Și ea?

— Ea e ocupată, vorbește!

— Și Crețul? Ascultă?

— Crețul e topit.

— Dar Chelul?

— Tace.

— Săraca Telegdy Erzsike!

În odăița din fund, cu piatră pe jos și cu ferestrele și ușa spre curte, Ibolya, aplecată peste un ciubăr uriaș, smălțuit, spăla farfurii. În stînga ei se ridica un teanc

uriaș de farfurii murdare, și în dreapta — alt teanc de farfurii, curate, pe care Berta și Margit le ștergeau repede și le luau în casă.

Lîngă fereastra deschisă, pe un scaun, stătea vizitiul lui Telegdy, Lenci, un flăcău voinic, cu cizme lucioase, negre, cu haină neagră strînsă pe trup, lungă pînă la călcîie, cu nasturi de metal sclipitor. Ținea capul în piept și tăcea. Ibolya tăcea și ea, și apa, grasă, cafenie, cu resturi de mîncare, i se scurgea printre degetele repezi.

Berta și Margit șterseră repede vreo douăsprezece farfurii și plecară în casă. Lenci oftă adînc și ridică fruntea.

— Ibike !

— Ah, Lenci, nu mai spune nimic. Lenci, sînt atît de nenorocită !

Lenci se apropie încet de ea. Ibolya privea țintă spre ciubărul cu apă murdară, spăla un talger mare, și lacrimi rotunde și repezi îi căzeau în lături.

— Spune, Ibike, și taică-tău, el n-a spus nimic ?

— L-a hotărît și pe tata. Ea i-a spus, stătea pe cerdac, își făcea vînt cu doi trandafiri, și i-a spus : „Ți-am făgăduit că-i dau cinci iugăre de pămînt bun, sus, în spatele morii, dacă mă slujește cu credință cinci ani. Acum vrea să se mărite după patru ani. Să se mărite sănătoasă, îi plătesc simbria, dar pămîntul nu i-l mai dau. Să plece de la mine !"

— Ne lipsim de pămînt, Ibolya !

— Și cu ce trăim, Lenci ? Nici tu n-ai pămînt, nici tata. Și ea a spus : „Dacă Lenci avea din ce trăi aici, Dénes nu-l trimitea vizitiu la boieri. Tu sărac, Lenci sărac, o să trăiască fata ta ca o miloagă."

— Dacă te dă afară, vii cu mine, te angajezi și tu la Telegdy.

— Nu mă lasă taica să plec din sat, Lenci.

— De ce nu te lasă ?

— Dacă plec, Lenci, cucoana se supără rău, și așa era supărată, și nu-i mai dă taichii de lucru. Noi fără pămînt, patru copii, tata, știi tu, aici își cîștigă pîinea.

— Mai așteptăm un an, Ibike, cum ai făgăduit de la început.

— Degeaba, dragă, degeaba, sufletul meu. Cucoană a spus : „Eu am ocrotit-o pînă acum, eu o mărit cu Veres János, că are avere. Dacă nu vrei, să nu mai aud de tot neamul tău." Şi tata s-a învoit. Din ce să trăiască el cu patru copii, dacă nu lucrează aici ?

Ibolya începuse să plîngă mai tare, nu mai putea vorbi, numai mîinile ei se mişcau repede în apa cafenie şi grasă. Lenci îi privea faţa rotundă, ochii lungi, cu gene întoarse, în care acum se îmbulzeau lacrimile, şi-şi simţea sufletul cuprins de o tristeţe, de o nedumerire, de o durere nemaiîncercată. Vru să-i dezmierde capul plecat, zulufii negri care scăpau pe frunte de sub coadele groase, încolăcite în creştet.

— Fereşte-te, fereşte-te ! spuse cu glas răguşit Ibolya, şi apucă ciubărul cu amîndouă mîinile, să-l verse în curte.

— Lasă-l la mine ! se grăbi Lenci.

— Nu, ai să te murdăreşti ! Eşti aşa de frumos !

Lenci se dădu încet la o parte. Da, ar fi putut să-şi murdărească hainele astea noi, abia făcute, după ce purtase şase ani haine vechi, cu lustru, roase, moştenite de la vizitiul bunicului boierilor. Şi hainele astea erau ale boierilor, nu le putea murdări.

Ibolya vărsă ciubărul şi se rezemă de canatul uşii, îşi lipi tîmpla de el şi începu să plîngă cu suspine mici, dese. Lenci o cuprinse în braţe, ferindu-se să se atingă de mîinile ei murdare, îşi băgă obrazul adînc în părul ei şi rămase aşa, tăcut. Peste mirosul lăturilor vărsate venea mireasma bună a salcîmilor înfloriţi, a trandafirilor care împrejmuiau casa, a nopţii răcoroase şi adînci. Din cînd în cînd, o undă de vînt aducea o fărîmă de vals cîntat cu aprindere, de romanţă melancolică. Cerul deasupra lor era curat, curat şi adînc. Calea Laptelui parcă voia să coboare în pădurea din faţa lor, şi luna, care nu se ridicase încă peste creştetul casei, îşi vestea numai lumina pe muchia acoperişului.

— De ce e aşa de rea, Ibike ? Parcă ţinea la tine.

— Cucoana ? Nu ştiu, Lenci. De atunci m-a trecut aici, la vase, şi tu ştii că înainte eu o îmbrăcam. E supărată, e supărată de parcă aş fi vrut să-i fur ceva al ei. Mariska spune...

— Ce spune?

— Dar poate că sînt prostii. Spune că dacă n-ai fi tu vizitiul lui Telegdy, m-ar lăsa să te iau.

— Dacă are ea ceva cu boierii, ce are cu slugile?

— De unde să știu eu? Nu vrea să audă de ei, tu știi, din pricina lui Pál. Se gîndește — eu știu la ce se gîndește? Nu vrea să vadă oamenii de la curtea lor, nici de la noi să plece la ei cineva. Lasă-mă, Lenci, trebuie să spăl.

Ibolya se desprinse din îmbrățișarea lui Lenci și intră în cămăruie. Își umplu ciubărul cu apă fierbinte și începu iar să spele farfurii murdare de sosuri cafenii, de sosuri roșietice, de grăsimi felurite, cleioase. Lenci se așeză iar în dreptul ferestrei, cu pălăria lui cu pene și panglici pe genunchi, și suspină rar, egal, ca un om care suie un deal greu. Ibolya începu din nou să plîngă, încet, fără zgomot, cu lacrimi multe, care îi picurau pe mîinile murdare. Berta și Margit intrară iar în fugă, cu un maldăr de vase murdare, strînseră o seamă de farfurii, privind cînd la Ibolya, cînd la Lenci, cu tristețe, în tăcere, și plecară în goană.

Ibolya nu mai vedea limpede ce fac mîinile ei. Ochii i se umflaseră, o ardeau. Nu vedea decît o apă grasă, în care își muia mereu mîinile, și o mulțime de farfurii murdare, care voiau să-i scape din degete. Și mereu — mereu veneau altele, mereu deșerta ciubărul și-l umplea la loc, mereu lacrimile i se amestecau cu lăturile, și oftatul rar și egal al lui Lenci de acolo, de lîngă fereastră, pătrundea prin vuietul care parcă răsuna în capul ei.

Acum veneau farfurii murdare de brînzeturi cleioase, mirositoare, gălbui... Ibolya păstra în nări mirosurile astea amestecate, toate mirosurile care trecuseră prin mîinile ei, de pește, de vînat, de friptură, de brînză, rămase parcă încă spînzurate ca niște pînze de păianjen în colțurile odăii, și un dezgust grozav o sfîrșea, un dezgust amestecat cu oboseală, cu disperare.

Lîngă fereastră, Lenci, cu fața în mîini, se gîndea la zilele însorite din adolescență, în care se plimba cu Ibike pe marginea holdelor, zilele în care, deși se cunoșteau de cînd se născuseră, descoperiseră deodată

unul în altul ceva nou, înțelesul vieții parcă, înțeles care pînă atunci le fusese vag, aburit. Descoperiseră parcă deodată fiecare cît de frumos e celălalt, cît de deosebit de toată lumea, de toată lumea din Barótfalva, din satele din împrejurimi, din toată țara poate. Descoperiseră că trebuie să rămînă veșnic împreună, că e nemărginit de bine cînd sînt împreună. Lenci plecase la Telegdfalva, se angajase vizitiu la boierul de acolo. Venea în zilele lui libere, rare, în Barótfalva, se întîlnea cu Ibike, porneau în pădurile din jurul satului, își povesteau întîmplările mari și mici prin care trecuseră, făceau planuri de viitor. Aveau să-și facă o căsuță acolo, pe pămîntul pe care i-l făgăduise grofina lui Ibike, aveau s-o ridice cu banii adunați de Lenci an de an. Voiau să aibă copii, nu se sfiau să vorbească despre copiii ăștia frumoși, cuminți, care aveau să semene cu el, cu ea.

De Crăciun, cînd boierii lui fuseseră la Cluj, și Lenci putuse petrece sărbătorile în satul lui ca demult, cu cinci ani în urmă, fuseseră împreună la biserica din Bethlen și se rugaseră Feciorei Maria pentru fericirea lor. Lenci își aducea bine aminte cum se întorseseră spre casă, cum mergea de voinicește Ibolya, cu cizmulițele ei negre, cu scurteica cu blană la gît, cu obrajii îmbujorați, cu ochii sclipitori, fericită că își încredințase dragostea Maicii Domnului. În fața lor, în urma lor, pîlcuri de țărani, copii gătiți și zgomotoși tropăiau în zăpada bătătorită a drumului care tăia coasta, și cîntau psalmi. Și uite, acum cucoana și tatăl lui Ibike o măritau cu Veres János. Se putea, se putea asta?

— Tu ai vorbit cu cucoana, Ibike?

— M-a dat afară! suspină fata.

— Dar cu taică-tău ai vorbit?

— I-e frică de sărăcie, Lenci. Fără bani, moare de foame cu copiii.

Lenci se mai gîndi puțin.

— Dacă ai vorbi cu domnul grof?

— Cu el? El nu iese din vorba ei. Știi bine a cui e averea. Dacă pentru onoarea lui nu deschide el gura, cum o să i se împotrivească pentru mine?

Lenci tăcu; Ibike avea dreptate.

„Și atunci ? Și atunci ? Să se mărite Ibolya cu Veres János, să rămînă el la Telegdfalva ? Să-și aducă mereu aminte, mereu, mereu, de cum ar fi trebuit să fie, de Ibike, de glasul ei, de cum e cînd sînt împreună, de clipa asta chiar, cînd încă o mai poate lua în brațe ? Și cum va trăi el ? Cum va trăi ea ? Nu vor mai fi niciodată laolaltă ? Așa, deodată, în seara asta afla, pentru că așa hotărîse cucoana, că el, Lenci, și Ibike, dragostea lui, nu vor mai fi alături, nu vor mai avea casa lor, copiii lor, viața lor, așa cum o gîndeau de cinci ani, de care erau atît de siguri încă de acum cinci ani ! Așa voia cucoana ! Ce să-i spui ? Cum să-i spui cucoanei ? Te dă afară. Îl dă de tot și pe Kálmán, tatăl Ibikei, și rămîne pe drumuri ! Ce să facă ? Ce să facă el, Lenci, ce-ar putea să facă ? Nu-ți vine așa, cîteodată, ca unchiului Domokos, să dai foc conacului, să-i tai pe boieri cu securea ? De asta unchiul Domokos e în temniță la Pesta de atunci, din '48, de cînd și alții s-au ridicat cu securile și cu focul și cu flinta ! Tata și mama vorbesc în șoaptă despre el, spun că de atunci trebuie să fi murit în temniță și el, și Sándor, și István, toți din satele astea, cîți s-au ridicat atunci, cînd el, Lenci, abia se născuse. Le e frică, vorbesc fără glas. S-a auzit că lîngă Oradea s-a mai răzvrătit un sat și i-a topit pe toți cu oastea. Ce să dai foc conacului ? Te paște ocna și pe tine, și pe toți ai tăi. Ei, dacă într-o zi s-ar da foc la toate conacele deodată, ar fi altceva. Așa, o înțelegere între oameni, mai bună decît la '48. O înțelegere între toți..."

Mariska și Berta intră repede în odăiță, picioarele lor tropăie pe lespezile de piatră. Ibolya trece pe lîngă el cu ciubărul. Fața ei rotundă e mînjită de lacrimi, o șterge cu dosul palmei și o mînjește mai tare. „Ibolya, dragostea mea ! N-o să ne mai întîlnim, n-o să ne mai vedem !"

În sufragerie se serveau acum cafeaua și coniacul.

— Să jucăm o partidă ! rosti îmbietor Baróty.

— Mai bine să dansăm! lăsă capul pe spate Jolán și trase adînc în piept mireasma care se îmbulzea prin ușile deschise.

Lăutarii auziră și coborîră repede din cerdac în curte, unde începură un vals pătimaș.

— Berta, du cîteva sfeșnice pe cerdac, vrem să dansăm! mai vorbi o dată stăpîna.

Cele două fete alergară cu sfeșnice aprinse, pe care le așezară pe pervazul ferestrelor. Erdély Pál se ridică și se închină adînc în fața Erzsébetei. Fata simți că se înroșește, era sigură că Pál avea s-o poftească la dans întîi pe stăpîna casei. De altfel pe ea s-ar fi cuvenit s-o invite primul dansator. Emoționată, cu inima bătînd, Erzsike își prinse cu o mînă fusta lungă și largă, puse cealaltă mînă pe brațul lui Pál și ieși pe cerdacul larg.

Colonelul Bodroky se ridică greoi, congestionat, bătu din pinteni și se înclină în fața Jolánei.

Cele două perechi se învîrteau la largul lor pe cerdacul care ar fi putut cuprinde un întreg bal. Erszébet dansa ușor, cu o grație timidă, o grație pe care, fără muzică, în mers, în mișcări, trupul ei părea că n-o are.

— E frumoasă stăpîna casei, nu-i așa, Pál? Asta e și părerea dumitale? șopti ea cu glasul tăiat, vrînd să spună ceva rău sau ironic măcar, ceva, în sfîrșit, la care să capete un răspuns care s-o liniștească sau să-i fărîme inima de tot.

Erdély strînse puțin, ușor, brațul fierbinte pe care îl ținea în jurul taliei ei.

— Mie prima ramură înflorită primăvara mi se pare mai frumoasă decît cel mai involt trandafir din miezul verii!

Erzsébet nu mai spuse nimic. Se lăsa purtată de brațul lui Pál, de valurile valsului, de sunetul glasului lui cînd spusese: „Prima ramură înflorită primăvara". Poate toată suferința ei de la masă era nedreaptă, sigur că dacă gazda vorbește tot timpul trebuie s-o asculți, sigur că dacă e sclipitoare, o admiri.

Apoi ea dansă cu Sófolvy, și Pál cu Jolán. Cum zburau, cum pluteau, cum se învîrteau ca un vîrtej care nu atinge pămîntul, cum păreau un singur trup, o singură flacără care joacă pe o comoară. Erzsébet uita să se

clintească din loc, privindu-i. Lăutarii rupseră brusc valsul și începură un ceardaș. Sófolvy se înclină în fața ei și o conduse de braț lîngă balustrada cerdacului, să privească perechea care nu se despărțise și intrase acum în ritmul aprins al ceardașului. În adevăr, pe cerdac parcă nu mai era loc din pricina lor, se învîrteau năstrușnic, se roteau, biciuiau parcă pămîntul cu pașii lor repezi și mici, și iar se legănau pe undele cîntecului.

„Parcă sînt posedați, parcă a pus diavolul stăpînire pe ei, se gîndi Baróty. Nu poți spune nimic, și o ține mai aproape de el decît e legea jocului, nu-și apropie fața de a ei, dar se înțeleg atît de bine, atît de bine în dans, încît îți vine să-i pălmuiești."

Privirea îi alunecă spre Telegdy. În pragul ușii, țeapăn, palid, grav de parcă ar fi asistat la o înmormîntare, Telegdy stătea cu ochii ațintiți asupra perechii care dezlănțuia parcă o vijelie de vară pe cerdac. Mîna noduroasă a bătrînului strîngea canatul ușii, și degetele lui slabe și puțin strîmbate de gută se albiseră, atît erau de crispate.

Erzsébet, rezemată de balustradă ca un om care nu mai are destulă putere, cu un zîmbet încremenit pe față, cu ochii nemăsurat de triști, nu-și mai dădea seama că tremura de răcoarea serii și privea pierdută la dansatori.

Numai cei doi ofțieri, colonelul și locotenentul, străini parcă de drama surdă care îi frămînta pe ceilalți, exclamau veseli și aplaudau din cînd în cînd, în clipele cînd dansul avea aerul că se isprăvește, numai ca să pornească iar, cu și mai mare furie. „Da, cu furie, dansează cu furie, ăsta e cuvîntul, se gîndea Baróty László. O fac demonstrativ? E Jolán chiar atît de nebună încît să se compromită, să-l compromită pe el, bărbatul ei, în fața lumii, numai ca să-i demonstreze lui Telegdy sau Erzsébetei că Pál e al ei? Se îmbătase? E un dans de despărțire, ultima lor îmbrățișare, după care Pál n-avea să se mai arate la Barótfalva, și o știu amîndoi! Inima lui László zvîcni de nădejde. Ce era de fapt necuviincios în dansul ăsta, în care partenerii dansau perfect? Nu, necuviincioasă nu era nici o mișcare, nici o privire, necuviincios era numai faptul că dansau atît de bine, ei singuri, ca pe o scenă, ca la un teatru la care ceilalți

veniseră să admire o pereche celebră, şi că nu mai conteneau, nu mai conteneau!

Lăutarii, înnebuniţi, suiţi pe treptele cerdacului, congestionaţi, cu ochii lor negri, sclipitori în umbră, înjunghiau parcă strunele, care chiuiau şi gemeau.

În sfîrşit, Jolán se opri. Înaltă, aprinsă, puternică, asemeni unei corăbii în mers, înaintă spre Erzsébet, îşi trecu un braţ în jurul umerilor slabi şi murmură catifelat.

— Ţi-e frig. Doamne! Dar domnii ăştia la ce se gîndesc? Domnilor, ridică ea glasul poruncitor, sînteţi de neiertat! De ce nu aduceţi mantila Erzsikei? Sau de ce nu dansaţi, să vă încălziţi? Haide în casă, Erzsike, să bem şampanie!

O purta ca pe un copil sub braţul ei ocrotitor, puternic. Erzsébet ar fi vrut s-o urască, dar glasul ei adînc şi catifelat, braţul ei greu şi fierbinte, rîsul ei limpede şi puternic, toate aveau un fel de putere fermecată asupra ei, o vrăjeau, o sorbeau parcă.

În sufragerie se destupaseră sticlele de şampanie şi cupele pline spumegau.

— Un whist, domnilor, nu vreţi să jucăm un whist? se ruga László cu paharul în mînă. Cei doi tineri însă, Pál şi Sófolvy, ar mai fi vrut să danseze, şi Telegdy şovăia, se temea să se cufunde în cărţi pesemne şi să nu mai poată urmări atent ce se petrece între Pál şi Jolán.

Lăutarii începură să cînte o polcă. Propunerea lui Baróty nu găsi ecou.

Mariska micşorase flacăra lămpii din bucătărie şi plecase cu un talger de friptură şi pateuri în fundul ogrăzii, în hambarul în care erau adunaţi vizitiii, la lumina unui felinar. În bucătăria acum liniştită, Berta şi Margit mîncau pe colţul mesei, obosite şi somnoroase.

În curtea în care lumina lunii lămurea tufişurile de lîngă casă şi pietrişul mărunt al marii întinderi deşerte, era linişte. În salcîmul de lîngă fîntînă cînta o privighetoare.

Ibolya nu isprăvise încă vasele. Acum spăla farfurii mici, pline de ciocolată, de cremă, de frişcă. Degetele i

se umflaseră de atîta apă fierbinte, le simțea slinoase, îmbîcsite. I se părea că niciodată, niciodată n-avea să mai facă altceva decît să spele sosuri, grăsimi, că toată viața ei avea să petreacă în fața unui ciubăr cu apă tulbure, grasă, plină de resturi și sosuri. Farfurii, farfurii, lături, lături... iar farfurii, și acum, uite, crătiți, tăvi, tingiri cu fundul negru, cu marginile scorojite de sosuri uscate, de coji. Își murdărise șorțul alb, își murdărise fusta creață și înflorată, își pătase bluza albă cu guleraș de dantelută mică, scrobită. Mîinile, brațele pînă la cot îi erau murdare, picioarele — ude, fața — încinsă.

Acolo, lîngă geam, Lenci își rezemase de perete capul blond, fața palidă și slabă acum, slabă și cu cearcăne adînci, desenate cu cărbunele parcă. Ibolya se simțise totdeauna mai mică lîngă Lenci, mai slabă decît el, mai nepricepută. Se gîndise totdeauna, cînd o certa Mariska sau logofătul sau cucoana chiar, că atunci cînd avea să se mărite cu Lenci, el avea s-o apere. Lenci, bărbatul ei, n-avea să lase pe nimeni s-o certe sau s-o amenințe. Și ea avea să-l asculte pe Lenci, să-l respecte și să se teamă de el într-un fel, cu dragoste, așa cum maică-sa, pînă murise, îl iubise și se temuse cu respect de tatăl ei. Și uite, acum, cînd cea mai mare nenorocire se abătuse asupra ei, Lenci n-o putea ajuta, n-o putea nici mîngîia. El stătea acolo tăcut, ofta din cînd în cînd ca un om sleit de puteri, și nu putea face nimic, nimic pentru ea, nimic pentru el măcar. Umerii puternici îi erau muiați parcă, ca și cum pe fiecare ar fi purtat o desagă grea care nu se vedea, fața i se lungise și se săpase, și ei. Ibolyei, îi era acum milă de el, de parcă n-ar fi fost un bărbat voinic, ci un copil șubred și disperat. Ibolya își șterse repede mîinile cu un ștergar și se repezi lîngă fereastră.

— Lenci, sufletul meu, Lenci, nu sta așa!

Băiatul înălță fruntea, ochii lui mari, albaștri erau plini de lacrimi. Se ridică încet în picioare, își trecu brațul în jurul mijlocului ei și o împinse ușor afară, în curte. Luna le scălda acum, în lumina ei albă, fețele, care păreau de ceară. Rezemați de zidul bucătăriei, îmbrățișați, își simțeau unul altuia trupul viguros, tînăr, fierbinte. Dar nu le trecea prin cap să se sărute, să se

mîngîie. O disperare mută le încleşta îmbrăţişarea, ultima poate, după care Ibolya şi Lenci aveau să fie unul pentru altul o amintire care îţi sfîşie inima, despre care nu crezi că a fost vreodată un adevăr. Privighetoarea străpungea liniştea nopţii cu glasul ei trist, dulce. Dinspre conac nu se mai auzea nici un zgomot, intraseră pesemne în casă, şi lăutarii tăcuseră.

— Ibike, hai să fugim!

— Unde? se sperie Ibolya.

— În lume. La Budapesta, la Pecs... o să găsim de lucru. O să trăim...

— Şi tata? Să-l fac de rîsul satului? Să nu-l mai primească cucoana la curte? Surorile mele să nu se mai mărite niciodată?

Da, aşa era. Lenci ştia bine că aici nici o fată de secui nu fugea cu un flăcău, că ocara, că ruşinea ar fi căzut pe tot neamul, că şi taică-său, Dénes, şi tatăl lui Ibolya, Kálmán, ar fi fost umiliţi pînă la moarte, că boierii erau în stare să-i asuprească pentru asta, pentru că cucoana nu voia ca slugile ei să se înrudească cu slugile lui Telegdy. Nu voia, şi pace!

Lenci rămase cu fruntea lipită de umărul lui Ibolya. Tăceau. Nu mai aveau nimic de spus. Privighetoarea cînta mereu.

Baróty se frămînta de cîteva clipe. Colonelul Bodroky le povestea cu amănunte, întrerupîndu-se ca să rîdă cu hohot, cum decursese un joc de cărţi la baronul Ráday, joc la care moşierul Szembe îşi pierduse o vie, un cal şi o turmă de oi, şi trebuise să fie ţinut ca să nu se împuşte. Sófolvy făcu mult haz şi el de povestea colonelului, Erzsike, căreia începuse să-i fie puţin somn, asculta zîmbind vag, dar el, Baróty, văzuse că de cîteva minute Jolán intrase în odaia ei de dormit, şi nu ştia nici el cînd dispăruse şi Erdély Pál. Mai rău era însă faptul că Telegdy, neliniştit, scormonea întunericul slab luminat de lumînări al salonului, cu ochii lui bulbucaţi, că şi-i oprea mereu pe uşa dormitorului, în vreme ce buza de sus îi tresărea cu mustaţă cu tot, şi toţi muşchii slabi ai feţei i se crispaseră. Baróty se întreba dacă Pál avusese în adevăr curajul să intre cu Jolán în odaia de dormit cînd casa era plină de oaspeţi, cînd el însuşi, soţul, era

la doi pași și dacă Jolán era atît de smintită încît să nu se gîndească o clipă măcar că Telegdy n-o pierdea din ochi. Ce putea face acum ? Poate totuși Pál coborîse în grădină, poate avea să urce peste cîteva minute treptele, și încordarea asta grozavă avea să-l slăbească. Dar dacă erau în adevăr acolo, amîndoi, cum aveau să iasă, ca să scape de privirea baronului, care nu se dezlipea o clipă de ușa odăii de dormit ? Cel puțin dacă Pál ar avea ideea bună să sară pe fereastră în grădină ! L-ar vedea lăutarii ! Ei, nu știu ei care odaie anume e aceea ! Ah, de-ar sări pe fereastră !

Cufundată în fotoliul din fața oglinzii, cu capul rezemat pe spetează lui, Jolán zîmbea cu toți dinții ei sclipitori. Îi spusese, ieșind din sufragerie : „Să vii după mine !", și Pál nu îndrăznise să nu se ducă, cu toată primejdia care-l amenința. Simțise și el toată seara ochii lui Telegdy ațintiți asupra lui. Încercase să fie atent, cald, cu Erzsébet, dar inima, pe care nu și-o putea potoli acum, cînd băuse, îl împingea mereu spre Jolán. Și nici n-ar fi cutezat să se poarte cu Jolán altfel decît de obicei, nu, n-ar fi cutezat niciodată. Maică-sa, Erdély Anna cea bogată și severă, baroana care susținea cu banii ei o mînăstire carmelită și postea cam jumătate de an, îi dăduse ultimul avertisment, ca un ultimatum : pînă în octombrie trebuia să se însoare cu fata lui Telegdy, dacă nu voia să-l dezmoștenească. Poate că în sfîrșit, de data asta, Jolán, exasperată de prezența Erzsébetei, avea să vorbească pe față cu el despre acest lucru, care trebuie să-i fi ajuns de mult la ureche și pe care, cu artă, îl împiedicase totdeauna să-l rostească, de cîte ori încerca. Poate că acum chiar ea singură avea să-l întrebe, să plîngă sau mai curînd să-l strivească cu ocări violente, furioase sau batjocoritoare. Nu era momentul cel mai potrivit, dar Pál nădăjduia tulbure că apropiata vecinătate a oaspeților avea s-o împiedice pe Jolán să se dezlănțuie. Sau poate că, mîndră cum era, avea să-i concedieze pur și simplu ca pe o slugă. Putea să se aștepte la singurul lucru pe care îl dorea, îl dorea aprig, acela ca Jolán să rămînă iubita lui și după ce s-ar fi

însurat cu Erzsébet ? Doar şi ea era măritată, de ce ar fi împiedicat-o faptul că el e însurat cu o femeie ştearsă, delicată, tăcută ? Ce bine, ce frumos s-ar fi rînduit atunci toate ! Erdély Anna ar fi fost mulţumită şi ar mai fi trimis o danie însemnată mînăstirii de carmelite, Telegdy cel cu trecere la palat ar fi fost socrul lui, domeniile lor s-ar fi contopit, şi el, Pál, ar fi putut duce nestingherit viaţa de vînători, petreceri şi călătorii, care i se cuvenea, ar fi putut cuprinde în braţe, cînd i s-ar fi urît de nevasta lui pirpirie şi sfioasă, trupul puternic şi aprins al Jolánei. În sfîrşit, acum aveau să se dezlege toate. Se temea, dar se aruncă ca un om în foc.

Intrase în odaie ca o umbră, sigur că nu-l văzuse nimeni. Jolán stătea răsturnată în fotoliu, cu capul rezemat de spătar, ochii îi străluceau, dinţii îi străluceau, carnea parcă îi strălucea ca un izvor de lumină. În părul ei bogat, castaniu cu ape roşcate, flacăra jucăuşă a lumînărilor arunca sclipiri scurte. Pe gîtul alb, înalt, plin, un zuluf scăpat din coc tremura ca o flacără întunecată. Întinse braţele spre el. Pál vru să spună ceva, se opri, apoi se repezi spre ea şi, cu un genunchi în pămînt, îşi înfundă adînc obrazul în decolteul ei alb şi parfumat. Mîinile ei îi răscoleau părul creţ şi negru, îi cuprindeau capul şi-l ridicau spre obrazul ei, aplecat acum, spre gura ei fierbinte.

— Dragă Laci, rosti apăsat Telegdy, mă tem că doamna gazdă nu se simte bine. O durea capul cînd am venit noi, te rog du-te să vezi ce face. S-a retras în dormitor.

Baróty tresări, ca lovit.

— E mai bine s-o las liniştită.

Ceilalţi îşi îndreptară privirea îngrijorată spre Baróty. Sub atîtea priviri, groful simţea că se înroşeşte, că-şi pierde capul.

— Şi dacă îi e rău ? Dacă are nevoie de un ajutor ? stărui Bodroky, care aştepta de la începutul petrecerii să izbucnească ceva senzaţional care să poată fi povestit cu haz mai departe, la alte petreceri.

— Dacă se simte prea rău ca să poată chema ? Te rog stăruitor, du-te ! porunci aproape Telegdy.

Groful se ridică, clătinîndu-se. Dacă nu se ducea, Telegdy era îndreptăţit să creadă că el ştia ce se petrece acolo şi vrea să ascundă. Aveau să priceapă şi ceilalţi.

Străbătu încet salonul, se gîndi o clipă că s-ar cuveni să bată în uşa neveste-si, dar îl opri teama că ar putea auzi dinăuntru zilnicul: „Aşteaptă", care l-ar fi acoperit de ridicol în faţa oaspeţilor. Deschise repede uşa şi o închise pe loc, iute, cu piciorul.

Văzuse în picioare, în mijlocul odăii, pe Jolán şi pe Pál, încleştaţi într-o îmbrăţişare sălbatică, neclintiţi.

Apoi, groful, sigur că ei auziseră zgomotul uşii, o deschise larg, peste o secundă. Cel din spatele lui îşi putea închipui că uşa, din pricina curentului, îi scăpase din mînă. Sîngele îi zvîcnea în cap, gîndurile i se îmbulzeau. În clipa scurtă cît uşa fusese deschisă pentru prima oară, numai Telegdy, care stătea la masă cu faţa spre salon, putuse vedea ce se petrece înăuntru. Numai Telegdy şi tocmai Telegdy. Poate că bătrînul nu deslușise nimic în secunda aceea, dar dacă zărise ceva? Dacă zărise, procesul lui Baróty pentru moşia din Hunedoara era pierdut, pierdute erau legăturile eventuale cu oamenii palatului, pierdută — faima lui. Cum, el, Baróty László, grof sărac, dar dintr-o familie din cele mai vechi, mai curate din Ardeal, să stea în faţa acestui Erdély Pál cu mîinile încrucişate, acum, cînd a văzut? Erdély a auzit adineauri zgomotul uşii, nu ştia precis dacă Baróty l-a văzut îmbrăţişîndu-i nevasta, faţă de el, de acest Erdély, aparenţele sînt salvate ca şi faţă de Jolán... Ei erau prea preocupaţi adineauri, ei pot să rămînă numai cu bănuieli, ca şi pînă acum. Dar Telegdy are să umple lumea, să povestească, şi Baróty, groful, va fi dezonorat. Ah, ce bine ar fi fost să bată totuşi în uşă şi apoi să intre, nu s-o deschidă şi închidă prosteşte! Acum însă, acum nu mai era nimic de făcut.

Stăteau în faţa lui, Jolán — fulgerîndu-l cu privirea, ca şi cum l-ar fi prins pe el făcînd un lucru odios, Pál — palid, cu părul răvăşit, cu ochii în pămînt.

— Doamnă, ar fi mai bine să rămîi aici, spuse László grav. Iar dumneata, domnule, trebuie să-mi dai satisfacţie pentru faptul că ai intrat să vezi cum se simte soţia mea, care e bolnavă, chiar în dormitorul ei, ca şi cum

soțul ei, din odaia alăturată, nu s-ar fi ocupat de sănătatea ei.

Pál se înclină. Jolán zîmbi. Simți o fărîmă de considerație pentru bărbatul acesta neghiob care o dată în viața lui găsise o formulă abilă și care avea să se bată în duel pentru ea. Se așeză liniștită în fotoliu. Baróty deschise ușa larg și-l pofti pe Pál să iasă.

— Prieteni, domnilor, spuse grav László în mijlocul sufrageriei, acest domn m-a jignit grav. Soția mea are migrenă, s-a retras puțin, și domnul Erdély Pál și-a îngăduit să intre în odaia ei, s-o întrebe cum se mai simte. Prin acest gest a afirmat că soțul, groful Baróty László, e neglijent față de boala soției sale. L-am provocat la duel. Colonele, vrei să fii martorul meu?

Oaspeții protestară. Duelul nu putea fi legal, fiecare parte ar fi trebuit să aibă doi martori. Între prieteni mai pot interveni și scuze, nu numai dezlegarea pe care o aduce duelul. În orice caz, se putea amîna pe a doua zi. Dar Baróty, încăpățînat, voia numaidecît să lupte chiar în seara asta, fie și cu un singur martor pentru fiecare. Se gîndea în sinea lui la noaptea de groază pe care avea s-o petreacă, la cearta cu Jolán, care avea să-l scoată din minți, la șovăirile lui de a doua zi, și prefera acum, repede, cît era îmbărbătat de furie, să-și spele ocara în fața lui Telegdy și să-l păstreze prieten. Uite ce scrupulos, ce sever se arăta el acum în fața lui Telegdy!

Baróty ieși în cerdac și începu să-și strige slugile cu glas puternic. Îl auziră Margit și Berta, Ibolya și Lenci, care dădură fuga unii spre cerdac, alții spre hambarul în care chefuiau logofătul cu vizitiii și argații, și toți alergară de-a valma spre cerdac.

— János, avem în pod niște torțe mari pregătite pentru serbare! Adu-le!

János plecă în goană. În pod se aflau, în adevăr, douăsprezece torțe, pe care le pregătise groful pentru ziua neveste-si, care în fiecare an era sărbătorită la Barót cu mare zaiafet și mulți oaspeți.

— Miklós, adu-mi cutia cu pistoale.

Miklós se repezi în casă.

Pál, care făcuse mulți ani scrimă și care se socotea de mii de ori mai frumos cînd se lupta cu spada, deși era tot atît de sigur trăgător ca și scrimer, ar fi fost mai bucuros să desfășoare în fața privirilor o luptă aprinsă și dibace, în care el să apară abil și grațios, iar Baróty — greoi și stîngaci, așa cum era, dar nu el putea să hotărască aici.

Torțele fură aprinse. Luna începuse să coboare spre dealurile împădurite, și lumina roșcată, sîngerie a torțelor lumina acum mai bine grădina largă din fața cerdacului. Pe tufișurile de iasomie, pe glicina care îmbrăca coloanele pridvorului, pe pămîntul cu pajiște și răzoare jucau lumini roșcate și pete mari de umbră. Cei doi martori, colonelul Bodroky și locotenentul Sófolvy, stăteau pe ultima treaptă a cerdacului. Mai sus, Telegdy, țeapăn și atent, ținea brațul Erzsébetei, care tremura, palidă în haina ei de catifea albastră.

În curte, pe lîngă tufișuri, se adunaseră toți oamenii casei, femei cu cîte un șal pe umeri, speriate, mirate și curioase, bărbații, sculați de la cheful din hambar, îmbrăcați în grabă cu tunicile sau redingotele de sărbătoare, cu fireturi, pe care le scoseseră ca să nu le murdărească, și le încheiaseră acum strîmb, anapoda. Lăutarii, retrași în ungherul cel mai depărtat, tocmai lîngă poartă, cu viorile strînse la piept, își roteau ochii întunecți în obrazul întunecat, se lipeau unul de altul, pătrunși de umezeala și frigul în care stătuseră toată noaptea, și se gîndeau cu tristețe că poate și aici nimeni n-avea să-i mai plătească, așa cum se întîmplase la nunta din ajun, pentru că și aici se isprăvea rău.

La poartă, în jurul gardului, începuseră să se adune țăranii treziți de larma din curtea conacului, de luminile care se aprinseseră deodată în grădină. Veneau tăcuți, cu cojoacele între umeri, femeile — cu cîte o broboadă pe cap, copiii — desculți, somnoroși, ciufuliți. Cîinii lătrau, se îmbulzeau și ei în jurul gardului.

Bodroky măsură distanța la care trebuia să stea adversarii. Ei, cu pistolul în mînă, se priveau tăcuți și așteptau semnalul. Umbrele lor se întindeau pe nisipul luminat, sîngeriu, se culcau pe zidurile casei.

Pe trepte, Erzsike tremura la brațul tatălui ei și se ruga lui Dumnezeu să nu i se întîmple nimic lui Pál. Dacă Baróty, furios cum părea acum, roșu, umflat, cu dinții încleștați, avea să-l țintească bine, să-l nimerească? Poate că Pál intrase în odaia Jolánei în adevăr numai ca s-o întrebe cum se simte! Dacă tot ce i se păruse în seara asta ciudat, semnificativ, era o născocire a ei, o năspocire a geloziei ei? Se putea ca plimbările, cuvintele pe care i le spusese ei Pál acasă, la Telegdfalva, să fie minciuni? Avea un glas atît de fierbinte, niște ochi atît de frumoși, care o priveau pînă în suflet! Uite, și în seara asta îi spusese că el preferă prima ramură înflorită... Era vina ei că n-a băgat de seamă cînd i s-a făcut rău lui Jolán, că nu s-a dus ea să vadă cum se simte. Ar fi evitat tot... Acum, Pál putea să fie rănit! Erzsike privea cu disperare spre tatăl ei, dar chipul bătrînului rămînea neclintit, privirea ei aluneca pe el ca pe un perete, și brațul lui de fier, uscat și tare, îi încleșta brațul ca o cange. „Jesus, Maria, Sant-Antonio..." îngîna ea în gînd o rugăciune.

În odaia ei de dormit, din dosul draperiilor grele de catifea, Jolán se uita la frămîntarea din grădină. În mijlocul pajiștii se ridica zveltă silueta lui Pál, și la cîțiva pași, ca un sac proptit pe două picioare depărtate, stătea László. „Dumnezeule, dacă idiotul ăsta, din neîndemînare, îl rănește pe Pál, îl omoară? N-o s-o facă cu vrere, fără îndoială, dar o poate face de frică! Ah, Laci, Laci! Ai să-mi plătești duelul ăsta toată viața ta, ai să mi-l plătești cu dobîndă!" Cineva de pe trepte, pe care nu-l putea zări de aici, dădu semnalul. Jolán își încleștă mîinile una în alta. Respirația i se opri.

Cei doi ridicară pistoalele în aer. Cîteva femei se închinară. Un copil cu nasul lipit de zăbrele începu să plîngă tare. Cîinii satului, asmuțiți, lătrau mereu.

Pál și László traseră, corect și precis, trei focuri în aer. Jolán resipră adînc, părăsi fereastra și se trînti iar în fotoliu. Erzsébet întoarse fața către taică-său, ca să se asigure că se isprăvise tot. Bătrînul zîmbi mulțumit și-și descleștă brațul de pe brațul ei. Adversarii se apropiară unul de altul și-și strînseră mîna în tăcere, apoi

urcară treptele cerdacului și intrară împreună cu martorii, cu toți oaspeții în casă.

— Trăsura! strigă Telegdy, întorcînd capul din ușă.

Oamenii din curte și cei din jurul gardului se risipeau nedumeriți. Asta fusese tot? Atunci, de ce se mai sculaseră din așternut sau de la petrecerea atît de tihnită din hambar? Joc boieresc, cu tămbălău mare.

Vizitiii oaspeților începură să înhame. Ibolya, din umbra bucătăriei, privea la Lenci, care, în cămașă, lupta cu hamurile, aprindea felinarele, bătea pernele trăsurii, grăbit și trist. Ibolya nu mai putea plînge. Se ținea cu amîndouă mîinile de pervazul ferestrei și i se părea că nu mai are putere, nu mai are viață, nu mai are suflet. Acum, peste cîteva clipe, ea avea să devină altă făptură, una nouă, pe care n-o cunoștea, o făptură care n-avea să-l mai aștepte niciodată pe Lenci, n-avea să nădăjduiască să-și clădească împreună cu el o casă mică, sus, pe pămîntul din spatele morii și să semene în jurul casei crăițe. La ce avea să se gîndească făptura asta nouă, ce avea să aștepte, ce avea să dorească? Ibolya nu știa și-i era frică să se culce, să se deștepte mîine în zori și să trăiască mai departe.

Margit veni în fugă în mijlocul ogrăzii.

— Erdély Pál a spus să tragă la poartă... trăsura lui... Lenci, și pe tine te cheamă!

Lenci își îmbrăcă repede redingota, își puse pe cap pălăria cu pene multe, se încheie zorit la toți nasturii, uitîndu-se cu disperare în toate părțile. Ibolya își dădu seama că pe ea o caută, voia să-și ia rămas bun de la ea. Dar ce fel de rămas bun putea fi ăsta, în curtea plină de oameni, de cai, de trăsuri, de goană, de felinare? Mai bine să rămînă ascunsă aici. Lenci însă se zbuciuma disperat, răscolea cu ochii întunericul curții, întunericul mai puternic acum, înainte de ivirea zorilor. Ibolya ieși repede pe ușă, se apropie de el. Lenci îi întinse, stîngaci, mîna. Ibolya îi dădu și ea mîna ei obosită și umflată de mult spălat. Stăteau așa, prostiți, cu capetele plecate. Margit, care ținea caii lui Lenci, izbucni în plîns și se întoarse cu spatele la ei. Totuși, Lenci n-o putea îmbrățișa. Nu, nu putea s-o îmbrățișeze aici, în mijlocul curții, ca în mijlocul unei piețe

fremătătoare. Îi strînse mîna să i-o strivească și, tot cu bărbia în piept, sări pe capră. Margit se dete la o parte, și Lenci dădu bici cailor și ieși pe poarta larg deschisă.

În sufragerie, colonelul Bodroky încerca să-i facă pe cei doi adversari de adineauri să bea cupa prieteniei. Și László, și Pál, aveau tot interesul să rămînă buni prieteni. László se temea de Jolán, Pál nu se putea despărți de Jolán. Telegdy, pentru care duelul fusese o destindere, era satisfăcut, ridică primul paharul de șampanie. Prietenii ciocniră toți, băură și începură să se îmbrace. Lăutarii încercau să cînte încet, sfios, un marș de plecare, sub cerdac.

Pál îi ținu haina Erzsébetei, îi căută evantaiul uitat, îi găsi șalul de dantelă rătăcit, îi șopti, cu cel mai languros glas al lui:

— Mănușa asta m-a ferit adineauri! și scoase o mănușă a ei de la piept, de sub haina unde o strecurase cu o clipă înainte, cînd o găsise în salon.

Erzsébet, emoționată, ridică spre el ochii plini de tristețe și nădejde.

*

După ce oaspeții plecară, Baróty șovăi multă vreme să se îndrepte spre odaia neveste-si. În sfîrșit, își făcu curaj, străbătu salonul și bătu în ușă.

— Cine e? răsună aspru dinăuntru.

— Eu! murmură grofu'.

Înăuntru se auzi cheia răsucindu-se în broască. László se depărtă încet, intră în odaia lui. De fapt, era mai bine așa. Nu mai avea acum putere să se certe cu ea, să îndure amenințările, batjocurile ei. Mîine avea să fie mai odihnit, poate chiar mai curajos. Avea să-i demonstreze, avea s-o convingă... Jolán era în stare să ajungă pînă la Papa să ceară divorțul, dacă el nu știa s-o domolească. Ar fi trebuit în definitiv să plece amîndoi la Budapesta, să-i facă cheful și să mai închidă gurile moșierilor vecini, care parcă nu mai aveau alt subiect de conversație. Dacă ea voia să vîndă bucata aceea de pămînt, s-o vîndă. Prea îi scotea pe nas averea ei, o să aibă pe urmă motive să se mai restrîngă, să ceară mai puțin. Ei, ea totdeauna avea să

ceară mult, că doar, vag, știa și ea cîte proprietăți are, dar se putea el, László, s-o sperie mereu cu pămîntul vîndut, cu bunurile care diminuau.

Și groful adormi, făcînd socoteli.

Jolán o chemă întîi pe Berta s-o pieptene, dar mîinile istovite ale fetei o enervară peste cîteva minute. Grofina îi smulse pieptenele din mînă, îl aruncă pe podea și strigă să-i fie trimisă Ibike. Berta plecă, mulțumind lui Dumnezeu că se încheiase în sfîrșit și ziua asta, înduioșată de mila lui Ibike, pentru care ziua fusese poate și mai grea.

Ibike veni încet, în vîrful picioarelor. Luă în mîinile ei pricepute pletele lungi, bogate, ale cucoanei și începu să le pieptene cu răbdare, egal, ca în fiecare seară.

— Așa, așa! spunea Jolán. Mă doare capul, Iboja. Sînt tare enervată, îmi vine să țip. Piaptănă mai tare, și tu ai mîinile moi?

Vedea în oglindă, între șfeșnice, ochii umflați de plîns ai lui Ibolya, chipul ei trist, istovit. Se înfurie o clipă.

— Cred că n-ai de gînd să-mi plîngi aici. Sper că ai să isprăvești cu prostiile. Mie nu-mi trebuie oameni ursuzi lîngă mine. Mi-ajung supărările mele.

Ibolya nu plîngea. Vedea în fața ei, în oglindă parcă, pămîntul din dosul morii, pe care nu se ridica nici o căsuță și pe care vîntul legăna holdele înalte, aurite, pe care nu le secera Lenci. Îl vedea pe Lenci, subțire și înalt, în lumina clătinată a felinarelor din curte, palid, palid, cu cearcăne la ochi, căutînd-o cu privirea rătăcită.

— Dă-mi halatul, Ibike! Mi-e frig!

Degetele lui Ibolya se agățară, aspre, de mătasea halatului.

— Mi se pare că nu-ți sînt mîinile destul de curate azi. În fața mea să nu mai vii cu asemenea mîini. Și, Doamne, cum mă doare capul! Ce te uiți la mine? Masează-mi puțin picioarele. Mi se pare că au început să mi se îngroașe gleznele. În toate amărăciunile mele, numai asta mai lipsea. Nu te mai uita așa la mine, că tu tot n-ai să pricepi niciodată nimic!

DRAGUL NOSTRU GEORGICĂ

Adina se trezi devreme în dimineața aceea. Visase ceva învălmășit, Georgică o striga parcă în vestibul să se grăbească, se auzea în curte sforăitul mașinii, dar ea își agățase șnurul cu care își prindea pelerina de vizoni în capsa perlelor de la gît, și nu-l putea desface. Graba de a coborî, strigătele lui Georgică, care sunau parcă din ce în ce mai jalnic, ca un plîns de cucuvea, și nodul pe care-l făcea șnurul în jurul perlelor, nodul acela care creștea și începea să semene cu o rădăcină încolăcită și noduroasă de copac, toate căpătaseră în vis o amploare ciudată, un aer de panică. Adina se trezi asudată, gîfîind, ca dintr-un vis spăimîntător. Ușa podului scîrțiia, legănată de vînt, și un camion mare sforăia în drum. Zgomotele lor se prefăcuseră în vis în chemările lui Georgică, în atmosfera de spaimă care o trezise.

Își pipăi întîi gîtul cu degetele care îi tremurau, simți grosimea pijamalei de molton, deschise ochii, văzu odaia mică, scundă, căptușită de dulapuri și oftă adînc. Toată realitatea aspră și rea îi răbufni în piept dureros. Și un cuțit îi străpunse inima: pelerina de vizoni! De cînd se gîndea să se ducă la Valentina, să scoată haina din ladă, s-o pună puțin la aer, s-o îmbibe iar cu naftalină, ca să nu se întîmple o nenorocire! Dar uite că drumul pînă la Valentina era lung, era greu, și ea nu se hotăra odată să-l facă. Trebuia zilele astea să-și ia inima în dinți, să se ducă acolo, să vadă ce e cu lucrurile ei, cu blănurile și cu covoarele.

În odaie era frig. S-ar fi cuvenit să se dea jos din pat, să aprindă focul. Dar dacă își strica somnul de tot? Azi avea o zi grea, îi trebuia putere. Sigur că frigul avea s-o deștepte. Mai bine, mult mai bine să rămînă așa în așternut, întinsă perfect, cu mîinile destinse lipite de șolduri, cum scrie la carte, pentru ca circulația să se facă bine de tot, și să aștepte așa întoarcerea somnului. Dar parcă poți dormi dimineața, cînd toată mahalaua asta — că nici nu-i mai poți spune altfel decît mahala, de cînd s-au mutat în fiecare vilă atîția oameni, mici funcționari, muncitori! — toată mahalaua asta începe să fiarbă, oamenii — să plece la lucru, copiii — la școală, femeile — la birouri sau la fabrici, sau la piață, camioanele cu pîine și lapte și zarzavat să urce ca smintitele strada povîrnită la Alimentarele care s-au deschis mai sus, în vîrful dealului! Oamenii vorbesc tare pe stradă, copiii se strigă și rîd, rostogolesc cîte o cutie de conserve goală din vîrful dealului pînă în vale, bat mingea ca niște deșucheați cei care nu se duc încă la școală, și nimeni nu mai are odihnă, nimeni nu mai poate să doarmă, ca pe vremuri, cînd, dacă n-aveai o probă la croitoreasă sau oră la coafor, nu te chinuia nimic în propria ta casă. Dacă n-ar fi fost nevoită să se mute din vila din vîrful dealului grădinii, vila în care a locuit cu Georgică, aici, în pavilionul de lîngă uluci, ar fi cunoscut și azi adevărata liniște. Dar s-a gîndit la timp, înțelepțește, că e mai prudent să se mute în jucăria asta de pavilion cu o odaie, o sălită și un moft de bucătărie, pentru că n-ar fi putut ține, fără îndoială, pentru ea singură, vila cea mare. Timpul îi dovedise că fusese prevăzătoare, cuminte. Acum în vila mare locuia o familie cu doi copii și încă o funcționară, despre care se auzea că se mărită și își aduce și bărbatul acolo. Numai plăcută n-ar fi fost convietuirea cu ei!

Da, azi avea o zi grea. Avea să se ducă la Irina! Întîlnirile cu ea o amărau pentru o bună bucată de vreme. Trebuia să doarmă, trebuia să doarmă! Să nu se macine cu gîndurile! Era numai 8, ziua se întindea înaintea ei lungă și stearpă, pînă la ora 7 seara, cînd venea și bărbatul Irinei acasă. Dacă o găsea singură,

Irina avea să spună iar: „Vino altădată, mamă, cînd e și Sandu acasă, să vorbești și cu el", așa că degeaba se mai ducea.

Închise ochii și-și simți pleoapele, fața uscate, grozav de uscate. Crema era la căpătîi, dar trebuia să mai scoată o dată mîna de sub plapumă, în frig, și o scosese doar, ca să se uite la ceas. Adina oftă adînc și întinse totuși mîna după borcănelul de cremă. O piele neunsă se zbîrcește. Avea destule supărări, atîta mai lipsea, să vină peste ele și bătrînețea. Închise ochii, încercă să-și destindă fața, lucioasă și grasă acum, să facă un gol în minte, să nu mai simtă, să nu mai gîndească nimic, dar nu putea. Gîndurile, ele singure, de capul lor, o cutreierau, ca și cum mintea ei ar fi fost un cîmp de bătaie pe care aleargă niște cai speriați, sălbăticiți, de pe care au căzut călăreții! „Ce fericiți sînt oamenii fără gînduri, oamenii simpli!" gemu în mintea ei Adina. Uite, bunăoară chiriașii din vila mare; ce griji au ăștia? Viața lor se înșiră simplă și monotonă. El pleacă dimineața la birou, vine pe la 4, mănîncă, cîteodată pleacă iar la vreo ședință, seara mănîncă și se culcă. Gata, nici o grijă, leafa vine la 1 și la 15, n-are procese, n-are supărări, are lemne. O existență ca un ceasornic. Ea, nevasta lui, pleacă și ea dimineața la slujbă, vine pe le 4, gătește pentru a doua zi, scaldă copiii, o primenește pe soacră-sa, cîrpește cîte ceva, spală, se culcă, și atît. Bătrîna, cel puțin, mama chiriașului, e aproape paralizată, n-are habar de nimic, stă în pat tabla-bașa și e servită, e schimbată, e spălată! Ce știe chiriașa ce înseamnă să fii o femeie fără apărare, ce știe ce înseamnă durerea de a nu mai fi îmbrăcat, ea, care n-a fost niciodată și nu are gustul eleganței, ce știe ea ce înseamnă să ai o fiică ingrată, un ginere rău și insomnii? Sigur că doarme ca un buștean după atîta treabă, și sigur că-i place să facă treabă, pentru că a făcut de cînd e pe lume și pentru că e zdravănă ca un flăcău, cu niște picioare de-ar putea încălța pantofii lui bărbatu-său! Fără îndoială că asta nu simte că i se strînge inima cînd își privește mîinile, așa cum i se strînge ei, Adinei! Uite, tot spălînd vase, i s-a încrețit pielea pe

mîini și i s-au umflat buricele degetelor. Și doar încearcă să mănînce cît mai puțin și ca să nu cheltuiască mult, și ca să nu se îngrașe, s-o găsească Georgică deformată cînd se va întoarce acasă, și ca să reducă treburile gospodăriei. Bea ceaiuri medicinale, face o supă de cartofi care ține două-trei zile, face un campot cu zahăr puțin, care durează o săptămînă. Astea sînt vremuri în care să cheltuiască pe mîncare banii obținuți din cîte o vînzare? Sau sînt vremuri în care să-și facă ceva de îmbrăcat, să spună tot orașul că puțin îi pasă de Georgică, care e închis? Lasă, dacă iese el și dacă se întorc iar vremurile, că doar n-au să încremenească așa, are să scoată iar din lăzi blănurile, stofele încă necusute, mătăsurile și fusurile de piele, și să-și facă lucruri moderne, lucruri la zi, să le modifice pe cele vechi, bune, puse deoparte ca să nu le uzeze. Acum lumea nu trebuie să vorbească, lumea trebuie s-o uite. De, a ajuns așa, încît dorește s-o uite lumea, pe cînd odinioară dorea să atragă toate privirile, ca un far, ca o stea!

Unii, dintre vechile cunoștințe chiar, dintre cei care fac pe mironosiții, strîmbă din nas cînd o văd, chipurile îi revoltă „vina" care l-a băgat în închisoare pe Georgică. Au devenit oameni morali, și Georgică are renumele că a furat statul. Parcă ei dacă ar fi avut posibilitatea... N-au avut la îndemînă, că altfel nu sînt proști să nu fi profitat cît de cît. Auzi, furt! Dacă asta se cheamă furt, atunci toți furau pe atunci, adică toți oamenii care aveau o situație frumoasă și de care depindea ceva! Ea, Adina, e sigură că toți se aranjau. Astea se chemau afaceri, nu furt. Dar cei de acum, cu cuvintele lor grele... Numai ca să te jignească, pentru că ești boier, ești mai subțire decît ei. Din invidie! Și cînd au preluat ei tot, și banca, și societatea anonimă, ar fi vrut să vină Georgică, ca un copil nevinovat, să le pună în poală tot, și aur, și devize, și toată munca lui de o viață întreagă, și fondul străin. Așa ceva se vede doar în parabolele din *Evanghelie*, dar în viață nu. Da, astea sînt vinile lui Georgică, săracul, și pentru asta trebuie să sufere ea, Adina, ca o martiră, ca o victimă inocentă!

Începea să-i fie foame! S-ar fi cuvenit totuşi să se scoale, să facă focul, să facă un ceai. Dar ce ceai? De cozi de cireşi pentru rinichi? De foi de patlagină, pentru plămîni? De coada-şoricelului pentru întărire? De sunătoare, pentru ficat? De tei, pentru nervi? Ce nenorocire, Doamne, să fii atît de debil, încît să trebuiască să te îngrijeşti tot, bucăţică cu bucăţică, şi să n-ai părticică din tine care să nu fie suprasensibilă, susceptibilă de boală! Sigur că oamenii ăştia din jurul ei, chiriaşii din vila mare, toţi muncitorii ăştia din cartier, care fac atîta tărăboi şi par atît de bine dispuşi, pot munci şi cîştiga parale dacă sînt sănătoşi, dar ea ce să facă? Ea e o biată femeie singură şi delicată, o biată femeie pe care n-o ajută şi n-o înţelege nimeni! Munca e făcută pentru altfel de oameni, şi la drept vorbind ea, care mai are ce vinde încă douăzeci de ani dacă nu iese Georgică, de ce ar munci? Numai de ochii lor? Nu, asemenea concesii care istovesc şi deformează n-are să facă niciodată. Şi, după ce că propria ei viaţă e în cîrca ei, după ce că trebuie să aibă grijă de ea însăşi şi dacă vrea să mănînce, şi dacă vrea să-şi aerisească odaia, şi dacă i s-a rupt un ciorap, după ce că trebuie să dea piept cu oficialităţile cînd vine funcţionarul cu plata apei sau a electricităţii, cu fiscul cînd plăteşte impozitele grădinii şi vilei, cu chiriaşii cînd le ia chiria, tot în sarcina ei cade acum şi grozava răspundere a recursului lui Georgică. La proces a fost condamnat la zece ani. Toate cunoştinţele i-au spus atunci că dacă ar fi luat din vreme un avocat care să cunoască chestiunea, Georgică ar fi scăpat cu mai puţin, ar fi ieşit pe loc, făcuse doar destul. Dar ea s-a lăsat în grija lui Sandu, şi Georgică a fost apărat din oficiu de cineva care nu ştia bine dosarul. Trebuie să caute avocaţi deci, trebuie să-i plătească? Da, ea trebuie să-i plătească! Irina nici nu vrea să audă de aşa ceva, Irina ar vrea ca totul să se facă cu economie, repede, pe tăcute, să nu se mai întindă în oraş zvonuri care l-ar păgubi pe Sandu, ca ginere. Fraţii lui Georgică, Petre şi Dinu, ar fi bucuroşi s-o vadă vînzîndu-şi şi perna de sub cap, pentru procesul ăsta. Şi bietul Georgică, el, care a crescut-o pe Irinel a lui în puf, care şi-a cres-

cut frații la rîndul lor și i-a băgat în pîine, care a fost atît de bun și generos cu toată familia, a rămas acum părăsit de toți, în grija ei, în grija unei femei slabe, bolnave, fără nici un venit, fără nici un ajutor pe lume.

Adinei îi veniră lacrimile în ochi. I se rupea inima la gîndul că ea, care era atît de șubredă și săracă, trebuia să se ocupe acum cu procesul lui Georgică. Dacă acum douăzeci și șase de ani, cînd au cerut-o și Georgică, și Dan Dragomirescu, l-ar fi luat pe Dan, azi ar fi fost scutită de toate amărciunile astea. Dan era și acum liniștit, acasă la el, cu nevasta și cu copiii, avea și acum o slujbă, era și acum bine văzut în tot orașul. E drept că atunci Georgică părea o partidă mai bună, mai de viitor, că în tot timpul acestor douăzeci și șase de ani avusese o situație mai strălucită decît Dan, că nevasta lui Dan avusese o singură haină de blană și destul de puține bijuterii, că atunci cînd venea un turneu teatral în oraș sau era un concert excepțional, ea și Georgică aveau prima lojă, și Dan cu nevasta stăteau pe undeva pe la parter, dar nici rău nu o duseseră, și acum nu pătimeau nimic. Ei, și parcă în definitiv tot ce avea ea, tot ce avusese adică, se corectă repede Adina în gînd din obișnuința de a vorbi în fața altora, îi fusese cumpărat de Georgică? Dacă n-ar fi avut averea ei personală, poate că ar fi arătat ca nevasta lui Dan. Dar dacă s-ar fi măritat atunci cu el, azi averea ei ar fi pusă la adăpost, nimeni n-ar avea curajul s-o descoasă dacă mai are, cît mai are și s-o consoleze că n-are să moară de foame încă douăzeci de ani de acum înainte. Consolările lor! Mai bine ar sări în ajutorul unei femei singure, lipsite de puteri, și, în loc să-i facă socoteala ce are și ce n-are, ar scoate ceva din buzunar și i-ar da, politicos, respectuos, se înțelege.

Adina simțea cum gîndurile astea care o frămîntau îi făceau rău, o îmbolnăveau și mai tare. Și un sentiment grozav de nedreptate o făcu să se mai simtă o dată superioară întregii omeniri: ea nu era nedreaptă, ea nu oropsise pe nimeni, ea ignorase toți oamenii în bloc, ea habar nu avusese măcar de miile astea de existențe care se ridicaseră acum, se consolidaseră

putere în stat, și prima lor grijă era să-i aresteze bărbatul, s-o determine să se mute în pavilionul cel mic, s-o facă să trăiască din rezerve, s-o pună pe drumuri. Da, omenirea era nedreaptă cu ea, și la adică și soarta fusese nedreaptă, că n-o îndrumase acum douăzeci și șase de ani spre Dan, ci o purtase spre Georgică, o înșelase. Adina mai stătu în pat vreme de un ceas, să se liniștească, apoi își puse ciorapii groși de lînă, halatul căptușit, papucii de stofă și făcu focul. Bău încet ceaiul de tei, un ceai calmant în vederea zilei care o aștepta, mîncă puțin compot de prune de ieri, pentru că făcea bine la stomac, și după ce în odaie se încălzi, se spălă domol și începu să-și facă unghiile. În fața oglinzii se enervă din nou. Cu cîte sacrificii își făcuse părul permanent, și uite că două șuvițe nu prinseseră. Oamenii ăștia îți fură pur și simplu banii din buzunar. Nimeni nu mai muncește conștiincios. Așa lucrau altădată, cînd știau nevasta cui ești? Ba mai sînt și obraznici, îți spun „dumneata" în loc de „dumneavoastră"! Stai la rînd ca toată lumea, vezi acolo niște mutre care numai distinse nu sînt, te miri cine poartă pălării și ciorapi nylon, dai un purcoi de bani și nimeni nu se gîndește cu milă de unde i-oi fi scos tu, femeie singură și bolnavă, și pe urmă vii acasă cu două șuvițe linse.

Adina stătea acum la fereastră, se uita la fulgii mici care începuseră să se cearnă peste grădină, și-și trecea iar și iar prin minte toate grijile ei mari.

Copiii chiriașilor din vila de sus încercau să se dea cu săniuța pe clina dealului, dar zăpada nu prinsese încă strat pe pămînt, și sania se împotmolea în noroiul ud, abia pătat pe ici, pe colo cu alb. Copiii se încăpățînau, făceau haz, se răsturnau unul pe altul în tină și se ridicau cu hăinuțele ude și murdare.

„Ce lipsă de educație, ce prostii! se gîndea Adina la fereastră. Mie să-mi fi venit Irina așa de murdară în casă cînd era mică, să-și fi pătat hainele așa, aș fi ținut-o la colț o zi întreagă și trei zile aș fi lipsit-o de desert! Dar pe ei cine să-i educe? Părinții, care sînt la birou? Bunica aceea care zace? Lasă să spele doamna chiriașă diseară, să le spele paltoanele, că tot n-are alte griji! Ce o frămîntă pe ea?"

Cînd se apropie ora mesei, Adina se gîndi adînc dacă azi, în chip excepțional, nu s-ar fi cuvenit să mănînce mai substanțial, de vreme ce avea de dat o luptă cu Irina și Sandu. Putea, în definitiv, să deschidă una dintre cutiile de conserve din lada cea mare, conserve străine, pe care le păstra din timpul războiului pentru zilele în care nu va mai avea nimic, sau va fi înzăpezită aici, pe dealul ei, sau va voi să-și aducă aminte de gustul bun al lucrurilor de altădată. Nevoia de a fi puternică o împinse atît de departe, încît deschise ușa dulapului în care se afla lada și-i ridică chiar capacul, dar după ce se uită lung la cutiile lucioase, cu pește, cu carne, cu sparanghel și ananas așezate în cuprinsul ei, se răzgîndi. Nu, nu era încă înzăpezită aici, provizii avea în cămară, supă de cartofi și compot de prune făcuse alaltăieri și avea încă pentru azi și mîine, asta ar fi fost risipă, ar fi fost necumpătare. Cine știe ce zile aveau să mai vină?! Recursul lui Georgică, chiar dacă începea în curînd, putea ține mult, putea fi chiar pierdut, regimul însuși putea dura Dumnezeu mai știe cît. Nu, nu era momentul să facă lucruri necugetate. Închise repede capacul, ușa, își puse un șal în cap, intră în bucătăria neîncălzită, își aduse supa și compotul și mîncă pe măsuța de lîngă pat, în fața sobei. Mîncă de-a dreptul din cele două castroane, ca să nu mai fie și farfurii de spălat, apoi, gemînd, cu adîncă tristețe, spălă lingura și linguriță, dezgustată adînc de situația asta umilitoare.

După masă, Adina se culcă, bine învelită, și dormi pînă la cinci, cu toate că era foarte nervoasă.

Tutu și Nina se jucau pe covor cu jocul cel nou, pe care-l primiseră de curînd de la doctorul Bercescu. Irina se uita la buclele lungi, negre ale Ninei, la năsucul ei rotund ca un nasture în fețișoara rotundă și ea ca o farfurie, fețișoară de catifea parcă, pufoasă și dulce, de culoarea castanei, și simțea iar cum îi crește inima de bucurie și orgoliu. Era a ei fetița asta minunată, ca un fruct, ca o floare, fetița asta în fața căreia, pe stradă, cînd o plimba, se oprea orice trecător și în-

tindea mîna, fără să se poată opri, ca s-o atingă, ca s-o mîngîie. Semăna într-un fel cu Sandu, la colorit, dar era mult mai gingaşă, mai desăvîrşită, mai strălucitoare decît arăta Sandu în fotografiile lui făcute la vîrsta de acum, a Ninei.

Tutu semăna cu ea, şi poate mai mult decît cu ea, cu bunica lui, cu Adina. Aceiaşi imenşi ochi albaştri, acelaşi păr blond-roşcat, acelaşi nas acvilin, bine desenat de acum chiar, de la cinci ani. Pe cînd Nina era toată răsfăţ şi graţie, Tutu era impulsiv, neastîmpărat, voluntar şi scandalagiu. Voia cu tărie tot ce voia, şi ştia să obţină lucrurile de care avea chef nu cu alintări, ca Nina, ci prin demonstraţii logice că-i e necesar, şi printr-o încăpăţînare care îi răzbea totdeauna.

Irina voia ca copiii ei să aibă tot ce n-avusese ea în copilărie : căldură, răsfăţ, dreptul de a vorbi liber, de a avea păreri, de a avea gusturile lor. Uneori ajungea chiar să se certe cu Sandu — erau singurele lor certuri — din pricina educaţiei copiilor, pe care el ar fi vrut-o mai severă. Ajungea atît de departe cu duioşia ei faţă de ţînci, încît nu-i putea vedea plîngînd, chiar cînd erau vinovaţi, chiar cînd Sandu îi mustrase cu drept cuvînt, chiar cînd făcuseră o boacănă care, trecută cu vederea, le falsifica ideea despre ce e bine să faci şi ce nu, chiar cînd lacrimile lor reprezentau nazuri, nevricale, încăpăţînări. Cînd îi vedea plîngînd îşi aducea aminte de ea însăşi în vreunul din ungherele casei părinteşti, bine ascunsă, strivită de amărăciune, suspinînd după ce primise o mustrare aspră, o palmă sonoră, o observaţie ironică şi tăioasă. Îşi aducea aminte de cît de singură şi oropsită se simţea atunci, cînd tata era la birou şi n-avea cui se plînge, cînd *Fräulein* era ocupată să aranjeze un volan sau o dantelă la rochia cu care mama avea să iasă în seara aceea, cînd mama, ca şi cum nu şi-ar fi ieşit din fire cu cîteva clipe mai devreme, îşi masa liniştită faţa înaintea oglinzii şi se ocupa de părul şi de unghiile ei.

Îşi aducea aminte cum, dacă era pedepsită să nu iasă din odaia ei sau să nu mai intre în casă, unde murdărise cu pantofii neşterşi un covor, şi să rămînă pînă la căderea nopţii în grădină, tata se furişa în col-

ţul unde era ascunsă, tăcută ca un şoarece, şi cu ochii plecaţi, cu un glas care se vedea bine că minte, îi şoptea moale: „Irinel, trebuie să fii cuminte altă dată. Ştii, mama e nervoasă, dar te ceartă pentru binele tău. Nu mai plînge, fata tatii!" O săruta tata, îi băga repede în buzunarul şorţuleţului cîteva bomboane sau cîteva smochine, şi fugea tiptil, speriat, ca un vinovat.

Şi şorţuleţele pe care le purtase toată copilăria, toată adolescenţa, rochiile prea modeste, ciorapii groşi de tricou, rufăria de pînză albă tăiată simplu, pantofii de copil, laţi şi botoşi, pe care îi încălţase pînă la măritiş! Cum rîvnea pe atunci la rochiile, la podoabele maică-si, la plimbările ei, la aerul acela dezinvolt şi pretenţios pe care îl avea necontenit, ca un om care ştie că i se cuvine tot. Ei îi era teamă şi să-şi audă glasul sunînd ceva mai tare într-o încăpăre, atît de des îi striga mama: „Irino! Nu sîntem în pădure!", „Irino, un copil se cuvine să fie modest". Şi copil modest trebuise să fie pînă la nouăsprezece ani, cînd se măritase. Fără îndoială că nu s-ar fi măritat pînă azi, cu şorţuleţele, codiţele, „modestia ei", cu teama ei de oameni şi cu puţinele prilejuri de a-i întîlni, dacă nu s-ar fi schimbat lucrurile în asemenea măsură, dacă tata n-ar fi ieşit grăbit şi prudent la pensie, dacă Sandu n-ar fi venit în casă să cumpere o haină îmblănită a tatei şi dacă mama, speriată cum era de împrejurări, n-ar fi avut, ca nealtădată, o atitudine cu totul pasivă faţă de acest eveniment. Tata se bucurase, temător cum era să nu i se întîmple ceva într-o zi, s-o vadă pe ea salvată, măritată cu un om care avea o funcţie acum, şi era prea tînăr ca să fi avut vreo activitate înainte de 23 August. Poate se bucurase şi mama că aveau să se restrîngă cheltuielile casei. Fusese total indiferentă faţă de această căsătorie, îl lăsase pe tata să facă ce vrea, dar se împotrivise cu tărie să i se dea Irinei vreo zestre, să se treacă casa de la Poştă pe numele ei sau să-şi împartă cu ea rezervele de îmbrăcăminte, stocul de materiale încă nelucrate, lucrurile din casă. Irina căpătase cîteva covoare, divanul pe care dormea acasă, un saloneş care stătea în pod.

„Dacă o iubește, s-o ia așa cum e!" spusese Adina. „Poate că individul se gîndește că avem avere, și de asta o cere. Să dea întîi dovadă că nu e interesat. Vom vedea mai tîrziu." Tata tăcuse, ca de obicei, și le mai dăruise biroul lui și un ceas de aur cu lanț, toate lucrurile pe care le cumpărase demult, din banii lui, din cîștigurile lui.

Un țipăt o trezi din gînduri pe Irina. Nina încerca să-și smulgă buclele negre din mîinile încleștate ale lui Tutu și se zvîrcolea ca un pește pe uscat. Se repezi la ei și-i despărți cu destulă trudă, pentru că mînuțele lui Tutu țineau bine ce apucau, ca niște labe de rac.

— Mi-a luat un vagon de-al meu! striga îndîrjit Tutu.

— Cum al tău, mamă? Trenul e al amîndurora. Nenea doctorul vi l-a adus la amîndoi.

— Dar noi l-am împărțit, trei vagoane ale ei, trei vagoane ale mele! se încăpățînă Tutu. De ce mi-a luat vagonul meu?

— Că mi-a plăcut! șopti dulce Nina, cu ochii ei mari încă plini de lacrimi, lipindu-se ca o pisică de pulpele maică-si.

— Al [illegible]? și Tutu ridică pumnișorii strînși; ochii îi sclipeau, [illegible]tri și aprinși.

— Hai să le împărțim iar, vreți? încercă Irina să-i împace. Fiecare își alege vagoanele care-i plac și așa rămîne! Nina, sufletelul meu, nu-i frumos să te înțelegi într-un fel, și pe urmă să schimbi.

— Dar mie îmi plac și albastre, și verzi! Mie îmi plac toate! susură Nina și dete capul pe spate, cu cel mai fermecător zîmbet al ei.

— Atunci, are să vă cumpere mama mîine încă un tren, hotărî Irina răpusă, ca să aveți fiecare trenul vostru. E bine așa? Pînă atunci, jucați-vă frumos cu ăsta. Da?

Împăcați, copiii se așezară iar pe covor, amestecîndu-și mînuțele grăsuțe deasupra șinelor de metal curbat și vorbind în șoapte:

— Pleacă trenul, pleacă trenul... pfu! pfu!

„Cît sînt de frumoşi, cît sînt de drăgălaşi ! se gîndea Irina. Ce bine le stau hăinuţele astea albe de catifea ! Şi ce bine i-ar fi stat Ninei un paltonaş din stofa albastră, pufoasă, care e în lada mamei !" De cîteva ori fusese gata să-i spună maică-si, dar se oprise la timp, gîndindu-se că n-avea să se aleagă cu altceva decît cu o criză de lacrimi şi reproşuri : „Acum, cînd nu mai am cu ce trăi, vrei să-mi iei şi tu ce mi-a rămas ?" De cîteva ori fusese gata să scoată stofa din ladă fără s-o mai ceară şi s-o dea la croitoreasă, dar n-avusese curajul, tot de teama văicărelilor nesfîrşite ale Adinei şi a perspectivei de a se auzi de tot oraşul, de toate cunoştinţele în faţa cărora Adina s-ar fi plîns : „M-a furat ! M-a jefuit ! Propria mea fiică mi-a furat ultimele lucruri !"

Sandu avea dreptate, era mai bine să lase timpul să treacă. Lucrurile aveau să se limpezească într-un fel. Tata avea să iasă poate, şi atunci aveau să-l convingă ei doi că fuseseră nedrepţi la căsătoria lor cînd nu le dăduseră mai nimic. Unor oameni bătrîni, el ieşit din închisoare, şi ea trecută, luaţi la ochi de autorităţi, le mai trebuiau haine noi, argintărie, porţelanuri ? Să se ducă să trăiască la ţară, în satul tatei ; ei, cei tineri, aveau, cu destul efort, să le trimită la nevoie cîte o sută de lei din cînd în cînd (dacă ta[illegible] otea că e nevoie şi e drept, că doar acolo avea [illegible]mînt, o livadă de pruni şi o fîneaţă — doi bătrîni cumpătaţi puteau să trăiască din ele şi din chiria vilelor de aici), şi să le lase lor, care aveau greutăţi, copii, o tinereţe însetată de viaţă, toate lucrurile pe care mama le depusese la ea cînd închiriase vila cea mare. Destul că dusese atîtea altele la prietena ei Valentina, la ţară, Dumnezeu mai ştie unde, lucruri pe care Irina n-o să le mai vadă în viaţa ei, pe care le pierdea iremediabil, dacă tata nu se întorcea.

Iar dacă tata n-avea să mai iasă din închisoare — şi la gîndul ăsta Irinei îi venea să plîngă — în adevăr mama mai avea ce vinde din ce ascunsese în alte locuri, ca să trăiască ea singură pînă la sfîrşitul vieţii. Destul o tratase ea toată copilăria ca pe un copil de pripas, măcar acum s-o silească să se gîndească la

răspunderea ei de mamă. Era bătrînă, era isprăvită, ce mai voia de la viaţă? Să renunţe odată, să lase locul altora. Ce-i trebuia chiar atîta, ca să vieţuiască? Se plîngea mereu că e bolnavă, dar de fapt e mai sănătoasă decît Nina şi Tutu. Bolnavă se considera de pe cînd trăia viaţa de lux pe care i-o făcea tata. Se ducea atunci în fiecare vară la Karlsbad sau la Vichy, şi ce toalete îşi mai făcea ca să se ducă! Ea, Irina, rămînea cu *Fräulein* în grădina mare, în vila pustie. Tata întîrzia în fiecare seară la club, era şi el liber să petreacă, şi cînd stătea pe acasă era drăguţ, o răsfăţa. *Fräulein* era totdeauna aiurită, absentă, scria şi primea scrisori regulat de la Mediaş, unde avea de zece ani un logodnic, Hans, cu care nu mai izbutea odată să se mărite. Ce zile lungi, ce zile lungi şi plictisitoare...

Apoi mama se întorcea, şi începea să iasă, să primească, să strălucească. Ce multă lume îi făcea curte! Era frumoasă! Irina stătea prin colţuri, în serile de petrecere, cu eternele ei şorţuleţe cu dantelă peste rochiile nici lungi, nici scurte, şi o pîndea. O pîndea cu jind, cu admiraţie, cu ură. Avea cincisprezece, şaisprezece, şaptesprezece ani, şi nimeni nu se gîndea că e o fată tînără, o fată în casa aceea. O mîngîiau pe bărbie, ca pe un copil. Mama primea flori, multe flori. Ei i se aduceau uneori bomboane, tot ca unui copil. Mama rîdea tare, privea în gol, pe deasupra oamenilor, ca şi cum s-ar fi gîndit la ceva ce ştia numai ea, şi ei găseau că e interesantă. Ce privire de pasăre de noapte, care nu vede, avea! Ce privire stupidă! Şi, deodată, o vedea pe ea, pe Irina, în ungherul ei, şi-i spunea rece, printre dinţi: „Tu nu te duci la culcare? Mîine doar mergi la şcoală." Şi ceva mai tare: „Ţi-ai făcut lecţiile?" O dată un căpitan cutezase să-i facă ei un compliment, şi mama suspinase: „Dacă n-ar fi atît de stîngace şi voinică! E un copil, şi arată ca un zdrahon! Nu ştiu ce-o să mă fac cu fata asta!" O duruse pesemne complimentul. Şi acum, acum chiar, cînd vine în casă, e coafată, şi fardată, şi gătită. Nu s-ar da înapoi nici dacă Sandu i-ar face curte, o, nu! Noroc că el n-o poate suferi. În definitiv, ce rost are

să-şi privească ginerele cu ochii aceia vagi şi pierduţi? Ştie că i-a stat bine cîndva...

Uşa holului scîrţîi întîi lung, apoi fu închisă energic. Venea Sandu! Copiii săriră de pe covor şi se repeziră să-l întîmpine. Irina ieşi şi ea din dormitor, încet, ca în somn, cu capul greu încă de amintirile pe care le perindase în minte. Faţa lui Sandu era rece şi udă.

— Ninge, Sănducule?

— Aşa, rar, mărunţel. N-a venit regina-mamă?

— Încă nu, pe la şapte a spus parcă...

— Ce-i cu tine? Eşti intimidată de pe acum de întîlnirea cu ea, te văd eu. Irino, te rog, fără sentimentalism! Cum ai să fii o clipă slabă, femeia asta are să te bage în buzunar. Tot n-o cunoşti?

— Ba da! murmură Irina. O cunosc de mult.

— Da' de unde! Abia eu ţi-am deschis ochii. Cînd te-am cunoscut, o adorai.

Irina protestă de data asta energic.

— O, cînd m-ai cunoscut tu n-o mai iubeam de mult. Cînd eram mică de tot o adoram, cu toate că mă repezea. Ştii, era atît de frumoasă, de elegantă — Irina şovăi — vulgară, dar frumoasă.

— Frumoasă! rîse Sandu. Pentru orice copil mama lui e frumoasă. Cu mutra ei rigidă, inexpresivă, cu ochii ei fără privire, ca de statuie.

— Era frumoasă, tu n-o ştii! Nu ştiu cine în oraş n-a fost îndrăgostit de ea, şi... eu m-am mirat totdeauna. Acum nu se mai vede nimic.

Soneria ţîrîi prelung.

— Nu cedezi nimic, nu dai nimic, nu te amesteci în nimic! Ai auzit? şuieră Sandu. Şi o lichidăm repede, pentru că vine la masă doctorul Bercescu şi nu vreau s-o întîlnească la noi. Are un cumnat în magistratură şi nu vreau să creadă că sînt amestecat în asemenea procese!

Sandu se întoarse pe călcîie şi se duse să deschidă. Fetişoara de la ţară care le făcea menajul întredeschise uşa bucătăriei şi se uită lung în odaie.

Trecînd pe lîngă ea, Sandu îi închise uşa în nas. „Să nu mai vadă şi asta tot, că pe urmă vorbeşte în cartier!"

După ce-şi scoase paltonul în vestibul, Adina intră în dormitor cu un aer demn şi trist, cu un aer de martir nobil, care se sileşte să se mai ţină încă în picioare.

Copiii, din obişnuinţă, îşi îndreptară privirea spre noua-venită în odaie, deprinşi să fie mîngîiaţi, admiraţi de orice oaspete, să li se aducă un dar. Adina însă se aşeză solemnă şi abătută într-un fotoliu, îndreptă spre ei marii ei ochi albaştri, inexpresivi, întrebă din vîrful buzelor: „Copiii sînt sănătoşi?", ca şi cum ei n-ar fi ştiut încă vorbi, apoi duse batista la ochi şi începu să plîngă. Irina şi Sandu tăceau. Era mai convenabil să vorbească ea întîi, să vadă cum punea problema, ce anume voia, cum pornea atacul, ca să ştie ei cum să-l pareze.

— Sînt bolnavă, sînt foarte bolnavă, începu Adina, mă mir că am avut putere să viu pînă aici. Sufăr de ficat, sufăr de nervi, sufăr de stomac, sufăr poate şi de plămîni şi nu ştiu încă.

Sandu luneca o privire ironică, sticloasă, către Irina şi tăcu. Irina se rezemă mai adînc pe speteaza scaunului şi tăcu şi ea, îndesat.

— Şi sînt singură, nimeni nu se gîndeşte să vină să-mi dea un ajutor. Nimeni nu se întreabă: „Ce face nefericita aceea singură ziua şi noaptea în bordeiul ei? Cine-i sparge lemne? Cine-i face focul? Cine-i spune o vorbă bună?"

— Ai prietene, rosti sec Sandu.

— Prietene? Şi la ce foloseşte azi prietenia? Ce servicii nu le-a făcut bietul Georgică, cum le ducea acasă cu maşina, cum le băga rudele, oricît ar fi fost de neghioabe, în posturi mari, cu salarii grase. Ce mese le dădea!

— Din banii lui! glumi Sandu.

Adina se uită la el urît, iritată.

— Ce-ţi pasă dumitale din ai cui bani? Aşa era la noi în casă înţelegerea: el cheltuia pentru menaj, eu îl scuteam de toaletele mele. Îmi era destul de recunoscător că supravegheam mersul casei, banchetele pe care le dădea, educaţia ta, Irino! Eu am fost doar totdeauna suferindă, şi Georgică ştia să mă menajeze!

— De educația Irinei să nu mai vorbim!

— Cum îndrăznești să spui că soția dumitale nu e bine-crescută și nu e educată? Știe doar două limbi, a avut totdeauna guvernantă, și dacă nu te-ai fi grăbit să o zăpăcești, făcea și facultatea.

— Noroc de guvernantă, altfel i-ar fi fost prea amară viața în familie. Eu am salvat-o la timp.

Adina se uită cu furie și mustrare la Irina.

— Tu nu spui nimic? Ce i-ai povestit despre mine? Ce mîrșăvii i-ai spus, copil nerecunoscător? Îl lași s-o insulte pe mama ta?

Irina privea în pămînt. Înăuntrul ei se emoționase, ar fi vrut să-i spună vreo două cuvinte maică-si, dar o opreau un fel de lașitate, pe care ea o lua drept milă, așa că rosti molcom, fără culoare:

— La ce bun să discutăm despre trecut? Spune, mamă, ce aveai de spus.

Adina începu iar să plîngă. În adevăr, împotriva lor doi nu putea să lupte în ceea ce privea trecutul. O asemenea discuție se putea întinde pînă cine știe cînd. Georgică nu era aici ca s-o apere, și ei doi erau nerecunoscători, egoiști, asta era evident. Era mai practic deci să atace problema importantă acum, și n-o putea ataca dacă nu-i înduioșa puțin.

Copiii, care se jucau mai departe pe covor, ridicară capetele surprinși de suspinele ei. Tutu o privi cu multă curiozitate, și Nina își strîmbă deodată chipul ei mititel și începu să scîncească și ea. Speriată, Irina se ridică repede, luă fetița în brațe, o strînse la piept și o așeză pe genunchii ei. Potolită, Nina începu să se joace cu mărgelele de la gîtul maică-si, și Tutu, fericit că e singur stăpîn pe tren, și-l trase în dormitorul învecinat și începu să-i demonteze locomotiva.

— Copii, șopti Adina, trebuie să facem recurs în procesul tatălui vostru!

„Aha, se gîndi Sandu, asta era! Acum sînt copilul ei! Vrea să mă amestece în povestea conului Georgică! Mulțumesc! Eu nu-l las nici pe tata să vină pe la noi, pentru că vreau să uite lumea că sînt fiul unui colonel deblocat; eu nu știu cum să-mi creez relații, și mi se face rău cînd o văd pe ea intrînd pe ușă, am

fost fericit că primul proces nu s-a judecat aici, în oraș, și acum vrea să mă tragă în poveștile dumnealor, în recurs! Nu, cucoană, ai greșit adresa!"

— Dacă vrei să faci recurs, noi doi nu putem decît să te felicităm! Sigur, orice soție face recurs.

Irina nu mai auzi răspunsul bărbatului ei. Inima îi bătea cu putere. Începe iar procesul celor cinci, procesul tatei? Să știi că are să vrea ceva din lucrurile lui, să vîndă, să plătească avocații! Bietul tata, s-ar putea să iasă! Cine știe ce întorsătură aduce recursul, ce reducere de pedeapsă! Dar ce o să vrea din lucrurile lor? Nu, stofele niciodată! Săracul tata, el o fi știind? Și parcă argintăria e mai bine s-o ia? Toată nădejdea e la Sandu!

— Mi-au spus prietenele, cunoștințele, că dacă lași lucrurile la voia întîmplării, numai cu un avocat din colegiu pe care nu-l cunoști și...

— Și e foarte bine. Dumneata dai suma indicată la colegiu și ți-l apără așa cum trebuie. N-avea nici o grijă, că avocații de azi (și Sandu umflă declamator vocea) știu să se așeze pe o poziție justă și să pună în valoare circumstanțele atenuante, cele pe care le are, bineînțeles.

— Bietul tata! oftă Irina.

Adina se frămînta în fotoliul ei.

— Dar mi s-a spus că e mult mai bine să-ți alegi din vreme avocatul, el să pregătească acolo ce are de spus, să-i mai dai și lui ceva pe deasupra... Așa ai mai multe șanse. De asta a căpătat zece ani la proces, pentru că ai făcut dumneata cum te-a tăiat capul, ai neglijat lucrurile.

— Vrei să mergi pe drumul cel mai incorect, eu nu sînt de părerea dumitale, dar nu te pot opri s-o faci.

Cu bărbia lipită de creștetul Ninei, acum potolită la pieptul ei, Irina privea în gol.

— Cred că nici n-ai avea dreptul să mă oprești să fac ce-mi cere conștiința pentru soțul meu! spuse uscat Adina.

În clipa asta simțea că are o inimă foarte nobilă, că are un caracter de fier. Că numai ea, din toată familia, face eforturi pentru Georgică, pe cînd ceilalți n-au sim-

ţul datoriei, n au recunoştinţă. Ea însă, ea era ca o soţie din antichitate, ca o eroină de tragedie!

— Scuză-mă, am crezut că vrei să te sfătuieşti cu mine. Dar dumneata, ca totdeauna, n-ai ce face cu opinia mea. Consider că n-am spus nimic!

Sandu se ridică şi se duse să se rezeme de sobă, ca şi cum conversaţia ar fi fost definitiv încheiată, şi oaspetele putea să plece. Adina însă venise pentru cu totul altceva decît sfaturile lui. O ştia şi Sandu, dar se prefăcea că nici n-o bănuie, ca să-i taie curajul de-a vorbi. Ochii lui negri, reci urmăreau acele marelui ceasornic de pe perete. Se apropia ora la care trebuia să vină doctorul Bercescu, şi adevărata ceartă nici nu începuse încă.

— Am nevoie de candelabrele veneţiene, rosti Adina cu glasul ei monoton şi inexpresiv. Trebuie să le vînd. Alţi bani n-am. Procesul cere bani.

Irina simţi un fior rece în spate. Candelabrele astea le cumpărase tata, erau de drept moştenirea ei. De ce tocmai candelabrele?

— Altceva nu mai ai de vînzare? întrebă rece şi batjocoritor Sandu. Ai doar atîtea lucruri risipite la prieteni sau chiar la dumneata acasă.

— Nu mai am! gemu Adina.

— Nimic?

— Cu ce drept îmi ceri dumneata socoteală? Sînt datoare să-ţi spun ce am şi ce n-am?

„Dar eu, eu de ce să n-am moştenire, de ce să n-am avere, de ce să nu huzuresc cum ai huzurit tu? îi venea Irinei să strige. Eu sînt tînără, tu eşti bătrînă, e timpul meu, tu ai putea acum să mori, ai trăit destul şi bine, eu vreau să trăiesc acum, vreau tot!"

Dar nu îndrăzni să strige nimic, şi şopti numai, sufocată de lăşitate, prinsă de vechea panică în faţa maică-si:

— Mamă, nu te gîndeşti că am copii, că ai o nepoată? La zestrea ei nu te gîndeşti?

— Dar la mine, femeie tot atît de fără apărare ca un copil, se gîndeşte cineva? Am vîndut tot, tot ce era numai al meu!

— Tot? se încruntă Sandu. Ce faci dumneata cu atîția bani? Pe ce cheltuiești? Nu te gîndești că mai poți trăi douăzeci, douăzeci și cinci de ani poate? Ce ai trebuie să-ți ajungă pînă la moarte!

— Ce mai am e la voi!

— Serios? rînji Sandu. Numai atît mai ai?

— Astea sînt lucruri cumpărate de tata, îngînă moale și răspicat Irina. Eu am datoria să i le păstrez pînă cînd iese. El din ce o să trăiască atunci?

— Și eu? Eu? se înfurie Adina. Eu de unde să iau? Eu de unde să scot? Nu sînt datoare să fac orice pentru Georgică?

— „Orice" înseamnă să sacrifici și dumneata ceva, îi tăie Sandu vorba. E o prostie să dai mai mulți bani decît se cere la colegiu. Vremurile sînt grele. Nu risipi, și așa risipești destul pentru propria dumitale persoană. Să te restrîngi puțin, și să dai cît e legal, asta e.

Adina simțea că începuse să-i fiarbă sîngele în vine. Ce palme i-ar mai fi tras acum Irinei ăsteia, care stătea ca o vițică și aștepta porunci din ochii bărbatului ei, ce palme răsunătoare, cum nici în copilărie nu-i dăduse! Cu ce voluptate l-ar croi pe acest zăplan negru, cu ochi încăpățînați și gura mereu strîmbă de un zîmbet ironic, dacă nu s-ar teme că pierde definitiv lucrurile depuse la ei, într-un ceas de blestemată necugetare, cînd, mutîndu-se în pavilionul cel mic, le dăduse lor în păstrare. O muncise atunci gîndul că s-ar putea ca în urma condamnării lui Georgică să i se sechestreze averea, fiindcă altfel, cît de strîmt era în pavilion, ar fi dormit pe lăzi, ar fi stat ea în vestibul ca să-și înghesuie lucrurile toate în odaie. Nu era logic, nu era drept să cheltuiască pentru Georgică banii obținuți din vînzarea lucrurilor cumpărate de el? De ce trebuia să se ruineze pe ea însăși, cînd alte mijloace de viață n-avea? Și dacă Georgică rămînea acolo, mai are doar cinci ani, sau moare acolo, poftim, cine avea s-o întrețină pe ea pînă la sfîrșitul vieții?

— N-aveți inimă! mîrîi ea, mușcînd aproape cuvintele. Nu vă gîndiți că dacă Georgică rămîne acolo

eu am să mă prăpădesc, bolnavă și singură cum sînt! Trebuie să facem orice să-l scoatem, săracul! Dacă iese el, am și eu un ajutor, o apărare. Chiar dacă n-are să mai capete o slujbă, o să trăim și noi cum o să putem, are să-mi taie el lemne, are să facă el cumpărăturile. Dar ce vă pasă vouă de mine? Sînteți doi egoiști.

Sandu ar fi vrut să-i răspundă că el socotea că Georgică, închis cum era, avea o situație mai tristă decît a ei, dar se temea că soacră-sa, deși nepricepută, să nu dea o turnură politică cuvintelor lui. Fiul unui colonel deblocat nu trebuia să plîngă pe un om în închisoare. Și pe urmă, ar mai fi lungit vorba, și doctorul trebuia să vină.

Adina îi surprinse pentru a treia oară privirea neliniștită asupra ceasului. Jignită, enervată, convinsă că n-are să ajungă la nimic, se ridică.

— Va să zică nu vrei să faci nimic pentru tată-tău?

— N-ai ajuns la fundul pungii! mormăi Irina. Apoi, cu o fărîmă de violență, adăugă: a pungii lui, vreau să spun! Eu am copii!

— Bestie! șuieră Adina. Și cît te-a iubit taică-tău! îi aruncă îndreptîndu-se spre ușă.

— Și eu îl iubesc! murmură trist și moale de data asta Irina, și o urmă cu fetița adormită în brațe.

Adina se îmbrăcă repede, ieși repede și merse repede pînă acasă, uitînd aproape că e bolnavă, atît era de furioasă.

— Crezi în adevăr că nu e nevoie să plătească și pe deasupra un avocat, ca să se ocupe de procesul tatii? îl întrebă Irina pe Sandu, după plecarea maică-si, pe cînd culca fetița.

— Absurdități! Și pe urmă, vrei să se răspîndească în oraș vestea că eu încurajez asemenea moravuri burgheze? Asta-mi mai trebuie la cadre! Eu nu știu cum să șterg de pe mine petele părinților, și să mă acopăr acum de suspiciuni? Și, în definitiv, n-are decît să ia și avocat, dacă nu mă amestecă pe mine. Vrei să ne lăsăm jefuiți de femeia asta bogată, noi, doi oameni săraci? Ia vezi ce trîntește țoapa asta așa farfuriile

pe masă! Ce, se crede în bordeiul lui taică-său? Du-te de-o mustră! Și Irina ieși să mustre servitoarea.

Cînd se întoarse în odaie să se mai uite o dată în oglindă, pentru că își simțea fața răvășită, Sandu se plimba nervos, de la sobă la fereastră.

— Să vezi că va trebui pînă la urmă să-i dăm ceva. Presimt că are să înceapă să ne bîrfească prin oraș, și nu-mi convine, nu-mi convine de loc. Aprigă femeie! Și ce tînără se ține, a naibii! Ce și-o fi făcînd?

— Ți se pare! se întoarse brusc Irina de la oglindă, ca înțepată în inimă. Cum stătea așa, pe jumătate întoarsă, părea un cal mare, tînăr, cu picioare groase și dezorientate. Tînără? Adineauri spuneai că nu-i frumoasă!

— Nu-i frumoasă, nu e genul meu, dar e tînără, se ține bine. Are un trup!

Palidă, Irina încremenise cu pieptenele în mînă. Sandu nu băgă de seamă. Se gîndea la altceva, foarte concentrat de data asta.

— Să fii foarte amabilă cu Bercescu. E bine și cu șeful meu suprem. Toată chestia e să i se deschidă ochii adormitului ăla că nu numai cretinii ăștia pe care-i ridică el pot ocupa posturi înalte. A făcut o pepinieră de nerozi. E comunist, înțelegi dumneata? Îi pregătesc lui Bercescu diseară un discurs plin de devotament față de regim, de-o să mă admiri și tu.

— Dar... grăi Irina... mai tîrziu... pe urmă, n-are să ți se scoată pe nas?

— I-am spionat, dragă, i-am sabotat. Explicații sînt.

În noaptea aceea, Irina visă un vis ciudat. Își făcuse parcă paltoane, multe paltoane, din stofele din lada maică-si, și se întreba ce o să facă cu ele. „Îți trebuie în livadă, la țară, la culesul prunilor. Acolo e frig", îi răspunse Sandu. Și ea înțelegea deodată că livada de pruni e a ei, că ale ei sînt toate lucrurile pe care le găzduia, și altele din casa părintească pe care și le aducea bine aminte, că taică-său murise de mult în închisoare, și ea moștenise tot. Dar taică-său murise de foarte demult, așa că n-o durea de loc moartea lui, și-și încerca paltoanele, unul după altul, în fața oglin-

zii. Afară ningea, Sandu avea fața rece și udă și rîdea vesel, lîngă ea. „Îți stau mult mai bine decît maică-ti!" spunea el.

După ce cînd unul, cînd celălalt primiseră scrisori lungi și amănunțite, înduioșătoare, scrisori scurte și supărate de la Adina și tăcuseră amîndoi chitic, Petre și Dinu se speriară într-o zi de-a binelea cînd primiră fiecare cîte o scrisoare cu conținut identic, în care Adina îi vestea că dacă nici unul dintre ei nu face drumul în oraș să stea de vorbă cu ea, va veni ea la ei, la țară, să pună la punct socotelile de familie. Și mai spunea că nu va veni singură, ci însoțită de cineva mai priceput, lăsa să se înțeleagă că de ginere sau de un avocat, care să știe să lămurească cu ei bărbățește toate chestiunile privitoare la situația lui nea Georgică și vînzarea pămîntului lui.

Se îngroșa gluma! Nu le făcea de loc plăcere, lui Petre și lui Dinu, să-și bage Adina nasul în lucrurile de aici, să afle de prin sat cum mersese recolta de trei ani, recolta la prune, despre care îi scriseseră ei că nu s-a făcut, sau cum a fost cu fîneața, al cărei venit trimiseseră vorbă tot ei că abia a acoperit taxele fiscului. Și dacă mai venea și cu fandositul ăla de ginere, atunci treaba se încurca și mai tare, pentru că tatăl aceluia, colonelul, avusese cîndva un petic de moșie și trebuie să se priceapă și el cît de cît la pămînt. Sau cu un avocat, te pomenești... Se încurcă rău borangicul!

Cei doi frați se sfătuiră. Dinu, fostul învățător, veni la Petre și se închiseră în odaia de dormit, cea cu scoarțe de la marginea tavanului pînă la podea, trecînd peste cele două paturi, cărora le acoperea și tablia de la căpătîi, cu perne, cu două rînduri de perdele subțiri și de postav, cu litografii și fotografii mari, în rame aurite. Petre și Fira nu dormeau niciodată aici, ci în odaia alăturată, în paturile de fier cafenii cu tablii pictate cu chipuri de turcoaice, moștenite de la bunici, pătucuri acoperite cu cergi țesute în casă din petice multicolore, dar cînd venea un oaspe, făceau fo-

cul aici dacă era iarnă sau puneau pe masă un buchet de gherghine într-un vas de pămînt, dacă era vară, și se așezau de o parte și de alta a mesei din mijloc, el cu ziarul în mînă, ea cu o cusătură, ca și cum așa ar fi stat de cînd lumea. Iar cînd venea cineva și mai cilibiu, un străin de sat, atunci deschideau și ușa salonului, ale cărui ferestre rămîneau pe veci ferecate și cu storurile trase, și se așezau cu respect, încetinel, așa ca să nu le uzeze, pe marginea fotoliilor tapisate cu catifea, a fotoliilor înguste, strîmte, cu picioarele înalte și țepene. Dar asta se întîmpla rar. Salonul pe care-l cumpărase Petre demult, de la boierii cei bătrîni, la presiunile Firei, care știa că și Lenuța avea salon, era păstrat ca în ziua cea dintîi, ca sub sticlă, în casa lor. Îl cumpărase ca să astupe gura Firei, care-l prinsese cu moașa și-i făcea zile amare și nopți mai amare.

Acum Petre și Dinu tremurau în odaia de mult neîncălzită, în care soba de zid nu răzbea să dezgheațe pereții. Se vizitau rar Petre și Dinu, de cînd Fira se certase cu Lenuța, de aproape zece ani. Își vorbeau cînd se întîlneau în sat, pe drum sau într-o casă străină, dar unul la altul nu se duceau decît la mare nevoie, cînd aveau ceva de împărțit. Nici vremurile astea de ananghie pentru bogătani nu-i făcuseră să se lipească mai strîns unul de celălalt. „Nu te poți rezema de un frate, ceara cui l-a închinat, spunea Dinu, fiindcă muierile astea se mănîncă ca două cățele! Și el, prost, joacă cum îi cîntă ea!"

Nimeni nu mai știe cum începuse dușmănia între Fira și Lenuța, poate de la o pălărie pe care o purta Lenuța și o umpluse de invidie pe Fira, care purta tistimel, poate de la o cumetrie unde botezase Fira și n-o poftise pe Lenuța, poate de la un plutonier de jandarmi care fusese cîndva în sat, un plutonier cu mijlocul subțire și sprîncenele bine arcuite, care le făcuse curte amîndurora pe rînd, și pe urmă fusese mutat din sat. Fapt e că femeiele nu se mai salutau și se vorbeau de rău în tot satul.

Bărbații însă, cînd se întîlneau pe drum, la cîrciuma camuflată a lui Stănică, la biserică, se purtau între ei ca doi frați, dar nici prea fierbinte, ca să nu zică lu-

mea că nu s-au văzut de mult, că nu-i lasă nevestele să se vadă.

— Să ne aduci o ţuică fiartă cînd o veni Dinu, auzi, tu femeie? Nu te strîmba, că nu vine la tine. Să nu zică că nu l-am omenit. Am treabă cu el, nu te băga, nu vreau să plece botos.

Şi Fira aduse ulcica cu ţuică fiartă, aduse lîngă ea şi brînză frămîntată, şi pîine proaspătă, şi murături, să nu poată povesti Dinu acasă Lenuţei că alde Petre cu nevasta nu ştiu să se poarte şi nu se îndură. Intră în odaie pe vîrful picioarelor, încălţată cu tîrlicii noi, roşii, pe care şi-i împletise de curînd, cu bundiţa de duminică între umeri, cu gura strînsă pungă de multă demnitate, şi spuse chiar „Bine ai venit, nea Dinule!", fiindcă înţelesese şi ea că-i vorba de un interes, de o afacere, şi ieşi tot în vîrful picioarelor, mai mult ca să nu uzeze scoarţele de pe jos decît ca să nu facă zgomot. Apoi se aşeză cu urechea la uşă, să afle şi ea ce învîrtesc bărbaţii.

— Nea Dinule, am primit iar scrisoare de la cumnata, de la Adina lu' nea Georgică.

— Şi eu! oftă Dinu. Săracul Georgică! Ce om, ce suflet! Pe cine n-a ajutat el, pe cine n-a întărit la nevoie! Mă gîndesc, şi ţie, Petrică, cum ţi-a trimis el bani, un purcoi, cînd ai vrut să faci cheresteaua, gaterul ăla!

— Da' dumitale, nea Dinule! Da' cînd te-a ţinut el în şcoală pe banii lui, pînă ai sfîrşit normala! Ce s-a zbătut la Bucureşti, la ministere, să scoată pe învăţătoru de aici, pe Popescu, să te bage pe dumneata, că aici voiai, unde aveai pămînt!

— Săracul de el, cum ţi-a trimis, cînd ai botezat fata a mare, că n-a putut veni el, trusou şi lumînări, şi cadou Firii, catifea de o rochie!

— Ce să mai vorbim? Era bun ca pîinea caldă. Cînd a făcut raport inspectorul ăla care a venit la şcoală, nu te-a scăpat el?

— Da' pe tine, la fisc, cînd nu plătişeşi pentru prăvălie? Şi bani mi se pare că ţi-a trimis atunci, şi la Bucureşti s-a dus la Finanţe.

Bărbaţii beau ţuica fierbinte şi se înduioşau pe rînd, cu ochii aburiţi şi de ţuică şi de mila lui Georgică.

— Mă uit acuma la ăştia din sat, urmă Dinu, elevi de-ai mei. Îi ridică, îi trimite în şcoli la oraş, îi face mahări te miri unde, auzi că Stan sau Bran a ajuns inginer sau economist. Ei, şi la ce scofală? Stau într-o odaie sau două în Bucureşti, mănîncă prin cantine, înnebunesc de muncă şi se îmbracă uite-aşa, ca mine sau ca dumneata. Păi Georgică cînd s-a ridicat — şi băiat de ţăran era şi el — şi-a făcut palat, a avut două maşini, avea bucătăreasă şi şofer şi fată în casă, se îmbrăca ca un rege şi a fost un timp cînd dacă ar fi vrut să cumpere satul ăsta, l-ar fi cumpărat.

— Atunci merita să dai din mîini, să te ajungi ceva, da' azi? Te miri de cine mai învaţă. Putere cheltuită de pomană. Nu pămînt, nu slugi, nu prăvăliile tale, nu proprietate, mă rog dumitale, nu nimic. Ăştia nu adună într-o viaţă cît aduna Georgică într-un an. Ce, dumitale nu ţi-a cumpărat o dată cal la şaretă, cînd îţi murise?

— După ce ţi-a luat ţie vaca aia Siemmenthal.

După ce văzură că-şi aduceau aminte zadarnic unul altuia mărinimiile lui Georgică, bărbaţii începură să răscolească altfel de amintiri.

— Ţi-aduci aminte, nea Dinule, cînd ai stat la ei, la Georgică şi la Adina, în iarna cînd se închisese internatul?

— Păi pot să uit? Cum pleca el, ea mă punea să ajut servitorii, să sparg lemne, să fac pîrtie la zăpadă, o dată să ajut şi la rufe. Nici nu voia să ştie că am de învăţat. Parcă nu i-aş fi fost cumnat, parcă aş fi fost un orfan ţinut de milă. Slugi avea berechet, da' nu putea suferi să nu-i muncească toţi ăi pe care îi avea prin casă. Şi ifosele ei, şi aerele de boieroaică?

— Ce vrei? A luat-o Georgică cu zestre mare, tat-su era intelectual, nu ţăran ca tata! Cînd mă duceam eu cîteodată cu treburi în oraş şi trăgeam la ei, se întîmpla să se ducă amîndoi la teatru sau la restaurant şi mă lăsau acasă, că de, nu i-ar fi stat bine dumneaei cu un ţăran alături. Georgică, săracu, îmi da întîlnire în oraş înainte de prînz, şi el nu se sfia să meargă cu mine la

o țuică. Ori îi telefona ei că rămîne la masă cu un inspector de la București, la restaurant, și mergea cu mine la „Bachus" sau la „Elite". Că acasă îl ținea pe Georgică la regim, să nu se îngrașe, și mie din regimul lui îmi da. Și să știi de la mine, nea Dinule, cînd se încurca la restaurant, nu se grăbea de loc să ajungă acasă. Știa că o să-i facă gură că a întîrziat, da' și dacă nu întîrzia, tot îi făcea gură, și i se urîse de asemenea muiere lătrătoare. Să știi de la mine!

— Cum i s-o fi urît nu știu, că asculta de ea ca zăvodul de stăpîn. Ea țipa, și el se ridica în două labe. Da' vorba ta, poate că n-o mai iubea, numai ca să tacă se supunea el așa. A suferit, a suferit mult Georgică! oftă adînc, melancolic, Dinu.

— Mie mi-i drag nea Georgică ca sufletul din mine. Nu știu, zău, cum aș putea să-l scot de acolo de unde e. Dar n-o înțeleg pe ea cînd ne scrie să-i trimitem bani. Ce, le-a dat ea de fund? N-a fost bărbatul ei?

— N-a purtat-o prin străinătăți, n-a îmbrăcat-o ca pe o zînă, nu mai are ea bijuterii, și aur, și atîtea de la el? Mie mi l-a cumpărat Georgică, sau ei? Să scoată și să plătească!

— Măcar atîta recunoștință să aibă pentru asemenea bărbat! Nu se gîndește că și eu, și dumneata, avem copii, o casă de ținut, necazuri cu timpurile, cu fiscul și cu toți ăștia. Ea e singură, și de fată a scăpat, că a măritat-o, ce griji are ea decît grija lui bărbatu-său?

— Nu! Să tragă pielea de pe noi. Să nu se atingă de ce-i al ei, cum nu se atingea nici cînd era aici Georgică. Parcă o să trăiască cît lumea! Cîți ani o fi avînd? Șaizeci?

Petre începu să rîdă și turnă iar în pahare.

— Fugi d-aici, nea Dinule, că n-are nici cincizeci și cinci, asta mai are mult de trăit.

— Și ți-e teamă că nu i-o ajunge pînă la moarte ce are ea?

— Ba nu mi-e frică de loc, da' să ne lase pe noi în pace. Frate-frate, se înfierbîntă Petre, da' nu m-am cununat cu el.

— Nu vorbi cu păcat, Petrică, că eu îl iubesc pe Georgică.

Petre se oțărî, se ridică pe jumătate de pe scaun:

— Adică mie nu mi-e drag? Ca ochii, m-auzi, nea Dinule, ca ochii mei.

— Și ție, și ție, e drept! îl împăcă, cu mîna pe inimă, Dinu. Ce familist! Cum ținea la ai lui! L-au închis ăștia că cică ar fi furat, da' și dacă e așa, pe cine a furat? Statu? Statu nu simte! La ai lui, la neam, a dat cu amîndouă mîinile! Inimă de aur! Cine nu fură de la stat, dacă poate?

Problema grabnică, pe care o punea ultima scrisoare a Adinei, n-o pomenea nici unul. Aștepta fiecare să deschidă vorba celălalt, să vadă în ce ape se scaldă. Vremea trecea, în odaie se făcea tot mai frig. Fira nu mai călca pe acolo să aducă un lemn, și Petre n-o striga, cu gîndul că poate Dinu avea să plece și strica lemnul degeaba. Dacă Adina nu-i propusese și lui Dinu același lucru, era mai bine să nu i-l spună nici el, să lase treaba moartă, pînă cînd Adina avea să renunțe și ea. Dar dacă și Dinu primise o scrisoare la fel, n-avea nici un rost să-i mai ascundă el cererea cumnatei. Și dacă Adina venea în adevăr cu un avocat sau cu ginere-său, ieșeau ei urît din treaba asta. Atunci se vedea că în ultimii trei ani, după ce doi la șir îi trimiseseră unul bani pentru livada lăsată în grija lui, celălalt pentru fîneață, o minținseră scriindu-i că în livadă nu se mai făcuse rod an după an, că fîneața abia acoperise fiscul celor două loturi. Și ce avea să spună atunci satul despre ei? Erau doar fruntea satului, ce se potriveau ei cu mocofanii ăilalți, cu proștii? Ba poate chiar avocatul acela avea să-i dea în judecată, n-ar fi nici o mirare, că Adina e aprigă la bani.

În sfîrșit, Dinu, el cel dintîi, găsi cuvintele cele mai potrivite și o idee pentru care s-ar fi sărutat singur de deșteaptă ce i se părea. El rupse tăcerea grea care se statornicise de la o vreme și în timpul căreia amîndoi se prefăceau adînciți în amintiri, în duioșie, în emoție de mila lui Georgică, pe cînd gîndul fiecăruia sfredelea neliniștit și căuta.

— Mi-a scris, auzi, să vînd livada lui Georgică. Ți-o fi scris și ție să vinzi fineața.

— Hai? întrebă Petre, ca să întîrzie răspunsul, să vadă mai bine care era poziția lui Dinu față de acest lucru.

— Păi dacă o ieși Georgică, să rămînă el fără nimic adică? Ce, cînd îl scoate de acolo, îl așteaptă cineva cu gogoși calde? N-are nevoie omul să trăiască?

— Păi cum? Cine o să-l ție? Ea? N-o să se îndure, ascultă-mă pe mine! O să înceapă ca înainte cu „ăsta-i al meu" și „ăsta-i al tău"! Și atunci ne vine plocon Georgică mie sau dumitale, care avem și așa familie și greutăți! El mă ținea pe mine cîteva zile cînd mă duceam cu treburi în oraș, și eu să-l țin cu anii?

Lui Dinu, pe care Georgică îl ținuse mai mult cînd învățase carte în oraș, nu-i venea bine de loc presupunerea asta.

— Sau, Petrică, alta la care nici nu te gîndești. Orice om moare odată și odată. Să ne ferească Dumnezeu, dar se poate și Georgică să moară acolo unde e, ori răcește, ori dă o boală peste el. A trecut, doar, de șaizeci de ani. Cui îi rămîn atunci livada și fîneața? Adinei, nu-i așa? Păi e drept, cînd ea are și casa cu grădină din oraș, și aur, și dracu mai știe ce, averea ei și agoniseala lui Georgică? Va să zică noi, frații lui, de un sînge cu el, strîmtorați cum sîntem acum, să stăm să ne uităm cum ea moștenește pămîntul și tot ce-a mai dosit de la Georgică, ea și cu fie-sa, și noi ne amărîm aici!

— Păi eu ce zic? Nu trebuie vîndut pămîntul lui, nu trebuie, că e al lui și nu se cuvine să-l înstrăinăm. Dar dacă Georgică se duce, ea tot îl vinde, că n-o să vie aici să-l lucreze.

— Păi atunci să rămîie în neamul lui.

— Să rămîie, dar eu bani n-am, să i-l plătesc.

— Da' eu am? Asta poate să-ți ceară, dacă-i vorbești deschis, cît nu face. Trebuie altfel... așa... cu încetul. Bunăoară îi trimitem acuma un împrumut, mai încolo altul, așa, ca niște rate, știi? Ea primește bani la nevoie, și pămîntul rămîne în familie.

Petrică rămase pe gînduri. Era deștept Dinu. Treburi de astea mai făcuse doar și el cu locul de la Cruce, și cu cel de la Cumpăna al Mariței lui Toma Ciungu,

dar n-ar fi avut curajul să le facă așa deschis, cu Adina. Dacă Dinu avea, însemna că știe el și mai departe cum s-o scoată la capăt, dacă Georgică scapă și se întoarce.

— Da' să zicem că se întoarce Georgică... Atunci?

— Păi n-o să aibă de ce ne mulțumi c-am scos bani din pămînt, din piatră seacă pentru procesul lui, pentru nevasta lui? Nu i se pare că l-am plătit destul? Păi mai mult n-avem, că ne-au sărăcit timpurile. Și un codru de pîine la masa mea tot găsește la nevoie, că dau și eu ce pot pentru loc, dacă nu mai am gologani.

— Și atunci... adică... dumneata livada, și eu fîneața? se încruntă Petre.

Socoteala era mai bună pentru Dinu, care și pînă acum administrase livada.

— Ei, vom vedea noi! Ne socotim... Ca frații, nu? Că doar sîngele apă nu se face! Să împărțim poate!

Petre simți că-i saltă parcă inima în piept. Așa da, așa era o socoteală!

— Atunci, nea Dinule, eu zic să-i și trimitem niște bani, să n-apuce a veni ea încoace.

— Ba eu chiar mă gîndesc să te duci tu să-i duci, ca să-i și deschizi capul că asemenea loc nu se vinde ușor, că nu se găsesc cumpărători și că ce-i dăm e din mila noastră. O să ni-i dea înapoi cînd o putea, e împrumut, nu-i pomană, că pomană nu sîntem noi în stare să facem.

Petre se gîndea iar adînc. Dacă Dinu nu se ținea de cuvînt pînă la urmă? Dacă el se alegea numai cu fîneața și mai și cheltuia acum pentru ea? Bine, nici fîneața nu era un moft, dar de ce să se ardă el?

— Eu, nene, nu pot da decît o sută de lei acum! oftă el. Și ăștia îi găsesc greu în fundul pungii.

— Păi să dau eu o sută cincizeci! Că nu pot uita cît a făcut Georgică pentru noi! Cum să nu-i dau eu un ajutor la proces, dacă nevastă-sa nu se îndură să facă nici un sacrificiu?

Dinu se ridică și se îndreptă spre ușă. Pe Petre însă îl mai rodea ceva. Drumul ăsta la oraș îi pica numai bine acum, că tot avea niște lînă și niște miere de vîndut la piață, dar nici păcălit nu voia să se lase.

— Și drumu... meu cine-l plătește?

Cu mîna pe clanță, Dinu se întoarse spre el greoi și spuse cu un suspin de generozitate:

— Păi pe din două, Petrică, pe din două. Ne vine optsprezece lei de căciulă. Săracu Georgică, să facem și noi ceva pentru el!

Adina mai făcuse cîteva drumuri în oraș. Se dusese la Valentina, să vadă care e situația blănurilor și covoarelor ei, moștenite de la părinții ei, se mai dusese o dată, cu toată supărarea, la Irina, să-i ceară măcar o parte din argintărie spre vînzare, și nu o obținuse, se dusese la un avocat din oraș și nu căzuse încă de acord cu el în privința onorariului, și acum stătea în casă, sfîrșită de oboseală și doborîtă de preocupări. O umpluse în același timp un sentiment de mulțumire de sine, de admirație pentru ea însăși, care se ocupa singură de soarta lui Georgică, pe cînd fata, ginerele lui nu mișcau un deget, pe cînd frații lui tăceau acolo, la țară, ca urșii în bîrlogul lor, și un sentiment cumplit de nedreptate și jale. De ce trebuia tocmai ei, pe lumea asta mare, să i se întîmple lucruri atît de cumplite? De ce nu altora? De ce n-a căzut pacostea asta pe chiriași sau pe vecini?

Uite, în după-masă asta vine aici fratele lui Georgică, Petre. A vestit-o că vine și că împreună cu el vor veni și Irina cu Sandu, care n-au mai călcat pe aici de mai bine de un an. Au chemat-o întîi pe ea la ei să se întîlnească cu Petre, dar le-a trimis vorbă că e prea obosită după alergăturile din ultimele zile, prea sfîrșită, prea bolnavă. Și s-au îndurat în sfîrșit să-i răspundă prin lăptăreasă că au să se urce ei sus, în deal. De ce vin toți? Ce vor cu ea? Vor iar s-o convingă că se cuvine să-și vîndă bijuteriile ei, blănurile, lucrurile pe care le are adăpostite în alte case, sau aici, la ea, și nimic din ce a depus la Irina? Cu ce-și închipuie ei că trăiește ea de cinci ani? Pachete în închisoare lui Georgică cine i-a trimis? Numai ea! Și din ce? Dacă mai are lucruri, dacă n-a vîndut tot, asta e numai meritul ei, care a trăit cu pîine uscată

și cu cartofi. Dacă ar fi mîncat bine, ca orice om, acum toate lucrurile astea ar fi vîndute. Nu e treaba lor că a economisit, deci nu e treaba lor nici că mai are bijuterii și blănuri. Nu, ei trebuie să socotească că nu mai are nimic, pentru că așa ar fi fost normal să fie dacă nu s-ar fi restrîns ea ca un martir, ca o sfîntă. Mîine, cînd realmente lucrurile se vor împuțina, au s-o țină ei? Ți-ai găsit! Atunci, să n-o jupoaie nici azi!

Adina face iar în gînd socoteala obiectelor de preț. Bijuteriile! Da! Este printre ele și colierul de smaragde pe care i l-a dat Georgică, dar pentru că e de la el, trebuie să-l vîndă acum sau să-l împartă cu Irina? Cum, unul mie, unul ție? Ei i l-a dat Georgică, nu Irinei! Mai e și inelul cu briliant de la Georgică, dar dacă vinzi pentru proces un lucru atît de scump, cu ce mai trăiești la anul, în cazul cînd recursul se pierde, și Georgică rămîne acolo? Și dacă Georgică iese, cu ce-o să-l țină? Nu cu prețul lucrurilor cumpărate de el cîndva? Că doar nu cu ale ei!

Și ce mai are? Mai are perlele de la mama ei, cerceii cu safir — ăștia nici nu valorează cine știe ce — lanțul de aur de la bunica... Lanțul cel gros și lung... Bunica îl punea la sărbători, la nunți... Mama l-a purtot și ea la cîteva baluri, cînd era Adina mică. Are o lucrătură migăloasă, frumoasă. N-a mai văzut la nimenea un asemenea lanț. Cînd era copil, și bunica îl punea la gît, ea se juca cu el! Și atunci...

Adina se vede pe ea însăși, mică, așezată pe jos, lîngă lada cu flori mari, roșii și albastre, de care-i plăcea să-și lipească tîmpla ca să măsoare cu cît sînt mai mari florile decît capul ei buclat, lada brașovenească a bunichii, din care bătrîna își scotea duminica basmaua mare de mătase broșată, cu franjuri lungi, și jacheta cu bumbi de aur împletit, stropit cu picături de email albastru.

Era mică, se dăduse jos din pat desculță cînd auzise atîta larmă în casă, și mama nu băgase de seamă și n-o mustrase. Mama și unchiul August deschiseseră lada și se certau în fața ei cu glas tare. Unchiul August ținea în pumn cerceii bunichii și lanțul gros de aur, care spînzura peste poalele hainei lui negre, mama în-

cerca să i le smulgă din mînă sau, la răstimpuri, se înfuria și arunca prin odaie lucruri smulse din ladă, bluze negre, fuste creţe, batiste mari, albe, împăturite frumos, care răspîndeau în odaie miros de sulfină.

— Astea să le moştenesc eu? Boarfele? Peticele?

— Astea-s lucruri femeieşti, spunea liniştit şi încăpăţînat unchiul August. Le desfaci, le modifici, le porţi, dar eu ce vrei să fac cu ele?

— Tu vrei tot ce-i aur, nu-i aşa?

— Adică şi aurul, şi lucrurile vrei să le iei tot tu?

— Eu am fată, mie-mi trebuie bijuterii! Tu eşti holtei, şi chiar dacă te-ai însura de-acum înainte, n-o să se împopoţoneze nevastă-ta, o străină de neam, cu giuvaerele mamei. De la gură şi-a rupt să dea bani cu împrumut pe amanet, de la gura ei şi a tatei, şi a noastră! Astea-s pentru copilă!

Ea, copila, stătea pe jos buimăcită. Visase rău, înmormîntarea bunichii, cu o zi înainte, o speriase, şi acum o speria şi cearta mamei cu unchiul August. Pricepea vag că unchiul August îi voia răul mamei şi al ei, şi întindea, zbierînd, mîinile mici după lanţul de aur, care sclipea atît de frumos.

Ei, şi nimeni n-ar fi avut acum nimic de spus dacă ar fi vîndut chiar acest lanţ, care era al ei, al neamului ei. Ce fiare! Ce căpcăuni!

Dar ea se cuvenea să lupte pentru Georgică! Era doar bărbatul ei! O soţie trebuie să lupte pentru soţ. Trebuie să lupte şi o fiică, şi un frate, dar dacă sînt mîrşavi şi nerecunoscători, e treaba lor. Ea nu se lasă! Ea trebuie să le smulgă lucrurile lui Georgică, pămîntul lui Georgică, tot ce a fost cumpărat cu banii lui Georgică şi să-l scape. Cînd va ieşi, şi Georgică are să-i fie recunoscător pentru atîta zbucium. Are să facă şi el ce-o să poată, dacă n-o să intre în slujbă, cel puţin treburile casei, contactul cu autorităţile, cumpărăturile, mă rog, tot ce-o apăsa pe ea acum! Georgică are caracter, ca şi ea, are să-i fie recunoscător.

Dar ce-or fi vrînd azi toţi de la ea? A vîndut poate Petre livada şi vrea să-i dea banii în faţa lor, parcă ea ar contesta vreodată! Dar el e ţăran, vrea martori. Sau, dimpotrivă, Irina şi Sandu vor să-l ia mărturie şi

ajutor pe Petre, că ea, Adina, are lucruri puse deoparte, de care nu vrea să se despartă pentru cheltuielile procesului, și să-l ia părtaș în același timp la interesele lor, să-i ceară arbitrajul în pretenția lor de a păstra tot ce e în paza lor? Te pomenești că-i și dau ceva pentru asta, îl cumpără cu ceva! Îi dau ceva din lucrurile ei, fără îndoială!

Înfiorată de întrebări, Adina se răsucea în pat de pe o parte pe alta. Nu, n-a avut noroc în viață! Mai întîi că s-a măritat cu Georgică, care a ajuns aici. Pe urmă că a avut asemenea copil. Da, poftim, uite, și acum a venit o amnistie. A aflat și ea, a început să se zbuciume, dar Sandu i-a trimis un bilet prin lăptăreasă că a citit legea, și Georgică nu poate fi încadrat în ea. Și ăsta e un nenoroc! Ei, și dacă Georgică ar fi ieșit acum, dacă ar fi venit acasă... cine știe? Bolnav poate... Cîtă cheltuială și cu el! Și dacă ar veni și i-ar trece prin cap, în adevăr, să lase Irinei și lui Sandu pentru totdeauna ceea ce e în paza lor, atunci ar trebui să trăiască amîndoi din vînzarea lucrurilor ei? Te pomenești! Georgică e atît de generos, toată viața a trebuit să-l țină din scurt. Și pe atunci Irina n-avea glas, Sandu nu apăruse încă... Dar acum au să înceapă amîndoi să strige că o duc greu, că se cuvine să moștenească și ei ceva, și Georgică e în stare să cedeze. Au s-o înnegrească în fața lui... S-ar putea să provoace și un conflict între ei... Să-l ademenească pe Georgică să se despartă, să stea la ei! Pe ce motiv să se despartă? Doar ea, Adina, i-a trimis pachete, ea aleargă și acum pentru el... Nu, ce despărțire, au să-l jumulească bine și să i-l lase ei pe cap, să-l țină din averea ei! Poftim, mai merită un bărbat ca ăsta să iasă din închisoare?! Decît așa, mai bine fără el decît cu el! Nu e ea mai liniștită așa? Consumă puțin, cheltuiește puțin, muncește numai pentru ea, nu pentru doi.

Și totuși, trebuie să facă eforturi! E o soție nobilă, o soție credincioasă. Omul mai are și o conștiință!... Și pe urmă te speli pe cap cu conștiința ta, că te mai costă și după ce-ai împăcat-o! Atunci să vezi vînzări, cînd o veni Georgică! Plătești greu tot ce ți-a dat o viață în-

treagă, plăteşti şi din propriul tău capital! Parcă fără el, cu altul, viaţa n-ar fi fost mai bună!

Lacrimi grele îi curgeau Adinei pe pieptul pijamalei de flanelă. Se tocise şi asta de atîta spălat. Ar fi trebuit să mai scoată din lăzi o cămaşă, două din cele bune, dar poţi să ştii cît mai durează? Ce e pus deoparte, e bine pus. Şi pijamaua asta i-a dat-o Valentina cînd s-a plîns că n-are nimic gros, că nu-şi poate face.

După masă, Adina, îmbrăcată gros, aerisi puţin odaia. Îşi puse rochia pe care o purta necontenit de cinci ani, nu se fardă; nu se farda de mult, ca să nu atragă privirile şi să nu-şi uzeze degeaba tenul, acum, în această perioadă de mizerie, decît cînd ştia că va întîlni oameni subţiri, cum spunea ea. Dar pentru ăştia îşi smulse totuşi cîteva fire din sprîncene, pentru că îi îngustau orbita, şi se aşeză lîngă fereastră, să-şi aştepte rudele.

Irina suia încet drumul pieptiş dintre vile, rezemată de braţul lui Sandu. Îşi dăduse seama de curînd că va avea al treilea copil şi voia să se cruţe. De cînd simţise această viaţă nouă în pîntecele ei, toate vechile uri împotriva maică-si se ascuţiseră nemăsurat.

Adina nu fusese în stare să aibă decît un copil, pe cînd ea, Irina, năştea copii frumoşi, deştepţi, unul după altul. Pentru copiii ăştia trebuia să lupte ca o lupoaică, să-i rămînă tot ce era la ea, mai mult încă, încă alte multe lucruri. Cu ghearele, cu ocări, cu toată energia de care era în stare. Şi de ce ea însăşi să nu fie împodobită cum era Adina la vîrsta ei? Are un bărbat frumos, tînăr! Cu sarcinile astea care, una după alta, o urîţesc, are să scadă în ochii lui! Trebuie să se înfrumuseţeze, să se îmbrace, să-i creeze şi lui o atmosferă plăcută, să-i împodobească casa, viaţa cu lucruri frumoase, să-i creeze o ambianţă de lux, de comoditate. Să-l facă s-o admire necontenit, să nu mai vadă altceva, pe altcineva. N-a luat doar fata nimănui, a luat pe fiica Adinei şi a lui Georgică Vasilescu! Averea acestor părinţi trebuie să se simtă şi în casa copiilor. Vremuri grele, se înţelege, dar dacă au, de ce să nu le dea? Să prăpădească tot Adina, să înstrăineze, şi dacă moare într-o zi pe neaşteptate, ea, Irina, să nici nu ştie de urma lucrurilor şi să le piardă definitiv? Sau se poate

ca bietul tata, drăguțul de el, să moară acolo, ce nu se poate?! Atunci mama se mărită, fără doar și poate, caută ea și găsește un bărbat. Și averea ei? Așa e că rămînem și eu, și Sandu, și copiii fără urmă din averea neamului Adinei? Nu, nu! Primejdia e foarte mare! Sandu are dreptate, vizita asta la Adina nu e de loc inutilă. Uite, așa, pe întuneric, cînd nu te vede nimeni și nu află nimeni că vii la mama și păstrezi legături cu familia compromisă. Au să facă din ochi un mic inventar al lucrurilor care sînt în pavilionul Adinei, au să încerce cu un pretext sau altul să se urce în pod și să intre în cămară, au să-i propună în fața lui Petre un mic ajutor pentru recurs, ca să știe și familia tatei că ei doi se zbat pentru el; au să spună că banii ăștia reprezintă un covor al Adinei vîndut anume pentru proces de ei, și au să pună ritos problema celorlalte lucruri dosite la Valentina. Dacă mama le cere sprijinul, apoi să spună cinstit ce are la Valentina și ce nu, nu să-i tragă pe sfoară și să se mai și vaite. Ei, dacă recursul se cîștigă, problema se pune altfel. Atunci tata, bun cum e, se lasă mai ușor convins. Dar uite, are să aibă și el nevoie de atîtea lucruri, are să vrea să vîndă. Ce crezi, viața costă mult! O mai ieși și bolnav, doctor, doctorii... cheltuieli...

— Ce e? Ți-e rău? o întrebă Sandu, strîngînd-o de braț.

Irina respiră adînc și șopti abia auzit:

— Nu... mă gîndeam... ești sigur că tata nu e cuprins în amnistia asta?

Sandu își potrivi fularul în jurul gîtului și spuse cu glasul limpede, detașat, puțin ironic din obișnuință:

— Nu iese, dragă, am vorbit doar și cu avocatul Paraipan.

— Bietul tata, dragul de el! gemu ușor Irina și începu să urce iar clina.

În clipa asta simțea că-l iubește foarte mult pe taică-său.

Cînd ajunseră la ușa pavilionului mic, auziră înăuntru glasul aspru al lui Petre. Irina se opri o clipă pe prag, aruncă o privire asupra grădinii în care își petrecuse copilăria, asupra boschetelor de liliac, a tufișurilor în

care se ascundea cînd era amărîtă, a merilor plini acum de zăpadă, sub care citise primele cărți, a vilei mari din vîrful dealului, din care plecase cu Sandu într-o zi de primăvară. Vedea și acum fața tatei în prag, foarte înduioșată, și pe a mamei, aspră și distrată, pentru că la mica masă pe care o dăduseră cîtorva prieteni se spărseseră două pahare și se pătase cu vin roșu fața de masă, lucru care o enervase pe Adina peste măsură.

Un val de milă pentru tata și de furie împotriva mamei îi urcă iar tot sîngele în inimă.

Bătură. Adina le deschise ușa, cu buzele strînse, cu chipul înțepenit; era atît de crîspată și concentrată, încît uită chiar să mai încuie în urma lor. Petre se ridică din fotoliul în care stătea, dădu mîna robust cu ei și-i luă numaidecît martori la discuția lor.

— Uite, îi spuneam cumnatei că la o dandana ca asta nu merge cu economie. Eu i-am adus ceva, cum v-am spus. Dacă îi dați și voi, care aveți doi copii și luați de la gura lor, mă rog, foarte bine. Dar cine-i dator, decît o nevastă, să se dea și peste cap să-și scoată bărbatul? Că dumneaei se plînge că n-are și-i mai trebuie, și să-i dăm noi. Dar cînd nea Georgică o ținea ca pe o regină, era bine? O femeie își vinde și perna de sub cap pentru bărbatu ei!

Lui Sandu întorsătura asta nu-i plăcea. Asta era îndemn la risipă, la vînzări necugetate. Puțin îi păsa lui Petre ăsta, care-și întindea înaintea lui picioarele mari, încălțate în bocanci din care se scurgea apa pe covor, care se înfundase în fotoliu ca dascălul în strană în satul lor, dacă el și Irina moșteneau sau nu ceva. Era sigur că lor lucruri n-au să le rămînă în orice caz, lui și lui frate-său, așa că ducă-se pe apa Sîmbetei. Locul să rămînă, livada și fîneața! Ei, păi nu merge chiar așa, îi lasă el acum să facă pe șmecherii cu banii lor, evident avansaseră asupra pămîntului lui Georgică, dar într-o zi are să pună piciorul în prag, că doar de asta acceptase să vină aici martor la mărinimia lor. Dar acum, vrea, țoapa, s-o îndemne pe Adina la cheltuieli! Mai încet, nene Petrică!

— Eu cred că trebuie să procedăm înțelept, spuse el cu zîmbetul ironic de totdeauna, dar cu glasul ne-

sfîrșit de blînd. A plăti mult în oraș un avocat, înseamnă a striga tare : Am și cheltuiesc ! Soacră-mea nu are nici un interes s-o facă. Nu trebuie să provoace nenorocul.

— Atunci, să te zgîrcești cu viața omului ? întrebă Petre. Păi dacă dumneei are, nu poate așa, pe șest...

— Are ! are ! ce mai am ? izbucni Adina ?

— Un moment, mamă ! Vorbi, și mai apăsat, și mai dulceag, Sandu. Nu poți să-i spui mamei : „Despoaie-te de tot ce ai", cînd eu nu știu cum se va isprăvi acest proces. Dacă tata, care ne e atît de scump tuturor, mai stă nu cinci ani acolo, la cît a fost condamnat, că a stat pînă acum alți cinci, ci încă zece cu care se alege la recurs ? Cu ce va trăi mama ? Îi oferi dumneata ospitalitate ? Pot eu să mă angajez s-o întrețin, cînd am doi copii, și Irina mai așteaptă unul ?

— Iar ? strigă Adina, luată prin surprindere. Ați înnebunit ?

— Ne plac copiii ! zîmbi fermecător Sandu. Și pe urmă, în grabă mare, vinzi sub valoarea lucrului. Cînd ai timp, scoți maximul din el. Uite, noi...

Irina încetase să-l mai asculte. Era liniștită. Sandu o ura pe Adina. Era evident. Se uita la cele două dulapuri mari care umpleau odaia și se întreba : Ce oare are mama în ele ? Lenjerie probabil, cearșafurile, fețele de masă de olandă, poate și alte stofe afară de acelea care se aflau la ea. Chiar zilele astea își aduse aminte de o stofă subțire, cenușie, cu carouri mari galbene, pe care n-o găsise în lada de la ea. Sigur, aici trebuie să fie, împreună cu altele.

Se apropia momentul în care Sandu hotărîse să se prefacă speriat că aude un zgomot în pod și să ceară cheia ca să controleze dacă nu s-a strecurat vreun hoț acolo. Așa aveau să afle ce anume mai este și în pod.

Irina nu-și putea îndrepta atenția asupra discuției care începea să fie violentă, o urmărea puțin și o abandona, chinuită, cum era, de așteptarea clipei în care Sandu trebuia să se sperie de zgomotele din pod. Atunci, se înțeleseră doar, se cuvenea să spună și ea că a auzit ceva ciudat, și cum nu era deprinsă să mintă (în copilărie nu minți se niciodată), cum trebuia să joace bine acel moment, îl aștepta cu emoție și încordare.

Şi pe urmă, se deprinsese de la o vreme să-l lase pe Sandu să gîndească, să acţioneze în locul ei.

— Ce vină aşa de mare a avut nea Georgică, ca să-i mai dea încă ? Ce vorbeşti, domnule ? se frămînta Petre, care aştepta o confirmare a bănuielilor lui de la un om mai priceput decît el.

— N-a declarat inventarul întreprinderilor lui, nici devizele din Elveţia. Le-a camuflat ca un... copil. Le-a pus pe numele lui, din fidelitate pentru stăpînii care fuseseră proprietarii trustului, cu gîndul să le salveze. Asta nu-i un lucru care să se ierte uşor. Vezi matale, ăsta e bunul statului nostru, care are nevoie de el, ca să crească !

Subit, Sandu îşi aduse aminte că era un om devotat regimului şi îngroşă vocea la ultimele cuvinte, ca să nu creadă nimeni că el aprobă purtarea „copilărească" a socrului lui.

— Nimic politic ! Nici o vină politică ! se văită Adina.

— Sabotor ! rînji Sandu. Dacă furi statul, domnilor, iei de la gura copiilor altora ! Asta e !

— Da' a dat la ai lui ! Asta nu poate nimeni să zică ! oftă lung Petre.

— Bietul tata ! suspină de departe, ca din altă odaie, şi Irina.

Văzuse pe dulap două cutii mari. În astea ce mai era ?

Sandu se pregătea tocmai să ridice uimit şi speriat ochii spre tavan, cînd un zgomot real, un zgomot adevărat, îl tulbură din încordare. La uşă parcă tropăia cineva, parcă umbla cu degetele stîngace la clanţă.

Adina ridică fruntea. Cine putea să vină la ea la ora asta ? Vecinii n-o tulburau niciodată, şi prietenele, cîte îi mai rămăseseră, nu veneau seara.

Uşa de afară răsună, deschisă, închisă, şi un pas greoi se auzi pe săliţă. Cei din odaie ciuliră urechea. Apoi uşa odăii se deschise încet, îndelung, şi în cadrul ei se ivi cineva. Era înalt, larg în umeri, puţin adus de spate. Avea pălăria trasă adînc pe ochi, şi hainele parcă prea largi pentru el. Oprit în prag, clătinîndu-se puţin, omul îşi scoase pălăria. Şi atunci, toţi, încremeniţi, îl recunoscură. Era Georgică ! Ochii, plini de lacrimi, îi priveau cu o dragoste nemărginită, era mai slab, se

dezumflase parcă, îi pierise buhăiala și părea, în chip ciudat, întinerit.

— Dragii mei, aicea toți! Uniți! Aici, la Adina! Dragii... și Georgică, înduioșat, nu mai putu vorbi mai departe.

Adina scoase un țipăt și se repezi la el cu brațele întinse. În mintea ei se învălmășiră deodată avantaje și dezavantaje, gîndul că avea, în sfîrșit, să fie apărată, altul, mai ascuțit, că începeau cheltuielile mari, și încă un gînd: „Eu trebuie să fiu prima!"

— Georgică! Georgică! Cum?... Și eu, care alergam pentru tine! M-am istovit alergînd! Ce n-am făcut!

— Amnistia! șopti Georgică strîngînd-o la piept.

Irina și Sandu se îngălbeniseră. Irina, rezemată de Sandu, plîngea cu lacrimi mari și șoptea:

— Tata! Tata!

În suflet i se căsca o prăpastie, vedea în fața ei un maldăr de lucruri pierdute, pierdute pentru totdeauna, și o înduioșare grozavă plutea peste toate: Tata!

Sandu se simțea, înăuntrul lui, de piatră.

Petre își compunea încet, tras la o parte, un chip bucuros. „Se dusese dracului pămîntul! Ce să-i faci?! Scîrnăvia asta de viață face ce vrea ea. Uite cum intră în amnistie unu care a furat atît, îi trecu repede prin cap. Și boul ăsta de Sandu zicea că nici vorbă!" Apoi ieși încet sub raza lămpii, cu brațele deschise:

— Dragul nostru Georgică!

Ce dracu, doar sîngele apă nu se face!

ULTIMA TAUBER

Cînd Egon Tauber isprăvise Medicina la Viena şi se întorsese în ţară, taică-său, profesorul Wilhelm Tauber, nu mai avea absolut nici o rezervă. Toate economiile lui, un sfert din salariul fiecărei luni pus la o parte de nevastă, luaseră an după an calea Vienei pentru ca băiatul să-şi poată încheia studiile liniştit, să nu se simtă strîmtorat alături de alţi tineri care-şi puteau îngădui să schimbe de trei ori pe săptămînă gulerele şi manşetele tari, să nu simtă că banii daţi la spălătorie îi stînjenesc mesele la restaurantul studenţesc, să poată chefui cîteodată cu colegii (rar, se înţelege, şi cu măsură) şi, dacă are o drăguţă, să-i poată dărui la sărbători un fleac, ca să nu fie socotit de tot provincial şi venit dintr-o casă proastă.

Profesorul îşi aducea aminte bine de anii lui de studenţie, de duelurile care din păcate nu mai înfrumuseţau acum cu un praf de eroism galant viaţa studenţilor, de nevoile lui de atunci, şi dacă taică-său, ceasornicar mic (dar coborîtor din breasla giuvaergiilor), îl putuse ţine pe el trei ani la Viena, cu atît mai mult el însuşi, profesor, se cuvenea să-şi poată întreţine feciorul. În mintea lui toate se petreceau încă şi acum ca în Heidelbergul de altădată, pe care nici el nu-l trăise în întregime, dar pe care începuse să-l confunde acum cu propriile lui amintiri.

Cînd Egon se întoarse în casa părintească, şi casa, şi oraşul i se părură grozav de mici, de lipite pămîntului parcă, şi-l speriase liniştea tîrgului şi a căminului în care se născuse. Pînă şi cetatea care prelungea şi

înălța orașul spre cer în fața copilăriei și adolescenței lui, cu străduțele ei șerpuite pe deal, cu bisericile și turnurile ei, cetatea înconjurată cu ziduri, pe care odinioară o vedea ca pe o arătare de basm, i se păru acum scundă, ca o căciulă așezată pe pămînt, pe care se urcaseră furnicile. În fundul privirilor lui albastre, catifelate, al ochilor lui mari ca două pansele întunecate, rămăseseră imaginile mărețe ale palatelor vieneze, silueta zveltă a Schönbrunnului, umbra monumentelor, îmbulzeala bulevardelor.

Aici, la șapte, la opt seara, murea și bruma de zgomot care însuflețise puțin, peste zi, străduțele înguste, atît de înguste încît abia la amiază mijlocul lor primeau o rază de soare, iar pe străzile mai largi, mai noi, mărginite de copaci, tăiate între vilele bogate din grădinile bogătașilor, tăcerea era parcă și mai profundă, ca să nu tulbure tihna proprietarilor.

În oraș erau numai patru trăsuri : a prefectului, a primarului, a familiei Hugo Walter, care ținea bine minte că descinde din Walterii care fuseseră din tată în fiu căpeteniile breslei croitorilor, și a marelui fabricant Richter, cel care, în lipsa lui, deschisese marele magazin universal din piață și care știa, cum știa tot orașul, că străbunii lui, meșteri în breasla funarilor, apăraseră în toate luptele cetății turnul funarilor.

Carele cu fîn venite din satele înconjurătoare treceau și acum pe strada principală, carele cu zarzavat, cu lemne, cu păsări stăteau și acum joia în piața din mijlocul tîrgului nestingherite, după ce-și plătiseră vama la podul de lemn dacă erau țărănești, după ce nu plătiseră nimic, dacă erau grofești. Seara, după plecarea lor, gospodinele grăbite ieșeau cu mătura și fărașul din casele din centru chiar, și adunau murdăria lăsată de vite, pentru grădinile lor de zarzavat din fundul gangurilor lungi și pentru păsările pe care le creșteau. Vérés, birjarul, avea tot cele cinci cupeuri, pe care le închiriau bogătanii orașului la nunți, la botezuri și la petreceri, și în vremea liberă, mult mai lungă decît cea în care își îmbrăca surtucul birjăresc, făcea tot negustorie cu lemne. Ceilalți oameni avuți ai orașului nu-și cumpăraseră nimic și nu vînduseră mai nimic din

ce aveau. Din cînd în cînd se mai deschidea cîte o fabrică mică, de nasturi, de postav, de porțelan, care, încet, pe nesimțite, creștea. Toți oamenii cu dare de mînă adunau ca să deschidă ateliere mari, fabrici, la început modeste, și nici o casă nouă nu se mai ridicase pe dealul cu vile, care înfloriseră atît de frumos la sfîrșitul veacului trecut.

În casa părintească, în care Egon cunoscuse totdeauna cumpătare, modestie, acum părea că miroase a sărăcie. Hainele profesorului erau foarte bine, foarte amănunțit cîrpite, cămășile lui purtau petice mari în părțile ascunse sub surtuc, și pe masă erau la toate prînzurile și cinele cartofi fierți, găluști de cartofi și supă de cartofi.

Maică-sa, cu ochelarii pe nas, cu șorțuri decolorate, în papuci făcuți de ea, cîrpea în fiecare seară și-l mustra blajin pe bătrîn că rupe ciorapii cu dinții parcă.

Egon știuse că părinții lui se restrîng ca să-l țină pe el la studii, dar își închipuise totdeauna că economiile lor, după douăzeci de ani de căsnicie și trai smerit, sînt mai mari și că unchiul Peter, fratele tatei, îl ajută mai mult pentru învățătura lui la Viena. Unchiul Peter urmase tradiția păstrată din tată în fiu în familia părintelui lui și avea un mare atelier și un mare magazin de ceasornice. În atelier făcea reparații, dar în magazin avea ceasornicele cele mai scumpe, aduse din străinătate, avea bijuterii și obiecte de anticărie și, deși tîrgul era mic, singurul lui bijutier făcea afaceri frumoase, mari, și alimenta cu ceasornice și alte orașe din împrejurimi. Pesemne însă că dărnicia lui fusese măsurată cu fiul lui Wilhelm. Acum Egon avea remușcări pentru toate ceasurile în care își mustrase în gînd părinții că îl lasă ani de-a rîndul să jinduiască la veșmintele scumpe ale colegilor lui bogați ; avea remușcări pentru toată berea băută duminică la Prater cu prietenii, chiar pentru medalionul mic, de argint, cu trei peruzele, atîrnat pe o panglică de catifea, pe care îl pusese la gîtul lui Mitzi la plecare, cînd ea plîngea cu hohote, îl punea să jure că are să se întoarcă și că pînă atunci are să-i scrie regulat.

Spatele profesorului i se părea acum mult mai adus decît se cuvenea la cei cincizeci și cinci de ani ai lui, ochii maică-si — prea slabi pentru multul cîrpit și multele socoteli pe care le făcea seara, și toate astea îi păreau vina lui. Îl aștepta o răspundere mare, le era dator, nu se cuvenea să-i dezamăgească.

Taică-său socotea că primul lucru pe care-l avea de făcut Egon era să se însoare, pentru că un doctor sărac nu putea face nici o treabă în tîrgul ăsta. La un doctor sărac aveau să vină săracii. La un doctor bogat, negustorii, fabricanții, moșierii din împrejurimi, care aveau să-l îmbogățească și mai mult.

Egon știa că bătrînul are dreptate. De altfel, profesorul îi alesese o nevastă de cînd era încă la Viena. Lui Egon nu-i rămînea decît s-o ceară, și cum era înalt, frumos, învățat, fiu de cărturar, nimeni din familia Tauber cea săracă nu se îndoia că Herminne Sommer, fiica unui fost arendaș pe moșia grofilor de la Szombatfalva, n-are să vrea să-l ia. Sommer, cu care profesorul se întîlnise de cîteva ori în casa fratelui lui, Peter Tauber, la care Sommer venea des, pentru că îi slujea de intermediar în unele afaceri, îi vorbise cu mare respect despre Egon, care învăța atîta carte, și despre propria lui fiică, Minna, căreia îi dăduse o educație aleasă. Păcat că celălalt copil al lui, Oskar, nu avea gust pentru învățătură, el se mărginise să intre în afaceri, ca taică-său. Lucra acum pe undeva, pe la Cluj.

Doctorul Egon Tauber, fără să crîcnească nici măcar înăuntrul lui, îmbrăcase haina neagră ca să se ducă la o mică petrecere dată de Peter Tauber, unde avea s-o cunoască pe Minna, și se purtase ca un tînăr încîntător, amabil, cult și galant, atît cît îi îngăduiseră greutatea titlului său de medic și vechimea familiei lui.

Lucrurile merseseră mai repede decît era obiceiul în tîrg. Egon nu-i făcuse curte mai întîi Herminnei, nu-i culesese flori în lungi plimbări cu alți tineri pe colinele din jurul orașului și nu-i spusese în etape, așa cum ar fi dorit ea, că se simte din ce în ce mai legat de făptura ei delicată. Doctorul n-avea vreme, lui i se părea că un lucru hotărît de mult, ca această căsătorie, acceptat dintru început de el și dorit de mult de Minna,

nu merita osteneala unei prefăcătorii care lui îi repugna, și o dată ce știa că trebuie s-o ceară, că ea îl va primi, că va lua o dată cu ea o zestre care îi va îngădui să-și deschidă un cabinet cum nu mai era altul în oraș, nu pricepea de ce s-ar cuveni să mai întîrzie.

De altfel, Minna, așa cum o văzuse la acea petrecere, nu-i displăcuse. Era mică, blondă, grăsuță, avea ochii albaștri ca două floricele de cîmp puțin decolorate de soare, vorbea puțin, zîmbea mult, și cînd cineva se așezase la pian și ea cîntase din gură, Egon fusese fermecat. Avea un glas puternic, clar, un glas care nu părea că purcede din făptura ei mică și rotundă, un glas ca o apă mare, năvalnică, limpede pînă în fund. Egon se gîndise în clipa aceea că o femeie cu asemenea glas, cu o asemenea știință a cîntecului, trebuie să aibă calități sufletești profunde, o mare personalitate poate, și că această căsnicie, pe care o accepta fără să clipească, ca pe una din datoriile cele mai sfinte ale unui fiu, avea să-i aducă poate liniște, fericire. Dacă nevasta lui va fi delicată și înțeleaptă, așa cum părea după zîmbet, după sfiala ei măsurată, după glasul acela îngeresc, avea și el să fie pentru ea fără prea multă greutate un bărbat desăvîrșit. Se întrebase, cu oarecare scrupul, nu dacă el va fi fericit cînd se dusese s-o cunoască pe Minna, pentru că acest lucru nu putea sta în balanța datoriilor acumulate de el față de părinți, ci dacă va putea fi un soț mulțumitor pentru fata pe care n-o văzuse încă. Acum i se părea că da, și voia s-o ceară cu inima liniștită.

Înainte de a porni la această vizită plină de răspundere și gravitate, profesorul Wilhelm Tauber îl chemase pe fiul său în odaia care îi slujea de birou și salon, și acolo, așezat într-un jilț de catifea cam roasă, în umbra draperiilor de catifea, roase și decolorate și ele, lîngă hîrdaiele cu palmieri artificiali, îl invitase pe Egon să ia loc pe un scaun în fața lui și-i vorbise stăpînit, serios :

— Fiule, ai văzut fata despre care ți-am vorbit și spre care se îndreaptă toate nădejdile noastre. Ești acum un om cult, un medic, ai fost întotdeauna înțelept și cuminte, ai privit viața cu seriozitate, chiar de cînd erai

un copil, îți cer acum să te gîndești bine înainte de a-mi răspunde. Crezi că e o fată potrivită pentru tine? Că veți fi fericiți? O căsătorie se încheie o dată în viață și nu se mai desface niciodată. Nevasta ta rămîne a ta, așa cum nu-ți poți schimba părinții pe care ți i-a dat Dumnezeu.

Egon tăcu o clipă, pentru că așa i se ceruse, se uită la mîna profesorului, care tremura pe ochelari, la ghetele lui cu șireturi, cam mari la bot, la barba lui mare, căruntă, care parcă tremura și ea ușor pe piept, își mută privirea clară în ochii lui și rosti fără greutate hotărîrea pe care o luase din primul ceas.

— Da, tată, știu tot ce comportă ca răspundere o căsătorie. Vreau s-o iau pe domnișoara Sommer și te asigur că (vru să spună: „Nu-mi displace", dar rosti fără șovăire) o apreciez și voi fi mulțumit cu ea, că ea va fi fericită cu mine.

— Eu și mama ta ne-am înțeles totdeauna bine. Tu, fiul meu unic, cunoști armonia din casa noastră.

Fiul privi iar limpede în ochii tatălui.

— Îți făgăduiesc, tată, să-ți urmez pilda!

Tatăl își puse mîna pe capul fiului, și convorbirea luă sfîrșit.

A doua zi, cei doi Tauber se îndreptară, îmbrăcați în haine negre spre casa Sommer, la braț, Egon trudindu-se să acopere cu cotul mîneca niței roasă a tătălui său. Doctorul își formulă solemn cererea, ascultă fără să clipească predica bătrînului Sommer, se înclină sub binecuvîntarea lui părintească și îndreptă spre logodnică cel mai strălucitor, cel mai luminos zîmbet al lui. Se hotărî ca în primele timpuri după căsătorie tînăra pereche să locuiască la familia Sommer, la etajul care se libera anume pentru ea.

Egon plănuia să ridice din primul an, din primele luni o vilă cu banii Minnei, în livada uriașă, moștenită de ea. Sommer se temea puțin, dar gravitatea, siguranța, liniștea hotărîtă a viitorului ginere îi impuneau. Egon visa, fără să spună nimănui, să-și mobileze casa cu mobile somptuoase și grele, așa cum văzuse la profesorul lui de la Viena, să le aducă de la Viena chiar, să iasă cît mai curînd din odăile îmbîcsite de covoare,

perne, şerveţele, tablouri brodate de Minna şi bibelouri ieftine, ale lui Sommer.

Nunta fu bogată, cu invitaţi mulţi, de toate categoriile, prieteni de-ai unchiului Peter, de-ai profesorului Wilhelm Tauber şi de-ai familiei Sommer, care nu se potriveau între ei. Cum se întoarseră de la catedrala din deal, acasă, grupurile se separară cu fereala pe care o aveau şi în oraş castele între ele. Nu fu veselie, nu fu chef, mirele era grav, solemn, zîmbea scurt, ca de datorie, prietenilor miresei, şi păstră tot timpul mesei o atitudine de ceremonie, de parcă şi aici s-ar fi aflat în faţa altarului, în sunetele orgii. Nu voia să-şi creeze prieteni personali care să-i devină pe urmă pacienţi gratuiţi şi nici să facă legături la întîmplare.

Oaspeţii plecară degrabă acasă, dar mirii se suiră în odăile lor şi mai curînd. Egon ieşi o clipă în balconul care dădea în grădină, ca să-şi lase mireasa să se dezbrace fără sfială, şi atunci, acolo, fu singura clipă cînd se gîndi la Mitzi, căreia nu-i scrisese niciodată, ale cărei scrisori i le oprise maică-sa şi de care n-avusese vreme să-şi aducă aminte. Numai atunci, pe balcon, aprinse una din rarele ţigări pe care le fuma cînd era tulburat şi revăzu în minte ochii negri, sclipitori ai iubitei lui de la Viena, părul blond-închis, buclat, care cădea în ochii modistei, vioiciunea trupului ei subţire, năltuţ. În auz i se năzăriră hohotele ei de rîs, amestecate cu sfîrîitul cartofilor din tigaie cînd venea să facă gospodărie în odăiţa lui sîmbătă după masă, cînd îi dădea el voie, ciripitul ei fără rost, zgomotul tocurilor pantofilor ei mici pe scîndura fără covor, zornăitul multelor ei mărgele cînd se apleca peste ligheanul în care îi spăla ciorapii, şi lacrimile ei de la despărţire, şi căldura braţelor ei.

Apoi azvîrli ţigara, se uită lung în iarbă cum se stingea cărbunele, se scutură de răcoarea nopţii şi intră în odaia cu mobile multe, cu tablouri cu maci şi albăstrele, brodate de fata care îl aştepta cu faţa cufundată în pernă, niţel ruşinată şi niţel dezamăgită că mirele ei nu se grăbise să vină.

A doua zi de dimineaţă Egon se deşteptă cel dintîi, se uită o clipă la femeia albă, plină, care dormea

alături de el. Se visase la Viena, dînd un examen greu și parcă în același timp supraveghind o clădire mare, și trebui să se dezmeticească ca să-și aducă aminte cine era femeia, ce căuta lîngă el, seara trecută a nunții, în care în camerele de jos fusese un aer atît de neprielnic, cu fum mult, miros de mîncare, de parfumuri felurite și de băutură.

Nu știa dacă trebuie să se scoale, sau s-o aștepte și pe ea. Dacă se scula singur, ce avea să facă în casa asta, străin ? Din fericire, Minna deschise ochii, îi zîmbi, plecă puțin pleoapele, ca și cum s-ar fi rușinat, apoi îi întoarse obrazul s-o sărute.

Pe urmă Minna începu, ca orice gospodină, să scuture cu energie pernele pe marginea ferestrei, să șteargă praful de pe mobile, să se agite prin odaie, importantă, mahmură aproape.

O fetiță cu fața rotundă și mirată, cu un zîmbet întins pînă la urechi, cu codițele lăsate pe spate și împletite cu panglici colorate, cu fustă roșie înfoiată, intră cu cafeaua cu lapte în odaie și făcu frumos un *Kniks*.

— Domnișoară, după ce beți...

— Doamnă doctor ! o întrerupse Minna, și glasul ei nu suna a glumă.

După cafea, Egon ieși în oraș să-și cumpere ziarele.

În zilele care urmară începu pentru Egon o perioadă de activitate febrilă. Se ocupă, împreună cu arhitectul, de construcția vilei lui. Era primăvară, și el o voia gata pînă în toamnă. Cum știa precis ce voia, cum fiecare amănunt era parcă desenat de mult în mintea lui, casa creștea solidă și grațioasă. Doctorul comandă la Viena mobilele schițate de el, pentru birou, pentru cabinet, pentru salon, dormitor și sufragerie. Nu prevăzu nici în clădire, nici în mobilier odaia copiilor care aveau să vină, și Minna se rușină să-i aducă aminte. Egon se vedea proiectat pe viitor numai pe sine, și ca o umbră a lui, în salon, în dormitor, în sufragerie, locurile unde era potrivită și avea acces, pe Minna, cu cîteva lucruri specifice ocupațiilor ei : un coș de lucru cum văzuse unul la nevasta profesorului lui, o masă

de toaletă grațioasă și cochetă, o bucătărie din care n-avea să lipsească nimic.

În octombrie, casa fu gata. Era o vilă cu un cat, vopsită în roz, cu terase largi la etaj, așezată în mijlocul grădinii, din care parcă nu fusese tăiat nici un copac și în care un grădinar priceput croise poteci șerpuite, mărginite cu trandafiri sădiți în toamnă.

Către iarnă, doctorul începu să-și primească mobilele. Veneau închise în lăzi mari, care uluiau tîrgul. Nimeni nu cuteza să spună că averea lui Sommer nu fusese bine plasată. Acum mai rămînea să se vadă și ce fel de medic era Egon Tauber. Doctorul Tauber puse pe poartă o tăbliță neagră cu litere de aur și-și așteptă pacienții. Trei zile după ce cabinetul fusese deschis, și tăblița — afișată, își făcu apariția o doamnă tînără, soția primului-procuror de la Tribunal, care fusese pe vremuri prietenă cu Minna și care ardea de curiozitate să știe dacă nevasta doctorului era mai bine aranjată decît ea.

Tauberii nu făcuseră încă nici o primire, și tîrgul fierbea. Doamna procuror suferea de o boală pe care ceilalți medici, nici cei de la Cluj chiar, nu i-o dibuiseră.

Doctorul Tauber îi puse un diagnostic după o cercetare amănunțită, începu pe loc un tratament, și chiar de a doua zi nevasta procurorului spuse tuturor că se simțea mai bine și că doctorul Tauber e extraordinar.

Calea către el fusese deschisă.

La început lumea cu bani a tîrgului veni ca nevasta procurorului, din curiozitate, să vadă instalația medicală minunată a doctorului, luxul sobru din vila roz, parcul cu brazi și bănci de piatră. Apoi veni pentru că se crease o modă să vii la doctorul Tauber: era scump, nu-și putea permite oricine să-și vindece bolile la el.

Adevărul era că Egon Tauber era un medic bun. Vindecase un caz, două, trei, din cele grave, cu care medicii orașului își bătuseră capul cîtăva vreme, și faima sa crescuse ca aluatul, mai repede și mai bine decît ar fi crescut faima unui medic modest, cu prețuri mici.

Apoi începu să opereze în spitalul orașului pacienții lui particulari. Avea o mînă fermecată, avea noroc, înregistra succes după succes.

Sommer triumfa, bătrînul Tauber își mai îndreptase puțin spinarea, îndoită de griji și bătrînețe. Se temuse la început grozav cînd își văzuse feciorul băgîndu-și mînile pînă la coate în zestrea nevestei, se temuse de rușinea pe care ar fi atras-o asupra familei Tauber neizbînda doctorului, se temuse de gurile din tîrg care îl bîrfeau cu jumătate de glas pe Egon că risipea banii adunați de Sommer. Nimeni în familia Tauber nu profitase așa, în văzul lumii, fără măsură, de averea altuia, fie ea și luată de zestre. Feciorul lui însă începuse să-l intimideze și pe el, și tăcuse, cu frica în sîn, cu ochii plecați în fața cunoștințelor. Acum putea să ridice fruntea și să privească oamenii în față, cu mîndrie.

Egon se dovedea un fiu bun. De cînd începuse să cîștige el însuși cu medicina, și nu înainte, le vărsa părinților lui o pensie, care creștea pe măsură ce clientela i se mărea.

Raporturile dintre soți însă erau ciudate. Medicul era corect cu nevasta lui. Minna încercase la început să se răsfețe, să se vrea dezmierdată, dar bărbatul răspundea distrat, cu economie, la răsfățul ei, ocupat și grăbit cum era. Se părea că tandrețea e un lucru cu desăvîrșire străin de firea lui.

Făceau vizitele de rigoare împreună, străbătînd orașul la braț, serioși și demni, se duceau duminică la masă cînd la unii din părinți, cînd la ceilalți, sau îi pofteau la masa lor. Egon era totdeauna cordial cu nevasta, ea era mai bine îmbrăcată decît fusese la bogatul ei tată, dar cînd erau singuri acasă, dacă nu vorbeau despre gospodăria lor și despre ce le mai lipsea, nu mai aveau ce-și spune. Doctorul se ducea în biroul lui, unde citea ultimele cărți de medicină venite din străinătate, și Minna se plictisea în salonul frumos, în care pe perete era un singur tablou mare, de un pictor la modă, cumpărat de la Budapesta printr-un fost coleg al doctorului, stabilit acolo.

Adevărul era că Minna n-avea nici gînduri, nici preocupări, nici curiozități. Nu-i plăcea să citească, n-o

interesau succesele bărbatului ei decît în măsura în care gloria se răsfrîngea asupra menajului lor. De cîte ori încercase el să-i vorbească despre operații, boli, oameni, suferințe, vindecări, se scuturase de neplăcere, de groază și dezgust.

— Să vii acasă cu asemenea povești ! Ce idee !

— Dar e foarte interesant, Minna, stăruise el... Un asemenea ulcer se găsește foarte rar. Operația era atît de dificilă, încît a durat o oră, și bolnavul a stat sub anestezie...

— Și curgea sînge ? se înfiora Minna.

— Vasele erau prinse, dar avusese o hemoragie internă. Cum inima era slabă, am trecut prin clipe grele...

— Taci, taci ! țipa Minna. Ce idee ! Te rog să nu-mi mai povestești decît lucruri frumoase. Stai, ce voiam să-ți spun eu ?... să-mi comanzi o poliță de bucătărie pentru vase ca la doamna Glück, atît de latră !

Alteori doctorul se avînta în planuri, visător, zîmbitor :

— Să căutăm un pietrar bun care să ne cioplească un faun mic pentru parc. Am văzut o dată un faun admirabil la muzeul din Viena, era adus din Grecia. Să ne facă un faun tînăr, din piatră albă, în mijlocul peluzei de lîngă bolta pe care are să se ridice tecoma.

Minna se frămînta puțin, neliniștită, privindu-l tandru cu ochii ei ca niște flori puțin pălite :

— Nu s-au făcut destule cheltuieli, Egon ? Ce să facem cu un faun în grădină ? Sînt destui sfinți la catedrală.

Doctorul tăcea, îi pierea pofta de a visa cu voce tare. De la o vreme nu mai povestea nimic. Cînd încerca să-i istorisească ea despre o cunoștință care își cumpărase o rochie, despre cum se gătea la prietenii ei peștele sau de ce se certase familia Gross cu familia Schwartz, Egon nu părea că ascultă, și chiar lua ziarul. Numai cînd cînta, cînd glasul ei se desfășura limpede, puternic, fierbinte, deasupra frunții lui preocupate, Egon lăsa cartea sau gazeta, asculta cu ochii închiși, cu un fel de nădejde iar înviată, că acest glas pornea dintr-o sensibilitate oarecare, dezvăluia brusc un suflet pătimaș, o viață lăuntrică pe care nu o descoperise încă.

Nu știa dacă ar fi avut timp pentru această viață speratâ, dacă descoperind-o nu și-ar fi vîndut liniștea, dacă n-ar fi fost o greutate în viața lui, care începuse să se desfășoare atît de lin și de simplu. Dar o dorea totuși, așa cum își dorise casa lui frumoasă, tabloul frumos din salon, grădina frumoasă, așa cum dorea cîteodată să înfățișeze înaintea cuiva, cu sinceritatea cu care își vorbea sieși, planurile lui de viitor, care încă nu luaseră sfîrșit, amestecate, împletite cu planurile lui medicale, cu curiozitățile lui științifice nepotolite. Dar după ce pianul se închidea, nevasta lui, scundă și rotundă, îl privea cu aceiași ochi de un albastru-lăptos, spălăcit, și dacă nu se îndrepta spre dormitor, începea o conversație sălcie, despre legumele care s-au scumpit sau cizmarul care n-a adus pantofii. Egon o urma tăcut în dormitor sau lua o carte și deschidea paginile la semnul lăsat, cu degetele lui lungi, agere, curate, de chirurg.

Trecură ani. În jurul vilei roz, grădina despletea acum sălcii mari peste poteci, trandafirii se urcaseră pe bolți, salcîmii, numiți *Goldenregen,* ocroteau băncile de piatră, brazii argintii fereau dinspre drum parcul de privirile trecătorilor, după stînjenei înfloreau bujorii, după bujori, micsandrele, apoi gura-leului, crizantemele și brazdele nesfîrșite de tufănele.

Minna se ocupa de grădină conștiincios, metodic, așa cum se ocupa de bucătărie lîngă bucătăreasă, și de casă lîngă fetișcana pe care o aduseseră de la țară. Nu vădea pentru nici una dintre ele o dragoste deosebită. Trandafirii agățători și tăițeii erau pentru ea la fel de importanți. Spunea „sînt frumoși" sau „sînt buni", cu același ton egal, măsurat, satisfăcut. Punea flori în glastrele din casă, compoturi la cămară, bani la Casa de economii — din ceea ce economisea din gospodărie —, blănurile la naftalină, și tacîmurile de argint greu pe masă în zilele de sărbătoare, cu chipul unui funcționar de la poștă care pune ștampila pe plicuri.

Primea de două ori pe lună musafirii ei personali, soțiile oamenilor cu vază din oraș, și le trata cu cafea

cu lapte cu frișcă și prăjituri (niciodată destul de dulci cînd era vorba de oaspeții ei), și din cînd în cînd, după dorința lui Egon, dădea mese mari, la care veneau oamenii de frunte ai orașului. Cînd pregătea o asemenea masă, Minna era încruntată cîteva zile înainte și după ea, pentru că totul trebuia să fie îmbelșugat, vinul — mult, scump, de cîteva soiuri, prăjiturile — dulci, și mîncările — grase, cu mirodenii, cu gusturi felurite, precise, așa cum nu se făceau acasă la părinții ei, cum îi spunea Egon că se fac la marile restaurante de la Viena. În acele zile, bucătăreasa, care servise înainte la Budapesta, punea stăpînire pe bucătărie, și Minna îi disputa cu fiecare gest, cu fiecare cuvînt domnia. La petrecerile astea, Egon era vesel, zîmbitor, cald cu oaspeții lui, și Minna, care căpătase în ultimii ani un chip încruntat, posac, își regăsea zîmbetul de altădată. Atunci și cînta, lucru care nu i se mai întîmpla niciodată cînd erau numai ei doi. Apoi, după plecarea oaspeților, număra îndelung argintăria, inventaria resturile pe care le încuia în cămară, bombănea femeile de serviciu, le întreba ce bacșișuri căpătaseră, gîndindu-se în mintea ei că ea cheltuise, și ele cîștigaseră, în vreme ce invitații, în drum spre casele lor, socoteau că familia Tauber e fericită, trăiește în armonie și e păcat numai că n-are copii.

Doctorul, cînd venea acasă de la spital, avea puține lucruri de vorbit cu nevasta. Ea îl primea cu o mutră burzuluită și începea să-l cicălească încet, pe îndelete, stăruitor:

— Ai călcat în noroi! Vezi că murdărești covorul! De ce nu mănînci supă de legume? E lucrul cel mai sănătos pentru stomac. Uite, eu am stomacul sănătos pentru că mănînc supă de legume. Ce idee să nu mănînci supă! Doctorul tăcea. Minna se înverșuna: Într-o zi ai să te îmbolnăvești. Un unchi al meu a suferit de stomac la patruzeci de ani. Legumele sînt prescrise de orice medic. Mă mir de tine, că ești medic, și nu te îngrijești singur.

Egon tăcea.

— Am făcut-o eu, nu Berta asta, care pune prea multă sare. Hai, să-ți pun un polonic ? Numai unul ! Face bine.

Și în sfîrșit, într-o zi, doctorul izbucni :

— Destul, Minna, ajunge, că mă ridic de la masă !

Tunetul glasului lui înalt, limpede, violența tonului o încremeniră pe Minna. Se sperie, tăcu. Furia asta îi făcu parcă și plăcere într-un fel. Pînă seara tăcu satisfăcută.

Nu-și dădea seama de ce, dar din clipa în care strigase, Egon Tauber, doctorul Tauber, soțul ei, crescu nemăsurat în ochii ei, mai mult decît după toate victoriile lui medicale, care cuceriseră orașul.

Nu-și putea aduce aminte și nu făcea o legătură conștientă, dar în subconștientul ei asociația se făcuse. Cînd era copil și locuia cu familia ei la moșia grofului, pe vremea cînd maică-sa trăia încă, se afla o dată în grădină și se uita în curte, unde se adunaseră clăcașii. Ea stătea pe un scaun înalt, în fața unei farfurii de mîncare. Taică-său se învîrtea călare în mijlocul oamenilor desculți, care spuneau ceva toți într-un glas, nemulțumiți, și deodată Sommer începuse să răcnească, să răcnească grozav, așa cum nu-l mai auzise niciodată pe el, care vorbea totdeauna măsurat, să răcnească și să se învîrtească cu calul printre oameni, să-și repeadă biciușca peste capetele lor și să-i îndemne undeva, spre poartă. Ei alergau cu picioarele goale, speriați, pe cînd el își plesnea cizmele lucioase cu biciușca și continua să țipe.

Minna avusese atunci un sentiment amestecat : de bucurie — că tata e mare, e mai puternic decît toți, decît toți bărbații și femeile care fugeau din calea lui, stă sus, pe cal, și rage ca un taur — de un fel de teamă, ca și cum și pe ea o putea nimeri biciușca, și la ea putea țipa așa, și de mare mîndrie că e fiica acelui stăpîn spăimîntător. Începuse să plîngă și să rîdă în același timp, pe scaunul ei înalt, murdărindu-se cu linguriță de piure de cartofi pînă sub ochi, pentru că nu-și mai nimerea gura.

Apoi, mai tîrziu, cînd Sommer ridicase glasul împotriva ei, simțise aceeași mîndrie, aceeași voluptate sen-

zuală parcă, aceeași admirație și aceeași frică împletită cu plăcere. Tata era tare, era un stăpîn.

Așa îi apăruse în clipa asta și Egon.

A doua zi începu iar să-l cicălească, începu în fiecare zi din nou, și dacă bărbatul ei, preocupat, nu izbucnea, cicăleala ținea o zi, două, la ceasul mesei, la ora somnului, pînă cînd izbutea să provoace o nouă amenințare scurtă, strigată, după care se potolea, mulțumită, chiar o zi întreagă.

Nu regreta că n-are copii. Ar fi fost o osteneală și o cheltuială mai mult. Își cumpăra pentru ea lucrurile cele mai bune, cele mai solide, mînca suplimentar la zece și la cinci după masă, primea la ziua ei de la Egon un dar pe gustul ei, o bucată de catifea, o dantelă de Bruxelles, un evantai de fildeș, și aduna cu grijă lucrurile vechi, pe care nu le mai purta, într-o ladă din pod, la naftalină.

N-avea nici o prietenă intimă, avea cunoștințe, și era mulțumită cînd le arăta darurile primite, stofele cumpărate, proviziile din cămară, cînd le învăța, doctoral, o rețetă nouă. În zilele ei de primire le povestea cucoanelor adunate la cafea cu lapte despre vindecările minunate obținute de Egon, lucruri pe care le prinsese cu urechea, lăutărește, fără să le asculte vreodată atent, și atunci avea un aer de suficiență, de orgoliu, care o făcea să pară și mai grasă decît devenise în ultima vreme. Cucoanele trăgeau concluzia că își iubește bărbatul, de care e atît de mîndră.

Uneori, duminica, făceau excursii cu prietenii, și atunci Minna știa să alcătuiască coșulețe cu mîncare frumos așezată între șervețele albe și brodate, să ia tot ce trebuie la o masă și chiar să admire peisajul în cor cu ceilalți, cu un ton pe care ar fi putut spune: „Mi-am cumpărat pantofi comozi!"

În vremea asta, faima doctorului crescuse. Veneau acum să-l caute bolnavi din alte orașe ale Ardealului, moșieri cu latifundii îndepărtate. Începuse să-i devină incomod să opereze în sala spitalului, cu instrumente vechi, rar primenite. Era momentul să-și clădească sanatoriul propriu, așa cum plănuise din primul ceas, de cînd își luase doctoratul. Profesa în oraș de zece ani

numai, avea treizeci și opt de ani și pusese deoparte atît cît să-i îngăduie să-și împlinească visul.

Atunci începu pentru soții Tauber o perioadă chinuită, în care doctorul, pentru prima oară de cînd se însurase, ar fi vrut să asculte și părerea altcuiva, entuziasmul altcuiva, alături de al lui, pentru a porni la drum.

Taică-său era prea bătrîn pentru ca să se poată mărturisi lui. Se ferea de prudența și de temerile bătrîneții. Construcția sanatorului era un lucru riscat, scump, avea să înghită toată agoniseala doctorului, și Egon ceru pentru întîia oară părerea nevestei; voia s-o simtă plină de elan pentru el. Maturitatea crescuse însă nemăsurat avariția Minnei. Se împotrivi cu toată dîrzenia, și cînd nu mai fu luată părtașă, cînd doctorul porni singur la treabă, ea începu o cicăleală lungă, amănunțită, stăruitoare, zilnică.

Planurile noului sanatoriu erau pe birou, la îndemîna ei. Nu le deschisese să le privească niciodată. Arhitecți, antreprenori veneau și plecau de la Egon cît era ziua de lungă. Minna ieșea din odaie cînd intrau ei. Doctorul își petrecea insomniile singur în birou, pe terasă, pe cînd nevastă-sa dormea sau se prefăcea că doarme. Minna se mira în fiecare zi de proporțiile pe care le lua clădirea, ofta la masă des și repetat. clătinînd tăcut din cap, de parcă ar fi avut sub acoperiș pe cineva care trăgea să moară, și repeta solemn:

— Ce idee, ce idee!

Doctorul însă venea acasă strălucitor. ars de soare de cît stătea pe schele. atît de absorbit de gîndurile lui, încît nu mai ridica niciodată glasul, și Minna se plictisea cumplit.

Masa pe care o dădu doctorul Tauber pentru inaugurarea sanatoriului lui fu cea mai strălucită din cîte dăduse vreodată. Minna cîntă, păru că e foarte fericită de realizarea bărbatului ei, primi felicitările cunoștințelor cu aerul unui om care și-a atins în sfîrșit țelul și vorbi despre munca și oboseala lui Egon cu multă admirație și căldură.

Zilele care urmară însă, avu grijă să facă economii la masa zilnică, să concedieze chiar pentru o vreme

fata din casă, sub pretext că furase o linguriță de argint, ca să se despăgubească de cheltuielile ospățului.

Războiul amenința, cînd sanatoriul doctorului Tauber își înălța trupul mare, pătrat, cu etaj și mansardele ridicate triunghiular peste cornișa catului, clădit în stil de vilă elvețiană, cu bîrne de lemn aparente, care întretăiau zidăria lui viu colorată, cu obloane verzi, cu perdele albe, cu acoperiș de olane. Marea sală de operații de la etaj avea ferestre uriașe, era înzestrată cu aparate moderne, cu lămpi enorme.

Pentru Minna totul reintrase în normal ; acum investiția trebuia să aducă ; bărbatul ei lipsea mai toată ziua de acasă, venea obosit, preocupat, nu mai făcea planuri, nu se mai întîmpla nimic deosebit.

Doctorul își mărginea parcă toată viața la sanatoriul lui. Nu voia să se gîndească la nimic altceva. Nu-și spunea nici în ceasurile de destindere că viața lui de familie e seacă, searbădă, că n-are prieteni adevărați, că în sufletul lui, încă tînăr, nu clocotește nici o patimă omenească. O singură dată, demult, cînd clădea încă sanatoriul, într-o noapte de insomnie pe terasă, cînd socotelile arhitectului lui păreau că presupun un supliment pe care nu știa de unde să-l ia și pe care Minna ar fi putut să-l găsească dacă ar fi vîndut un loc bun pe care îl avea lîngă tîrgul de vite (el nu i-o ceruse, dar ea se putea gîndi), Egon cugetase : „Ea sau Berta, bucătăreasa, simt tot atîta răspundere față de viața mea. Și nici nu face Minna, în menajul nostru, lucruri mai importante decît Berta." Apoi avusese remușcări. Un bărbat nu trebuie să gîndească așa despre nevasta lui. Nici taică-său, nici unchiul Peter, nici un om respectabil din tîrgul ăsta n-a gîndit vreodată așa despre respectabila lui nevastă. Deci nici el n-avea voie s-o facă. Și trăsese parcă un oblon în fața gîndurilor, le încuiase, le pecetluise, își îndreptase toată ființa spre altceva.

Acum, cînd totul era gata, avea o grijă mult mai mare : începuse războiul între puterile centrale și Antantă. Problema principală pentru el era să obțină de la stăpînire ca sanatoriul lui, nou, curat, perfect, să nu fie schimbat în spital de război. Și după oarecare

trudă, datorită relațiilor lui cu prefectul, cu primarul, cu toate autoritățile, datorită operațiilor izbutite pe care le făcuse neamurilor cele cu trecere, datorită gravității lui, zîmbetului lui fermecător, căldurii pe care știa s-o pună în glas, motivelor puternice pe care știuse să le aducă (ce se vor face civilii bolnavi în timpul războiului ?), izbutise.

Fusese și el mobilizat pe loc, lucra jumătate de zi în spitalul orașului și jumătate în sanatoriul lui. Pentru că era datoria lui, pentru că era numele lui în joc, opera acolo tot atît de bine ca în clinica lui proprie și preda numaidecît bolnavii în grija altor medici, ca să nu-i mai ia timp.

Minna nu prea simțise greutățile războiului. Stătea la ferestrele din salon, cu picioarele ei puțin umflate urcate pe un taburet cu franjuri și ciucuri, cu o broderie pe genunchi, și privea spre sanatoriul așezat la capătul parcului lor, la poarta sanatoriului, să vadă trăsurile cu bolnavi care veneau. Nu-i plăceau cei care veneau pe jos, încet, aduși de braț de cîte un neam : n-avuseseră destule parale ca să ia un cupeu de la Vérés și pesemne nici o boală prea grea, care cere internare îndelungată.

Cînd Egon se întorcea acasă, Minna începea obișnuita ei cicăleală, și dacă doctorul nu ridica o dată glasul pînă cînd adormea, se trezea în aceeași cicăleală monotonă, perseverentă.

În primii ani după război se petrecură cîteva lucruri însemnate pentru familia Tauber.

Părinții lui Egon muriră unul după altul, către sfîrșitul războiului. Muriră în tihnă, fericiți de gloria fiului lor, în îndestulare. Maică-sa nu avu vreme să-și cheme fiul înainte de a muri, pentru că o trăsni o congestie cerebrală, dar bătrînul profesor, care refuză vreme de un an să se mute la Egon, „ca să nu tulbure fericirea tinerilor", își vesti feciorul în ultimul ceas și mai avu putere să-i spună cîteva cuvinte înțelepte, părintești.

Ţinîndu-l de mînă cu mîna lui aproape rece şi osoasă, cu ochii cufundaţi în ochii fiului iubit, Wilhelm Tauber rosti :

— Fiul meu, ai împlinit toate aşteptările părinţilor. Eu te binecuvîntez ! Să porţi mai departe cu cinste numele strămoşilor noştri şi să fii fericit cu vrednica ta soţie, ca şi pînă acum !

Egon plecă fruntea, bătrînul îi puse mîna pe creştet, şi după cîteva clipe fiul simţi cum mîna aceea se strîngea convulsiv ca o gheară în părul lui buclat.

Ridică ochii ; profesorul murea.

Wilhelm Tauber, ca şi răposata lui nevastă, avu parte de o înmormîntare frumoasă şi de un loc vecin cu al ei, în inima cimitirului, între cele mai bogate monumente.

Apoi muri şi bătrînul Sommer. Nu mai avea aproape nimic. Fiul lui, Oskar, cel care lucra la Cluj la o fabrică de porţelan ca subdirector şi deţinea multe acţiuni în aceeaşi fabrică, pierduse în război tot ce avusese şi mîncase şi tot ce-i mai rămăsese bătrînului.

Acum Oskar venise în tîrgul lor şi-i făcea vizite dese. stăruitoare, Minnei, în lipsa bărbatului ei.

În sfîrşit, într-o zi Oskar se hotărî să-i vorbească lui Egon, asistat de Minna, care stătea dreaptă şi severă lîngă el, ca un judecător întunecat. Oskar îi ceru doctorului un împrumut mare, important, ca să deschidă în oraş o fabrică. mică la început, de tăbăcărie. Taică-său îl nedreptăţise, spunea el, împărţise averea inegal între cei doi copii ai lui, profitase de lipsa lui din oraş ca să-i dea întreaga livadă Minnei, cînd de fapt ar fi trebuit să moştenească şi el jumătate, aşa că dacă doctorul avea acum un sanatoriu frumos şi rodnic, putea să considere că-l avea pe parcela cumnatului său. Banii avea să-i restituie în rate, plătea şi dobînda legală dacă Egon i-o pretindea, numai să-l sprijine cumnatul lui în clipa asta de nevoie. Minna mărturisea şi ea că, în adevăr, marea livadă ar fi trebuit să fie pe drept împărţită în două.

Tauber nu mai avea bani mulţi, construcţia sanatoriului, utilarea lui îl costaseră toate economiile. În timpul războiului nu mai pusese la loc chiar atît cît

avusese înainte, deşi moda apendicitei, care începuse prin 1918, îi aducea un venit frumos. Dar i se păru că Oskar nu mintea, că în adevăr Minna primise cam mult de la taică-său, în paguba lui, că el, Egon Tauber, nu putea face un lucru incorect pentru că era el, pentru că se stima, pentru că nu voia să înceteze să se respecte şi să fie respectat. Oskar ar fi putut vorbi, umple tîrgul! Doctorul Tauber începuse să numească „conştiinţa lui" marele orgoliu care creştea în el, grija pentru faima lui, teama de opinia publică. Această „conştiinţă" îl umplea tot, ţinea locul pasiunilor omeneşti, care după părerea lui urîţeau alţi oameni, îi mobila singurătatea voită, îi dădea o şi mai înaltă idee despre el.

Îi dădu cumnatului său ca împrumut, fără dobîndă, toţi banii lichizi de care dispunea, şi semnătura lui drept garanţie la banca de la care Oskar se împrumută cu restul de care avea nevoie. Dar îi rămăsese în suflet un fel de dîră cenuşie, un gust amar, nelămurit. Nevasta sa spusese poate adevărul, însă luase de la început un aer de defensivă, ca şi cum, dacă el, Egon, s-ar fi împotrivit şi ar fi tăgăduit, ea era gata de război ca să-şi apere fratele împotriva lui. N-ar fi putut s-o vadă pe Minna făcînd un lucru incorect ca să-i ţină partea. Era doar nevasta lui, trebuia să fie corectă, ca şi el, pentru bunul lui nume, dar şi detaşarea ei de el, această obiectivitate care pentru Oskar era părtinire, îi strecurase parcă un fior rece în suflet. Încercă să-l uite, să nu se mai gîndească nici la el. Minna era nevasta lui în ochii lumii, ai lui Dumnezeu, ai ei şi ai lui chiar, poate era mai bine că fusese dreaptă.

Fruntea doctorului se înnoură o vreme, nu mai era deprins de cînd se însurase să trăiască din venitul zilnic, fără rezerve, fără siguranţa unei economii solide, puse deoparte.

Glasul lui se ridica acum mai des, mai tare împotriva Minnei, şi ea, îmbătată de aceste răcnete surde şi puternice, în care nici un cuvînt nu era insultător, se antrena în şi mai îmbelşugate, şi mai nărăvaşe cicăleli

Într-o zi Egon se întoarse pămîntiu de la sanatoriu.

— Sînt furat! spuse el scurt.

De obicei nu spunea nimic cînd intra pe uşă. Minna încremeni, cu mîinile pe genunchi. Era mai mult decît putea cuprinde mintea ei.

— Cum? Cine?

— Economul, Schuller. Am descoperit falsuri în caietul în care se trec socotelile pentru bucătărie.

Doctorului îi sălta nervos o sprînceană, ochii lui albaştri se făcuseră aproape negri de furie.

— Cum ai descoperit? Eşti sigur? mai căută Minna o salvare de la groaznica veste.

— Mi-a arătat negru pe alb o soră de la secţia Maternitate. Şefa surorilor de la Maternitate. Ea a băgat de seamă şi mi-a arătat preţurile pieţei şi cele înscrise la cheltuieli. Schuller e un bandit, s-a smintit pesemne după război. Toţi oamenii ăştia de după război sînt smintiţi şi pungaşi! Toţi fac afaceri.

— Şi ce-ai să faci? Chemi poliţia?

Egon ridică din umeri.

— Îl dau afară. Şi poliţia s-a smintit de cînd cu...

Ar fi vrut să spună: „de cînd cu stăpînirea nouă în Ardeal", dar se ferea să rostească tare un asemenea lucru chiar şi cînd era singur în odaie, pentru că avea raporturi bune cu romînii din primul ceas de după război, şi dacă acum protipendada începea să fie romînească, sanatoriul Tauber nu se putea lipsi de clientela asta. Doctorul ştia bine că nu-i e prielnic să aibă gînduri şovine, şi le întorcea spatele, aşa cum îl întorcea tuturor gîndurilor neplăcute în legătură cu viaţa lui de familie bunăoară, care îl dureau cîteodată.

Descumpănită, Minna tăcu o clipă. Ea avea un dispreţ suveran pentru tot ce nu era sas, şi printre primele merite ale ei socotea că se află norocul de a se fi născut Sommer.

— Şi pe cine ai să iei în locul lui Schuller?

— Chiar pe fata asta care mi l-a semnalat. Ea singură s-a propus. Pare foarte energică.

Minna ciuli urechea. O femeie econom? Şi dacă avea să fure şi mai mult, ca să se îmbrace, ca să-şi facă zestre? Ce-i venise să se ofere singură, cînd avea

o meserie mult mai potrivită cu o femeie simplă, care trebuie să-şi cîştige pîinea?! Ce interes avea?

În bucătărie, Berta, uluită că stăpîna nu sunase îndată ce doctorul intrase pe uşă, aşa cum făcea de nouă ani, de cînd era în slujba lor, se frămînta tulburată. Să intre singură cu supa de legume? Să pună urechea la uşă? Trebuie să se fi întîmplat ceva nemaipomenit!

Pendula mare, cu bătaia ei gravă, o trezi pe Minna din gînduri. Ridică ochii: era două! Întîrziase masa cu o jumătate de ceas! Fata aceea putea să aibă orice fel de intenţii, avea să se mai gîndească ea după somnul de după masă, acum trebuia să mănînce! Numai masa regulată garantează sănătatea stomacului.

Sună.

Cu toate bănuielile nevestei, Egon o trecu totuşi pe Anna Weber în postul de econom al sanatoriului. Fata asta îi inspira încredere. Anna Weber era înaltă, voinică, avea vreo treizeci de ani, părul — şaten-închis, ochii — căprui, era lipsită de frumuseţe, dar pe chipul ei puternic, deschis doctorul citea o linişte, un echilibru, o sinceritate care îi plăceau.

Minna se grăbi din primele zile s-o vadă pe această domnişoară Weber, ca să-şi facă o părere proprie.

Se duse la sanatoriu, cu pretextul unei întrebări importante pe care trebuia s-o pună doctorului: „Dacă în ziua aceea prefera gulii, sau varză creaţă", dădu o raită prin culoare şi văzu acea femeie, pe care n-o cunoştea, cum nu cunoştea mare parte din personalul instituţiei, pentru că n-o interesase. Era o femeie urîtă, după părerea ei, coaptă, mare ca un birjar îmbrăcat în fustă şi bluză, părea energică şi alerga la cămară ca un cal de curse.

Nevasta doctorului fu mulţumită şi plecă cu un zîmbet liniştit şi dispreţuitor.

Anna era repede, energică şi pricepută. Lucrurile merseră mult mai bine decît înainte. Doctorul simţea că una dintre griji: aprovizionarea, hrana bolnavilor şi a personalului, fusese complet ridicată de pe umerii lui.

Minna se mai interesă de vreo două ori despre activitatea domnișoarei Weber și, mulțumită că nu se ivea nici o pagubă, uită de ea. Își urma viața ei obișnuită, monotonă și satisfăcută. Se ducea în fiecare duminică la biserică, se ducea în fiecare sîmbătă după masă la cimitir, unde punea pe mormintele soților Tauber și al bătrînului Sommer cîteva flori luate din grădină, stropea mormintele cu stropitoarea adusă de acasă, așa cum făceau toate doamnele sărace sau bogate din tîrg, și, mulțumită că-și împlinise datoria, mînca pașnic un sandviș pe banca de lîngă crucea de marmură, cu gîndul la conservele care mai trebuiau făcute pentru iarnă.

Cîteodată, duminica, n-ar fi avut chef să se ducă la biserică sau, sîmbăta, la cimitir, dar se gîndea la ce va spune lumea dacă n-o va vedea la locul ei din catedrală sau nu va vedea flori pe mormîntul părinților. S-ar putea crede că doamna Tauber a uitat tradițiile, nu e o persoană cuviosă, că se ia după cucoanele astea ale îmbogățiților de război, care își taie părul, fumează și se duc la restaurante cu bărbații lor!

De două ori pe lună, doctorul revedea socotelile pe care le vizase o dată administratorul, dar pe care Anna Weber i le prezenta și lui, pentru ultima viză. Le cerceta în grabă, seara, la lumina lămpii de pe biroul lui directorial, și le întindea econoamei, zîmbindu-i larg și învelind-o ca o încheiere într-o privire prietenoasă. Apoi n-o mai vedea iar două săptămîni.

Venise primăvara. Anna Weber împlinise un an de cînd era economul spitalului. În seara aceea intră tulburată în biroul directorului. Caietul de socoteli îi tremura în mîna puternică, mare. Tăcea.

Doctorul ridică ochii de pe fișele pe care le nota și văzu întîi trupul robust al Annei profilat pe cerul îmbujorat al amurgului, în dreptul geamului deschis. Apoi și-i opri pe fața ei și-i văzu tulburarea.

— Cum merge, domnișoară Weber? Ce mai faci?

Niciodată n-o întrebase ce face. Glasul lui răsună limpede în liniștea serii. Chipul Annei Weber se tulbură și mai tare, dar altfel parcă. Ceva din crisparea de adineauri se topi, ca să lase loc unui soi de emoție.

— Domnule doctor, vreau să-mi dau demisia, spuse ea scurt.

Asta era o veste rea, foarte rea.

Tauber se ridică în picioare.

— De ce?

— Aș prefera să nu spun.

— Și eu te rog să spui. Te rog mult! Te-a supărat cineva? stărui el.

Anna se hotărî, în felul ei brusc.

— Acolo unde nu sînt privită cu încredere, nu am ce căuta.

Doctorul ocoli masa, veni lîngă ea, în dreptul ferestrei.

— Cine nu te privește cu încredere? Pe dum-nea-ta?

În glasul lui răsună atîta sinceră mirare și revoltă, încît Anna se îmbujoră de plăcere.

— Domnul Katz.

— Administratorul meu? Trebuie să-și ceară scuze imediat, dacă te-a jignit.

— Grav.

— Mîine are să-și ceară scuze neîntîrziat. Voi lămuri eu treaba asta. Dar el, domnișoară Weber, el e un om corect? Nu l-ai surprins niciodată cu nimic?

Domnișoara Weber îl privi mirată, cu ochii ei căprui, larg deschiși.

— Dacă l-aș fi surprins, nu v-aș fi spus dumneavoastră?

În adevăr, doctorul pricepea că lui i-ar fi spus.

— Și n-ai să pleci, nu-i așa? Ce-am să mă fac eu fără dumneata? Femeia plecă ochii. Rămîi pentru mine, nu-i așa?

Doctorul își auzi glasul și se miră cît sunase de ademenitor, de cald.

— Rămîn, pentru dumneavoastră! răspunse domnișoara Weber privindu-l în ochi cu sinceritate, cu un soi de devotament aprins.

Tauber se zăpăci o secundă și găsi repede ceva de spus, ca să nu lase tăcerea să se prelungească. Puse mîna lui mare pe umărul ei și-o întoarse spre fereastră prietenește:

— Uită-te, domnișoară Weber, ce frumoasă e cetatea astă-seară. Tocmai acum, cînd vine primăvara, să ne despărțim? Își auzi cuvintele și le corectă: Acum, primăvara, lucrul e mai frumos și mai spornic.

Domnișoara Weber răspunse un „da" înăbușit, privi o clipă pe fereastră, apoi își luă repede caietul de pe birou și ieși, uitînd că doctorul nu-l văzuse încă.

Doctorul Tauber se uită din nou pe geam. Da, în adevăr, era frumoasă cetatea de pe deal, așa cum i se desprindea acum conturul pe cerul clar, era frumoasă cu turnurile, zidurile, grădinile ei. N-o mai privise de mult, nu mai avusese vreme s-o privească, nu-și mai dăduse seama de frumusețea ei, de limpezimea cerului, de mirosul salcîmilor, parcă de multă vreme, de ani întregi. „Am fost prea ocupat", se gîndi el și își frecă palmele una de alta. În palma stîngă parcă simțea încă umărul puternic, rotund, cald al femeii care ieșise.

„Ciudată femeie, se gîndi el, ce devotată mi-e și mie, și sanatoriului!" Știa în clipa aceea că e ipocrit, dar voia să fie.

Seara, în biroul lui, lăsă de două ori din mînă revista medicală pe care o citea, ca să se gîndească la lumina amurgului pe care îl privise cu cîteva ceasuri înainte și la flacăra sumbră din ochii econoamei sanatoriului, apoi se apucă repede, înfrigurat, de citit.

A doua zi de dimineață, cînd se rădea, se privi lung în oglindă, își descoperi crețuri pe care nu le cunoștea la ochi, își cercetă părul, care nu se rărise, ochii, care aveau aceleași ape albastre ca albastrul-închis al panselelor.

Pe domnișoara Weber n-o mai văzu decît peste două săptămîni, cînd veni cu socotelile, gravă, grăbită, cu pleoapele mereu plecate, de parcă s-ar fi temut să-și arate privirea.

Egon își surprinse un gînd: ar fi vrut parcă să-l prindă pe Katz cu o greșeală, cu o incorectitudine, ca să fie silit să-l concedieze și s-o ridice la postul lui pe Anna Weber. „Sigur, cu ea sanatoriul ar merge și mai bine, pricepută cum e, și o fată ca ea merită un post mare, de răspundere, cu un salariu mai mare", își explica el dorința asta neașteptată. Apoi stăruia: de două

ori Katz intervenise pentru rude de-ale lui, sărace, spunea el, care fuseseră ţinute şi operate gratis în spital ; lui Tauber îi plăcea să fie corect, dar nu putea să sufere gratuităţile, hatîrurile, darurile nemotivate. O masă, o primire, se înţelege, asta reprezenta o investiţie, dar reduceri de preţuri, generozităţi, astea erau o crimă împotriva bunei orînduieli a lucrurilor. Nu lua nimic pe gratis şi nu dădea nimic ; asta numea el corectitudine. Exista un spital în oraş ; oamenii care nu-şi puteau permite cură în sanatoriu şi chirurg mare să se îndrepte într-acolo.

Diferenţele de salariu, şomajul care creştea nu-l priveau pe el. El nu şoma şi nu era nici ministru în ţara asta, ca să aranjeze chestiunile economice.

Oskar, da, Oskar, în adevăr, era hărţuit în această perioadă. Venea des la Minna, şi ecourile supărărilor lui ajungeau şi la doctorul Tauber.

Oskar trebuise în ultima vreme să concedieze un lot de muncitori, pentru că şi cîştigurile lui ameninţau să scadă, apoi micşorase salariul celor pe care îi păstrase. Ei făcuseră grevă, protestaseră, poliţia operase cîteva arestări, şi unul dintre lucrători, după ce ieşise de la puşcărie, unde fusese torturat grozav, după insistenţele lui Oskar, mersese atît de departe, încît îl ameninţase pe Oskar pe stradă într-o zi cînd se ducea acasă, şi scosese din buzunar un revolver încărcat. Fusese arestat din nou, condamnat de data asta la cîţiva ani, dar bietul Oskar se îmbolnăvise de gălbinare şi zăcuse o lună în sanatoriul Tauber. În primele zile avusese chiar febră, şi frica lui de Hugo Drucker era atît de mare, încît în delir vorbea numai cu acest Drucker şi nu voia să priceapă că acum era bine şi pentru multă vreme închis.

Nevasta lui Drucker, care lucra şi ea la fabrica lui Oskar, fusese dată afară, şi se plîngea pe toate drumurile că moare de foame cu copilaşul ei din pricina lui Oskar Sommer, fără să-şi dea seama, inconştienta, ofta Oskar, că trăgea ponoasele nebuniei bărbatului ei. Venise o dată chiar la Minna cu băieţelul de mînă, jerpelit şi cu ochii rătăciţi, amîndoi să-i ceară să intervină, să amenințe sau să ceară ceva poate — Minna

nu știa, pentru că nu-i primise. Se uitase numai în urma lor prin fereastra salonului, dezgustată de basmaua ruptă a femeii și de hăinuțele zdrențuite ale băiatului, care călca cu picioarele lui slăbuțe marginea răzoarelor de flori, ca un netot.

Egon Tauber însă nu avea asemenea supărări... Bolnavii bogați continuau să vină la el. Moșierii, fabricanții, negustorii, toți cei care își deschiseseră prăvălii noi pe strada principală, toți cei care se îmbogățeau pe negîndite în orașele apropiate se năpusteau spre sanatoriul Tauber la orice suferință fizică.

Cîteodată, rar, cînd trecea din întîmplare, grăbit, prin mahalalele tîrgului lui, îl întristau pentru o clipă sărăcia și insalubritatea pe care le vedea acolo. Ar fi vrut ca oamenii să trăiască mai bine, o! cum să nu? ar fi vrut, dar asta nu depindea de el, și fiecare trebuia să-și vadă de treburile lui. De fapt, se gîndea el, oamenii ăștia ar duce-o mult mai bine dacă n-ar bate cîrciumile. Și i se părea că singură cîrciuma e cauza tuturor mizeriilor muncitorimii. Va să zică vina e a lor!

În general, doctorul Tauber era foarte sever față de morala tuturor. Disprețuia profund oamenii care beau, femeile care-și înșelau bărbații, menajurile care șchiopătau, pacienții care-i povesteau intimități.

Toată lumea asta de după război i se părea ciudată, nelalocul ei. Cîte bune obiceiuri dispăruseră! Cît dezmăț se ivise, începînd cu dansul în marile restaurante, cu îmbrăcămintea, care-și pierduse ștaiful, cu tinerele care veneau noaptea singure de la slujbe, cu jocul de cărți în familii! Exigența lui se zbîrlea și în fața unor lucruri mai mărunte chiar: a înlocuirii gulerelor tari cu gulere moi, a dispariției bastonului, a obiceiului de a i se spune de către regățeni „dragă doctore" în loc de „domnule doctor".

Ce oameni, ce oameni! Nu țin parcă să-și cinstească numele curate, lăsate de părinți!

În sfîrșit, spre toamnă, Katz, așa cum dorea doctorul, fără să și-o mărturisească, se mută la spitalul de stat. Pesemne că nu putea să facă nici un fel de afacere sub ochii mereu ațintiți asupra lui ai Annei Weber, și spera că la spital va putea să-și aranjeze cîștiguri suplimen-

tare, așa cum se auzea că fac mulți angajați ai statului. Unele instituții deveniseră mine de aur pentru funcționarii administrativi. În oraș se iviseră încă vreo șase trăsuri particulare, și chiar două automobile.

Anna Weber era tocmai în concediu. Tauber îi trimise o telegramă : „Vino urgent. Dr. Tauber", și ea veni a doua zi, tulburată, grăbită, nedumerită. Cînd află despre ce era vorba, respiră ușurată, dar pe chipul ei nu se citi nimic altceva decît o mare gravitate. Răspunderea ei se mărea, trebuia să-și îndoiască hotărîrea, atenția.

După ce luă totul în primire, avu o lungă convorbire cu doctorul, în care își expuse unele puncte de vedere proprii, cîteva schimbări pe care voia să le introducă în organizarea sanatoriului, cîteva concedieri pe care le propunea și cîteva economii pe care le întrevedea. Totul era bine gîndit, totul era în avantajul bunului mers al lucrurilor. Tauber era mulțumit. La plecare abia, Anna îl îmbrăcă încă o dată în acea privire fierbinte în care ardeau admirație, devotament și încă ceva, ceva mătern parcă, ocrotitor, duios.

Acum medicul și administratoarea aveau zilnic treabă unul cu celălalt. De cele mai multe ori convorbirile lor erau scurte, repezi, seci, convorbiri de serviciu. Rar, doctorul glumea. Anna avea oarecare umor, era deșteaptă, promptă, ascuțită la minte. Pe măsură ce trecea vremea, doctorul își dădea seama că poate să se ocupe numai de medicină, că treburile celelalte ale sanatoriului nu-l mai privesc, că nu are la sfîrșitul lunii decît să-și încaseze venitul, să-l ducă Minnei, care îl lua repede în mîinile ei grăsuțe, cu degete scurte, așeza hîrtiile pe categorii și le închidea în caseta de fier din dulapul de rufărie, încuiat și el la rîndul lui de două ori.

O dată, după o operație grea, Tauber simți o grozavă durere de cap. Se întinse pe canapeaua din biroul lui de director și sună. Nu veni o soră, veni domnișoara Weber. Îi făcu repede un masaj pe tîmple și la ceafă cu mîinile ei mari, repezi și pricepute, lăsă storul, ca să nu-l supere lumina, îi puse o pernă sub cap, îl acoperi cu un pled, și cînd se aplecă să-i potri-

vească pledul, lui Tauber i se păru că îi simte buzele repede, uşor, pe mîna lui. Nu făcu nici o mişcare, nesigur că fusese aşa, temîndu-se să observe lucrul, şi rămase cu pleoapele închise. Dar inima îi bătea ciudat.

În zilele următoare, Anna Weber îi ocoli privirea. El însă începu să-i urmărească mişcările, să-i aştepte vizitele în birou, s-o pîndească pe culoare, să spere s-o întîlnească la fiecare colţ. Se întreba cum de nu văzuse de la început că are o gură frumoasă, cu dinţi mari, albi, sănătoşi, că are picioare lungi, puternice, glas adînc şi poruncitor, dar şi fierbinte. Încerca să-şi aducă aminte cum îi simţise, atunci, demult, umărul în palmă, şi se ruşina de el însuşi. Şi într-o zi, cînd ridică ochii de pe un buletin de analiză şi o văzu în faţa lui pe neaşteptate, fără s-o fi auzit intrînd, rosti limpede înăuntrul lui, ca într-o străfulgerare, cu tot sîngele adunat în inimă şi în gîtlej: „O iubesc! o iubesc! o iubesc!" Înseşi cuvintele erau noi pentru el. Niciodată, nici pentru Mitzi, nici pentru Minna, nu simţise aşa ceva, niciodată nu formulase asemenea gînd.

Cu picioare şovăitoare, dădu ocol biroului, se apropie de Anna Weber, care îl privea cu ochii aceia sinceri, aprinşi, îşi petrecu braţele în jurul umerilor ei largi, îşi apropie faţa de a ei, şi uită o secundă, prima dată în viaţa lui, că el e doctorul Egon Tauber, un om stimat, respectabil, un om deosebit şi corect.

La început nimeni nu băgă de seamă nimic în sanatoriu. Era firesc ca domnişoara Weber să stea seara un ceas, două în biroul directorului, aşa cum stătuse Katz înaintea ei. Administratorul are doar de aranjat atîtea treburi cu stăpînul întreprinderii!

Abia peste cîteva luni, o soră mică, urîtă, cu nasul turtit şi picioarele prea scurte, care citea multe romane sentimentale şi vedea toate filmele care veneau în oraş, care era chinuită de gîndul că n-o iubeşte nimeni şi urmărea cu ochii ei mici şi ageri toate femeile din sanatoriu, internate sau angajate, în nădejdea să descopere ceva care să le compromită, începu să răspîndească zvonul că e ceva între doctorul Tauber şi Anna Weber.

O vreme, n-o crezu nimeni. Apoi curiozităţile deşteptate văzură că în adevăr Egon Tauber are un zîmbet nou, luminos, emoţionat, pe care nu i-l cunoscuse nimeni pînă atunci, cînd se întîlneşte cu domnişoara Weber, că seara convorbirile lor de serviciu se prelungesc cam mult în birou, că domnişoara Weber are voie să intre chiar şi în sala de operaţii cînd operează şeful, dacă vrea să-i aducă ceva la cunoştinţă, lucru nemaipomenit pînă atunci.

Întreg personalul o înconjură pe Anna Weber cu o nouă stimă, fu respectată îndoit, invidiată, bîrfită, linguşită.

Fiecare soră, fiecare medic din cei trei care fuseseră angajaţi în etape, pe măsură ce sanatoriul lua avînt, fiecare femeie de serviciu află şi povesti mai departe cunoştinţelor din oraş. Sora cu picioarele scurte şi cu nasul turtit o puse chiar la curent şi pe Berta, bucătăreasa Minnei, în nădejdea că va afla şi stăpîna, dar Berta o mustră sever că răspîndeşte asemenea bîrfeli, că poate să murdărească numele domnului doctor, care era un om cult, serios şi moral.

Nu-i spuse nimic Minnei, deoarece speră în fundul sufletului ei că sora nu minţise, că doctorul se îndrăgostise în adevăr, şi că stăpîna ei cea cicălitoare, zgîrcită şi îngheţată, avea s-o pată, să sufere puţin.

Egon Tauber căpătase o strălucire, o tinereţe pe care n-o avusese nici la douăzeci de ani. Dacă acasă era tot tăcut, şi cu personalul sanatoriului tot egal şi corect, cu pacienţii era mult mai cald, mai prietenos. Nevasta unui avocat din localitate, operată de el de apendicită, se îndrăgosti de chipul lui nou, şi doctorul se purtă cu ea cu multă delicateţe şi dibăcie pînă cînd o văzu plecată din sanatoriu. În schimb, o soră tînără, o unguroaică zvăpăiată şi frumoasă, care, văzînd că doctorul nu e inaccesibil, de vreme ce domnişoara Weber îl cucerise, vru să-şi încerce norocul şi-i făcu un fel de curte aprinsă şi făţişă, o păţi rău. Tauber o repezi aspru în faţa tuturor, şi peste o săptămînă domnişoara Weber o concedie, sub motiv de incapacitate în serviciu. Respectul pentru Anna Weber crescu şi mai mult în sanatoriu, nimeni nu cuteza să iasă din cuvîntul ei.

Egon Tauber nu mai făcea nimic altceva decît medicină: punea diagnostice și opera. Tratamentele chiar, aplicate de cei trei medici ai lui, le controla rar, cînd era vorba de un mare personaj internat. Cînd venea cineva la el să vorbească despre internare, să ceară o reducere de preț, să trateze partea bănească a unei operații, doctorul ridica din umeri glumeț și răspundea binevoitor, blajin:

— Adresați-vă, vă rog, domnișoarei directoare administrative. Eu sînt complet străin de aceste chestiuni. Va vedea ea ce poate face.

Și domnișoara Weber vedea, în adevăr, ce se putea face ca sanatoriul să nu păgubească decît atunci cînd era vorba de un interes major, de relațiile doctorului, care îi puteau fi folositoare într-o chestiune de aprovizionare, de raporturi cu Ministerul Sănătății.

Cînd erau numai ei doi, Egon și Anna, se lăsau cuprinși de o mare bucurie clocotitoare. Doctorul strîngea la piept cu patimă trupul ei voinic, se lăsa cuprins de brațele ei aproape tot atît de viguroase ca ale lui, se cufunda în privirea ei, în care citea adorație, respect, duioșie. Cîteodată se simțea mic lîngă ea, se simțea întors la copilărie, dezmierdat, ocrotit, ferit. El, puternicul, care n-avusese și nu ceruse niciodată ajutorul nimănui, nici sfatul măcar, gusta acum voluptatea slăbiciunii, destinderii, răsfățului, se simțea un fel de prunc în brațele ei, dar un prunc divinizat, temut.

La început vorbeau aproape în fiecare seară despre afacerile curente ale sanatoriului. Apoi Egon renunță să le mai afle, să le mai gîndească. Anna ajungea pentru ele, Anna se pricepea, Anna le apăra mai bine decît el chiar.

Cu capul în poala ei vastă, cu mîinile ei în părul buclat și des, care începuse să încărunțească, Egon vorbea ceasuri întregi despre operațiile pe care le făcuse, despre cele pe care trebuia să le mai facă, despre cazuri ciudate citite în reviste, despre ultimele descoperiri ale științei, și Anna îl asculta cu răbdare, cu atenție, cu interes. Tot ce spunea doctorul era minunat, era interesant pentru ea. Uneori Anna glumea, povestea lucruri de haz sau îl stîrnea pe doctor la glumă. Cîte-

odată, brusc, la o glumă a lui nu mai hazlie decît altele, ea izbucnea într-un hohot de rîs puternic, sănătos, tînăr, care umplea biroul rece al doctorului. Imediat ce şi-l auzea, Anna ducea la gură mîna ei mare şi-l privea speriată că fusese auzită de cei din spital. Era singurul ei gest copilăresc, şi doctorul avea o slăbiciune pentru el. Cînd era obosit sau îngrijorat, căuta anume, pe negîndite, s-o facă să rîdă, şi rîsul ăsta îl odihnea, îl înviora. Acasă la el nimeni, niciodată nu rîsese aşa.

Nu izbutise niciodată s-o facă să-i spună pe nume. Rămăsese pentru ea „domnul doctor", şi în ceasurile de cea mai desăvîrşită contopire trupească şi sufletească o auzea murmurînd încet, cu patimă :

— *Mein Engel !*[1]

Cu toată prudenţa, cu toată măsura lui, Tauber făcu totuşi două imprudenţe : cînd fu chemat, de două ori pe rînd, într-unul din oraşele de la nord să facă două operaţii urgente unor bolnavi a căror deplasare era cu neputinţă, în loc să ia cu el, ca de obicei, sora de la sala de operaţii, o luă pe domnişoara Weber, sub pretext că îi descurcă mai bine toate celelalte chestiuni de ordin practic care pot surveni la drum şi-i poate da şi ajutorul medical cuvenit, de vreme ce nu-şi uitase prima meserie.

Aceste călătorii aveau să fie ţinute minte pînă la bătrîneţe de cei doi îndrăgostiţi : într-una din ele, doctorul putuse, în hotelul acela străin, să doarmă toată noaptea în braţele iubitei lui, şi în a doua îşi amînaseră întoarcerea cu o zi şi hoinăriseră din zori şi pînă seara în pădurea care îmbracă dealurile din jurul oraşului, cîntînd cîntece din copilărie, scăldîndu-se în izvoare, culegînd fragi, rîzînd cu hohot.

Dar peste foarte puţin timp doctorul Tauber plătise scump aceste imprudenţe, care îi aduseseră atîta fericire. Oskar Sommer, care auzise şi el de mult, ca toţi oamenii tîrgului, despre dragostea cumnatului lui şi nu voise să dea crezare zvonurilor, pentru că asta i-ar fi tulburat implicit şi lui viaţa, şi aşa destul de agitată

[1] În germană : îngerul meu.

de goana după cîştiguri mari, de frămîntarea muncitorilor, mereu nemulţumiţi, de apropiata ieşire din închisoare a lui Hugo Drucker, de care îi rămăsese în suflet o frică bolnăvicioasă, Oskar Sommer, cînd află şi despre cele două călătorii ale doctorului în tovărăşia Annei Weber, socoti că e de datoria lui să-şi anunţe sora, pentru că familia Sommer începea să fie compromisă în ochii oraşului.

Minna cîrpea tocmai o batistă a bărbatului ei, pe care el o agăţase din greşeală de o clanţă a biroului şi o sfîşiase. Egon sigur că n-avea s-o mai poarte, dar Minna avea de gînd s-o pună aşa, cîrpită, în lada cu lucruri vechi, pe care nu le mai întrebuinţau. Oskar n-avea vreme multă, îi spuse simplu şi direct în cuvinte cuviincioase şi demne ceea ce avea de spus :

— Se pare... lumea vorbeşte... tu trebuie să fii exigentă şi demnă, aşa cum au fost părinţii noştri.

— E sigur ? întrebă Minna cu faţa crispată de furie.

— Sigur ? ! Cine poate fi sigur ? Numai ei doi pot fi siguri de adevărul lucrurilor sau de contrariu. Se spune, şi e destul ca onoarea familiei să fie pătată.

Mina, ca şi cum abia în clipa aceea ar fi priceput bine ce i se spusese pînă atunci, sări în picioare, aruncă batista la pămînt, o călcă furios, mărunt, cu pantofiorii ei mici şi laţi, ocărî tare cu cuvinte pe care Oskar nu credea că sora lui le cunoaşte, pomeni de dracu şi de bărbatul ei mîrşav, o numi pe domnişoara Weber căţea bătrînă şi ţărancă pocită, apoi se aşeză plîngînd, istovită, în acelaşi fotoliu.

Oskar plecă trist, dar ce putea face ? Trebuia să plece, îl aşteptau treburile, şi nici nu i-ar fi plăcut să dea ochii în clipa aceea cu doctorul, pentru care avea un fel de respect amestecat cu teamă.

Cînd Egon veni acasă, îşi găsi nevasta în acelaşi fotoliu, cu ochii roşii, suspinînd încet, cruntă şi cu o expresie rea, cîrpind batista pe care în furia ei de adineauri o rupsese în şi mai multe locuri.

— Ce ai, Minna ? se sperie el. Un cuţit îi trecu prin inimă : „A aflat !", dar se cuvenea s-o întrebe, nu se putea să n-o întrebe, cu teama că ştie tot şi cu nădejdea că e poate vorba de cu totul altceva.

— Nimic ! răspunse ea cu dinții strînși.

— Ai plîns ?

— Eu ? Nu !

Doctorul se întrebă dacă trebuie să stăruie sau nu, și preferă să intre în biroul lui. Peste o clipă, vocea Minnei sună aspră și seacă, ca în fiecare seară la ora mesei :

— Egon ! La cină !

Era doar ceasul opt !

— Ce e cu tine ? o mai întrebă o dată doctorul, peste farfuria cu supă. Minna avea acum un aer de martir, care parcă totuși nu s-a resemnat de tot.

— O femeie poate să aibă suferințe adînci cîteodată, răspunse ea fără culoare.

— Și bărbatul ei nu trebuie să le știe ?

Minna ridică din umeri și zîmbi ironic.

Egon nu stărui. Era sigur acum că Minna aflase, că Minna știa. Își simțea sîngele înghețat în trup, picioarele — ca de plumb sub masă, ca țintuite de dușumea, capul — gol de gînduri și totuși greu și el, de plumb și el.

Tot timpul mesei nu mai rostiră nici un cuvînt. Apoi doctorul puse șervetul pe masă, cu mișcarea obișnuită, se ridică fără zgomot și intră iar în biroul lui. Minna plecă în dormitor.

Ce avea să facă acum ? În adevăr, ce avea să facă ? De trei ani, de cînd începuse legătura lui cu Anna Weber, nu se gîndise niciodată ce s-ar întîmpla dacă ar afla Minna. Întorsese spatele acestui gînd, ca atîtor altora în legătură cu ea în timpul căsniciei lor, care împlinea acum douăzeci de ani. Se gîndise la început că poate nu e destul de corect față de Anna, că el, om însurat, să-i strice viața, cu toate că Anna trecuse de treizeci de ani și era nemăritată cînd începuse dragostea lor, dar își răspunsese că Anna știuse de la început că doctorul e legat prin căsnicie de altă femeie, și ea singură, deliberat, fără reticențe, îl iubise și așa, și nu șovăia să i se dăruie. De fapt, se gîndise el atunci mai departe, el și Anna erau vinovați față de Minna, nu ea față de ei. Dar de vreme ce Minna nu știa nimic, nu suferea. Dacă n-o făcea să sufere, cu ce o păgubea ? Și așa se încheiaseră atunci problemele lui de conștiință.

Acum însă lucrul era grav. Minna știa, suferea. Cu ea îl însurase acum douăzeci de ani tatăl lui, și făcuse bine, făcuse un lucru înțelept. Averea de azi a doctorului se clădise pe temelia zestrei nevestei. Acum nu mai avea nici o scăpare, acum, dacă Minna suferea, trebuia să se despartă de Anna Weber. Tot ce aflase, tot ce dobîndise în ultimii ani, acea fericire plină, sentimentul că e înțeles, ajutat, zeificat, că e tînăr încă, că e frumos, că e perfect, că și el poate cheltui, că are un suflet din care cheltuiește darnic aveau să piară o dată cu Anna. Cu tîmplele strînse în pumni, cu coatele sprijinite de masa de scris, în care le înfigea ca niște cuie, cu ochii închiși ca din pricina unei grozave dureri de cap, Egon simțea că trăiește cel mai greu ceas din viața lui. În tinerețe nu avusese asemenea încercări, și acum, după patruzeci de ani, destul de aproape de cincizeci, descoperea că e vulnerabil, că are un suflet care i se zbătea în piept ca într-o închisoare, că abia acum e gata să ia cea mai grea hotărîre din viața lui, și o va lua, cu prețul întregii și tîrziei lui bucurii. Voia să-și aducă aminte că e un om curajos, că fusese totdeauna curajos și hotărît, că nu se cuvenea să se dezică acum, că acceptase cu ochii închiși căsătoria pe care i-o hărăzise taică-său, că era dator să fie consecvent cu faptele lui, dar își aducea aminte în același timp că atunci cînd se hotărîse la viața asta nu avusese revelația alteia, nu știa că se poate trăi, se poate simți altfel.

Se întrebă în același timp, silindu-se să ocolească acest gînd, ce va deveni sanatoriul fără domnișoara Weber, cum se va descurca el singur acum, după ce se deprinsese atît de bine să nu se mai ocupe decît de medicină, să fie sigur că nimeni nu-l fură, nimeni nu-și neglijează treaba, nimeni nu doarme la postul lui. Pe cine va angaja? Cum va ține oamenii în mînă, pentru că, de fapt, Anna Weber fusese dintru început angajata lui și, chiar cînd el nu știa încă, ea veghea asupra tuturor, ea, doar, îl descoperise pe Schuller. Intrase tînără de tot în slujba lui, intrase cînd avea douăzeci de ani, și toată tinerețea ei, întîi neștiută de el, nebăgată în seamă, îl servise, îl iubise,

Dar se desprindea de gîndurile astea, luat de valul altora, de amintirea ceasurilor în care Anna îl asculta dezghiocîndu-şi gîndurile cele mai intime, problemele profesionale pe care nu avusese pînă atunci cui să le mărturisească, cele pe care le păstra avar şi nu le încredinţa medicilor cu care lucra, cele pentru care Minna nu avusese niciodată urechi. Se vedea culcat cu capul pe genunchii ei puternici şi se gîndea că n-are să mai stea niciodată aşa.

Dar soluţie nu era, soluţie nu putea găsi. Minna aflase.

Tîrziu, la ceasul la care altădată dormea, cineva sună şi, în acelaşi timp, bătu grăbit, puternic, la uşa de la intrare. Cu ochii împăienjeniţi, cu capul năuc, cu picioarele împleticite, doctorul se duse să deschidă. I se întîmpla foarte rar să fie deranjat noaptea. De obicei, domnişoara Weber, chemată cea dintîi de la ea de acasă, căuta să soluţioneze cu medicul de serviciu accidentele care se puteau ivi după ora 9 seara, ca să-l cruţe pe şef.

Era sora de gardă, care, speriată, îl chema pe doctorul Tauber pentru o operaţie urgentă : o femeie fusese adusă aproape în comă, cu o sarcină anormală.

Tauber ieşi din casă ca un somnambul. Străbătu aleile umede ale parcului, nu simţi mirosul puternic al teiului înflorit, nu văzu chipurile disperate ale soţului şi mamei pacientei, trecu pe culoarele cunoscute lovindu-se de hîrdaiele mari cu plante de la coturile lor şi intră în sala de operaţii, în care luminile cele mari erau aprinse şi instrumentele fierbeau. Se spălă pe mîini, îşi puse mănuşile, şi faţa lui păstra expresia tulbure pe care o avusese cînd ieşise din casă.

Pacienta, o femeie tînără, frumoasă poate pînă în ceasul acela, avea un chip vînăt-pămîntiu, iar pieptul îi sălta inegal sub narcoză.

Tauber se uită lung la sora care îl ajuta, ca şi cum nu o cunoştea bine, ca şi cum se întreba unde mai văzuse el vreodată faţa asta, şi stătu cu mîna ridicată, gata să taie, stătu aşa, încremenit.

— Haide ! începe ! auzi un glas şuierat în spatele lui, şi tresări tot cînd recunoscu glasul domnişoarei Weber. Aplecă faţa acoperită de mască şi tăie.

— Ce faci? răsună încă o dată glasul ei, de data aceasta poruncitor, așa cum răsuna zilnic pe culoare, în camera de gardă, la cancelarie și în bucătărie, așa cum nu se ridicase niciodată pentru el.

Se opri și-și aplecă fața și mai tare. Tăiase greșit. Sîngele gîlgîia în bazinul femeii.

O clipă, doctorul simți că amețește, i se păru că se prăbușește, apoi se dezmetici, prinse vasele, își continuă lucrul, isprăvi. Se simțea muiat tot, din cap pînă în picioare, de o sudoare rece.

Bolnava fu scoasă pe o targă și dusă în odaie. Starea ei era mai gravă decît înainte de operație. Copilul era și el sufocat, i se făcea respirație artificială într-un colț al sălii.

Bîjbîind, ca orb, doctorul ajunse în biroul lui. Domnișoara Weber îl urmă.

— Ce e de făcut acum? șopti el ca în vis.

— Transfuzie! răspunse ea scurt.

— Adevărat.

Uitase. Anna Weber ieși pe vîrfuri, se duse să transmită porunca, să trimită acasă rudele bolnavei, mințindu-le că totul merge bine, ca să-l cruțe pe doctor de întîlnirea cu ele, și se întoarse tot în vîrful picioarelor.

Înveli spatele plecat al medicului cu șalul ei, îi frecă mîinile înghețate, îi dădu să bea o poțiune calmantă, îi netezi ușor, repede tîmplele reci. Tăcea, nu întreba nimic. Din sfert în sfert de ceas se ducea să aducă noutăți de la patul bolnavei.

Peste vreo oră, doctorul se ridică drept, grav, calmat parcă, și se duse și el la patul pacientei. Cu liniștea lui obișnuită, cu glasul clar și precis, pe care îl cunoștea toată lumea, ceru, dădu ordine scurte, luă măsură după măsură, făcu tot ce era cu putință, tot ce nu încercase încă niciodată, tot ce putea trece ca un fulger prin mintea unui medic care cutează. Din cînd în cînd numai, ridica privirea albastră și și-o cufunda în ochii domnișoarei Weber, ațintiți asupra lui necurmat, ca și cum ar fi sorbit putere din ei.

Niciodată Egon Tauber nu ucisese un pacient. În seara asta fusese gata s-o facă dacă Anna Weber nu l-ar fi oprit la timp.

Către ziuă, bolnava își recăpătă pulsul. Picioarele ei, vinete și înghețate, începură să se încălzească. Inima bătea aproape regulat.

Tauber îi mai făcu o transfuzie, se uită la pruncul roșu și cu piele creață, care mieuna slab în leagănul lui, și ieși din odaie. Anna Weber îl urmă. Intrară din nou amîndoi în biroul în care lampa, rămasă aprinsă, părea palidă pe lîngă lumina albăstruie a zorilor. Se îndreptă spre fereastră și-și trecu brațul pe după umerii Annei. Simțea trupul ei mare de cal, care trage în ham fără să obosească, lipit de el. Priviră așa, tăcînd, dimineața ce destrăma ceața grădinii și deslușea turnurile negre ale cetății.

Tîrziu, Anna Weber întrebă încet, cu glasul ei obișnuit :

— E necesar să plec, să-mi caut altă slujbă, nu-i așa ?

— Tu ? Niciodată ! răspunse tot atît de încet doctorul cu o ardoare nemărginită, și-i strînse capul la piept.

Hotărîrea lui era luată.

O singură dată îi vorbi Minna deschis despre Anna Weber bărbatului ei. După săptămîni de suspine, de tăceri bosumflate, de bodogăneli neînțelese, de aluzii ascuțite, îl întrebă într-o seară, în odaia de dormit :

— Această Anna Weber, acest cal cu picioare lungi, e îndrăgostită de tine ?

Doctorul o privi aspru :

— Mă respectă și aduce servicii mari sanatoriului.

Minna rînji amar :

— Dar tu, tu o respecți ?

— Fără îndoială.

— Oamenii spun că între voi ar fi...

Dar nu apucă să isprăvească. Bărbatul ei se ridică în picioare, negru, amenințător. Niciodată nu i se păruse că e atît de înalt.

— Minna, niciodată, auzi, niciodată să nu mai repeți cuvintele astea ale oamenilor. Domnișoara Weber e o femeie minunată, o funcționară admirabilă, merită stima ta și a orașului întreg. Fără ea, sanatoriul nostru s-ar

ruina. Colaborez cu ea perfect și nu vreau să aud despre colaborarea asta nici un cuvînt urît. Lumea bîrfește pentru că ne merge bine, pentru că știe că datorită ei ne merge bine. Ai înțeles ?

Nu spusese nici un cuvînt greu, dar fiecare frază a lui sunase ca o măciucă peste capul Minnei. Așteptase de mult convorbirea asta, era pregătit pentru ea, era înarmat, se hotărîse doar din noaptea operației aceleia, și asta era hotărîrea lui.

În clipa aceea Minna îl crezu. Îl crezu încă o bucată de vreme, apoi îndoielile începură s-o cutreiere iar. Chiar dacă Anna Weber nu era iubita bărbatului ei, el se înțelegea bine cu ea, și asta nu putea suferi nevasta. De ce să aibă bărbatul ei ceasuri bune în afara casei lor, cînd ea, Minna, nu avea decît această casă, cu cămara ei, cu caseta de bani din dulap, cu cutia de bijuterii din ladă, cu mîncarea de la prînz și seara, și frișca de pe cafeaua cu lapte ? Să se mărginească și el la aceste bucurii ale casei și la ceasurile de muncă de la sanatoriu, în care un bărbat serios trebuie să fie sever, uscat, rece, cum e orice om care face o treabă. Apoi, orașul vorbea, chiar dacă nu era adevărat, lumea socotea că este, și tot orgoliul ei se răzvrătea.

Doctorul Tauber deveni mult mai atent cu nevasta lui. Asta făcea parte din planul întreg cu care își liniștea conștiința. Îi cumpăra mai des stofe și mătăsuri scumpe, o ducea în fiecare duminică, cu regularitate, în vizite, străbătînd orașul cu ea la braț, o lua peste vară la băi, la Herculane, să-și îngrijească picioarele bolnave, și voise să-i cumpere o trăsură, lucru pe care ea îl refuzase cu tărie. Nu-i mai trebuiau și doi cai, și un vizitiu de hrănit ; viața era și așa destul de scumpă.

În schimb, Minna îl cicălea cu mult mai multă pasiune și venin decît înainte. Foarte des, în bodogănelile ei zilnice, se amestecau aluzii străvezii la „țăranii care miros a pămînt, deși au venit la oraș de douăzeci-treizeci de ani", la „oamenii care știu să-ți intre sub piele, pentru că sînt neam de slugă", la „femeile cu picioare lungi și groase ca stîlpii de telegraf" ; dar Egon se făcea că nu le aude, că nu știe la adresa cui sînt aruncate,

că nici nu bănuiește că domnișoara Weber ar avea o legătură cu aluziile nevestei lui.

Anna Weber nu avea nici blănuri, nici bijuterii, nici bani la păstrare, nici rochii elegante. Doctorul nu se gîndea niciodată să-i facă vreun dar, și orașul, văzînd-o mereu în hainele ei simple și lipsite de frumusețe, încetase să creadă că e iubita unui om bogat ca doctorul Tauber, a cărui nevastă era atît de răsfățată. Era mai verosimilă presupunerea că e o foarte bună funcționară și, cel mult, că are ea un soi de adorație neîmpărtășită față de șeful ei. Cel puțin bîrfelile tîrgului nu mai alimentau atît de des bănuielile nevestei.

Din cînd în cînd, Minna venea pe neașteptate în sanatoriu, cu un pretext oarecare, și intra brusc în biroul bărbatului ei. Îl găsea cufundat în fișe, în registre, în consult cu ceilalți medici. Stăpînindu-și tresărirea de neplăcere, el îi vorbea politicos, rece, ca un om întrerupt din treburi însemnate. O dată îl găsise singur cu domnișoara Weber, așezați de o parte și de alta a mesei, discutînd aprins despre o serie de medicamente care trebuiau comandate. Minna simți că se face liniște înăuntrul ei, dar păstră o față încruntată și ostilă, și se purtă cu domnișoara Weber ca întotdeauna cînd o întîlnea în curte sau pe stradă, cu un dispreț superior de patroană.

Pe Egon îl enervau și-l speriau ca o amenințare vizitele astea. Nu-i spuse Minnei nimic după ziua în care îl găsise cu Anna Weber, așteptă să-l mai deranjeze de două ori, o dată la căpătîiul unui bolnav și altă dată în sala de consultații, ca, acasă, să-i facă unul dintre acele scandaluri rare, în care nu rostea insulte, dar își dezlănțuia glasul cu atîta putere și dovedea o atît de clocotitoare furie, încît Minna tăcea pe urmă ca un șoarece, două săptămîni. Nevasta lui n-avea ce căuta în sanatoriu, nevasta lui avea domnie deplină asupra casei lor, asupra vieții lor de familie, și dacă pătrundea în viața lui de medic, nu putea decît să-l păgubească, să-l întrerupă de la datorii și să atragă asupra lor batjocura orașului, care avea să considere că Minna Tauber își controla bărbatul, că menajul Tauber era nefericit.

Ultimul argument era convingător pentru Minna. Părerea lumii o costa mai mult decît orice altceva. Tocmai acum, cînd doctorul o răsfăța mai mult decît în tinerețe, cînd toată lumea o invidia pentru bogăția, pentru tihna în care trăia, pentru darurile pe care i le făcea Egon, cînd tot orașul socotea că sînt o familie atît de unită, atît de onorabilă. Părinții ei doar trăiseră respectați de tot tîrgul, și familia profesorului Tauber fusese și ea stimată.

Minna încetase de a se mai duce la sanatoriu. Urmărea prin fereastra salonului geamurile, ușile spre curte ale clădirii cu bolnavi, bombănea încet pentru sine „cine știe?! cine știe?!" și încerca să se îngrijească mai mult, mai bine, ca să n-o slăbească, să n-o îmbătrînească supărările astea. Începuse să gătească pentru ea, suplimentar, mîncări mai grase și mai dulci, să mănînce mult mai substanțial la zece și la cinci, să stea mai mult în pat dimineața, să-și cumpere chiar o cremă pentru obraz, ca să nu se zbîrcească. Toate lucrurile astea îi făceau plăcere, îi dădeau un sentiment de stăpînire, de importanță. Își spunea: „Eu sînt soția respectată, eu mă scald în huzur, și dacă nenorocita aia cît un cal își dă sufletul și toate puterile pentru că îl adoră, treaba ei — trăiește cu o leafă potrivită, se istovește și îmbătrînește muncind, rămîne nemăritată, nu e poftită în nici una din casele mari din oraș, și mîine-poimîine o s-o picnească oboseala sau vreo boală și are să se retragă din lucru fără pensie. Cîți ani să aibă acum? Vreo patruzeci. Eu, la cincizeci de ani ai mei, arăt mai bine, sînt mai frumoasă și mult mai elegantă."

Singura frică a Minnei rămăsese ca domnișoara Weber să nu fure sanatoriul, dar nimeni nu-i adusese la ureche vestea că pusese bani la bancă sau că își cumpărase casă. Nu, neghioaba asta n-avea nici un fel de prudență, nici măcar nu-și cumpărase un palton nou de cînd o cunoștea. Poate că trimitea acasă, la țară, cine știe?! Dar Minna auzise că părinții Annei muriseră de mult și că ea nu mai avea rude apropiate acolo. Pesemne că Anna nu-și făcea parte din banii lui Egon, din banii ei, ai Minnei și ai lui Egon. Dar îi făcea

plăcere s-o bănuie mai departe, s-o învinuiască, s-o urîţească, ca s-o poată urî mai mult, ca s-o poată dispreţui întemeiat, ca s-o poată bîrfi pe ocolite, cînd vorbea cu Egon.

Domnişoara Weber însă nu avea asemenea preocupări. Ea ardea de grija bunului mers al sanatoriului şi trăia cu ochii aţintiţi asupra doctorului Tauber; aştepta să-l vadă zîmbind, prevenea orice încruntare a sprîncenelor lui, încerca să-l cruţe de oboseli şi să-i aducă un venit din ce în ce mai mare. Despre nevasta lui nu avea o părere bună. O dispreţuia în fundul sufletului ei pentru viaţa de animal pe care o ducea, pentru indiferenţa pe care o avea faţă de bărbatul ei, un om extraordinar, care merita devotament şi jertfe. Cîteodată, în gîndul ei, cînd o vedea ieşind la plimbare, scurtă şi grasă, legănîndu-se pe picioarele ei mici, bine îmbrăcată şi cu mutra ei satisfăcută şi importantă, îşi spunea: „Uite, ploşniţa!" Dar faţă de medic nu pomenea niciodată nimic de soţia lui, ca şi cum ea n-ar fi existat. Cînd o întîlnea, era foarte politicoasă, îi spunea „onorată doamnă" şi-i răspundea ca un funcţionar corect unui şef.

Pricepea foarte bine că doctorul o luase de nevastă, avusese doar avere, şi el trebuia să-şi înceapă cariera cu bani. Păcat numai că n-avusese noroc de o nevastă mai iubitoare, mai aproape de el, care era atît de sus.

O singură dată se ivise un nor peste seninul dragostei dintre ea şi doctorul Tauber.

Un vecin al Annei, un funcţionar la Poştă, văduv de cîţiva ani, cîntărise hărnicia, seriozitatea domnişoarei Weber, nu dăduse nici o crezare bîrfelilor tîrgului, pentru că nu văzuse pe nimeni intrînd vreodată la ea, şi se gîndise că s-ar potrivi de minune cu femeia asta gospodină, care aducea acasă şi o leafă. Îşi mărturisise pesemne năzuinţa şi altora, şi cineva îi scrisese doctorului Tauber o anonimă, în care îl vestea că domnişoara Weber se mărită cu domnul Hauptmann.

Doctorului îi îngheţase inima. Nu credea o iotă, era sigur că Anna lui îl adoră, îl preferă universului întreg, lui Dumnezeu chiar, că nu poate trăi fără el cum n-ar putea trăi fără aer, dar simţea nevoia, ca orice om care iubeşte, să i-o mai spună şi ea, să i-o jure, să i-o repete!

Cu scrisoarea infamă tremurînd puțin în degetele lui lungi, o întrebase rîzînd, privind în lături, fără nici un fel de introducere :

— Te măriți cu domnul Hauptmann ?

Anna înlemnise întîi, apoi se înfuriase strașnic :

— Eu ? Eu să mă mărit ? Poți s-o crezi ? Poți să mă întrebi, domnule doctor ?

El rîsese iar, ca de o glumă :

— E ceva adevărat din toate astea ? Te-a cerut ?

— Da, m-a cerut de două ori, dar l-am refuzat.

— E un om cumsecade, bun ? Are o carieră ?

— E și bun și cumsecade, are și o slujbă frumoasă, dar nici nu mi-a trecut prin gînd. Îți jur că nu mi-a trecut prin gînd ! Cum mă poți întreba așa ceva ? Cînd... cînd te iubesc pe dumneata ! Poate vreun om din lumea asta să se asemene cu dumneata, *mein Engel ?* Cînd sînt atît de fericită lîngă dumneata !

— Ar fi fost o cumplită decepție pentru mine, Anna ! își deschise sufletul Tauber.

Apoi dădu foc scrisorii ticăloase și o ținu aprinsă deasupra scrumierei. Era satisfăcut, era liniștit pe deplin. Îi dăruia atîta Annei !

În seara aceea, doctorul Tauber se răsfăță un sfert de ceas mai mult decît de obicei cu capul pe genunchii ei.

Dar seara, lîngă Minna, se gîndi serios că dacă acel anonim îi scrisese lui scrisoarea infamă, înseamnă că erau oameni în oraș care se încăpățînau să-l creadă legat de Anna, și că era nevoie de mai multă prudență, de o prudență nemărginită.

Fu și mai rece cu ea în public.

Altă dată, lui Egon Tauber i se întîmplase ceva ciudat și neliniștitor. Avea în sanatoriu un bolnav vorbăreț, indiscret, supărător de comunicativ, un om din alt oraș, care nu cunoștea lumea de aici, se informa despre toate, se mira bucuros de tot ce afla. și în zilele în care n-avea febră își tîra pîntecul bandajat dintr-o odaie în alta, ca să comenteze ziarul, să mai afle ceva, să-și mai bage nasul în vreo poveste străină cu oase frînte, cu apendice purulente, cu anestezii dificile.

Tauber își făcea contravizita de după masă în sanatoriul liniștit. Era toamnă afară, ploua. Bolnavii dormitau

amorțiți. Medicul intră în odaia vorbărețului, cu zîmbetul profesional pe chip, cu mînecile suflecate peste mîinile lui mari și frumoase, cu pas sigur și ușor, urmat de medicul de serviciu și de două surori.

Pacientul avea febră, era mai vorbăreț decît oricînd.

— Ce spui, domnule doctor, a venit toamna, a venit de tot ? Nu ? O să mai avem zile cu soare ? Eu abia le aștept, să mă plimb în raiul ăsta al dumitale, în parcul ăsta minunat, de care n-am avut parte cînd am venit, bolnav.

Tauber, cu același zîmbet convențional, îi luă pulsul, tăcut. Pacientul nu-și găsea liniștea.

— Mîine vine nevasta mea să mă vadă. Am primit ieri o telegramă.

Tauber, amabil, avu aerul că se bucură.

— Da, vine doamna ? Îmi pare foarte bine. Asta are să-ți ridice tonusul vital.

Încurajat, bucuros, bolnavul se însufleți și mai tare. Din fundul febrei lui răsări, încurcată, amintirea unor zvonuri pe care le auzise în ajun și nu le pricepuse bine. Cu un aer de tristețe îngrijorată, rosti :

— Dar dumneata, domnule doctor, ce am auzit ? Divorțezi ? Îmi pare foarte rău, foarte rău !

Medicul de serviciu nu-și putu opri un zîmbet pe chipul lui tînăr, proaspăt, și cele două surori plecară ochii. Tauber, cu fața nemișcată, numai cu apele albastre ale ochilor dintr-o dată negre, răspunse sec :

— Eu ? Nu. E o eroare. Cine semnează analiza asta ? Să se mai facă o dată !

Și ieși demn din odaie.

Mai tîrziu, în biroul lui, rezemat de canatul ferestrei, cum stătea de cîte ori îl răscoleau gînduri neplăcute, se întreba de unde putuse porni zvonul acela din gura stupidului personaj. Se aștepta oare lumea ca el să se despartă de Minna, să se căsătorească cu Anna Weber ? Dar el nu se gîndise niciodată la așa ceva. Cum era cu putință ? Ce om serios, așezat, cu nume bun divorțase vreodată în orașul acesta ? Dar ar fi fost un scandal, ar fi fost o grozăvie, ar fi pierdut încrederea clientelei lui băștinașe ! Taică-său s-ar fi întors în mormînt pe partea cealaltă. Și pe urmă, încurcăturile, zestrea Minnei, care ar fi trebuit să fie restituită, gaura uriașă pe care ar fi

făcut-o în bugetul lui defalcarea asta. Şi Minna ar fi acceptat parcă? Ar fi început un proces nesfîrşit, cu înfăţişări la tribunal, cu amînări, cu darea pe faţă a motivului adevărat al divorţului, adică patima lui nelegală, cu proteste din partea Minnei, cu datoria de a-i plăti o pensie alimentară cine ştie cît de mare. Şi Oskar, care era inferior lui şi ca situaţie, şi ca trecut, şi ca fire, ar fi avut tot dreptul să-l umilească, să-i reproşeze pe toate drumurile că-i nenorocise sora, că Minna, ca femeie divorţată, n-avea să mai fie primită în casele în care de drept avea acces.

Nu, nu se gîndise niciodată la divorţ, nici măcar în noaptea aceea grozavă cînd era să ucidă la operaţie o femeie, şi nici n-avea să se gîndească vreodată. Un om serios, un sas corect, un descendent dintr-o familie veche şi onorabilă nu-şi lasă nevasta, nu divorţează. Asta pot să facă numai oamenii ăştia de acum, lipsiţi de simţul moralei şi al răspunderii.

El îşi împărţea conştiincios viaţa între sanatoriu, în care erau operaţiile şi Anna, şi casa lui, în care îşi avea tabieturile, biblioteca, patul conjugal mare şi comod, baia cu tot dichisul, Minna, care veghea la bunul mers al gospodăriei. Şi una, şi cealaltă erau ale lui, Anna şi Minna, erau proprietăţile lui, bunurile lui, pe el îl slujeau, şi casa şi sanatoriul erau averea lui, în nici una nu concepea că poate să intervină vreo schimbare care să le deranjeze aşezarea, rînduiala.

Ar fi putut viaţa lui să fie mai fericită, mai plină? Nu se întreba. Bucuriile lui, cîntărite cu gramul, cumpărate cu eforturi mari, trebuia să dureze cît timp va dura şi el, să nu se isprăvească înainte de sfîrşitul vieţii lui.

Trebuie să fie conform cu el însuşi, cu părinţii lui, cu morala tîrgului, cu propria lui faimă de om corect, sclavul ei nefericit. Şi nu gîndea, nu gîndise, nu întrevedea nici acum nimic din toate astea, nici o imagine din viaţa lui, aşa cum ar fi putut fi ea dacă ar fi avut curajul să fie mai puţin „corect", corect în ipocrizie, în toată acea falsă construcţie în care dragostea îl adîncise şi mai tare.

Pe aleea plină de băltoace tulburi, cafenii săltau broscuţe mici, verzi şi se cufundau cu voluptate în ochiurile de apă murdară. La capătul aleii, lîngă casa lui, Berta, cu

un șal pe cap, se căznea să adune rațele care îi scăpaseră din coteț, pesemne, și se răspîndeau printre tufișuri. Frunzele sălciei celei mari și despletite atîrnau ca niște petice vechi, murdare, sau cădeau fără curaj, încet, șovăind, în aerul ud. Toate îi păreau urîte lui Egon, urîte și grozav de triste. La ce bun să fi făcut un parc atît de mare și frumos, să ai o casă atît de roz și cu multe terase, să ai rațe și Dumnezeu mai știe ce, toate lucrurile pentru care mintea lui se încorda de dimineață pînă seara, la ce bun să stea veșnic alături de Minna și departe de Anna, toate nopțile, toate prînzurile, toate duminicile și vacanțele vieții lui, să facă atîtea eforturi ca Minna să se creadă fericită, ca lumea să-i socoată fericiți, dacă aceeași lume, pentru care făcea atîtea sacrificii, continua să-l bănuie, să-l știe, să-l judece, să rîdă poate de el?! Tauber nu distingea aici nici o urmă din propria lui vină, nu vedea nici o ieșire, ci acuza universul întreg că îi făcea zadarnice eforturile de a minți bine.

De ce nu-l credeau, cînd totul era atît de bine ticluit? Pînă și atitudinea lui față de domnișoara Weber se schimbase de mult. În clipele cînd erau oameni de față, nu-i mai zîmbea atît de deschis și nu se mai agăța de privirea ei cînd nu erau singuri, și ea pricepuse, acceptase tacit această schimbare, o găsea dreaptă.

Ce nu făcea el pentru Minna, nevasta lui? Făcuse vreodată ceva pentru Anna Weber? Și gîndul acesta nou îl izbi cu o cruzime deosebită. Anna se mărginea la leafa ei de atîția ani, nu-i făcuse niciodată nici un dar, era poate strîmtorată, știa că trimite lunar unui nepot, care învață la liceu, ceva din leafa ei, știa, deși nu fusese niciodată la ea acasă, tot ca să nu dea de vorbit nimănui, că nu are o locuință bună și plătește o chirie mare, dar era atît de deprins să primească de la ea, s-o vadă fericită numai cînd își rezema tîmpla de umărul ei, încît nu se gîndise niciodată să afle nici măcar cînd e ziua ei de naștere. La Crăciun numai îi dăruise, de două ori în ultimii ani, cîte o carte, pe care Anna o primise ca pe un dar de preț. Nu, lumea era urîtă, urîtă și murdară, ca peisajul ăsta ploios și noroios care se întindea acum în fața lui. Și deodată, peste liniștea încremenită din jurul lui, din

fundul ei parcă, din subsolul sanatoriului, de la bucătărie sau de la cămară poate, izbucni rîsul puternic, sănătos al Annei Weber, clocoti, răsună. Doctorul respiră adînc. Numai ea știe să rîdă așa ! Zîmbi și el, cucerit de hohotul ei, și se scuturâ de gînduri. O idee nouă, atît de nouă, că doctorului i se păru că nu poate răsări din el, îl fulgeră.

De ce n-ar face acum un act de curaj, un act mare, de vreme ce lumea tot cîrtea pe socoteala lui ? Voia de mult să ridice în fundul grădinii, în partea în care se cultivau acum cartofi, o casă mică, pe care s-o închirieze. Să clădească casa aceea, s-o închirieze Annei Weber, și s-o determine, fără s-o jignească, să primească chiria de la el, pe ascuns. Imediat, în mintea lui începură să se croiască alte planuri. Cum avea să facă totuși ca lumea să știe că Anna Weber plătește chirie ? Fără îndoială, avea să răspîndească părerea că Anna locuia prea departe de sanatoriu și pentru bunul mers al lucrurilor era mai practic să stea la un pas. Era și inuman ca femeia asta să fie sculată noaptea, iarna și vara, și adusă la clinică, dacă era nevoie de ea, și doar toată lumea știa că doctorul Tauber e un doctor uman. Despre asta puteau vorbi toți pacienții lui bogați, pe care îi opera cu atîta grijă.

Cum avea să facă totuși cu chiria ? Să dăruiască Minnei căsuța asta, ca Anna să vină să-i aducă chiria ei, în fiecare lună ? Nu, era mai bine ca Anna să ducă acești bani, primiți pe ascuns de la el, la banca Moser, unde doctorul avea cont, și să-i depună pe numele lui. Așa avea să afle tot tîrgul. Actul lui de curaj se schimba într-un act de prudență în plus, cu dovada asta nouă, publică, că între el și administratoarea spitalului sînt rapoarte negustorești precise și corecte, și opinia publică avea să se clatine.

De ani de zile, de cînd începuseră legăturile lui Tauber cu domnișoara Weber, Oskar Sommer nu avusese niciodată o discuție cu el în această privință. Oskar era încîntat că e invitat la mesele din ce în ce mai rare date de doctor, că face acolo cunoștințe importante, era încîntat că cumnatul lui, poate cu intenție, nu-l grăbește cu datoria făcută cîndva pentru construcția primei lui fabrici (acum mai avea una în orașul învecinat), datorie din care

nu plătise pînă acum decît jumătate şi pe care avea, firește, s-o achite în întregime, cînd avea să sfîrșească cu toate investițiile. Mulțumea în gînd lui Dumnezeu că purtarea doctorului cu nevasta lui devenise mult mai caldă, că ea părea o femeie răsfățată în ochii întregului oraș, că, concret, nimeni nu putea găsi un cusur purtării doctorului Tauber. Asta îl ajuta să păstreze bunele raporturi cu el.

Oskar mai avea o bucurie : Drucker, muncitorul care se revoltase pe vremuri, în fabrică, murise în închisoare înainte de a ieși, de trai prost, de tuberculoză se spunea. După curbele de sacrificiu, după impozitele noi și grozave care se puseseră în cîrca lefegiilor, după șomajul care se ivi în urma închiderii cîtorva fabrici, el putuse angaja mînă de lucru la un preț scăzut. Se operaseră în țară și în oraș chiar arestări, și după o răbufnire de revoltă oamenii lui lucrau acum așa cum îi plăcea lui, ore nenumărate. Angajase și copii, pe un preț de nimic, și-i pusese la secția de curățat piei, unde aveau destul spor.

Aflase că nevasta lui Drucker căpătase un post la gară, dar știa de mult că șeful gării îi e inamic politic. Oskar făcea politică, și șeful gării făcea parte din partidul vrăjmaș. Nemernicul ăsta de șef, după ce avea doi copii ai lui, avusese gustul ciudat să plătească taxele de liceu și copilului afurisitei ăsteia ! Oskar bănuia că șeful trebuie să fi avut anumite legături cu femeia aceea rea de gură, slabă, cu ochii enormi. Îi mergea bine lui Oskar, n-avea de ce să se plîngă, și, deși nevasta îi murise într-un accident de automobil, la lacul Balaton, deși copiii creșteau departe de el, într-un internat, el se îngrășa, arăta bine și fălos, ca un fabricant important ce începea să fie.

De altfel, întregii familii îi mergea bine. Minna, deși îl sîcîia necurmat pe Egon, deși scotea și întindea în jurul ei aproape o dată pe lună amintirile familiei, documente și obiecte vechi, din care se vedea bine că străbunii ei fuseseră breslași cu vază în oraș și numai datorită unui accident tatăl ei ajunsese administrator de moșie (ceea ce făcuse bine și cu spor, dovadă averea lui), Minna și ea era de fapt mulțumită și prosperă. Picioarele ei mici, gleznele, a căror carne se revărsa peste pantofii laţi, abia o mai duceau, și drumul la cimitirul din oraș,

sîmbăta, i se părea o tortură, dar o tortură cuviosă, respectabilă. Acum avea de pus flori şi pe mormîntul nevestei lui Oskar, al cărei cadavru fabricantul îl adusese în cimitirul cu mormintele strămbunilor. Erau doar o familie unită, în care tradiţiile nu pieriseră!

Egon începuse să îmbătrînească. Se ţinea tot drept, tot falnic, părul nu i se rărise, vocea îi rămăsese clară şi sonoră, dar mergea mai încet, mai greu, seara citea mai puţin, cuprins de somn, şi la operaţii purta ochelari peste frumoşii lui ochi albaştri şi catifelaţi. Opera însă cu aceeaşi mînă sigură, perfectă.

În ţară crescuse o mişcare politică nouă. Foarte mulţi saşi aderaseră la ea şi alcătuiseră un grup aparte, Grupul etnic german. Fusese şi el poftit să facă parte din acest grup, se depuseseră chiar insistenţe, orgoliul lui nemţesc fusese flatat, dar prudenţa lui firească îl ţinea pe loc. Deşi Hitler ameninţa să pună stăpînire pe lume, Tauber, care nu făcuse niciodată politică, se temea să facă acum, la bătrîneţe. Lucrurile puteau într-o zi, tîrziu, să se întoarcă, sau chiar dacă nu s-ar mai fi întors niciodată, dacă Hitler ar fi rămas stăpîn pe situaţie în războiul pe care evident îl pregătea, de ce trebuia să-şi piardă o parte din clientelă, cea care poate, înăuntrul ei, nu era de aceeaşi părere? Politica cere bani, timp. Tauber nu avea de risipit nici una, nici alta. Respinse propunerea cu blîndeţe, cu scuze abile, pretextînd oboseala, ocupaţiile, vîrsta lui înaintată. Nu se cuvenea să piardă nici clientela acestor politicieni violenţi şi mîndri, şi ştiu să le vorbească cu căldură şi respect pentru părerile lor. De fapt, mîndria că e sas era la el aproape acoperită de mîndria că e el însuşi, aşa că privea cu bunăvoinţă şi cu neparticipare mişcarea.

Minna, căreia îi rămîneau mai puţine merite personale de a se stima, care, atunci cînd şi le căuta, rătăcea vag între „sînt de familie bună", „sînt soţia doctorului Tauber", „sînt o femeie plină de demnitate", şi „sînt germană", ar fi vrut bucuros să ia parte la adunările Grupului etnic, dar n-o lăsau picioarele ei umflate şi guta, care începuse să-i strîmbe oasele.

Domnișoara Weber nu avea altceva de făcut decît să copieze întocmai atitudinea doctorului Tauber. Și ea avea treabă, nici ea n-avea vreme, tot sanatoriul stătea pe umerii ei. Domnișoara Weber locuia acum în căsuța galbenă-aurie, fără etaj, din fundul parcului. Doctorul privise cu o bucurie de copil de la ferestrele cabinetului lui de acasă mobilele pe care le mutase ea aici, fericit că erau bune, frumoase, că Anna lui nu trăise și n-avea să trăiască în mizerie.

Patima care îl legase de ea în primii ani se prefăcuse într-o înțelegere adîncă, armonioasă, solidă. Doctorul stătea încă cu capul pe genunchii, acum foarte osoși, de cal bătrîn, ai domnișoarei Weber, și tăcea ceasuri îndelungate sau povestea, acum mai rar, operațiile făcute și descoperirile citite. Anna Weber îi ținea și acum capul pe pieptul ei larg și îi spunea în șoaptă *mein Engel,* îi dezmierda degetele lungi și curate, pe care pielea începuse să se veștejească.

Lui i se părea că picioarele ei enorme și osoase erau mult mai frumoase decît picioarele scurte și grase ale Minnei, că e mult mai plăcut să ai varice decît gută, să slăbești decît să te îngrași, să ți se rărească părul decît să-ți albească, să fii o femeie mare, deșirată, ciolănoasă decît una măruntă, sufocată de grăsime, să ai un chip grav, sever, bărbătesc decît un cap ca un măr, fără zbîrcituri și strîmbat de un veșnic dezgust, să țipi tare, ca un căpitan de corabie, ca un zbir decît să bodogănești egal, necurmat, clempănitor, ca o ciocănitoare răgușită.

Nu mai avea putere să plece în vacanță la băi cu nevastă-sa și să se despartă pentru o lună de domnișoara Weber. O trimitea pe Minna singură, încărcată de bani și provizii, și-și petrecea vacanța în sanatoriu, lucrînd, ca să nu dea de bănuit nimănui, întorcîndu-se la ora mesei acasă, ca de obicei, ca să nu-l bîrfească slugile, trăindu-și viața absolut ca în lunile în care Minna era acasă, bucuros că în orele de lucru era aproape de Anna Weber. În vacanțele astea ale Minnei, seara, la ceasul în care stătea totdeauna cu Anna în biroul lui din sanatoriu, simțea o fericire deosebită, ca și cum ar fi fost singuri pe lume, singuri, liberi și tineri.

Teama lui de opinia publică devenise un fel de manie, de act reflex. Nu călca niciodată regulile pe care şi le stabilise la început. În locuinţa nouă a Annei Weber intrase o singură dată, cînd administratoarea sărbătorise inaugurarea casei şi poftise personalul superior al sanatoriului. Atunci doctorul Tauber venise grav, cu nevasta la braţ. Ea era îmbrăcată de ceremonie, îşi pusese pălărie pe cap, stătea ţeapănă ca o gîscă îndopată, păstra pe faţă un zîmbet care voia să fie politicos şi era uşor înveninat, şi-i adusese Annei doi trandafiri culeşi din grădină, „pentru serviciile excepţionale aduse sanatoriului mai bine de douăzeci de ani". Plecaseră după douăzeci de minute, tot gravi şi ţepeni.

O dată, o singură dată, Anna Weber fusese bolnavă. Căzuse ca un mal, doborîtă de tifos. Tauber o internase într-o rezervă şi o îngrijise ca pe cei mai preţioşi bolnavi ai lui. Cît zăcuse în sanatoriu, sub ochii lui, acolo unde era firesc să se ocupe de ea, totul mersese bine. Dar cînd Anna intră în convalescenţă şi plecă în căsuţa ei din fundul grădinii, doctorul începu să sufere cumplit de grijă, de nelinişte, de dor. Abia acum era înfricoşat de boala grea prin care trecuse Anna, abia acum se temea de complicaţii nemaipomenite şi privea lucrurile cu o spaimă de om nedeprins cu boala, nu de medic.

În adevăr, Anna avu o întoarcere a bolii. Medicul secund, însărcinat s-o viziteze de două ori pe zi, îi aducea regulat buletinul ei. Tauber îl privea cu expresia cu care privea orice buletin din sanatoriu, cu acel zîmbet optimist profesional care îi păcălea atît de bine pe bolnavi şi care medicilor între ei nu le spunea nimic, nu întreba niciodată ceva în plus, şi înăuntrul lui clocoteau îngrijorarea şi frica.

Şi, în sfîrşit, într-o zi, cînd simţise că îl sufocă dorul şi teama, organiză o întreagă procesiune la casa Annei Weber. Îşi luă cu el doi medici, trei surori, şi aşa, în halate albe, cu seringi şi aparatul de tensiune în mînă, străbătură aleile parcului sub un soare arzător. Tauber avea faţa nemişcată, rece, pasul — sigur, ochiul — preocupat; ceilalţi, fără să-şi dea seama, copiau expresia şefului, şi Minna, de la fereastra salonului, nu văzu decît un alai ceremonios şi lung. Inima îi bătu de plăcere la

gîndul că poate rivala ei se ducea pe copcă și de teamă că sanatoriul n-avea poate să mai fie niciodată atît de bine administrat dacă „calului" i se întîmplă ceva.

Egon îi făcu un examen amănunțit Annei, se liniști adînc cînd își dădu seama că ea merge, în adevăr, spre vindecare, dădu recomandații severe în legătură cu regimul ei viitor celor care îl însoțeau, îi vorbi cu tonul acela ridicat, grăbit și vioi cu care se vorbește pacienților ca să-i scuturi, și sorbi din ochi încăperea în care zăcea „ea", încăpere cu mobilă curată și lucioasă, patul îngust și înalt cu dantele albe, etajera cu cărți de la căpătîi, masa de scris, pe care se afla călimara puțin crăpată ce fusese odată a lui și pe care o înlocuise cu una mai mare, mai impunătoare, căpătată în dar de la un pacient vindecat. Ea îi ceruse atunci călimara asta, ca să aibă un lucru care fusese al lui, în clipa în care, într-un elan de generozitate, el voise s-o dea unei colecte a Crucii Roșii pentru un bazar. Le sorbise pe toate cu marii lui ochi albaștri întunecați, ca să le ducă cu el și să se poată gîndi la ea, așa cum arăta, mare și osoasă, cu părul rar peste fruntea boltită, cu mîinile mari în sfîrșit odihnite pe dantela cearceafului, între lucrurile în mijlocul cărora trăia cînd era departe de el. Îi sorbise și privirea de gratitudine, privirea ei, care îi spunea că se va face bine, pentru că știe că el are nevoie de ea, pentru că trebuie să-l mai vadă, să-l mai ajute, să-l mai mîngîie, să-l mai iubească.

În zilele astea de boală, cît zăcuse acasă la ea, Anna își dădu seama pentru prima oară ce înseamnă o dragoste fără confidenți. Nici doctorul, nici ea nu-și mărturisiseră vreodată dragostea față de cineva. Ea rîsese în gîndul ei de nevoia femeiuștilor obișnuite de a se mărturisi, de a se povesti. Avea două prietene, pe doamna Weissmüller, șefa surorilor, și pe doamna Klauss, soția medicului secund. Se ducea cîteodată duminica după masă la ele sau le primea la ea, dar nu le pomenise niciodată nimic despre marea ei legătură, și ele nu cutezaseră să facă nici o aluzie la ea, pentru că Anna Weber era și în prietenie tot făptura energică, cu aere de comandant, cu gesturi bruște, și rîsul ei, gluma ei, cînd se mai dezlănțuiau, rar, nu admiteau replică și nu cereau răspuns. Acum ar fi avut nevoie să trimită cîte un cuvînt, să aibă vești de la

el. Dar nu deschise gura, încăpățînată. Nu-l putea compromite, nu se putea compromite nici pe ea ; se cuvenea să-și îngroape taina în fundul sufletului. Ce bănuiau și comentau ei, îi privea. De la ea n-avea să se afle niciodată nimic.

Odihna convalescenței ei lungi îi făcu bine administratoarei. Se întoarse la sanatoriu cu puteri sporite, cu un fel de furie de muncă, arzînd să-l despăgubească pe doctor pentru tot ce putuse pierde în lipsa ei. El o găsea întinerită, frumoasă. Rămînea cu ochii pironiți asupra frunții ei uriașe acum, care începea să semene cu fruntea sărmanului Yorick, și se gîndea : „Ce cap care gîndește ! Ce frunte de filozof are !" Nu-și completa însă niciodată gîndul : Minna are o frunte îngustă, netedă, peste care zulufii albi cad încă cochet, o frunte care n-a adăpostit niciodată idei.

Războiul începuse, în oraș parte din populație triumfase și continuă să triumfe încă vreme îndelungată. Cîteodată, pe bulevardul cu copaci deși și trufași pe care era așezat sanatoriul răsunau cîntece aspre, victorioase, strigate tare de tineretul care se întorcea de la exerciții, sau treceau trupe. Uneori personalul ieșea la fereastră entuziasmat sau numai curios, dar doctorul Tauber rămînea la biroul lui sau lîngă cutia de instrumente pe care și le pregătea absorbit de lucru. Aștepta să vadă sfîrșitul, ca să știe lîngă cine trebuie să se bucure. Mai văzuse el un război care se isprăvise cu înfrîngerea primilor victorioși.

Niciodată nu aflase cîte eforturi și cîtă pricepere o costase pe directoarea administrației izbînda ca și de data asta sanatoriul să rămînă particular, să nu fie rechiziționat pentru război, afară de aripa mică, din stînga, care fusese de boli infecțioase și nu era de specialitatea doctorului Tauber. Doi medici erau pe front. Klauss și Tauber abia o scoteau la capăt cu chirurgia.

În cămara Minnei, alimentele începuseră să se strice iar ca în epoca 1914—1918, pentru că atunci cînd se găsea „o ocazie" se cuvenea să cumperi mult, să cumperi tot chiar, dacă te ținea punga, neștiind cînd ai să mai găsești același lucru altă dată. Minna își făcu mult sînge rău din pricina pagubelor astea. Dacă untul care se altera

se putea topi și păstra și așa, dacă carnea, cînd se cumpăra o jumătate de porc deodată, se putea afuma, existau și lucruri care se stricau iremediabil, ca brînza de pildă, ca făina, și Minna simțea că se îmbolnăvește de supărare. În vremea războiului slăbi, rămase numai rotundă, din grasă ce era, de atîtea pagube. Încerca să cumpere mai puțin, și pe urmă regreta prilejul pe care îl lăsase să-i scape, cînd mesele nu erau complete și ducea dorul slăninei două săptămîni. Învățase zeci de rețete noi de conservare a ouălor, a cărnii, a legumelor, dar pagube tot se iveau, și Minna simțea că se îmbolnăvește de nervi. Oamenii cereau prețuri mari, speculau, ca niște nerușinați, și războiul nu se mai isprăvea odată ; Hitler nu mai cucerea odată pămîntul ! În oraș, cînd ieșea pe străzi, Minna se speria de mutrele urîte pe care le vedea, de ochii ostili și rătăciți ai oamenilor prost îmbrăcați, de zdrențele pe care le purtau fără sfială pe strada principală, și noaptea începu să se teamă de hoți.

— Nu se poate, tu nu vezi că oamenii ăștia care se uită atît de sălbatic la tine ziua-n amiaza mare au să înceapă să dea lovituri prin casele onorabile ? îi spunea ea doctorului noaptea. Cînd suna alarma nu știa ce să facă : să rămînă să păzească casa, sau să-și salveze viața în adăpostul din fundul grădinii ? Pleca cu regret, îmbrăcată iarna și vara în haina de astrahan, cu valiza cu bijuterii în brațe, și tot timpul îl sîcîia pe doctor cu obsesia că în vremea asta apartamentul e jefuit.

Domnișoara Weber cobora în pivnița casei ei, ca să nu-l incomodeze pe domnul doctor, care era în adăpost cu soția.

Orașul nu fu niciodată bombardat, și Minna, fugind în adăpost regulat, gîfîind și strîngînd la piept valiza mică, îl bodogănea pe doctor, care venea mult mai puțin grăbit decît ea :

— Ce idee să fugi așa din casa ta ! Nu vezi că nu se întîmplă niciodată nimic ?

Uneori, în nopți liniștite, cobora din pat pe întuneric, își dibuia papucii cu picioarele ei groase și, oftînd, gemînd încetișor, se ducea să controleze dacă ușile sînt bine închise. O obseda ideea că era zadarnic să încuie poarta grădinii lor, doctorul nu voise niciodată să tragă

un gard între sanatoriu și casa lui, ca să aibă o priveliște largă asupra parcului, și pe poarta sanatoriului putea intra noaptea oricine. Portarul, László, era bătrîn: sigur că dormea dus, noaptea, în loc să păzească.

— Dă-l afară pe László, Egon, dă-l afară, că tot e bătrîn. Să-l mai țină și copiii lui, că tu l-ai ținut douăzeci de ani.

Dar oameni tineri, rămași la vatră, erau puțini, și doctorul n-avea încredere în oricine.

Războiul începuse să-și schimbe cursul. Fețele care pînă atunci se rotunjiseră de plăcere începeau să se lungească. În schimb altele, pînă atunci îngrijorate sau închise, se deschideau, se luminau. Minna se mira că vede acum chipurile, crunte altădată, care îi făcuseră atîta teamă, zîmbind, cu toate că hainele lor erau tot vechi și decolorate, și pielea le era tot întinsă pe oase.

Cînd se sfîrși războiul, doctorul Tauber se felicită înăuntrul lui că nu făcuse politică. Cîteva neînțelegeri care se iviră la început în jurul persoanei lui se lămuriră repede: tot orașul știa că nu fusese fascist.

Un an, doi, trei, lucrurile merseră ca înainte. Bolnavii veneau, doctorul îi opera, domnișoara Weber îi executa bănește. Minna, numai, avea mereu dificultăți cu aceleași cartele care nu se desființau și pe care se încăpățîna să cumpere tot ce putea, deși greutatea gospodăriei ei se bizuia pe proviziile achiziționate la negru, cu bani grei și tocmeală amară.

— Ce știi tu ce înseamnă greutățile?! Îi spunea ea bărbatului ei. Să trebuie să faci gospodărie, și pe urmă să vorbești. Aduci bani, și gata, vii să mănînci. Și mie mi-ar plăcea să cîștig așa de ușor și să-mi dea cineva masa gata.

— Ușor? tuna Egon. Ușor e să faci patru-cinci operații pe zi? Ajunge, Minna, destul!

Minna pleca fruntea, simțea aceeași voluptate pe care o încercase toată viața ei la auzul răcnetelor bărbatului, și tăcea ca un mieluțel pînă a doua zi.

Avea ea oamenii ei, țărani care veneau tocmai de la Arad, unde seceta nu fusese atît de aprigă, care-i aduceau tot ce-i trebuia pentru bucătărie.

O jignire mare și dureroasă simți Minna în ziua în care se naționalizaseră marile întreprinderi. Fusese luată și fabrica lui Oskar, ca și cum n-ar fi făcut-o Oskar, ca și cum acolo n-ar fi intrat bani de-ai lui Egon și tot spiritul de întreprindere, toată inteligența lui Oskar! Ce însemnau teoriile astea noi că orice capital e bunul poporului? Ce, poporul făcuse fabrica sau Oskar Sommer? Muncitorii știuseră cel mult să muncească și-i mîncaseră destul sufletul fratelui ei, ba că vor leafă mai mare, ba că vor munci mai puțină. Frumos aveau s-o conducă acum! Și în definitiv, s-o ducă și de rîpă, dacă Oskar a pierdut-o! Tot ce era Sommer în ea se răzvrătea.

— Tu pricepi ceva? îl întreba ea pe Egon.

Egon ridica, încruntat, din umeri. Nici el nu mai pricepea nimic.

— Societatea și-a pierdut temeiurile sănătoase, hotărî el profesoral. Moravurile au decăzut, buna-cuviință a pierit, și organizația economică se prăbușește. Nu mai avem de salvat decît propria noastră viață interioară și de admirat decît rectitudinea noastră, care n-a făcut și nu face concesii.

Rectitudine numea el faptul că operase bine cînd fusese plătit bine, că nu-și lăsase nevasta, deși toată viața iubise altă femeie.

Și, într-o zi, pe capul doctorului se prăbuși bolta cerească. Sanatoriul fu trecut în patrimoniul statului.

De ce? De ce? se întreba el uluit, revoltat, rănit pînă în fundul măruntaielor. N-a fost clădit pe terenul moștenit de Minna, cumpărat de Sommer cu banii agonisiți de el pe moșia grofului? N-a fost ridicat cu banii cîștigați de el cu operațiile? Îi dăduse cineva banii gratis? Îi furase din buzunarul cuiva? Bunul poporului, sanatoriul lui ca și fabrica lui Oskar!

Oskar venea la ei și stătea ceasuri întregi gemînd și blestemînd:

— Ticăloșii! Cît m-am zbuciumat, cît am asudat, cît efort m-a costat fiecare investiție și fiecare sumă depusă la bancă. Acum au naționalizat și banca o dată cu fabricile. Poți să-mi explici *cum* au să le conducă? *Cine* o să le conducă și pentru ce le-ar conduce bine, dacă n-are interesul să cîștige el personal, dacă e plă-

tit cu un salariu? Şi eu ce-am să mă fac? Trebuia să-i fi pus dinamită cu o săptămînă înainte! Cine să fi ştiut?! Acum ţi-a luat şi ţie sanatoriul! Ei, acum sper că mă înţelegi! Ai avut destui dintre ai lor în clinică în ultima vreme. Nu regreţi acum că le-ai dat doctorii şi i-ai operat? Să le fi dat otravă, arsenic, ca la şobolani! N-aveai arsenic?

Fruntea doctorului se înnegura şi mai mult. Oskar îi răsucea şi mai tare sfredelul din inimă.

Anna Weber, care fusese crunt lovită şi ea, nu pricepea nimic şi nu putea decît să se zbată lîngă doctor. Numai doctorul Schuldknecht, unul dintre medicii sanatoriului, înţelese „teza" stăpînirii, şi i-o explică şi doctorului Tauber.

— Marxismul spune, îi lămurea el ca unui copil, că orice acumulare de avere n-a fost cu putinţă decît prin exploatare, că un moşier, un arendaş, un fabricant, un proprietar oarecare n-ar fi putut aduna capital fără să se folosească de muncă străină.

— Ei, şi eu cum m-am folosit? întreba nedumerit doctorul.

Schuldknecht se sfia să-i spună lucrurile atît de crud cum le pricepuse el.

— Adică, vreau să spun că nu munca unui singur om creează avere, ci exploatarea altora.

— Bine, bine, dar cum am exploatat eu? stăruia enervat doctorul. Oskar să spunem că a avut sute de muncitori, că a făcut mai puţin lucru cu mîna lui, dar eu?

— Mai întîi, averea domnului Sommer, după teoria comunistă, a fost adunată din munca ţăranilor de pe moşia grofului.

— Cum? Cum? Sommer bătrînul, adică, a stat pe divan? Dar averea mea personală? A mea? Munca mea?

— Ei spun că un personal întreg a muncit în jurul dumitale şi s-a ales cu salariul numai, pe cînd dumneata, pentru că ai fost patron, ai putut să aduni un capital.

— Sigur că patronul adună, şi funcţionarii sînt plătiţi, se scandaliza Tauber. Am lăsat eu pe cineva ne-

plătit? Sau ei, funcționarii, trebuia să facă avere, și mie, patronului, să-mi dea o leafă? Așa trebuia? Schuldknecht tăcu jenat; și el, doar, fusese angajatul lui Tauber. Dar doctorul nu-l slăbea. Dar statul n-are să vă dea tot leafă? Funcționarii au să-și împartă între ei venitul? N-are să mai plătească nici un bolnav? Cum?

— Nu, statul e altceva.

— De ce?

— Pentru că el... Pentru că el e stat, e țară, și nimeni n-are să mai aibă capital, decît el.

Nici asta nu pricepea Tauber. Lumea se întorcea cu dosul în sus. Cine avea să mai facă instituții, sanatorii de lux, prăvălii frumoase, fabrici? Statul poate? S-o vedem și pe asta! Pe el îl nenorociseră, asta era cert.

I se propuse doctorului Tauber să lucreze, cu toată vîrsta lui înaintată, la spitalul orașului. Era încă lipsă de medici, după pagubele omenești pe care le făcuse războiul, el era foarte prețuit ca chirurg și nu i se putea aduce învinuirea că făcuse vreodată politică.

Refuză politicos, mulțumind cald, așa cum știuse toată viața să scape cu abilitate, pretextînd că e bătrîn, că nu mai vede bine, că e vremea pentru el să stea în fotoliu, la colțul vetrei.

Nu, el, care fusese stăpîn, nu mai putea fi un simplu salariat. Să aibă șefi, să stea pe aceeași treaptă cu alții, el, Tauber, să dea socoteală de munca lui cuiva pe lumea asta? Era cu neputință, mai bine se închidea în singurătate.

Peste puțin i se făcu o pensie, ceea ce îl surprinse plăcut, de vreme ce nu lucrase la stat, dar pensia era mică pe lîngă veniturile lui de altădată, și de cîte ori o încasa, zîmbea amar, ironic.

— Ce porcărie! bodogănea Minna. Asta e pensie? O rușine!

O altă dramă iscată la etatizarea sanatoriului, o rană adîncă și ea pentru doctor, era faptul că nu mai putea fi mereu alături de domnișoara Weber.

Acum ea venea cîteodată în casa Tauber ca să aducă vești noi din oraș, vești de care și Minna era flămîndă, părerea unuia sau altuia din vechea clientelă a docto-

rului asupra „grozăviilor" care se întîmplau, comentarii pline de simpatie relativ la nedreptatea care i se făcuse lui personal, și rezultatul căutărilor ei, care umbla după o slujbă.

Dar lui Egon ceasurile astea rare nu-i ajungeau, mai ales că nu era niciodată singur cu ea. Își căuta acum toată ziua de lucru prin grădină, își descoperise o patimă nouă și o mare pricepere pentru flori, ca să poată fi în drumul ei cînd ieșea și cînd se întorcea din oraș.

Noaptea visa că operează, că sanatoriul „lui" clocotește de muncă, de preocupări, că n-are unde să mai așeze bolnavii, că încasează sume enorme, pe care Anna Weber i le predă liniștită, și Minna le îngrămădește, cu mîini tremurătoare, în dulap, că mînuiește instrumente noi și strălucitoare, repede, repede! Apoi se scula mahmur, întunecat, pleca în grădină, și pînă seara rătăcea printre alei, frămîntîndu-se și răspunzînd unor gînduri neformulate:

— Ah! Nu! Niciodată!

Dar domnișoara Weber își găsi curînd o slujbă; fu numită econom la o școală. Venea acasă tîrziu, pe înserat, și Minna, care observase tertipurile bărbatului ei, de la ora șapte începea să se agite pe afară, ca și cum ar fi avut treabă, și de la ora opt să-l strige, de pe pragul casei:

— Egon, la cină! Egon, e opt!

Nu obosea să iasă și de douăzeci de ori din casă, să-l strige cu același glas apăsat, încet, morocănos. Doctorul intra în sfîrșit în casă, trist, tăcut, înghețat.

Situația asta nu era de îndurat. Tauber găsi o soluție. Anumite case mari din oraș, locuite de oameni puțini, erau golite ca să fie date unor familii mai numeroase sau unor instituții care aveau activitate bogată și nevoie de spațiu. Foștilor locatari li se dădeau case mai mici, cîte o jumătate de apartament. Tauber începu să-și pregătească nevasta.

— Ai să vezi că va trebui să părăsim casa. E prea mare pentru două persoane, după părerea dumnealor. Cine știe în ce margine de oraș o să ne mutăm?!

— Din casa *noastră?* întrebă înfuriată ea.

— Da, da! Ai să vezi. Ar trebui să luăm măsuri.

— Ce să facem?

— Să ne restrîngem la etajul de sus și să închiriem parterul.

— Să aducem oameni străini în casa *noastră?*

— Dacă nu vrei să ne aducă ei.

— Și pe cine să aducem?

— Nu știu.

După ce nu știu de multe ori la capătul unor discuții provocate de el, Egon avu într-o zi o idee:

— Pe domnișoara Weber.

Minna rămase încremenită o clipă, cu gura căscată de mirare și furie.

— Pe cine?

— Pe domnișoara Weber! răspunse liniștit bărbatul. Era pregătit de atac.

— Pe... pe țăranca asta? Pe țoapa asta? Pe prietena dumitale?

— Bine, dacă nu vrei o persoană distinsă, curată, ordonată, corectă (și Egon sublinia fiecare cuvînt), atunci să așteptăm să ne aducă o familie cu cîțiva copii care au să facă gălăgie și stricăciuni, o familie cu care ai să te certi în fiecare zi, care are să-ți intre în bucătărie cînd n-ai să fii acasă, are să-ți fure din cămară și n-are să-ți plătească chiria la timp. Sau să ne ia toată casa, să ne ducă la mahala! Să așteptăm!

Minna fu pătrunsă de adevărul cuvintelor lui, protestă totuși, dar planul bărbatului ei începu să-și facă loc în conștiința ei. Da, avea dreptate, domnișoara Weber plătea chiria la timp, nu primea vizite multe, era curată, era singură. O familie i-ar fi făcut pagubă și murdărie. Mai era și toată ziua la slujbă, nu putea sta mult de vorbă cu bărbatul ei, care seara acum obosea și se culca devreme. Ba poate că avea să le facă și oarecare cumpărături acum, cînd nu mai aveau bucătăreasă, și pe ea o dureau atît de tare picioarele.

Îi spuse într-o zi că se hotărîse, dar că voia ea să trateze această chestiune cu domnișoara administratoare, să-i pună ea condițiile pe care le întrevedea.

Anna Weber era pregătită. Cînd Minna Tauber se îndreptă pentru a doua oară în viață spre vila galbenă din fundul grădinii, fără pălărie de data asta, dar tot

atît de marțială și bosumflată, Anna o primi și ea solemn și discută cu cea mai mare seriozitate chestiunea, avînd aerul că nu cedează pe toate punctele și învoindu-se de fapt cu cele la care Minna ținea mai mult.

Familia Tauber își scoase de la parter mobila de sufragerie, pe care o așeză în holul de sus, desfăcu cabinetul doctorului, pe care îl puse în vînzare, și contopi salonul cu biroul. Cele mai grele probleme se puseră la bucătărie, de unde Minna voia să scoată faianța de pe pereți ca să căptușească cu ea cămara mare de la etaj, unde avea să-și facă altă bucătărie. Renunță pînă la urmă, cînd lucrătorul adus anume îi spuse că avea să se spargă cel puțin pe jumătate, și se mulțumi să scoată chiuvetele din perete. Domnișoara Weber trebui să facă cea mai mare investiție din viața ei, cumpărînd alte chiuvete și instalînd o baie de zinc în cotlonul de sub scară.

Lucrurile însă nu merseră chiar așa cum crezuse Minna. Egon nu mai venea din grădină seara la chemarea ei, și cînd intra în casă se oprea îndelung la parter. Glasul nevestei răsuna regulat, ca bătaia unui ceasornic, în capul scării.

— Egon, la cină! Egon, e opt! Egon, e opt și un sfert.

Dar Egon nici nu răspundea, nici nu se grăbea să urce. Cînd, în sfîrșit, suia scara cu picioarele lui, acum grele, se supunea cu răbdare cicălelii necruțătoare, nesfîrșite a Minnei.

Anna auzea de jos ciocănitul ei neîntrerupt, și cîteodată, rar, glasul medicului, care suna puternic și violent:

— Destul, Minna, ajunge!

Apoi se făcea tăcere.

— Ce vorbești cu ea, ce vorbești? Ce-i fi găsind de vorbit cu o persoană atît de simplă? bodogănea la nesfîrșit Minna. Nu știi că eu gătesc, că mîncarea se răcește, scade? Ce se poate vorbi cu ea?

Cîteodată doctorul se îndura să explice cu un glas monoton.

— E o persoană foarte bine, foarte instruită, foarte corectă. E un om respectabil.

Minna ridica din umeri și rîdea ironic.

— De asta n-a găsit bărbat! Sau poate n-a vrut, o fi avut viața plină.

Doctorul lua o carte sau un ziar, din care nu pricepea mare lucru și care îl plictisea.

Într-o zi funcționarii Oficiului de închiriere vizitară vila roz și declarară că apartamentul de jos era prea mare pentru o singură persoană și că în cel de sus se mai putea aduce cineva.

Doctorul Tauber se hotărî repede, și Minna, speriată, nu mai avu vreme să protesteze: domnișoara Weber fu mutată în salon, mobilele ei și ale familiei Tauber își schimbară toate locul, se adunară, se împărțiră, se înghesuiră, fură vîndute cele care nu mai păreau necesare. Minna prefera să-și vîndă „troacele" domnișoara Weber, și ea, să-și ducă în pod inutilul.

Acum doctorului îi era mult mai ușor să stea ceasuri întregi în odaia ei. I se părea că stă în propriul lui salon. Chiar așa se și exprima față de Minna.

— Eu mă duc în salon; și pleca tîrîndu-și papucii.

Uitase de grija grădinii, nu mai simțea nevoia să îngrijească de flori.

Slujba domnișoarei Weber se reglementase. Acum venea în fiecare zi la ora patru acasă. Tauber aștepta să-și gătească repede prînzul, să mănînce, să-și spele vasele, și la ora șase fix trecea „în salon". De la opt, Minna începea să se frămînte în hol, să strige de la distanță, din mijlocul odăii: „Egon, la cină", dar frămîntarea asta ținea pînă la nouă, pînă la zece, cînd Egon se îndura să se ridice și să plece. Niciodată Minna nu intra în odaia domnișoarei Weber și niciodată domnișoara Weber nu trecea pragul dormitorului soților Tauber.

Jos, la parter, unde spre hol dădeau multele și marile odăi ale casei, se mutase o mulțime ciudată și desperecheată. În fiecare odaie locuia altcineva, fără nici un fel de rudenie cu ceilalți: o funcționară de la Telefoane, care se spunea că locuise pînă atunci într-un sat destul de departe de oraș și care adusese cu ea și o soră care urma la o școală, tot în oraș, un inginer agronom, care lipsea aproape mereu de acasă fiindcă se ducea veșnic pe teren, cum spunea el, doi

soți zgomotoși care vorbeau tare cînd veneau de la slujbă, el muncitor pe undeva, pe la Căile Ferate, și ea vînzătoare la marele magazin de stat din centrul orașului, cel care fusese odată al bătrînului Richter. Unii găteau în aceeași bucătărie, și Minna regreta acum și mai amar că nu putuse scoate faianța de pe pereți cînd cedase parterul domnișoarei Weber.

— Ce nevoie au ăștia de baie? îl întreba de o sută de ori pe zi pe Egon. Ce nevoie au de faianță la bucătărie și de apă curentă? Toată viața lor au făcut baie în albie și au gătit poate în șopron, și acum, poftim, le trebuie civilizație!

Doctorul, care-și petrecea întreaga zi citind cărțile pe care le mai citise o dată în viață, mormăia ceva, aprobator. Desigur, și el se întreba ce nevoie aveau amărîții ăștia de o casă ca a lui, așa, repede, la cîțiva ani după război. Știa și el că omenirea înaintează încet, cu pași mici, spre progres, că e de dorit ca într-un viitor îndepărtat „pătura de jos" să se civilizeze, dar așa repede, și încă lipsind „pătura de sus" de bucuriile agonisite de ea și păstrate cu sfințenie din tată în fiu, nu era de conceput, nu era normal și nu era elegant.

— Fetele alea care stau în cabinetul tău au bătut azi cuie în pereți! îl informa Minna. Sau: Vînzătoarea aia, nevasta muncitorului, și-a adus un lighean cu apă caldă în sufragerie, că în baie se scaldă acum inginerul. S-a întors de la cîmp ca un porc de murdar, și sigur că aia udă parchetul!

Minna era acum mult mai ocupată decît în trecut. Nu faptul că nu mai avea femeie de serviciu îi lua timpul în asemenea măsură, pentru că și gospodăria lor devenise în același timp mult mai redusă, iar cumpărăturile le făcea foarte des doctorul, dar pentru că avea acum o permanentă grijă să știe ce fac „cei de jos". La fiecare mișcare care se auzea la parter, Minna se ivea în capul scării, ascunsă după coloana mare, de stejar lustruit, care încheia parmaclîcul, și se uita la ceea ce se petrece jos.

— Trece la bucătărie. A cumpărat morcovi! Spală rufe! A venit în vizită una cu părul cîrlionțat și cu rochie scurtă!

Toate observațiile erau prețioase pentru ea, toate o interesau, și dacă doctorul era la piață sau în grădină și nu avea cui să le comunice, le mai repeta de cîteva ori pentru ea, încet, cu un aer critic și ironic.

Doctorul Tauber se ducea des la piață, cu o plasă, dimineața. Se îmbrăca îngrijit, își înnoda bine cravata, își încheia haina la doi nasturi, oricît ar fi fost de cald, își punea pălăria mare de panama, care îi stătuse totdeauna bine, și pornea grav, drept, cu pași siguri și nițel greoi. Dar era încă frumos, încă falnic. Gesturile lui aveau încă ușurință și grație, mîinile lui, cu degete lungi și curate, se mișcau ager și delicat în coșurile cu ouă, cu zarzavat.

O dată, cînd alegea niște pătlăgele, auzi un glas cunoscut în spatele lui :

— Bună ziua, domnule doctor, bună ziua !

Se întoarse cu vioiciune. Era doctorul Ernst Schuldknecht.

— Ce faci, domnule doctor ? Ce faci ? Așa îți petreci dumneata zilele ? Nu-i păcat ?

Tauber se încruntă. Doctorul Schuldknecht lucra acum la spital. Se făcu că nu-i înțelege întrebarea.

— Soția mea e suferindă ! Trebuie să-i dau un mic ajutor.

Schuldknecht însă nu voia să ia în seamă prefăcătoria lui Tauber. El îl trase de braț pe o bancă din scuarul cît o palmă, vecin cu piața, și începu să-l mustre respectuos și solemn.

— Ai putea să mai lucrezi încă, domnule doctor, ai putea să mai operezi, și dumneata faci piața ca o cumătră.

— Am peste șaizeci și cinci de ani, protestă Tauber. Nu mai văd bine.

— Cum nu vezi ? Te-am urmărit adineauri în piață, ai citit de la o distanță respectabilă prețurile afișate pe tabla Aprozarului. Degetele ți se mișcau agere pe legume, de parcă ar fi fost instrumente, glumi Schuldknecht, vedeai cea mai mică crăpătură pe o roșie și o înlăturai. Ochelari la operații ai purtat și înainte, ai purta și acum. Dar mîinile, mîinile dumitale extraordinare n-au îmbătrînit. Și nici mintea.

— Sînt obosit! murmură Tauber.

— Ești obosit pentru că nu ești deprins să nu faci nimic. Ia adu-ți aminte cîți mari chirurgi au mai operat și după șaptezeci de ani. Te-ar primi cu brațele deschise. Cine nu știe ce capacitate ești dumneata?! Ai primi și decorații, și premii, te-ar pofti la Academie. Ți-ar goli și casa de chiriași, să-ți trăiești bătrînețile în tihnă.

— Am fost proprietar! rîse amar Tauber. Nu m-ar ierta.

— Greșești! O personalitate ca dumneata nu mai rămîne proprietar, dar are loc în societatea actuală dacă n-a făcut o politică dușmănoasă, dacă vrea să pună umărul, dacă vrea să colaboreze. Tocmai asta nu voia Tauber. Se uita încăpățînat la vîrfurile lungi ale pantofilor lui. Ce, nu se fac lucruri frumoase? Nu se fac lucruri măreție? În timpul regimului burghez se făcea mai bine? Sau gîndește-te numai la dumneata: de ce nu te-au ales la Academie burghezii, cărora le ești fidel?

Tauber se ridică încet de pe bancă.

— Ai să fii dumneata, dragă Schuldknecht, spuse el încet. Ești mai tînăr, și îi iubești! mai strecură el cu un zîmbet perfid.

Și plecă. Din ziua aceea începu însă să îmbătrînească vertiginos. Îl rodeau îndoielile, gîndurile. Știuse, cînd refuzase din capul locului să lucreze la spital, că mai poate opera, că mai poate munci. I se păruse însă o dezonoare atît de mare ca el, șef de clinică și proprietar, să devină angajat, un medic între alții, încît se strecurase cu mîndrie și se retrăsese demn. Știuse și în ziua în care vorbise cu Schuldknecht că mai poate face treabă, dar tot nu voia să colaboreze cu cei care-i luaseră sanatoriul. Se întreba mereu dacă Schuldknecht nu mințea, nu se înșela, dacă el, marele doctor Tauber, ar fi putut primi azi decorații, premii, ar fi putut fi academician. Întrebările astea îl mîncau, îl măcinau. În adevăr, Schuldknecht nu fusese niciodată proprietar, dar nici nu dăduse dovezi că e comunist, și acum totuși, pentru că era medic bun și conștiincios, pentru că lucra bine la spital și renunțase din primul ceas la

cabinetul lui particular, ca să aibă destul timp pentru serviciu, era iubit, stimat, decorat chiar.

Doctorul Tauber gemea noaptea prin somn, se zvîrcolea, se scula și se plimba prin odaie. Minna se plîngea că o trezește și că, obosită cum e de atîta menaj, are dreptul și ea să se odihnească. Oskar, care mai venea cîteodată la ei să se plîngă și să ocărască, îi împuia urechile cu gemetele lui:

— Să vezi ce e în spitale! Mi-a spus un prieten, o murdărie rară. Oamenii de serviciu și surorile fac ședințe și-i fac pe doctori de două parale. M-am întîlnit cu profesorul Kint; moare de foame, deși are o catedră. Îi oprește jumătate din salariu pentru ziare.

Tauber se îndoia, dar nici nu socotea că minte pe deplin.

„Mi-ar da oare un titlu academic? se întreba el. Cine poate ști, cine te poate asigura dinainte? Dacă aș fi sigur! Dacă aș fi sigur că m-ar decora și m-ar distinge dintre toți ceilalți, și ar urma de aici și avantaje materiale! Dar s-ar putea să lucrez încă zece ani, să-mi pun priceperea, puterea în slujba ăstora, care mi-au luat sanatoriul și gloria, să lucrez pentru un moft de leafă, și să mă uit cum se ridică alții. Sigur că pot lucra încă, sigur că pot salva oameni, dar de ce s-o fac, după ce m-au deposedat? N-am fost niciodată unul între o sută, n-am să fiu nici azi!"

Egon începu să se încovoaie de atîta zbucium, spatele lui larg și drept se cocîrjise, mîinile prinseră să-i tremure. În adevăr, acum, abia acum, n-ar mai fi fost bun de nimic. Își dădea seama și el, și începu să fumeze mult. Înainte fuma o țigară sau două, în biroul lui din sanatoriu sau, mai tîrziu, în grădină, pentru că nevasta nu suferea fumul. Acum fuma însă zece țigări pe zi, și Minna își frîngea mîinile de disperare. Asemenea cheltuială, asemenea cheltuială, după ce banca Moser fusese etatizată cu economiile lor cu tot! Nu-i îngăduia nici acum să fumeze în dormitor sau în hol; îl trimitea să-și lase duhoarea în salon, pentru că fosta administratoare putea să suporte și mirosul ăsta, ea, care fusese obișnuită în copilărie cu mirosuri și mai rele, de grajd și de cocină.

După masă, de la patru, doctorul Tauber se așeza în salon cu tabachera lîngă el, cu o carte pe genunchi, și aștepta cu răbdare întoarcerea Annei. Dacă întîrzia, avea o ședință sau o treabă suplimentară, doctorul fuma nervos o țigară după alta. Cînd venea Anna, se însenina. Punea cartea deoparte și zîmbea cald, visător, privind-o cum se schimba, cum își punea șorțul și papucii, cum se ducea și venea de la bucătărie. O aștepta cu răbdare să spele vasele, și pe urmă, cuibărit în fotoliul mare al Annei, care acum era numai al lui, începea să vorbească încet, agale. Anna cîrpea, cosea, dregea, așezată pe marginea patului.

Dincolo de ușa închisă se auzeau pașii grei ai Minnei străbătînd holul. Numai cînd o auzea coborînd scara ca să iasă în oraș sau să stropească grădina, doctorul se ridica anevoie, își deșira greu trupul înalt și se așeza și el pe pat, cu capul pe genunchii Annei. Ea lăsa lucrul deoparte, își scotea ochelarii și începea să-i răsfire părul alb, să-i mîngîie tîmplele, pometii slabi, cu gesturile deprinse de aproape treizeci de ani.

Doctorul povestea și din cînd în cînd mai aprindea o țigară, pe care o fuma de data asta liniștit, cu plăcere, cu voluptate.

Povestea despre lucruri pe care i le mai spusese poate vreodată în viață, despre operații grele și izbutite, despre anii lui de studenție de la Viena (din care Mitzi, firește, era exclusă, ca și cum n-ar fi existat niciodată, din respect pentru Anna), despre chipul cum izbutise pînă în clipa naționalizării tot ce-și pusese în cap din adolescență, și alte amintiri mult mai vechi, care nu ieșiseră niciodată la iveală încă din străfundurile minții lui, unde erau îngropate de mult, amintiri despre taică-său, despre maică-sa, despre prima lui jucărie, despre un cățel pe care-l avusese la patru ani, povești pe care le știa de la părintele lui, despre bunicul ceasornicar, care avusese o casă moștenită din străbuni, sus, în vîrful cetății, despre străbunica lui, care credea că vede duhuri rătăcitoare ieșind noaptea pe poarta cimitirului și trăgînd fără zgomot clopotul cel mare al catedralei, despre un bunic al tatălui lui, giuvaergiu și el, care fusese prădat de hoți, și grozava

poveste a acelei nopți de jaf care sărăcise familia, pe care i-o istorisise bunica. „Un Tauber... începeau invariabil aceste povești, un Tauber din familia tatei", sau „un Gerhardt, din familia Gerhardt, din care cobora mama, un om foarte respectabil, din breasla fierarilor..." Toți oamenii aceștia trăiseră așa cum se cuvenea, trăiseră corect, onorabil, el însuși trăise onorabil și făcuse din el însuși pe marele doctor Tauber.

Uneori își aduceau aminte, și atunci povesteau amîndoi într-un glas, de cele două călătorii pe care le făcuseră împreună.

— Ții minte, Anna, cum am cules noi atunci albăstrele ?

— Nu, *mein Engel,* erau cicori.

— Erau albăstrele, draga mea, cum, ai uitat ?

— Erau cicori, domnule doctor, era doar în august, și albăstrelele se trecuseră.

— Ai dreptate, era în august. Tu ai făcut un buchet mare și l-ai uitat pe urmă lîngă izvorul în care ne-am scăldat. Seara, în tren, îți părea atît de rău că îl uitaseși ! Și erai arsă de soare, și părul ți-era încă ud.

— Și tu erai atît de frumos, că toată lumea din tren se uita la tine. Eu eram atît de fericită ! Ce multă fericire mi-ai dat tu, *mein Engel !* Cîte zile de fericire !

Domnișoara Weber nu se gîndea niciodată „Ce puține zile pline am avut lîngă el ! Ar fi putut fi mai multe !" Recunoștința ei nu se împiedica în cîntăriri și măsurători.

Mai vorbeau uneori, acum mai rar, de „nedreptatea" care i se făcuse doctorului, lui Oskar, altor mari proprietari de întreprinderi din oraș, despre lucrurile neînțelese și radicale care se petreceau în tîrg și în lume, dar Tauber trecea repede peste ele, pentru că asta îi amintea convorbirea avută cu doctorul Schuldknecht și gîndul că poate el greșise de la început. El, care avusese atîta tact sub toate regimurile ! Cînd îl vedea frămîntîndu-se, cînd pornea să vorbească despre asta, sau, tăcînd chiar, să se gîndească la asta și să-i tresară o sprînceană, ca în ceasurile grele, semn pe care Anna îl cunoștea de mult, ea îl potolea cu glas energic și înăbușit.

— Lasă, *mein Engel*, nu se știe dacă te-ar fi cinstit cum meriți. E mai bine să te odihnești. Ar fi fost nedrepți cu dumneata, nu-i vezi cum se poartă în toate? Acum fac o bibliotecă în casa lui Mihăilescu, moșierul. Poftim, îl mută pe Mihăilescu în două odăi lîngă biserica Lutherană și fac bibliotecă pentru popor în saloanele lui. Are poporul nevoie de lectură!

Cînd se auzeau pașii Minnei urcînd scara, Egon se ridica suspinînd de pe genunchii Annei și trecea la loc în fotoliul lui, deși ușa era închisă, și Minna nu intra niciodată „în salon".

Apoi, de la opt, Minna începea să-și strige bărbatul.

— Vin, vin! răspundea el din timp în timp, dar pînă la zece nu se urnea din fotoliu. Se uita în tabacheră, în care pusese de cu ziuă zece țigări, și stătea pînă cînd le isprăvea. Pe măsură ce înainta seara, fuma la răstimpuri din ce în ce mai mari.

— Să mîncăm la zece, ca neoamenii! Cine a mai pomenit să se servească cina la zece? Numai nebunii ăștia de jos se foiesc ca diavolii pînă la zece-unsprezece!

Doctorul tăcea și-și mînca încet supa de zarzavat, compotul de cireșe cu zahăr puțin. Rar, din ce în ce mai rar, glasul doctorului se ridica tunător, mai puțin clar, mai îngroșat parcă, mai șovăielnic, dar tot clocotind de o furie amenințătoare:

— Destul, Minna! Destul! Ajunge!

Chiriașii ascultau atunci cu plăcere marea liniște care se întindea la etaj. Nici pașii nevestei doctorului nu mai răsunau parcă atît de grei și importanți.

Mizerie nu era în casa doctorului Tauber. Pensia, chiriile mici dar multe, pe care le primea, banii luați pe instrumente și pe mobila somptuoasă, ca nouă, a biroului și a cabinetului lui medical de acasă, banii pe care îi luase pe o tabacheră grea, de aur, primită odată de la un pacient și pe care Oskar le-o vînduse pe ascuns, făceau ca în casa Tauber să fie un trai bun și îndestulat.

Și totuși, doctorul se topea pe picioare. Nu voia să se arate nici unui doctor din oraș, nici chiar celor care lucraseră sub ordinele lui. Își pusese singur diagnosti-

cul: era probabil un cancer, şi orice tratament era inutil.

Minna se speriase şi se resemnase repede: dacă era în adevăr cancer, putea să mai dureze încă mulţi ani, leacul se poate găsi în vremea asta, gîndea ea înţelepţeşte, doctorul trebuie bine hrănit, trebuie să ţină un regim, ea nu ştia care, dar regim era neapărat necesar, pentru că aşa face orice om bolnav, şi cine ştie dacă nu tot ea avea să moară înaintea lui, deşi era mai tînără, să moară de oboseală, şi să-l lase cu cancerul şi cu Anna lui să împărăţească la etajul de sus?! Îi vorbea mereu bărbatului despre boala lui, despre prudenţa pe care trebuia s-o aibă, îl sfătuia să se culce devreme, să nu mai fumeze, să stea în pat cît mai mult, să-i ceară şi domnişoarei Weber, care avea putere cît un cal, să mai facă piaţa pentru el, că doar mîncase pîinea lui treizeci de ani, cît îi fusese funcţionară.

Doctorul Tauber însă schimbă puţine obiceiuri din viaţa lui de pensionar. Continuă să se ducă la piaţă, dar numai de două ori pe săptămînă, cînd îşi făcea cumpărăturile mai amplu. În fiecare zi la patru se instala în salon, ieşea la zece, dar se întorcea după ce cinase, spre turbarea Minnei, se cufunda în marele fotoliu şi-şi scotea tabachera, în care acum punea cincisprezece ţigări. Îi mai rămăseseră trei-patru, trebuia să le fumeze în tihnă după cină. Îşi petrecea viaţa între nevasta lui şi iubita lui, şi ar fi murit de mîhnire, numai dacă o clipă una dintre ele ar fi uitat că e în slujba lui.

Minna nu se culca. Rătăcea prin hol cu boneta de noapte înfundată pînă la sprîncene, bodogănind, strigînd din cînd în cînd egal şi morocănos:

— Egon, e unsprezece. Egon, vino la culcare!

Egon însă, după ce povestea puţin, începea să aţipească cu bărbia în piept, cufundat în fotoliu. Din cînd în cînd se trezea, privea uimit în jurul lui, zîmbea fericit cînd o vedea pe Anna pe aceeaşi margine de pat ciripind sau tricotînd, şi aţipea iar.

Ea nu-i pomenea niciodată despre boala lui. Încercase la început să-l ducă cu sila la un medic, şi la re-

fuzul lui încăpățînat fusese sigură că doctorul nu-și greșise diagnosticul, așa cum nu greșise niciodată nici un diagnostic. La ce bun să-l mai sîcîie și ea? N-ar fi făcut decît să-i țină mereu prezentă, vie, ideea bolii lui.

Nici el nu vorbea de suferința lui, o urmărea în gînd obiectiv, ca și cînd ar fi fost vorba de un pacient străin, și-și îndrepta, cu toate puterile rămase, toată făptura sufletească spre orele pe care le petrecea cu Anna. De cînd se scula, pînă la ora patru, cînd se întorcea ea, nu avea decît un singur gînd: să vină! S-o vadă venind! Să închidă ușa salonului și să rămînă împreună, singuri, cu amintirile lor, cu intimitatea lor. Suporta mult mai bine cicălelile Minnei de cînd nu mai avea auzul fin de altădată. Nu mai ieșea în oraș și nu mai avea nici un fel de durere, dar slăbea, devenea pe zi ce trecea mai palid, de o paloare ceroasă, străvezie și simțea că-și pierde forțele.

Anna stătea pe ghimpi toată ziua la școală, își făcea treaba repede și conștiincios, critica în gîndul ei tot ce era altfel decît la sanatoriul Tauber, n-ar fi fost necăjită dacă școala ar fi luat într-o zi foc cu toți elevii în ea (nu avea nici un sentiment de bucurie cînd vedea copii de țărani veniți la orașe ca ea altădată și învățînd ce le dorea inima), dar ea însăși era corectă, exactă, pentru că așa era deprinsă, pentru că primea o leafă, pentru că nu știa să facă altfel. Ajungea acasă cu sufletul la gură și cîntărea repede, cu ochi sigur, fizionomia doctorului. Apoi, după ce mînca și spăla vasele, se așeza pe marginea patului, în fața lui, și încerca să-l însenineze, să-l amuze, să-l însuflețească.

— Mai rîzi, Anna, mai rîzi ca altădată, se ruga el, nădăjduind să audă hohotul ei puternic și sănătos, urmat de mișcarea repede, copilăroasă a mîinii ei mari, cu care-și acoperea gura, dar Anna, cu toate că încerca, nu mai putea rîde ca odinioară. Glasul i se făcuse aproape bărbătesc, chipul — bărbătesc, călca larg și puternic cu picioarele ei enorme și osoase, și un fel de îngrijorare concentrată îi rămînea pe față, chiar cînd era numai cu el, chiar cînd era fericită lîngă el, chiar cînd voia să-l înveselească.

Doctorul continua să vină în salon și după cină. Cu toate că mergea greu, refuza să poarte baston și se sprijinea ușor, discret, de mobilele printre care trecea. Dar după cină adormea repede în fotoliul lui. Tresărea la chemările Minnei și adormea iar.

— Domnule doctor, poate ar fi mai bine să te duci! șoptea Anna, trecîndu-i mîna prin păr. Are să se supere și are să țipe iar. Uite ce obosit ești!

Doctorul deschidea mării lui ochi albaștri, o privea cu duioșie, își lipea obrazul de mîna ei mare, ciolănoasă și aţipea iar. Cînd îl vedea adormit adînc, de nădejde, Anna deschidea ușor ușa și șuiera tare:

— Onorată doamnă! Doamnă doctor!

Minna, încruntată, cu boneta pînă în ochi, venea pînă în mijlocul holului. Anna îl ridica încetinel pe doctor de subțiori (se făcuse acum atît de ușor!), îl ridica aproape pe sus în brațele ei puternice, îl ducea pînă în mijlocul holului, unde Minna îl lua și ea de celălalt braț, fără să-l susțină prea tare, ca să nu se obosească, dar atît cît să fie evident că îl preia în stăpînirea ei, că își ia partea ei de bărbat, și tăcînd amîndouă, îl așezau pe patul conjugal. Apoi Anna ieșea repede din dormitorul în care altfel nu călca niciodată, și Minna, bodogănind, ocărînd, sporovăind, îl dezbrăca și-l culca.

Într-o zi, Anna Weber, cînd se întoarse de la școală, nu-l găsi pe doctorul Tauber în „salon". Neliniștită, tulburată, intră în bucătărie, în care nu se întîlnea niciodată cu Minna, conform programului aranjat dintru început, și o găsi pe doamna doctor făcînd un ceai.

— A mîncat prea mult, îi e rău! bombăni Minna.

— Ce temperatură are?

— Nu știu, nu i-am luat-o.

— Am să i-o iau eu! hotărî brusc Anna. Era prea speriată ca să nu treacă de data asta peste obiceiurile consfințite.

Cînd intră în odaie, își dădu seama numaidecît că se isprăvise. Fața doctorului era de o paloare pămîntie, ochii îi crescuseră uriaș, respirația îi era grăbită, gîfîită, sfredelitoare.

— O indigestie! A vărsat! bodogănea Minna privindu-l pe lîngă umerii ei. I-am spus să nu mănînce găluşti!

Faţa trasă de un fel de disperare a doctorului se lumină puţin cînd o văzu pe Anna, dar respiraţia îi rămase aceeaşi prin gura întredeschisă, şi ochii — tot căscaţi.

— Ceai, Minna, ceai, şuieră el cu buze uscate.

Minna trebui să iasă.

— Aşa e bine, Anna, aşa am vrut.

Anna nu înţelese.

— Aşa, să cad la pat numai în ceasul morţii. Altfel, n-aş mai fi putut veni în salon, dacă zăceam!...

Şi nu putu vorbi mai departe.

Domnişoara Weber, prinsă de o nevoie grozavă de acţiune, ca şi cum fapta ar mai fi putut aduce ceva, ar mai fi putut schimba ceva, îi făcu una după alta injecţii de ulei camforat, să-i întărească inima, care bătea neregulat şi slab, îi puse sticle cu apă caldă la picioare, străbătu oraşul în fugă, ca un mînz scăpat din grajd, ca să-l aducă pe doctorul Klauss, care veni şi plecă dezolat, fără să poată recomanda nimic, şi pe urmă încremeni pe un scaun, la picioarele patului. Acolo îşi petrecu toată noaptea, privindu-l pe doctor cu disperare, pe cînd Minna dormea cu un sforăit mic, ca un fîsîit, pe canapeaua de lîngă sofa, obosită de spaimele zilei.

El părea cîteodată că o vede, că e mulţumit de prezenţa ei, şi alteori că se gîndeşte adînc la ceva, aşa cum stătea cu ochii în gol, arzători, tulburi şi ficşi. În alte clipe, domnişoara Weber avea impresia că nu mai gîndeşte, că nu mai simţea nimic, că doarme cu ochii deschişi sau pluteşte undeva, între conştient şi neştiinţă. Numai inima şi plămînii lui păreau că-şi mai continuă activitatea, din ce în ce mai greu, cu piedici mai mari.

Dimineaţa, domnişoara Weber trebui să se ducă la şcoală. Doctorul nu-i era rudă, nu putea cere concediu pentru o boală grea în familie. O trezi pe Minna, care făcu ochii mari cînd îi văzu chipul aplecat peste al ei şi se crispă apoi toată la amintirea împrejurărilor din ajun, a zilei şi mai grele care o aştepta.

La școală, făcînd socoteli, împărțind rațiile zilei, comandînd provizii noi, Anna Weber avu un singur gînd: să-l mai găsească în viață. Se ruga lui Dumnezeu fierbinte și încăpățînat, ca în copilărie, și cîntărea, măsura, drămuia.

Cînd ajunse acasă, Oskar Sommer, care îi ținuse companie Minnei, se ridică să plece. Luase un serviciu de paznic de noapte la un atelier mare, trebuia să doarmă puțin înainte de a se prezenta seara la post.

Respirația doctorului era și mai rea, fața lui — și mai spăimîntătoare, slabă cum era, cu ochii holbați și gura mereu uscată și întredeschisă. După ce Anna însă intrase în odaie, el păruse că o privește lung, că se liniștește puțin, că se destinde.

Avu chiar un ceas întreg de luciditate.

„Uite-o pe Anna mea, se gîndea el, stă și acum lîngă mine, în ultimele ceasuri, mă veghează, așa cum m-a vegheat toată viața, face tot ce trebuie, conștiincios și exact. Așa cum a făcut întotdeauna, nu se dezlipește de patul meu, Anna mea harnică, bună, deșteaptă și frumoasă. Mă învelește în privirea ei caldă, mă ține în gîndul ei și acum în brațe, mă strînge și acum la piept în gîndul ei."

„Uite-o și pe Minna, nevastă-mea. A fost toată viața o demnă soție de medic, o adevărată doamnă Tauber, care n-a pătat numele familiei noastre. Nu m-a compromis, nu m-a mințit, a știut să arate întregului oraș că sîntem o familie unită, o familie onorabilă, așa cum au fost părinții și strămoșii."

Și cum amîndouă stăteau aplecate asupra lui, una ca să-i umezească cu o linguriță de ceai buzele uscate, și cealaltă ca să-i șteargă fruntea, ridică spre ele ochii lui mari, încercănați, arzători, ochii lui de agonie, și, încercînd să zîmbească, șopti încet:

— Vă mulțumesc, dragile mele.

Minna înțelese că le mulțumea pentru osteneala pe care și-o dădeau acum cu el, și răspunse politicos, satisfăcut:

— N-ai pentru ce, Egon.

Anna nu-i mulțumi, pentru că pricepuse la ce se gîndea doctorul și mai crezu că citește în privirea lui și

o sarcină grea pe care i-o dădea acum, dar pe care trebuie s-o primească, pentru că venea de la el: aceea de a avea grijă de nevasta lui, care rămînea văduvă.

Apoi Egon Tauber intră în aceeași stare de inconștiență. Peste noapte, cînd Minna dormea pe canapea, Anna îi văzu degetele lungi, curate, tremurătoare, mototolindu-i cămașa pe piept, pătura pe coapse, încercînd parcă să smulgă de pe trupul lui chinuit veșmintele, și-și dădu seama că ultima clipă se apropie. Văzuse de atîtea ori gestul ăsta.

O trezi încet pe Minna și aprinse o lumînare. Minna se sperie, începu să strige, și la strigătele ei veniră și vecinii de jos, care cu ce putuse îmbrăcca în grabă.

Stăteau toți adunați în jurul patului lui Tauber, privindu-l cu ochi triști și încă împăienjeniți de somn. Funcționara de la Telefoane își trecu brațul în jurul mijlocului doamnei doctor, ca s-o poată susține în clipa cea mai grea, vînzătoarea de la magazinul de stat avea mereu grijă de mucul lumînării, bărbatul ei aștepta la picioarele patului să i se ceară un serviciu mai însemnat, ca singurul bărbat ce se afla între atîtea femei, și eleva se lipise de sora ei, funcționara, privind speriată și curioasă cum moare un om, cu ochii plini de lacrimi, pe care și le ștergea repede, ca să vadă mai bine.

Numai domnișoara Weber stătu mai departe, încremenită, țeapănă, mare, și din ochii ei întunecați izvora parcă un rîu nemăsurat de dragoste și durere care inunda odaia, scălda în apele lui trupul slab și vlăguit de horcăieli.

Cînd în fereastră se iviră zorile, doctorul Tauber își dădu sufletul.

Chiriașul plecă repede după o femeie care să-l spele, după formalități, după Oskar, pe care trebuia să-l anunțe, vecinele o culcară pe Minna și o acoperiră cu un pled. Funcționara rămase lîngă ea ca să-i frece fruntea cu colonie, și fetița se duse să se culce.

Anna Weber ieși țeapănă din odaie, intră în salon și încuie ușa. Stătu dreaptă în mijlocul camerei o jumătate de ceas, poate mai mult, gemînd cu dinții încleștați, scrîșnind și șoptind cu sufletul la gură:

— *Mein Engel! Mein Engel!*

Apoi se trînti pe pat cu fața în jos, cu degetele încleștate în așternut, și zăcu așa încă un ceas, scormonind cearșaful cu unghiile, ca doctorul în ultimele lui clipe.

La șase și jumătate se ridică, se spălă, se pieptănă și plecă la școală cu pași mari, grei, cu ochii tulburi, cu chipul împietrit. Nu vedea unde calcă și nu vedea lumea din calea ei.

La trei și jumătate, cînd ieși din serviciu, nu se îndreptă spre casă, ca de obicei, ci spre marginea orașului, unde se afla o seră. Avea aceeași ochi tulburi, același chip împietrit. Cumpără acolo cei mai frumoși trandafiri pe care-i găsi, un mănunchi uriaș de trandafiri, și porni cu pași mari spre casă. În hol, unde doctorul era așezat frumos într-un sicriu cu dantele, între lumînări groase, se adunaseră cunoștințe, foști pacienți, foști funcționari ai sanatoriului. Lumea venea și pleca după ce privea curios la doctor, după ce punea o floare la picioarele lui Tauber, după ce strîngea mîna văduvei, îmbrăcată în negru, crispată și solemnă. Anna se apropie și ea, scoase trandafirii din hîrtie cu o mișcare bruscă, și-i așeză încet, cu grijă, așa cum i-ar fi pus o compresă, pe piept, pe locul unde bătuse inima lui scumpă. Apoi intră în bucătărie.

Minna o privi aspru și nu făcu nici o mișcare. Cînd se ivi o clipă în care unii vizitatori plecaseră, și alții nu intraseră încă, văduva apucă cu brutalitate trandafirii, îi azvîrli într-un colț al odăii, pe jos, și scuturâ haina răposatului cu mîna ei scurtă pe locul pe care stătuseră florile.

Anna ieși din bucătărie și se opri iar lîngă sicriu. Era frumos, era frumos doctorul, așa cum fusese în tinerețe, cu toți mușchii întinși pe chipul lui slab, cu pleoapele lăsate ca atunci cînd se culca pe genunchii ei, cu crisparea ultimelor zile pierită, ștearsă ca prin minune, cu un mic zîmbet de fericire pe gura lui bine desenată. După ce îl contemplă lung, flămînd, Anna văzu că trandafirii ei dispăruseră.

Minna stătea ca o santinelă de cealaltă parte a sicriului. Cînd veniră alte cunoștințe, și Minna, cu glas plîns, le povestea în dormitor cît de frumos și cald îi mulțu-

mise bărbatul ei pentru că îl îngrijise cu dragoste, cît de amabil fusese el pînă în ultima clipă, Anna profită că n-o privea nimeni, culese iar florile de pe jos și le așeză la locul lor, pe inima doctorului.

În cele trei zile, cît timp trupul doctorului Tauber stătu solemn, între făclii și plante, în mijlocul holului casei lui, trandafirii fură aruncați de văduvă de nenumărate ori sub masă, sub un fotoliu, într-un colț, și ridicați de iubită, care îi punea la loc cu încăpățînare, murmurînd neauzit:

— *Mein Engel, mein Engel,* sînt ai tăi!

În ziua înmormîntării, Anna veni într-un suflet de la școală, cu un ceas mai devreme. Înainte de a ajunge la poartă se întîlni cu prietena ei, doamna Weissmüller. Domnișoara Weber îi prinse brațul cu degete de fier, ca într-o cange, și-i spuse repede, șuierat:

— Să nu mă lași singură! Să stai lîngă mine!

Alaiul se întocmi solemn. În urma dricului mergea soția, în voaluri lungi pînă la pămînt (nu fusese nevoie să se ia un cupeu, pentru că pînă la aleea care suia la cimitir pieptiș și pe care nu putea urca o trăsură erau cîțiva pași. Chiar sicriul trebuia dus pe umeri de la poalele acestei alei), susținută de un braț de doctorul Klauss, și de celălalt — de Oskar Sommer. În urma lor veneau rudele mai îndepărtate ale familiei Tauber și Sommer, după ei prietenii care fuseseră în vizită cu familia, apoi foștii angajați ai lui Tauber, foștii pacienți, cunoștințe și necunoscuți, cărora le plăcea întotdeauna să vadă cum avea să se desfășoare o înmormîntare. Curiozitatea orașului era atîțată și de felul cum avea să se comporte domnișoara Weber, în ce rînd al convoiului avea să stea, dacă avea să plîngă vizibil sau să se țină bine, cum avea să se comporte văduva față de ea. Unii dintre ei, care aveau acum o figură abătută și gravă, își întrebaseră nevestele rîzînd, înainte de a-și pune hainele negre:

— Ce zici? Pe „ea" o condolăm, sau nu?

Dar domnișoara Weber stătuse aproape la coada convoiului, purta obișnuitul ei pardesiu verde, nu plîngea, nu vorbea, numai mîna ei ca o gheară încleșta din ce în ce mai strîns brațul doamnei Weissmüller.

Doctorul Klauss ţinu un discurs scurt şi plin de respect, în care vorbi despre meritele de om de ştiinţă şi de organizator ale doctorului Tauber, iar profesorul Kühle, pe care doctorul îl salvase de la moarte cînd venise la el în al doisprezecelea ceas, vorbi emoţionat despre „salvatorul de vieţi, Egon Tauber". Văduva suspina tare, şi cunoştinţele dădeau aprobator din cap.

Cînd sicriul trebui să fie închis, domnişoara Weber făcu doi paşi către groapă, tîrînd-o după ea pe doamna Weissmüller ca pe un săculeţ atîrnat pe braţul ei puternic, mai privi o dată spre chipul lui şi porni, tot cu doamna Weissmüller agăţată de ea, pe o alee îndepărtată, mărginaşă.

Apoi, după ce cimitirul se linişti, cînd toată lumea părăsi aleile, acum cuprinse de răcoarea serii, ea se mai întoarse o dată la mormîntul proaspăt, se aşeză pe o lespede alăturată fără nici un fel de grijă că se murdăreşte pe haine, îşi puse capul pe braţele încrucişate pe genunchi şi plînse puternic, cu hohote tari, scuturată toată de sughiţuri, plînse pînă se înnoptă, toată durerea pe care o ascunsese atît de bine zile întregi.

Apoi îşi trecu braţul pe după umerii doamnei Weissmüller, care tremura de frig şi de spaimă, o strînse lîngă ea ca s-o încălzească, şi porni spre oraş.

După cîteva zile de la înmormîntarea bărbatului ei, Minna Tauber simţi că parcă i se ia o greutate de pe inimă. Menajul ei devenise mult mai uşor, nu-i mai cerea nimeni nimic, nu mai trebuia să respecte şi să cinstească pe nimeni mai mult decît pe ea însăşi, nu mai pîndea neliniştită la uşa salonului şi n-o mai rodea amărăciunea că Egon se simte bine în odaia cealaltă, se simte mai bine decît lîngă ea, mai bine decît se poate simţi ea. În definitiv, doctorul, în ultimii ani, nu mai avea efectiv nici un fel de influenţă, nu putuse înlătura din viaţa Minnei supărările, nu putuse opri instalarea de chiriaşi în casa lor, nici aduce venituri mari în gospodărie, nici face cumpărături mai ieftine decît ceilalţi gospodari. Dacă era o cinste în faţa lumii să fii doamna doctor Tauber, ea rămînea cu cinstea

asta și cu o pensie, pe cînd altă persoană, care profitase poate de un anumit respect pentru că avea unele legături cu el, rămînea acum anonimă, domnișoara X, fată bătrînă, silită să muncească și la bătrînețe, biată funcționară fără familie, fără nume, fără nimic.

Începu să mănînce bine, cu spor, ca să se despăgubească de mesele neregulate și pe apucate din ultimele zile, să bea vinuri tonice ca să-i crească pofta de mîncare, să doarmă ceva mai tîrziu dimineața și, firește, să se culce mai devreme seara, pentru că nu avea pe cine aștepta.

Numai noaptea îi era cam urît, nedeprinsă să se culce singură, și lăsa deschisă ușa spre hol, să audă zgomotul casei. Dar nici cu ușa deschisă somnul nu-i pria, pentru că se temea să nu vină cineva s-o fure, acum, cînd bărbatul nu mai era.

Cu domnișoara Weber se purta ca și cu o necunoscută, răspundea înțepat și mîndru la salutul ei, avea grijă să n-o întîlnească în bucătărie, și o dată, cînd găsise pe masă niște coji de ouă nearuncate la gunoi, uitate acolo de Anna, care fusese chemată pe neașteptate la școală, îi lăsase pe bufet un bilet scurt și poruncitor :

„Domnișoară Anna Weber, te rog să nu mai lași bucătăria murdară, dacă vrei să nu iau măsuri severe. Herminna Dr. Tauber." Anna nu răspunse nimic, nici în scris, nici verbal, și-și văzu de treaba ei. Acum, cînd nu mai avea pe cine iubi, toată puterea făpturii ei, încă robustă, în ciuda semnelor de bătrînețe pe care le purta pe chip și pe trup, se aduna într-un dispreț feroce față de toți și toate. Nimic nu era ca la sanatoriul Tauber, nimeni nu semăna cu doctorul. Făcea de dimineața pînă seara, cu nesaț, comparația asta, și toate ieșeau în favoarea nemaipomenitului răposat !

„Ăștia sînt profesori ? se gîndea ea. Să fi fost profesor aici doctorul Tauber, ar fi înghețat copiii de frică, ar fi fost în clase o liniște de cimitir, nu i-ar mai fi ars nimănui să zîmbească. Asta e ordine ? Dacă ar fi fost el director, tot corpul profesoral și administrativ s-ar fi temut să mai aibă idei ca acum, la ședințe. Ar fi tăcut mîlc și l-ar fi lăsat să gîndească el, să hotă-

rască el. Ce risipă ! Ce risipă ! Să le dea copiilor carne atît de des, cînd se ştie că copilul are nevoie de zarzavaturi ca să crească ! Pionierii fac şedinţe, au iniţiative, şi U.T.M.-ul se plînge corpului profesoral cînd e nemulţumit ! Asta e anarhie, asta e nebunie ! Ştiu tinerii ce le trebuie, ce e bine şi drept, sau ştiu oamenii bătrîni, şi cuvîntul lor e sfînt şi definitiv ?"

Aşa gîndea, cu amărăciune, domnişoara Weber, şi muncind cu dinţii strînşi, aşa cum cerea regulamentul, nu era în stare să simtă nici o fărîmă de afecţiune pentru nici un om din instituţie, pentru nici unul dintre copiii aceia, băieţi sau fete, cu obrajii rumeni, cu ochii strălucitori, cu gînduri şi sentimente bogate.

O dată îi ceruseră şi ei un articol la gazeta de perete, un articol despre disciplină, găsindu-se că tema era cea mai apropiată de ea. Domnişoara Weber scrise un fel de Table ale legii atît de cumplite şi de amare, încît responsabilul gazetei, un om tînăr, profesor de romînă, veşnic cu un zîmbet şi un vers pe buze, ca să nu i-l refuze, lucră o zi întreagă să-l îndulcească şi i-l arătă apoi, cerîndu-i totuşi îngăduinţa să lase iscălitura ei. Domnişoara Weber îl citi, zîmbi ironic, ridică din umeri şi-l semnă. Era inutil să vrei să-i înveţi ceva, nu se prindea nimic de ei, şi era mai bine aşa. De ce să se trudească ea să-i aducă pe calea cea bună pe cei care luaseră sanatoriul Tauber şi făceau numai prostii ? Nici „el" nu voise să colaboreze, n-avea să colaboreze nici ea. Treaba pentru care primea un salariu, da, asta trebuia s-o facă bine, şi nimic în plus.

Pe doamna Weissmüller o ocoli o bucată de vreme, de ruşine că se dezvăluise aşa în faţa ei, în ziua înmormîntării. Pe doamna Klauss o vedea rar, pentru că şi aceea luase o slujbă. Alte prietene nu mai avea. Venea acasă de la şcoală fără grabă, îşi gătea, mînca, făcea curat în urma ei ca un automat, şi pe urmă intra în „salon". Cîrpea, citea pe marginea patului şi ridica des ochii la fotoliul gol din faţa ei. Atunci stătea cîteva minute cu acul în aer, încercînd să şi-l închipuie acolo şi să înţeleagă cum fusese cu putinţă atîta fericire.

Minna însă, cu toată tihna ei nouă, cu toată impresia pe care o avusese la început că e liberă şi fericită, în-

cepuse să se simtă apăsată de singurătate. O viață întreagă cicălise și bodogănise pe cineva, acum nu mai avea pe cine cicăli. Avusese pe cine aștepta, și acum, nemaiașteptînd, își pierduse parcă rostul. Încercase să facă cîteva mizerii chiriașilor de la parter, dar funcționara de la Telefoane, care în ziua morții doctorului o ținuse atît de afectuos de talie, ridică din umeri și nici nu stătu de vorbă ; sora ei, eleva, pufni în rîs ca de un lucru foarte comic, ca și cum doamna doctor ar fi fost o persoană ridicolă, și vînzătoarea îi spuse un cuvînt crud, îi spuse „babă țîcnită" cînd Minna voi să-i interzică să mai primească musafiri după nouă seara, ca să nu intre în casă hoți. Cine știe ce i-ar mai fi spus încă, dacă bărbatul ei n-ar fi tras-o de braț în casă, spunînd :

— Dacă vezi că e țicnită, ce te mai întinzi la vorbă ? Oameni fără educație, de familie proastă ! Minna se temu să mai riște alte observații și interdicții.

O dată, într-o zi de toamnă, cînd se duse să-și ridice pensia, Minna întîrzie de vorbă cu doctorul Klauss, pe care îl întîlni în piață. Fără să ia aminte că se înnorase, că ea nu-și luase umbrela, stătu țintuită locului, ca să-l audă spunîndu-i că avusese ca bărbat un om excepțional și ca să-i spună și ea lui că fusese cea mai răsfățată femeie din lume, că doctorul o apărase de toate loviturile vieții, că o adora și o respecta infinit.

Înfierbîntată de conversația asta, Minna porni repede către casă, cînd începură să cadă primele picături de ploaie. Se grăbea pe picioarele ei scurte, grase și strîmbate de gută, asuda, gîfîia, dar ploaia se prefăcu în puhoi, o udă pînă la piele. Cînd ajunse în sfîrșit acasă, apa îi mustea din pantofi, îi curgea șiroaie de pe marginile pălăriei mici, i se scurgea din haine pe parchet. Pînă și cămașa îi era udă leoarcă. Minna se duse repede în baie, ca să nu murdărească odaia, se dezbrăcă acolo, stătu goală ca să-și scurgă hainele, și cînd se întoarse în dormitor, nici capotul de flanelă, nici pătura, nici papucii groși de pîslă ai lui Egon n-o mai încălziră. Se băgă în pat dîrdîind, și nu putu adormi multă vreme de frig. Aspirinele nu-i ajutară la nimic. Toată noaptea aceea tremură și visă întrerupt și tulbure că înoată în-

tr-o apă mare, urîtă şi că Egon nu izbuteşte s-o tragă la mal. „Nu de picioare ! Nu de picioare. Mă dor !" striga ea, şi el îi răspundea rîzînd batjocoritor : „Dacă te-ai îngrăşat aşa !" A doua zi rămase mai tot timpul în pat, se tîrî greu în bucătărie să-şi gătească ceva şi îşi dădu seama că are temperatură. Ar fi vrut să trimită pe cineva după Oskar, dar nu voia să ceară ajutorul chiriaşilor de jos, cu care se socotea supărată, nici al domnişoarei Weber, căreia nu-i adresase nici un cuvînt de la moartea doctorului.

Noaptea, Anna Weber auzi un geamăt scurt, des, regulat, pornind din odaia cu uşile deschise a doamnei doctor Tauber. Se ridică în aşternut şi-şi aţinti urechea : da, geamătul se auzea, întrerupt din cînd în cînd de vaiete mai prelungi. Îşi puse repede halatul, papucii, traversă holul şi se opri în uşa Minnei. Aici se auzea limpede că bătrîna bolborosea ceva între gemete, spunea parcă : „Ceaşca asta s-a spart. Ceaşca asta s-a spart şi muşcă cu cioburile."

Anna intră în odaie, aprinse lampa de la căpătîi, privi faţa încinsă, cu ochii arzători şi năuci a Minnei, îşi lipi palma de fruntea ei îngustă, netedă, arzătoare şi porni la treabă. Îi puse termometrul, îi dădu o aspirină, îi puse pahare, îi făcu o frecţie. Văzuse în odaia de baie, în ajun, hainele ei ude, întinse la uscat, şi pricepu numaidecît că Minna e răcită.

Temperatura bolnavei scăzu puţin, o sudoare binefăcătoare o scăldă, delirul pieri, şi Minna spuse cu buzele strînse, ca ofensată că trebuie să-i fie datoare cu ceva :

— Mulţumesc, domnişoară Weber !

Apoi se întoarse pe partea cealaltă.

Peste zi, cînd era la şcoală, domnişoara Weber avu grijă să-i trimită vorbă, printr-un băieţel care pleca acasă, domnului Oskar Sommer că doamna doctor era bolnavă.

Oskar se duse în grabă la ea, îl aduse şi pe doctorul Klauss şi află că Minna avea o pneumonie. Cînd Anna se întoarse acasă, Oskar o pofti ceremonios în odaia bolnavei, o puse la curent cu starea ei şi-i spuse că, deşi ar fi vrut din toată inima să rămînă lîngă sora lui,

așa cum cere și datoria de familie, îi era peste putință, de vreme ce avea o slujbă de noapte, și ziua se prăbușea de somn. La vîrsta lui, un om care muncise toată viața, ce vrei ? Își puse însă mare nădejde în domnișoara Weber, care locuia la același etaj, avusese meseria asta și fusese atîția ani subalterna doctorului Tauber, venerabilul soț al doamnei Minna Tauber.

În vremea asta, Minna se uita în tavan cu ochii ei decolorați, ca și cum n-ar fi auzit, n-ar fi priceput despre ce e vorba. Nu voia să fie datoare mai tîrziu pentru serviciile pe care Oskar i le cerea acum fostei administratoare. Ea nu participa cu nimic.

Anna dădu din cap, murmură ceva din care se înțelese vag : „E o chestiune de omenie... e normal...", apoi se instală la căpătîiul bolnavei, cu o legătură de ciorapi de cîrpit.

Către seară, febra Minnei crescu iar. Cu toate medicamentele și penicilina prescrisă de Klauss și făcută de Anna Weber din șase în șase ore, ea intră iar în delir. Anna Weber văzu că n-are să se poată depărta toată noaptea de patul ei. Cruntă, cu mișcări repezi, își aduse așternutul din odaia ei și-l întinse pe canapeaua pe care dormise Minna în nopțile în care agoniza doctorul.

Patru zile, în care își luă concediu fără leafă, și patru nopți nu se clinti Anna de la căpătîiul Minnei. Îi schimba cămășile ude de nădușeală, îi făcea frecții pe tot trupul, cu dinții strînși de dezgust și furie. Toată carnea asta albă și roz, încă netedă și pufoasă, dormise ani de zile lîngă domnul doctor, toată carnea asta fragedă, de purcel de lapte, se lipise de trupul lui mare, musculos, curat. Anna se trudea în mintea ei să spele imaginea doctorului de slănina asta trandafirie, care îi murdărea amintirea, și punea cu grijă prișnițe pe spatele rotund, pe pietul prea plin, freca picioarele groase și moi, se trudea să facă să treacă acul seringii dincolo de pătura groasă de grăsime care învelea coapsa.

În ultima zi de febră a Minnei se întîmplă ceva care răsturnă ordinea lucrurilor stabilite după moartea doctorului Tauber.

Cei de la Oficiul de închiriere vizitară îndelung parterul, stătură de vorbă cu chiriașii și urcară apoi la etaj cu o propunere : toți cei de la parter să se mute în alte locuințe, din altă parte a orașului, afară de inginerul agronom, căruia Anna Weber să-i lase odaia ei. Cele două doamne bătrîne puteau foarte bine să stea într-o singură încăpere, mare cît un hangar, cum de fapt și stăteau de atîtea zile. Jos, la parter, se muta o familie întreagă.

Anna Weber rămase încremenită. Protestă energic, dar fără rezultat. Odaia era mare. Funcționarul vedea că doamnele trăiesc acum într-o desăvîrșită intimitate, dar la nevoie puteau despărți odaia în două, printr-un mijloc oarecare. Anna se rugă și obținu măcar să se aștepte vindecarea doamnei doctor, ca să știe și ea ce i se cere.

Peste trei zile, funcționarul se întoarse. În vremea asta, chiriașii de jos, afară de inginer, se mutaseră, și Minna își recăpătase cu desăvîrșire luciditatea. Încă șubredă, mult mai lașă decît Anna, nedeprinsă să-și apere singură interesele, furioasă că Anna nu se învrednicise să descurce singură tot, frămîntată și de gîndul ascuns că era poate șubrezită pentru tot restul vieții ei, că Anna Weber avea s-o îngrijească mai departe, vrînd-nevrînd, dacă rămîneau în aceeași încăpere, că n-avea să-i mai fie frică noaptea, în tovărășia ei, Minna opuse foarte puțină rezistență și, după cîteva refuzuri ofensate, acceptă, cu o mutră de dezgust și resemnare demnă.

Anna Weber trebui să-și mute patul, dulapul, biroul în odaia din care Minna doctor Tauber își scoase bombănind canapeaua, cu mîinile Annei, bineînțeles, pentru că ea stătea în pat, convalescentă și înțepată. Îi mai porunci domnișoarei Weber să facă din marile ei dulapuri un fel de zid despărțitor între ele, și pentru că zidul nu ajungea destul de aproape de ușă, domnișoara Weber, cu un fel de furie hotărîtă, îl prelungi și cu dulapul ei.

Dar în curînd, Minna își dădu seama că e sănătoasă de tot, că prinde puteri, că și-a revenit. Începu să regrete că se lăsase convinsă, că-și împărțise odaia cu

Anna. Nu mai avea nevoie de ea ! Numai noaptea, cînd se trezea de frica hoților și cînd ciulea urechea și auzea respirația tare, egală, aproape bărbătească a Annei, se bucura că o aude acolo. Dacă ar fi îndrăznit să vină inginerul ăsta, care dormea în salon, s-o jefuiască, sau zugravii, care curățau apartamentul de jos și sigur că ziua ochiseră casa, domnișoara Weber, voinică cum era, i-ar fi luat de beregată.

Alteori se întreba dacă nu chiar Anna asta, care îl dusese de nas o viață întreagă pe bărbatul ei, n-avea să-i dea cea mai cruntă lovitură în lipsa ei, cînd se ducea la pensie sau la piață. Cînd era singură, Minna încuia ușa de două ori, se așeza pe pat cu cutia de bijuterii în poală și începea să le înșire pe o pernă, ca să le mai numere o dată și să se bucure de ele. Și le găsea la locul lor ! Se mira totdeauna cu același zîmbet ironic, neîncrezător, ca față de altcineva, a cărui încredere în domnișoara Weber trebuia s-o slăbească, și înăuntrul ei se liniștea adînc. Erau acolo și lanțul gros de aur, pe care i-l dăruise tatăl ei cînd împlinise optsprezece ani, și perlele primite de la Egon la cinci ani după căsătorie, pe care le purtase des, și crucea de briliante, dată de el la aniversarea a douăzeci și cinci de ani, pe care n-o pusese niciodată, de frică să nu piardă vreo piatră, și inelul cu smaragd mare, dat tot de Egon, la aniversarea a treizeci de ani, pe care îl pusese numai în ziua aceea, și cerceii de safir, care alcătuiau o garnitură întreagă cu pandantivul și inelul, și broșele mici, de opal, de peruzele, de ametist, de perle și coral, ce le purtase des, și ceasul înconjurat de briliante, neîntors niciodată, pus bine, ca să nu se strice, rezervă pentru la bătrînețe. Minna se bucura că nu vînduse niciodată nici o bijuterie. Trimitea cîteodată la tîrgul de vechituri cîte o haină veche, scoasă din cufărul din pod, felicitîndu-se că avusese prudența să le adune acolo din primul an al căsniciei, și spunîndu-i femeii care se însărcina cu vînzarea :

— E ultimul lucru pe care îl mai am. Nu mai am nimic de valoare. Domnul doctor cheltuia prea mult cu sanatoriul lui, cu instrumentele, cu medicamentele, cu

hrana bolnavilor, cu salariile angajaților. N-a avut grijă să agonisim nimic.

Așa era bine, așa era prudent, femeia avea să povestească în tîrg că doamna doctor e săracă, și cei ce ar fi avut poftă să vină s-o fure s-ar fi lăsat păgubași.

Cînd femeia se întorcea cu bani puțini, Minna o privea cu neîncredere și se înfuria.

— Ziceau că-s demodate, cucoană, că ce mai pot face din ele, cînd sînt tăiate ca acum cincizeci de ani.

— Da' ce, lor le trebuie moderne? Omul sărac poartă orice. Să poftească la magazinul de stat, să-și cumpere moderne, dacă au înnebunit de tot! Nu mai există modestie, nu mai știe nimeni să-și vadă lungul nasului, în lumea de azi. Domnul doctor s-ar supăra pe dumneata dacă ar vedea ce bani puțini îmi aduci.

Și femeia se prăpădea de frica supărării domnului doctor.

La parter se mută o familie întreagă, cum spuseseră cei de la Oficiul de închiriere, doi soți medici cu copilul lor și o fetișcană de la țară, care îngrijea de copil și de gospodărie. Minna se uită pe fereastră să le vadă mobila și rămase destul de dezgustată: lucruri noi, cumpărate de aici, din oraș, sau din altul, nimic prea elegant, nimic foarte solid. Mobilele astea, în douăzeci de ani, aveau să se strice, să-și piardă lustrul. Copilul, un băiețel de vreo patru ani, îmbrăcat ca un ursuleț, fu adus în brațe, și cînd trecu pe sub o ramură plină de zăpadă (de două zile ningea) își trase mînuțele și se agăță rîzînd de ea. Avea să meargă greu, foarte greu dacă oamenii ăștia aveau de gînd să-și lase copilul și la vară să se agațe de ramuri, să strice florile și să mănînce fructele ei, din grădina ei! În orice caz, ea n-avea de gînd să se mai sperie ca data trecută, de ceilalți chiriași, și avea să se poarte cu ei foarte sever. Doctorul cel nou, chiriașul, un bărbat slab, iute, tînăr, ridică ochii spre fereastră, o zări și o salută amabil. Minna răspunse scurt, grav și se retrase de la fereastră. Cînd veni primăvara, Minna se învioră de tot. Mînca iar bine, se ocupa de grădină, înfofolită în zeci de șaluri, și o dată Anna o auzi cîntînd cu glasul ei adînc, puternic, încă tînăr, cu acel

glas pe care ea nu-l cunoștea, care i se povestise că e minunat. Anna recunoscu în sinea ei că e frumos, dar fu răscolită de revoltă la gîndul că femeia asta, care avusese fericirea să fie nevasta „lui", mai putea cînta, cînd el era în mormînt. Anna se ducea la cimitir vinerea, ca să nu se întîlnească cu Minna, care se ducea sîmbăta. Dar cum, trecînd pe acolo, întîmplător, și în două duminici, nu mai văzu pe mormînt florile puse de ea, pricepu cine le ridică și-și schimbă ziua. Se ducea acum duminica. Trăgea ușor florile văduvei spre capătul mormîntului, pe picioarele răposatului după socotelile ei, și le punea pe cele aduse de ea în dreptul inimii.

Încet, pe nesimțite, din surplusul de viață pe care îl simțea gîlgîind în ea, Minna începu iar să bodogănească. O bodogănea acum pe domnișoara Weber. Cicăleala ei se ridica monotonă, stăruitoare și impersonală din dosul paravanului de dulapuri:

— Cine a mai pomenit să lase cineva robinetul picurînd?! Ce idee! Un robinet se strînge odată, de două, de trei ori, pînă cînd nu se mai prelinge nici o picătură. Apa costă! Fiecare picătură de apă costă bani!

Domnișoara Weber se făcea că n-aude.

— Eu am fost bolnavă. Cine deschide fereastra la bucătărie cînd gătește, trebuie să aibă grijă s-o închidă după ce s-a aerisit. De ce să lași ferestrele deschise? Ca să răcească cine vine încălzit sau să le spargă vîntul? De ce să lași ferestrele deschise? Cine deschide o fereastră poate, cu aceeași mînă, s-o închidă!

O dată, după multe zile, Anna nu se mai putu stăpîni și izbucni cu glasul ei violent, bărbătesc, de dincolo de paravan:

— Isprăvește, onorată doamnă! Gata, doamnă doctor!

Minna încremeni, străbătută de un fior adînc de plăcere. În ea se făcu o mare liniște; ar fi cîntat de bucurie, dacă n-ar fi știut că e auzită. Două zile tăcu ca un pui, mult mai blîndă și mai amabilă cînd se încurca, anume, în drumul domnișoarei Weber.

Apoi începu s-o bodogăne iar, pînă la o nouă izbucnire.

Își recăpătase, într-adevăr, tot echilibrul de altădată. Avea și o mare preocupare. Aflase că pe doctorul de la parter îl cheamă Drucker, Kurt Drucker, și-l căutase în grabă pe Oskar să facă amîndoi cercetări. Cine era acest Drucker? Pe el nu-l izbea numele acesta? Pe Oskar îl izbi, bineînțeles, prea suferise mult de nervi din pricina unui păcătos de Drucker cîndva.

Și află că șeful de gară, cel care îi dăduse o slujbă văduvei lui Drucker odinioară și îi băgase fiul la liceu, nu fusese adversarul lui politic, așa cum crezuse el, ci un adversar mult mai rău, un comunist care intrase în acel partid oficial în serviciu comandat. Nu trăise de loc cu văduva Drucker, ci o ajutase ca pe nevasta unui tovarăș și făcuse să ajungă la ea și banii dați de Ajutorul Roșu.

În asemenea lume trăise bietul Oskar, ca și bietul doctor Tauber, și habar n-avuseseră. Șeful ăsta făcuse servicii serioase partidului lui cît fusese la C.F.R.! „Ce dracu făcea poliția noastră?" se întreba dezolat Oskar.

Băiatul lui Drucker urmase, în adevăr, Medicina după 23 August, se însurase cu o fată de profesor, nici mai mult, nici mai puțin doctoriță și ea, și era unul și același cu doctorul cel slab, cu mișcări iuți, care locuia la parterul vilei Tauber, și era acum medic la spitalul înființat în fostul sanatoriu Tauber.

Întîi Minna fu cutremurată de un fior de teamă cînd află grozavul adevăr, apoi, văzînd viața pașnică a familiei de la parter, se liniști, plină de dezgust pentru o asemenea vecinătate.

O dată, cînd săpa în grădină gîfîind, tînărul Drucker, care venea de la spital, se opri lîngă ea, îi luă hîrletul din mînă și săpă în locul ei. Altă dată, doctorița, soția lui Drucker, o întîlni în piață ducînd o plasă grea și i-o luă din mînă, ca să i-o aducă acasă. Minna mulțumi cu un zîmbet stăpînit și se feri din calea lor. Nu știau pesemne că e sora fostului fabricant Oskar Sommer, care pricinuise moartea muncitorului Drucker! Dacă aveau să afle într-o zi (Oskar nu mai călca la sora lui, de frică să nu-l întîlnească), aveau să se răzbune și pentru trecut, și pentru amabilitatea lor de acum,

avută, desigur, numai pentru soția celebrului doctor Tauber.

Mirarea ei fu nemărginită în ziua în care își dădu seama că doctorul Drucker știa că ea e născută Sommer.

Se afla în grădină, unde culegea primele căpșuni, cu mișcări furișate, lăsată pe vine, gemînd, privind mereu spre casă, cu teama ca băiețelul chiriașilor, care se juca pe nisip în fața intrării, să nu afle unde e locul căpșunilor. Prost păzit cum era de fetișcana care și gătea (Dumnezeu știa ce și cum), putea veni să se înfrupte și el! Portița grădinii scîrțîi lung, și un om înalt cu o cămașă albastră, fără cravată, cum purtau acuma toți netrebnicii, se îndrepta spre intrarea casei. Cum nu văzu decît copilul, și la soneria sa nu răspunse nimeni, își îndreptă ochii spre grădină și o zări.

— Tovarășul doctor Drucker nu-i acasă? strigă el.

— Nu, la ora asta nu-i niciodată acasă.

— Nu e unu și jumătate? mai întrebă omul privind cu părere de rău.

— Sigur că nu e! răspunse îndesat Minna.

— Atunci, vă rog să-i spuneți că l-a căutat Mihai, tovarășul Mihai. Bună ziua!

Poftim, acum mai trebuia să le facă și servicii, se cuvenea să vină și ziua în care avea să plătească că-i adusese plasa de la piață! Să facă comisionul țoapei ăsteia, care spunea bună ziua unei doamne!

Drucker veni la prînz cu sufletul la gură și o găsi mîncînd pe banca de sub tei, în grădină. Venea așa, cu tava cu supă, mîncare și compot de două ori pe săptămînă, marțea și vinerea, cînd programul nou al Annei Weber era să vină mai devreme acasă. Nu voia să se întîlnească cu ea în bucătărie.

— Doamnă doctor, nu m-a căutat cineva?

— Parcă da, răspunse ea bosumflată.

— Un tovarăș voinic, unu, așa, mai înalt decît mine?

Minna dădu afirmativ din cap.

— N-a spus că e Mihai de la fabrica „7 Noiembrie"?

Minna se gîndea adînc ce fel de fabrică o mai fi și asta.

— De la fosta fabrică Sommer, care era a fratelui dumitale? stăruia Drucker. N-a spus cînd mai vine?

Minna încremeni cu lingura în gură. O trecu un fior. Știa!

— Nu, n-a spus. Mihai zicea că-l cheamă, era un om voinic, dar n-a spus cînd mai vine. Nu părea supărat! se grăbi ea să dea amabil cît mai multe lămuriri.

Drucker o salută și intră în casă. Minna se liniști încet, treptat. Chiriașul n-avusese de loc aerul supărat cînd pomenise numele fratelui ei. Pesemne că știa de mult, avusese grijă lumea să-l informeze, și uite că n-o pedepsea pe ea pentru că îi era soră, n-o batjocorea, nu-i întorcea măcar spatele! „Ciudați oameni! Pesemne că n-aveau spirit de familie, onoare, tradiție! Parcă n-ar fi sași, s-au schimbat și sașii!" conchise ea, și un dispreț grozav o cuprinse pentru perechea tinerilor doctori.

Din ziua aceea nu mai simți față de ei altceva decît o cumplită superioritate. Ca și pe cei pe care îi avusese înaintea lor, îi urmărea mereu de la fereastră și din capul scării, ascunsă după coloana de stejar a rampei. Ce lume amestecată venea la ei, și doar n-aveau cabinet acasă! Cu toți, și cu cei cu pălărie, și cu cei cu șapcă, erau cordiali! În ceasurile de odihnă de după masă, doctorul Drucker se deranja oricînd dacă îi venea un bolnav grăbit, și îl auzea ea însăși, cu urechile ei, spunîndu-i unui bătrîn care se încăpățîna în hol să-i bage ceva în buzunar:

— Fii serios, tovarășe! Nu mă plătește spitalul? N-ai fișe acolo? Fii cuminte.

Auzi, avea leafă la spital! Ăsta n-avea să facă nici un fel de avere, n-avea să-i cumpere neveste-si nici blană, nici bijuterii. Noaptea, și doctorul, și ea, doctorița, se trezeau cu ușurință dacă erau sculați pentru vreun caz urgent, el la spital, ea acasă, în circumscripția ei. Plecau rîzînd, parcă îi chema la vreo bucurie, la vreun cîștig!

Nu-i dădeau copilului nici un fel de creștere, îl lăsau să le spună „tu", îl purtau călare pe gîtul lor pe aleile grădinii, alergînd și nechezînd ca niște cai, îi dădeau fructe coapte și foarte rar compot! Pomeneau — Minna îi auzise prin ferestre — că la toamnă îl vor da la creșă! Minna se înfiorase de dispreț. La creșă!

Dar îi înțelegea : nu venise el însuși, acest Kurt Drucker, de mînă cu mama lui, cînd era ceva mai mare decît fiul lui acum, și nu călcase cu niște picioare slabe și nătîngi pe aceleași alei pe care umbla acum ca un stăpîn ? Cît era de jigărit, de galben ! Pentru el creșa era un progres. Se pare că acolo copiii erau hrăniți cu terci. Minna credea că era destul de bine dacă le dădea o cantitate suficientă, cînd părinții lor nu mîncaseră niciodată pe săturate !

Da, da, de asta făcuse doctorul Tauber un asemenea sanatoriu, ca să zacă în el toți nespălații și să se vindece toți muncitorii ! De asta făcuse asemenea vilă și parc, ca copilul pușcăriașului de Drucker să se plimbe ca un prinț, seara, pe aleile cu trandafiri și iasomii ! Nu, lumea nu putea rămîne așa, aveau să se întoarcă odată lucrurile la locul lor, și Minna spera că va trăi pînă atunci, să le vadă, să se bucure și să profite de ceea ce era de drept moștenirea ei de la bărbat. Să mai aibă o dată sanatoriul Tauber, să fie ea proprietară, s-o aibă funcționară pe domnișoara Weber, și să trăiască ca un stăpîn !

Acum, din cînd în cînd, glasul ei se ridica peste paravanul de dulapuri, ca să comenteze viața chiriașilor :

— Am auzit din bucătărie cum în odaia de baie a chiriașilor era mare discuție. Ea se scălda probabil, că se auzea apa clipocind, și vorbea cu el. Zău, cred că femeia asta nerușinată se scaldă goală în fața bărbatului ei.

— Nici o mirare, oameni grosolani ! răspundea scurt Anna Weber.

Foarte rar, vecinii vorbeau și ei despre proprietăreasă.

— E complet țicnită, Kurt. Azi a mutat lăzile de gunoi tocmai în fundul grădinii, după ce totdeauna au stat în dosul bucătăriei. E foarte greu să te duci tocmai acolo, cînd ești grăbit sau cînd plouă. Mă tem că într-o zi am să-i spun ceva.

— Las-o, Mariechen, e bătrînă, e țicnită, e văduvă, a fost bolnavă. Ce să discuți cu ea ? Nu vorbim aceeași limbă. Mie mi-e și milă de ea, cînd o văd tîrîndu-se ca un greiere borțos pe alei. Nu mai poate face alt rău

decît atît cît ne face nouă. Ce-ţi pasă? Nu mai are mult de trăit.

— Şi ce zulufi îşi face încă pe frunte! izbucnea în rîs doctoriţa.

Minna nu contenea s-o cicălească pe Anna zile întregi, pînă cînd aceasta striga:

— Onorată doamnă, destul! Gata!

Acum, deşi îşi găteau tot separat, deşi mîncau tot separat — una în casă, şi cealaltă în bucătărie, şi în zilele calde de vară amîndouă în grădină, fiecare pe altă bancă, sub alt pom — totuşi Minna mărise sfera observaţiilor:

— Cine a mai pomenit să vină cineva aşa de tîrziu acasă?! mormăia la bucătărie, cu spatele la Anna, căutînd ceva în dulap. Sau: Cine a mai văzut să cîrpeşti ciorapi după zece seara, cînd ochii sînt obosiţi? bodogănea seara, din dosul paravanului.

Într-o zi, Minna primi pe neaşteptate vestea morţii lui Oskar. Îşi îmbrăcă hainele de doliu, bine păstrate, pe care le făcuse la moartea lui Egon, şi se duse la căpătîiul lui, apoi la înmormîntare, cu multă tristeţe susţinută.

Cum însă tocmai atunci chiriaşii de jos făceau o transformare în apartament, ridicau un zid de-a latul coridorului care unea bucătăria cu curtea, lucru pe care Minna visase şi ea să-l facă pe cînd trăia doctorul, pentru că în bucătărie trăgea, nu-i tihni nici înmormîntarea, nici ifosele doliului. Trebuia să cîrtească, să se îndoiască că vor face treaba bine, că o vor face destul de solid, fără să-i strice casa.

Mult mai grea însă decît moartea lui Oskar Sommer fu pentru ea altă moarte.

Se deprinsese acum s-o aştepte pe Anna Weber aşa cum îl aştepta pe vremuri pe doctor, nerăbdătoare, enervată, furioasă că îi e poate bine în altă parte, că o lasă singură, că nu preferă jumătatea ei de odaie oricărui alt loc din lume.

Şi, într-o seară, domnişoara Weber nu veni acasă. „Doarme pe la prietene, sau... pe la prieteni!" bodogănea în pat, pe întuneric, Minna, zvîrcolindu-se şi îmbătîndu-se de propria ei furie.

Anna nu veni nici a doua zi la prînz, nici seara. În schimb, pe la șapte veni un curier de la școală, care-i spuse Minnei că Anna fusese internată ieri de dimineață la spital (și arătă cu mîna sanatoriul), că fusese lovită brusc de o boală grea, cu călduri și friguri, și că el nu fusese trimis mai devreme, pentru că știau că tovarășa Weber n-are familie și uitaseră că are o gazdă prietenă.

Primul gînd care-i veni Minnei fu: „Se face ea bine. E tare ca un cal!"

Apoi începu să se îngrijoreze. Dacă avea o boală foarte grea? Dacă avea să lipsească mult de acasă? Ce avea să se facă ea singură, atîtea nopți? Doctorul Drucker îi spuse și el a doua zi de dimineață, cînd o văzu în grădină, că domnișoara Weber e foarte bolnavă și care sînt zilele de primire.

Nici nu se gîndea să se ducă joi sau duminică la spital; ce-ar fi zis lumea? Ce-ar fi zis chiar domnișoara Weber că-i face atîta cinste doamna doctor? Și să intre în spitalul în care bărbatul ei fusese săpîn, să intre ca oricine, poate să-și arate și buletinul la poartă? Niciodată! Aștepta acasă, trîntind vasele (nu prea tare, să nu se spargă), bodogănind singură, furioasă pe această Anna Weber, care avusese chef să se îmbolnăvească rău!

În spital, Anna se cufundă într-un soi de delir pe care și-l conducea singură. Ignora cele patru bolnave care o înconjurau, ignora fețele necunoscute ale doctorilor, chiar fața cunoscută a doctorului Drucker, și nu dădu nici un semn de luciditate cînd veni doamna Weissmüller. Vorbea ceasuri întregi cu doctorul Tauber, pe care îl chema la patul ei:

— Mă doare, *mein Engel*, murmura ea, dar tu ai să mă vindeci. Tu, cu mîinile tale frumoase și iubite. Așază-te aici, pe marginea patului meu, culcă-te lîngă mine! În sanatoriu nu e nimeni, toți dorm. N-are cine să ne vadă. Tu ești bolnav, nu eu... Da, da, am să-ți fac un masaj pe tîmple și am să te legăn în brațe. N-ai să mori, n-ai să mori, *mein Engel*, am eu grijă să te scap!

Cu toate eforturile depuse de doctorul Drucker și de ceilalți medici, domnișoara Weber muri în marțea următoare, de icterul infecțios care se încuibase în ficatul ei bătrîn. Avea șaizeci de ani.

Înmormîntarea ei fu simplă. O urmară cîțiva foști funcționari ai sanatoriului, doamna Weissmüller și doamna Klauss, directorul școlii, în care lucra de cinci ani, și o mică delegație de elevi, pînă la cimitirul din deal, unde fu îngropată departe de doctorul Tauber.

Minna rămase singură în odaia cea mare. Dădu dulapurile la o parte, pe lîngă pereți, ca să nu i se pară noaptea că respiră cineva dincolo de paravan. Acum bodogănea singură în bucătărie, în grădină și în dormitor, bodogănea chiriașii, care n-o auzeau, n-o ascultau și nu răspundeau niciodată. Lăsa din nou ușa odăii deschisă spre hol, ca să audă zgomotele casei, își gătea mult mai bine, ca după moartea lui Egon, ca să nu slăbească de frica singurătății, și cîteodată ridica glasul și striga ceva nelămurit, un fel de „Ajunge ! Gata !" ca să se desfete cu propriul ei țipăt. Rezultatul nu era exact același, dar era totuși ceva. Rupea monotonia tăcută, închisă între pereții odăii de dormit.

Își făcea injecții tonice și bea un sirop întăritor, ca să suporte urîtul, singurătatea. Voia să trăiască pînă în ziua în care avea să i se dea din nou sanatoriul înapoi. Avea ea să găsească altă persoană cinstită și energică în locul domnișoarei Weber, care să-i conducă administrația. Și cum avea atunci să-l zboare din post pe Drucker ăsta, pe prostcrescutul ăsta, care-și săruta nevasta ziua-n amiaza mare în mijlocul grădinii cînd o întîlnea venind de la dispensar și care, după ce venise cu maică-sa de mînă, cu picioarele lui subțiri ca chibriturile în grădina asta, călca acum, nesinchisit, pe alei, de gemea nisipul sub pantofii lui, și mai venea și o droaie de păcătoși să-l caute, cu nădejde sau cu dragoste, de parcă ar fi fost cine știe cine !

Atunci, în ziua pe care o aștepta, toți oamenii ăștia noi din oraș, care n-o cunoșteau, care n-o apucaseră în zilele ei de glorie, aveau să vadă cine e Minna doctor Tauber (din familia Tauber), născută Sommer (din familia Sommer) !

OGLINDA

Terézke și Árpád rămăseseră la cîmp, să adune fînul uscat peste zi, cel de la stejar spre vale, să-l strîngă căpițe, pentru că luna se ridica rotundă și palidă, și în curînd, în seara care cobora, lumina ei, treptat albă, avea să facă deslușită, ca ziua, toată fața pămîntului, să deseneze limpede tufișurile și să taie pe cer ca o daltă contururile dealurilor depărtate. Lui Árpád îi plăcea să muncească în nopțile astea de vară, după ce scăpa de arșița zilei, cînd cîmpul era pustiu, carnea pe el — răcoroasă, și mîinile lui — ușoare, de parcă n-ar fi ținut nici furcă, nici coasă toată ziua. Terézke rămînea cu el, fluierînd voinicește, aruncînd grebla departe cu brațele ei puternice și strecurînd, din cînd în cînd, pe furiș, o privire spre drumul care cobora spre sat. De acolo se aștepta să vină Gábor, așa, ca în treacăt, spre moară sau spre Barótfalva, după ce trecuse pe la poarta lor și înțelesese că ea nu s-a întors încă. Aici, pe cîmp, puteau mai lesne glumi unul cu altul; cînd Árpád era la celălalt capăt al ogorului, puteau să-și arunce cuvintele de care erau însetați mai ușor decît acasă, unde în strîmtoarea bucătăriei erau toți la un loc, vrînd-nevrînd. Și noaptea ar fi putut ea să plece cu el undeva, în livadă, la pîrîu, sub lumina asta de lună? Numai aici, pe cîmp, se putea bucura alături de ea.

János, singur pe carul plin, se întorsese acasă. Trăsese căruța sub șură, dejugase, și acum descărca. Îl dureau oasele, îl ardea spinarea, mîncată ziua de muște rele, dar era mulțumit că fînul se făcuse deș, înalt,

gras. De alături, din grajd, bivolițele mugeau lung, nemulse. János grăbea să descarce, cu ușa șurii larg deschisă, la lumina încă străveziu-albăstruie a serii. Arunca, cu o mișcare largă, cît îi erau de lungi brațele, furca plină sus, pe podișca șurii, și o trăgea înapoi scurt, repede, dibaci, golită de povară. În cocină, porcii, care auziseră și ei mișcare, grohăiau disperat, flămînzi de la amiază. Păsările, puzderie în fața șurii, cereau și ele.

János oftă, se grăbi și mai tare, și la fiecare mișcare își simți carnea spinării arsă și mîncată, și mai strîmtă pentru toate oasele din ea. Era parcă atîta zor să facă chiar în seara asta căpițele copiii ? Așa erau ei, prunci crescuți fără mamă, munceau mult, dar munceau cum le venea, cum voiau ei. Nici nu știa János cînd își căpătaseră mutrele de oameni, cînd crescuseră așa, Árpád năltuț și zîmbitor, cu fața lui rotundă și copilăroasă încă, priceput la toate ca un bătrîn cu dichis, Terézke scundă, legată, iute în mișcări, cu pas apăsat, cu ochi de pisică, cu dinți mari și albi. Nu știa cînd își dobîndiseră atîtea gînduri cîte aveau, dreptul lor la hotărîre, locul pe care îl aveau acum în casa lui de văduv sau între tinerii din sat, duminica la joc, la Casa culturală. Lui i se părea că anii au trecut mărunțiți în griji zilnice de arat, de semănat, de secerat și cosit, de lucrat cu săptămîna la gospodăria de stat, de cărat gunoiul la cîmp sau sfecla acasă, pînă n-o înece ploaia. Știa bine cum cumpărase și adusese bivolițele acasă, cum pusese cei trei stupi, cum și cu cîtă cheltuială mărise șura, de lucrurile astea își aducea aminte pentru că le făcuse cu chiverniseală, cu frămîntare și bucurie. Dar cînd îi crescuseră copiii nu luase aminte. Parcă acum, în fundul căruței care se golea, își dădu deodată seama că are copii mari, că abia își mai aduce aminte de mutrele lor de țînci și că parcă în casa asta ei ar porunci acum. Trînti o înjurătură și aruncă cu furie ultimele furci sus. În înjurătura asta era bucurie și era și parapon : „Uite ai naibii, ei poruncesc, va să zică ! Oi fi îmbătrînit, te pomenești !"

Tot necăjit pe jumătate, dădu János mîncare la porci și la păsări și mulse bivolițele. „Ia vin' de te uită, bom-

bănea el, mulg eu, ca muierile, dau eu hrană la orătănii, şi ea, fata, adună fînu, că le place lor să adune pe lună. Ce brumă da, mă rog, acum, în iulie ? Ce ploaie venea, că ceru-i senin cît vezi cu ochii ? Las', că i-oi cuminţi eu, dacă li s-a urcat la cap !" Cînd trecu cu şiştarul plin spre bucătărie, se făcuse noapte de-a binelea, şi umbrele pomilor din curte, sub bătaia lunii, se lungiseră pe pămîntul bătătorit, îşi răşchiraseră ramurile negre, lipiseră pe jos petele mari ale frunzişului. Cînd să aprindă focul, lui János i se făcu aşa de leha-mite şi aşa de necaz pe Terézke, că puse laptele pe soba rece şi plecă în casă, să caute cămaşă curată în ladă. Poate dacă schimba cămaşa avea să-l ardă spatele mai puţin, şi laptele, focul, cina facă-le fata cînd o veni, că doar n-avea să doarmă acolo ! Fîn mai era el mult, doar nu erau nebuni, să-l strîngă tot în seara asta ! Aveau doar tată de hrănit acasă, nu-l băgaseră slugă la ei !

János străbătu iar curtea, intră în casă şi începu să caute pe pipăite chibriturile pe dulap, lampa în cui. La flacăra ei mărită scormoni bine în ladă, ca omul care caută ce n-a pus el şi se îndreptă de şale să răsufle, dar cum se îndreptă, se şi sperie. În faţa lui, din peretele odăii, ieşea un om înalt, neras, mustăcios, ars de soare. Sta înaintea lui şi-l privea spăimîntat. Poate un minut întreg îi trebui lui János ca să-şi aducă aminte că Terézke spusese alaltăieri, la cină, că vrea să aducă din pod oglinda contelui. Spusese, şi o şi adusese, afurisita, cu toate că János nu răspunsese nici „da", nici „nu". Firește, n-ar fi spus „nu", că n-avea de ce să se împotrivească, dar nici „da" aşa de repede nu spune un tată. Oglinda sta acolo de mult. János uitase de ea, cînd o primise nu-i ardea să-şi împodobească pereţii, şi pe urmă nu-i mai trecuse prin cap s-o coboare de acolo. Acum Terézke voia să se privească, sigur, să se oglindească, băgase de seamă János că şi-a luat şi mărgele, că schimbă rochiile duminica. Dar nu se aşteptase să treacă atît de repede de la vorbă la faptă. Oglinda era lucru scump, frumos, boieresc, te pomeneşti că aveau s-o şi spargă diavolii ăştia de copii ! János ştia că nu sparg nimic copiii lui, dar acum

voia să fie supărat pe ei, să le găsească cusururi, că prea îşi făceau de cap amîndoi

Întîi János se privi mult pe sine. Nu se mai văzuse aşa, întreg, nu mai ştia nici el de cînd. Se vedea de la gît în sus duminica dimineaţa, cînd se bărbierea, în ciobul în faţa căruia se rădea şi Árpád, se pieptăna şi Terézke. Se privea o clipă cu barba de un deget, apoi se găsea chipeş după ce avea obrazul neted, şi era mulţumit de el. Acum parcă arăta altfel, şi nu era numai barba vinovată. Se ştia drept ca lumînarea, cu umerii largi, cu părul des. La lumina lămpii vedea un om cunoscut, dar pe care nu-l mai întîlnise de mult, cu umerii cam lăsaţi, cu mijlocul cam frînt, cu părul rar, cu braţele vînoase, cu gîtul învelit într-o piele creaţă, lăsată.

„Asta e, gîndi János, de întinerit n-am întinerit ! Ce să-i faci ? Sînt şi nebărbierit, şi neîmbrăcat, poate că duminică... Ei, ş-apăi ? Copiii sînt mari, e vremea lor. Duminică m-oi uita la mine."

Apoi începu să privească oglinda. Parcă şi apa ei se făcuse mai stinsă, mai fumurie, dar tot era frumoasă, mare cît o icoană de la biserică şi prinsă în rama ei lată, de aur, cu flori mari. Colţul de sus, din dreapta, niţel crăpat de cînd i-o dase conţele, prinsese parcă o pată, o jupuială subţire, un păienjeniş, dar încolo tot întinsul ei cuprindea odaia, cu pat, cu velinţe, cu poliţe şi laiţe.

János se bucură în sine că o are, chiar că Terézke a coborît-o jos, unde străluceşte aşa pe peretele odăii. Fata asta a lui, cu banii luaţi de la Gostat doi ani la rînd pentru munca ei, cumpărase şi o velinţă de la tîrgul de vechituri, dar o velinţă frumoasă, ca nouă, cumpărase şi pahare cu flori, pe care le pusese pe poliţă. Unde era acum biata Margit, să vadă bivoliţele în grajd (cele bătrîne le vînduse sub ochii ei, pentru boala ei), să vadă velinţa, paharele, oglinda, stupii ?! Cît s-ar fi mirat de mult, cîte n-ar fi priceput şi cîte ar fi bucurat-o ! S-ar fi şi necăjit, firește, ca toate femeile bătrîne, pentru cote, pentru treieratul la arie, pentru altele încă, dar de unele s-ar fi bucurat. Şi de oglindă s-ar fi bucurat. Ea ar fi adus-o în casă de la început, ar fi ferit-o

să n-o atingă copiii. Dar uite, oglinda nu i-ar fi dat-o contele dacă Margit nu murea. Pagubă n-ar fi fost, numai să fi trăit ea, însă vezi că pentru mîngîiere i-o dase, și de ea nu s-ar fi bucurat Margit.

János își aducea aminte bine cum, după moartea nevestei, se dusese să i se plătească la curte treisprezece zile de secerat. Pe la bucătărie umbla, ca de obicei, Laci, glumea cu fetele, ridica de pe oale capacele, căra de afară uscături pentru focul de seară. János îl rugase să-l anunțe el pe domnul conte că a venit după socoteala lui. Știa doar bine că Laci intră la boier și la cucoană, ca om de încredere ce le este, cînd vrea, și nechemat. Laci se codise, cu glasul lui dulce, de taină, cu zîmbetul lui veșnic :

— Dragă János, eu, cu plăcere... pentru tine să nu mă rog de domnul conte ? Nu știu eu că ți-ai îngropat nevasta de trei zile ? (Și aici oftase adînc.) Nu știu eu că ai nevoie ? Dar nu îndrăznesc, n-am curaj să dau așa, buzna, peste boieri. Doar nu sînt slugă la ei, știi și tu. Ce-ar spune să le vin așa, nepoftit ?

János n-avea răbdare în ziua aceea pentru zîmbetele lui Laci.

— Dacă nu le ești slugă, ce cați aici mereu ? Cine vine, de tine se împiedică.

Laci răspunsese mai a taină, mai mieros :

— Poate că vin și eu pentru vreo fată din astea ! Poate vreau să-i dau ajutor, că-i slăbuță ! — și rîsese apoi a glumă, blajin.

János știa că Laci e sufletul contelui, că fără el nu face o vînzare, că nu mai e — era adevărat — cu simbrie la curte, dar e și mai bine, că-și face parte din toate, pe cînd mumă-sa, Piri, e chelăreasa doamnei, dar n-avea nici poftă, nici putere să se roage de el. Stătea în prag, rezemat de ușă, cu ochii duși, încăpățînat în ideea lui de a cere azi bani și fără nici un fel de hotărîre de a căuta alt mijloc să ajungă la boier. Stătea, și atît, și n-ar mai fi plecat cît e lumea. Acasă îl așteptau copiii, mici atunci, fără lapte — că vînduse bivolițele, fără pîine — că vînduse grîul, fără mămăligă — că vînduse și porumbul pentru boala, pentru înmormîntarea nevestei. Îl știa pe Laci, n-ar fi vestit contelui

niciodată un lucru neplăcut, ca o cerere de bani. Voia numai plăceri să-i facă.

Atunci se îndurase bucătăreasa, Ilona, de el.

— Tu, János, le duc acu' niște șuncă, că mi-or cerut. Le spun eu și de tine. Și cum or vrea ei...

Sigur că boierii fac cum vor ei, asta o știa János, și i se părea firesc. Dacă ești domn mare, faci cum vrei tu. Cine se poate supăra ?! Că doar nimeni nu-ți poate porunci ție, ci tu lor. Asta intră în legea boieriei și a sărăciei, de cînd lumea. Numai să-i spună careva boierului, și cum o vrea el. O să-i trimită, sau n-o să-i trimită !

Laci se luase după Ilona, se întorsese în urma ei cu un pas, zîmbind ca de o mare fericire.

— O zis că să... începu Ilona.

— Că să poftești, că să poftești, János ! Cum m-am rugat de el, o și zis să intri. Și doamna te-o poftit ! Știu eu cum să-i iau pe ei !

Ilona îi aruncă lui Laci o privire scîrbită și se aplecă peste cuptorul ei.

— La ce să mărg eu năuntru ? nu se dumerea János.

— Așa or poruncit !

Cu Laci pe urmele lui, János călcă cu grijă pragul holului mare, cu covoare adînci, și intră în salon. Cucoana stătea în fața pianului, într-o rochie lungă, de catifea roșie. În fața ei, pe clape, pusese un pahar plin, care sta strîmb. Deasupra pianului, într-o baltă, stătea un șip pătrat, de sticlă groasă, care scînteia în lumina lumînărilor aprinse pe pian, ca o piatră scumpă. Din lumînări se scurgeau șiruri groase de lacrimi galbene pe piciorul sfeșnicelor de argint, pe lemnul negru, a cărui față lucioasă o încleiaseră. Un vraf de fotografii aruncate acolo era și el înglodat în ceară topită.

Contele, răsturnat într-un fotoliu, cu picioarele în cizme de călărie din piele subțire și moale, ținea și el un pahar în mînă. Era ud pe piept și pe bărbie. Întorsese capul la intrarea lui János și-l privise lung, fără privire parcă.

— Dénes János, domnule conte, murmurase dulceag Laci. Ați spus să intre. Știți, i-a murit nevasta, are ne-

voie de bani. Are treisprezece zile de muncă la secerat. Dumneavoastră ați spus să intre.

Contele ridică fruntea, îl privi lung pe János, și deodată mușchii feței i se strîmbară în chip ciudat, începură să tremure, gura i se adună, și ochii prinseră să-i lăcrimeze.

— Ți s-a prăpădit nevasta, János! Of, of! băiete dragă, ce rău îmi pare! Ce rău îmi pare!

János își aduse aminte în clipa aceea de nevasta contelui, care plecase de două luni de la el. Satul aflase de la Laci că el însuși, contele, o alungase cu copii cu tot, dar în clipa asta János simți că are în fața lui un bărbat lipsit și el de nevastă, amărît și el, și uită restul. Contele îl plîngea, așa că durerea lui proprie se ascuți.

Boierul se ridică de pe fotoliu și veni spre el, înalt, subțire în mijloc, cu picioarele lui lungi, care călcau nițel nesigur. Îl luă de gît cu mîinile lui cu degete subțiri și curate, și începu să-l sărute pe obraz. Mirosea a rachiu, a încă ceva care aducea cu levănțica parcă, era ud de lacrimi și de băutură.

— Vrei bani, János? Laci, adu-mi caseta! Îți plătesc, János, uite acum îți plătesc, dragă. Vai, vai, ce om fără noroc! Sărăcuț de tine, dragă!

Doamna, care ațipise parcă cu capul sprijinit în mînă și cotul pe capacul pianului, lunecă pe clape. Un sunet lung ieși din cutia neagră, și doamna tresări, se îndreptă și se uită severă la ei.

— Ce vrea? întrebă ea. Ce vrea țăranul?

— I-a murit nevasta, mamă! gemu contele. Sărăcuț de el, a rămas singur! Să-i plătesc zilele lui de muncă. Ce om amărît! Ce om nenorocit! — și contele îl sărută iar. Totdeauna mi-ai fost drag, Dénes János, dar acum mi se rupe inima de mila ta. Ce să fac, ce să fac eu, mamă, pentru el?

Contesa bătrînă păru a se gîndi adînc. Apoi luă paharul în mînă și porunci cu glas gros:

— Tibi, fă-i un cadou!

— Adevărat! se bucură contele. Am să-i fac un cadou. Stai, Laci, dă caseta încoace! Cît e partea lui pe treisprezece zile, Laci? 10 forinți și 50 de fileri. Ai să dai rest la 1 forint, să-ți dau 11? N-ai? Ei, ce ne facem?

Laci, tu n-ai 50 de fileri? Mamă, n-ai 50 de fileri? Lasă, János, rămîn 50 de fileri la mine. Am să ţi-i socotesc cînd ai să mai lucrezi. Ţine 10 forinţi. Aşa. Bine! Acum am să-ţi fac un cadou. Un cadou cum ştie să facă un conte. Uite aşa, pentru că eşti necăjit. Ce să-i dau, mamă?

Contesa însă adormise din nou, cu fruntea pe capacul pianului. János se uita uluit la banii din mîna lui, la lumînările care picurau pe pian, la tablourile mari de pe pereţi, la mersul clătinat al contelui. Laci, speriat de ideea cadoului, ca şi cum ar fi trebuit să fie dat din avutul lui, începuse să-l tragă de mînecă.

— Haide, omule, ce mai vrei? Nu vezi că boierii petrec?

— Lasă-l, să-i fac un cadou! urlă deodată contele, atît de puternic şi de ameninţător, încît Laci se trase după sobă, şi János împietri, şi mai uluit.

Contele se învîrti de cîteva ori prin odaie, se rezemă în treacăt de fotolii şi masă şi se îndreptă cu paşi largi şi clătinaţi spre peretele din spatele pianului. Îşi strecură trupul înalt, puternic şi mlădios între pian şi perete şi desprinse, cu mîinile lui albe, o oglindă uriaşă, în ramă de aur, de pe zid.

Laci se repezi s-o susţină, pentru că ameninţa să se răstoarne peste pian, peste capul culcat al contesei, aşa cum o ţineau în aer mîinile contelui.

— Ia-o, János. E a ta! Un dar de domn! A adus-o bunicul de la Viena. Ia-o, nefericitule, şi să-ţi aduci aminte de mine, care... care... — şi contele începu iar să plîngă — nu mai am nici eu nevastă. A murit, am îngropat-o!

Şi mîna contelui, ca un porumbel alb, flutură în aer. János nu ştia de moartea contesei tinere, tresări dureros, dar Laci îi făcu cu ochiul zîmbind, şi el înţelese că aşa spune contele, de nenorocit ce era fără femeie.

— Hai, du-te! reteză deodată scurt boierul, ca într-un sughiţ de plîns.

János şi Laci cărară afară oglinda. În salon, boierul rămase hohotind pe un fotoliu, şi doamna dormind pe pian.

János cărase oglinda acasă cu mare greutate. Se gîndea cu amar la cei 50 de fileri care rămăseseră la boier şi nu se putea opri să nu fie mîndru de lucrul de preţ pe care-l căpătase. În odaie, însă, îi era urît cu oglinda. O pusese pe jos, rezemată de dulap, şi-i era frică seara, cînd intra în casă să se uite la ea. Cine ştie dacă n-avea să vadă în apa ei ceva ce nu trebuie văzut, vreo umbră, vreo arătare?! Nu era obişnuit cu oglinzile. Apoi, copiii, care umblau de-a buşilea, tot de ea se împiedicau. O suise în pod, cu ajutorul unui vecin.

Bietul conte, se gîndea acum János, pe unde o fi el? După ce vînduse aproape tot pămîntul, bucată cu bucată, el şi maică-sa, ca să-l bea, după ce vînduse ultimul petic imediat după război, plecase la oraş. Încercase — ce nu încercase? Cucoana murise. Unde o fi el acum, că n-a mai auzit nimeni de urma lui? Mare beţiv mai era! Şi curvar, săracu, ce să-i faci?! Boier! Acum pămîntul lui e împărţit la zece, la douăzeci de oameni, la cîţi a vîndut el. Cum zice Silvester, bătrînul: „Dacă el nu-l vindea, noi n-aveam de unde cumpăra". Scump, da, îl dădea scump, îl munceai, îl plăteai, dar îl luai. Şi el o fi putrezind pe undeva. Dumnezeu să-l ierte, că socoteală la cap n-avea!

János suflă în lampă şi coborî treptele cerdacului. Trebuia acum să vie şi copiii, dacă nu erau zărghiţi de tot. Se mai îmbunase şi el, stînd în casă, cu alte gînduri. Avea să facă el focul, că n-o muri dintr-atît. Ce, parcă ei la cîmp se odihnesc? Trudesc şi ei, săracii! János străbătu ograda, pătrunzînd cu ochii întunericul străveziu.

O umbră parcă se trase după stîlpul porţii, şi în clipa în care o văzu János, Buksi, cîinele, începu să mîrîie încet, apoi să latre tare.

— Cine-i, mă? întrebă tare János.

Umbra se trase întîi după bulamacul gros al porţii, apoi se ivi întreagă între zăbrele.

— Silvester, ori cine? mai întrebă o dată János, şi porni spre poartă.

Încet, prelung, cel de afară o împinse cu o mînă, în faţa lui. Un om în haine de lucrător, cam ponosite, cum se vedeau în lumina lunii, stătea în faţa lui János. Îşi

scoase încet șapca și rămase tăcut, cu capul gol, acoperit de păr rar, asudat parcă. János tăcea și el, aștepta să vorbească celălalt.

— Eu sînt, János. Nu mă cunoști ?

Glasul, ceva din lucirea ochilor îl făcură pe János să strige, înainte de a gîndi chiar :

— Domnul conte ! Contele Baróti Tibor al nostru !

Faptul că se gîndise la el chiar adineauri, după atîta vreme de uitare, că îl crezuse mort, că se bucurase de darul lui după atîția ani îi dădu un fel de emoție și de duioșie.

— Ia poftim, poftim înăuntru, domnule conte ! Ia te uită cine a venit la noi ! Ia intră numa' !

Omul obosit din fața porții intră, călcînd greu cu bocancii lui prăfuiți. La lumina lămpii din bucătărie, János îi recunoscu acum fiecare trăsătură, privirea, zîmbetul, mîinile chiar, deși erau pîrlite de soare, îngroșate puțin și cu unghiile murdare.

— Stați jos, ori, vai de mine, să intrăm în casă ! Cum să stăm la bucătărie ?

Privirea obosită a contelui lunecă spre soba încinsă, spre laptele care începuse să fiarbă, apoi se pironi pe vîrful propriilor lui bocanci.

János bănui nelămurit că musafirului îi e foame.

— Ori n-ați bea o cană de lapte, boierule ? îndrăzni el.

— Aș bea, răspunse scurt, fără culoare, boierul.

— Acum fierbe. De unde veniți ? Ce faceți în sat ? Nici n-am mai știut de urma dumneavoastră.

Contele ridică ochii de pe vîrful bocancilor, se uită serios la János, apoi zîmbi. Zîmbetul lui nu mai strălucea ca altădată, dar János, de politețe, din amintirea obiceiului de odinioară, zîmbi și el.

— După ce a murit mama — adică de ce s-o iau așa de demult ? — după ce am pierdut și cîrciuma, am găsit de lucru la fabrica de cărămizi. Fabrica de jos, din Făgăraș.

— Tocmai acolo ! făcu János, neștiind ce să spună. Și ați lucrat acolo ? La birău ?

— Nu, la cuptor, răspunse simplu contele. Dar m-au dat afară acum două săptămîni.

— Tulai, Doamne! Da' de ce? Lucru greu, sigur, n-ați știut lucra, că de unde să știți?

— Ba am știut să lucrez, dar nu m-am dus o dată două zile la rînd, și cînd m-am dus, atunci — contele se codi o clipă — ce să-ți spun? Am ars cuptorul! Băusem ceva mai mult, de amărăciune, pricepi tu, János?

János pricepea; cum să nu fii amărît cînd ai fost tu stăpîn la Barótfalva, cînd ai fost tu contele Baróti Tibor și ai pierdut tot, și ai ajuns muncitor la cărămizi?! Ba încă să fi băut așa de bine toată tinerețea ta, și să te lași tocmai la supărare și nenorocire? Și uite că l-au dat afară din pricina băuturii, acum două săptămîni! Na! Ce gîndești, se poate parcă la fabrică să bei cînd vrei tu? Iese pagubă și te cureți!

— Și de două săptămîni?...

— Vin pe jos încoace. M-am gîndit că pe aici mai cunosc oamenii, își aduc și ei aminte de mine. Poate găsesc altceva. Dar văd că nu-și prea aduc aminte.

— Cum așa? se minună János.

— Am bătut în poartă la Balázs Anna, mi-a deschis, s-a uitat la mine, m-a cunoscut, și a închis poarta fără să-mi spună o vorbă.

János plecă el ochii de data asta. Ce căutase contele tocmai la Balázs Anna, cu care avusese pe vremuri o istorie atît de neplăcută?

— Am bătut la Laci...

— Ei? Ei? se grăbi să întrebe János, plin de curiozitate.

— Au ieșit în pragul porții și el, și maică-sa, Piri. Țineau poarta cu mîna, de parcă aș fi vrut să intru nepoftit, și se jeleau că n-au nici de unele, că satul e cu ochii pe ei fiindcă au fost la curte și la cea mai mică mișcare i-ar denunța la miliție, că se tem și să vorbească cu mine. Că n-au văzut pîine de anul trecut.

— Porcii! scăpă János cuvîntul. Crapă ei doi, el cu mumă-sa, cît încape în ei. N-au văzut pîine?

Privirea contelui se așezase iar, pierdută, pe oala de lapte, trasă acum la marginea sobei.

Deodată, János pricepu limpede că omul din fața lui, care spunea că umblă pe jos de două săptămîni, trebuie să fie lihnit de foame și rupt de oboseală.

— Să vă pun, boierule, masa în casă ! Uite, acu' v-o pun.

— Nu te osteni, János, mănînc și aici, răspunse grăbit contele.

Cînd veniră acasă Terézke și Árpád, Baróti Tibor sfîrșea masa. În picioare, în fața lui, János îi pusese dinainte tot ce putuse găsi : slănină, o coastă afumată, brînză, lapte, pită. Călătorul mîncase întîi grăbit, mînuind ușor furculița, cuțitul, pe urmă, încet, așezat, temeinic.

Copiii rămaseră mirați în ușa bucătăriei. János îi arătă cu mîndrie boierului, unul după altul, dornic să i se spună că sînt mari, voinici, frumoși.

Terézke îl privea pe domn cu ochii ei de pisică, bănuitori, sfredelitori și reci, Árpád zîmbea nedumerit, cu fața lui copilăroasă, nițel sfios și nițel îngăduitor. De boierul ăsta auziseră ei multe povești acasă sau în sat, despre boieri în general iar știau multe, dar luați așa, repede, nu se pricepeau nici să aibă o părere, nici să ia o atitudine.

— Terézke, fă patul în casă, domnul conte doarme la noi. Árpád, adu o găleată de apă, clătește ligheanul, domnul conte vrea să se spele puțin.

Terézke și Árpád ieșiră din bucătărie, și afară, în curte, se priviră o clipă cu înțeles.

„Ce naiba caută ăsta la noi ?" spuneau ochii Terézkei.

„Ei, lasă acu', om vedea noi mîine, o noapte nu-i nimic !" răspundeau ochii lui Árpád, mai blajini.

Cînd intră în casă, privirea lui Baróti Tibor se lovi întîi de oglinda cea mare, cu ramă de aur. Trecuse prin fața fostului lui conac, în care era acum fierărie, cooperativă alimentară și casă culturală, fără să-l privească. Acum, la lumina lămpii cu gaz din cui, în toată odaia lui János nu se vedea parcă decît marea oglindă, care strălucise odată pe peretele salonului lui. Culcat pe spate, cu mîinile sub cap, cu picioarele întinse sub cergă și arse de oboseală, Tibor vedea un șir nesfîrșit de imagini uitate, îngropate de mult.

O vedea pe maică-sa, Baróti Jolán, cînd era el încă copil, oglindindu-şi faţa foarte albă, sub coafura înaltă, bogată, de păr castaniu-roşcat, oglindindu-şi talia, puternică şi graţioasă, aşezîndu-şi pe chip zîmbetul scînteietor, care-i şedea atît de bine, cînd veneau musafiri.

Tot în oglinda asta, culcat cum stătea odată cu o carte ilustrată pe care i-o adusese în dar groful Erdély Pál, înfundat în pernele canapelei cu spătar înalt, zărise pe deasupra spătarului, fără ca prezenţa lui acolo să fie bănuită măcar, pe acelaşi grof Erdély sărutînd-o pe maică-sa, care se lipise strîns cu tot trupul de el, în umbra palmierului din hîrdău, de la fereastră, în vreme ce din odaia cealaltă se auzea vocea tatălui lui strigînd tare : „Pun prinsoare pe un cal !" şi ciocnet de pahare. El nu povestise niciodată nimic nimănui, pentru că o adora pe maică-sa, pentru că era foarte mîndru că ştie un secret pe lumea asta, un secret pe care nu-l mai ştia nimeni. O singură dată se lăudase la bucătărie, faţă de Laci şi Piri, maică-sa, că el ştie un secret grozav al mamei lui, dar nu l-ar spune nici mort, şi Laci cu Piri rîseseră unul către altul şi nu-l întrebaseră nimic. Mai tîrziu, în adolescenţă, pricepuse că secretul ăsta era cunoscut de toată lumea, poate şi de tatăl lui, şi nu avusese decît regretul că nu deţine numai el taina frumoasei lui mame.

Să fi fost aburită, murdară acum oglinda, sau stinsă puţin de bătrîneţe ? Da, îşi aducea aminte că în ultimii ani, cînd era încă la conac, privirea ei devenise ca a unui ochi bătrîn care începe parcă să se uite înăuntru, în amintire, nu afară, să cuprindă imaginile lumii vii.

Mama povestise că tatăl ei, colonelul în retragere Veszeni Albert, o adusese aici de la Viena, înainte de însurătoarea lui, şi pregătise pentru logodnica pe care o aştepta o toaletă în dormitor, cu o măsuţă aurită cu picioare subţiri, Louis XV, cu sfeşnice de bronz, şi cu ea, cu oglinda, prinsă de perete deasupra unui şal persan. Dar logodnica venise cu alte lucruri ale ei, cu care era deprinsă, cu un scrinişor de lemn de trandafir, cu o oglindă *Biedermeier,* care se legăna pe două picioruşe cafenii, lucioase, ondulate, cu besactelele ei, cu glastrele,

și șipurile, și steșnicele ei cu ciucuri de cristal. Oglinda în ramă aurită fusese mutată în salon, de unde, de asemenea, se scosese. și se urcase în pod spineta bunichii bunicului și se așezase pianul mare, cu coadă, al tinerei căsătorite.

„În ea s-a oglindit mama cînd era fetiță", se gîndi Tibor, dar nu-și putu concretiza de fel în minte chipul mamei lui cînd era fetiță, cunoscut bine din portretele pe care le vînduse acum cîțiva ani în bloc unui negustor de postavuri, înainte de naționalizare, negustor care pretindea că e mare amator de pictură veche și care pipăia mereu, cu grijă, ramele masive, poleite. Mai curînd vedea, privind oglinda, silueta puternică a lui Baróti Jolán în rochiile ei decoltate cînd dansa, la petreceri, oglindită acolo între alte siluete, sub zecile de lumini ale candelabrului aprins de sărbătoare, sau pe el copil, în hăinuțe de catifea, ca „micul lord", cum îi spunea maică-sa, fandosindu-se în apele ei sau scoțînd limba cînd nu-l vedea nimeni.

Da, îi făcuse un dar de preț acestui Dénes János, în niște condiții de care nu-și mai aducea bine aminte. I se părea că fusese cu chef în ziua aceea, parcă a doua zi maică-sa îl certase de asemenea nechibzuință sau se certaseră în parte și se împăcaseră apoi, pentru că cineva le trimisese niște sticle de Tocaj, și totul fusese uitat.

Uite sus, în colțul drept, plesnitura de care își aduce aminte. Era acolo de cînd știa el oglinda. O dată, la un chef, bunicul aruncase cu o cupă în bunica, care cînta rezemată de pian, pentru că i se păruse că schimbă priviri cu înțeles cu oaspetele care o acompania la pian, un ofițer venit în vacanță de la Budapesta. Mama îi spusese povestea asta o dată cînd beau împreună, tîrziu, în noapte, după plecarea unor musafiri.

Apoi contele, obosit de drum, de amintiri, adormi așa, cu mîinile sub cap, cu lampa aprinsă, și nici nu auzi cînd János veni în vîrful degetelor să stingă flacăra care consuma fitilul rămas fără gaz. Visă că se afla în cămăruia din dosul birtului acela în care murise maică-sa, că ea, Baróti Jolán, în rochie decoltată și cu trenă, se învîrtea în jurul saltelei puse pe dușumea, pe care tot ea, răpusă de bătrînețe și băutură, se căznea

să-și dea sufletul, și el nu se mira de fel că maică-sa era de două ori în odaie și vorbea parcă ea cu ea însăși. Apoi trecu în cîrciumă, dar acolo, în loc de rafturi cu sticle și de mese, erau sfeșnice mari și oglinzi mari, și nevasta lui, Erika, alăpta un copil și turna deasupra lui, cum se toarnă pe morți înainte de închiderea sicriului, untdelemn și vin dintr-un pahar cu flori de aur. Lichidul cădea pe dantelele scutecelor, dar Erika turna mereu și spunea că o așteaptă afară caleașca lor cu șase cai și pleacă acum, peste o clipă, la Viena, să aducă Tokaj.

În bucătărie, pe întuneric, Terézke, culcată pe laviță, vorbea cu János și Árpád, care se băgaseră în patul larg, cu trei tăblii de lemn, lustruite de vreme.

— Și cît o să stea la noi?

Lui János nu-i plăcea glasul aspru al fetei lui. Știa că o poate potoli la nevoie cu un strigăt și o înjurătură, dar se codea totdeauna să ajungă acolo. După asta, ea tăcea, încăpățînată, cîteva zile în șir, și lui îi era sufletul amar, dar nu-i vorbea cel dintîi, pentru că un copil trebuie să-și respecte părintele, și să-l îmbune dacă l-a supărat. Terézke nu-și cerea iertare, cum făcea el pe vremuri cu părinții lui, dar, îndrumată pesemne de Árpád sau căindu-se poate într-un fel al ei, care nu se vedea pe chip, începea să-i întîmpine dorințele, să-i facă chefurile rare, pe care i le cunoștea, să-i aducă de la tîrg, cînd se ducea și ea cu cîteva ouă sau cu unt, struguri — că aici nimeni n-avea viță — o bucată de pește sărat, să-i curețe, de parcă era cine știe ce zor, straiele de duminică. Pacea se restabilea pe nesimțite, János era iar vesel, și Terézke, la masă sau la cină, hohotea de răsunau bucătăria și ograda glumind cu Árpád, sau cînta cu vocea ei groasă și adîncă, nițel cam aspră, pînă se lăsa noaptea.

— Păi o zi, două... răspunse el rar.

Nu știa cît va sta contele, nu-l întrebase, n-avea cum să-l întrebe, și nici acela nu spusese nimic. Îl poftise să mănînce, să se culce, și el mîncase și se culcase.

— Îi ești dator cu ceva? întrebă iar, cu vocea ei aspră, Terézke.

— Eu? și János iar întîrzie pe întrebare. Păi eu cu ce să-i fiu dator? Ce i-am luat și nu i-am plătit? Nu-i sînt dator. Pămîntul pe care i l-am luat i l-am achitat dinainte de război.

— Da' el dumitale nu ți-o fi dator cu nimic?

— Apăi că nici el nu mi-e mie. Cît i-am lucrat, mi-a plătit.

— Și pielea de pe dumneata n-a luat-o, cînd i-ai muncit, ori cînd ți-a vîndut pămîntul?

— N-a luat-o, că așa au cumpărat toți pămînt de la el, tot pe-un preț. Adică la șes un preț, la deal altul, și jos, la smîrc, iar altul. Da' toți cam la fel. Nu se tocmea el... Cu Laci țineam socotelile.

— Dădea ieftin?

— Ieftin? Ei, ieftin! Care boier dădea ieftin? Scump, da' luai, dădeai ratele, că n-aveai de un'să iei alt pămînt. Aici, cît vezi cu ochii, pînă la marginea orașului, și dincolo, pînă la Tîrnava, tot o fost al lor. A lui și a mumă-si și or vîndut cu bucata.

— Da' zilele de muncă le plătea bine? nu-l slăbea Terézke.

— Zilele de muncă? tărăgănă iar János. Zilele de muncă nu le plătea mult, da' așa era prețu. Și munceai, că aveai nevoie de gologani. Să plătești pămîntu, să cumperi o vită ori ceva.

— Împrumuturi la el făceai?

— De bani?

— De bani, ori de boabe, de nutreț, de cartofi? Făceai?

— Păi făceai, da' tot cu Laci vorbeai.

— Și pe urmă îi munceai, nu-i așa?

— Da' lasă-mă să dorm, tu! Ce, o dat strechea în tine?

Terézke rîse înfundat, aspru.

— Păi dacă tot ce-o vîndut și o împrumutat o fost scump, și dator nu i-ai rămas, ce faci acum cumetrie cu el? Ce, ți-i drag tare? Ducă-se la Laci, că acela i-o fost aproape, pe cît știu!

— Laci i-o închis poarta în nas, na! Și el, și mumă-sa. Și doar aceia l-or supt, l-or furat cît or putut. Și lemnu,

și piatra din care și-o făcut Laci hudubaia de casă, de gîndești că-i boierească, din curtea lui le-o furat.

— Poate i le-o dat, tată! zise și Árpád, și parcă în glasul lui se ghicea că zîmbește.

— Apăi de dat, boierii n-or dat niciodată nimic, se scăpă cu vorba János. Nu-i om în sat să-și aducă aminte a fi primit ceva degeaba de la ei.

— Da' matale oglinda? întrebă Terézke, ridicată într-un cot în întuneric. I-ai plătit-o, ori ți-o dat-o?

János fu izbit pentru prima oară de gîndul ăsta. De alt dar al contelui nu auzise în viața lui.

— Ba mi-o dat-o, zise el încet, că nimic nu mi-o luat pe ea, dar era bat!

Copiii începură să rîdă.

— Spune, tată, i-ei fi făcut vreun bine, ia adu-ți aminte! Ori i-ei fi plătit-o cîndva, în vreun fel. I-ei fi muncit pentru ea!

— Să mă bată Dumnezeu! se jură János. Da' nimic nu i-am făcut și nimic nu mi-o luat! O și plîns, m-o și pupat, dar tare era bat!

— Atunci, tare preteni ați fost, îl sîcîi Terézke. El ți-o dat în dar asemenea oglindă, te-o pupat, dumneata îl culci în odaia gătită. V-o legat ceva.

— Ba că l-am văzt din an în Paște. Ori trecea cu caleașca pe lîngă mine și mă vedea, ori nu mă vedea, ori îl zăream pe pridvor, cu cucoanele, ori la vînătoare cînd mă chemau și pe mine la gonit. Da' mai mult de „să trăiești, János", ori „ce faci, János?" n-am auzit din gura lui, fărnuma' în ziua de mi-o dat oglinda. Și János suspină, să facă loc la ce avea de spus. După ce-o murit mumă-ta, fată, mi-o dat-o, de mîngîiere adică. L-o împins cucoana să-mi dea ceva, și el asta s-o priceput. O luat-o din zid și mi-o dat-o. Așa i-o vint, că tare era bat!

În odaie se făcu o clipă tăcere. Copiii se gîndeau.

— Și cît o să stea? repetă Terézke iar întrebarea dintîi.

— O zi, două, șopti János, la fel ca prima dată..

— Ei, lasă-l să stea, spuse scurt Árpád. E nemîncat, e nedormit. N-o să ne mînce nouă urechile. Doar n-o vrea să rămînă aici, că vede și el că n-are ce căta. Nu

l-am moştenit noi. Da' nici noaptea să-l zvîrli în drum, ca Laci, nu poţi. S-o sătura şi o pleca.

Terézke tăcu, şi János oftă uşurat. Aşa gîndea şi el, o mînca boierul, o dormi, s-o sătura, şi o pleca. Ce, venea la copiii lui, să stea mai mult? Cum să-l alunge, cînd vine el, boierul, flămînd şi istovit? Păi pe ce saltele, în ce puf o dormit ăsta, ce pui fripţi o mîncat, ce straie moi şi frumoase o purtat... Acum o pleca el!...

Era gata să se cufunde în somn, cînd glasul Terézkei se ridică iar:

— Taică, i-adevărat că Maricka lui Balázs Péter e fata lui? János n-ar fi vrut s-o spună şi pe asta, nu că i se părea lucru nefiresc, dar parcă simţea că ai lui, copiii, au să aibă şi aici ceva de zis. Dar Terézke îl îmboldi iar cu vorba: Spune, taică, e fata lui?

— Balázs Anna o fost fată frumoasă. O chema Kelemen Anna, după tată-său, care o murit. Contele era tînăr, tare aprins, fără treabă. Venise de la Viena, de la şcoli. Umbla prin sat, n-avea ce face, mergea la vînătoare. Duminica, aşa, de haz, venea cîteodată la horă, adică o fost de două-trei ori, să joace fetele, zicea el, în vara aia. L-or văzt unii, uite, şi frate-miu István, noaptea, pe la pîrîu, cînd era lună, cu Kelemen Anna. Pe urmă nu l-or mai văzt. În iarnă ea o făcut un copil, în curte la boieri se zice că l-o făcut, ori ştiu eu unde. O scos-o de acolo vătafu cu argaţii, o scos-o cu copil cu tot. Aşa zîc oamenii. Pe urmă Kelemen o umblat să facă proces, era cam zărghit Kelemen ăsta, zîcea ca să-i ia contele fata, dar avocaţii cei mari de la tîrg, la care o umblat, nu s-or băgat în pricină cu contele, şi unu mai mic o făcut pace între ei.

— Ce fel de pace, taică?

— Apăi i-o dat contesa Jolán lui Kelemen 50 de florini s-o mărite pe Anna cu Balázs Péter, şi el o măritat-o. Şi pe Mariska o pus-o Balázs pe numele lui, că-i era dator contesei de cînd intrase cu vitele, că era văcar, în imaşul boieresc, şi-i era frică de daraveri cu ei. Aşa o fost cu Mariska.

— Frumos o fost! bodogăni Terézke. Ei, acu' să se ducă să doarmă la Anna, la Mariska, că sînt neamuri.

János nu mai răspunse nimic. Parcă știau copiii lui cum erau obiceiurile pe atunci? De ce nu-și păzise și Kelemen fata, cînd așa frumusețe de boier umbla creanga prin sat? Și dacă se întîmplase, era contele să ia o țărancă? Păi el luase o contesă, ca el! Dar răsuflarea copiilor se auzea acum regulată și adîncă, și János scăpă de întrebări și se cufundă și el încet în somn fără vise. Numai spinarea îl mai înghimpa din cînd în cînd, ciupită de muște cum era.

Balázs Anna nu adormi nici ea decît tîrziu în noaptea aceea. Erau douăzeci și doi de ani de cînd nu mai vorbise cu contele și nu se mai întîlnise cu el, față în față, aproape de tot, dar inima tot îi sărise în piept, ca mușcată de un șarpe.

În casă, în jurul mesei, Péter, Mariska, Domokos, Ilonka și Manci mîncau în liniște supă de varză cu slană. Nimeni nu auzise, nimeni nu băgase de seamă nimic. Numai ea știa cine încercase poarta, cine stătuse în fața ei și o privise cu ochii aceia negri, aprinși odinioară, acum întunecați, triști, întrebători.

Și cînd se băgase în așternut, își adusese aminte, de parcă fusese ieri, de glasul lui ca o muzică, așa ca muzica de orgă din biserica de la oraș, de îmbrățișările lui cînd domoale și blajine, ca de copil răsfățat, cînd puternice și sălbatice, de parcă acum trebuia să se sfîrșească lumea și nu mai era timp de îmbrățișat. Dar și mai bine își aduse aminte Anna de noaptea aceea de iarnă cu fulgi mari și rari, în care, înnebunită de dureri, de frică, de rușine și de furie, strînsă sub cămașă cu brîul care stătea să plesnească, fugise la curte. Nu știa nici ea dacă așteaptă de la el ajutor sau mîngîiere, dacă se duce să plîngă și să se roage, să facă scandal sau să moară acolo, în fața pragului lor blestemat. Nu-l mai văzuse din toamnă, cînd plecase la școală. Se întorsese de Crăciun și n-o căutase. Venise acum iar, spre primăvară, și tot n-o căutase. Îi ieșise ea în drum cînd trecuse cu caleașca spre oraș, și n-o văzuse sau se făcuse că n-o vede.

Argații erau în bucătărie. O caleașcă străină stătea deshămată în fața grajdului. În salon se vedea lumină multă. Careva cînta la pian, și prin perdele se zăreau

vreo două perechi cum dansează. Anna voise întîi să arunce cu bulgări de zăpadă în geamuri, să le spargă, să urle, să spună la cine ar fi ieșit cum a mințit-o contele cel tînăr, dar degetele îi amorțiseră frămîntînd o mînă de zăpadă, și din gîtlej nu-i ieșise nici un sunet. Îi era rușine, îi era frică. În pîntece o durea.

În dreptul ferestrei trecu chiar el, Tibi ; ținea în brațe o cucoană, pe care o legăna, apoi se oprise, se învelise parcă în draperia de catifea cu cucoană cu tot, și se apleca peste fața ei ridicată.

Anna scosese un urlet de durere, și în același timp se și frînsese în două. Nici ea nu știa dacă urlase de ce văzuse, sau de ce simțise în pîntece. Cîinii o auziseră abia acum, și începuseră să latre. Ea se repezise spre poartă, simțise că nu mai poate ajunge în drum, ocolise casa, intrase într-un coteț, la nimereală. Cîinii, în lanț, lătrau mereu. În coteț era pustiu, mirosea rău, a porci.

— Să-l bată Dumnezeu ! Să-l bată Dumnezeu ! gemea în gîndul ei Anna, în pat, lîngă Péter, așa cum gemuse și blestemase și acum douăzeci și doi de ani. Spaima, umilința, durerea de atunci nu trecuseră, așa cum nu sporise nici dragostea pentru Péter, cel cu părul roșu și dinții rari, care tot de douăzeci și doi de ani sforăia în pat lîngă ea și cu care avea trei copii.

Contele stătu două zile la Dénes János. Dormi, se odihni, se sătură. János era politicos cu el, copiii își vedeau de treabă și-l salutau în treacăt, grăbit, cînd îl vedeau în pridvor.

Apoi plecă.

— N-am să uit niciodată bunătatea ta, János ! îi spuse el. Poate că am să mai fiu odată om, și am să-ți mulțumesc cum se cuvine. Acum sînt odihnit, mă duc să caut de lucru.

János îl conduse pînă la podișcă, se uită în urma lui și oftă iar : „Cine știe, săracu, poate o găsi de lucru și s-o așeza !"

— Cum de-o plecat ? ! îl necăjeau copiii pe János. Nu te-ai purtat destul de bine cu el ?

— Ba că-i om cu obraz, nu cum credeți voi. Ce era să mai stea, știa și el că dator nu-i sînt. Da' oameni sîntem, de ce să nu-l primesc două zile? Mare pagubă ne-o făcut?

— Și te-o și pupat cînd ți-o dat oglinda!

— Ei, că o știut el că mă pupă! Nici cum îl cheamă n-o știut, da' îi om, și cum să lași omu în drum? Păi cum o trăit el!

Iarna veni în anul acela cu zăpadă multă. După ce dealurile fuseseră îmbrăcate bine în ninsoare, rotunjite și netezite, un ger statornic dăduse un luciu de email întinderilor albe, care nu se mai topeau. Seara, uneori, soarele, care toată ziua fusese ascuns după clăi uriașe, plumburii, de nori, se ivea în valea dintre Barótfalva și pădurea de pini, unde apunea, se ivea roșu și ca desenat de o mînă pricepută, rotund și limpede. Atunci zăpada de pe dealuri părea rozlie, încălzită parcă, tot ca un porțelan de netedă, ciuruită numai ici și colo de piciorușele iepurilor, care lăsau dîre ușoare în goana lor spre izvorul din vale. Cînd se trăgeau clopotele la cele patru biserici așezate în cele patru sate dintre cutele dealurilor, la amiază și la vecernie, sunetele lor se răspîndeau în aerul rece și clar, peste cîmpiile și colinele neumbate și înghețate, ca sub o boltă clădită anume de un zidar priceput, să răsune adînc și limpede.

Înainte de Crăciun, Terézke îi spuse lui János că vrea să se mărite, și chiar cu cine are de gînd să se mărite.

János se supără puțin. Flăcăul era bun, în privința lui n-avea nimic de spus. Îl cunoștea pe Gábor al lui Ince Tamás de cînd făcuse ochi; Ince Tamás era doar un fel de rudă cu răposata nevastă-sa, cu Margit, dar nu atît de aproape ca să fie grea căsătoria, sau să fie nevoie de dispensă; era om așezat, cuminte, dar uite că Terézke nu făcuse lucrurile după obicei. Venise ea de-a dreptul la taică-său, n-așteptase să vină Ince Tamás cu Gábor și cu încă o rudă, două, oameni în vîrstă și cu rost și ei, s-o pețească încet, pe departe,

pe urmă să spună deschis de ce au venit, să bea împreună, ca oamenii la petit, să se înțeleagă despre zestrea flăcăului și a fetei.

— Păi ești trulă, fată? Așa se face treaba azi, la voi? De la Gostat ai învățat asta? Ori de la Casa culturală?

Cînd era supărat pe copiii lui, János da vina pe Gostat, unde lucrau din vreme în vreme, sau pe Casa culturală, unde se duceau duminica să danseze sau să joace în vreo piesă. Altfel, era împăcat cu „stăpînirea nouă", cum îi spunea el.

— Păi noi ne cununăm, taică, ori dumneata cu Ince Tamás? Uite, n-am venit eu acum să-ți spun, să-ți cer voie? M-am cununat fără voia dumitale? Ce să caute petitorii, că noi doi, Gábor și cu mine, ne-am înțeles? și de Gábor eram sigură că o să-ți placă. Ei, dacă ar fi fost vreun netrebnic, era altceva, dar așa, dacă e și pe gustul dumitale!

János nu era tare în răspunsuri cînd îl lua Terézke așa.

— Îi face tat-su casă? Ți-am făcut eu ție mobilă? Altfel, cum? Cine o mai văzut altfel?

Pînă atunci, în Barótfalva, adevărat că nimeni nu mai văzuse altfel. Înainte de război, de la război încoace chiar, un flăcău nu se însura, chiar de rămînea flăcău tomnatic și murea flăcău, dacă nu-și putea sau de nu-i puteau clădi părinții casa lui. Fata venea cu mobilă, și de n-avea mobilă, nu se mărita. Nimeni nu cuteza decît așa, nimeni nu făcea decît așa.

— Uite că o să fie altfel. Ince are cinci flăcăi, de unde să le facă la toți case? N-or să stea ca huhurezii, ca Silvester-bácsi sau ca Domokos-bácsi, fiindcă n-au de unde clădi. O fost așa odată, acu' nu mai e.

— De cînd?

— Uite, de acu', de cînd mă mărit eu. E rău Gábor, e trîndav, e prost?

— Nu-i, dar...

— Apăi dacă nu-i, eu îl iau.

— Tu, fată, la șaptesprezece ani latri la tat-tu mai rău decît cățeaua a turbată!

— Nu latru, taică, da' așa-i drept, așa-i bine.

— Și ție mobilă cînd ți-oi face?

— La ce?

— Cum „la ce" ? Şi unde ăţi sta ?

— Ce, mă alungi în drum ? N-avem sus, în casa cea mare, două odăi ? Una-i gătită, numa' bună pentru noi.

— Păi casa o moşteneşte fecioru...

— Alaltă odaie. O s-o gătim şi pe aia încet, pe rînd.

— Ce zici tu, Árpád ? se întoarse János către flăcăul lui.

— Păi, să se mărite. Şi alaltă odaie om găti-o, cum zice ea. Dacă adunăm, dacă mai lucrăm afară, dacă ne socotim, dacă facem tot satul colectivă, mai tîrziu poate mai facem o casă. Am vorbit eu cu Terézke şi Gábor, o facem laolaltă, şi o fi ori a lor, ori a mea. O să vedem.

— Ai fi vrut, tată, să mă duc slugă la oraş, ca alte fete, să adun pentru mobilă ? Uite, mie slugă nu mi-a plăcut să mă duc. Ai fi vrut tu ? Şi la cîmp războai cu Árpád ? Şi cine vă spăla, cine vă da de mîncare ?

Aşa cum le spunea ea, parcă avea dreptate, dar János tot nu se împăca cu răsturnarea obiceiurilor. Auzi, toţi de-a valma într-o casă ! Mîine se însoară şi Árpád. Vin copiii, ce îmbulzeală o să fie ! Da' şi Ince de unde să facă cinci case la cinci feciori ?

Neliniştit, se dusese să se sfătuiască şi cu frate-su, István. Acela se gîndise şi el, şi, om bătrîn, răspunsese ca Árpád:

— Las-o să se mărite. Cum o fost n-o mai fi. Toate se schimbă, nu vezi ? Or să mai facă şi ei o casă, dacă or să muncească toţi trei şi afară. Ba ai să-i mai ajuţi şi tu. Fata fără mamă creşte altfel. Şi azi, chiar toate cresc altfel. Ce, ai s-o pui în lanţ, ca pe Buksi, şi să-i dai drumu numa' la treabă, cînd ai tu nevoie ? Ince Gábor e băiat bun.

— Şi vine ea, şi-mi spune iaca aşa, în faţă: „Tată, mă mărit cu Gábor." Fără peţitori, fără să mă pregătească încet !

Aici şi István căzu pe gînduri.

— De, o fi ştiind ea de ce se grăbeşte.

János rămase trăsnit. La asta nu se gîndise. Plecă fruntea, nu mai putu scoate o vorbă şi se duse amărît acasă. Cîteva zile nu se putu uita la Terézke, de frică

să nu-i vină sîngele la cap și să-i pună mîna în plete, s-o dea de pămînt. Nici glasul nu i-l putea auzi fără să nu tresară și să fugă la coșar, la șură, undeva, cît mai departe. Nu mai mînca la masă cu copiii, cerea lui Árpád să i se lase ceva și pleca tocmai la vremea prînzului și a cinei. Noaptea se răsucea în pat fără somn și se întreba cu ce greșise el, cînd și cum fusese atît de slab cu fata, de o luase ea razna. Lui Gábor nici nu-i mai răspundea la bună ziua dacă intra în curte. Terézke îl lăsă într-ale lui, dar într-o zi, intrat în curte fără știrea lor, o auzi vorbind cu frate-său și cu Gábor:

— Păi dacă i-e greu pentru nuntă și lui Tomás-bácsi, atunci s-o lăsăm în vară. De ce să n-o lăsăm? Ce grabă așa mare avem? Ori ți-e frică să nu-mi placă mai mult altul pîn' la vară? — și rîse deschis, tare, cu rîsul ei vesel și puțin aspru.

János ciulise și mai tare urechea.

— Ce grabă alta decît au toți care se iubesc, să fie împreună? Că altu mai chipeș ca mine nu găsești tu! glumi și Gábor.

Și Árpád spuse împăciuitor:

— Mai întreabă-l și pe taica, Terézke, că vezi că-i supărat. Mai fă și cum vrea el.

Astea nu erau cuvinte care acopereau o rușine, grăbită să n-o afle nimeni. Lui János i se luă piatra de pe inimă. De bucurie, uită toate supărările dintîi, cînd aflase de hotărîrea fetei, ca și cum numai bănuiala asta ar fi fost la mijloc, și începu, ca omul ce a jignit cu o presupunere nedreaptă, să-i facă toate voile Terézkei și să se pregătească de nuntă. Lui István avu grijă să-i spună, pe ocolite, dar așa ca să înțeleagă bine:

— Om face nunta după Bobotează, om face-o în vară, grabă n-avem, dar cu Gábor o fac, că-i de ispravă.

Nunta se făcu totuși după Bobotează. Fusese masă după cununie acasă la János, fusese a doua zi acasă la Ince Tamás, cum era obiceiul, veniseră prietenii părinților, veniseră prietenii tinerilor din sat, de la Gostat, din sate vecine, chemase Ince și lăutari de la oraș, făcuse tortă cu cremă și Márcela-néni, venită anume din Cristur, și toate se petrecuseră cum era obiceiul. Terézke schimbă toată rînduiala din odaia de sus, mai

cumpără niște scaune și așează în fața oglinzii o glastră, dăruită de Árpád, lucrată de el în lemn cioplit și scobit mărunt, pe care o umplu cu ramuri de brad, care se răsfrîngeau tare frumos în oglindă.

Acum János dormea singur în patul cu trei tăblii din bucătărie, și Árpád se mută pe laviţa pe care se culca înainte Terézke. În ianuarie, Árpád plecă la Gostat, la lucru de iarnă. Se pregăteau acolo araci, buți și lese pentru primăvară. Cînd era vremea prea rea, Árpád nici nu mai venea acasă seara, dormea acolo cu încă cinci-șase flăcăi, angajați pe iarnă și ei.

În curte nu se mai auzeau fluieratul și cîntecul lui, cu care János era atît de obișnuit. De copil, Árpád, cum lua o bardă, sau o coasă, sau o furcă în mîini, începea să cînte. Așa era felul lui.

Singur, János se plictisea seara. Intra în bucătărie cînd se înnopta, la cinci, la cinci jumătate, și făcea focul. Tinerii, Terézke și Gábor, urcau în odaia lor și făceau și ei focul, aprindeau lampa. Uneori spuneau: „Da' vină, taică, să mai vorbim", și atunci se ducea și el sus. Alteori nu spuneau, și atunci, fiindcă se făcuse obiceiul ăsta al poftelii, János nu se ducea după ei nepoftit. Cînd venea vremea cinei, Terézke cobora de la ea, fierbea repede ceva, mîncau toți trei acolo, în bucătărie, și pe urmă tinerii plecau la ei, și János iar rămînea singur. Era șapte, era opt, seara tot lungă îi părea.

— Va să zică, la mine e bucătărie, și la voi salon! glumea el.

— Ba la dumneata e sufragerie, ca la conte, la pretenul dumitale! îl necăjea Terézke.

În serile astea lungi, János se gîndea la toate, își aducea aminte de toate. De Margit, cum se luaseră ei săraci, cu ce greutate cumpăraseră cele două pogoane de la boier, vitele de la Márton, cu ce greutate aduceau acasă o oală nouă, sau un ciur, sau un topor. Cum le încropiseră de încet, și cum murise Margit cu zile. Cînd fusese el bolnav de stomac, Terézke și Arpád îl duseseră numaidecît la doctor, dar el pe Margit o dusese în ceasul al doisprezecelea, că nimeni în sat, afară de boieri, nu se căuta la doctori. Și așa cheltuise și vînduse tot, cu babele, cu rugăciunile, cu nu știu ce doctorii de la farmacie

chiar, care îi făcuseră bine o dată lui Silvester și le cumpărase după sfatul lui.

Pe urmă se gîndea la Árpád, la însurătoarea lui, care avea să vină și ea în curînd, la ce fată i-ar plăcea lui, ca tată, și ce fată te pomenești că i-o aduce băiatul.

Și cînd nu mai avea la ce se gîndi, se gîndea la boier. La nunta Terézkei fusese un văr al lui, mutat acum după nevastă tocmai sus, la munte, într-un sat, și povestise că Baróti Tibor al lor intrase acolo, la fabrica de cherestea, intrase ceva mare, la birău, că avea acum iar haine domnești, că se bărbierea în fiecare zi și locuia singur într-o odaie frumoasă, în casa în care stau funcționarii. Era de trei luni acolo, ba și mai bine, și nimeni nu-l văzuse beat.

— Și-o adus și ceva mobilă cu el ? întrebase Terézke, cu gîndul poate că acum contele, dacă s-a așezat, te pomenești că vine să-și ia oglinda înapoi.

— Care mobilă ? Păi nu mai are nimic. O vîndut tot în oraș, atunci cînd o făcut cîrciumă, îl lămuri vărul.

— Chiar tot ?

— O dus ce-o putut lua în brațe la tîrgul de vechituri, o vîndut cărțile cu cearceaful, așa, cu bocceaua. Mobila mare o luat-o unu care o pus-o pe tren și o plecat cu ea la Tîrgu-Mureș. Nu știați ?

— Ba ceva am știut noi, da' n-am fost acolo să vedem. Și cu toți banii o făcut cîrciuma ?

— Cu toți. Colo, în capătul tîrgului de vite, la bariera orașului. Am fost și eu o dată să beau aldămașu cu unu care îmi cumpărase vițica. El te servea, el curăța după tine.

— Contele ?

— El, contele.

— Țțîț ! Și cum te servea ?

János știa povestea asta așa cum o știa fiecare om din sat ; voise să se ducă și el la cîrciuma contelui atunci, cînd o avusese, dar întîrziase, ba cu seceratul, ba cu treieratul, și pînă să se urnească, contele dăduse faliment. Oamenii ziceau că-și băuse singur cîrciuma, de asta o închisese.

— Te servea ca orice chelnăr. Sus, pe pereți, erau cadrele acelea mari, cu cucoana, răposata, cînd era tînără,

cu bunică-su în haine de colonel, cu o vînătoare într-o pădure, numai cadre jur împrejur.

— Va să zică nu le vînduse ?

— Alea le-o vîndut cînd o desfăcut cîrciuma.

— Așa e la ei, vînd tot, și tot le mai rămîne.

— Și el îți turna răchia ?

— Ți-o turna, să mă bată Dumnezeu dacă mint.

— Zici că acu' nu mai bea de loc ?

— De loc. Cît l-o ține !

Și János, în patul lui, se întreba cît l-o ține oare pe Baróti Tibor. Focul din sobă arunca pete de lumină pe podeaua măturată, pe tăblia patului, și omul le urmărea jocul, și ochii i se închideau. Se mai gîndea așa, însăilat : om cu rostu lui, o vîndut casa pe nimic, și nimeni nu-i vinovat că nu i-o luat-o statu. Și bunătate de lucruri, o viață putea trăi din ele să le fi vîndut cu bucata ! Uite, acum are și slujbă, i-ar fi stricat să fie între boarfele lui ? Ce-o fi și băutura asta ? Și cucoana, mumă-sa, cică tot beată o murit, că nici nu știa de-i culcată de bolnavă, ori de băutură !

Într-o noapte din astea de singurătate, cîinele lătră tare, și János sări din somn. Umbla cineva prin curte. Omul întredeschise ușa, puțin, cu economie, să nu dea gerul buzna în bucătărie, și zări pe zăpada albă, sub lumina înghețată a lunii, o umbră cunoscută. De data asta nu se mai miră, că parcă îl și așteptase pe conte, gîndindu-se atîta la el.

— Intră, boierule ! Intră, că-i legat !

Contele intră. Tremura de ger, mîinile îi erau amorțite, picioarele — țepene, fața — umflată parcă. N-avea palton, n-avea scurtă sau cojoc. Era îmbrăcat în haine nemțești, purta la gît un fel de basma, și pantofii orășenești, plini de zăpadă, păreau mari, bosumflați, pe picioarele lui.

János se grăbi să facă focul. Nu știa ce să-l întrebe, nu știa ce să-i dea. Era încă somnoros și i se făcuse și lui frig. Boierul se așeză pe laviță, și apa începu să curgă din hainele lui înghețate.

— Ia, scoate haina, boierule. Trage-te mai lîngă foc. Ce să-ți dau să mănînci ? Laptele e sus, a luat fata oala

cînd s-a dus la culcare, să-l puie la prins. Ştii că mi-am măritat fata ? Niţică ciorbă de cartofi vrei ?

Boierul dădu din cap că vrea.

— Da' să fie caldă ! murmură el.

— Te ştiam la fabrica de cherestea... îngînă János.

Ar fi vrut să afle, dar nu cuteza să întrebe de-a dreptul, cu toate că de data asta îi era parcă mai la îndemînă cu domnul conte.

— Am fost pînă acum vreo zece zile. M-au concediat.

— Te-o fi aflat de origină... şi de, n-au mai vrut.

— Nu, mă ştiau de la început. Mă primiseră şi aşa, dar... m-am îmbolnăvit, am zăcut cinci zile, şi pentru absenţă... nemotivată... Aşa-i acum !

Contele mînca repede şi frumos, ţinînd lingura cu degetele lui lungi, încă amorţite, muşcînd din pîine ca boierii, fără s-o taie mărunt, cum fac ţăranii. János îi mai turnă o farfurie, şi contele tot frumos, tot repede o mîncă şi pe aceea.

— Niţică slană ? întrebă János.

Contele iar dădu din cap că da, şi mîncă şi slana, boiereşte, luînd bucăţelele cu un băţ de chibrit.

— Da' nu pot să te duc în casă, că acolo doarme fata cu bărbatu-său.

— Dorm aici cu tine !

— Aşternutu de pe laiţă l-o luat băiatu la Gostat. Dacă... deh, în pat cu mine dacă vrei...

— Abia o să mă încălzesc şi eu ! murmură iar contele, şi începu să se descalţe.

Cînd fură amîndoi sub cergă, János — lipit de perete, ca să-i facă loc boierului, să nu se bage în sufletul lui, contele — încălzit, ca beat de căldură, începu să vorbească. János nu ştia dacă vorbeşte pentru el, sau pentru sine însuşi, dar îl asculta uimit.

— Sînt un porc, omule, sînt un porc. M-am îmbătat cinci zile în şir, şi m-au concediat. Dar cum să nu te îmbeţi ? Munceşti, munceşti, şi ţi se urăşte ! Dacă nu munceşti, iar ţi se urăşte ! Toată viaţa asta e o plictiseală fără fund şi fără rost... Crezi c-am venit de acolo de-a dreptul aici ? Nu, am încercat să mă duc la nevastă-mea, la contesa Erika, la Tîrgul-Mureş. Contesa Erika e vînzătoare acolo într-o cofetărie. Fetiţele mi-au

crescut mari. Una e la o școală, și cealaltă lucrează la un coafor. Ele m-au uitat, pentru că nu m-au văzut de cînd erau mici. Dar Erika, ea putea să-și aducă aminte mai bine de unele zile... Știi tu, János, cum am adus-o eu la Barótfalva? Am adus-o cu caleașca cu șase cai din oraș, de la gară pînă în sat. Și cînd am ajuns la poalele dealului pe care e capela ridicată de străbunii mei, am luat-o pe brațe și am suit dealul cu ea, ca să nu-și ostenească piciorușele și să nu-și moaie pantofii în nisip. Și tot în brațe am coborît-o. Puneam un genunchi în pămînt cînd îmi cerea ceva și-i sărutam vîrful pantofului.

János își ținea răsuflarea de mirare. Auzi, auzi, ce drăcovenii!

— Și am dat-o afară, János, am dat-o afară ca pe un cîine, cu copiii în brațe. Nici caleașca nu i-am dat-o s-o ducă la gară. A trebuit să ia căruța lui Ince. Venisem de la război, nu-mi mai plăcea, n-o mai iubeam. Cunoscusem acolo o nemțoaică, ah, ce femeie! O tîrfă și ea, dracu s-o ia! Nu mai puteam s-o sufăr pe Erika!... „Numai fete mi-ai făcut — i-am spus — du-te, am să aduc una să-mi facă băieți... Fată mi-a făcut Kelemen Anna, fată mi-a făcut Berta lui Erdesz, fată mi-a făcut sora popii din Cristur, fete mi-ai turnat și tu! Du-te, să nu te mai văd!" Ba mi se pare că am și bătut-o, János. Am rugat-o pe urmă să se întoarcă, și n-a mai vrut. M-a lăsat singur și nenorocit, cu biata mama, Dumnezeu s-o ierte, să ne bem amarul singur. Și acum, uite, am bătut la ușa ei, venise seara de la cofetărie, fetele erau acasă, în fundul odăii mirosea a cafea, a pîine prăjită, eram lihnit de foame, i-am spus: „Iartă-mă, Erika!" Și ea mi-a răspuns: „Du-te la sora popii din Cristur", și m-a împins afară, și a închis ușa. La sora popii din Cristur! Așa mi-a răspuns! A uitat zilele cînd o iubeam. Își aduce aminte numai cum am dat-o afară, ca un porc. Că sînt un porc, János, asta e. Și pe urmă m-am îndreptat spre sat, încoace adică. Am vîndut pe drum scurta, am vîndut căciula și cizmele, uite, am căpătat pantofii ăștia pe ele și două sticle de rachiu. Contele tăcu o clipă și începu iar: Am vîndut și mănușile. Cine nu poate trăi fără mănuși? Auzi, János, mama avea o cutie lungă, de lemn de trandafir, plină cu mănuși lungi, albe, galbene, roz, albastre, negre, moi

ca blana de pisică, parfumate, mătăsoase. Deschideam cutia și mă jucam cu ele, îmi mîngîiam obrazul cu ele, pentru că erau catifelate și miroseau a violete. Ți-aduci aminte de mănușile mamei? Ce să-ți aduci aminte, că pe vremea în care eu aveam poneii mei și trăsurica mea, pe măsura mea, tu te bălăceai sub pod, cu alți țărănuși ca tine, în cămăși lungi, fără nădragi, și vă uitați la mine, pe jumătate ascunși în bălării și mocirlă, ca la o arătare. Eu stăteam pe cerdac, beam mazagran, și voi îmi greblați aleile cu cămașa lipită între spete de sudoare. E, János, János, s-au schimbat vremurile. Parcă mi s-au mai dezghețat picioarele, stai să-mi lipesc și spatele de tine, că parcă e un țurțure tot. János, dormi? Nu? Ei, să știi de la mine că dormi cu un porc care face praf pe ce pune mîna. La Viena, la institut, profesorul diriginte îmi spunea: „Domnule conte, mai multă seriozitate, vă rog plecat!" Degeaba m-a rugat el plecat. János, dormi? Știi tu de ce am plecat de la tine data trecută după două zile? Nu știi? Pentru că nu-mi plac ochii fetei tale. Ochi care te înfruntă. Cînd eram tînăr, tocmai ochi din ăștia îmi plăceau, pentru că mă înfruntau ca pe un bărbat, și voiam să-i spun, și-i spuneam. Dar fata ta, Erzsi... Nu Erszi? Terézke, da, Terézke, mă înfruntă pentru că sînt bătrîn și sărac. O femeie să te înfrunte pentru că ești... nu, asta nu merge. Bărbații sînt altceva, oameni ca mine, dar femeile, vezi tu. János, femeile nu sînt oameni. Pricepi? János, n-ai niței rachiu?

János, care dădea să aţipească, tresări și se sperie. Asta mai lipsea acum, să scoată rachiul din cotlon, și contele să se îmbete! Ce-ar fi zis Terézke, ce-ar fi zis Gábor? Și el, contele, cine știe ce isprăvi ar fi făcut?!

— N-am, boierule. N-avem, s-a isprăvit tot la nuntă.

— N-ai? Bine! Adică mai rău nu se poate!

János avu o clipă impresia că boierul vrea să se scoale din pat, să plece poate, fiindcă nu era rachiu în casă. Îl apucase rău, pesemne! Dar contele se foi de vreo două ori, coborî un picior pe duşumea, se înfioră de frig, îl trase înapoi și se cuibări iar în spinarea lui János.

— Frumoasă oglindă ți-am dat, János! O mai ai, da. o mai ai?

— O mai am, sigur, suflă el cu inima cît un purice. I-a fetei, de zestre. „Te pomenești că mi-o cere înapoi!" se gîndi el.

— S-o stăpînească sănătoasă! zise boierul, și János se liniști nițel.

Îi era tare somn. I se păru o clipă că boierul îngînă un crîmpei de cîntec, apoi își zise că a început să viseze, și adormi de-a binelea.

A doua zi, Terézke și Gábor făcură ochii mari cînd văzură musafirul din bucătărie.

— Na, a venit contele, că-i e tata dator! El l-a plătit, și taica nu i-a muncit! rîse Terézke. Al dracului țăran taica, ce chiul mai trăgea la boieri! Sau fiindcă l-a pupat atunci?

Contele sta tăcut, serios, lîngă sobă, se dădea politicos la o parte cînd Terézke gătea ceva, și nu ieșea de loc în curte. Nu vorbea de loc cu ea, dar cu Gábor încercase un crîmpei de conversație:

— Ce mai face tatăl dumitale? Ești al lui Ince Tamás, mi se pare. Parcă așa mi-a spus János.

— Muncește, că la noi, la țărani, și iarna e destul de făcut.

— Parcă erați copii mulți! Sau... nu mai știu... două fete?

— Sîntem cinci frați.

— Da, da. Cinci. Ince lucra la mine, pe moșie. Om cumsecade, mi-aduc aminte. Și voi ați cumpărat pămînt de la mine, nu-i așa? Înainte, ori după război?

— Înainte.

Contele tăcu. Dacă Gábor era scump la vorbă, era și el. Numai cu János, seara, avea ce vorbi.

— Mare scîrnăvie e Laci ăsta! Voi vă împăcați cu el?

— Apăi lui nu-i bine să-i spui decît bună ziua, și să treci în drumul tău. Orice ai scăpa în fața lui, se umflă și ajunge pocit la capătul celalt al satului, i se dezlegă limba și lui János. Spui că s-o îmbolnăvit femeia lui István, cumnată-mea adică, el răspîndește că tu ai spus și chiar te-ai jurat că femeia lui István zace fiindcă a mîncat prea mult și că-l duce de rîpă pe bărbat-su cu mîncarea. Așa-i el, Laci, de cînd îl știu. Miere îi curge

de pe buze cînd îți vorbește, și cum ai întors spatele, auzi că te-a bește lit.

— Mama, săraca, spunea : „Laci e aur la casa noastră. Cum ne iubește el, nu ne iubește nimeni." Și caseta cu bani o ținea el. Știi, János, cred că mama n-avea instinct. Nu, nu vreau să-i fac nici un fel de nedreptate lui Laci, nu cred că plătea vreodată mai mult decît stabilisem împreună cu el, nu cred că dădea vreun împrumut din cămara sau hambarul nostru vreunui țăran, dar pentru el cred că a luat cu amîndouă mîinile. Era cu ochii pe țărani, raporta tot ce făceau țăranii, dar ce făcea el, numai Dumnezeu știe.

— Apăi, că numai Dumnezeu știe ! întărea János, care știa și el, nu numai Dumnezeu, așa cum știa tot satul ce „aur" fusese Laci la casa boierului.

— Măi János, ce crezi tu, Laci o fi avînd rachiu ?

— Eu știu ?

— Ce-ar fi... că nu ești certat cu el, să te duci să-i ceri ?

— Lui Laci ? Nu pot, boierule. Lui nu-i cer eu nimic.

— Dar frate-tău, István ? El n-are ?

— István n-are.

Contele oftă și se culcă.

Terézke, după vreo trei zile, începu să mîrîie :

— Taică, dacă ai deschis otel, să știm și noi.

— Se duce, se duce azi-mîne.

— Dar la ce-a venit, l-ai întrebat ?

— Era ostenit, o fost bolnav...

— Alte rude, afară de dumneata, nu mai are ? Vreo oglindă, ceva, n-a mai dat la nimeni ?

János tăcea. Gábor, ca om nou în casă, nu spunea nimic. Nu mai intra de loc în bucătărie, și seara nu-l mai pofteau, nici el, nici Terézke, pe János în casa de sus, îl lăsau cu „pretenu" lui.

— Ce are taică-tău cu boierul ? o întrebă el într-o seară pe Terézke.

— Uite, îi vine așa pe cap, cu nepusă masă.

— Vezi, Terézke, am mai auzit eu de boieri din ăștia scăpătați care învîrtesc nu știu ce pe la oraș, daraveri politice împotriva regimului, și bagă și țăranii în bucluc.

Terézke rîse cu hohot :

— Ăsta ? Ăsta vine după un culcuș, după pită. Nu-l vezi că e trîntor ? Și nici tata nu-i copil mic, să-l lege ăsta la gard. Crezi că a uitat că pe vremea cînd era boierul la conac, și el la plug, nu-l poftea să doarmă în pat cu el ?

— Atunci, el de ce-l culcă în patul lui ?

— E bleg de bun ce e, Gáborka dragă, e bleg. I-e milă și-i e rușine să-l alunge.

— Atunci, se vede că i-o fi făcut vreodată vreun bine.

— Bine ? Pe dracu ! Ăsta n-o făcut bine la nimeni. Adică să vezi, i-o dat oglinda asta. I-o dat-o degeaba și l-o și pupat. Și taica nu poate uita.

— Ei, păi pentru oglindă o stat destul. Atîta dar a făcut în viața lui, la altcineva n-am auzit să mai fi dat ceva. Stă și el să împlinească oglinda.

Într-o zi, la prînz, veni și Árpád de la Gostat. Lui îi veni să rîdă cînd îl văzu pe conte în bucătărie. Se uita la taică-său cu coada ochiului și nu spunea nimic, așteptînd să vadă ce are să-i îndruge János.

Terézke însă rosti domol și rar :

— Ți-ai adus așternutul, Árpád, că nu-l văd !

— L-am mai lăsat acolo, fiindcă mă întorc peste cîteva zile.

— Atunci, cum ăți dormi toți trei în pat ?

Nu spuse mai mult și plecă în casă.

Contele se ridică încet din dosul sobei.

— Dragă János, îți mulțumesc pentru găzduire, te-ai purtat ca un frate. N-am să uit niciodată...

Voi să plece pe loc, dar János, rușinat nițel de purtarea Terézkei, îl rugă stăruitor să mănînce întîi, că uite, ciorba chiar clocotea.

Contele însă se încăpățîna și el, nu voia în ruptul capului, se scutura ca de un lucru cu totul nepotrivit și se grăbea, de parcă era așteptat.

— I-ai măcar pe ăștia, boierule ! se rugă János cu o pereche de ciorapi groși în mînă.

Contele plecă fruntea, nu se mai uită în fața lui János, trase ciorapii peste cei cîrpiți, subțiri, pe care-i avea, puse peste ei pantofii mari, umflați ca niște broaște moarte, și plecă.

Şi János oftă uşurat după plecarea lui. Era şi el mai în voie, cu copiii lui, cu patul lui, cu toate obiceiurile, pînă acum stînjenite. O dată un om la masă nu înseamnă mare lucru, dar cinci zile în şir, la toate mesele, începe să se simtă. Pîinea care ţinea zece zile se sfîrşise în şapte, slana scăzuse în ladă, că tare-i plăcea contelui slana!

Terézke mergea la secerat în rînd cu bărbaţii din casa ei, cu toate că pasul ei apăsat se făcuse greoi şi răsuflarea i se scurtase. Îşi ducea greu pîntecele mare, şi la şapte luni era ca alte femei în ajunul naşterii. Nu voia însă să se lase doborîtă de sarcină, pentru că se făcuse grîu mult şi bun, şi pe cele două pogoane ale lor, ale lui János adică, şi pe cele două aduse de Gábor.

Secerau de trei zile, şi ar mai fi fost încă una, cînd se porni ploaia. Cerul se închisese tot, de parcă pe căuşul acela dintre dealuri ar fi pus cineva un capac mare de plumb. Era la vremea prînzului, şi nu se îndurau să plece acasă. Cine ştie, ploaie de vară, poate că norii aveau să se ducă aşa cum veniseră, şi n-avea să le rămînă decît să desfacă clăile şi să întindă iar snopii la uscat. Se traseră sub un copac, cu oala de cartofi cu slănină între ei, şi mîncară încet, cum nu se mănîncă de obicei la secerat, pentru că aveau timp. Lîngă ei, tot sub copac, se adăposti şi Laci, care avea holda alături de a lor, şi îşi mîncă şi el bucata de pîine cu doi cartofi fierţi.

— Eu la secerat mănînc uşor, ca să fiu uşor! zise el zîmbind. Ce trebuie să cari oale, să te îndopi cu carne şi ciorbă şi varză? Omul care mănîncă puţin, îmbătrîneşte încet.

— Asta-i drept! rîse Árpád. Uită-te la mine, ce tare am îmbătrînit.

— Să ştii că nu arăţi prea bine, stărui mieros Laci. Adică nu vreau să te supăr, dar eu la vîrsta ta, uite, să-ţi spună János, eram mai proaspăt.

— Că mîncai la bucătăria contelui! tăie scurt Terézke.

— Eu? La bucătărie? Vai de mine! Niciodată n-am primit un capăt de aţă de la ei! Le-am dat aşa, cîte un

sfat, cîte o părere, dar nu m-au ascultat niciodată, şi de asta s-au nenorocit! Ce faci, Gábor, bei apă? Ascultă-mă pe mine, apa la masă nu-i sănătoasă! Uită-te cum arăt eu, nu beau apă niciodată cînd mănînc.

Prin frunzişul stejarului începură să se cearnă picături.

— Mi se pare că ploaia asta n-o să stea atît de repede. Ce-ar fi, copii, să mergem acasă?

— Acasă, Árpád? Ascultă-mă pe mine, în zece minute se înseninează. Ce să pierdem vremea? Hai să vă povestesc ceva. Ori ştii, János, că tu îl vezi des pe domnul conte?

Nu, János nu ştia ce voia să povestească Laci, pentru că din iarnă nu-l mai văzuse pe domnul conte.

— S-a însurat!

— Ei!

— Ptiu, trăsni-l-ar! scuipă Terézke. Cu una care îl ţine?

— Eu nu cred să-l ţină! dădu din cap înţelepţeşte Laci. Mi-a spus un om de la Zetkő, care l-a văzut la oraş, la gară, unde intrase la descărcat lemne. A cunoscut acolo — o fată să-i spun? cucoană să-i spun? Se zice că a fost dansatoare cînd era localul lui Székely cu muzică, în timpul războiului. Dansa acolo, pe scenă, la local. Acum da în cărţi, da în ascuns, că nu-i voie. Da în cărţi la cucoane scăpătate. Şi contele a luat-o de nevastă.

— Îi dă toată ziua în cărţi să-i spună dacă i se întoarce norocul? glumi Árpád.

— Ori îi dansează, să nu i se urască? întrebă şi Gábor.

— Ce-i face, nu ştiu! rosti aşezat şi dulce Laci. Ea spune că-i de la Budapesta, fată de căpitan, dar oamenii care o ştiu de mult zic că a adus-o un neamţ, în timpul războiului, din Arad, de la o casă... ştiţi... să mă ierte Terézke.

— Ei, or fi vorbe! ridică Árpád din umeri.

— Vorbe! Şi eu cred! Vorbe trebuie să fie, dar v-am spus şi eu ce povestesc oamenii. Că oamenii... ei, oamenii! fu de părere şi Laci. Tu, János, ţi-aduci aminte de bătrînul, fratele cucoanei, a Jolánei, de contele Ferenc?

— Parcă, unul care abia se tîra prin grădină, cu o haină, aşa, lungă, pe el, o haină ca un antiriu de catifea albastră. Phi, că de mult l-am uitat şi mi l-ai adus tu

aminte, Laci ! Eram mic cînd îl cărau pe ăsta doi oameni cu un jîlț în grădină. Noi ne uitam prin gard cum fuma și adormea, și-i cădea pipa pe piept.

— Ei, da, contele Ferenc, ăsta, ziceau ei, cînd eram eu la curte, că adusese în odaia aia plină de cărți... Știi odaia aia cu cărți, de jur împrejur ? Nu știi ? Ei, ăsta adusese acolo niște cărți grozave, vechi, pe care le-a vîndut pe urmă Tibi, separat, nu cu celelalte, la piață, tot cărți scumpe ! Și tablouri adusese din Paris, ori — ce știu eu ? — de la Viena, și spuneau toți că e tobă de carte. El a dat, în 1905, trei pogoane la trei țărani, din partea care era a lui. Și zicea că o să mai dea, cînd s-o întoarce iar, că pleca în străinătate, că o să dea și mai mult. Da' s-a întors cu nevastă, și a uitat de țărani. A venit cunu-nat de acolo, cu una — cică era frumoasă și mare ca un cal de rasă, și o adusese de departe. Tot dansatoare era și asta. A stat ea ce-a stat, și a vrut să se ducă, se sătu-rase pesemne de el, și de conac, și de sat, și de cum-nată-sa, care era boieroaică, nu ca ea. Da' Ferenc n-o lăsa, că o iubea rău de tot. Și uite că începe contele Ferenc să doarmă, să doarmă, să doarmă, frate, că nici la masă nu-l puteau trezi. Și nu intră odată contesa noastră, asta, Jolán, în odaia lor și o prinde pe aia cum îi turna contelui ceva în paharul cu apă ? Și o pune să bea în fața ei, pune mîna pe vătraiul de la sobă, îi arde una, ia cheia de la ușă și o pune să bea. Și doarme și cumnata, doarme nevasta lui Ferenc, de n-o mai poate scula.

— Taci, tu !

— Așa o fost, dragă. Și cînd s-o sculat, o mai bate Jolán o dată, dar bărbatu-său o apăra. Era mort după ea ! Pînă la urmă zice că s-au bătut contele Ferenc și cu contesa Jolánka de s-au învinețit, dar ea era mai tare, că el tot somnoros, muiat, era.

— Și o gonit-o ?

— Aș, o fugit singură. O fugit cu un lăutar de la Odorhei, de la un chef. Și contele Ferenc tot somnoros a rămas, și o plîns-o pînă o murit. Contesa Jolánka umbla să-l despartă, o fost la episcop, o fost la Papa.

— De ce să-l despartă, dacă ea tot fugise ?

— De frică să nu moară Ferenc, și partea lui să-i rămînă ăleia, cu lăutarul ei cu tot. Dar cînd o venit episcopul aici, la ei — că o venit episcopul în sat anume pentru treaba asta —, Ferenc i-o spus că el nu se desparte, că-și așteaptă nevasta napoi. Și Baróti Jolán o rămas de rușine.

— Și i-o rămas ei partea lui ?

— Nu i-o rămas, tot lui Tibi al nostru i-o rămas, că pe ea o omorît-o lăutaru ei. O omorît-o la o nuntă, cu un cuțit, că o prins-o cu alt lăutar, din tarafu lui. Mult o plîns-o atunci Ferenc !

— S-o fi plîns adică, dobitocul ? se înfurie Terézke.

— Păi dacă o iubea ! zîmbi galeș Laci. Sînt oameni buni, iubitori ! Săracii ! Se mai certau între ei pentru avere, dar tare țineau unii la alții ! O dată cică tatăl Jolánei, contele Albert, ar fi tras cu pistolu în frate-său, Géza, pentru niște bani de aur.

— Da' sora Jolánei, aia care a murit tînără, de-i zicea „sfînta" ?

— A, contesa Rozali ? Venise de la maici, umbla prin sat cu leacuri scumpe pe la femei, pe la copii. Le dădea degeaba. Voia să se călugărească. Aia era bună ! O murit de oftică, săraca. Avea douăzeci și cinci de ani. O zăcut în grădină pe un fel de pat, pe urmă or dus-o în altă țară, la munte, dar tot o murit. Da, „sfînta" îi spuneau oamenii. Nimeni n-o auzit decît vorbă dulce din gura ei.

— Păi dulce vorbeau și ai noștri, Tibor și mumă-sa. De vorbit vorbeau frumos cu omu !

— Da, așa-i ! Vorbeau frumos !

Ploaia se întețise rău.

— Nu mai e de stat ! Îl întrerupse Gábor pe Laci. Uitați-vă, au început să se lipească hainele de noi. Hai acasă !

— Da, da ! se grăbi Laci. Hainele ude se strică mai repede !

— Păi ziceai că se însenină, Laci-bácsi !

— Cînd norii vin de colo, vorbi dulce Laci, de parcă niciodată nu susținuse altceva, atunci ține pînă sara, poate chiar și noaptea.

În adevăr, plouă toată noaptea, o ploaie deasă, dușmănoasă. Plouă și a doua zi. Pămîntul se săturase de apă, drumurile erau înnoroiate, de la deal veneau pîrîiașe mici, care se uneau în vale și făceau șuvoaie pe cîmp, mirиștea era înecată, și ploaia tot nu contenea. Pîrăul care tăia satul jucînd cînd de-o parte, cînd de alta a drumului, crescuse, bolborosea cafeniu și iute. După trei zile de ploaie pîrăul luă toate punțile și începu să care crengi, trunchiuri, să rupă malurile. Gábor alergă la ogor cu un sac în cap, cu picioarele goale și se întoarse negru la față. Căpițele de grîu începeau să plutească pe apă, două fuseseră chiar luate din locul lor, nu le mai vedeai urma.

— Ce să facem ?

— Păi ce se poate face ? Stai și te uiți cum ți le ia.

— Să mergem acolo cu căruța, să aducem acasă ce putem ?

— Cum să mergi ? Pînă acolo te înfunzi în tină, îșI nămolesc bivolițele picioarele, și chiar să zicem că răzbești și încarci ce poți, îți putrezesc acasă, în șură.

— Așa e !

Peste încă o zi de ploaie cu găleata, se auzi că jos, în vale, Tîrnava luase două case de pe mal. Cineva văzuse venind pe apă, din sus, o saltea, altul văzuse un coteț cu porc cu tot. Un om venit călare de la Gostat, ud pînă la piele și grăbit, chemă flăcăii, care veneau de obicei acolo la lucru, să facă niște șanțuri de scurgere în jurul ariei, poate s-o mai scăpa ceva.

— Care poate la ogoru lui să facă așa ceva ? se jelea János. Acolo sînt mulți, dar aici ? Să ne fi înțeles, poate, tot satu... Știu eu ? Cum să te înțelegi, cînd fiecare se gîndește numai la al lui ? Și ogoarele — unul la răsărit, și unul la apus... nici n-ai putea !

Terézke nu mai scotea o vorbă. Fața i se acoperise de pete cafenii, îșI ducea greu pîntecele din bucătărie în casa de sus și de acolo iar în bucătărie, și cînd tăia pîine, mîna îi tremura. Era ultimul grîu, mai avea făină pentru un cuptor, și gata ! Adunase ceva bani, laolaltă cu Gábor și Árpád, din lucrul bărbaților la Gostat, din șervețelele de cînepă țesute de ea, din ouăle și untul vîndut, din zilele muncite de Árpád pe la vecini, și cu banii

ăştia voiau să-i plătească prima rată unuia de la deal, care-şi vindea casa veche, o desfăcea adică, şi lor le dădea lemnăria în rate. Acum trebuia să se lase păgubaşi de lemnul ăsta de casă şi să ia grîu, că alta ce aveau de făcut?

După zece zile, ploaia se opri. Pe cîmp, care arăta ca o mlaştină nesfîrşită, nu se mai vedea nici urmă de căpiţe. Orzul, netăiat încă, era şi el înecat, culcat în noroi, scuturat. Oamenii se uitau la soare, se întrebau dacă s-a aşezat acolo cu temei, sau are de gînd să se facă iar nevăzut, ca iarna, aşteptau să se mai zvînte pămîntul, ca să vadă dacă din porumb şi din cartofi se mai putea alege ceva. Aerul se dezmorţea încet, ca primăvara. Căldura nu cuprindea deodată pămîntul, venea greu, ca în aprilie, serile erau reci, dimineţile — reci, şi umezeala din case, din haine, din oase încă nu trecuse.

Femeile scoseseră preşuri, saci, cergi pe prispe, pe garduri, să le usuce, aşa pătrunsese umezeala în toate casele, aşa adusese fiecare apă şi tină cu picioarele şi-şi murase saci şi ţoale, alergînd cu ele în spinare, de la casă la grajd, de la grajd la bucătărie. Satul tot arăta pestriţ şi zdrenţăros de atîtea fleanduri spînzurate.

Cînd se zbiciră drumurile, János ieşi la cîmp, să scoată nişte cartofi, dacă mai avea ce. Acolo, la ogor, blestemînd şi ocărînd singur cuiburile pe care le găsea putrezite, se întîlni cu Balázs Anna, care scotea şi ea cartofi cu Mariska.

— Ai găsit?

— Da' bată-i, că mai toţi or putrezit. Sus, pe ponor, une-i mai povîrnit, o mai fost ceva, da-n vale, unde pusesem mai mulţi, prafu s-o ales. Bagi mîna să scoţi cartofu, şi trec degetele prin el ca prin baligă.

Mariska, mare ca maică-sa, tînără, cu mijloc subţire şi picioare lungi, îşi dezlega şi-şi lega basmaua, întunecată. Faţa ei brună, cu piele netedă şi curată, cu oase subţiri şi sigure, ochii ei negri, tăiaţi prelung, strălucitori şi sprîncenaţi, păreau încremeniţi în tristeţe adîncă şi grea. János se uită la ea şi-şi mută repede privirea pe maică-sa. Prea i se păru că seamănă cu contele şi-i era nu ştiu cum, greu parcă, pentru prima oară în viaţa lui, să se uite în ochii cuiva din sat. Tocmai el, la care

contele se adăpostea... Nu că... doar asta era poveste veche... dar așa, uite... nimeni nu l-o primit în sat, numai el s-o găsit ! Anna l-o gonit, și cum era să nu-l gonească ?

Coborîră toți trei spre sat, văitîndu-se pe rînd, cînd Anna, cînd János.

— Eu asemenea ploaie nu-mi aduc aminte, de cînd sînt eu, să vie în miez de vară.

— Da' nici eu, că-s mai bătrîn decît tine.

— La Gostat or scăpat ceva, ce zice Árpád ?

— Or scăpat atît că nu l-o luat apa, acu', de s-o mai alege ceva cînd s-o usca, om vedea, c-o încolțit. Și or mai scăpat ce-or băgat în studolele alea mari, că au loc în studole. S-or dus pe cîmp cu tractoarele, cînd ploua mai tare, și or cărat acasă. Cu tractoru nu te înfunzi, nu-i cum îi cu vita.

Mariska tăcea.

Cînd ajunseră jos, la troiță, înainte să intre în sat, se întunecase aproape. János se opri să-și lase în jos marginea nădragilor, pe care o suflecase la cîmp, de frica noroiului. Se opriră și femeile, să-l aștepte.

Atunci, de pe poteca îngustă care se rupea din drumul mare și furișată pe sub copaci, pe malul rîului, ajungea mai repede decît drumul la oraș, ieși un om. Era la doi pași de ei ; făcu și acești doi pași, și le stătu dinainte. Aplecat cum stătea, János nu-l văzu cel dintîi. Îl văzu Anna, care se înțepeni o clipă toată, se întinse parcă spre el să-l privească în ochi, deschise gura, nu rosti nimic, apoi se suci în loc și o apucă repede spre sat, fără să scoată un cuvînt.

— Unde alergi, maică ? întrebă uimită Mariska, și glasul ei adînc și catifelat răsună pentru prima oară în seara aceea, răsună tare ciudat în urechile lui János.

— János, aș vrea să-ți spun o vorbă.

— Păi spune, domnule conte ! îngăimă János.

— Aș vrea... da, am să-ți spun o vorbă ! — și contele se uită încruntat întîi în urma Annei, apoi la Mariska.

Mariska îl privi și ea, își pironi ochii negri pe el, sfredelitori, îl măsură din cap pînă-n picioare, de la părul rar, sur la tîmple, de la cămașa cu pătrățele verzi și galbene, deschisă la gît și nițel murdară, pînă la sandalele

scorojite, ridică ușor din umerii ei largi și rosti cu același glas, glas adînc și cald, cu mare liniște :

— Noapte bună, János-bácsi.

Contele se uită și după ea, tot repede și încruntat, și întrebă :

— Asta-i fata cea mare a Annei Kelemen ?

— Da, e Mariska.

— Aha ! Uite, János, de ce-am venit la tine. Mi-am lăsat soția în oraș, la cooperativă... înțelegi... mă așteaptă. Am venit la tine, că te știu om cuminte. Am nevoie de bani !

— Bani ? se sperie János, și nu-și dădea seama dacă e așa de speriat de cererea asta neașteptată, sau de întîlnirea dintre conte și Anna, de felul în care se purtase contele cînd aflase că fata de adineauri e fata lui. Se purtase adică ? Nu se purtase de loc, în nici un fel.

— Da, bani ! șopti iar contele, și răsuflarea lui mirosea a rachiu. Mi-am lăsat soția, mă așteaptă, înțelegi și tu, nu pot să las o doamnă să mă aștepte !

— De unde să iau eu bani, domnule conte ? Are țăranu bani de dat cu împrumut ? Dumneata ai auzit ce pacoste e pe noi ? N-ai auzit, boierule, de ploile care au fost ? Ai fost departe ? Nu te-a plouat ? Ne-a luat grîul, ne-a stricat toate bucatele. Pacoste pe noi, boierule, și dumneata vii să-ți dau bani cu împrumut !

Niciodată János nu vorbise atît și nu fusese așa de răscolit.

— Nu cu împrumut, János, nu cu împrumut. Vezi tu, sînt strîmtorat, mi-au luat tot, știi bine. Așa că a venit vremea să mă gîndesc mai serios... să fiu un om serios... Aș fi vrut să vînd ceva, dar, vezi, nu mai am ce. Ți-am dat o dată o oglindă. O oglindă mare, scumpă. Ei, am venit să mi-o plătești. Nu te supăra, dar sînt astea vremuri să fac eu cadouri ? Îmi dă mîna ? Nu mai am nimic, nu pot fi risipitor. Tu înțelegi, János ?

János nu înțelegea.

— Cum, boierule, să ți-o plătesc ? Păi am venit eu s-o cumpăr de la dumneata ?

— Of, dragă, nu așa ! Ai venit sau n-ai venit, o dețiu, ca să mă exprim juridic, e în stăpînirea ta, așa că trebuie să mi-o plătești. Mă așteaptă soția, contesa, soția mea !

— La cîrciumă ?

— La cooperativă. O situaţie penibilă, nu putem pleca fără să plătim.

— Bani n-am.

— Bine, dar oglinda...

— Vino mîine s-o iei, boierule, să te duci s-o vinzi unde ştii.

— Dar acum, János, acum am nevoie.

— Eu acum n-o pot lua din cui, să ţi-o dau. Sînt copiii acasă, începe vorba. Ţi-o pregătesc eu diseară, şi mîine ţi-o dau.

Contele plecă, gînditor, capul.

— Da, da, fata ta. E antipatică, János, să nu te superi, dar e antipatică. Are o mîndrie ţărănească în ochi, are... Nu-mi place. Mai bine mîine... Şi astă-seară... om vedea ! Foarte greu !

Contele se urni, gînditor.

— Noapte bună, boierule ! zise János şi se întoarse şi el în loc, ca Anna adineauri.

După cîţiva paşi, auzi călcătura grăbită a contelui în urma lui.

— János ! Nu te superi, nu-i aşa ? Sînt eu om, în situaţia mea, să pierd şi ce mai am ?

— Nu mă supăr, domnule conte !

János îşi trase umărul de sub mîna cu degete lungi a contelui, subţire şi totuşi ciudat de grea, şi plecă iute. Călca cu paşi mari, căutînd pietrele, locurile uscate, şi scuipa din cînd în cînd :

„Ptiu, bată-l Dumnezeu cu darul lui ! Ce-o să-mi spună acum copiii ! Ce-or să mai rîdă de mine ! Ce-o să mă amărască Terézke ! Păi ea nici n-o să vrea să-i dea oglinda, că doar a stat destul la noi contele pe bere şi pe mîncare. A făcut şi el o dată în viaţă un dar ! Ptiu ! Că nimeni altul în sat nu mai are ceva dat degeaba de la el, şi vine să-l ceară înapoi ! Ba nu, vrea bani pe el ! Bani ! Şi noi n-avem pită !"

Acasă, toţi copiii erau adunaţi în bucătărie. Gábor repara un pantof al Terézkei, Árpád stătea lîngă plită şi cioplea o bardacă, fluierînd încet, şi Terézke, suită în pat, răsufla greu şi-şi freca picioarele umflate. Faţa ei

pătată era aproape de nerecunoscut. Numai ochii de pisică sclipeau ca întotdeauna.

— Ei, taică, te-a căutat pe acasă „pretenu" dumitale. Nu te-a găsit la cîmp ?

János se făcu a nu înţelege. N-avea de loc curaj să spună pentru ce venise contele.

— Care preten ?

— Cel de-i eşti dator că te-a pupat odată, şi a venit după datorie, glumi Terézke ca de obicei.

János îngheţă. Le spusese contele ceva şi copiilor ?

— S-or prăpădit cartofii, fiilor, s-or prăpădit de tot ! Nu ştiu ce-om mai alege din ei.

— Or putrezit ? Vai de sufletu nost ! Dacă or putrezit şi cartofii, ne-am dus ! gemu Terézke, şi uită de conte. Copil îmi trebuie mie acu' ? Pe bune vremuri pică şi el ! Mai bine...

— Taci, tu ! se repezi Gábor. N-avem pus deoparte ? Om cumpăra şi om mînca.

— Şi casa ?

— N-am îmbătrînit !

— Şi eu nu m-am însurat ! întări şi Árpád.

— Şi de te-ai însura, nu sîntem cîni, să nu putem sta laolaltă doi-trei ani.

— Pierdem lemnăria lui Jóska-bácsi, că şi el are acu' nevoie de bani, şi o vinde, nu ne aşteaptă.

— S-o ivi alta la anu.

— Da' copil nu ne trebuia acu' !

— De copil să nu zici de rău, muiere, că nu-l naşti nici argat, nici milog. Stăm toţi aici, teferi, avem pămînt, pînă şi taica e tare ca piatra, ce-l plîngi pe copil ? Să-l faci, şi să ne trăiască !

— Şi-s putrezi cartofii ?

— Putrezi !

— Da' porumbu, sus pe coastă, l-ai văzt ?

— Ăla de sus parcă-i mai citov.

Noaptea, în pat, János se frămîntă mult, fără somn. Cum să le spuie copiilor de oglindă ? Aşa-i plăcea Terézkei şi aşa bine gătea odaia ! Nu, n-are s-o dea, şi pe conte are să-l alunge pe poartă afară. Ar fi vorbit cu Árpád, care era mai blajin decît Terézke, da-i venea greu. Ofta János, se răsucea, tuşea.

— N-ai somn, taică ?

— N-am.

— Nu știu cîți dorm în satu ăsta de supărare.

Somnul nu le venea.

— Tu, Árpád !

— Ce-i, taică ?

— Știi de ce-o venit domnu conte ?

— Să doarmă la otel ?

— Ba. Ca să-i plătesc ori să-i dau napoi oglinda, d-aia o venit.

Arpád începu să rîdă încetișor.

— Dă-i-o, taică. Și cînd ți-o mai spune cineva că ești — Árpád era să zică „bleg", dar se stăpîni — că ești moale, taică, să crezi.

— Auzi treabă boierească !

— Te miri ?

— Nu-i de mirare ?

— La ei nu-i !

— Parcă tu i-ai cunoscut !

— Eu nu i-am cunoscut, da' ia povestește dumneata acu' despre ei, cînd au fost o dată darnici, sau cînd au plătit bine munca, numa' așa, că țăranii n-aveau, sau cînd au răbdat pe vreunul cu datoria ? Hai, povestește, că nu mi-ai povestit niciodată.

János tăcu. N-avea nimic de istorisit.

— Taică !

— Ce-i ?

— De ce nu ți-i scîrbă dumitale de ei ?

János se gîndi adînc.

— Păi la ce să-mi fie scîrbă ? Așa era atunci. El boier, tu țăran. Răspundea la „sărut mîna", n-aveai de-a face cu el. Cu logofătul te socoteai, cu Laci. El ce știa ?

— Nu știa nimic ? Stătea în puf, și nu știa, săracu. Îl iubește careva în sat ?

— De ce să-l iubească ? Vezi că n-are de ce ! Zice Silvester : „Dacă nu vindea el pămîntu, noi n-aveam de unde cumpăra, lui să-i mulțămim !" Da' de iubit nu-l iubește nimeni.

— Păi dacă n-avea el pămînt, aveați voi.

— Cum, aveam noi ?

— Of, taică, cum nu pricepi ? Dacă ai lui, bunicii, ori bunicii lor, nu adunau şi nu... Ce faci, taică ? Na, c-o adormit !

Peste o clipă János sări ars din somn, zbuciumat :

— Da' Terézke crezi că o să-i dea oglinda ?

— Terézke ? se gîndi lung Árpád. De, nu prea cred. Ei, dormi acu', şi mîine om vedea. Poate nici nu vine mîine după ea ! Noapte bună !

— Tu, Árpád !

— Ce-i, taică ?

— S-o întîlnit la troiţă cu Anna lui Kelemen, a lui Balázs Péter adică, şi cu Mariska. Nici nu s-o uitat la ele, mai mult ca mine la păretele ăsta.

— Nu le-o fi cunoscut.

— Ba că m-o şi întrebat. Da' atît s-o uitat, auzi, ca la părete. Bată-l Dumnezeu !

A doua zi János îl aşteptă pe conte cu inima strînsă. Nu-i spusese nimic Terézkei, în nădejdea că poate n-o veni boierul, dar nici linişte n-avea de teamă c-o veni. Îşi făcu de lucru în grajd, să fie acolo, să-l întîmpine, cînd copiii se duseră la cîmp.

Şi pe sub prînz, poarta se deschise încet, şi contele intră în curte. Ţinea capul plecat, călca rar. János văzu de la început, după călcătură, că nu-i beat.

— Bună ziua, János, spuse el încet.

— Bună ziua, domnule conte, răspunse tot încet şi János, şi nu întrebă alt nimic. Aştepta.

Contele se aşeză pe marginea fîntînii, tuşi să alunge parcă o răguşeală uşoară şi se uită la János cu ochi obosiţi, apoi privi iar în pămînt.

— János, am venit să-ţi cer iertare pentru ieri. Băusem niţel şi... să ştii de la mine, János, că un conte nu ia niciodată înapoi ce-a dăruit odată. Mi se pare că ţi-am spus să-mi restitui oglinda, sau aşa ceva. Să mă ierţi, János, şi să uiţi. Sînt mulţumit că e la tine. S-o stăpîneşti cu bucurie. Mă simt stingherit faţă de tine. Ce-ai să-ţi închipui tu ?

— Lasă, boierule, nu te mai gîndi.

— Pot să sărăcesc, János dragă, să ajung la limita mizeriei, dar sîngele din vinele mele rămîne sînge de

conte. Mai bine muncesc, şi vezi şi tu că muncesc orice, dar nu iau înapoi ce-am dat odată.

— Te cred, boierule.

— Te las cu bine, János. Mă duc cu contesa, soţia mea, în altă regiune. Poate am să am mai mult noroc decît aici. N-am să te mai văd niciodată, János. Dar am să-mi aduc aminte cu plăcere de tine.

În drum spre poartă, boierul se clătină niţel şi se sprijini de ghizdul fîntînii. Lui János îi trecu prin minte: „E nemîncat".

— Domnule conte, n-ai lua, aşa, că-i la amiază aproape, o bucăţică de slană cu pită?

Contele zîmbi şi plecă iar ochii:

— Dacă vrei tu, János! Boierii ştiu şi să dea, şi să primească, ca să nu jignească pe nimeni.

János tăie o felie de pîine, şi simţi în clipa aceea că parcă i se strînge inima. Era pîine atît de puţină! Tocmai acum o împărţea şi el cu străinii!

Contele mîncă repede, parcă cu ochii spre uşă, ca şi cum i-ar fi fost neplăcut să-l găsească ai casei acolo, apoi mulţumi şi plecă.

— Ştii, Árpad, îi spuse seara János feciorului lui după ce se culcară. Contele o fost, dar nu după oglindă, ci să spuie că era bat şi n-o ştiut ce vorbeşte. Şi iertare şi-o cerut.

— Aşa? Numai să-l ţie mult!

— Nu, că se duce, în altă regiune se duce. Şi-o luat şi rămas bun.

— Pînă s-o întoarce.

— Oare se întoarce?

Árpád rîse în întuneric şi nu răspunse.

— Tu, Árpád, vezi tu, el tot boier o rămas. S-o ruşinat de aşa treabă urîtă ce făcuse cu mine.

— S-o ruşinat aproape ca un ţăran cînd face o treabă urîtă.

— Ei, tu! La toate ai răspuns. Ai colţ, ca soră-ta. Nu vezi că el munceşte? Gîndeşte-te numa', conte, nu? Boier, nu? Şi pune mîna si munceşte ba la lemne, ba la cărămizi, nu se dă înapoi!

— Să-i fie de bine. Altădată muncea?

— Da' la ce era să muncească? Ce, avea nevoie?

— Atunci, să stăm să plîngem că acu' muncește, ori să-l pupăm, noi, care muncim de cînd am făcut ochi. Te doare spinarea, taică?

— Azi nu, ieri m-o durut.

— Și te-ai jelit, ori n-ai avut vreme, că jeleai spinarea contelui? A lui e mai moale, că nu-i deprinsă. Plînge-o!

— Du-te la dracu, tu o sucești așa, pînă ai dreptate! Tare aș fuma o țigară!

— Ia, taică, uite, întinde mîna! O vezi? Stai să-ți dau și chibrit. Poftim! Noapte bună!

Iarna trecu și ea. Fu o iarnă ușoară, cu zăpadă puțină, cu ger rar. Oamenii căpătară grîu de la Raion, parte gratis, parte pe datorie, în rate mici. La unii porumbul scăpase, la alții fusese pierdut. Cartofi mai aduceau din nordul Ardealului, și o încropeau. Nimănui nu-i era foarte ușor, dar nimeni nu răbdase de foame, și fiecare se chivernisise în casa lui. Bărbații, mai toți, fuseseră la lucru la Gostat, sau la fabrica de sticlă, care se făcuse acum jos, pe Tîrnave, și angaja sezonieri, pînă își forma muncitorii ei de specialitate.

Plecaseră și Gábor și Árpád, în iarnă, să adune bani, să mai trimită acasă merinde și să pună ce-or putea deoparte.

Terézke, pe toamnă, născuse un băiat. Copilul era dolofan și sănătos, n-avea habar de vremea grea în care se născuse și creștea repede. János, fără treabă multă, avea cînd să se uite la el mai mult decît se uitase vreodată la copiii lui.

— Vezi-l, Terezké, cît îi de supărat că n-ai fost în odaie și l-ai uitat. Vezi-l numa' cît se uită de urît la tine! Na, că rîde! I-o trecut!

Terézke îl scălda lîngă sobă, în odaia gătită, ca să nu-l mai poarte după baie prin curte, apoi îi punea cămășuța lungă și largă și-l așeza în picioruțe pe masă, în fața oglinzii.

— Are mama doi băieți! îl juca ea, și picioruțele lui groase nu știau încă să stea pe tălpițele trandafi-

rii. Din oglindă, mutra pruncului rîdea către cel din faţa ei.

— Vezi-l numa' cum doarme! se minuna iar János în faţa pruncului culcat. Ce-o fi visînd, de-i vine a rîde?

Terézke se uita şi ea plină de bucurie şi duioşie. Se făcuse mai blîndă, vorbea mai dulce şi arăta ca pe vremuri, cînd îl aştepta pe Gábor seara, pe cîmp, la strînsul fînului: albă, strălucitoare, vioaie.

La vremea aratului, Gábor şi Árpád se întoarseră acasă. De la Raion se dădu iar grîu de sămînţă şi pentru semănatul de primăvară, şi oamenii se liniştiră. Unii mai păstraseră din ceea ce primiseră în toamnă, şi-l puteau acum mînca, alţii nu putuseră păstra, şi li se lua o piatră de pe inimă.

Primăvara fu dulce, lungă, cu ploaie la vreme, cu soare destul. Cîmpul era frumos, de un verde crud, vioi. Pîrăul curgea cuminte, în matca lui, de parcă niciodată nu fusese altfel şi nu ştia nimic despre rădăcinile şi bolovanii şi rămurişul care zăcea pe malurile lui, cărat de el, în acele zile de groază.

Într-o zi, copiii fierarului, care stătea într-o aripă a fostului conac, răscolind podul, dădură peste o ladă atît de adînc băgată sub acoperişul povîrnit de sub streaşină, încît pînă atunci n-o găsiseră. Era încuiată, dar cum balamalele erau ruginite şi mîncate, izbutiră să le rupă şi să deschidă capacul. Înăuntrul ei li se păru întîi că văd păienjeniş, colb, putregai. Dar cînd răscoliră mai adînc, sub cîteva rînduri de foiţă de mătase, care se făceau praf în mîinile lor, găsiră lucruri ciudate. Două pălării mari, mari ca roţile de car, cu pene lungi şi creţe, albe, rozlii, cenuşii, uşoare şi acoperite parcă de un praf care nici la scuturat nu se ducea, un şal lung, subţire, de dantelă neagră, care se rupea cînd îl apucai mai de nădejde, o rochie lungă, plină de volane creţe, care foşnea cînd o vînturai, cîteva fuste, volănate şi ele.

Rînd pe rînd veniră la nevasta fierarului toate fetele din sat să vadă comădiile din ladă, ba veniră şi femeile. Una chiar, o bătrînă, Cicilia, îşi aducea aminte de contesa Jolánka cînd era tînără şi purta una

din pălăriile astea, în caleașcă, la plimbare, în oraș. Cicilia avea un picior mai scurt, și-l rupsese, copil, cînd căzuse o dată dintr-un pom, în livada boierească. Se tocmise acolo la cules cireșe, și cum vătaful o prinsese mîncînd mai mult decît culegînd și o aștepta jos cu harapnicul, fetița, de frică, căzuse din pom și nu se mai putuse ridica singură. Acum Cicilia le arăta celorlalte cum purta contesa pălăria și cum își ridica, în mers, coada rochiei, și mersul ei strîmb și hodorogit părea și comic, și trist. Fetele se uitau lung, se mirau, le venea a rîde, încercau și ele pălăriile, fustele și nu se dumereau că se purtase așa ceva.

— Știți ce? Hai să jucăm la Casa culturală o piesă cu cucoane, că avem costume!

— Hai!

— Da' piesa?

— S-o găsească învățătoarea.

Învățătoarea o găsi, și fetele jucară piesa, mai împiedicîndu-se în fuste, mai sfîșiind volanele, dar petrecînd grozav de transformarea lor. Băieții se îmbrăcară mai greu, că pentru ei nu se găsise nimic și trebuiră să-și pună hainele învățătorului și ale feciorului lui.

Cei mai bătrîni își mai aduseră aminte de boieri cu prilejul ăsta.

— Spunea bunicu, Dumnezeu să-l ierte, că pe vremea cînd era el ordonanță la contele Géza, fratele cel mai mic al lui Albert, și-i trăgea cizmele, de șapte ori îl da ăla peste cap cu picioru. „Na, că n-o tragi bine!" si iar îl bușea în piept să se rostogolească. Parcă număra, al dracului, auzi, că totdeauna îl pocnea de șapte ori. „Îmi place cum cazi cu cracii în sus!" zicea. Era tînăr și al dracului. Ăla bine că o murit în război, că era om rău.

— Ei, Albert era bun! De aia în '48, cînd o fost revoluția, adică după ce s-o sfîrșit, l-au trimis iute părinții la Budapesta, că le era frică să nu-l închidă. Fusese cu țăranii, de partea lor adică. Avea atunci vreo douăzeci de ani, și se certa cu părinții pentru țărani. Pe urmă, cînd s-o întors, s-o însurat și o uitat de țărani.

— Albert era curvar, dar nu bătea. Însă nu amîna datoriile, după ce s-o însurat, să-l tai!

— Dracu să-i ia, bine că s-or dus.

— Da' pălăria aia cu pene v-o plăcut, hai? Ai vrea şi tu una la fel, Erzsike?

— Să-i plac lui Levente cînd merg la plivit!

Crai-nou se ridicase în cerul albăstrui-fumuriu, era încă devreme pentru culcare, în zi de duminică, şi în drum spre case cei tineri se răzneau de părinţi, se pierdeau, ca să mai întîrzie unii cu alţii.

János fusese şi el la Casa culturală şi văzuse piesa cu cucoane şi domni, pe care îi chema cu nume scîlciate şi se fandoseau în legea lor, grozav de caraghios. Auzise şi pe drum ce vorbeau oamenii despre boierii lor de aici din sat, şi iar avusese sentimentul acela ciudat de ruşine şi înstrăinare de ai lui, ca în seara în care, aflîndu-se pe drum cu Anna şi Mariska, se întîlnise cu domnul conte şi se simţise vinovat faţă de ele. Ce naiba avea contele de tot pe capul lui venea, şi ce naiba avea el, de se muia, se ruşina, se înduioşa şi-l găzduia? Lua pîinea de la gura copiilor lui şi o dădea străinului, care nu se lipsise niciodată de o bucăţică de pîine, cînd avea berechet, s-o dea degeaba unui ţăran! De ce adică avusese ăsta pămînt moştenire, şi el trebuise să verse sînge pînă cumpărase două pogoane? Adică cum fusese de la început? De unde luase tatăl contelui pămîntu, şi bunicu lui de unde-l avea, de moşteneau toţi aşa, unu de la altu? Ce. li-l dase la facerea lumii Dumnezeu? Trebuie odată să-i lămurească bine Árpád cum vine treaba asta, că Árpád ştie.

Şi contele fusese într-un fel de faţă la spectacolul dat de tineri. Venise pe seară în sat, văzuse satul pustiu, umblase ca o nălucă pe uliţe, zărise de departe conacul, şi i se făcuse un fel de dor să-l vadă de aproape cum arăta odinioară şi cum arăta acum! Brazii mari care mărgineau aleea de la scară la poartă fuseseră doboriţi chiar de el, în iarna lui 1945, înainte de a vinde casa. Se pregătea s-o vîndă, ştia că nu va mai fi a lui, nevasta şi-o alungase, pădurile le vînduse în timpul războiului maică-sa, bani să cumpere lemne

nu mai avea, stătea în salon cu contesa Jolán și tremurau amîndoi de frig. Se încălzeau cu palincă și se certau unul cu celălalt că nu fuseseră grijulii, că risipiseră prea mult. Atunci, într-o dimineață, îl chemase pe Laci și poruncise să cheme oameni și să taie brazii, toți brazii, că îmbătrîniseră, și vara făceau prea multă umbră.

Ascultase cu maică-sa căderea lor grea, în fața vetrei mari în care ardeau primii bușteni, și băuseră un coniac grozav, ultima sticlă din seria din 1905, păstrat în dulapul de rufe al contesei.

Trandafirii agățători care îmbrăcaseră coloanele cerdacului, cîți mai rămăseseră după ce trecuseră nemții prin conac, pieriseră și ei, poate degeraseră neîngropați la timp, poate striviți de lemne, de pietre, de ce mai aruncase fierarul în jurul casei.

Colo fusese peluză, și colo tufișuri mari de iasomie. Ei, la atîtea pagube cîte avusese el, ce-i păsa de iasomie?

Înăuntru, în casa fierarului, era liniște încremenită. În grădină, unde se jucau de obicei copiii lui, nimeni. Pe latura dinspre drum parcă, unde era Casa culturală, i se păru că vede puțină foială. Cineva intra, doi copii ca scăpați din praștie ieșiră urmărindu-se unul pe celălalt și se pierdură în susul uliței.

Contele se apropie, în umbra zidurilor, tiptil. Se lipi de perete și se uită prin fereastră. O mare de țărani priveau spre scena așezată pe locul unde fusese bufetul cel mare, sculptat, și priveau atenți, cu zîmbete largi pe fețele arse de soare. Din cînd în cînd rîdeau cu hohot și se plesneau cu palmele peste genunchi. Acolo, pe scenă, cîteva fete stîngace se învîrteau și vorbeau cu gesturi nefirești, îmbrăcate, da, îmbrăcate în haine pe care le cunoștea, de care-și aducea aminte parcă, își aducea aminte ca în vis. Pălăria aceea cu pene roz fusese a maică-si, era atît de frumoasă cu ea! Și rochia cu volane fusese tot a ei, el trebuie să fi fost foarte mic atunci, dar uite, i se ivea acum în minte contesa, în rochia asta de culoarea frunzei veștede, care foșnea ca o frunză veștedă, făcîndu-și vînt cu un mare evantai de pene trandafirii, rezemată de

fereastră, în vreme ce el, copil, îi îmbrățișa genunchii ca s-o țină pe loc, să nu plece, iar Erdély Pál, cu părul lui negru, creț, căzut pe frunte, în uniformă de husar, îi întindea doi trandafiri roz, să-i pună la piept. Din dormitor se auzea vocea groasă, domoală a tatălui lui, care întreba unde-i sînt manșetele, iar din bibliotecă, foile întoarse încet de contele Ferenc, care citea. Mama îi desfăcuse brațele, rîzînd, Erdélyi Pál îl luase pe sus, pe cînd el plîngea și da din picioare, și-l aruncase în pătucul lui cu gratii. Mama, Pál și tata plecaseră, lăsînd în urma lor o dîră de parfum, și el, plîngînd, se dusese în bibliotecă să ceară mîngîiere de la unchiul Ferenc, dar acela, învelit într-un pled cadrilat, adormise cu bărbia în piept. Pipa aprinsă îi căzuse pe cartea mare cu foi groase și lucioase, pe care o citea, și jăraticul ei ardea încet hîrtia. O pată neagră, mare se înfunda mereu, lărgindu-și marginile, în carte, și el vedea, dar nu spunea nimic, ca să se răzbune pe cineva că mama plecase.

Contele tresări, sprijinit de fereastră cum sta, văzu iar în fața lui sala plină, care hohotea, i se năzări că un copil îl privește cu ochi mari și-și trage de mînecă mama, să se uite și ea, și plecă tot așa cum venise, tiptil, pe lîngă ziduri.

Bătu întîi în poarta lui Silvester. Bătrînul sta pe prispă, singur, îl dureau grozav picioarele umflate și nu se putuse duce cu ai lui la „teatru".

— Bună seara, Silvester. Ce faci?

— Bună seara, domnule conte. Păi, ce să fac? Zac, vai de păcatele mele.

— Singur?

— Singur.

— Silvester!

— Da, domnule conte.

— Aș vrea să dorm la tine în noaptea asta.

— La mine? Păi casa e a copiilor, boierule.

— Care copii, Silvester, că n-ai. Mi-aduc aminte bine că nu ești însurat.

— Am luat de suflet, boierule, ca să nu rămîn singur ca un lup bătrîn. De însurat nu m-am însurat, am argățit la dumneavoastră și n-am avut bani să-mi fac

casă. Și cînd mi-am făcut, apăi nu m-a mai luat nimeni, că eram prea bătrîn. Am luat de suflet, eu le-am pus casa pe numele lor, și ei au să mă ție pînă la moarte. Pot eu să le aduc oaspeți? Contele oftă. Știu, boierule, că dacă nu ne vindeai pămînt, n-aveam! Asta nu uit eu! repetă Silvester cîntecul lui obișnuit. Ți-am mulțumit și l-am plătit. Da' de ținut nu te țin, boierule, că și pe mine mă țin copiii. „O noapte, treacă-meargă, se gîndea bătrînul, da' te pomenești că se înnădește boieru ca la Dénes János, și ce mă fac cu el?" Da, mă țin copiii! mai oftă el o dată și tăcu.

Contele se ridică repede de pe marginea prispei, ca și cum deodată ar fi înțeles ce-i spunea de zece minute bătrînul, și ieși tot iute pe poartă.

Apoi încetini, obosit, pasul.

Oamenii se întorceau de la Casa culturală. Drumul mare era plin de zarvă. Boierul o apucă pe o uliță mărginașă, se pierdu de-a lungul pîrăului, și cînd fu întuneric de-a binelea, se întoarse spre sat.

În odaia gătită a lui János ardea o lumină, lumină se vedea și la bucătărie. Contele se apropie de ușa bucătăriei. Înăuntru se vorbea romînește. János stătea pe laviță, Árpád și un flăcău lung, slab, cu fața neagră și ochi mari, albaștri, stăteau pe pat și vorbeau aprins.

Flăcăul cel străin îl văzu întîi și se opri, cu mîna în aer, cu care arăta cît de mare era nu știu ce.

— Arpădică, uite, a venit cineva.

János întoarse și el capul, și rîsul îi încremeni pe față

— Bună seara! spuse înăbușit contele.

— Bună seara, domnule conte! răspunse János, deodată mohorît.

Băiatul cel negricios întrebă cu ochii lui albaștri spre Árpád, și Árpád îi făcu un semn că are să-i explice el mai tîrziu.

János se ridică în picioare, încurcat.

— Boierule, îmi pare rău, da' n-am loc să te culc. Eu dorm pe laviță, și Árpád în pat cu Costel. Sus, știi și dumneata...

Și parcă îi părea bine lui János că are pricini serioase să nu-l primească pe conte, să isprăvească

odată prietesugu ăsta cu el, de care-i era rușine și care numai pagubă îi aducea. Ce avea el cu boieru ăsta?

Contele, abătut, stătu o clipă pe gînduri, așa, rezemat de ușă, și pe urmă rosti:

— Dar în podul cu fîn, deasupra șurii, nu-i loc? Dacă nu vă supărați, aș putea dormi acolo. Nu fumez noaptea. Nici n-am țigări azi.

János rămase cu gura căscată. La asta nu se așteptase și nici n-avea răspuns la asta. Se uită la Árpád, flăcăul zîmbi, ca de obicei, și din zîmbetul lui, János nu pricepu nimic. Oftă, se scărpină la piept, în deschizătura cămășii, și spuse încet:

— Atunci, să te duc acolo, boierule. Or fi purici, or fi șoareci... eu știu? Cum vrei dumneata!

După ce-i așternu boierului o cergă în fîn, János se întoarse în bucătărie, dar nu prea avea liniște.

— Cine fu ăsta? întrebă Costel.

— Ăsta o fost boieru din satul nostru. Acu' i se încurcă mereu treburile și-l mai adăpostește taica cîteodată.

Mai mult ca să se scuze pe el decît pe boier, ca să nu-l judece rău Costel, mecanicul de la Gostat, János se grăbi să adauge:

— El muncește, săracu, muncește cînd găsește, nu stă de pomană!

— Muncește, da' pe urmă se îmbată, și-i musai să-l scoată din muncă, lămuri și Árpád.

— A fost cumsecade la vremea lui? întrebă Costel.

— Poate că o fost mai cumsecade decît alții, așa zice taica, da' legile boierești tot le-o ținut. Nu le-o călcat, ferească Sfîntu! Nu băga oamenii la închisoare pentru datorii, da' nu-i ierta. Le lua pămîntul înapoi. Și nu el, omu lui, Laci.

— Ei, boier, ce să-i faci?! Puțini s-au lepădat de ale lor cînd erau încă în puteri. Dă-l naibii, acolo, în șură, unde e. Măi Arpădică, povesteam de iarna aia cînd m-a dat la ucenicie. Mă duc eu...

János nu mai asculta. Se frămînta în sinea lui, cu gîndul la boier. Sigur că era flămînd. Se cuvenea el acum să-i ducă ceva de mîncare? Fir-ar el al dracu-

lui, cui a dat mîncare de pomană vreodată? Da' să lași un suflet de om flămînd în casa ta? Și dacă i-o duce ceva, ce-o să zică flăcăul ăsta, care nu-i dus la biserică? Stai și hrănești boierii! Ăi fi în vreo cîrdășie cu ei, cum a spus Terézke! A naibii cîrdășie, el scoate din cotlon, și boierul mănîncă!

— Ce-i, taică? Ce te muncește? Hai, du-i și o farfurie de tocană, că a rămas... Da' spune-i odată în față, spune-i deschis, să nu mai vie, că într-o zi o să-l dea pe poartă afară Terézke ori Gábor. Hai, du-i, taică, și spune-i! Că doar n-avem averile lui tata Noe!

János sui în podul de fîn cu farfuria de tocană. Boierul nu adormise. Începu să mănînce tăcut.

— Pe unde-ai mai fost, boierule?

— Viață grea, János, foarte grea. Nu mi-a mers bine pe acolo.

— Da' cucoana dumitale? își aduse aminte János, și îngheță pe loc. Na, de asta uitase! Dacă mîine dimineață, sau la noapte, vine și aia la „otel"? Doamne ferește!

— Cucoană? Nu era cucoană, János, era o pațachină, și s-a purtat ca o pațachină.

— Doamna contesă?

— Contesă? Nu m-am însurat legal cu ea, s-o fac contesă.

— Păi nu ziceai, domnule conte...

— János! strigă deodată contele și se înroși tot. János, să nu-mi mai spui domnule conte, pentru că s-a isprăvit cu conții! Auzi? S-a isprăvit pentru totdeauna. Ce fel de conte care lucrează la cărămizi și la sapă sînt eu? Spune-mi Tibor, spune-mi Tibi-bácsi, dar să nu te mai aud cu „domnule conte". Gata! S-a isprăvit.

— Eu, din deprindere...

— Nici o deprindere! Și eu am fost deprins să umblu cu caleașca cu șase cai, și acum merg pe jos pînă mi se umflă picioarele, și m-am deprins și cu asta. Cu cîte nu m-am deprins pe rînd pînă azi? Am să mă deprind și să dorm în podul tău de fîn!

„Na ! Am păţit-o ! se gîndi János. Se pregăteşte la deprindere ! Cum să-i spun acum ?"

— La Silvester n-ar fi loc mai bun pentru dumneata ?

— La Silvester ? Am încercat, n-are loc.

„I-auzi ! se minună în sinea lui János. Silvester, singuru în sat care zice că să-i mulţumim contelui, l-a alungat ! Numai eu... Bleg sînt, frate !"

— Domnule conte, eu...

— Iar ? Nici domn, nici conte ! Mîine ies la coasă cu voi ! Aici, unde am domnit !

„Ce coasă ? Cînd l-o vedea Terézke la coasă, tot eu o pat !" János simţi nevoie de gîndire. Trebuia să cugete bine cum avea a doua zi să-l facă pe conte să se lase păgubaş de cosit şi să plece de la ei. Că acu' prea era nepregătit !

A doua zi, contele coborî din pod mai odihnit. Se scutură de paie şi se opri în mijlocul curţii.

Nimeni nu plecase încă la coasă. Plouase puţin în zori, şi cum cerul era acoperit, oamenii nu ştiau de va fi sau nu vreme bună de cosit.

János se hotărîse în sfîrşit, după o noapte de nesomn. Avea să-i spună contelui, aşa, frumos : „Domnule conte, eu nu mai pot, copiii nu mai vor nici ei. Ce să fac ? Nu-ţi fie cu supărare, da' la noi nu mai pofti !"

Contele însă i-o luă înainte :

— János !

— Da, boierule.

— Aş vrea să-ţi spun ceva. Vremurile sînt prea grele. Nu mai e nici o nădejde să se întoarcă. Gata ! S-a isprăvit cu conţii şi cu boierii. Şi eu am uitat că am sînge nobil.

— Da, boierule. Ce să-i faci ?

— Aşa că vreau să mă duc la Sibiu, să încerc să intru la o fabrică.

— Ai mai fost la fabrici, nu-i nimic ! îl mîngîie János.

— Ca să mă duc însă, îmi trebuie bani de tren. De vîndut nu mai am ce vinde. Mă înţelegi ?

Lui János începu să-i gîlgîie sîngele în vine, să i se suie la cap. Ei, boieru ăsta era chiar prea de tot!

— Nu mai am ce vinde decît oglinda de la tine. Am uitat că am fost conte, că am avut onoare și mîndrie. S-a isprăvit cu onoarea și mîndria. Dă-mi oglinda sau dă-mi bani pe ea. Îmi pare rău, dar n-am ce face.

János căscă gura să tragă o înjurătură, dar pînă s-o pornească el, înecat de furie, în liniștea curții răsună alt glas, aspru, sigur, măsurat:

— Ia vin', taică sus, să coborîm oglinda din cui. Dă-i boierului oglinda, și să se ducă sănătos. Hai, taică, mai iute, sus!

Terézke stătea pe prispă și se uita cu ochii ei tăioși la conte.

János sări treptele prispei și se repezi în casă. Coborîră oglinda grea și ieșiră în curte cu ea. Trezit de zgomot, copilul Terézkei plîngea amar între perne, pe pat.

— Cum o s-o duci, boierule?

Boierul se uita încurcat la oglindă. Nu știa cum o s-o ducă. Obrajii îi erau întunecați de rușine, ochii — tulburi.

— Dă-i și căruciorul, s-o pună pe cărucior, s-o tragă pînă la oraș. Și să lași, domnule conte, căruciorul la gară, să nu-l aduci înapoi, că l-oi lua eu joi, cînd merg la piață.

Boierul începu să tragă căruciorul spre poartă. Își înfundase șapca peste sprîncene, se uita în pămînt.

János îi deschise poarta larg. Fu gata să-i spună: „Boierule, să știi că oglinda e acum cadou de la mine, că de plătit, ți-am tot plătit-o!" Dar își înghiți vorbele și se corectă în gînd: „Na, că te-ai făcut de rîs, sărac de tine! Numa' de n-ai sparge-o pîn' la tîrg!"

În locul ei, Terézke puse pe perete o foaie mare, pe care scria: „Calendarul plugarului". Dar nu-i plăcea, și după o vreme o scoase și așeză pe același loc un carton gros, cumpărat de la librărie, pe care se vedeau, pictați parcă, niște copilași care se jucau într-o pădure adîncă și verde.

Laci povesti în sat că boierul vînduse oglinda în oraș și nu plecase la Sibiu, pentru că băuse banii la cooperativă. Plecase abia mai tîrziu, și ceva mai aproape, la Mediaș, la un birău, fiindcă știa limbi multe, și aveau trebuință de el.

Și tot Laci aduse vestea în sat, cam peste un an, că pe conte îl tăiase trenul într-o noapte, lîngă Mediaș, după ce fusese dat afară pentru beție, și că tot beat era și în noaptea aceea.

ALTUNDEVA

Tîrgul era mic cît o tigaie, vara — încins, iarna — cufundat ca într-o copcă de gheață, iar primăvara și toamna, cuprins cum se afla între munți de jucărie, murat necontenit, săptămîni, luni în șir, de ploi cenușii-gălbui. Casele, lipite umăr la umăr, înalte, severe, nu-și îngăduiau să se depășească mult cu acoperișul una pe cealaltă și nici să-și strige personalitatea în culori neobișnuite. Cînd una roz creștea lîngă alta cenușie, rozul ei era palid, sfios, apos. Ferestrele lor lungi și drepte se împodobeau rar cu cîte un chenar de ghirlande, cu cîte un mic capitel de scoici și fructe, care aduceau aminte de barocul altor veacuri. Acoperișurile lor înalte și țuguiate străluceau cenușii, ruginii, sub nesfîrșitele ploi.

Cînd se strecura de-a lungul străzilor, cînd se prelingea pe lîngă zidurile severe sau, cu bărbia în piept, luneca repede prin fața marilor vitrine, Helga se simțea ca un șoarece care dă ocol cursei, nu ca să caute o ieșire, ci ca să alerge numai. Sigur, erau și drumuri care duceau afară din oraș, și alei lungi, unduite printre copaci mari, alei care se lărgeau pe măsură ce casele se împuținau și care ajungeau adevărate bulevarde cu asfalt lucios ca taftaua, între vile cu grădini mari, între coline, între pajiști, între munți. Pe acolo alergau automobile lucioase, elegante, cu inițiale necunoscute, cu fețe necunoscute în dosul geamurilor late. Vilele de la marginea orașului, care cățărate în coasta muntelui și îngropate în mijlocul pădurilor de pini, deasupra cărora își ridicau numai turnulețele, care așezate turcește parcă,

în mijlocul unei poieni, cu terasele desfășurate larg peste peluzele înflorite, erau frumoase, fără îndoială.

Și ele făceau parte din lumea de dincolo de oraș, de străzile lui înguste, de casele lui înghesuite, dar Helga le știa de mult, de cînd se născuse, de cînd urca cu mama și cu tata pe Stînca Verde, pe Creasta Fericirii, pe Belvedere, și ceea ce știa nu era nici frumos, nici urît, era numai cunoscut.

Mama ducea pe atunci un coș cu mîncare, adică cu pîine, brînză, ouă fierte și un corn cu mac, iar tata, în duminicile care urmau încasării salariului, le poftea acolo, sus, în grădinița restaurantului de vară, și comanda două halbe, una pentru el, una pentru mama, din care bea două înghițituri și Helga. Tata și mama se întorceau acasă bucuroși că luaseră aer, că văzuseră lume, că băuseră bere, dar Helga avea inima strînsă de un fel de tristețe în care se amestecau invidia și rușinea. Fuseseră acolo, pe terasa de sus, și oameni care nu mîncau ceea ce aduseseră de acasă, care nu purtau panerașe pe braț, care comandau ce le trecea prin cap, ai căror copii mîncau și cîte două porții de înghețată, ale căror fetițe purtau moațe mari din panglici late, trandafirii, de mătase, oameni îmbrăcați altfel, copii care pe urmă se urcau în automobil cu părinții lor și plecau, împreună cu ei, cine știe unde, cine știe unde!

De cînd murise însă tata, de zece ani, Helga era fericită că mama uitase plimbările astea ca și cum n-ar fi fost niciodată, și nici prin gînd nu-i trecea să-i ceară fetei ei să iasă duminica afară din oraș. Mamei i se umflaseră picioarele, era toată umflată, noaptea gemea, dimineața se trudea mult să-și potrivească gleznele ca s-o susțină, și pe urmă se pornea, ca un motor urnit greu, dar care nu se mai poate opri singur, să curețe casa, să curețe cartofii, să spele geamurile, să spele rufele, să spele podelele, să spele ușile, metodic, cu seriozitate, cu năduf parcă, ca și cum s-ar fi temut că viața trece și rămîn toate nespălate. Helga se mira că într-o odaie și bucătărie se poate munci atît, fără să se vadă niciodată nimic, fără să crească din mijlocul dușumelei un măr rotat după atîta trudă, fără ca supa

de cartofi și gălușile cu brînză să se transforme vreodată în ceva nemaipomenit, miraculos, ceva ce nu mîncase ea niciodată.

Helga isprăvise școala și era acum funcționară la Poștă.

Stătea în dosul unui ghișeu, gravă și importantă, înghețată de sfială înăuntrul ei, înghețată cu voie și la înfățișare, pentru că așa stăteau de ani de zile în spatele celorlalte două ghișee domnișoara Martha cea tunsă și zbîrcită, care încă mai spera să se mărite, și doamna Trude cea cu coc în vîrful capului, cu ochi mici și miopi. Așa trebuia să stea o funcționară bună, o funcționară serioasă.

Rămînea cîteodată cu ochii agățați de rochia foșnitoare a unei doamne care venea să dea o telegramă, de haina pufoasă și largă în umeri a unui domn care trimitea o recomandată, de mănușile fine, parfumate ale unei cochete care nu cunoștea limba și întorcea monedele pe toate fețele înainte de a plăti. Erau străini, aproape toți străini, veniți să bea ape la izvoarele de pe Promenadă, străini care locuiau în hotelul cel mare, în vilele frumoase de dincolo de marginea orașului. Miroseau altfel, priveau altfel, erau mai veseli, mai gălăgioși, mai nepăsători decît oamenii din oraș. Noaptea, Helga visa cîteodată fața lor, alteori hainele lor, le auzea limpede glasurile. Cînd stătea în bucătărie, la masă, față în față cu maică-sa, înghițea cu noduri supa de zarzavat, gălușile de griș, și i se năzăreau înainte mesele cu tacîmuri sclipitoare, cu paharele înalte, subțiri, luminoase de pe mesele albe zărite printre draperiile de dantelă ale restaurantului de sub hotelul cel mare. Pe tacîmurile acelea se mișcau mîini subțiri, albe, cu unghii lungi și roșii, în vreme ce în fața ei maică-sa ridica cu mîna grasă și crăpată de multe treburi cana pîntecoasă, pe care erau zugrăvite două prune și o frunză neagră.

Dar toate se schimbaseră în clipa în care Helga pusese stăpînire pe cufărul chiriașului. Erau poate zece ani de cînd chiriașul acela fugise fără să plătească chiria și lăsase o ladă la ei. Tata, care trăia încă pe atunci, mama, care se mutase după moartea tatei de la

etajul al doilea, unde aveau două odăi, la al treilea într-o singură odaie, nu se atinseseră niciodată de lada asta. Speraseră mereu că într-o zi chiriașul avea să se întoarcă, să-și plătească datoria și să și-o ia. Dacă ar fi deschis-o, cum ar fi putut vreodată să-i mai ceară chiria neplătită?! Într-o zi, Helga hotărîse că după zece ani nimeni nu mai vine nici să plătească, nici să ia, și deschisese lada.

N-avea în ea nici haine, nici pietre, cum auzise maică-sa că a făcut un tîlhar odată, ci cărți, cărți multe, cu coperte felurite, și un uriaș teanc de prospecte. Mama voise să le vîndă, dar Helga dorea să încerce întîi să citească măcar una. Nu citea cărți. Avea aproape optsprezece ani și nu citise niciodată nimic. La școală da, asta era altceva, acolo trebuia să înveți ca să treci clasa, dar pe urmă așa, degeaba, de ce? În ședințe, la birou, bibliotecarul le recomanda adesea cîte o carte, dar cine se ducea s-o ceară? De la ea, de la poștă, numai vreo doi luau cărți acasă, pentru că erau neînsurați, n-aveau gospodărie, griji și răspunderi. Le ardea de cărți? Își dădeau aere? Ei știau! Cartea de psalmi, cartea de rugăciuni, se înțelege, te duci doar duminica la biserică și citești o dată cu ceilalți, dar așa, cărți, romane, sau mai știu eu ce, nu citise niciodată nimeni în familia ei. În sfîrșit, Helga deschise o dată, într-o seară, un volum galben, care avea și ilustrații. Chiar pe prima pagină, o cucoană cu talia lungă și foarte subțire, cu umerii aproape goi și cu fusta înfoiată, așezată în fața unei măsuțe pe care ardea o lampă cu abajur mare, își ținea tîmplele în palme, foarte tristă. Pe altă pagină, un domn o strîngea în brațe, și ea își lipea fața de umărul lui.

Helga, somnoroasă la început, se trezi treptat și citi pe nerăsuflate. Vai, cum se iubeau, cît erau de nefericiți, și pe urmă ce fericiți deveneau! Domnul din desen semăna parcă cu Peter, chiriașul, cu acel Peter care fugise și lăsase lada la ei, cu zece ani în urmă. Helga era mică atunci, și-l aducea aminte vag, era parcă scund, subțirel, cu ochi cenușii.

În noaptea aceea se chinui mult să adoarmă, avea parcă febră, o neliniște cumplită, o sete să mai afle, să

mai citească. Ar fi aprins bucuros lampa să mai soarbă o nuvelă, dar mama gemea tare în celălalt pat și s-ar fi supărat că Helga face risipă.

Și citise așa carte după carte. Apoi, ca un fumător care nu se mai poate lăsa de tutun, începuse să împrumute cărți de la biblioteca biroului ei, de la cea din fața Poștei, de la toate. Altfel decît din cartea de geografie, mai adevărat, mai convingător, aflase că lumea e mare, e felurită, că oamenii sînt și ei deosebiți, și cu totul altfel decît la lecția de istorie știa acum cum a fost trecutul oamenilor ăstora deosebiți între ei. Nu-l știa pe rînd, așezat, așa cum îl afli din manualul de școală, dar îl vedea parcă cu ochii ei, așa, pe sărite, îl simțea, parcă l-ar fi trăit chiar ea. Citea orice, ținea minte orice, căuta cu sete romane, dar înghițea la întîmplare tot ce-i cădea în mînă.

Acum orașul se depărtase de ea de parcă ar fi fost la kilometri, oamenii se aburiseră sub ochii ei de parcă i-ar fi acoperit ceața, și glasurile lor se auzeau stinse în auzul ei, ca de dincolo de un geam gros, prin care zărești vag siluete și auzi vag un murmur.

La masă, în fața maică-si, Helga părea un om care doarme cu ochii deschiși.

— Ești beată, Helga ? spunea cîteodată mama, scoasă din fire. N-auzi că doamna Schloss și-a făcut o rochie roz cu floricele, de parcă ar fi uitat că are patruzeci de ani, și că mai e și scurtă pînă la genunchi ?

Bătrîna strîngea gura pungă, buzele subțiri i se încrețeau de dezgust, un zîmbet de certă superioritate îi strălucea rău în ochii mici.

— Eu n-aș îmbrăca... eu n-aș putea... eu aș chema-o, dacă aș fi preotul Fabricius... eu cînd judec și vreau... eu... eu... mai auzea Helga, ca bîzîitul unui bondar nervos, care se pierde departe.

Ea se gîndea la Veneția. Citise de curînd un roman. Doi îndrăgostiți pluteau pe apa verde a canalului, printre case roșii, sub un cer de safir topit, sub un soare de miere, și Helga se vedea în gondolă. Se vedea atît de bine în gondolă, încît auzea clipocitul apei, simțea mirosul ei puțin stătut, puțin de pepene verde. Auzea zgomotul vîslelor. Simțea dogoarea soarelui și briza

răcoroasă venită de la mare pe Canal Grande. Întorcea încet capul, ca eroina din roman, ca Foscarina, și-i vedea alături umerii largi. Îi vedea ochii. Erau cenușii, mari. O întrebau dacă îi place lumina, casa cu balcoane dantelate prin fața căreia treceau acum. Ea murmura ușor „Peter", și gondola trecea pe sub un pod.

— Dormi? întrebă mama. Te duci să cumperi praz pentru mîine, sau nu? Și vezi să nu te descoasă vipera aia de ce n-am luat varza de ieri tot de la ea, că nu vreau să știe că m-a păcălit Hanz cu 50 de bani. Spune-i că nu îți aduci aminte ce ai mîncat ieri. Să-mi iei și un ou. Să te uiți dacă doamna Frisch e la geam. Am auzit că i-a pierit pisica, și de două zile o jelește și n-a mai văzut-o nimeni la geam. Ce te uiți așa pe pereți? Că doar n-ai văzut un păianjen. Eu știu să fac curat, nu ca alții. Eu, cînd îmi pun mintea...

Helga se apleca peste marginea gondolei și-și trecea mîna prin apă. Degetele ei erau lungi, albe, cu unghii ascuțite și trandafirii, și picăturile se prelingeau pe ele ca niște perle. Apa era călduță, limpede.

Seara, în pat, răsfoia mereu aceleași prospecte. Assisi, Ravenna, Roma se amestecau sub ochii ei cu Geneva, cu Parisul, cu Oslo, cu Cairo. Soare, mare, ziduri vechi, fiorduri. Le știa de mult, pe dinafară, prospectele astea, altele nu mai găsise, dar le răsfoia mereu cum răsfoiesc alți oameni albumul cu fotografiile rudelor lor.

— Lampa, Helga! mormăia mama din cînd în cînd, apoi încerca să se întoarcă, să se răstoarne adică pe cealaltă parte, cu gemete răgușite și oftaturi înecate.

În sfîrșit, Helga, pe jumătate adormită, se hotăra să se culce. Se ducea întîi la fereastră să tragă storul și nu se îndura. Dacă îl cobora, ziua era încheiată fără nădejde, definitiv. Ziua era încheiată, accepta noaptea, somnul, trecerea timpului. Încă o zi era încheiată, pecetluită, îngropată în trecut, în acest trecut care creștea mereu, care încărca viața cu nimicul, cu golul, cu plumbul lui.

Peste drum luminile ardeau încă, printre perdelele depărtate se vedeau oameni străbătînd o odaie, deschizînd un dulap, stînd la masă față în față, cîntînd la

pian. Trăiau încă, în viețile lor se petrecea ceva, nu erau singuri, ca ea, în casa lor era mai frumos, mai bine, ce le păsa lor că venea noaptea, cînd uite că trăiau încă?! Dar undeva o mînă cobora o perdea, altundeva cineva stingea lampa, și Helgăi i se strîngea inima de părere de rău. Se culcau, renunțau! La ce? Nu știa nici ea, dar uite, stingeau! Gata. Orașul devenea din ce în ce mai orb. Toți renunțau. Cu inima prinsă ca într-o gheară, cu mîna șovăitoare, Helga trăgea și ea perdeaua. Apoi se culca în așternutul rece și, întinsă frumos ca un mort pe catafalcul lui cuviincios, se trimitea cu gîndul altundeva. Era pe un pod de piatră, un pod lung, falnic, cenușiu. Sub arcadele lui largi și înalte un fluviu plumburiu își rostogolea apele adînci. Era pe seară, în fața ei cerul topea arama lăsată de soare, o răsfrîngea în ape, în spatele ei era cenușiu, albăstrui, rece. Și lîngă ea, Peter. Ce înalt era acum, ce subțire, ce armonios! Nu mai semăna cu cel de acum zece ani, era mult mai frumos, mai suplu, avea ochii mai mari, mîinile — delicate. Întorcea capul încet, și privirea i se pierdea în privirea lui cenușie ca apa asta de sub pod, tot atît de adîncă ca ea. Cum o privea Peter, cîtă dulce tristețe, cîtă căldură era în ochii lui! Era trist, pentru că ea nu-i spusese încă niciodată că îl iubește. Era neliniștit, pentru că nu știa. Helga își punea încet mîna pe piatra cenușie de care era rezemată, alături de mîna lui Peter. Ba nu. Peter își punea ușor, cu frică, brațul în jurul umerilor ei. Și ea tăcea, accepta. Stătea așa, cu umărul rezemat de pieptul lui, se uitau amîndoi la apă, și sufletele lor erau largi ca rîul ăsta, își împleteau apele. Inima îi bătea tare. Clipa era atît de minunată, încît Helga o începea iar și iar. Întorcea încet capul, se pierdea în privirea lui Peter. Cerul era de aramă topită. Se rezema de piatra cenușie. Peter întindea brațul.

Adormea tîrziu și visa că pune ștampila pe multe plicuri, și doamna Trude îi cere s-o pună și pe pantofii ei, pentru că altfel nu poate pleca acasă.

Helga avusese, de cînd era mică încă, o prietenă bună, pe Grette. Se jucaseră împreună, primiseră alături prima comuniune, îmbrăcate în rochii albe, lungi,

pe care mamele lor prinseseră dantelele unor cearşafuri vechi şi cam rupte, ca să nu mai cheltuiască alţi bani. Învăţaseră la şcoală împreună, se plimbaseră uneori duminica ţinîndu-se de braţ sau veniseră una la alta să bea cafea cu lapte cu cornuri cu mac. Grette era logodită de la şaisprezece ani cu Karl, un văr de-al doilea al ei, un băiat scund, blond, cu capul mare, cu mîini mici ca nişte şoricei, funcţionar pe undeva, la contabilitatea unei instituţii, un flăcău totdeauna vesel, care făcea glume fără haz şi avea un salariu destul de mic. Asta îl împiedica să se cunune, pentru că mama Grettei voia întîi să-şi înzestreze fata şi să fie avansat Karl în serviciu. Trusoul Grettei mergea încet, i se făcea cam o cămaşă pe lună sau i se cumpăra un prosop, pentru că tatăl ei, care făcuse oarecare politică fascistă în timpul războiului, stătea şi acum departe, mîrîia pe ascuns şi nu prea vroia să muncească serios.

Helga nu se mai potrivea acum cu Grette. Nu mai aveau ce vorbi, ca odinioară. Ea nu-i mărturisese niciodată ce gînduri toarce ceasuri întregi, zile întregi, şi cînd încercase s-o facă să citească una din cărţile care pe ea o fermecaseră, Grette îi spusese că s-a plictisit, că i s-a făcut somn, că a citit de la început ultimele pagini, să vadă cum s-a isprăvit povestea, pentru că prea de tot încet scrie autorul acela. Cînd Grette începea să povestească despre Karl, şi toată ziua povestea despre el, ba că şeful lui nu-l apreciază, ba că şi-a cumpărat o cravată, ba că ştie să cînte cu muzicuţa de gură *Hänschen klein ging allein*[1], Helga simţea un fel de ruşine nemărturisită, ca şi cum Peter ar fi văzut-o în asemenea tovărăşie, ca şi cum el ar fi aflat că Grette e cea mai bună prietenă a ei. În gîndurile ei, Helga nu vorbea niciodată cu Peter despre asemenea nimicuri vulgare. Nu, ei vorbeau numai despre o dragoste veşnică, despre frumuseţea peisajului, despre călătorii nemaipomenite, despre flori sau despre fericirea de a se fi întîlnit.

Mama era din ce în ce mai nemulţumită de Helga. În loc ca, după un an de lucru într-un birou unde avea de-a face cu lumea şi se putea domestici, să fie mai

[1] Un cîntecel pentru copii : *Hans cel mititel.*

vioaie, mai dezgheţată şi mai practică, fata ei părea că doarme cea mai mare parte din zi. Se aştepta, înfricoşată, să afle că nici cei de la Poştă nu erau mulţumiţi de o funcţionară cu capul în nori şi nu s-ar fi mirat ca într-o zi să se pomenească că e concediată. Şi, în adevăr, doamna Trude, pe care o întîlnise într-o seară la lapte, îi spusese că după părerea ei Helga trebuia să fie bolnavă, că o urmăreşte mereu cu privirea de la masa ei, cum stau amîndouă faţă în faţă în dreptul a două ghişee, şi că Helga are desigur febră, fiindcă priveşte lung, în gol, cu ochii înceţoşaţi, şi rămîne cu mîna pe ştampilă cîte un minut întreg, ca şi cum n-ar şti ce trebuie să facă eu ea.

Doamna Trude îşi potrivea mereu cu mîna cocul moale, care îi aluneca cînd în dreapta, cînd în stînga de pe creştet, unde era aşezat, şi o sfredelea pe mamă cu ochii ei mici şi miopi.

— Ştii, dacă domnul Schmidt n-ar avea, ca să spun aşa, o adevărată slăbiciune pentru ea, te asigur că situaţia ei n-ar fi chiar atît de bună.

Mama răsuflă uşurată, din fundul plămînilor. Va să zică situaţia Helgăi era bună, şi domnul Schmidt avea o slăbiciune pentru ea.

Doamna Trude o urmărea cu ochişorii ei apropiaţi de rădăcina nasului lung.

— Ţi-a spus, nu-i aşa, ce sentimente îi poartă domnul Schmidt ?

Mama n-avea habar, Helga nu-i spusese nimic, dar îşi făcu repede în gînd socoteala că era mai practic să spună că ştia de mult, pentru că doamna Trude şi ceilalţi funcţionari de la Poştă să fie siguri că nu s-au înşelat, să presupună că domnul Schmidt are intenţii serioase şi să nu încerce să şubrezească cumva situaţia Helgăi.

— O, da ! Ei, asta e o chestiune care... în sfîrşit... cum nu ne-am hotărît încă, să fim discreţi !

Asta nu compromitea pe nimeni, se putea crede că nu s-au hotărît nici ele, mama şi fiica, şi nici domnul Schmidt, sau poate — deh ! — numai ele.

Pînă la venirea Helgăi acasă, mama se zbuciumă cu o mie de gînduri. De ce Helga nu-i spusese nimic ? Era

ea oare în adevăr bolnavă? Era şi ea atît de îndrăgostită de domnul Schmidt, încît părea că are febră? Dar el, el de ce nu venise niciodată acasă, să se prezinte, să se declare, s-o ceară? Poate n-o iubea atît încît s-o ia fără zestre? Poate că de asta era cu gîndurile împrăştiate Helga şi mereu tristă? Ah, dacă nu se pricepea ea să fie puţin mai abilă, să nu arate din capul locului că îl iubeşte şi ea, să-l hotărască s-o ceară prin cîteva tertipuri, pe care le ştie la nevoie orice femeie cinstită cînd vrea să se căpătuiască! Domnul Schmidt era doar un om dintr-o familie bună, tatăl lui a fost mecanic-şef la fabrica de faianţă, are o casă lîngă gară, e subdirectorul Poştei din tîrg, şi nimeni n-a avut niciodată nimic de spus despre morala familiei lor sau despre viaţa lor intimă. Nu, fata ei se purta faţă de ea ca o străină, mama nu putea pricepe ce se petrecea în capul ei, dar era vădit că îşi închipuia despre sine că e lucru mare, pentru că prea nu spunea ce are pe suflet şi se uita cu nepăsare cînd se vorbea despre vecini, despre cunoscuţi, şi se povesteau lucruri interesante.

Gemînd, răsuflînd pe nas, frecîndu-şi picioarele umflate, mama răsucea mereu aceleaşi gînduri şi privea nerăbdătoare limba ceasornicului.

Cînd Helga veni în sfîrşit — fusese întîi la cizmar, dincolo de marginea oraşului, la care maică-sa trimitea totdeauna pantofii la pingelit, pentru că era mai ieftin — bătrîna se repezi cu întrebările:

— De ce nu mi-ai spus încă nimic? Ce ţi-a spus el ţie pînă acum? Unde au ajuns lucrurile? Mă rog, e hotărît sau nu să te ia?

Helga însă, ca trezită din somn, se uita la maică-sa cu ochi uluiţi, avea aerul că ea e cea care află lucruri noi şi se jura că nu ştie, că n-a bănuit niciodată nimic. Domnul Schmidt? Bohumil Schmidt, subdirectorul? E un om foarte serios, foarte politicos şi sever în acelaşi timp cu subalternii, nu i-a făcut niciodată nici o observaţie, dar nici n-a băgat de seamă că ar fi mai atent faţă de ea decît de celelalte şi ceilalţi.

— Atunci, de ce eşti amărîtă şi melancolică? izbucni bătrîna. Nu cumva eşti în adevăr bolnavă? Asta ar mai trebui! În loc să-ţi fie gîndul la situaţia ta, ca oricărei fete cumsecade, tu să te îmbolnăveşti ca o proastă, tocmai cînd trece norocul pe lîngă tine! Numai taică-tău, Dumnezeu să-l ierte, le nimerea atît de prost!

Helga se jură că nu era nici bolnavă, nici îndrăgostită, că nu se gîndea la nimic decît la lucrul ei de la birou şi că funcţionarele fuseseră nebune cînd scorniseră povestea aceea cu domnul Schmidt.

În seara aceea se gîndi, tulburată, dacă nu cumva era adevărat. Se uita lung la ea Bohumil Schmidt? Era mai îngăduitor sau mai emoţionat faţă de ea, cînd îi dădea ea situaţia, sau la şedinţe? Parcă, poate! Nu, da' de unde?! Aşa erau ochii lui, aburiţi de parcă ar fi avut totdeauna guturai. Şi era şi scund, era şi blond. Profita de orice întîmplare ca să convoace şedinţe şi să scoată din ele o lecţie pentru funcţionari. Pesemne că orizontul lui se mărginea la lucrările Poştei, pentru că nu-i ajungeau orele de serviciu, le prelungea, ar fi stat toată viaţa la birou cum ar fi stat altul la teatru sau în excursie. Ştia omul ăsta ce e iubirea? Nu, o mie de ani nu i-ar fi trecut prin minte să-i placă domnul Schmidt sau că el poate să o placă. Dacă în adevăr o place, treaba lui! Nu seamănă cu nici un erou de roman, nu are în toată făptura lui nimic romantic, nici elegant, nici curajos şi nici măcar profund melancolic şi poetic. Treaba lui! Şi poate că doamna Trude a inventat istoria asta, a răspîndit-o chiar ea la birou, ca să-i facă rău ei, ca să arate că e protejată, să stîrnească vreo intrigă şi să aducă pe nepoata ei, Milli, în locul Helgăi.

După ce răsuci puţin gîndurile astea, Helga începu o carte nouă, luată de la bibliotecă. Era vorba de un cavaler care pleca pe o mare corabie cu pînze să aducă regelui pe logodnica lui, şi în drum se îndrăgostea nebuneşte de regină. Tîrziu, cînd lăsă cartea din mînă, Helga începu să trăiască cumplita dragoste a reginei. De vreme ce totul depindea de ea, de ce n-ar fi trăit acum cîteva sute de ani, de ce n-ar fi fost regină şi de

ce în jurul ei marea n-ar fi răsturnat talazuri uriașe? Peter nu mai era student, nu mai era nici un mare actor, cum fusese pînă mai ieri, ci era cavaler, era principe. Buclele părului lui negru, fluturate de vîntul din larg, îi cădeau pe fruntea înaltă, peste ochii cenușii, și trăiau amîndoi marea tragedie a iubirii împiedicate de destin. Adormi foarte tîrziu pe corabia ei legănată de valuri, plesnită de vînturi, în fundul cortului de brocart, pe cînd vuietul mării îi cînta în urechi.

A doua zi, a treia zi, la Poștă, Helga fu puțin emoționată și puțin stingherită. Voia să știe dacă doamna Trude spusese adevărul, dacă domnul Schmidt o urmărea în adevăr cu ochii lui albaștri, aburiți, dacă îi vorbea ei cu alt glas decît celorlalți, dacă, în sfîrșit, se îndrăgostise cineva și de ea, așa cum la rîndul lor se îndrăgostise cineva o dată de celelalte femei între care trăia. Și după cîteva zile își dădu seama că așa era. Bohumil Schmidt se înroșea, parcă, atunci cînd îi vorbea ei, vocea i se făcea moale și nesigură, pleca ochii, și cînd îi ridica, rar, erau parcă și mai albaștri, și mai tulburi decît de obicei. Întîi Helga fu mișcată în chip ciudat, bucuroasă parcă înăuntrul ei și nițel încurcată. Cîteva zile avu mai multă grijă de pieptănătura, de îmbrăcămintea ei, se ținu mai drept pe scaun în fața ghișeului, se purtă destul de nefiresc și de stîngaci cu toată lumea, ca și cum ar fi fost pusă sub o lupă, dar după foarte puțin timp sentimentul acela de bucurie pieri. Nu-i plăcea Bohumil Schmidt, nu-i plăcea de loc, cu exactitatea lui severă, cu simțul ordinii, care îi lua orice fantezie, cu sîrguința lui, care nu șchiopăta nici acum, cînd era îndrăgostit. Bohumil Schmidt se tulbura cînd o vedea, dar nu-și pierdea șirul.

Dacă domnul Schmidt s-ar apuca să-i spună că o iubește... Și pe urmă era mic, blond! Helga era furioasă pe viața care îi trimisese o asemenea victorie săracă și fadă, cînd ea tînjea, ca un însetat, tînjea încă după o mare dragoste cu un om așa cum nu întîlnise niciodată, cum nu trăia parcă nici unul în tîrgul lor, decît de mult, cînd ea era copil și poposise Peter în casa lor. Mai erau domni frumoși și eleganți în oraș, erau străini care veneau la ape, dar aceia locuiau în marele hotel,

în vilele din pădure, nu-i vedeai aproape de loc pe străzile astea ale orașului, și chiar dacă îi zăreai cîteodată, nu-i mai întîlneai a doua oară. Treceau în goana mașinilor lor lucioase sau intrau o clipă la Poștă și ți se adresau ca unui automat, fără să te privească, fără să te vadă.

După înviorarea pe care o simțise primele zile după ce își dăduse seama că e iubită, Helga era acum mai tristă decît oricînd. De ce nu se întîmpla în viața ei o minune? Avea dreptul la ea, pentru că o aștepta. Era firesc ca mama, Grette, doamna Trude, doamna Katz sau mai știu care altă femeie sau fată să trăiască o viață simplă ca o iahnie de cartofi, pentru că nici nu voiau altceva. Dar ea nu se împăca cu tot ce aveau celelalte și ce-i fusese dat, ea nu putea suferi tîrgul, Poșta, casa, ea tindea mereu, visa mereu altceva, și dorința asta aprigă și necontenită îi dădea poate dreptul, îi dădea sigur dreptul la altă viață. Cum, n-avea niciodată să alerge cu o mașină nebună de goană pe malul mării, să se oprească în amurg pe un pod de piatră, peste o apă largă, în inima unui mare oraș? N-avea să vadă Veneția? N-avea să călătorească niciodată cu un tren lung și fierbinte și iute, întinsă pe un pat moale, privind pe fereastră peisaje nemaivăzute? Într-un avion lucios, curat, în care în dreapta și-n stînga s-ar vorbi graiuri străine de către oameni eleganți și distrați, din care lumea s-ar vedea mică și pierdută jos? N-avea să întîlnească bărbatul grav, înalt, delicat, curajos, și melancolic, și puțin ironic, cald și atent, care să spună cuvinte neobișnuite și s-o iubească cu o dragoste infinită?

Helga se prăbușea acum cu furie în acea altă lume pe care o țesea în mintea ei, în poveștile a căror eroină era ea.

— Mă rog, te ia, sau nu te ia? o întreba mama.

— Dar nici nu mă iubește, mamă, nici nu e adevărat.

— Invită-l cel puțin într-o duminică după masă la o cafea cu lapte, să văd și eu în ce ape se scaldă. Am să știu eu mai bine decît tine să-l fac să se decidă.

— Cum am să-mi invit șeful la cafea, cînd el se poartă ca toți șefii și nu-mi arată nimic deosebit?

— Ah, Doamne! Eu sînt sigură că doamna Trude a văzut mai limpede decît tine, şi că tu eşti o toantă.

— Lasă, mamă...

— Ce să las? Să te las să îmbătrîneşti şi să te usuci? Şi aşa arăţi ca un strigoi, Dumnezeu ştie ce ai!

— O, mamă, nu mă mai chinui, n-am nimic. Muncesc mult, asta e.

— Sigur că el, cu salariul lui, nu te-ar mai lăsa la slujbă.

— Mamă!

— Ce e?

— Lasă-mă!

— Curăţă cartofii, şi pe urmă du-te la Grette. Hai, ia aer şi tu. Şi Karl doar trebuie să aibă prieteni, te mai vede unul şi altul, aşa se măriţă fetele. Poate că unii dintre ei au cîte două norme, cîştigă dublu. Măcar cu atîta să te alegi de pe urma regimului. Helga se îmbrăca în tăcere. Mama ei bodogănea nedesluşit un timp, apoi izbucnea: Domnul Schmidt are o normă, sau mai mult?

— Nu ştiu, mamă.

— Atunci, ce ştii? Ce se discută la şedinţe, de-mi întîrzii la masă?

— Probleme de muncă.

— Frumoase probleme de muncă, în care nu ştiţi cît cîştigă fiecare! Roag-o pe mama lui Grette să vină să-mi pună ventuze. Atîta lucru ştie şi ea, că de gătit găteşte ca la orfelinat, mult şi prost. În toate pune arpagic. Hai, pleacă! Puteai să-ţi calci guleraşul! Ei, pleacă, totuna e. Să nu vii tîrziu.

Helga nu se ducea la Grette, sau trecea numai pe la ea în goană, spunea că are lucru suplimentar acasă pentru birou. Nu se uita atent la oaspeţii ei, nu auzea bine conversaţia lor, în care era vorba de un meci de box şi de preţul pantofilor cu ştaif, şi pleca. Dădea ocol oraşului, colinda străzile înguste, pline duminica de oameni care voiau, cu orice preţ, să se distreze, de logodnici îmbrăcaţi sărbătoreşte, incomod, care mergeau de mînă şi se uitau în vitrinele cu obiecte de menaj, de taţi care ieşeau cu copiii şi se opreau la chioşcurile de îngheţată, în vreme ce mamele, ostenite,

îi așteptau pe cîte o bancă odihnindu-și picioarele umflate, strînse în pantofii frumoși de duminică, de excursioniști din alte localități, care umpleau Promenada, beau cîte puțin din fiecare sursă, că nu se știe la ce prinde bine, și se plimbau printre marile coloane sau pe terasa din fața lor, nițel asudați, nițel prăfuiți, obosiți și încă dornici ca plimbarea asta să fie amuzantă, să merite efortul bănesc și de iluzii cu care porniseră la drum.

O dată Helga sui pe Belvedere. Nu mai fusese aici de cînd era la școală. Amintirea plimbărilor făcute duminica, în copilărie, cu părinții îi rămăsese atît de amară și de tristă în suflet, încît și atunci cînd venise cu școala nu văzuse aici decît oameni eleganți la mesele de pe terasa restaurantului și oameni modești la mesele din grădiniță, care-și scoteau din coșuri merindele și se bucurau, chiuiau aproape cînd li se aduceau halbele de bere. Suiseră atunci, ele, elevele, și în turnul cel mare, și văzuseră de acolo orașul, școala lor, cele trei biserici ale tîrgului, și fiecare își căutase casa ei și se bucurase cînd văzuse fumul ieșind pe horn.

Nu era nici o mirare că nu mai suise de ani de zile pe Belvedere. Nici în muzeul orașului nu fusese, și doar era deschis de opt ani. Ce avea să vadă acolo? Scria doar limpede pe tăblița de marmură de pe ușa lui că e muzeul orașului și al regiunii! Hei, dacă ar fi fost un muzeu din alt oraș, din altă țară...

Cînd se sui pe Belvedere, într-o duminică, Helga își petrecu parcă toată copilăria și adolescența din nou prin minte, deși era parcă mai bine acum decît odinioară. Lumea era mai amestecată, pe terasă stăteau chipuri cunoscute, un funcționar de la gară cu familia, responsabilul de la Telefoane cu o fată, în grădină nu mai era atîta tărăboi ca odinioară, dar pe mese tot se mai vedeau coșuri aduse de acasă, și în fața porții tot mai staționau mașini elegante, cu inițiale necunoscute. Helga se prefăcu că se duce aproape de terasă ca să admire peisajul și se uită cu coada ochiului la mese, să-i vadă pe cei veniți cu mașinile. Erau cîțiva domni cu haine pufoase, cu umerii largi, o cucoană cu mănuși trandafirii, cu un coc mare, care își ținea întinse înain-

tea ei, pe nisip, picioarele lungi, frumos încălțate, întovărășită de un domn în vîrstă, care-i zîmbea mereu, doi bătrîni slabi, soț și soție probabil, îmbrăcați în negru, liniștiți și gravi. Doamna ținea în mînă un baston de abanos, și domnul se apleca tare spre ea și îi vorbea răspicat și aproape fără sunet. Ea îi urmărea buzele cu ochii și înclina ușor capul ei cu păr cănit și lins, în semn de încuviințare. Pe masa lor, pahare înalte cu o licoare rozie, din care sorbeau cu paiul, un serviciu de argint de cafea, un pachet de țigări colorat, învelit în țiplă, care nu era de aici. Toate străluceau în soarele după-amiezii, toate păreau neobișnuite, scumpe, străine. Helga simți că amețește, peisajul era tulbure și șters în fața ochilor ei, în schimb pachetul de țigări, paharul înalt, mănușile trandafirii ale doamnei celei tinere, fruntea bombată a unuia dintre domnii cu umeri largi, toate erau nemaipomenit de limpezi. Se ținu o clipă cu mîna de colțul de piatră al rampei terasei, încercă să se uite atent în zare ca să se liniștească, și nu izbuti să deosebească decît un drum, o șosea asfaltată, care se strecura printre munți și ducea departe, în ceața albastră. Unde ducea? În alte orașe, în alte locuri, necunoscute, necunoscute! De acolo veneau oamenii aceștia atît de eleganți, de distinși, de siguri de ei, de nepăsători.

O clipă se gîndi că putea și ea să intre pe terasă, să se așeze la o masă, să ceară o cafea, care avea să-i fie servită probabil tot în vase de argint. Cît avea să coste? Avea în geantă bani pentru o pereche de ciorapi, atît îi lăsase mama din salariu. Să se lipsească de ciorapi și să facă o dată în viața ei o nebunie! Mama are s-o certe! Nu-i nimic. Dar dacă au s-o servească în alte vase decît pe ceilalți, într-un serviciu de teracotă, de pildă, dacă au s-o servească cu neglijență, repede, simțind că face parte dintre oamenii nedeprinși să intre în asemenea localuri? Cum are să stea ea acolo, singură, sub privirea tuturor și să-i facă semn chelnerului că vrea să comande ceva? Îi îngheța de pe acum glasul cînd se gîndea că trebuie să aibă asemenea curaj! Mai erau acolo femei singure — se mai pomenise vreodată să intre o femeie singură în-

tr-un restaurant atît de mare? Da, uite, mai era una chiar aici, o femeie cu părul alb, cu ochelari, cu un taior cenușiu. Dar era bătrînă. Dacă ea, Helga, s-ar fi așezat la o masă, cine n-ar fi plîns o femeie tînără care sta singură? Și s-ar fi putut să afle și mama — responsabilul de la Telefoane o cunoaștea doar, ar fi povestit tuturor.

Helga se răzgîndi repede, bucuroasă că avea atîtea motive să nu facă un lucru la gîndul căruia i se tăiau picioarele. Se îndreptă spre turn. Intrarea costa cîțiva gologani, dar un om care iese duminica la plimbare trebuie să cheltuiască ceva, cît de puțin, ca să simtă că a fost duminică, că a petrecut altfel decît în fiecare zi.

Pereții albi erau mîzgăliți cu creionul de la prima la ultima treaptă a turnului! Helga sui treptele scunde, cotite, și ajunse în vîrf. Din cele patru părți ale turnului se vedeau cele patru zări, și jos, sub dealul pe care era cocoțat, orașul ca un joc de pietre colorate pentru copii. Și mai departe, în zare, drumurile pierdute în ceață albăstrie, drumurile care duceau altundeva. Helga urmări îndelung un automobil negru care luneca pe șoseaua asfaltată și pierea după cotituri, un tren care tăia cîmpia și alerga cu sufletul la gură peste un pod, un autobus cu acoperișul încărcat de bagaje, care se depărta dincolo de Crucea Francezului. Apoi, cu inima grea, începu să coboare treptele scunde. Era prea mult vînt acolo sus și prea vedea cum pleacă oamenii, cum pleacă! Cobora încet și se uita pe peretele alb, pe care toți excursioniștii își lăsau numele, desenau o inimă și înscriau o dată. Dar în firida unei ferestre zări, mai clare parcă și mai curat scrise, cuvintele astea: „Am fost aici cu Wilhelm și am fost fericită. Helga." Cum fusese Helga asta care trecuse pe aici cu Wilhelm al ei și simțise nevoia să însemneze pe zid cu atîta sinceritate faptul că fusese fericită? O chinuise oare și pe ea dorința cumplită a unei fericiri neobișnuite, aici, unde toată lumea era ștearsă și modestă, și găsise în adevăr această fericire? Sau poate semăna cu Grette și se mulțumise, ca ea, cu un băiat ca toți băieții din tîrgul acesta, care purta o cravată cu flori, povestea ce s-a întîmplat la birou și făcea economii împreună cu logodnica lui, ca să-și poată cumpăra la zestre,

înainte de cununie, o oală de fiert legumele în aburi? Dar fusese fericită această Helga, fusese atît de fericită, încît simțise nevoia s-o scrie pe ziduri, ca pe un țipăt cald și simplu din fundul inimii. Nu se iscălise ca un prost, nu desenase o inimă săgetată, scrisese o mărturisire pentru că nu se putuse stăpîni să nu-și spună lumii întregi fericirea.

Seara în pat, dimineața la birou, Helga se mai gîndi la cealaltă Helga, care putuse fi atît de fericită în orașul ăsta, a cărui preocupare i se părea ei că este de a face el tot o uriașă tocană de cartofi în fiecare zi. Apoi se gîndi la propria ei fericire. Acum îi era destul să citească o pagină dintr-o carte oarecare, ca să continue în mintea ei restul, așa cum se pricepea, să-l continue la persoana întîi, văzîndu-se pe ea însăși în locul eroinei, trăind o mare dragoste, pe alte meleaguri. O pagină era ca un chibrit care dădea foc unui fitil lung. Nu mai avea nevoie să parcurgă restul.

Vara era înăbușitoare. Zilele la birou, nesfîrșite. În urechile Helgăi suna necontenit zgomotul mic și înfundat al ștampilei puse pe plicuri de ea, de vecini, păstra zgomotul ăsta în auz și cînd ajungea acasă. Seara stătea în dreptul ferestrei deschise spre strada îngustă și încinsă și se uita la geamurile de peste drum, îndărătul cărora oamenii își trăiau viața. Disprețul pentru acești oameni care, ca și ea, nu ieșiseră niciodată din orașul acesta, din strada asta poate, pe care îi vedea în fiecare zi făcînd același lucru, așezîndu-se la aceleași ore la aceleași mese, făcîndu-și patul cu aceleași gesturi cînd ceasornicul bisericii bătea ora zece, se amesteca mereu cu un fel de invidie, de nădejde în sufletul ei. Poate că acolo totuși se petrecea ceva. Seara, cînd lumina în casele lor era aurie, caldă, cînd prin perdelele lăsate se zăreau mai fumurii siluetele și mai animată mișcarea, ți se părea totuși că sînt fericiți, că petrec poate, că au oaspeți, că s-au adunat în jurul mesei ca să pună la cale ceva neobișnuit, ceva frumos.

Într-o zi fu atît de cald, de înăbușitor, încît Helga, întoarsă de la birou, zăcea, fără gînduri aproape, în odaie. Din bucătărie se auzea glasul mamei vorbind încet cu doamna Gabe, care o învăța o împletitură nouă de ciorap.

— Doi pe față, doi pe dos, iei un ochi cu ață prin spate — ce Dumnezeu face ea, femeie în toată firea seara, pe balcon, cînd se întorc oamenii de la fabrică pe strada lor? Îl pîndește, ascultă-mă pe mine. Și nevasta lui habar n-are. Eu am spus totdeauna... Prin fereastra deschisă nu intra pic de vînt. Aerul însuși parcă se sleise între zidurile străzii. Doi pe față, unul pe dos, iei unul cu ața pe deasupra. Eu nu fac varza nemțească niciodată fără zahăr. Măcar un pic, dar să pui. Mie nu-mi place bucătărie de mîntuială, și cînd am spus...

Deasupra capului Helgăi cineva pisa mărunt și regulat, cu stăruință, într-o piuliță. După-masa, zăduful, piulița de sus, glasul monoton al mamei n-aveau parcă de gînd să înceteze niciodată. Helga simți nevoia să rupă în bucăți după-masa asta îngrozitoare. Poate că acolo, sus, pe Belvedere, acolo unde cealaltă Helgă fusese fericită, era acum puțin mai răcoare. Cel puțin nu se auzeau zgomotele astea ale casei ei, care aveau s-o sminteascâ.

Se îmbrăcă greu, brațele îi erau parcă de plumb, picioarele — umplute cu vată fierbinte. Ieși încet din odaie.

— Ce e? Te duci undeva? Pe căldura asta îți arde de plimbare?

— Nu, mi se pare că am uitat descuiat sertarul de la biroul meu, murmură Helga și ieși pe scară.

— Fetele astea! N-au liniște, le muncește tinerețea! zîmbi amical și în același timp bănuitor doamna Gabe, ca să vadă mama Helgăi că pe ea n-o legase la gard, dar că era îngăduitoare.

— Aș! E moale ca un pisoi nou născut fata mea! bodogăni bătrîna. Apoi se corectă repede: E prea cuminte! E ca noi în tinerețe, nu ca fetele de azi!

Doamna Gabe se putea duce să umple mahalaua cu vestea că Helga era o adormită care n-avea să se mărite niciodată, de bleagă ce era.

Helga nu avea putere nici să gîndească măcar că ar putea urca dealul pînă la Belvedere. Avea să dea și ea cîțiva gologani, să se urce cu funicularul închis ca un cupeu și să ajungă acolo repede, fără osteneală.

O clipă, în cupeul închis, negru, stînd pe banca îmbrăcată în piele neagră și privind prin geamul de cristal coasta însorită, pe care urca încet vechea mașină, își

putu închipui că lucrurile se petrec cu șaizeci de ani înainte, că ea poartă o rochie lungă pînă-n pămînt, o pălărie cu voaletă, că se va întîlni sus cu muzicantul al cărui bust de piatră se află în parcul orașului, că el o va aștepta rezemat de o stîncă, cu tot părul răvășit de vînt, cu ochii adînci, cenușii, triști, plini de melancolie și iubire, dar nu avu vreme să stabilească exact cuvintele cu care o va întîmpina și gestul brațelor lui întinse spre ea, că bătrînul cupeu se opri scîrțiind pe culmea muntelui.

Era cald și aici, dar altfel cald. Pe terasa restaurantului, acolo unde se îndreptară întîi ochii Helgăi, era destulă lume. În grădiniță, la fel. La poarta care dădea spre aleea în serpentină care urca muntele încet și leneș, aceleași mașini, cu șoferii lor boierești, răsturnați pe canapea, cu portiera deschisă, citind cîte un ziar străin.

Ajunsă aici, Helga nu mai știu încotro să se îndrepte și de ce venise. Să se uite ca o neghioabă la cei de pe terasă ? Să se așeze acolo, la o masă, așa cum în sufletul ei nu încetase să dorească de data trecută, cînd venise aici ! Acum nu mai avea în buzunar nici un ban, pentru că cumpărase ciorapi. „Ce păcat, își spuse ea, că a plouat acum trei săptămîni și mi-am luat ciorapi, altfel, de data asta, sigur că m-aș fi așezat la masă." Îi plăcea să-și închipuie asta, acum, cînd nu mai era nici un risc să se poată.

Atunci, ce să facă aici ? Dădu încet ocol mașinilor, ca și cum ar fi vrut să înceapă să coboare pe serpentină în oraș. Se uită la ele de aproape. În fereastra din spate, largă ca o vitrină, a uneia din ele, se vedea un termos roșu, două reviste mari, colorate, o pereche de mănuși aruncate neglijent, un pachet în hîrtie lucioasă, cu un desen colorat. Helga simți că-i dau lacrimile. Un șofer se uită la ea. Își îndreptă privirea înainte, coborî panta pînă la prima cotitură, o luă pieziș prin pădure, sui iar, și se găsi din nou în fața restaurantului. Nu se îndura să plece, nu știa de ce venise aici. Numai pentru atît, ca să urce și să coboare ? Dar la ce se așteptase oare ? Cel puțin să se urce în turn, să aibă impresia că a venit pentru priveliștea care se vede de acolo.

„Am fost aici cu Wilhelm și am fost fericită. Helga", citi ea iar în firida ferestrei, printre semnături și smîn-

găleli. Aceeași împunsătură în inimă o făcu să se gîndească la posibilitatea altora de a fi fericiți cu puțin, sigur că cu puțin. Sau, poate, cine știe, Helga aceea avusese parte poate de o mare fericire. În ce chip, dacă cumva trăise în orașul acesta și urcase ca ea treptele astea, pentru că acasă se înăbușea de căldură, de plictiseală și zgomot ?

Sus, vîntul bătea deșucheat, pe oricare din laturile turnului te-ai fi așezat. Soarele începuse să apună după munți, și în vale pădurile să se umple de albastru-fumuriu. „Dacă turnul acesta ar fi o mare corabie, dacă vîntul ar veni din larg..." începu să gîndească Helga. Se rezemă cu spatele de perete și începu să se simtă ceva mai bine. Se afla pe o corabie în larg. Sau nu, se afla în fața bisericii Sacré Coeur. La picioarele ei se desfășura Parisul. Nu vedea în vale copaci, șosele, vîlcele, ci străzi, case, bulevarde, o mare de acoperișuri. Nu acoperișurile astea mărunte, ca un joc de copii, care însemnau orașul ei pe harta ținutului, ci turma nesfîrșită a acoperișurilor negre ale Parisului. Negre parcă citise că erau. Și zgomot, vuietul orașului mare. Clopotele catedralei sunau altfel decît clopotele bisericilor de aici, mai puternic, mai clar, mai sonor. Uite cafenelele pline, uite străduțele pe care trec pictorii cu bereta pe-o ureche, Mimi Pinson cu șalul ei. Se vede jos și Sena cu lungi cheiuri de piatră, cu anticarii așezați la rînd. Ce tare bate vîntul aici, la Sacré Coeur, și ce bine miroase a pădure și a verdeață ! Nu, stai, pădure și verdeață e pe aici, acolo miroase a fum, a...

Helga tresări : cineva îi pusese ușor mîna pe braț, și în gîndul ei Peter nu se ivise încă cu bereta pe-o ureche, din josul scării, ca s-o poftească în atelierul lui de la mansardă, în care ea avea să intre foșnitoare de mătăsuri, într-o aureolă de parfumuri, ca o rază de lună. Întoarse speriată capul, ca un om trezit cu brutalitate din somn, și văzu lîngă ea un om mic, blond, șters. Gîndurile îi veneau de atît de departe, încît îl recunoscu abia după o clipă. Era Bohumil Schmidt. Se înroși, ca prinsă cu toate gîndurile la iveală. Domnul Schmidt era palid, părea emoționat, dar se căznea să vorbească

foarte răspicat, ca și cum a vorbi i-ar fi fost îndeobște greu.

— Bună ziua! Sau bună seara, mai curînd.

— Bună seara, șopti Helga, încă zăpăcită.

— Te uitai spre Crucea Francezului? Nu e așa că e frumoasă? Eu vin aici foarte des în amurg, să văd văile care se desprind din defileu, drumurile acestea, care se umplu de ceață. Vezi ce adînci, ce înguste sînt, ce tainice par, ai vrea să pornești pe fiecare dintre ele. Și șoseaua, ce frumoasă e șoseaua asta, care se joacă cu rîul, sare peste el, merge alături, iar îl încalecă! Uite cum se topește în depărtare.

— Și duce cine știe unde! oftă încet Helga. Pare că duce în locuri în care trebuie să fie atît de frumos!

— Nu, iese la șes după ce trece de munții noștri și e mai puțin frumos decît aici. E plat și fără poezia de aici.

Helga îl privi repede, surprinsă. Două gînduri se încrucișau în ea: domnul Schmidt vorbește despre poezie, și dincolo de munții noștri mici începe să fie urît!

— Dar dacă pornești pe ea, cine știe unde ajungi?!

Domnul Schmidt, care nu mai era atît de palid, începu să rîdă:

— Cei de acolo se gîndesc și ei privind în lungul acestei șosele spre noi: duce acolo, între munți, unde e atît de frumos! Lor li se pare frumos la noi, și au dreptate.

Helga nu-și găsea ușor cuvintele. Despre lucrurile astea nu vorbise niciodată tare, și pe urmă nu era deprinsă să stea de vorbă cu bărbații, așa, singură. Mai ales că domnul Schmidt se uita la ea cu niște ochi care parcă o sorbeau, și despre el știa și ea ce știa. Totuși, nu se putu opri să nu spună:

— Ei, tîrgul nostru e atît de mic și înfundat! Nici n-ai pe ce să-ți așezi ochii.

Bohumil zîmbi blajin și dădu din cap a mustrare:

— De asta crezi că vin atîți străini la noi? Crezi că ar veni numai pentru ape, ape care de altfel se mai găsesc și în țările lor, dacă n-ar fi atît de frumos? Ia uită-te puțin! Citim în cărți despre frumusețile cîmpiei lombarde, dar ia uită-te în zare cum se îmbină și se

desfac munții în lanțuri albastre fără capăt. Ia vino pe latura asta, aici. Uite colo cîmpia, acoperită de ceața asta transparentă, care parcă ține pînă la capătul pămîntului. Nu-i frumos?

Helga nu se uitase niciodată la zările care se vedeau din turn altfel decît ca să-și închipuie ce e dincolo de ele. În clipa asta le privi, și erau frumoase.

— Dar pădurea asta de pini! Și domnul Schmidt o luă cu gingășie de braț și o duse pe altă latură a turnului. Asta e una dintre minunile Europei. Și colo, drumul pe sub stejari, care îi plăcea atît de mult lui Goethe! Simți vîntul ăsta plin de miresme?

— Parcă am fi pe mare! murmură Helga.

— Nu pe mare, în vîrf de munte, unde sîntem.

Helga văzu în zare, la apus, crestele aurite de soarele care pierise, și cerul de o transparență uluitoare. La răsărit, pădurile de un verde atît de negru, încît n-ar fi putut spune niciodată dacă erau negre sau verzi. Și deasupra lor cerul era vînăt, încărcat de nori cenușii, violeți, străbătuți arar de acul lung, auriu al unui fulger.

Începură să coboare încet. Domnul Schmidt îi ținea ușor, ușor, brațul, cu o mînă care parcă se temea și ar fi vrut să ocrotească și să mîngîie în același timp.

Cînd ajunse în fața restaurantului, Bohumil Schmidt o privi rugător cu ochii lui brumați, care-i părură Helgăi foarte dulci și copilărești, și o întrebă:

— Nu vrei să-mi faci cinstea să vii cu mine sus, pe terasă, să luăm ceva și să mai privim puțin peisajul?

Helga se înroși brusc. Picioarele i se tăiară de emoție. Ar fi vrut să fugă, și inima îi bătea de bucurie. Nu răspunse nimic, privi numai în jos, și domnul Schmidt o luă iar ușurel de braț și o conduse pe treptele terasei, sus.

— Ce bine îmi pare că masa mea e liberă! Asta e masa mea favorită, aici, în colț, pentru că se vede de aici o priveliște mai largă.

Helga se așeză și se uită în dreapta și în stînga ei. Era stînjenită și era bucuroasă. Domnii cu umeri largi și haine pufoase, doamnele cu unghii lungi, trandafirii, care vorbeau limbi străine, erau la un pas.

— O prăjitură ? o întrebă Bohumil Schmidt. Și parcă glasul lui spunea : „Să-ți dau tot sufletul meu ! Îl vrei ?"

Helga ridică ochii spre chelnerul care stătea drept în fața lor și șopti înăbușit :

— O cafea neagră.

Apoi, cu privirea pe serviciul greu de argint în care aburea cafeaua, îl ascultă zîmbind pierdută pe Bohumil Schmidt, care cu o voce blajină și adîncă îi spunea încet :

— Mîine am convocat o ședință după masă pentru că serviciul de expediție trebuie să meargă pe roate, fără defecțiuni. Dar la șase, șase și jumătate, dacă vrei, putem merge la Crucea Francezului. Mergem de-a lungul apei pe drumul acela atît de frumos, care se strecoară pe sub copaci și în care lumina e verde ca sub apă. Și apa pare verde ca de smaragd topit, și cînd ajungem sus...

O VINDECARE MIRACULOASĂ

Cînd după garda de noapte, în zori, sora Clarissa intră în răcoarea capelei, simți într-un fel că se trezește, ca și cum ar fi fost deodată muiată în apa rece a unui pîrău de munte, dar în același timp, tot ca în apa unui pîrău iute și înghețat, începu să tremure toată, să se simtă parcă subțiată, rătăcită în hainele largi, cenușii, înghețate și ele, străine pe ea. Tremura ca limba unui clopot, în clopotul de sticlă al veșmintelor, dinții îi clănțăneau în gură, ar fi vrut să se stăpînească și nu putea, și rostea încet *„A-a-ave Ma-a-ria"*, trudindu-se să se țină în rînd cu celelalte și rămînînd mereu în urma lor. Cînd îngenunche pe piatră, pe lespedea care era a ei, în care genunchii își găseau totdeauna locul așa cum capul își găsea locul lui în perna umplută cu paie din patul ei tare, i se păru că adunată așa, cu bărbia în piept, cu mătăniile strînse în mîinile subțiri, cu pleoapele lăsate peste ochii prinși în cearcăne vinete, cu toate că tot atît de frig îi era, putea să-și adune mai bine gîndurile.

„Deus auctor pacis et amator caritatis, qui beatum Joannem Confessorum tuum mirifica..." Cuvintele pătrundeau, căpătau înțeles. Apoi se rugă pentru bolnavii ei. Pentru bătrînul care stătea de o lună în cumpănă de moarte, fără să se hotărască între un tărîm și celălalt; pentru învățătorul care avea acasă cinci copii și zăcea pe o coastă, mereu, de două săptămîni, pentru că în cealaltă avea o sondă prin care curgea necurmat puroi; pentru domnul cu mustață groasă, neagră, care vorbea răstit și o întreba de cîte ori intra în odaie: „Ai venit

să-mi iei sufletul?" ; pentru tînărul glumeț, care era și mai vesel parcă atunci cînd avea febră și care fugea, cum ieșeau din odaie medicii sau ea, sora, pe culoarul femeilor sau pe terasă, la paravanul fix de sticlă care despărțea terasa bărbaților de a femeilor, și, în sfîrșit, la urmă de tot, ca și cum n-ar fi vrut să-i dea întîietate, sau n-ar fi vrut să creadă Dumnezeu că-l părtinește, pentru studentul lîngă care veghease toată noaptea, pînă adineauri. Nu știa nici ea de ce făcu un soi de pauză între ceilalți și el, spuse un *Ave* și un *Credo*, parcă anume ca să prindă puteri, apoi începu să-l înfățișeze lui Dumnezeu, Fecioarei Maria și Sfintei Clara, cu un fel de sfială, pe ocolite, pe dibuite parcă, cu delicatețe, cu șovăiri. Îi fusese atît de rău toată noaptea, era atît de bolnav! Era atît de cuminte, încît nu îndrăznea nici să ceară apă sau să fie întors ; îi era parcă mai milă de ea, de veghea ei, decît de boala și de suferința lui. Cufundată în rugăciunea ei, Clarissa își dădu seama că celelalte se ridicaseră de un minut poate, și vocile lor înălțau, limpezi, un *Laudamus*. Se ridică și ea iute și își uni glăsciorul mic, înghețat cu corul clar și treaz al acelei dimineți. Simți privirea maicii Serafita asupra ei, clipi repede cu pleoapele osteníte peste ochii plecați și rămase cu privirea în pămînt, temătoare. Văzuse, sigur, maica Serafita, că se ridicase cu o clipă în urma celorlalte și se întreba acum pentru ce anume se rugase atît de adînc de nu fusese atentă, ce nevoie avea ea, Clarissa, să se roage atît de pierdută, ce gînduri o cutreierau, ce se petrecea în mintea și în sufletul ei, ce se petrecuse în noaptea asta de gardă, dacă nu cumva îi era somn la rugăciune sau dacă nu era altceva decît somnul la mijloc.

Preotul dădea ultima binecuvîntare, copilul de cor înălța cădelnița, corul ridica cea mai înaltă notă a lui, ultima.

Apoi multele rochii cenușii fremătară uscat, ca nisipul, preotul pieri în altar, și maicile, una după alta, începură să iasă pe culoarul auriu acum — cînd intraseră era albastru — după ce făceau cîte o reverență adîncă în dreptul altarului. Aripile largi ale bonetelor lor albe fîlfîiau scurt, ca niște porumbei prinși

în pumn, și rămîneau pe urmă țepene și deschise, gata de zbor.

Maica Serafita întîrzie o clipă în fața ușii, să deschidă, chipurile, un geam pe culoar, spre grădină. Nestingherit, un pițigoi țipa cît îl ținea gura în caprifoiul înmugurit, suit pe zid. Clarissa știa că Serafita avea s-o aștepte. Nu s-ar fi putut altfel, cînd o surprinsese greșind. Fără să ridice pleoapele, îi ghicea zîmbetul acrișor peste dinții deși, puțin porniți înainte, buza de sus plină de cutulițe verticale, fine, ca lamelele pe dosul unei ciuperci, îi auzea acel *Gloria Patri* dulceag, cu care se începea orice convorbire în mănăstire, și nu pregătea nici un răspuns, pentru că n-avea ce ascunde. Avea să răspundă de-a dreptul la întrebare, oricît ar fi fost ea de ocolită. Apoi avea să se roage, în drum spre dormitor, pentru sufletul amar al maicii Serafita.

Dar în urma ei mai venea un pas, apăsat și iute. Îl recunoscu, era pasul maicii Superioare. O ajungea. Numai ea purta ghete din pricina reumatismelor ei, ghete înalte cu șireturi, și pașii i se auzeau totdeauna de departe ca niște castaniete sub apă. O ajungea. Clarissa se dădu la o parte cu o reverență, ca s-o lase să treacă. Maica Superioară îi puse brațul pe umăr, apoi zîmbi larg peste dinții ei mari, albi, falși și o trase spre fereastra deschisă. Fluieratul pițigoiului pătrundea limpede pe culoarul pe care murmurau cu foșnet surd fustele cenușii și pantofii cu tălpi de cauciuc ai maicilor. Fericită, maica Superioară ascultă cîntecul păsării.

— Un *Laudamus* de dimineață ! zîmbi ea și mai larg. Apoi își mută privirea pe Clarissa. Ești istovită, fata mea. Du-te la culcare. N-ai voie să te scoli mai devreme de prînz.

— Și eu am băgat de seamă că sora Clarissa e foarte obosită azi, se amestecă repede Serafita. Sărmana, e atît de obosită, încît era să adoarmă la rugăciune.

Sămînța fusese aruncată. Dar maica Superioară voia să fie piatra în care grăuntele nu încolțește.

— Domnul vede truda noastră și iartă !

— Amin ! răspunse repede Serafita, plecă fruntea și porni grăbită spre clinică.

Clarissa ridică ochii pentru prima oară în dimineața aceea. Îi ridică — albaștri, mari, înceţoşaţi — şi privi cu recunoştinţă chipul Superioarei. Un fel de zîmbet viclean, glumeţ trecea peste trăsăturile bătrînei, înflorea în colţurile gurii umbrite de un pufuşor negru-cărunt, se pierdea sub aripile bonetei. Ochii ei priveau tot spre caprifoiul din grădină, care adăpostea piţigoiul, dar în ei se ascundea un fel de complicitate tinerească. Parcă spuneau : „Na, i-am făcut-o amîndouă Serafitei !" Apoi, privind mereu spre tufiş, întrebă încet :

— Foile de observaţie le-ai completat ? Fişele le-ai făcut ?

— Le-am făcut ! şopti Clarissa, silindu-se să fie gravă ; îi venea nestăpînit să rîdă şi se simţea deodată foarte înviorată.

— Atunci, la culcare !

Clarissa făcu o reverenţă adîncă, ridică iar ochii ei viorii şi luminoşi acum, plini de zîmbet, se întoarse repede pe călcîie şi porni uşor, ca şi cum n-ar fi păşit, ci s-ar fi prelins pe lespezile roase.

În chilia ei, în loc să se dezbrace repede, ca de obicei, şi să se culce, se aşeză pe marginea patului, îmbrăcată încă, pierdută în gînduri. Da, Domnul vede truda noastră şi iartă, iartă că nu poţi trece din mijlocul rugăciunii la psalm ca un ceasornic care prinde să sune deodată, pentru că a fost potrivit din ajun. Ceasornicul de acasă, care suna în bucătărie pe poliţă, între farfuriile smălţuite şi colorate. Pe una era un cocoş galben, şi pe cealaltă — o găină roşie. Soneria ceasornicului pătrundea în odaia de dormit. Dormeau în două pătucuri de lemn negru, ea şi maică-sa, pătucuri înguste, cu tablii de lemn pe trei părţi, cu aşternut alb cu dantele, rămas încă de la bunica, cu perne moi de puf şi saltea adîncă. Mama se trezea întîi, deschidea obloanele, prin fereastră pătrundea soarele. Era în vacanţă. Venea de la maici, de la învăţătură, vara în vacanţă. Tata plecase şi mai devreme la cîmp. Apoi se trezeau Erick şi Bertha. Bertha, cu ochii ei negri sub sprîncene dese, îmbinate. Ea, Trude, s-a călugărit, ca pămîntul părinţilor să se împartă în două, aşa ca la toţi saşii. În două numai. Ea venise pe lume fără voia părinţilor. Care

sas vrea trei copii? Venise în plus și o chema inima spre mînăstire. Intrase în ordin, soră, la optsprezece ani. Acum avea douăzeci și unu. De doi ani era aici, soră infirmieră. Era frumos aici. Veghile, gărzile de noapte, cînd bolnavii au nevoie de tine, te cheamă, te țin de mînă, iar tu, smerită, le faci serviciile cele mai umile, cele mai intime, și inima îți cîntă de bucurie că Domnul te vede și e mulțumit. Da, s-a rugat, a uitat de ea și de slujbă, rugîndu-se azi pentru ei. Se supără Domnul? Nu, e pentru ei. Stai, poate că nu pentru ei toți la fel, pentru unul mai mult. Dar el e foarte bolnav. La miezul nopții l-a chemat și pe doctorul Fălcoianu, studentului îi era foarte rău. Poate că a greșit tocmai atunci cînd s-a rugat pentru el cu mai multă sfială decît pentru ceilalți. De asta l-a mînat Domnul aici, în spitalul ăsta, ca să aibă cine să se roage pentru el. De ce s-a rugat pentru el mai sfios decît pentru ceilalți? Dar și mai îndelung! Poate că maica Serafita a văzut pe chipul ei că se roagă pentru el mai cu grijă, mai cu teamă! Sigur! E atît de bolnav! Ea nici n-a mai ieșit din odaia lui de la două noaptea decît o dată, ca să-i dea poțiunea celui cu mustăți și să controleze sonda învățătorului. E chiar atît de bolnav încît să fi fost nevoie să stea lîngă el de la două pînă în zori? Nu cumva ea a exagerat? Ei, cum? A avut doar temperatură mare, a și aiurat o vreme, atunci cînd spunea că a uitat lumina aprinsă în laborator și n-a sfîrșit analiza — e doar student în medicină și el — pe urmă s-a sufocat, și ea a trebuit să-i facă două injecții... Și ce slabe îi sînt brațele, ce mult a slăbit de cînd e aici! Ți-e și milă să-i bagi acul în carne. Și ochii i s-au făcut atît de mari, atît de triști, cînd se sufocă parcă e un copil care cere ajutor. E și el copilul cuiva, are o mamă, care îi scrie din cînd în cînd, și uite, s-ar putea să moară aici!

Sora Clarissa simte că i se urcă un nod în gît. Nu, n-a avut dreptate maica Serafita, se cuvenea să se roage pentru el mult, cald, stăruitor. Are ochi atît de mari și triști, te privește numai, nu scoate nici un cuvînt, îi e milă de tine și de truda ta, în loc să se gîndească

la el și la drepturile suferinței lui. Ar fi în stare să moară așa, pe tăcute, numai să nu tulbure pe nimeni.

Clarissa îngenunchează lîngă pat, își cuprinde fața în palme și se roagă mult, fierbinte, pentru studentul cu ochi mari și negri, care e atît de bolnav.

Din patul lui, Pavel urmărește cu privirea fuga norilor pe cer. De obicei stă foarte ridicat între perne și vede din așternut vîrfurile brazilor, piscurile albăstrii ale munților. În ultimele zile a văzut și coama înverzită a mesteacănului din marginea peluzei. Azi, însă, n-a mai avut putere să stea așa cum se cuvine, cum îl așază surorile. S-a tras jos, jos, cu spinarea bine lipită de saltea, cu capul sub pernă aproape, să se odihnească, să se odihnească ! Așa, cu riscul de a face și o congestie, de a face orice, așa, culcat, ca în mormînt. Nu mai vrea nimic, nu se mai gîndește la nimic. A vrut să fie ascultător, să nu le zădărnicească eforturile, să nu le mintă așteptările. O săptămînă întreagă, cu febră mare și cu hemoptizii, s-a gîndit stăruitor : „Dacă vreau, am să trăiesc ! N-am să mă las înfrînt de febră. Am să zîmbesc, am să sper, am să trec eu și prin asta. Se fac atîtea lucruri pentru mine, se cunosc azi atîtea medicamente noi, grozave ! O să învingem moartea, știința și nădejdea mea, împletite."

Uneori ziua, alteori noaptea, sora Clarissa luneca în jurul lui, cu fața ei albă sub aripile albe ale bonetei, cu ochii plecați, cu mîini subțiri și iuți, sau încremenea pe scaunul ei din colț, în rugăciuni nesfîrșite. Nopțile se întindeau lungi, lungi, ca niște ape încete, vinete, adînci, care-l înecau, din care ieșea la mal, în zori, sfîrșit, sleit, cu un mic, stins licăr de bucurie în piept : „Am mai trecut o noapte", ca un naufragiat care a înotat atîta, a înghițit atîta apă, încît, ajuns pe țărm, nu știe dacă va mai trăi, dar știe că din ceva a scăpat. Apoi ziua urca, asemeni lichidului într-un pahar, din ce în ce mai străvezie, urca o dată cu nădejdile, și scădea spre seară, se umplea de cenușă, ca trupul de febră și neliniște. Și totuși, acolo, undeva, în piept sau

în dosul frunții, ca un burghiu în veșnică mișcare, gîndul : „Am să trăiesc ! Am să trăiesc !"

Azi, însă, burghiul încremenise, se topise, parcă n-ar fi fost.

Pavel nu mai voia nici să trăiască, nici să încremenească ziua în loc, ca în alte dăți, nici să vină medicii, nici să i se facă injecțiile, nici să intre sora Clarissa ca un porumbel cenușiu cu capul înaripat alb, nici măcar să stea rezemat sus, pe perne, ca să nu facă încă o congestie. Se sufoca domol, treptat, și nu întindea mîna spre bastonul rezemat de perete la căpătîiul patului, baston în care se sprijinea cînd cobora din pat, atît era de slab, și cu care deschidea, așa, culcat, sau închidea fereastra mare dinspre terasă. Se sufoca încet, parcă din ce în ce mai adînc, și, cu ochii pironiți pe tavanul alb, stătea încremenit. Numai pieptul îi sălta inegal, puternic. În mintea lui se împînzeau gînduri, se împleteau și se amestecau, din ce în ce mai încurcate, mai șterse. „N-am să sun. De ce s-o fac să alerge aici cu sufletul la gură, speriată că m-a uitat ? N-am să sun. E totuna. Sună, sună soneriile pe culoar ! Toți cer, cheamă, vor să trăiască, se agită, pretind. Sună ! Sună ! Așa sunau clopoțeii la sanie atunci, demult, cînd m-am plimbat cu Ema. Ea a spus : «Să luăm o sanie, Pavel !» Eu n-aș fi îndrăznit. M-a luat de mînă în sanie. Pe urmă s-a logodit cu Radu. Păcat că îl chema Radu, ca pe tata ! Acum tata stă lîngă sobă, cu ceașca de ceai, cu papucii de postav, a adus registrele acasă, lucrează. Ce cap alb și frumos are ! Un cap ca un bujor mare, alb, ciufulit. Bujorii s-au scuturat. Oho, de mult ! Și cînd ningea și se lipeau fulgii mari de geam, sora Clarissa era ca un porumbel refugiat în casă, cu aripile încremenite. Uite cum se apleacă peste patul meu. Bine, bine, mi-e foarte bine ! Sigur, de ce te sperii ?"

Sora Clarissa, foarte speriată, aplecată adînc peste patul lui Pavel, cu mîinile împreunate de spaimă, îl striga încetișor :

— Domnule Ștefănescu ! Domnule Ștefănescu ! Domnule Pavel ! Ce e cu dumneata ?

Pavel stătea neclintit. Buzele i se mișcau uscat, tremurat, și nu scoteau nici un sunet. Ochii imenși, fără clipire, fără privire, ficși și mați, sticleau mort. Sora îi luă repede pulsul și se repezi pe culoar să aducă un doctor. Peste cîteva minute, în jurul patului lui Pavel se strînse un grup de medici.

Lui i se părea că se cufundă repede, rotund, ca într-o pîlnie, într-un vîrtej, se cufundă mereu, fără oprire, vîrtejul e moale și-l soarbe, și coboară, coboară învîrtindu-se. Sus, pe mal, stau medicii ; albi, gravi, vorbesc, dau din cap. Sora e lîngă ei, și el se cufundă, ei sînt departe, și coborîrea asta rotită nu se mai sfîrșește. Sora Clarissa aleargă la laborator, la farmacie, la radiologie, iar la laborator, intră și iese pe ușa bolnavului, se strecoară pe culoare ca o șopîrlă, e palidă, tăcută, iute.

Pe culoar, bolnavii, care prinseseră de veste nu aveau liniște, se foiau în fața ușii să afle noutăți, voiau să știe cum își petrecuse studentul noaptea precedentă, ce febră avusese de dimineață, dacă și cum expectorase, cînd avusese ultima hemoptizie, cum arăta ultima radiografie.

Alții, în paturile lor, se înveleau grijulii, își puneau termometrul de cîteva ori la rînd, cereau liniște celor care vorbeau, așteptau nervoși medicul, se supărau că întîrzie, necăjeau surorile cu cereri neobișnuite, se simțeau părăsiți, socoteau că îngrijirea nu-i suficientă, că medicamentele nu sînt destul de bune. Pînă și tînărul cel vesel, căruia i se spunea cu simpatie Prichindel, era prost dispus. După ce stătuse vreun sfert de oră în fața ușii lui Pavel, îndurerat și tulburat, întrebînd fiecare soră și fiecare medic cînd ieșea din odaie ce se mai aude și ce se va întîmpla cu prietenul lui, se întorsese în cameră, se băgase sub pătură, constatase că are febră și se cufundase în gînduri negre. Sora Adelaida, cea cu mîini și picioare mari, care zîmbea totdeauna și purta ochelari cu lentile atît de groase, încît ochii, sub ele, îi păreau de broască, încercă zadarnic să-l facă să rîdă cu una din glumele lor obișnuite. „Dacă nu ești cuminte, nu mai capeți orez cu lapte", glumă de care nimeni nu putea rîde nici măcar din politețe, dar pe

care tînărul, cînd o auzea, se tăvălea de rîs. Mircea rămase ursuz, capricios și îngrijorat, convins că nici cu el lucrurile nu mergeau bine.

Pînă la prînz, medicii îi făcură cîteva injecții lui Pavel și hotărîră să-i schimbe total tratamentul. După masă, cînd toți bolnavii se culcară, sora Clarissa se așeză la căpătîiul patului lui și rămase acolo. Tricota o pereche de ciorapi negri, îngîna din cînd în cînd o rugăciune, potrivea pătura pe bolnav și îi privea ochii mari, acum închiși, respirația, care începuse să se liniștească. O, sigur că dacă ar fi fost ea de gardă noaptea, și nu maica Serafita, ar fi băgat de seamă că medicinistul se simte rău, că febra îi crește, că începe să se sufoce, că s-a coborît prea jos de pe căpătîi. Lucrurile astea nu-i scapă ei niciodată. La nimeni, sigur că la nimeni ! Anul trecut, cînd era la secția de femei, n-a salvat-o pe domnișoara aceea care avea o sincopă, și maica Superioară socotea că doarme ! Domnul a vrut să aibă ea meritul de a o scăpa. Meritul e al Domnului, fie numele lui binecuvîntat ! Ea a fost aleasă, instrumentul lui. E un semn de grație aici. Atunci maica Superioară a mutat-o la secția de bărbați, la cazurile grave, unde sînt numai maici bătrîne sau urîte, ca semn că are încredere în ea, în vocația ei, în faptul că e plină de grație divină, că știe să fie la înălțimea acestei grații.

Bolnavul geme ușor, se mișcă sub pătură, deschide ochii. O vede și adună parcă din străfundurile încețoșate ale minții, ale sufletului lui, un sentiment de gratitudine. Încearcă să zîmbească, să vorbească. Își umezește buzele arse de febra care l-a chinuit și șoptește :

— Mulțumesc, soră. Mi se pare că v-am deranjat cam mult azi !

„La asta se gîndește întîi !" se minunează Clarissa și o umple o mare milă pentru el.

— Pe noi ? De loc ! ! Cum te simți ?

— Bine ! răspunde el politicos.

— Nu ți-e puțin foame ? Haide, sigur că ți-e puțin foame ! îl roagă sora.

Pavel, din politețe, recunoaște că-i e foame. Ar vrea să mai doarmă, să stea așa, neclintit, cufundat între

vis și moarte, între vis și viață poate, dar uite, sora asta drăguță, care își dă atîta osteneală pentru el, ar vrea să-l vadă mîncînd! Se simte într-un fel opera ei, ceva așa ca un lucru ieșit din truda ei, și nu vrea, nu poate să-i înșele așteptările. Scoate deasupra păturii mîinile, care îi tremură ușor. Sora îi așterne șervetul pe piept, îi ține cu mîna ei albă și subțire farfuria sub bărbie, cu cealaltă mînă îl ajută ușor, discret, să ducă la gură lingura șovăitoare, îi șterge colțurile gurii cu un șervețel moale de tot, ca de puf, și se uită cu o mulțumire infinită la fiecare lingură pe care o golește el. Da, trebuie să mănînce pentru fetița asta, care sigur că i-a promis Dumnezeului ei că o să-l scape și care se cuvine să se țină de cuvînt. Uite ce gravă e, parcă ar face, cu fiecare lingură, o ispravă importantă. Poate că în cerul ei se ține seama de asta.

După ce a mîncat, Pavel se simte totuși mai puternic și parcă mai bine dispus. S-ar uita fățiș la soră, dar se sfiește. Nu se cuvine. Îi fură cu coada ochiului mîinile albe, atît de repezi pe undrele, ochii cu gene lungi, plecate, umbrele albastre de sub ochi, gura cu buze subțiri, palide, care zîmbesc atît de rar și de fricos, piciorușele încălțate în papuci albi, care abia ajung la podea. Ar vrea să-i spună ceva frumos, frumos, cald, dar se teme. Care sînt cuvintele cu care icoana asta n-ar fi jignită?

Sora Clarissa se simte privită, clipește de cîteva ori cu ochii plecați, se înroșește brusc și ridică repede pleoapele. Trimite peste el o trîmbă de lumină albastră, ca un puhoi de sub un stăvilar ridicat. Apoi, ca să justifice privirea, murmură șters:

— Te simți mai bine?

Pavel simte că se înroșește și el.

— Mai bine datorită dumitale. Îți dai atîta osteneală pentru mine! Dumneata învii și morții, soră Clarissa.

Clarissa pleacă iar pleoapele, și mîinile i se grăbesc pe undrele. Roșeața din obraji nu vrea să piară. Pavel se gîndește că a fost poate grosolan, brutal. Dacă ea se supără? „Îți dai atîta osteneală pentru mine!", auzi vorbe! Să nu creadă că a vrut să spună altceva și să nu mai vină în odaia lui. Dar i-a mai spus: „Dumneata învii și morții!" A vorbit deci despre toți bolnavii,

despre devotamentul ei față de bolnavi în general, nu poate presupune sora că el se socotește privilegiat, preferat de ea.

În același timp, sora se zbuciumă înăuntrul ei. A fost o politețe numai, sau, în adevăr, așa cum vrea, așa cum se roagă ea, bolnavii capătă putere lîngă ea? Inima îi zvîcnește de bucurie. Uite și învățătorul, și el îi cere să stea lîngă el. Simte și el... dar vezi că ea stă mai mult aici, lîngă Pavel. Și învățătorul e doar foarte bolnav! Acum lui Pavel îi e mai bine! Chinuită de remușcări, Clarissa se ridică, bagă ciorapul în buzunarul larg al rochiei cenușii și iese pe vîrful picioarelor.

„Va să zică s-a supărat! se gîndește Pavel, și închide ochii, trist. N-am știut să vorbesc!"

Pe culoar Clarissa se întîlnește cu maica Serafita. Iese din camera învățătorului.

— *Gloria Patri!*

— Nu mai intra, rostește ea ștuguind buzele, și dinții deși și ieșiți i se văd ca la iepuri. L-am văzut eu, i-am drenat sonda. Se simte bine.

Face o pauză, apoi se uită lung în ochii Clarissei.

„Îmi mulțumea, sărmanul! Dar pentru asta nu cred că Domnul m-a ales să salvez oamenii. Nu! Nu! oftează ea. Depărtează, Doamne, ispita asta de la mine! Nu, Domnul nu m-a ales pe mine, păcătoasa, și nu mi-a dăruit puteri mai mari decît altora.

Serafita dă din cap cu umilință și pleacă în lungul culoarului, trecîndu-și mătăniile printre degete și murmurînd un *Pater*.

Clarissa rămîne încremenită în urma ei. E rea! se gîndește ea. Dar dacă are dreptate? Dacă ea, Clarissa, a căzut în păcatul orgoliului? Dacă socotește că pe ea, păcătoasa, Dumnezeu a înzestrat-o mai mult decît pe alta? Dacă toată truda și dragostea ei pentru bolnavi izvorăsc din acel păcătos orgoliu? Dacă rugăciunile pentru ei sînt o expresie a nevoii de a-i vedea vindecați pe ai ei, pe pacienții ei, înaintea celorlalți, ca gloria să cadă asupra ei? Și rugăciunile ei lungi, stăruitoare, pentru el, medicinistul, pentru Pavel, nu sînt cumva pornite din același orgoliu de a vedea bolnavul grav, pe care ea îl îngrijește, vindecat ca prin minune? Poate

că nici nu-i e milă de ei, poate că e numai mîndria ei la mijloc. Dar e mai grav bolnav decît ceilalți ! Și el, ce a spus el adineauri ? „Dumneata învii și morții, soră Clarissa." Și ea s-a bucurat ca o nemernică. El poate a simțit orgoliul ei nemăsurat, și a vrut să i-l flateze.

În genunchi, cu fruntea cufundată în pătura aspră a patului din celula ei, Clarissa cere aprins iertare lui Dumnezeu. El a văzut, din ceruri, orgoliul ei nemăsurat, deșertăciunea făpturii ei ticăloase, el a lăsat-o să păcătuiască cumplit, și acum îi privește remușcările.

Ca să ispășească, are să ceară acum preotului pedepse crunte, și maicii Superioare — nopți de gardă de-a rîndul. N-are să se mai uite în ochii bolnavilor, ca să nu primească mulțumirile lor, pe care nu le merită. Are să cheme medicul la fiece criză a oricăruia, n-are să mai încerce niciodată să-i scoată singură la liman, ca să nu creadă pe urmă — erezie ! — că ei i se datorește mai-binele lor. N-are să mai ceară pentru sine cazurile grave, cu lăcomie, ca pînă acum. Are să primească, smerită, orice caz, să-și pună la lungă încercare răbdarea cu cei pe jumătate bolnavi, care, pentru că au putere, au capricii și se răsfață. Dar are să se roage pentru ei, are să se roage mereu pentru vindecarea lor, a tuturor bolnavilor, ai ei și ai celorlalte, deopotrivă. Și pentru mîntuirea sufletului ei ! Maica Serafita i-a deschis ochii la grozava ei greșeală. Binecuvîntat fie numele maicii Serafita ! Amin !

Primăvara, care venise pe șovăite, cu făgăduieli și retrageri bruște, năvălise acum din plin, cu toate puterile ei dătătoare de viață. Pînă și doctorul Turcu, care era cel mai prudent și mai temător, le dăduse voie bolnavilor să stea culcați pe terasa largă, bine înveliți în pleduri, și să privească din înălțimea coastei din care creștea sanatoriul ca un crin mare, alb, mesteacănul firav de la capătul peluzei pe marginile căreia înfloriseră stînjeneii, valea dulce, prin fundul vălurit al căreia șerpuia șoseaua, și munții de dincolo de vale, care se ridicau întîi ușor, cu talazuri scunde acoperite de poieni

și mănunchiuri dese de fagi, ca să izbucnească deodată, înălțați în picioare, cu fruntea de piatră pînă în nori, cu coastele îmbrăcate în armura țepoasă a brazilor negri.

Diminețile erau pline de lumină, soarele parcă striga în ferestrele bolnavilor că e bine să trăiești, să te trezești și să cînți, și unii chiar cîntau, în odăile lor sau la baie, cîntau încet, încercîndu-și parcă glasul, pieptul. După crizele care bîntuiseră spitalul în etapa ploioasă și schimbătoare a primăverii, acum se înscăunase parcă o stare de echilibru, de mai bine, cam în toate saloanele și odăile. Învățătorului i se scosese sonda și i se făgăduia mereu că în curînd, chiar foarte curînd, avea să fie scos pe terasă, domnul cu mustață neagră și groasă vorbea despre plecarea lui acasă ca și cum ar fi fost mîine, deși nici un medic nu i-o făgăduise. Mircea, tînărul glumeț, nu avea răbdare să stea nici o oră pe șezlong și alerga mereu la paravanul de sticlă, care despărțea terasa în două, care separa bărbații de femei, să strige o glumă.

Femeile, și ele, mai mult auzite decît văzute de pe partea asta de terasă, ciripeau ca niște scatii. Bărbații le vedeau prin geamul brumat al paravanului siluetele, le recunoșteau după culoarea halatelor sau a jachetelor de lînă pe care le știau de pe culoare, de la radiografie, de la tratament, din sufragerie cei care nu mîncau în camera lor.

Pînă și bărbatul care fusese toată iarna între moarte și viață renunțase pentru un timp la gîndul morții și, cu scuipătoarea lîngă el, înfofolit în fulare și flanele multe, stătea o oră pe terasă, între unsprezece și douăsprezece, cu pleoapele închise peste ochii intrați aproape de tot în orbite, cu un zîmbet de beatitudine pe pomeții ascuțiți, galbeni.

De pe terasa femeilor se ridica cîte un hohot de rîs, urmat de altele. Mircea zvîcnea neliniștit în scaunul lui și dădea să se repeadă spre paravan, dar se oprea dacă era vreo soră pe aproape, domnul cu mustață groasă mișca nervos dintr-o sprînceană și-și mușca mustața, și ofițerul cel înalt și deșirat, care avea tuberculoză la laringe, repeta, ca pe o descoperire proaspătă,

uitîndu-se la mustăcios : „S-au trezit porumbițele, s-au trezit", și glasul lui răgușit suna ciudat, ca după chef.

Pavel fusese și el scos pe terasă. La drept vorbind, venise singur, rezemat cu o mînă în baston și cu cealaltă pe brațul sorei Clarissa. Era foarte palid, foarte slab, dar respira regulat, fără hopuri și sufocări. În prima zi, aerul, lumina, priveliștea îl obosiseră cumplit.

După masă, în patul lui, se simțise zdrobit, ca după o excursie la mari înălțimi. A doua zi îi fusese mai lesne de suportat frumusețea și bucuria. Își dădea și el seama că medicii aveau dreptate cînd afirmau că starea lui făcuse un salt grozav, că după criza vecină cu moartea pe care o avusese în aprilie, în mai se îndreptase uluitor de mult. Dar tot așa își dădea seama că după primul salt rămăsese pe loc și că ultimele patru săptămîni nu-i aduseseră nimic, dar absolut nimic. Aceleași 38 de grade în fiecare dimineață și seară, aceeași greutate de 54 de kilograme, care nu creștea nici cu 100 de grame măcar, aceleași pete neschimbate pe radiografie, aceeași oboseală necurmată. Staționar ! De ce ? Antibioticele își făcuseră datoria, bacilii pieriseră cu totul, nu avusese nici un fel de refuz organic la tratamentul cu rimifon, și totuși nimic nu se mai schimba din mai. Și doar credea în medicamente, credea în ochiul și priceperea lui Turcu, așa cum credea în progresele științei, în tot ce născocea omul, în tot ce pătrundea bine și adînc cu mintea lui, în puterea și iscusința făpturii înzestrate cu cunoaștere. Dar poate că undeva, înăuntrul lui, plesnise ceva, sau nu fusese niciodată destul de încordat, de puternic.

Spera, nu voia, năzuia, nu cerea. Așa fusese totdeauna. Se cunoștea. Se căia uneori de chipul în care reacționa față de lucruri, față de viață, dar nu se putea schimba ! A voi, își spunea el, înseamnă foarte des, aproape totdeauna, a încerca să treci persoana ta înaintea altora, a căuta să forțezi voințe străine, să mergi împotriva curentului vieții. Sau să te integrezi lui, îi spunea un glas din adînc. Cum să te integrezi ? Să te lași în voia lui, da, poate ! Asta și făcea, se lăsa în voia marii voințe universale. S-ar fi putut integra altfel ? Poate, dar nu știa cum. Micul scîrțîit, aproape ne-

auzit, pe care îl făcea încordarea propriei lui voințe în armonia generală de care se ciocnea, îl tulbura peste măsură. Se sperla ca un șoarece de ronțăitul lui neașteptat de sonor într-o odaie liniștită.

Și totuși, lumea nu era o odaie goală, liniștită. Faptele, gîndurile, sentimentele celorlalți ! scoteau sunete mari, puternice, cîteodată urîte, cîteodată frumoase. Dar ce bine se îmbinau între ele, ce bine se legau, ce armonie majoră, amplă, ieșea din această îmbucare și împletire ! Cum să te amesteci în ea ? Cum să faci să nu scoți nota disonantă ? Trăise totdeauna ca un greiere, în colțul lui. Tata voise să facă Medicina. O făcuse ca să nu-l supere. Alesese laboratorul, ca să lucreze departe, liniștit, el cu singurătatea, cu fiolele, cu microscopul, cu lamelele. Se îmbolnăvise. Ce nenoroc ! Mai avea un an, și ar fi isprăvit. Ar fi rămas numai cu laboratorul, cu aparatele. Singur ! Ce voluptate ! Ar fi citit, ar fi lucrat. Dar poate că avea să se facă sănătos. Ei ! Știința acum a ajuns departe ! Numai atîta era turburător, că starea lui, de patru săptămîni, încremenise pe loc, fără nici o explicație valabilă ! Și ce progres făcuse în mai !

Și aici, în odaia lui, cînd era singur, cînd nu venea Mircea cu veselia lui, sau ofițerul cu gîjîiala lui, era destul de liniște, era tihnit, mai ales de cînd îi dăduseră voie să citească o oră pe zi. Aștepta ora aceea cu încîntare. Doctorul Turcu îi aducea reviste medicale. Cînd era de serviciu maica Serafita, cu zîmbetul ei acru și buzele ei crețe, sau maica Adelaida, cu ochelarii ei cu sticle groase și mîinile ei mari, era mai puțin plăcut. Îi era un fel de teamă de ele, nu îndrăznea să le ceară nic un pahar de apă sau revista uitată pe masă, dar cînd venea sora Clarissa, parcă și aerul odăii se făcea mai limpede în jurul lui. Ei îi spunea chiar cîteodată că îi e foame și poate că nu-i era, numai pentru că știa că-i face plăcere să servească.

Își închipuia că sora Clarissa avea un fel de acțiuni în rai și că, cerîndu-i un serviciu, îi cumperi încă o acțiune. Păcat, numai, că de o lungă bucată de vreme nu mai ridica ochii ei frumoși și se repezea cu sete să-i facă servicii pe care lui îi era rușine să le primească,

să-i spele picioarele, să-i aducă scuipătoarea și alte vase. Cine știe, poate cumpăra acțiuni mai mari cu ele!

Pe seară, cînd văile se albăstreau, bolnavii trebuia, vrînd-nevrînd, să intre în odăi. Umezeala creștea, tusea se pornea și ea. Soarele se culca totdeauna între două creste golașe, pe care le aurea, și sub ele pădurea de brazi se înnegrea și mai tare. Din loc în loc muntele începea să ridice un abur gros și albastru ca un fum, sau cîte un nor jucăuș și argintat pînă atunci, se agăța în piscuri, în vîrfurile brazilor și se întindea peste ele, rupt în fîșii cenușii. Terasa rămînea pustie. Prin ușile deschise spre terasă ale femeilor, dincolo de paravanul de sticlă, se mai auzeau încă rîsete răzlețe. De cîteva zile se deosebea între ele un rîset mai viguros, mai limpede, mai înalt. Bărbații îl auziseră, ghiciseră că e o bolnavă nouă și-și căutau peste zi treburi la cancelarie sau la radiologie, ca s-o vadă, s-o cunoască. Nici unul n-o întîlnise încă, și ofițerul își spunea celorlalți părerea:

— Porumbița asta trebuie să fie sănătoasă ca un stei și a venit aici să-și facă vacanța! Cuvintele astea, spuse cam tare și foarte răgușit, îi aduseseră o privire plină de mustrare, iute ca un sfîrc de bici, din partea maicii Serafita, care îl auzise.

Începuseră să iasă de o săptămînă pe terasă, cînd, într-o seară, după ce fusese băgat în pat, Pavel simți că nu-l mai poate îndura. Îi cunoștea cu fiecare oscior cutele, inegalitățile, cunoștea cu ochii fiecare crăpătură, subțire ca firul de paianjen, a tavanului, auzul lui purta întipărit ca pentru vecie picuratul mărunt și inegal, în trei timpi, al robinetului în chiuvetă. Vîntul aducea prin ușa larg deschisă a terasei mireasma unui soc înflorit, perdeaua flutura ușor, parcă îl chema afară, și aproape de tot, poate în tufișurile de sub terasă, ciripea languros o păsărică necunoscută. Lui Pavel îi venea parcă să fugă și îi venea să plîngă. Avea în el o neliniște, o febră, o sete, nu știa dacă îi e bine sau rău, dacă e vesel sau trist, dacă e cumva foarte bolnav sau foarte sănătos, dar nu putea sta în fundul odăii, între cearceafuri calde, sub pături încinse.

Se sculă clătinîndu-se, își puse halatul cel gros, își luă înfrigurat bastonul și se duse repede, nesigur la ușă. Rezemat acolo, la hotarul dintre întunericul odăii și limpezimea albastră a serii din văi, dintre căldura odăii, care mirosea a medicamente, și răcoarea parfumată a pajiștilor luminate sur, albăstrui-întunecat, de un cer în care se aprindeau palide stelele, respiră adînc, flămînd. Era liniște. Păsărica piuia încă, a somn sau a dragoste. Dincolo de munte, în stînga, adîncul întunecat al cerului se albea. Avea să răsară luna. Mirosea a soc, a pămînt, a lemn crud.

Pavel își șterse ochii cu mîneca halatului. Nu știa că plînge, nu știa că-și ștergea ochii. În sfîrșit, o dată, ceea ce se petrecea înăuntru semăna cu ceea ce se petrecea afară, și armonia asta era sfîșietor de fericitoare. Mesteacănul subțire de la capătul peluzei se clătina ușor de vînt. Frunzișul lui părea de fum, trunchiul îi sclipea argintiu. „Parcă e sora Clarissa ! se gîndi Pavel. Da, e chiar ea !" își repetă el, încîntat că semăna atît de bine, că găsise el atît de bine asemănarea. Și cum stătea așa rezemat de ușă, respirînd adînc, cufundat în noapte și în propriul lui suflet, în odaie, încet, intră sora Clarissa. Se îndreptă ușor spre pat să învelească bolnavul adormit, nu aprinse lampa, să nu-l trezească, pipăi pătura cu mîini iuți, scoase un țipăt ușor cînd dădu de patul gol și, întorcîndu-se instinctiv spre terasă, îl văzu, umbră cenușie, în pragul ei.

— De ce, o, Doamne, de ce faci asta ? șopti ea speriată. Nu e voie. Ai să răcești !

— Taci, șopti și el. Numai o clipă. Ascultă !

Mîna surorii era rece, ca de sticlă. Ascultau amîndoi, tăcuți, vîntul, pasărea. Respirau amîndoi miresmele nopții, și luna, încet, își vădea o muchie de argint pentru ei, peste măgura întunecată. Mesteacănul își clătina frunzișul delicat. Pavel își întoarse ochii de la el la Clarissa. O duioșie, o turburare dulce, un fel de milă, de căldură, de farmec, îl cuprinse. Tăcerea ei semăna cu tăcerea nopții, rece, limpede, transparentă ca ea. Apoi Pavel ridică puțin mîna, pe care o ținea încă în mîna lui fierbinte, o privi în lumina lunii și murmură fără să-și dea seama :

— Ce mică e ! Ce rece și ce bună e ! Ce frumoasă e !

Încremenită, sora Clarissa îl privea cu răsuflarea tăiată. Ochii ei nesfîrșiți îl îmbrăcau tot. Nu se gîndea să-și tragă mîna, nu se gîndea să fugă, nu se gîndea la nimic.

Pavel se aplecă și mai tare, sărută cu buzele lui fierbinți mîna pierdută în mîna lui și trecu ușor pe lîngă soră, în odaie. Se strecură în așternut și aprinse lampa de la căpătîi.

Clarissa rămase încă o clipă încremenită în ușă, apoi, ca în somn, se apropie de pat și începu să potrivească perna bolnavului.

— Te-ai culcat cu halatul ! murmură ea, tot ca în vis ; îl privea cu aceiași ochi enormi, pe care uită să-i mai plece.

— Să te dezbrac !

Începu să-l dezbrace cu mișcările ei obișnuite, mecanice, de soră pricepută și atentă. Obrajii palizi i se colorau. Respirația, încremenită pînă atunci, începuse să i se îndesească. Cînd trase halatul spre ea, și o pulpană a pijamalei, ridicată, dezgoli pieptul bărbatului, Clarissa îl acoperi repede, cu spaimă parcă, cu rușine, cu grabă. Apoi se strecură pe ușă, cu ochii în pămînt, cu pași lunecați, cu obrajii arzînd.

Pavel stinse lampa numaidecît. Voia să aducă în odaie bucuria de adineauri, să-și închipuie că e iar în pragul ușii, că vede luna răsărind colo, peste măgura din stînga, că sora e încă lîngă el, cu ochii mari deschiși, cu mîna mică, atît de mică și de rece, uitată în mîinile lui. Pasărea tăcuse. Vîntul mai aducea încă mirosul de soc și de pămînt răscolit. Lumina lunii arunca acum o pîrtie aurie pe podea, prin ușa deschisă, și alta peste masă, prin fereastra cu perdelele date în lături. Somnul nu venea. În întuneric, Pavel își închipuia că distinge foșnetul ușor al mesteacănului de argint, clătinat încet de vînt.

A doua zi, la spovedanie, sora Clarissa îi ceru preotului o „retragere" de trei zile. Nu, nu voia vacanță, așa cum primea fiecare maică infirmieră cînd începea vara,

voia numai trei zile de singurătate și rugăciune, pentru că își simțea sufletul turburat. O, nu era vorba de o turburare a trupului, era ceva care se petrecea în inima ei, îi mărturisise cinstit preotului. Simțea că e îndemnată să facă mai multe eforturi pentru unul dintre bolnavi decît pentru ceilalți. Îndemnul acesta putea veni de la Dumnezeu, pentru că bolnavul avusese o stare foarte gravă și era încă foarte șubred, dar putea veni și de la diavol, de vreme ce într-o seară îl lăsase să-i sărute mîna. Îl lăsase poate fără să-și dea seama, dar în clipa următoare îi făcuse plăcere gestul lui de recunoștință, și asta însemna deșertăciune și îngîmfare. Poate că și lui, care era atît de departe de mama lui, îi făcuse bine clipa aceea în care îi sărutase mîna, dar nu se cuvenea să-i facă ei, așa că ispită fusese. Nu-i putea lua bolnavului acestuia dreptul la îngrijirea ei, doar ei îi fusese încredințat, dar nici nu putea să-și piardă sufletul prin el, care-i arăta atîta mulțumire. Se afla într-o situație din care nu știa cum să iasă. Fără îndoială că el avea nevoie de mai multă căldură sufletească decît ceilalți, dar tot fără îndoială era că în fața Domnului ea nu avea voie să aibă preferințe. Cerea să-i îngăduie duhovnicul un post negru de o lună și să-i acorde trei zile numai, în care să-și facă un examen sever de conștiință, din care să iasă întărită și înnoită, cu înțelegerea a ceea ce avea de făcut. Duhovnicul, un bătrîn care n-avusese niciodată ochiul prea ager pentru vînarea subtilităților sufletești și care era acum și puțin surd, așa că n-auzise întreaga frămîntare a Clarissei, îi dădu ceea ce cerea, bucuros că maicile, pînă și cele mai tinere, se mortifică și nu părăsesc calea Domnului.

Clarissa petrecu cele trei zile în chilioara din dosul curții de păsări a spitalului, unde se consumau de obicei „retragerile" maicilor. Acolo își dădu seama de încă un lucru pe care nu-l mărturisise preotului, și pe care fu silită să-l scoată la lumină din adîncul în care îl îngropase în grabă : că pentru prima oară în viața ei îi fusese rușine de goliciunea unui bărbat. Și de a cărui bărbat ? Tocmai de a aceluia pentru care se ruga mai aprins, de care îi era parcă, oricît n-ar fi vrut, mai

multă milă, care îi sărutase mîna în pragul nopții, cînd încremenise lîngă el, ascultînd pasărea aceea. De ce ? De ce îi fusese rușine ? De ce era mai legată de omul acesta decît de ceilalți bolnavi ? Oricîte nopți petrecuse în ultimul timp lîngă patul învățătorului, oricîte prișnițe și ventuze îi pusese ofițerului, pentru care avea un fel de indiferență, oricîte cuvinte repezite ascultase de la cel cu mustață și-i răspunsese în gîndul ei cu un *Pater*, tot avea, vrînd-nevrînd, o grijă mai mare, mai atentă pentru Pavel. De ce, Doamne, de ce ? întreba ea zi și noapte, în genunchi, în fața crucifixului. Și în sfîrșit, a treia zi, în seara în care sihăstria ei lua sfîrșit, se făcu în mintea ei o mare lumină. Atunci înțelese dintr-o dată că nu diavolul o încerca, ci Domnul îi cerea, înduioșîndu-i inima pentru medicinist, să-l aducă pe calea lui. Da, asta era. Domnul îi umpluse inima cu felurite sentimente pentru el, cu unele pe care ea le luase chiar drept prea omenești, numai ca s-o cheme mai mult spre el decît spre altul. Ca ea să-l aducă la el ! Cu ofițerul, cu mustăciosul, cu Mircea, cu învățătorul chiar, ar fi fost de-a surda să încerce. Unii erau prea plini de dorințe pămîntești, alții — prea învechiți în ale lor, dar Pavel avea un suflet fraged, pe care Domnul îl voia al lui. Și pe ea o alesese pentru lucrul acesta. Cum de nu pricepuse pînă acum ?

Cînd se întoarse în clinică, sora Clarissa avea o față de sărbătoare. Obrazul ei răspîndea parcă lumină, și ochii îi erau plini de o fericire nemăsurată. Bărbații din secția ei o primiră cu strigăte de bucurie. Trei zile petrecute numai cu maica Serafita și maica Adelaida li se păruseră cumplit de lungi. Îi spuneau toți pe rînd că fuseseră triști fără ea, dar tristețea nu se vedea pe chipurile lor. Dimpotrivă, parcă se ivise ceva nou, ceva înviorător în clinică. Clarissa află repede de la Serafita : că toți bărbații, de la toate secțiile, au înnebunit parcă, de cînd bolnava nou venită, cea care rîde tare, a început să cînte seara pe terasă și să se oprească de vorbă cu ei la toate colțurile de culoare. Ba încă, strîmbîndu-se tare de parcă ar fi mîncat o prună verde și numărînd repede mătăniile, Serafita îi spuse că ofițerul

„lor" și un alt bolnav tînăr de la catul de deasupra legaseră prietenie mare cu ea, iar Prichindel, adică Mircea, stătea toată ziua lîngă paravanul de sticlă, ca un smintit.

Pavel numai nu-i păru Clarissei schimbat. Era tot atît de trist, cu privirea tot atît de fierbinte, și cînd ea intrase în odaia lui, un zîmbet minunat îi deschisese fața.

— Te-ai întors! șopti el și respiră adînc ca un om care începe în sfîrșit să se odihnească.

Clarissa îl privi cu ochii mari deschiși, cu căldură. Avea doar o misiune, nu se cuvenea să-l îndepărteze. Foaia de temperatură, fișa de observație erau neschimbate. Clarissa se gîndi cu mulțumire că atunci cînd Pavel avea să înțeleagă, să simtă că Domnul îl iubește, avea, fără îndoială, să se îndrepte și fiziceşte. Nu, nu poate medicina ce poate Domnul! cugeta ea.

Către seară o auzi și Clarissa cîntînd pe bolnava cea nouă. Avea un glas vînjos și clocotitor, un glas pornit din măruntaie parcă, care răscolea măruntaiele. Mircea alergă la paravan, mustăciosul începu să se plimbe în sus și în jos pe terasă, mușcîndu-și mustața, în vreme ce o sprînceană îi tresărea nervos. Învățătorul se ridică în capul oaselor, și bătrînul livid, care era ținut acum toată ziua pe terasă, mișca convulsiv din pleoapele lui înfundate în orbite. La catul de deasupra, bolnavii se adunară cu coatele pe balustradă, cu capetele plecate.

Cîntecul urcă fierbinte, despletit ca un cîntec de chef, trist ca un cîntec de dragoste, unduios ca o apă, urcă și se curmă.

— Încă unul! Mai cîntă! strigă o voce rugătoare de sus.

— Cu ce plătiți? răspunse, dincolo de paravan, un glas plin, vesel.

— Lăsați-o! E răcoare! se ridică alt glas mai subțirel de la femei. Nu e voie să vorbești și să cînți cînd se urcă umezeala din vale.

Prichindel, cățărat pe paravan, striga repetat:

— Magda, îți culeg mîine flori din pădure! Ai să vezi! Mai cîntă!

— Numai unul ! se rugă aceeaşi voce de sus.

Ca chemate, în aceeaşi clipă, maicile intrară pe terase. Era ora la care bolnavii trebuiau să intre în odăile lor.

Încet, tîrîndu-şi paşii cu regret, bărbaţii intrară în încăperi. De pe terasa femeilor se auzea încă rîsul viguros al cîntăreţei. Odăile miroseau mai tare a medicamente, lumina lămpilor părea mai scăzută, paturile — mai tari.

În seara aceea, Clarissa îşi începu misiunea. Aşezată lîngă patul lui Pavel, cuprinzîndu-l întreg în privirea ei albastră-cenuşie, îi vorbea încet, cu un glas egal şi subţire, blînd şi monoton.

— Pentru el nu e niciodată prea tîrziu. Bunătatea lui nu are margini. Bucuria lui, cînd unul dintre fiii lui vine spre el, e neţărmurită. De ce să nu-i faci bucuria asta, cînd el ţi-a dat toate simţurile, şi viaţa, şi natura întreagă, cu apele, munţii, văile, ogoarele, păsările şi florile ei ?

Clarissa vorbi aşa vreme îndelungată. Pavel o asculta respectuos şi o întrerupea arar :

— Atunci, de ce există boală şi suferinţă ?

— Omul singur şi-a ruinat făptura, prin păcat.

— De ce n-o vindecă el ?

— Vrei minuni ? Crede, şi minunea se va face !

Pavel n-o mai ascultă. Se uita cum se mişcă buzele ei subţiri şi palide peste dinţii mici şi albi, cum îi fîlfîie uşor aripile bonetei cînd se apleacă să-şi ia ghemul căzut jos, cum i se mişcă degetele albe şi uscate pe undrele. Slăbise mult Clarissa în ultimul timp. În ochi îi ardea o flacără ciudată ca de om flămînd sau muncit de un gînd, de o dorinţă nepotolită.

Trecea seară după seară, şi ea, care făcea acum numai gărzile de noapte, stătea ceasuri întregi lîngă patul lui şi-i ţinea aceeaşi litanie monotonă şi mohorîtă. Pavel adormea istovit şi melancolic, neconvins şi parcă dornic totuşi s-o mai audă încă. Murmura ca un izvor, ca frunzele mesteacănului de la capătul peluzei.

Bolnavii, ziua, aveau acum voie să se plimbe în parcul sanatoriului. Cei mai curajoşi, mai zdraveni, se avîntau pînă în pădurricea de la poala muntelui, cu

toate că în fiecare după-masă, la contravizită, îi aştepta o mustrare aspră de la doctorul Turcu. În fruntea grupurilor care se răzleţeau aşa, era totdeauna Magda. Mustrările n-aveau asupra ei nici un efect. Cînd doctorul Turcu, potrivindu-şi ochelarii, mişca întîi de cîteva ori nemulţumit din fălci şi apoi îi spunea, cu glasul lui înăbuşit, de fost tuberculos: „Aşa nu mai merge, dragă! Vom fi siliţi să te trimitem în alt sanatoriu!", Magda răspundea: „Să vă lipsiţi de mine? Nu cred! N-ar mai fi aici nici un om cu farmec! Şi pe urmă, cîntecul meu are valoarea unui rimifon bun!"

Doctorul Turcu începea să rîdă, răpus nu atît de cuvintele fetei, cît de frumuseţea ei puternică, de privirea ei verde ca agurida, acrişoară ca ea, care îl înfrunta. Trecea mai departe, îngînînd:

— Infiltratul ăla n-are să-ţi mai treacă niciodată cu asemenea tratament!

Maica Serafita nu înceta să alerge după doctor bodogănind:

— Dar ceilalţi, domnule doctor? Pe ea n-o putem opri să-şi prăpădească viaţa. Dar ceilalţi pe care îi ademeneşte păcătoasa asta în pădure, pe care îi duce în orele de somn în umezeală şi vînt? La ceilalţi nu vă gîndiţi?

— Rugaţi-vă pentru ei! răspunsese doctorul o dată, scos din fire de stăruinţele ei.

În fundul sufletului lui era convins că puţină veselie le pria bolnavilor mai mult decît grija sîcîitoare şi acră a maicii Serafita. Avea un fel de antipatie ascunsă pentru bolnavii care îşi cercetau toată ziua scuipătoarea, îşi luau temperatura de zece ori pe zi, îşi furau de la dosar radiografiile şi le contemplau în taină, dormeau cu ele sub pernă. Era un curent, o modă împămîntenită în sanatoriu, împotriva căreia nu putea face nimic.

Maica Serafita uitase aproape cu desăvîrşire că Clarissa e tînără şi frumoasă de cînd Magda turbura toţi bolnavii cu veselia şi neastîmpărul ei.

— Se spune, am auzit spunîndu-se, îi suflă ea maicii Superioare, că într-o noapte s-a dus în sat, la cîrciumă.

— Cine spune? se tulbură bătrîna.

— Bolnavii.

— Care bolnavi ?

— Din salonul 5. S-au trezit la zgomotul lor, cînd s-au întors.

— Şi cine s-a dus la... în locul acela blestemat ?

— Magda asta, cu doi bărbaţi, cu doi bolnavi.

— Doamne, fie-ţi milă de noi !

— Ce facem ?

— Ce vrei să facem, maică ? E aici mînăstirea noastră ? Sîntem angajate doar într-un sanatoriu.

— Şi atunci ?

— Ne rugăm Domnului să îndepărteze diavolul de casa în care găzduim.

— Dar, maică, regulile ordinului...

— Sînt pentru noi, pentru monahe. Bolnavii nu fac parte din ordinul nostru. N-avem putere asupra lor.

— Să nu se tulbure şi sufletele preacuvioaselor...

— Roagă-te, maică, roagă-te pentru ele.

Bătrîna intră amărîtă în chilia ei, şi Serafita plecă şi mai amărîtă. Bătrîna se ramolise total ; auzi, să nu ia ea nici un fel de măsură ! În locul ei... ei bine, în locul ei ar fi ameninţat medicii că toate maicile, fără excepţie, pleacă din sanatoriu. Să-şi găsească alte infirmiere, să poftească să-şi găsească altele, atîtea deodată şi atît de bune ! Şi ele unde s-ar fi dus ? Ei, tot superioara ar fi trebuit să găsească şi soluţia asta, nu e treaba fiecărei maici în parte. Şi încă uitase să-i spună întîmplarea cea mai grozavă : se spunea că doctorul Bălănescu, radiologul, se închisese într-o seară în odaia lui cu Mircea, bolnavul cel subţirel, cu plămînii ferfeniţă, şi cu Magda asta, şi stătuseră pînă la miezul nopţii. Îl văzuse o bolnavă care trecuse la toaletă, spălînd la chiuveta de pe culoar ceşti de cafea neagră şi nişte pahare de vin probabil. Frumoase lucruri se petreceau în sanatoriul în care fusese odată o mînăstire severă, plină de duhul Domnului ! Şi nici măcar nu era frumoasă Magda asta ! Era mare cît un jandarm, cu părul negru şi creţ, păr ţigănesc, cu o gură pînă la urechi, plină de dinţi albi ca de lup, mari să mănînce un om. Şi cînta ca o deşănţată, cînta, Doamne iartă-mă, ca la beţie. Cine ştie din ce casă mai venea şi ea, ce mora-

vuri avea ?! Adică se vedea bine ce moravuri are, că nu le ascundea de loc. În lumea asta de păcătoşi, cuviinţa, ruşinea, virtutea nu mai au nici un preţ. Oameni de ăştia de azi, ce vrei altceva de la ei ?

Maica Adelaida era şi ea revoltată de purtarea Magdei şi de îngăduinţa pe care o aveau medicii faţă de ea, însă cînd o întîlnea nu se putea opri să nu rîdă de glumele ei, bune sau proaste, dar totdeauna pline de vioiciune, să nu-i admire în taină mişcările iuţi, pieptul tînăr şi puternic, care se zărea prin cămăşile ei foarte decoltate, peste care nu erau niciodată bine strînse halatul sau jacheta.

Celelalte surori de pe alte culoare, de la etaj, auzeau spăimîntate despre isprăvile Magdei, sau îi auzeau glasul rostogolind cascade de rîs şi ridicînd jocuri de apă de cîntec, şi se înfiorau. Bine că masa nu se mai lua în comun, în sufragerie, singura măsură pe care o luase medicul-şef, doctorul Turcu, în paguba lor, a maicilor care trebuia s-o aducă în fiecare odaie, ca să curme hărmălaia care fusese în ultimul timp în sufragerie, şi că ele erau scutite de priveliştea unor bolnavi care rîd în loc să se hrănească cuminte, încet, cu gravitate.

Numai Clarissa era străină de frămîntarea asta. În ultimul timp trăia ca în vis. Păşea pe culoare privind drept înaintea ei, avea în ochi un fel de zîmbet halucinat, era slabă de te miri că se mai ţine pe picioare şi se purta îngereşte cu toată lumea. Acum era mereu de gardă noaptea. Ziua nu putea dormi şi făcea ore suplimentare la sala de insuflaţii, sau stătea ceasuri nenumărate la capelă, în genunchi, pe lespezile roase. O găseau acolo la slujba de dimineaţă, o găseau acolo, îngenuncheată, la liturghia de seară.

Pavel o aştepta toată ziua. Nu cobora în parc, cu ceilalţi bolnavi, cu toate că medicii îl îndemnau mereu s-o facă, stătea, aproape singur, afară de cîţiva foarte grav bolnavi, pe terasa largă, pe scaunul lui culcat, sub pătură, chiar dacă era cald, cu o carte închisă pe genunchi, şi privea peste peluză, în valea plină de soare în timpul zilei, aurie şi înflorită, sau închidea ochii şi zăcea aşa, fără somn, fără luciditate, fără gînduri aproape. Febra de dimineaţa şi seara persista. Obosit,

furios puțin că bolnavul ăsta încăpățînat nu voia să urmeze legile naturii și să meargă cît de cît spre bine, sau s-o vrea măcar, doctorul Turcu îl cam părăsise. Trecea mîrîind pe lîngă el, mișca tăcut din fălci și-l ruga morocănos :

— Haide, frate, nu te lăsa așa ! Mai ajută și dumneata medicina puțin ! Pe cinstea mea, am impresia că nu vrei să te vindeci ! Te-ai așezat jos, cu picioarele cruciș, ca indienii, și faci opoziție tăcută vindecării ! Mai ieși puțin în parc, intră nițel în pădure, ascultă cum mișcă frunza. Starea plămînilor dumitale îngăduie acum și puțin efort, ce dracu, ești medic, uită-te pe radiografii !

— Sînt obosit ! murmura rușinat Pavel.

Ar fi vrut, din politețe, să-i facă plăcerea asta doctorului Turcu, să se vindece sau măcar să pară vindecat, să dea semne vagi de sănătate, dar îi era peste putință să se ridice de pe scaunul lui. Nu că nu l-ar fi ținut picioarele, dar toată făptura lui sufletească refuza o asemenea schimbare. În parc era zgomot, glasul antipatic, totdeauna vesel al fetei aceleia se ridica din cînd în cînd peste tăcerea sau murmurul celorlalți, și auzul lui era parcă zgîriat, liniștea mocnită, ca o baltă stătută dinăuntrul lui, era turburată, răscolită dureros. Îi plăcea liniștea asta oarbă, în care, ca un greier îndepărtat, ca un tictac regulat, permanent, dăinuia un singur gînd, neclar și el : așteptarea serii, a prezenței sorei Clarissa lîngă el. După masă, așteptarea asta devenea mai ascuțită, mai nerăbdătoare. Era frămîntat vag de dorința de a mai întîrzia pe terasă ca să vadă dulcele amurg care cuprindea văile, incendiul cîteodată pustiitor, care pîrjolea, fără să le mistuie, culmile, și de o altă dorință, tot atît de febrilă : să se întunece odată, să intre în odaia lui, să aprindă lampa de la căpătîi, să simtă susurul uscat al rochiei Clarissei, pe care n-o auzea deschizînd ușa. Avea un joc al lui, în fiecare seară repetat : stătea cu ochii închiși, cu fața întoarsă spre terasă, ca să nu vadă ușa, ca să-l surprindă ca o fericire tăioasă, deodată, susurul rochiei ei, prezența ei lîngă pat. Celelalte surori, maica Serafita, maica Adelaida sau cea care îi ținea acum locul, de cînd era în

concediu, maica Hrosvita, intrau cu pași repezi, închideau viguros ușa, spuneau un „bună ziua" sau un „bună seara" adînc, grav, cuvios, puternic atît cît era nevoie ca să dea curaj bolnavului și discret atît cît se cuvenea pentru niște făpturi virtuoase ca ele. Numai ea, Clarissa, intra ca un fluture, așa cum intra pe fereastra deschisă foșnetul mesteacănului, și te pomeneai deodată cu ea lîngă pat, albă, proaspătă, lividă ca o rază de lună, atentă și cuminte.

Apoi Clarissa, după ce își făcea primul rond de noapte, se așeza la capul patului, pe scaunul care se chema acum pentru el „scaunul Clarissei", și începea să-i povestească încet, cu vocea ei din ce în ce mai imaterială, cum își purtase sfîntul Denis propriul său cap în palme, cum primise sfînta Caterina stigmatele, cum se culcase sfîntul Iulian în același pat cu leprosul.

În Pavel se petrecea ceva, și nici el n-ar fi știut să spună ce. N-o mai întrerupea de mult pe soră, ca să nu-i turbure bucuria de a povesti. Nu mai punea întrebări. Nu mai era curios de nici un fel de răspuns. Știa acum cum sună răspunsurile ei. După ce îi privea ochii, genele lungi, gura, degetele, gîtul subțirel, alb, în jurul căruia gulerul scrobit era mult prea larg, începea parcă să se plictisească, să se neliniștească. O dată, instinctiv, îi prinsese o mînă și voise să-și culce fața pe ea, dar sora și-o retrăsese cu spaimă și-l privise cu ochi atît de mari, de încremeniți, încît îi fusese rușine de el și-i explicase gîngăvind că îl durea de două zile o ureche, că ar fi vrut, prostește, s-o încălzească cu mîna ei. Suportase apoi două zile un pansament enorm peste fălci și le comunicase și doctorilor că-l doare urechea, ca să nu contrazică notația pe fișă a surorii.

Cîteodată ar fi vrut să întindă mîna și să-i mîngîie gîtul, o dată fusese tentat să-i cuprindă mijlocul cînd trecea pe lîngă el, ca să-și dea seama dacă e, în adevăr, un om cu trup omenesc sub haina cenușie îngustă, dar socotise că toate astea sînt momente de nebunie. Sora Clarissa era cu totul altfel de făptură decît fusese Ema, ea avea alte gînduri, altă viață, alt țel, și ceva ce Emei i s-ar fi părut firesc, pe Clarissa ar fi înspăimîntat-o și ar fi revoltat-o. Sora avea pentru el un sentiment nesfîr-

şit de milă, nu vedea în el, aşa cum foarte scurt timp văzuse Ema, un bărbat, şi dacă o singură clipă i-ar fi părul că bolnavul ei e un om ca toţi oamenii, sigur că s-ar fi căit că a fost atît de bună cu el. Voia să-l mîntuie, să-l convertească. Asta era singura ţintă pentru care îşi pierdea ea nopţi întregi lîngă el. Era destul de rău că nu-i putea da mulţumirea asta, că nu putea crede nu cît ea, măcar atît cît crezuse mama lui, dar ce să facă ? Îl chinuia demonul pozitivismului, era un om de ştiinţă. Să nu-i facă cel puţin o supărare atît de mare ! Tăcînd, zîmbind, sora putea crede la urma urmelor că l-a convins, că l-a cîştigat pentru Dumnezeu. Şi nu se cuvenea, nu se cuvenea nici dacă ar fi fost plătit cu toată fericirea pămîntului, nici un gest care să turbure măcar o clipă minunata ei seninătate şi care să jignească. O, nici el nu se gîndea mai departe de aceste biete, sărace elanuri pornite din curiozitate, dintr-un fel de turburare continuă, necunoscută, dar ea poate că ar fi crezut că în ele se cuprinde dorinţă. Şi totuşi, Pavel, după ce o aştepta îndelung, era neliniştit, avea un sentiment nelămurit de dezamăgire după venirea ei. Rămînea ca un însetat căruia i s-a făgăduit apă, şi în ceasul îndeplinirii i s-a arătat, numai, paharul plin. O sorbea cu ochii, se bucura că sînt iar lîngă el mîinile, ochii, glasul ei, că s-a aşezat acolo, pe scaunul ei, ca să rămînă multe ceasuri, tresărea de spaimă cînd o vedea ridicîndu-se ca să-şi viziteze şi ceilalţi bolnavi, adormiţi poate acum, număra clipele pînă cînd se întorcea iar şi, invariabil, se cufunda încet, în prezenţa ei, într-un fel de searbădă mohoreală, de nemulţumire mută, adîncă, amară.

Într-o dimineaţă, rugat fierbinte de Clarissa, Pavel făcu un efort uriaş să se îmbrace şi să coboare în parc. Era parcă mai bine decît pe terasă, aerul — mai tare, mirosurile — mai pătrunzătoare, soarele — mai fierbinte, şi vîntul — mai puternic, dar tocmai în clipa în care începuse să se obişnuiască şi să se destindă, mulţumit că se înfrînsese şi făcuse un act eroic, fata aceea, al cărei rîs îl supăra atît de tare şi al cărei cîntec îl găsea frumos, dar prea zgomotos, se opri în faţa lui urmată de Mircea şi începu să-l cîntărească din ochi.

Pavel, politicos, îi spuse bună ziua. Fata alergase poate — avea părul ciufulit și respira des. Mircea alergase și el, pentru că abia se ținea pe picioare și gîfîia, se rezema cu o mînă de scaunul lui.

— Vreau să te văd și eu! spuse ea tare, fără ocol, și glasul ei i se păru obraznic și vulgar. Se spune că nu ești chiar atît de bolnav, dar că vrei cu tot dinadinsul să mori. Vreau să văd și eu un om care-și dorește singur moartea. Pînă acum n-am văzut nici unul sincer, numai niște prefăcuți.

Mircea începu să rîdă. Rîdea greu, slăbise, se vedea că e ostenit, dar că ține cu tot dinadinsul să nu se dea bătut. Pavel nu știu ce să răspundă, se zăpăci, se supără puțin în sinea lui și închise o clipă ochii, ca și cum, dacă ar fi șters imaginea ei neplăcută, i-ar fi alungat și prezența.

— A adormit! spuse disprețuitoare Magda. Apoi șopti repede: Iute în șezlonguri, vin doctorii! — și Pavel îi auzi pantofii depărtîndu-se grăbiți pe nisipul aleii.

Oftă ușurat și deschise iar ochii, să urmărească norii creți ca o barbă asiriană care se întindeau pe cerul foarte albastru al acelei zile. Seara se gîndi o clipă la rîsul ei aspru și drept, la toată făptura ei voinică, cu mișcări bruște, la fața ei largă, peste care cădea părul ciufulit, și închise iar ochii, ca s-o șteargă din minte.

Cînd sora Clarissa intră în odaie, făptura ei mică, albă, răcoroasă, glasul ei străveziu, privirea ei albastră-cenușie îi părură mai odihnitoare decît oricînd. Pînă și poveștile ei îi ținură cîtva timp atenția trează, apoi alunecă pe apa lor pînă în fundul somnului, acolo unde toate erau informe, moi și pîcloase.

Vara era caldă, uscată în acel an. Iarba fusese cosită în parcul sanatoriului și pe văile de la poalele lui; fînul ridicat în căpițe mirosea seara puternic pînă în fundul fiecărei odăi, fiecărui salon. Bolnavii erau neliniștiți, aveau uneori insomnii. Sanatoriul le părea mai mult decît oricînd o temniță, și toate răbdările ajunseseră la capăt. Ziua, cei tineri se rătăceau tot

mai mult departe de parc, prin marginea pădurii, și doctorul Turcu luase măsuri severe. Două fete tinere fuseseră trimise în alt sanatoriu, cîțiva bărbați fuseseră mutați într-un pavilion din spatele capelei, și Mircea, care se simțea foarte rău, fusese izolat în capătul unui culoar. Ultima ispravă pe care o făcuse îi înrăutățise vădit starea, și așa șubredă. Întîrziase într-o seară în pădure pîndind un pui de veveriță pe care voia să-l prindă ca să-l aducă Magdei, se cățărase în copaci, asudase, răcise. Venise cu veverița acasă, dar a doua zi nu se mai sculase din pat. Ceea ce le părea maicilor mai ciudat decît orice era faptul că medicul-șef făcuse într-un fel ordine în sanatoriu, dar tocmai pricina principală a vraiștii din vara aceasta n-o îndepărtase: nu se gîndise nici o clipă s-o alunge pe Magda, de la care se trăgeau toate relele. Sora Serafita, care pîndise mult și bine și avea informatorii ei în toate saloanele și la toate etajele, nu putea, cu toată părerea de rău care o rodea, să spună că ar fi ceva cum nu se cuvenea între Turcu și Magda. Niciodată nu stătuse de vorbă numai cu ea, n-o chemase în biroul lui, ca pe alți bolnavi, nu-l văzuse nimeni seara rătăcind pe culoare, ca pe bietul doctor Bălănescu, despre care se spunea acum că e în disgrație, și totuși nu vădea nici un semn că l-ar supăra prezența zgomotoasă a Magdei. Pusă la cale de celelalte maici, chinuită mereu de pudoarea și virtutea lor revoltată și de marea lor grijă pentru bolnavii pe care îi simțeau în primejdie, maica Superioară încercase o dată să-i vorbească medicului-șef despre factorul acestei dezordini, dar Turcu ascultase pe jumătate, morocănos, mîrîise enervat și îi tăiase vorba:

— De asta avem aici infirmiere călugărițe, ca să influențeze în bine psihicul bolnavilor! și-i întorsese spatele.

Jignită, maica Superioară plecase tropăind cu ghetele ei mici. Gura cu colțuri umbrite de mustăți îi tremura.

Maica Serafita se chinuia mereu să înțeleagă care o fi frumusețea și farmecul deșucheatei, și nu izbutea.

Clarissa se ruga tot mai disperat sfintei Fecioare pentru convertirea și sănătatea lui Pavel. În unele seri îi părea receptiv, emoționat, recules, și își închipuia, fericită, că în același timp sănătatea lui trebuie să facă un salt nemaipomenit. Trupul e doar haina sufletului, sufletul e stăpînul lui, cînd stăpînul e sănătos și puternic poartă veșminte de sărbătoare. Apoi constata cu durere că temperatura era aceeași, și lipsa lui de putere, de voință nu se schimbaseră de fel. Era cuminte, ascultător, politicos, o aștepta ca un copil și i se supunea la fel, și totuși nimic, nimic nu se schimba. Clarissa trecea rînd pe rînd de la disperare la nădejde și simțea că ar fi în stare să facă orice jertfă pentru bolnavul acesta, care îi fusese încredințat ei, pentru care răspundea în fața cerului.

Pavel se împotrivise un șir de zile să mai iasă în parc după ce fata aceea obraznică pătrunsese atît de brutal în liniștea și în singurătatea lui. Apoi cedase iar în fața sorei Clarissa. Stătea ceasuri întregi culcat sub un arin, lîngă o tufă de iasomie, cu ochii închiși, și cînd se întreba uneori dacă i-ar plăcea să aibă putere să se ridice, să alerge, să intre în pădure și să hoinărească, își răspundea cu frică, înfiorat, că e mult mai bine să stai așa, să zaci, să te stingi. Viața lui era doar sfîrșită, nu avea să mai fie niciodată un om întreg dacă va trebui să se cruțe și să se îngrijească pînă la moarte. Era un ratat, nu avea să mai ajungă niciodată un om de știință, pentru că un savant trebuie să muncească fără odihnă, să n-aibă somn, să n-aibă menajamente față de el însuși. La ce i-ar mai fi fost lui viața de folos? Ca să se cocoloșească, să se ferească de curent și de frig? Iar viața lui personală de om, de bărbat tînăr, îl speria de cînd îl părăsise Ema. Oameni ca el sînt făcuți să fie neglijați, nebăgați în seamă, știa el bine. Se ferea să scormonească asemenea gînduri, dar cînd veneau, îi lăsau totdeauna un fel de urît în suflet. Nu, el nu avea de ce să facă eforturi să se salveze, ca alții. Zăcea așa zile întregi, resemnat, amorțit, dus. O dată întredeschisese ochii, văzuse silueta Magdei lîngă scaunul lui și îi închisese repede la loc, dar mai tîrziu, cînd îi deschisese iar,

prudent, văzuse pe genunchii lui, deasupra păturii, un bucheţel de fragi. Se gîndise că-i pierduse, dar n-o strigase, ca să nu fie nevoit să înceapă o convorbire.

Altă dată, trecînd pe lîngă el cu ofiţerul cel gîjîit, ea îi băgase sub nas un buchet de flori de cîmp şi-i strigase rîzînd:

— Miroase şi bucură-te, ursuzule!

Pavel deschisese ochii mari, zîmbise puţin, de politeţe, şi i se păruse că vede mişcîndu-se la sînul ei ceva ciudat, că vede ivindu-se din decolteul adînc un cap de veveriţă. Parcă fata asta nu mai era aşa de mare şi brutală cum îi păruse prima dată, avea un zîmbet larg peste nişte dinţi strălucitori, şi ochii ei verzi te urzicau.

În ziua aceea Pavel simţi un fel de nelinişte, care semăna parcă a vioiciune. Nu se grăbi atît de tare seara să ajungă în odaia lui, şi cînd ajunse, ar mai fi vrut încă să fie afară, în răcoarea nopţii. Mirosul de fîn care îl îmbătase toată dimineaţa pătrundea şi acum prin uşa deschisă şi-i umplea plămînii. Îi venea să respire adînc, aşa cum nu îndrăznea de obicei din pricina scîrţîitului aceluia ciudat de sub coasta dreaptă. Cînd sora Clarissa începu să-l legene cu murmurul ei uşor, închise repede ochii, ca să se depărteze parcă de el, şi încercă în gînd să se apropie de marile căpiţe de fîn, pe care le simţea aproape, sub fereastră.

A doua zi de dimineaţă pîndi printre pleoapele întredeschise mişcările Magdei cînd sărea din şezlong şi alerga pe alei. Da, în adevăr, avea în sîn un pui de veveriţă, pe care bolnavii cei mai cutezători veneau să-l hrănească cu alune. La un moment dat auzi glasul ei neplăcut ridicîndu-se tăios:

— N-o mîngîia, că te muşcă! Am învăţat-o să mă apere! Şi dacă nu te muşcă ea, îţi dau eu o lecţie...

Rîsul răguşit al ofiţerului îi acoperi ultimele cuvinte, apoi se auziră paşii lui grăbiţi pe pietriş şi un murmur încîlcit:

— Ei, porumbiţa, n-o credeam aşa de sălbatică. S-a înfuriat!

Pavel se simţi ruşinat, întristat şi închise pleoapele strîns. La prînz, cînd se ridică să se ducă în odaie.

la masă, găsi pe genunchii lui un mănunchi de margarete.

O neliniște ciudată îl cuprinse. Cine-i putuse lăsa florile de azi, fragii de ieri? De ce tocmai lui, care era atît de singuratic și de șters? De cînd Princhindel fusese izolat, în adevăr nimeni, în afară de medici și de infirmiere, nu-i mai trecea pragul odăii, nimeni nu-l mai întreba în grădină sau pe culoar cum se simte. El, cu tăcerea, cu izolarea, cu mohoreala lui, îndepărtase toți oamenii de la el. Nu-i părea rău, nu-i părea bine. Îi era totuna. Dar acum îl rodeau curiozitatea și un fel de bănuială surdă, nemărturisită, pe care-i era rușine s-o recunoască.

În zilele care urmară, fu tot timpul chinuit de prezența aproape de el a Magdei. I se părea că glasul ei nu era totdeauna aspru, că avea uneori inflexiuni ciudate, moi, fierbinți. Îi părea rău cînd ea se depărta prea tare, cînd își muta neastîmpărată scaunul pe alte alei, cînd rîdea cu hohot, și el nu știa pricina. Seara, cînd sora Clarissa se așeza lîngă patul lui, simțea o turburare adîncă. Rătăcea între plictiseală și o curiozitate neliniștită de a ști cum i-ar sta Clarissei dacă ar rîde tare, nestăpînit, fără discreția pe care o punea de obicei în zîmbetul, în glasul, în rîsul ei, cum ar reacționa dacă ar auzi o glumă puternică, dacă s-ar speria tare sau s-ar bucura nemăsurat. Îi venea să facă o șotie, o obrăznicie, un gest îndrăzneț ca s-o provoace, se stăpînea, simțea că îi crește febra, că asudă, că are friguri. Îngrijorată, sora îi punea termometrul, îi dubla doza de medicament, îl acoperea gros, se ruga pentru el. Pavel socotea că de îndelungă boală se ticnește poate și că rugăciunile surorii n-ar fi rău dacă ar putea să-i folosească cît de cît.

Într-o seară îi fu cu neputință să intre în casă o dată cu toți bolnavii. Întîrzie, se ascunse după tufișuri, înspăimîntat de gîndul că în odaia caldă avea iar să-l apuce neliniștea care-l muncea în prezența Clarissei.

Din vale suia o răcoare pătrunzătoare, se auzea zgomotul îndepărtat al unui claxon grăbit. Trecea pesemne o mașină întîrziată, prinsă de întuneric, care

voia să ajungă în oraș. Claxonul acesta vesel parcă și zorit, făcu un gol în inima lui Pavel. Alergau, aveau să ajungă, să intre într-un hotel luminos și zgomotos, într-o cafenea cu muzică, cu clinchet de pahare, cu dans. Noaptea lor avea să fie veselă, agitată, fierbinte. Și el trebuie să intre în odaia înăbușitoare, cu miros de dezinfectante, cu lumină mică, acoperită, să asculte un glas slăbuț povestind cum mînca rădăcini și lăcuste nu știu care sfînt în pustiu. Nu-i plăcuse niciodată viața de cafenea, de zgomot și petrecere, dar în seara asta i se părea că totdeauna fusese însetat după ea.

Rătăci încă o bucată de vreme prin aleile cele mai depărtate. Se întunecase, valea părea neagră, cerul — înalt, cenușiu, înstelat. Apoi, deodată, îl cuprinse rușinea de nebunia lui, de mustrarea sorei. Se cuvenea să se întoarcă, și repede, pînă cînd n-aveau să-l caute.

Cînd ajunse pe aleea din fața peluzei, o umbră năltuță se apleca și se ridica parcă, înaintea lui. Aproape de ea, văzu că era Magda. Încercă s-o ocolească, dar fata, la doi pași de el, îl văzu și veni repede în fața lui.

— Mi-am pierdut un fular! Îl caut! șopti ea ca și cum ar fi întrebat-o ceva.

Glasul îi era foarte încet, ca de mare taină. Pavel tăcu, încremenit, speriat de întîlnirea asta, cea mai nedorită sau poate mai dorită din toate. Inima îi bătea tare.

— Dar dumneata ce cauți? șopti iar fata, și glasul ei era fierbinte, ardea parcă.

Pavel tăcu iar, năuc. Ce putea să-i spună? Ce căuta el în parc la ora asta? Și glasul ei suna așa, ciudat, parcă nu întreba, parcă nu voia să știe nimic, ci să mîngîie, ca niște mîini fierbinți și grele.

— De ce nu mă poți suferi? îl întrebă ea aproape în obraz.

De data asta îi simți respirația, fierbinte ca și vocea.

— Eu... eu? îngînă Pavel, apoi pierdut, neștiind ce să mai spună, cu ochii pironiți pe pieptul ei, pe decolteul larg, din care veverița scosese capul, murmură prostește: O veveriță? E o veveriță?.

Magda rîse încet și șopti iar:

— Da, Muki! Nu știi? Toată lumea o cunoaște. Mîngîi-o dacă vrei. E blîndă!

Ochi îi sticleau ciudat, o șuviță de păr creț îi cădea pe frunte. Toate se vedeau neclar în întunericul nopții, afară de lumina ochilor și a dinților ei, care străluceau.

Pavel întinse mașinal mîna, o trecu pe capul mic al animalului, apoi pe umărul fetei. Era fierbinte. Își încleștă degetele în umărul acela rotund, și Magda își apropie și mai tare fața de el. Stăteau sub mesteacănul de la capătul aleii, rezemați de trunchiul lui subțire, sub frunzișul lui foșnitor.

Tîrziu, în odaia lui, Pavel încerca să-și aducă bine aminte și nu izbutea. Pe cînd Clarissa își înșira domol și limpede, cu glasul ei subțirel, mătăniile de cuvinte, culcat, cu ochii arzători pironiți în tavan, cu fața încinsă, cu un zîmbet năuc pe chip, Pavel se trudea să-și aducă aminte fiecare clipă de sub mesteacăn. Totul era neclar, ca un vis, ca amintirea unui ceas de beție; dar mai simțea încă pe obraz frăgezimea fierbinte a obrazului ei, pe gură — pecetea grozavă a gurii ei. Și mîinile ei grăbite în părul lui, și umărul ei în palmă. Ea îl îndemnase, cu glasul ei adînc, să intre în casă, ea îi spusese: „Destul! Destul! Mai există și ziua de mîine!" Ea fugise cea dintîi pe nisipul aleii, făcîndu-i semn să vină după ea, să intre în sanatoriu.

Toată noaptea, ca pe un disc, ca pe un film pe care era ciudat că el îl trăise, petrecu iar și iar în minte Pavel acele două-trei minute. Le simțea de fiecare dată întreaga intensitate, buzele, obrazul, palmele lui retrăiau înfiorate aceleași senzații aprinse. Zorile veniră greu, dar veniră în sfîrșit, și Pavel adormi cînd fereastra era albastră, plin de fericită așteptare.

Cînd dimineața ajunse, emoționat, nesigur, la șezlongul lui, întins totdeauna sub același arin, văzu de departe un altul așezat lîngă el. Și peste speteaza lui, ca o pată întunecată, părul negru al Magdei. Îl aștepta. Pavel simți că inima îi bate în cap, în piept, în mîini, în gură, și se repezi spre ea cu un mers pe care nu-l avusese niciodată. I se păru că sărise chiar peste

un răzor, dar nu fu sigur și uită numaidecît. Toată zarea era acoperită de zîmbetul ei sclipitor.

— Mergem în pădure? șopti ea cu același glas de taină ca seara, în ajun.

— Da! răspunse el pierdut în privirea ei.

— Tu ești altfel decît toți ceilalți! îi spunea Magda privindu-l în ochi cu marii ei ochi verzi și tăioși. Dacă n-ai fi fost atît de cuminte, de trist și de firav, nu te-aș fi iubit atît! șoptea ea ca pe o mare taină. Apoi adăuga repede: Și dacă n-ai avea ochi atît de frumoși!

Pavel se înroșea și zîmbea. Apoi îi lua cu delicatețe capul în mîinile lui, voia să spună un cuvînt mare, definitiv, cuprinzător, în care să se închidă toată iubirea lui, și îngîna:

— Ce gene lungi ai tu!

Stăteau pe pămîntul acoperit de ace de brad, pe cîte un trunchi răsturnat, pe un bolovan învelit în mușchi, și Magda cînta încet cu vocea ei groasă. Cîteodată ridica glasul, și pădurea vuia, dar mai rar, mult mai rar acum. Îi cînta lui Pavel pe potriva lui, liniștit, fierbinte, încet. Delicatețea lui pătrunsese parcă în ea, el se molipsise de căldura ei dogorîtoare, și amîndoi parcă erau alții acum, niște oameni noi, cu chipurile limpezite de o fericire puternică, vie și stăpînită. Veverița fusese lăsată în plata Domnului, ca și rîsetele provocătoare, fugile noaptea la cîrciuma din sat, glumele pe muchie de cuțit aruncate, ca o undiță, unuia și altuia. Magda stătea acum ceasuri întregi cu Pavel, departe de sanatoriu, în pădure, prin dumbrăvi, prin vîlcele. Era indiferentă cu ceilalți bărbați, ca și cum nu i-ar fi cunoscut niciodată. Vocea ei, chiar cînd vorbea cu alții, nu numai cu el, căpătase unduiri neașteptate, note catifelate și dulci, rîsul ei era căptușit parcă cu dragoste. Se mișca altfel, mai puțin brutal, călca mai legănat, lunecos.

Pavel nu mai simțea nici un fel de lene, de nevoie de zăcere. După primele zile în care, cu desăvîrșire înnebunit, o urmase orbește în pădure, în parc, pe șo-

seaua care ducea în sat chiar, nepăsător de febră, de oboseală, de părerea celorlalți, neștiind ce se petrece cu el, fără să se întrebe unde va duce asta, ce simțea și ce voia el însuși, ce voia și ce simțea Magda, se liniștise într-un fel, dar nu mai revenise la el însuși. Era alt Pavel, care își căpătase tinerețea pierduță și pe deasupra și o vioiciune pe care n-o avusese niciodată.

Refuzase două săptămîni în șir să se ducă la radiografie, ca să nu afle starea plămînilor lui. Era sigur că trebuie să se fi înrăutățit, și nu voia s-o știe. Cînd, în sfîrșit, răpus de rugămințele sorei Clarissa, se duse, află că pata aceea, ale cărei contururi nu se schimbau, descrescuse considerabil. Plin de optimism, încercă să respire adînc, și scîrțîitul din coasta dreapta nu se mai auzi. Nu se mai auzea de mult poate, dar nu-l încercase el.

Din pricina bucuriei că radiografiile erau bune sau din alte pricini sufletești poate, febra scăzu și ea.

Într-o zi Magda îl întrebă cu multă seriozitate:

— Ce-ai să faci cînd ai să ieși de aici?

— Am să mă întorc la laborator! răspunsese el, ca și cum nădejdea asta n-ar fi fost niciodată ștearsă din conștiința lui.

— Și eu? întrebase ea, tot atît de încet.

El tăcu o clipă, se înroși. Nu se gîndise niciodată la ce avea să fie mai tîrziu. Gîndul laboratorului ieșise din adîncul lui ca un lucru pus de mult la naftalină, de care ai uitat, la care n-ai mai umblat de mult, dar planuri nu făcuse de loc de cînd era fericit. Își trăia fericirea, și atît. Șovăi o clipă cu ochii pironiți asupra ei, și simți că nu putea răspunde altceva:

— Tu ai să vii cu mine.

Magda rămase cu ochii în zare, mestecînd o frunză, apoi, ceva mai tîrziu, urmă:

— Poate că sînt cam necioplită pentru tine. Nu știu destulă carte, nu știu...

Pavel o sărută repede pe ochi, ca să tacă. Era adevărat ce spunea ea, dar se mai putea trăi pe lume fără Magda?

Seara, sora Clarissa nu mai stătea atîta în odaia bolnavului ei. Nu mai avea febră, nu mai era „grav" bolnav și n-o mai putea asculta nici un sfert de oră întreg povestind, pentru că adormea numaidecît. În odaia din dreapta lui fusese adus un domn de vreo cincizeci de ani, chel, slab, deșirat, care avea zi și noapte hemoptizii și lîngă care era mult mai necesar să vegheze acum. După un șir de nopți în care Pavel, cu o figură pe care ea nu i-o cunoscuse niciodată, cu aceeași dulce politețe jenată se chinuise s-o urmărească măcar puțin și adormise pe loc, Clarissa trecuse din nou la serviciul de zi. De altfel, gărzile de noapte o sleiseră de tot, era ca o umbră, abia se ținea pe picioare.

Auzise și văzuse și ea, ca toată lumea din sanatoriu, chipul ciudat în care se schimbase Pavel. După ce tremurase de frică și se rugase cu deznădejde ca sminteala lui primejdioasă să treacă, văzuse cu uimire că, în loc să-i fie mai rău, medicinistului îi e mai bine. Dar femeia, ce însemna prietenia cu femeia aceea necuviincioasă, despre care maicile spuneau că e pierdută, iar maica Serafita pretindea că e o minune că n-a făcut pînă acum copii cu cîțiva bolnavi, nu cu unul? Poate că se înșelau ele, poate că nu era adevărat. Însă prietenia lui Pavel cu ea era adevărată, era prea adevărată chiar. Clarissa simțea un fel de cuțit în inimă, mereu, necurmat. Nu putea respira din pricina lui. Nopțile cît mai fusese încă de gardă, zilele apoi, rătăcea pe culoare fără liniște, nu-și găsea locul, se apropia de odaia lui, se depărta, își făcea curaj și intra deodată. Noaptea îl găsea dormind. Atunci, cu inima bătînd, îi așeza pernele încet, îi potrivea pătura, îi așeza părul ciufulit, îl privea îndelung și avea tentația să-l mîngîie. Se stăpînea, spunîndu-și: „Nu mai e atît de bolnav", ca și cum l-ar fi mîngîiat altă dată, cînd îi era rău, și ieșea pe vîrfuri, ca să se întoarcă iar. Dacă nu-l găsea în odaie, tristă de moarte, îi făcea și refăcea patul, îi așeza lucrurile din dulap, după ce le potrivea îndelung, și-și spunea că e tristă că nu-și poate continua opera de convertire. Se întreba de ce e nefericită că Pavel e fericit și-și explica

că e mereu îngrijorată ca lungile lui plimbări să nu-i facă totuşi rău pînă la urmă. Acum era vesel, nu-şi dădea seama de nimic, şi deodată sănătatea lui avea să decline şi să cadă poate mai jos decît ajunsese vreodată. Se mai văzuseră cazuri în care bolnavul, tocmai după ce a făcut un salt, are o resută grozavă.

Dar cum se putea înţelege atît de bine cu fata aceea? Poate că erau numai prieteni, poate, dar cît erau de prieteni! Şi dacă, cum spuneau surorile, dacă se iubeau? Ei, şi dacă se iubeau, ce o interesa asta pe ea? Astea erau treburile lor de laici. Nu, nu se întorsese la Domnul, aşa cum sperase ea, cum se rugase, cum muncise ea atîta timp, dar era mai sănătos şi mai mulţumit. Atunci, de ce nu era şi ea fericită de fericirea lui? Ce voia ea? Da, da, oamenii sînt ingraţi, preţuiesc mai mult rîsetul şi cîntecul deşucheat decît *Legenda aurea!* Şi tot ce-i putea dărui ea era acum zadarnic!

Dar toate gîndurile astea se dezbrăcară într-o zi de tot aburul care le învelea şi le ascundea în mintea sorei Clarissa, cînd maica Serafita, cu zîmbetul ei cel mai acru, îi spuse:

— Domnul, în marea sa mizericordie, a îndepărtat ispita de la oaia lui. Numele lui fie lăudat!

— Care ispită? nu pricepu Clarissa.

— O, Doamne! se minună adînc Serafita. Numai eu ştiu cîte zile şi cîte nopţi m-am rugat să nu te pierdem, soră! Mila dumitale pentru bolnavul acela ajunsese la marginea iubirii pămînteşti! Numai Domnul te-a salvat la timp!

Clarissa rămase înlemnită. Fusese ea la marginea iubirii pămînteşti? Fusese gata să alunece în ea? Şi cum se gîndea adînc dacă Serafita voise numai să-i strecoare o picătură de venin în inimă sau se înşelase în privinţa ei, pe la capătul aleii trecură Pavel şi Magda. Sora îi văzu de sus, de la fereastra de care se rezemase, îi văzu trecînd, el cu braţul în jurul umerilor ei, ea cu trupul lipit parcă de şoldul lui, şi o durere ascuţită, străpungătoare, îi învîrti ca pe un sfredel cuţitul pe care îl purta de mult în inimă. Îi venea să plîngă, să ţipe, să alerge după ei şi să-i despartă.

Își astupă gura cu mîinile ei subțiri și se repezi pe scări. Alergă nebunește pînă la capelă și se prăbuși acolo pe piatra rece.

„Da, Doamne, l-am iubit, l-am iubit așa cum iubesc femeile bărbații, așa cum iubesc femeile care n-au luat calea ta. Nu mai sînt vrednică să stau îngenuncheată aici și să primesc sfînta împărtășanie. Și acum îl iubesc, și de asta sufăr. Te-am rugat să mă ajuți să-i mîntui sufletul, și nu m-ai ajutat. N-am fost vrednică eu de ajutorul tău. Și el acum e sănătos, fără sprijinul meu. Dar dacă e sănătos, nu cumva e tot vrerea ta? Ba da, căci în afară de ea, nimic nu-i cu putință. Deci ai ascultat rugăciunea mea, l-ai vîndecat! Tu ai plecat urechea la rugăciunea mea, și eu eram cît pe ce să nu te înțeleg! N-ai vrut tu să-l întorci de pe acum la calea ta. Ai tu gîndurile tale cu el. Și mie vindecarea lui nu mi-a deschis ochii decît în clipa asta. Eu te-am rugat, și tu i-ai scos în cale femeia aceea, prin care e vesel. Eu i-am dăruit-o deci cu ruga mea. Tu nu ești supărat pe mine și-mi asculți rugăciunile. Nu sînt o păcătoasă, cum spunea maica Serafita, pentru că, dacă aș fi, nu m-ai fi ascultat și nu l-ai fi vindecat. Și ceea ce simt eu pentru el nu e iubire păcătoasă. Am suferit cîtă vreme n-am înțeles că tu l-ai vindecat. Am suferit pentru că am luat amărăciunea, suferința mea că nu l-am adus la tine drept suferință izvorîtă din dragoste pămîntească. Tu mi-ai răspuns altfel la rugăciune, dîndu-i sănătate și pe femeia aceea. Deci eu nu sufăr, pentru că te-am înțeles. Mi-e milă de el, cîtă vreme e în spital, pentru că e de datoria mea să-mi fie milă de bolnavi. Mi-e mai milă de el decît de alții pentru că a suferit mai mult. Tu ai pus mila și duioșia în inima mea. Nu trebuie să-mi fie rușine de ele. Vindecarea lui e o minune a ta, datorită rugăciunilor mele, și se cuvine să-l iubesc pe cel în care s-a săvîrșit minunea. În el mi-ai dovedit tu că m-ai ales, și dragostea mea pentru el e o recunoștință, în numele tău. Fie numele tău binecuvîntat; dacă îmi ceri dragoste pentru el, voi avea dragoste."

Sora Clarissa ieși împăcată din biserică. Și de data asta convorbirea cu Dumnezeu dăduse roade.

În vremea asta, în crîng, Pavel, cu capul pe genunchii Magdei, privea cerul printre ramurile unui brad.

— Ia spune, Pavele, sora Clarissa a fost îndrăgostită de tine, nu-i așa?

— Îndrăgostită? se miră Pavel atît de tare, încît simți nevoia să se ridice în picioare. Tu, care ești dragoste toată, vezi numai dragoste. Sora Clarissa e o făptură fără trup și fără gînduri omenești. E un înger care are numai bunătate, atît!

— Atunci, tu ai fost îndrăgostit de ea! urmă încăpățînată Magda.

— Eu? se miră și mai tare Pavel. Eu i-am fost, îi sînt și acum recunoscător. Și am așa — nu vreau s-o jignesc cînd spun asta — un fel de compasiune pentru ea. O duioșie mai bine zis, care seamănă a compasiune. Cînd un om n-are nici o patimă și nici o nevoie omenească, ți-e milă ca de ceva divin și neisprăvit în același timp. Cred că n-are nici trup sub haine. Niciodată n-am avut alt gînd...

— Și de ce ați stricat prietenia? Se spunea într-o vreme că stă toată noaptea lîngă patul tău. Că nu poți trăi fără ea.

Pavel se gîndi adînc, căutînd să răspundă cinstit:

— Da, a stat mult timp lîngă mine, e adevărat. A fost foarte bună cu mine. E foarte credincioasă ea. Dar mai tîrziu îmi vorbea prea mult de cele sfinte și începuse să mă obosească. Firicelul de argint care ne lega s-a rupt. Nici nu-mi aduc aminte cînd. E o făptură foarte bună!

Magda îl cuprinse cu amîndouă brațele de gît.

— Și tu ești o făptură foarte urîtă, care s-a pîrlit acum de prea mult soare și stă cu sprîncenele încruntate!

MOARTEA FERICITULUI

Doctorul Pavel Ștefănescu vede de aproape șapte ani în fața ferestrei lui același mic peisaj : o colină rotundă, un mănunchi de copaci în vîrful ei, ca un ciuf pe un cap tuns, un gard cenușiu în dreapta, lunecarea aceleiași coline în stînga, unde știe că gardul vine mult mai jos, tocmai în vale, și o bucată de cer. Asta e curtea din spatele spitalului, și poate că altuia i-ar părea mică, i-ar părea plictisitoare văzînd-o în fiecare zi așa, prin fereastra îngustă a unei odăi, îngustă și ea. Dar doctorul Pavel Ștefănescu știe să citească multele ei fețe. Iarna e atît de albă curtea asta, și zăpada care îmbracă colina — atît de neatinsă, de netedă, e ultima zăpadă care se topește cînd vine moina, pentru că nimeni n-o calcă în picioare, și cerul deasupra ei e cînd vînăt și dur, de nepătruns, ca o pacoste, cînd clădăraie de nori, cînd, uneori, fereastră spre niște spații ireal de albastre, de fericite, acolo sus, de spații care există mereu, dar peste care se trage acest oblon de pîslă al norilor, ca să nu ne deprindem prea mult cu ele și, deprinzîndu-ne, să nu ne mai bucurăm.

Toamna, cei cîțiva copaci de pe muchia colinei se auresc, se înroșesc, apoi se scutură, și frunzele lor mari vin aduse de vînt, ca niște fluturi enormi care și-au pierdut puterea, și fîlfîie jos, pe fața pămîntului, vin pînă sub ferestrele lui, ca trimise. Vara colina toată e de catifea verde, și fie că personalul spitalului a semănat acolo lucernă, fie că a lăsat să crească numai iarbă, e atît de frumoasă coasta cu unduirile mici, ca niște fiori deasupra unei ape, ale ierbii ei, cu florile rătăcite ici și colo,

mărunte, ascunse aproape, ghicite numai, smerite în frumusețea lor proaspătă, cu pomii ei de sus, rămuroși, bogați în frunziș, cu campanulele rare care cresc printre ei, ca într-o pădure, ca pe un munte!

Sigur, dincolo de colina asta încep munții adevărați, cu rîpele, stîncile, piscurile lor albastre, încep pădurile adevărate cu potecile, umbrele, desișurile lor umede, cu lumina lor verde și bolțile lor străvezii pătrunse de undrele, de trîmbe de soare, acolo se unesc și se desfac lanțuri întregi de culmi, ca niște valuri încremenite, uriașe, albastre, pline de ceață subțire. Dar doctorul Pavel Ștefănescu nu poate ajunge pînă acolo. El stă aici, în odăița asta, și ziua și-o petrece la capătul culoarului, în laborator, în fața microscopului. Culoarul îl străbate încet, tîrîndu-și picioarele, ca să nu facă efortul de a le ridica, și cum ajunge acolo, se așază pe scaun, să respire. La fel, cînd se întoarce în odaie, după ce a făcut nenumărate analize, trebuie repede să se așeze pe pat, pentru că respirația i se curmă, și inima îi bate tare, foarte tare și inegal. Apoi, după ce a stat așa, un timp, pe marginea patului, se culcă încet, precaut, pe căpătîiul lui foarte înalt, trage aerul cu băgare de seamă în pieptul lui care hîrîie cumplit, și zîmbește mulțumit. A mai lucrat și azi!

După ce se odihnește, se ridică tot cu băgare de seamă și se duce la scaunul lui dintre masă și fereastră. Acolo se află magnetofonul, magnetofonul lui nou, cumpărat acum doi ani, care a înlocuit aparatul de radio, și dincolo de fereastră se află curtea, adică colina, iarba, copacii de sus. Pavel le privește pe toate cu mulțumire, e bine că sînt acolo, ar fi fost mult mai rău dacă prin fereastră s-ar fi văzut de pildă dosuri de case, sau dacă n-ar fi avut magnetofonul ăsta nou și ar fi trebuit cu radioul acela vechi să umble prin spații, să găsească sau să nu găsească muzica de care are nevoie. E bine și că știe că pădurile, munții sînt aici, aproape, că aerul lor tare și parfumat intră cîteodată prin fereastra deschisă, cu violență, pe neașteptate, cu un soi de elan nechibzuit și sărbătoresc. Spitalul acesta ar fi putut fi așezat la periferia unui oraș de șes bunăoară, a unui oraș înconjurat de mlaștini!

Și după ce privește mult pe fereastră și cercetează bine cu ochii dacă pîlcul acela de flori albastre din stînga, acoperit de iarbă, e mai bogat, sau a început să se ofilească, dacă floarea aceea galbenă, dreaptă ca un ciorchine în picioare, lumînărică se cheamă — da, care a vrut să crească aici, aproape, la zece pași de perete, e tot atît de năltuță și luminoasă ca ieri, dacă ramura aceea răsfrîntă ca o aripă a fagului de la marginea mănunchiului de copaci se leagănă de vînt sau stă neclintită, doctorul deschide ziarele. Urmărește cu ochii obosiți știrile și i se pare că aleargă în urma lor pe o hartă mare, cu munți, cu ape, cu șesuri largi. Stă aici în fotoliu, n-ar mai putea să facă un pas pînă la ușă măcar, dar cu gîndul aleargă, aleargă pe cîmpii nesfîrșite, pe care holdele înalte sînt culcate ca niște valuri uriașe la pămînt de mașini înalte și repezi, vede norii de pleavă pe care îi ridică treierătoarea, munții de boabe mici, lunecoase, de aur, care umplu hambarele. Dincolo, în pădurea cenușie de sonde, gălețile coboară și urcă, coboară și urcă, și în vuietul asurzitor sîngele negru al pămîntului umple cisterne, mișcă mașini, circulă, circulă în toate vinele țării. Un om cu o lingură colosală încearcă minereul topit, minereul care palpită, strălucește, respiră parcă. Alții dau fuga cu clești enormi în mînă, clești în care au prins fierul înroșit în foc. Mașinile duduie. Și toate lucrurile astea de departe îl înconjoară acum de parcă ar fi alături, și liniștea lui e populată de zgomote nesfîrșite, de o infinită mișcare. Singurătatea se umple de milioane de chipuri. Se simte ca în mijlocul unei inimi mari, care bate, bate, și inima lui îi răspunde bătînd. Nu, nu s-a rupt nici azi din lanțul ăsta nesfîrșit, nu s-a rupt nici azi din hora asta colosală, pentru că a lucrat și azi. Da, încă și azi a lucrat!

Apoi pune în funcțiune magnetofonul. În seara asta are să asculte *Dublul concert* de Bach. Fața lui palidă, umbrită de ochelari cu sticle groase, se luminează și mai tare. Viorile vor începe acum, chiar acum, împletirea lor minunată, dialogul acela de heruvimi, vor începe cu vocile lor inumane să toarcă un fir care totuși e omenesc, pentru că, iată, el, om, un om atît de obiș-

nuit, îl simte parcă pornit din el, răsucit din propria lui substanță, din duhul lui, și îl înțelege.

Sora Maria vine cu o supă albicioasă și o farfurie de tăiței. Tocmai cînd deschide cu o mînă tremurătoare butonul!

— Mulțumesc, mulțumesc, soră, e bine așa!

Nu-i nimic, noaptea e lungă, e nesfîrșită, somnul vine rar și puțin, are vreme să asculte concertul. Acum trebuie să mănînce, ca să se sfîrșească și asta. Sora Maria e tristă cînd lasă prea mult în farfurie. E o soră bună, cumsecade.

Acum se poate asculta. Curtea a fost cuprinsă de întuneric. Cerul e înnourat, pesemne că are să plouă, după cît e de cald. Vezi, dacă acum ar fi avut tot radioul acela vechi, ar fi avut paraziți, ar fi pîrîit și ar fi stricat concertul. Ce noroc pe el că are acest magnetofon! Are să-și lipească urechea de el ca să-l audă, să-l audă bine, nu să-l ghicească, așa cum ghicește glasurile oamenilor, zgomotele, toate venite ca de departe, alteori numai bănuite.

Dar cînd vrea iar să întindă mîna spre buton, intră în odaie doctorul Mănilă și doctorul Bretcu. Sînt de gardă în noaptea asta — unul în pavilionul acesta, altul în pavilionul de la poartă, la Chirurgie. Vin să-l vadă! E adevărat că li se și urăște puțin în spital, e adevărat că și-au făcut vizita de seară, au luat în primire cazurile grave și e prea devreme să se culce de pe acum, fiecare singur în camera de gardă a fiecărui pavilion, e adevărat că în acele cămăruțe de gardă n-ar avea loc nici pentru a juca table amîndoi, așa sînt de strîmte, totuși, uite, nu e numai atît, au vrut să-l vadă și pe el. E un obicei în spitalul ăsta, ca toți cei ce sînt de gardă să facă întîi un popas în odaia lui. Pavel ridică fața lui palidă cu ochelari groși, zîmbește puțin, își trage mîna de pe butonul magnetofonului și o duce pînă la ureche, pentru că doctorul Bretcu parcă spune ceva. Sînt amîndoi tineri, veseli. Bretcu — subțirel, strîns în halatul lui de o croială specială, avantajoasă, Mănilă — mai voinic, cu umeri largi, cu mustăcioară tunsă scurt, ca un soi de cazacă albă, cu mîneci scurte, în loc de halat. Au venit foarte amuzați de un anume lucru, despre care

vorbesc mereu, pe care Pavel nu-l poate auzi bine, care de fapt nici nu-l interesează foarte tare, dar pe care îl urmărește cu privirea pe chipurile lor.

— Ți-a spus ea, sau ai întrebat-o tu ?

— Mi-a spus ea singură, pe onoarea mea !

— Mă, și aș fi jurat că e o femeie serioasă cînd s-a internat aici !

Trebuie să fie vorba de o cucerire nouă a doctorului Bretcu. Pavel o ghicește după zîmbetul lui victorios și zîmbește și el ușor, de politețe, plecînd ochii. Dacă Bretcu e atît de mîndru de asta, poți să-i strici cheful ? Ar fi păcat.

Tinerii au adus cu ei tabla de șah. „Ce bine ! se gîndește Pavel. Au să tacă !" Dar cei doi medici n-au pesemne încă poftă de joc. Au pus tabla pe pat, și vorbesc, vorbesc ! Pavel aude foarte puțin din tot ce spun ei. Tace, răbdător. Poate că au să joace sau poate că au să plece, să poată el asculta muzica. Se uită la ei ; sînt atît de voinici, de sănătoși, de frumușei, că e totuși o plăcere să-i privești. Își mișcă atît de ușor umerii, brațele, picioarele, rîd cu atîta poftă și le stau bine tichiile albe. Doctorul Pavel Ștefănescu vede parcă în toracele lor mișcîndu-se egal și frumos plămînii lor curați, roz, ca niște flori mari și proaspete, bătînd egal și puternic inima lor sănătoasă, harnică, fierbinte, alergînd sîngele lor de un roșu-aprins, intens, vede parcă între șoldurile lor înguste cum se petrece travaliul corect, exact, fără greș, al măruntaielor lor, care trăiesc ca niște mașini perfecte, extraordinare, și toate astea îi par nesfîrșit de frumoase, așa ca viața lucernei, care crește acum pe colina din fața geamului, ca respirația curată în noaptea asta răcoroasă a mănunchiului de flori albastre de jos. Mănilă dă capul pe spate și rîde tare, cu toți dinții lui puternici, albi, întregi, la lumină. Rîsul iese din el ca apa dintr-un izvor cristalin și sonor. Rîde atît de tare, încît îl aude și Pavel, și parcă doctorul Mănilă picură în el o băutură răcoroasă, tonică, așa ca vîntul care intră uneori pe fereastră, pornit de cine știe unde, de la munte, și-i suflă în obraz respirația zăpezii de pe piscuri sau mirosul gențianelor. Pavel rîde și el, nu

pentru că a înțeles ceva, ci pentru că îi place hohotul lui Mănilă.

Bretcu rîde mai potolit, mai puțin sincer. El își controlează și rîsul, îl suspendă totdeauna în colțul drept al gurii, cu o mică expresie de ironie, de critică, ca și cum nu s-ar cuveni niciodată să se dăruiască întreg unei emoții, unei înduioșări, unui moment de haz fără să știe că el e doctorul Bretcu, care cîntărește acest fenomen și vede că nu e chiar mare lucru. Între lumea exterioară și propria lui sensibilitate, doctorul Bretcu strecoară totdeauna opinia lui despre el însuși și felul în care socotește el că se cuvine să reacționeze doctorul Bretcu. Pavel are poate pentru el mai puțină simpatie decît pentru alții, îi plac înfățișarea lui, tinerețea lui, dar nu-i place de loc cum se poartă cu doctorița Simionescu. Dina Simionescu e subțire, iute, atentă la tot ce i se spune, blîndă și drăgălașă. Cînd e de față cu Bretcu însă, își pierde de tot stăpînirea, devine sfioasă, zăpăcită, febrilă, și Pavel citește bine în ochii ei, mari și catifelați, suferința. Tot spitalul își dă seama de drumurile inutile pe care le face doctorița Simionescu între un salon și altul, numai pentru că într-unul dintre ele se află Bretcu, de faptul că întîrzie inutil să plece acasă la prînz, numai pentru că el nu și-a pus încă paltonul, de faptul că se trudește întotdeauna să-și aranjeze gărzile așa încît să fie împreună cu doctorul Bretcu. O știu toți doctorii, o știu și surorile, o ghicesc și unii bolnavi care sînt internați de mai mult timp și, de plictiseală, romanțează micile aventuri din spital. El însă, doctorul Bretcu, nu-și scoate nici în fața ei micul zîmbet de dispreț pe care l-a suspendat în colțul gurii, și parcă întîrzie să plece cînd ea, evident, îl așteaptă, e exagerat de politicos cu cîte o soră, cu cîte o bolnavă, cu acea politețe care presupune un substrat de atracție și simpatie de neînvins, cînd ea e de față, și face uneori haz, cu cruzime, de cîte un cuvînt naiv, sentimental, pe care îl rostește ea, care n-a devenit încă un automat medical în fața unui caz grav.

Pentru toate aceste lucruri, Pavel nu-l poate iubi pe doctorul Bretcu.

În schimb, între el și șeful spitalului, doctorul Niculae Dobre, acel Dobre în fața căruia tremură tot personalul, care vorbește cu o voce „de călău", cum a spus o dată speriată doctorița Dina Simionescu, care calcă pe culoare de se cutremură pereții, și se uită la om crunt, pe sub sprîncenele lui îmbinate, s-a stabilit pe încetul o prietenie atît de caldă, de catifelată, încît nimeni nu mai poate înțelege nimic.

Pavel se gîndește la astea toate, adică la gingașa doctoriță Dina Simionescu, uitîndu-se lung la gura frumoasă și strîmbă de atîta dispreț a doctorului Bretcu, la prietenul lui, doctorul Dobre, pe care are să-l vadă mîine dimineață cu aceeași bucurie dintotdeauna, la *Dublul concert* de Bach, care așteaptă aici, în rotița asta de bandă, așteaptă cu toată cascada lui de sunete tăcută acum, suspendată, cu marile lui aripi strînse. Se uită la tinerii ăștia frumoși, care s-au răsturnat acum pe patul lui, cu umerii lor largi rezemați în perne, cu picioarele lor lungi adunate sub ei, și aștepată, așteaptă și el. Tinerii rîd, respiră, vorbesc, și ăsta e un spectacol frumos, dar acolo, în rotița de bandă, e închis ceva mai puternic, mai profund, ceva care-i aduce gustul veșniciei, siguranța veșniciei omenești, în suflet.

Ușa se deschide brusc. Sora Maria intră repede, vorbește tare, e agitată. Pavel pune mîna cornet la ureche, n-o aude ! Doctorul Bretcu se ridică, se ridică și doctorul Mănilă, Brectu se apropie de el, îi strigă la ureche :

— Mă duc în salon. Băietanul ăla, actorașul, are iar o hemoptizie. Noapte bună !

„Uite, se grăbește, nu-i e indiferent ! se gîndește cu plăcere Pavel. Dar de ce-o fi zîmbind atît de ironic, de parcă actorașul s-ar fi dat de trei ori peste cap în miez de noapte ?"

După Bretcu, iese și Mănilă, după ce i-a făcut un semn amical lui Pavel.

Odaia a rămas goală. Prin geamurile deschise larg fug ultimii nori de fum. Au fumat mult ! Afară cerul s-a limpezit, au ieșit mii de stele, au înflorit mii de stele pe bolta lui pură, adîncă. Pomii, sus, pe muchia colinei, sînt acum negri-verzi, de acel negru-verde pe care orice ochi omenesc îl citește că nu e negru, nu e nici verde, și nu

poate fi confundat cu nici o altă umbră, culoare, pată.

Pavel mai potrivește o dată banda, deschide butonul aparatului, stinge lampa, își lipește urechea de difuzor. O fericire mare, amplă, pătrunde în toată ființa lui. Nu-și mai simte și nu-l mai doare respirația lui scurtă și mereu agățată pe undeva, în piept, nu mai are trup, nu mai are în jurul lui o odaie, ziduri, nu mai are nimic, nu mai vede și nu mai aude nimic în lumea asta, decît acest fluviu puternic care pătrunde în el, care îl ia cu el, care devine el, din ce în ce mai larg, mai total, al muzicii. Se dilată, se dilată parcă, se pierde, ca să găsească ceva mai bun, mai sigur, ceva fără știrbituri, fără nici o crăpătură, ceva întreg, și larg, și nesfîrșit de armonios, care e și viață și vis, laolaltă, în același talaz cuprinzător.

Dimineţile, pe culoar, e o mare agitație. Sus, unde se petrece acum vizita medicilor, la saloanele cu bolnavi, dimpotrivă, ai crede că ai de-a face cu o lume încremenită, cuminte. În saloane, bolnavii stau în paturile lor, chiar cei mai neliniștiți în chip obișnuit și-au tras păturile pînă sub bărbie, și-au încheiat cămășile sau pijamalele la piept, au făcut ordine pe noptiere între sticluțele cu medicamente și borcanele cu compot, și-au deschis ochii mari, ascultători, melancolici, sortiți să deștepte simpatia șefului, a doctorului Dobre, să-i dovedească doctorului Dobre că mai au nevoie de tratament, să cucerească atenția doctorului Dobre, să potolească duritatea doctorului Dobre.

Și doctorul Dobre, urmat de un alai întreg, trece din salon în salon cu pașii lui grei și viguroși, se oprește la fiecare pat, privește pe sub sprîncenele lui îmbinate foaia de temperatură, ridică o mînă uriașă, cu degete groase, cu palma cărnoasă și roșie, pipăie o frunte, cercetează o cicatrice, înhață violent un rezultat de analiză, în vreme ce bolnavului i se taie răsuflarea, surorile se fac palide de parcă ar fi greșit cu ceva, medicii cei-lalți așteaptă respectuos în picioare, iar doctorița Dina Simionescu freamătă ca o frunză de plop. În tăcerea

salonului, glasul doctorului Dobre detună deodată, gros și prost dispus :

— Nu i-ați făcut și rezistența ?

Toată lumea încremenește. Nu, analiza rezistenței la antibiotice nu s-a făcut !

— Nu ! spune doctorul Bretcu și încearcă să zîmbească dispreţuitor, ca de obicei, dar zîmbetul lui nu susține parcă atît de sus colțul gurii. Nu se pune problema la el !

— Se pune, nu se pune, s-o faceți ! mai tună o dată doctorul Dobre și trece mai departe.

Nu s-a petrecut nimic, nu s-a rostit nici o amenințare, nici o ocară, nici o mustrare, dar toată lumea e speriată ca și cum ar fi trecut printr-o primejdie mare.

— Mă doare mereu sub coasta stîngă ! spune actorașul cel slăbuț, care nu de mult a avut iar o hemoptizie. Ce-o fi, o fi, s-a hotărît să-i spună azi și șefului !

— Da ? întreabă doctorul Dobre, și actorașul e sigur în clipa asta că șeful are de gînd să-l mănînce. Pune-ți o scrisoare de amor pe ea, și o să-ți treacă.

Medicii și surorile se gîndesc că ar trebui să rîdă, și rîd. Șeful doar a făcut o glumă. Bună, proastă, treaba lui, trebuie să rîdă ! Doctorița Dina Simionescu zîmbește și ea palid, cu ochii la gura frumoasă și sarcastică a doctorului Bretcu, care s-a strîmbat de tot, maliţios. Actorașul rămîne cu ochii căscați, nedumerit, speriat, dezamăgit și trist.

Și grupul de medici trece iar la alt pat, într-o tăcere de cavou, tulburată numai de pașii șefului. Deodată, doctorul Dobre se întoarce spre actoraș.

— Trocarul ! răcnește el, și două surori se reped să aducă seringa mare, cu ac lung.

Actorașul se uită la mîinile mari ale șefului și își spune o clipă că mai bine s-ar fi lăsat să moară.

Jos însă, pe culoarele de jos, ferite la ora asta de prezența doctorul Dobre, e o foială necontenită. Acolo parcă lumea răzbună liniștea speriată de la etaj. Surorile aleargă la laboratoare, bolnavii fac coadă și vorbesc între ei la ușile sălilor de radiologie, pacienții care vin la ambulatoriu încurcă locul peste tot, și hainele lor de

stradă par ciudate și aduc un fior din lumea din afară, în mulțimea de halate albe sau albastre.

În laboratorul lui, aplecat adînc peste microscop, cu lentila groasă a ochelarilor lipită chiar de lentila microscopului, doctorul Pavel Ștefănescu lucrează. În spatele lui, cele două laborante filtrează niște substanțe și-și vorbesc încet, rîzînd din vreme în vreme. Zgomotul culoarului pătrunde în rafale de cîte ori se deschide ușa ca să intre o soră cu o eprubetă, dar Pavel nu aude nimic, nu simte nimic. Stă aplecat acolo, și nu aude nici măcar propria lui respirație, hîrîită, scurtă, înnodată, al cărei zgomot umple încăperea. O lume infinită se înfățișează ochiului lui, o lume în neîntreruptă mișcare, un univers tăcut, nebănuit de alții, cunoscut bine numai de el, o viermuială fără capăt, încăpățînată, oarbă în voința ei de dăinuire, răufăcătoare.

O lamă, încă o lamă, alta, o lume după alta, un infinit după altul, cu feluritele lui înfățișări și deosebiri pe care el le cunoaște, le descifrează, le demască.

Ceasurile trec, lamele se succed, lumile se succed, doctorul Ștefănescu respiră tot mai greu, mai aplecat peste microscopul lui, stăruitor și absorbit, crîncen și pornit. E lupta mare între om și universul acesta, care prin viața lui minează viața omului. Printre milioanele de microexistențe care furnică acolo trebuie detectate cele care dăunează, rod, ucid viața umană.

Laboranta îi face un semn cu amîndouă mîinile, adică gata ! Nu mai e nimic de văzut. Culturile de azi au fost toate cercetate. Cele care nu sînt gata în înflorirea lor spăimîntător de nestăvilită vor fi obiectul zilei de mîine. De altfel e și ora trei. „Doctorul ăsta ar fi în stare să lucreze aici pînă noaptea, pînă în zori dacă ar fi de lucru, uitînd că orice vietate trebuie să se oprească uneori, să-și tragă sufletul !" se gîndește laboranta.

— Gata ? zîmbește Pavel, și cuvîntul iese hîrîit, stins, rupt din pieptul lui obosit.

Laborantele își schimbă halatele la cuier. Doctorul se spală pe mîini. Pe culoar duduie un pas, ușa se deschide ca ruptă din balamale, din clanță, din toate încheieturile ei. Laborantele încremenesc, una cu halatul în mînă, cealaltă cu bereta. În odaie intră doctorul Dobre. Ține în

mîna lui uriașă o eprubetă. Fața doctorului Ștefănescu se luminează ca o floare crescută undeva, la umbră, peste care a căzut deocamdată, bogată, arzătoare, lumina soarelui, toată lumina soarelui.

— Mă Pavelică, fă-mi aici un lichid pleural ! Hai, mă, că mă scoate din sărite actorașul ăla. Parcă are pe dracul în el, nimic nu-i prieste, spurcăciunea mică !

Laborantele, resemnate, disperate înăuntrul lor, își pun în liniște halatele. Pavel zîmbește larg, ia eprubeta din mîna doctorului Dobre și se îndreaptă spre masă, gîrbovit, istovit, tîrîndu-și picioarele.

— Ce animal ! Am stricat atîta streptomicină pe el ! mai bodogănește Dobre.

Laborantele tremură. Îl cunosc și ele pe actoraș, din vremea în care venea singur, pe picioarele lui, la laborator, și le făgăduia bilete de teatru, cînd va începe el iar să joace. Era subțirel, cu fruntea înaltă, veșnic febril, politicos, plin de dorința de a ieși mai repede din spital, de a se urca mai repede pe scenă. Uneori, recita și versuri și se uita languros la ele, pe rînd, nehotărîndu-se care îi place mai tare ! Și acum, uite, doctorul Dobre îl face animal ! El e vinovat, săracul, că nu se vindecă !

Numai doctorul Pavel Ștefănescu n-ar simți parcă asprimea cuvintelor doctorului Dobre, deși le-a auzit bine, foarte bine, pe astea le-a auzit, cît aude el de prost, că doar au fost strigate ca la război. Ei îi zîmbește cu o încredere totală, nevinovată lui Dobre. Numai el simte în clipa asta cît ar vrea Dobre să-l vindece pe „animal", numai el o vrea în aceeași măsură. Stau acum aplecați peste lamă amîndoi, Pavel — mic, pricăjit, adunat, hîrîind greu din plămînii lui ferfeniță, Dobre — cu picioarele desfăcute ca ale turnului Eiffel, cu mîna lui imensă și roșie pe umărul pirpiriu al lui Pavel, cu sprîncenele încruntate.

— Uite, bestia ! Uite, bestia ! bodogăne el, furios de ce vede pe placă. Uite, bestia, ce-mi face el mie !

Apoi îl ia binișor de după umeri pe Pavel, și parcă laba lui mare s-a făcut de catifea, îl sprijină ușurel de pieptul lui larg cît o tîmplă de biserică și-l duce spre odaia lui, la subțioară parcă, pe culoarul pe care

oamenii s-au făcut nevăzuți de cînd a intrat el în laborator.

— Mă Pavelică, — și în glasul lui aspru și tare și gros se strecoară parcă o ciudată blîndețe care nu e la locul ei acolo —, mă Pavelică, mă, să-mi tai mie nasul și urechile dacă n-avem noi dreptate, și Mănilă e un idiot! Asta e, mă, și el umblă pe trei cărări cu rezecția lui!

Pavel aprobă cu zîmbetul lui blajin.

În ușa odăiței lui Ștefănescu se opresc amîndoi, stau față în față și se privesc lung, zîmbindu-și, ținîndu-se de mîini. Le e parcă greu să se despartă. Prin ușa întredeschisă a sălii de radiologie, sora Ștefania, cea mai rea soră din spital, se uită cu ochii ei mici și sfredelitori și rîde încet. „Logodnicii!" bombăne ea. E o poreclă pe care le-a dat-o de mult celor doi doctori și pe care uneori o spun încet și ceilalți medici din spital, care nu pot înțelege de loc pe ce se întemeiază prietenia asta nepotrivită și ridicolă.

După masă, Pavel încearcă să se odihnească. Stă pe căpătîiul lui înalt, răsuflă greu, își citește ziarele, se leagă încă o dată cu viața întreagă, de pretutindeni, citește o carte, de literatură cîteodată, de medicină mai des. Uneori îi rămîn analize de dimineață, și atunci se tîrăște în laborator, singur de data asta, să le sfîrșească. Prin ferestrele laboratorului se vede aceeași curte care se înfățișează ferestrei odăiței lui, și între o încordare și alta, Pavel ridică fruntea, se uită afară, încearcă să respire mai lung, renunță, clipește molcom și-și scaldă ochii în verdele catifelat al colinei. În serile în care e chiar doctorul Dobre de gardă, doctorul Ștefănescu e foarte fericit. El încearcă atunci — e drept că fără succes, dar cu o dulce perseverență — să-i pună la maqnetofon concerte de Beethoven sau de Brahms, un Mozart parazidiac sau un Wagner răscolitor, dar doctorul Dobre refuză cu îndîrjire, sau ascultă puțin și se satură.

— Dacă nu zice și pe gură, spune el, n-ai făcut nimic cu mine!

Atunci Pavel încearcă să-i arate prin fereastra deschisă nesfîrșitul cer, constelațiile fără prihană în strălucirea lor, să-i explice drumul aștrilor, dar după ce-i

ascultă glasul monoton și înăbușit vorbind o vreme despre acele lumi intangibile, doctorul Dobre îi pune laba lui mare pe umăr, laba aceea care se face de catifea cînd se apropie de Pavel, și rostește ursuz, dar cu convingerea că e foarte drăgălaș :

— Lasă-mă, Pavelică, cu aiurelile tale ! Spune mai bine dacă să-ți mai fac niște auromicină, că văd că hîrîi ca o osie neunsă.

Și numai Pavel înțelege căldura din vorbele lui. Dacă mai e vreun medic de față, se sperie de grosolănia doctorului Dobre.

Și Pavel îl lasă pe Dobre să-i facă auromicină, pe Mănilă — să-i dea hidrazidă, pe Stan — să-l îndoape cu digitală, ca să le facă plăcere, ca să le lase iluzia că l-ar mai putea salva. El știe bine starea plămînilor lui, a resturilor lui de plămîni, știe și starea inimii, extenuată de lipsa lui de respirație, și nu vrea decît să-l mai lase să lucreze, să mai lucreze puțin și să aibă ei liniștea că l-au îngrijit.

Cînd spitalul tot a intrat în toamnă ca o arcă grea, plină de suferință, navigînd anevoie pe valurile de aur și aramă ale pădurilor dimprejur, doctorul Pavel Ștefănescu a început să se simtă și mai prost. Parcă în fiecare zi, la prînz, cînd se ducea spre odaia lui, avea de gînd să se prăbușească în pragul ei. Plămînii lui zdrențuiți nu mai puteau de loc să tragă pînă în fundul lor aerul dulce, cînd umed și cețos, cînd uscat și rece, al acestei toamne fastuoase, și inima nu se mai putea ține de ritmul lor întretăiat, grăbit, plin de panică. Diminețile, după ce sorbea o doză de oxigen din balonul care era acum veșnic la îndemîna lui, cînd pe căpătîiul patului, cînd pe masa din laborator, cînd lîngă magnetofon, se ducea încet, rezemîndu-se de pereți, la lucru. Acolo stătea aplecat, tot atîtea ore ca în trecut, peste microscop, dar mîna lui căuta tot mai des balonul cu oxigen, și tot mai des doctorul Bretcu, doctorul Mănilă, doctorița Simionescu, doctorul Stan trebuia, la chemarea laborantei, să lase bolnavul din salon, să alerge în laborator și să-i

facă o injecție care-i dădea inimii mersul regulat, care dădea la o parte gheara gata să o strîngă de tot.

— Ar trebui să nu mai lucrezi ! îi spunea sever doctorul Stan. Dumneata te sinucizi, doctore !

— Ar trebui să nu mai lucrezi... un timp ! spunea șoväind speriată și doctorița Simionescu. O pauză, doctore, te rog !

Pavel însă dădea ușor, blajin, din cap. Nu răspundea nimic, dar știa mai bine decît oricine că pauze poate avea numai acela care știe că mai are drum lung în fața lui.

— Ia lăsați-l în pace ! striga doctorul Dobre. Lucrează, Pavelică, lucrează cît vrei !...

Dobre știa un lucru : că Pavel, dacă s-ar rupe din muncă, ar muri, pentru că boala ar izbi acolo unde viața lui mai avea pînă atunci un rost.

Doctorii însă se uitau unii la alții.

— Eu îl socotesc dement pe Dobre, surîdea critic doctorul Bretcu. E duios cu Ștefănescu de ți se face greață cînd vezi o asemenea huidumă sentimentală, dar îl exploatează cît poate.

— Și Ștefănescu nu renunță la lucru din orgoliu, am impresia. Am certitudinea că vrea să moară pe cîmpul de luptă. Gărgăuni literari ! dădea din cap doctorul Mănilă. E ca și cum ar vrea să ne spună nouă, celor sănătoși : vedeți cît poate un om bolnav ? Vedeți ce trîntori sînteți voi ? Și numai cel-de-sus știe cît de frînt ajung și eu în fiecare seară acasă. Vrea să ne dovedească în fiecare zi că e comunist, și că un comunist nu renunță la luptă pînă în ultima clipă.

— Totuși, cel mai de condamnat în toată istoria asta nu e Ștefănescu, e Dobre, care-i vine zilnic plocon cu două-trei analize peste plan, tocmai la prînz, parcă anume ca să-l mai țină o oră, două în laborator.

Cu toate astea, cam toți doctorii veneau la laborator cu analize peste plan aproape în fiecare zi, fie că uitaseră ceva în ajun, fie că îi cuprindea un soi de încăpățînare să vină de hac unui caz rezistent. Știau toți că Pavel Ștefănescu nu va spune nu, și de fapt era și comod să ai la îndemînă totdeauna un om care îți dă

un rezultat fără greș, repede, atunci cînd ai tu nevoie de el.

Acum Pavel privea grădina, după-mesele, prin geamul închis al odăii lui. Purta un halat gros, cenușiu, cu revere roșii, de un roșu șters și trist, purta un fular de lînă în jurul gîtului, purta șoșoni de flanelă cenușii în picioare, și o tichie de lînă pe cap, o tichie împletită de sora Maria, și rezemat de speteaza scaunului, cu spatele la masă, se uita prin fereastră la colina neagră, cu smocuri scurte de iarbă din fața lui, la copacii goi, înalți, din vîrful ei, copacii care descriau gesturi largi și dezolate pe fîșia de cer vizibilă de aici, se uita la acea fîșie cenușie pe care treceau uneori trene de nori albi, și pe care alteori soarele în amurg arunca un reflex sîngeriu sau trandafiriu sau de aur vechi. Atunci era foarte frumos, era nesfîrșit de frumos. Dacă se întîmpla cumva ca tocmai atunci să intre în odaie sora Maria, doctorul Ștefănescu o ruga, cu voce șoptită și întretăiată, să deschidă puțin fereastra, el n-o putea deschide, l-ar fi lovit în piept prea direct aerul rece — s-o deschidă pentru cîteva minute, și s-o închidă iar. În minutele astea puține, ținîndu-și halatul și fularul strîns la piept, Pavel mirosea aerul acela care venea uneori chiar dintre piscurile munților, chiar din inima pădurilor, pline acum de frunze veștede, de umezeală, aerul acela pe care parcă natura i-l trimitea anume în dar cu toate miresmele ei bogate, ca să-i spună că e aici, la un pas, alături de el, și uite, e o clipă și a lui, ca a tuturor. Pe urmă sora închidea fereastra, și, obosit de bucurie, Pavel închidea ochii sub lentilele groase ale ochelarilor, și zîmbea fericit.

Doctorii de gardă veneau și acum seara, în odaia lui, jucau și acum șah în patul lui, îi țineau de urît și acum, atîta vreme cît li se ura și lor, pînă să se culce, și ieșeau pe culoar ca să-și fumeze țigările, sau uitau, dacă erau prea antrenați în joc, și le fumau chiar acolo. Cîteodată unul dintre ei îi cerea lui Pavel să pună la magnetofon o sonată, o simfonie, și atunci el înflorea tot de fericire că putea să trăiască această bucurie împreună cu alții, alături de alții, să fie și a lor așa cum era a lui. Pe ei, cuvintele lor, nu le prea auzea, istoriile lor nu le

urmărea și nu-l interesau, dar, uite, între ei și el exista totuși o punte de înțelegere, afară de bolnavii lor, exista acest grai comun care vorbea în numele lor, vorbea despre ei, pentru ei toți. Pavel își lipea urechea de difuzor, închidea ochii, asculta, apoi deschidea încet pleoapele să-i vadă, să le vadă și lor fericirea scrisă pe chip, aceeași.

Cînd intra, brutal și zgomotos, doctorul Dobre în odaie, ascultătorii de obicei se risipeau. Știau că doctorul Dobre nu gustă muzica și voiau să-i fie pe plac. Pavel pleca adînc fruntea, ridica mîna palidă și închidea butonul aparatului, apoi, după cîteva respirații scurte și întrerupte, zîmbea iar și se uita blajin la Dobre.

Uneori, unul dintre medici îi făcea șefului un semn discret către unghiile albastre, către buzele vinete ale lui Pavel, un semn îngrijorat, întrebător. Dobre izbucnea, de parcă acela ar fi vorbit tare:

— Las' că-i trece lui Pavelică! Ne-a mai speriat el așa și acum douăzeci de ani, cînd credeam în fiecare zi că se duce pe copcă. Nu-i așa, Pavelică?

Pavel aproba încet, plecînd capul, sfios parcă, rușinat că nu putea făgădui cu toată sinceritatea că are să-i treacă și acum ca atunci, dar neîndurîndu-se să-i facă lui Dobre supărarea de a-i mărturisi că de data asta „s-ar putea duce pe copcă".

— Păi atunci îi alesesem și loc la cimitir, mai la umbră, între flori, cum îi place lui! — și doctorul Dobre rîdea gros și tare. Dar ne-a făcut fasonul. Nu numai că s-a vindecat, dar a mai sucit și capul unei fete. Ce-ai făcut cu Magda, Pavelică? O zdrahoancă de fată, una plină de draci, și se topea ca o lumînare de dragul lui. După ce a topit-o de tot, a pierdut-o în lumea largă, știi, cum duc unii pisica s-o piardă în altă mahala, și s-a întors aici, la laborator. Și sora Clarissa era moartă după el. Cine a fost motanul ăsta!

Pavel plecă iar capul, și un zîmbet de copil care a făcut o poznă se ivește pe fața lui.

Medicii, care îl știu pe Pavel de șapte, de cincisprezece ani poate, îl știu singur, ascuns ca un șoarece în laboratorul lui, cenușiu, mic, tăcut, nu-și pot de loc închipui cum Magda cea plină de draci, sau acea soră

Clarissa, oricine ar fi fost ea, s-au topit după el. Dar cum doctorul Dobre pomenește des despre întîmplările astea, ei îi fac plăcerea să rîdă o dată cu el.

— Cine știe ce surprize ne mai rezervă doctorul Ștefănescu ?! întregește doctorul Mănilă. *Qui a bu, boira!*

Și Pavel încearcă să-i privească pe rînd, ca să-i asigure că poate n-are să le facă foarte curînd surpriza de a-i lăsa fără medic la laborator.

În anul ăsta, iarna a venit altfel decît de obicei, cu răbufniri ciudate de primăvară, cu nopți de brumă amenințătoare, după care soarele s-a ivit victorios, cu viforniţe scurte, gata să fie luate în serios tocmai cînd plecau. Abia se așeza zăpada pe colina din fața ferestrei lui Pavel, și un soare dulce, de miere, o topea, ca să lase în urma ei pămîntul umed, semănat cu tufele lui rare de iarbă palidă. Cerul avea uneori albastrul acela strălucitor, de faianță, alteori zarea, printre copacii din vîrful colinei, căpăta o adîncime străvezie, limpede, de safir, care-ți umplea sufletul de fericire, de tinerețe. Doctorul Ștefănescu, sprijinindu-se de masa din laborator, sprijinindu-se de scaune, trecea, între examinarea unei lame și a alteia, la fereastră, privea îndelung afară și se întorcea bucuros la lucrul lui. Din odaie, după amiaza, nu avea parte să vadă frumusețea asta nesfîrșită a cerului, pentru că intrase în decembrie, ziua era scurtă, seara cobora devreme peste grădina lui și trebuia să aprindă lampa curînd. Doctorița Dina Simionescu îi adusese însă Cehov într-o ediție completă, așa că nu știa cînd se face seara, cînd se apropie ora în care medicii de gardă îl vizitau.

Într-o zi, pe la ora cinci, după ce aprinsese lumina, doctorul Dobre dădu buzna în odaia lui. Nu plecase încă acasă, avusese o ședință, apoi fusese chemat în grabă la patul actorașului, care iar își pusese în gînd să moară.

— Pavelică, dă-mi un ajutor! Trebuie să-i mai faci împielițatului ăsta o analiză de spută, fără cultură, dă-o dracului, acum, imediat. Mi-e milă de tinerețele lui, bătu-l-ar pacostea, are de gînd să crape, după ce am turnat în el ca într-un butoi tot ce vrei! Fă-mi-o, Pave-

lică, că ăsta răstoarnă toate legile științei, scîrnăvia mică !

Doctorul Ștefănescu se ridică încet, precaut. Inima îi bătea urît în ziua aceea. Făcuse nouăsprezece analize de dimineață, le încheiase cu bine, dar inima nu mai voia de loc să bată o bătaie după alta ; le îngrămădea uneori, făcea alteori pauze ciudate, stătea un timp încremenită, absentă, apoi se urnea bolborosind ceva misterios, spăimîntător. Respirația se agăța uneori pe undeva, în capul plămînului drept, parcă ar fi avut spini, cîngi în drumul ei.

Făcură amîndoi drumul spre laborator ca de obicei, cînd îl făceau în chip invers la prînz, spre odaia lui Pavel. Dobre cu brațul după umerii lui Ștefănescu, acesta, mic, ascuns parcă la subțioara lui, lipit de pieptul lui voinic, tîrîndu-și șoșonii de postav cenușiu.

În laborator ferestrele erau deschise, îngrijitoarea curățase, spălase mese și podele, lăsase deschis și plecase. Dobre se repezi să închidă. Ștefănescu tușea încet, trăgea aerul în piept cu hopuri, își dezbrăca greu halatul de postav ca să-l îmbrace pe cel alb. Stătură amîndoi plecați adînc peste microscopul prin care se vedea un ocean albastru, semănat ici-colo cu bețișoare roșii.

— Are încă, javra dracului ! izbucni furios doctorul Dobre. De unde îi mai scoate ?

— A devenit rezistent, murmură Pavel. Îi trebuie... îi trebuie... dar nu mai putu continua, din pricina tusei.

Duse mîna la inimă, mîna lui cu unghii foarte vinete.

— Ce-i trebuie ? întrebă Dobre, cuprinzîndu-l cu amîndouă brațele.

Pavel întinse mîna, disperat, spre masă, spre locul unde se afla de obicei dimineața balonul cu oxigen. Doctorul Dobre pricepu, îl ridică în brațe ca pe un copil, și alergă cu el în odaie. Se zguduiau pereții de tropotul înfundat al pașilor lui.

— O seringă, o seringă, și un dilauden cu atropină pentru doctorul Ștefănescu ! strigă el, în fugă, unei surori care trecea pe culoar.

— Ce spuneai că-i trebuie actorului ? mai întrebă el o dată aplecat deasupra patului, deasupra balonului cu oxigen, pe care i-l ținea la gură lui Pavel.

Pavel făcu un efort supraomenesc să găsească în pieptul lui o fărîmă de aer, o fărîmă de glas :

— Metrasse cu hidrazidă... direct în plămîni !

— Mă confirmi ! rosti mulțumit Dobre, și sparse fiola cu degetele lui groase, sigure.

În noaptea aceea Pavel vărsă foarte mult sînge, și a doua zi nu se putu ridica din pat, ca să se ducă la laborator. Privea rușinat la sora Maria, care îi spăla fața și umerii slabi cu un burete cu apă călduță, privea pierdut la chipul ei nițel zbîrcit, ca și cum și-ar fi cerut iertare că, uite, nu e în stare, că, uite, poate că s-a isprăvit.

Și nici în zilele următoare nu se putu duce la laborator. Stătea rezemat pe pernele lui înalte, de pe care nu se vedea curtea, dar se vedea totuși un petic de cer. Și pe peticul acela treceau nori, sau el tot se făcea albastru și clar, sau se închidea la față ca de plumb, și atunci Pavel putea vedea fulgi mari care cădeau pe colină, și-și putea închipui cum se așază pe fața pămîntului, întîi ca un strat pufos, inconsistent, apoi ca o catifea rece, apoi troiene înalte, răcoroase, imaculate. Seara, cînd era întuneric în odaie, vedea și cîteva stele, niște stele mici ca niște țintișoare de aur bătute în bolta întunecată.

Medicii de gardă veneau și acum seara la el, dar aveau un aer profesional, se așezau pe scaun lîngă pat, îi luau pulsul, îi citeau temperatura, încercau să-i strige în ureche o glumă care să-l îmbărbăteze sau o anecdotă, și plecau curînd. În noaptea de Anul Nou, doctorul Dobre, care venise de la petrecere la spital fără să fie de gardă, în trecere spre casa lui, și intrase anume ca să-l vadă, îl găsise pe scaun, la masă, cu urechea lipită de difuzor, ascultînd un concert de Mozart, cu balonul de oxigen la gură. În lumina mică a lămpii de masă, sticlele ochelarilor lui străluceau tare, și mîinile lui, crispate pe balon, aveau unghiile foarte vinete. Ținea ochii închiși, avea pleoapele palide, și buzele — vinete și ele.

Pavel nu auzi zgomotul ușii. Stătea acolo, aproape prăbușit peste masă, și pe chipul lui se citea o nesfîrșită fericire. Doctorul Dobre stătu o clipă în picioare, simți o arsură ciudată în ochi și în gîtlej, o arsură ca pe vre-

mea cînd era copil și plîngea, apoi făcu un pas, și Pavel îl simți.

— La mulți ani! spuse el, fiindcă nu știa în clipa aceea să spună altceva. Apoi izbucni: Nu se poate să stai aici, frate! Stai, îți aranjez eu ceva grozav!

Și îi aranjă. Îl duse pe brațe în pat, îi aduse masa lîngă pat, îi rîndui el singur magnetofonul la îndemînă, așa ca să nu trebuie nici măcar să se ridice de pe perne ca să-l oprească sau să-l pornească, și plecă repede, nu pentru că își lăsase nevasta afară, în mașină, dar pentru că arsura aceea ciudată din gîtlej și de sub pleoape nu-l slăbea de loc, ba parcă voia să izbucnească cumva, să se prefacă în lacrimi te pomenești!

Pavel însă trăi ceasuri frumoase. Cînd avea febră — și avea foarte des — și chiar cînd n-avea febră, propria lui viață i se desfășura în amintire nechemată, singură. Își aducea aminte de grădinile și pădurile în care se plimbase vreodată, își aducea aminte în amănunt, de parcă ar fi trecut acum printre copacii lor robuști, de parcă ar fi călcat acum peste maldărul de frunze aurii, umede, lunecoase, care împrăștiau miros intens de putregai și țărînă, foșnet de tafta, vedea lumina verzuie a pădurilor înalte din Banat, înalte ca niște catedrale cu nenumăratele lor coloane vii, vedea goana Cerneï, cea ca un smaragd topit, îngustă, clară și iute. Pe urmă i se iveau peluzele netede de la sanatoriul în care zăcuse în tinerețe, parterele acelea nesfîrșite de micsandre, și parcă mirosul micsandrelor albe și catifelate umplea cămăruța de acum. Și cînd se cosea fînul, ce mireasmă intra pe fereastră! Și mesteacănul acela subțirel care se clătina la orice adiere în capătul aleii! Mesteacănul care semăna cu sora Clarissa. Ea avea mîini albe, subțiri, privea în jos, avea fața îngustă și gene dese, care pîlpîiau ca doi fluturi speriați. Ce bună fusese cu el!

Dar Magda! Vocea ei joasă, fierbinte, care se strecura parcă uneori, și alteori se ridica ca o goană pe claviatura unei orgi. Ce plină fusese viața lui, în adevăr, ce plină fusese! Magda plecase într-o zi, plecase fără urmă, dar îl iubise! Vezi, îl alesese pe el și îl iubise! O femeie ca ea, frumoasă, vijelioasă, plină de

fantezie ! Asta durase numai un an. Nu, fericirea nu se măsoară, ca postavul, cu metrul. Ea a fost sau n-a fost. Şi fusese. Şi apoi, lăsînd palide în urmă celelalte întîmplări ale tinereţii, întîlnirea cu Partidul. Viaţa axată pe o credinţă mare, adîncă, care adună şi cristalizează tot în jurul ei, care luminează şi dă sens, o credinţă care stă, ca soarele în centrul universuului, în centrul fiinţei tale şi prin care tot ce trăieşti, ce alegi ca să fie trăit, devine preţios, iubit. De aici, ca dintr-o sursă pură, izvorau aceşti ultimi cincisprezece ani. Da, cei cincisprezece ani petrecuţi aici, în spital, fuseseră ani bogaţi. Toate îi deveniseră atît de familiare, de parcă făceau parte chiar din trupul lui, şi dacă s-ar despărţi de una dintre ele măcar : de masa din laborator, de microscop, de fereastra lui sau de patul alb de fier, ar simţi că se rupe parcă ceva din el. Fiecare zi pe care o ducea pînă în amurg pe umerii lui slabi i se părea o biruinţă mică, al cărei preţ îl cunoştea numai el şi care îl umplea de bucurie. Voluptatea de a face o analiză după alta, de a dicta rezultatul clar, de a vedea cum se îngroaşă teancul mic de hîrtii pe care ele erau scrise, de a vedea, la cazurile cunoscute, grave, cum se modifică ceva, cum viaţa biruie moartea, încet, cu încăpăţînare, acolo, pe lama pe care jocul miilor de beţişoare şi virgule şi puncte se schimba sub ochii lui, şi numai el le cunoştea constelaţiile. Siguranţa dulce, cînd era în laborator, că odaia lui e la doi paşi, patul lui, în care trupul îi era atît de deprins, că dacă îi va fi rău se va putea culca repede acolo, la căldură, că fereastra lui, şi colina şi copacii de sus sînt veşnic pe locul lor şi îl aşteaptă. Da, poate că oamenii sănătoşi aveau feluri şi multe satisfacţii, dar satisfacţia aceasta de a te comporta ca un om sănătos, de a munci ca un om sănătos, ştiind numai tu ce eroic ai învins slăbiciunea, de a ajunge necurmat la ţintă, asta n-o cunoşteau ceilalţi şi nu-i puteau bănui intensitatea şi dulceaţa. Cine mai avusese, ca el, deplina ştiinţă şi bucurie de a învinge moartea în fiecare zi, de a o amîna în fiecare zi ? Asta era partea lui, şi era frumoasă.

Apoi gîndurile lui Pavel începeau să piardă firul sigur al desfăşurării lor, se încîlceau, se suprapuneau, difuze,

înlocuite de imagini mari, neclare, amestecate. Uneori peste fața lui se apleca adînc chipul Magdei, îl întreba cu stăruință ceva ce el nu putea pricepe, apoi deodată nu mai era ea, ci actorașul acela slab, cu fruntea înaltă, care voia numaidecît să știe de la el ce înseamnă jocul bastonașelor roșii pe cîmpul albastru, dacă asta nu cumva era cerul deasupra colinei, noaptea, cu stelele lui. Mergea parcă repede, cu un tren grăbit peste cîmpii, pe lîngă un lac cu luciri de opal și platină, printre munți înalți, cu creste albastre și poieni nesfîrșite pe coastele lor, simțea mirosul poienilor înflorite, al pădurilor dese, și ar fi vrut grozav ca trenul să nu mai alerge, să meargă încet de tot, să se oprească chiar puțin, să vadă mai bine, să miroasă mai adînc. Se căznea să tragă de semnalul de alarmă ca să oprească trenul, dar semnalul era sus, deasupra foii de temperatură, și el, culcat cum stătea, nu-l putea ajunge. Se dezmeticea cu mîna mare a doctorului Dobre pe mîna lui.

— Stai liniștit, Pavelică, stai, frate!

Din ce în ce mai des, medicii și surorile îl vedeau pe doctorul Dobre trecînd pe culoar cu ochii plini de lacrimi. Ieșeau din odăi și bolnavii, ca să-l surprindă așa. „Călăul", cum îi spuneau unii bolnavi, era acum curiozitea spitalului: plîngea!

Apoi, după cîteva zile, febra scăzu, pieri. Doctorul Pavel Ștefănescu era complet lucid, hemoptiziile se opriră și ele, dar inima, caraghioasa asta de inimă, nu voia de fel să bată cît de cît egal, cît de cît potolit. Respirația se agăța la fel într-un soi de mărăciniș, în piept, și doctorul Ștefănescu era tare obosit, tare epuizat, din pricina ei și a multului sînge pierdut.

Doctorii, cînd veneau dimineața la vizită sau seara în odaia lui, glumeau din ce în ce mai insistent, ca să-i dea, chipurile, curaj.

— Ai să ne îngropi pe toți, doctore! Credeam și eu că-mi rămîne mie odaia asta, dar nici gînd! spunea doctorul Stan, încercînd să facă o glumă cît mai groasă, ca să vadă bine Pavel că nimeni nu crede în gravitatea stării lui.

— Iarba rea nu piere! adăuga doctorul Mănilă, speriat în sinea lui de respirația scurtă și de ochii aproape

ieşiţi din orbite ai lui Pavel Ştefănescu ; parcă acum măsura pentru prima oară primejdia morţii lui.

Pavel încerca să zîmbească, ca să nu aibă ei dezamăgirea de a nu-l fi putut înşela.

— Poftim ! Citeşte ! îi trînti doctorul Dobre un ziar pe pat. Tu, care te pricepi la stele şi te prăpădeşti după astronomie, uite aici ! Sovieticii au aruncat o rachetă în direcţia Lunii !

Pavel, rămas singur, citi. Apoi închise ochii, strînse gazeta la piept, peste pătură, şi încercă să urmărească cu gîndul mersul vertiginos al noii păsări în univers. Pătrunse cu ea în spaţiile pînă atunci necercetate, zbură cu ea pe şoselele de platină ale cerului, văzu de aproape planetele mărindu-se, mărindu-se, privi, prin pleoapele închise, cum se apropia cîmpul de argint al lunii. Respiraţia i se tăie complet de viteza cu care mergea, de tăria şi puritatea necunoscută a aerului. Deschise ochii, citi din nou ziarul, apoi se destinse parcă tot, de fericire. Ziua trecea fără s-o simtă, fără s-o măsoare.

Seara fu de serviciu doctorul Dobre. Stătu aproape toată noaptea lîngă patul lui Pavel, pentru că pulsul acestuia bătea foarte ciudat cînd bătaia nu se oprea de tot, pentru că inima lui nu-şi regulariza bătăile nici cu obişnuitele injecţii. În schimb, bolnavul, ai cărui ochi erau holbaţi ca ai tuturor agonizanţilor, încerca mereu să zîmbească şi să spună ceva.

— Ce e, Pavelică, ce e ? se apleca asupra lui doctorul Dobre, şi vocea lui groasă şi tare parcă se frîngea, parcă se îneca. Vrei să-mi spui ceva ? Trebuie să fac ceva, sau să spun ceva, după...

Dobre ştia că sînt ultimele ceasuri, şi-şi dădea seama că o ştie şi Pavel. Voia, desigur, să-i lase o însărcinare cu limbă de moarte, şi nu era în stare s-o rostească.

— Lasă, odihneşte-te, o să-mi spui mai tîrziu.

— Nu vreţi un ceai, tovarăşe doctor ? îl tot îmbia pe Dobre sora Maria.

— Ia du-te-ncolo cu ceaiul tău !

Acum însă nici sora Maria nu se mai speria de asprimea doctorului Dobre, pentru că prea erau amîndoi cufundaţi în aceeaşi emoţie.

Pavel se trudea grozav să spună ceva.

— Ce e, Pavelică, ce e ?

— Frumoase...

— Cine sînt frumoase ?

— Pădurile... stelele... oamenii...

— Da, da, Pavelică, toate sînt frumoase. Asta vrei să spui ?

— Tu... tu... dacă... cît trăiești, tu... în Lună, în Marte... frumos !

— Am să mă duc, Pavelică, am să mă duc, dragă ! se jura doctorul Dobre, cu ochii înecați de lacrimi ; era gata să făgăduiască orice agonicului care vorbea despre frumusețe.

— Sînt fericit că... am trăit ! izbuti să șoptească Pavel. A fost frumos !

— Ai să mai trăiești ! încercă, fără convingere, Dobre.

Pavel zîmbi iar, și sorei Maria și doctorului Dobre li se rupse inima de dulceața zîmbetului lui.

— Are să fie... și... mai frumos !

Dobre socoti că Pavel se gîndise la el însuși, că își pierduse luciditatea, că socotea că va mai trăi, nu-l putea urmări pînă acolo unde mergea gîndul lui.

— Mulțumesc ! șopti Pavel, și Dobre înțelese iar că bolnavul e lucid, își ia rămas bun mulțumind.

Și totuși, doctorul Ștefănescu nu muri în noaptea aceea. Inima lui sfîrșită îi mai acordă o păsuire. Începu deodată să bată egal, liniștit. În zori, bolnavul adormi. Dobre adormi și el pe scaunul lui.

Dimineața, sora Maria îl spălă, îi schimbă pijamaua, îi dădu cîteva linguriță de cafea neagră, îl așeză sus pe pernele lui curate și plecă. Vizita era în toi.

Cînd, mai tîrziu, doctorul Bretcu deschise ușa odăiței lui, fu întîi izbit în obraz de un val de curent. Patul era gol, geamul — deschis. Pe pervazul ferestrei, rezemat cu pîntecele, căzut aproape afară, cu brațele întinse spre curte, cu mîinile lui subțiri cu unghii vinete întinse spre colina mică, respirînd scurt de tot și horcăind, Pavel Ștefănescu privea colina și cerul.

— Doctore ! strigă Bretcu. Dacă aveai nevoie de aer, de ce n-ai sunat ?

Pavel nu avusese nevoie de aer. El își luase rămas bun de la colina lui, de la zăpada proaspătă și curată, de la copacii care se legănau goluși în vîrful ei, de la cerul limpede al acestei dimineți, de la soarele blajin care se ridicase pe bolta de un albastru strălucitor, de la spațiile acelea infinite, în care acum călătorea cutezanța omenească întrupată într-o pasăre măiastră. Își lua rămas bun de la pămînt și de la cer, de la văzduh și de la vîntul pe care i-l trimiteau pădurile din munți.

Bretcu îl așează pe pat. Alți medici veniră în grabă. Dobre și Dina Simionescu plîngeau fără nici o sfială, pentru că bolnavul nu-i putea vedea, el închisese pleoapele, și de ceilalți nu le mai păsa.

Iar Pavel plutea parcă pe niște ape liniștite, cu mîinile împreunate pe piept, cu fața destinsă, cu un zîmbet fericit. Mulțumea în gîndul lui vieții? Avea în minte imaginea unui parter de micsandre? I se părea că îl îmbrățișa Magda? I se năzărea că îl ține de mîna lui mare, brutală, care vindeca, pe prietenul lui, Dobre? Credea că pătrunde, o dată cu racheta, pe căile văzduhului? Nimeni nu știa. Cineva îi scoase ochelarii cu sticle groase, și fruntea lui, orbitele mari, pleoapele închise părură mai frumoase și mai nobile. Nu mai horcăia. Respira încet, ca și cum un singur fir subțire, rupt dintr-un caier încurcat, s-ar fi strecurat printre buzele lui.

Nu făcu nimănui neplăcerea să moară încet. Se stinse repede. În odaie răsunau hohotele puternice ale doctorului Dobre și plînsul subțirel al Dinei Simionescu. Sora Maria se trăsese după dulapul de cărți, cu fața ascunsă sub brațul ridicat. Prin fața ușii se învîrtea scîncind actorașul, care se făcuse mai bine și se interesa iar de evenimentele din spital.

Peste două zile odăița lui fu zugrăvită din nou, dezinfectată și ocupată de un medic tînăr, care venise de curînd în spital. Dar cei care rămăseseră se adunau aproape zilnic, ca printr-o înțelegere tăcută, în biroul șefului, după vizită, ca să vorbească despre el.

— Nimeni nu face analizele ca el. O să căutăm noi mult și bine pînă cînd o să găsim alt doctor atît de priceput și de conștiincios. Uite, azi, dacă ar fi fost el

aici nu mai aveam dubii cu învățătoarea de la numărul 6.

— Cît era de delicat ! spunea Dina Simionescu, și simțea, nu știu cum, că parcă nu-i mai e de loc drag doctorul Bretcu, care nu era delicat și o chinuise destul.

— Eu nu pot pricepe de loc de ce părea atît de fericit că moare ! spunea doctorul Mănilă. E primul bolnav de inimă pe care îl văd murind cu expresia asta de fericire. Ce om a fost !

— Vezi, el era fericit și că trăiește ! Ciudat om ! Și doar era atît de bolnav ! se mira doctorul Stan. Ce avea el de la viață ? Trăia ca un șoarece și muncea ca un robot. Ciudat om !

— Un om ca el ! mormăia Dobre. Hei ! Un om ca el ! Vedeți voi, mă, dacă am fi și noi ca el, într-un fel vreau să spun, frumoasă ar fi lumea ! El era așa... așa... și Dobre nu putea de loc spune cum era Pavel Ștefănescu, dar în pieptul lui enorm simțea o mare căldură, și în gîtlej — iar usturimea aceea ciudată.

Și toți medicii aveau parcă un fel de duioșie nouă față de pacienții lor, ca și cum în fiecare dintre ei s-ar fi ascuns, pentru că erau bolnavi, un fel de Pavel Ștefănescu, adică un om care iubea viața și care ar fi putut face ceva bun, frumos, undeva. Și ei înșiși simțeau ca niciodată că s-au născut ca să facă ceva bun și frumos.

Magnetofonul, care rămăsese spitalului, era pus pe o masă în biroul lui Dobre, și uneori unul dintre medici îl punea în funcțiune. Atunci toți ascultau tăcuți, ca și cum Pavel Ștefănescu le-ar fi spus ceva ce pricepeau bine, și chiar doctorul Dobre asculta și fusese de părere că poate le-ar prii și bolnavilor cîte un difuzor în saloane.

Doctorul Bretcu începuse să priceapă gingășia mereu vulnerabilă a Dinei Simionescu și s-o caute, tocmai acum, cînd ea se ferea de el.

Într-o zi plecă din spital și actorașul, vindecat și foarte vesel. Îi strînse fierbinte mîinile doctorului Dobre, a cărui perseverență îl scăpase de la moarte, și fu foarte mirat cînd, aplecîndu-se adînc în fața lui, așa, ca la teatru, avu impresia că ursul acela îl sărutase pe creștet. Pesemne că i se păruse !

CÎND AU CRESCUT APELE

În ziare apăruseră cîteva articole scurte, în care se relata purtarea ei eroică în timpul inundației și faptul că fusese decorată, pentru această purtare, cu Ordinul Muncii. Letiția Poplicean primise unele ziare de la medicul Dogaru, altele de la Raion, și le pusese pe toate, împăturite frumos, în lada ei roșie, pictată cu flori albastre și galbene, între cămășile aduse de acasă, pe care nu le mai purta aici, că prea erau lungi și largi, cu guler și cu mîneci, și prea rîsese odată sora Dumitru de ea, cînd îi bătuse în ușă într-o noapte, și ea îi deschisese îmbrăcată într-o asemenea cămașă. Pusese ziarele între cămăși, sub punguța de mătase umplută cu grăunțe de levănțică. Tot în ladă pusese și cutia cu decorația, pentru că lada se încuia bine, mai bine decît dulapul ; atît de bine se închidea, încît aproape nu pătrunsese apa în ea atunci cînd staționarul fusese inundat pînă la cercevelele ferestrelor, și saltelele de pe paturi se umflaseră ca niște broaște și pluteau pe fața apei. Cît muncise atunci noaptea, pentru că ziua era berechet de lucru în staționar să cureți, să pui la uscat, să văruiești pereții zbiciți, cît muncise atunci noaptea să dea din nou lăzii lustrul ei dintru început, început care data din vremea bunicii Salomia, a cărei ladă de zestre, nou-nouță, fusese asta, nimeni nu mai știa afară de ea.

O ziaristă tînără venise de la București anume pentru Letiția, să facă un reportaj, cum spunea ea, dar după ce stătuse două zile și două nopți în tîrgușorul ăsta, ars de soare acum și liniștit, de parcă Dunărea niciodată

nu se umflase și nu încercase să-și întindă pînzele de apă tulbure și bolborositoare pînă pe cea mai înaltă culme a teraselor lui povîrnite, după ce se ținuse de fustele ei și cînd curăța podelele năclăite de mîl, și cînd păzea geamgiii care puneau geamuri noi și le chituiau, după ce se încurcase în picioarele ei cînd, cu fustele sumese, spăla paturi și măsuțe, sau, urcată pe scara zugravilor, și așa șubredă, spăla dulapurile pe deasupra lor, după ce și noaptea venea după ea în odăița de la pod și n-o lăsa să doarmă cu întrebările, mare lucru nu putuse afla. Despre felul în care decurseseră lucrurile care-i aduseseră ei faima, Letiția putea spune numai atît :

— Apăi doctorul Dogaru n-o fo' aici, că el stă în deal. Sora Dumitru o leșinat a dintîi, c-o fo' luată din somn. No fo' nimeni în staționar. I-am luat pe rînd pruncii în spate, ia ici, după gît, și i-am scos, că pînă ici mi-o vint apa, și i-am dus la Iusuf. La Iusuf n-o fo' ajuns apele ; că stă mai la deal. Și-apăi el avea și barca acasă, și, de era nevoie, îi putea duce cu barca către Teke. Dar n-o ma fo' trebuință ; după o zi, s-or tras apele, or început a se trage.

— Nu ți-a fost frică ?

— Mi-o fi fost, da' musai era să-i scot de-aici, ș-apăi, la nevoie, eu știu înota.

— Nu ți-ai pierdut capul nici o clipă ? întreba ziarista, care nu mai știa cum să scoată amănunte de la Letiția și cum să-și poată întregi reportajul cu oarecare date psihologice.

— Apăi l-oi fi cherdut, da' o fo' musai să-i scot pe prunci.

Ziarista, dezolată, recurgea la răscolirea amintirilor, a datelor biografice :

— De unde ești dumneata ? Nu poți să-mi povestești ceva din viața dumitale, din copilărie, din prima tinerețe ?...

Aici Letiția devenea și mai săracă în cuvinte. Fie că nu găsea amintirile acelea, obosită cum era, fie că nu voia să le povestească sau n-avea cuvinte pentru ele, dar fața i se făcea și mai închisă, și mai inexpresivă, lăsa ochii în jos, și spunea cu economie :

— D-apăi mis de la Sibiu, şi-n Sibiu am trăit de la şapte ani. Nu ţi-i somn?

— Nu mi-e. Spune-mi, te rog, eşti măritată?

— Ba.

— Nici n-ai fost?

— Ba. Tare mi-i somn!

A treia zi, tînăra ziaristă plecă, niţel c-am decepţionată. Reportajul ei n-avea să iasă strălucit. Putea să-l umple cu oarecare date culese de la doctorul Dogaru, care îi povestise cum cei nouăsprezece copii fuseseră toţi căraţi în spinare de Letiţia, cum şi sora Dumitru fusese cărată la fel, cum la el, sus pe deal, venise Iusuf, pe la şase dimineaţa, să-i spună că Letiţia adusese la el copiii din staţionarul inundat. Iusuf îi istorisise şi el cum, pe la patru şi jumătate dimineaţa, venise Letiţia acasă la el cu primul copil în spinare, cum venise aşa pe rînd cu toţi cei nouăsprezece, dar cum el, din păcate, nu-i putuse da ajutor, pentru că încă înainte de venirea ei alergase la cherhana, împreună cu ceilalţi pescari, să lege bărcile sau să le urce pe acoperişul cherhanalei, ca să nu le ia apele. Abia pe urmă putuse alerga la doctor, să-l trezească şi să-l anunţe. Locuitorilor de jos de lîngă mal, din casele puţine, semănate ici şi colo în jurul staţionarului, parcă le luase Dumnezeu minţile. Cu spaima în suflet, avusese fiecare destul de furcă cu bojdeuca lui, cu familia lui, cu mobilele lui, cu orătăniile lui, ca în noaptea şi în dimineaţa aceea să se mai gîndească şi la staţionar. Doctorul Dogaru, sus, pe dealul lui, dormise dus, nici prin gînd nu-i trecuse ce prăpăd e în vale.

Şi totuşi, cînd rămînea singură, cînd sfîrşea treburile zilei, Letiţia îşi aducea aminte foarte bine cum fuseseră copilăria şi „prima ei tinereţe" — cum spusese ziarista, ca să n-o jignească pesemne arătînd că acum o socoate bătrînă. Dar toate lucrurile astea cum se pot spune cuiva şi la ce bun să le spui? Are vreun rost? Înţelege cineva ceva din ele? Parcă frumoasă a fost tinereţea ei, ca să-i placă cuiva? Şi-acum, ce s-or fi dînd toţi în vînt s-o laude şi să scrie despre ea? Erau acolo copiii şi ajunsese apa pînă la saltele? Mai era cineva de nădejde să dea o mînă de ajutor? Ştia ea să

înoate, la o adică? Apăi ce mai atîta vorbă? Sigur, o decorație e lucru frumos, e bine s-o primești, dar pentru atîta lucru? Oare nu s-or grăbit să i-o dea? Letiția e uneori mîndră și bucuroasă tare de decorația ei, iar alteori se gîndește că poate n-o merită destul, că în dimineața aceea, cînd abia se crăpase de ziuă peste apele cenușii, nu făcuse ea cine știe ce lucru mare, făcuse că n-avea încotro altcum, și poate cînd o pune-o în piept, la 1 Mai, la 23 August, la 7 Noiembrie, are să se simtă mai puțin vrednică de ea decît alții. Ori poate nu era așa? Ei, să fi avut ea carte multă, ca doctorița Maria Ceaușu, care a fost aici înaintea doctorului Dogaru, să fi știut ea vindeca copiii cu atîta pricepere și sîrg, să fi știut ea dibui orice boală, cum făcea Maria Ceaușu, să fi avut puterea ei de a hotărî părinții să le schimbe îngrijirea și creșterea, să fi fost în toate ca ea, sigur, ar fi simțit că are de ce purta pe inimă decorația.

O avea în minte în fiecare clipă pe Maria Ceaușu. Acum era departe, la Galați. Își aducea aminte de fiecare cuvînt al ei și de chipul în care, ursuză și indiferentă, cum venise ea aici, se făcea în primele timpuri că n-o aude și n-o înțelege. „Îmi fac datoria, își spunea pe atunci Letiția, iau o leafă, și pentru leafa asta îmi fac datoria. Bine? De altceva nu-mi pasă, că nimic nu-i al meu și nimeni nu mi-i rudă aici."

Cînd venise din satul ei la Sibiu cu maică-sa, văduvă de dascăl la biserica din sat, și cu Valeriu, mărișor, numa' bun de muncă, tot așa spunea și mama: „Ce alergi, tu, fată, să auzi ce strigă acela în drum și se vaită? Ți-i rudă, ori ce? Stai binișor și curăță la mazărea asta!"

Valeriu intrase ucenic la o cizmărie. Lucra bine și aducea toți banii maică-si, la capul lunii. Mama îi așeza grămadă în mijlocul mesei, apoi trăgea grămăjoare mai mici: pentru chirie, pentru lemne, pentru mîncare. Erau puțini, dar trebuia să ajungă. Mama mai făcea și dantele groase, croșetate, pe care le vindea vinerea la tîrg, cînd ducea și o țîr' de varză, de caralabe, de pătrunjel, de ce mai puteau scoate din straturile grădinii lor mici, dar muncite cu socoteală. Letiția își ajuta mama la toate: și la grădinărit, și la dan-

tele, și la curățenie, și la rufe. Purta pe atunci două coade groase, foarte strîns împletite, încă ii din satul ei — pentru că pîn' aveau să se rupă de ce să mai cumperi bluze? — o fustă de lînă iarna, una de stambă vara. Învățase cursul primar, știa citi și socoti — dar de citit la ce să mai citești, dacă ai crescut mare? — și de socotit numai la piață, cînd vindea ori cumpăra ceva. Se deprinsese greu cu orașul. Trăiau acolo, în căsuța lor mică, în curtea lor de la marginea orașului, împrejmuită cu gard de uluci, prin care nu se zărea afară și nu se zărea de afară, ca într-o sihăstrie. Vecinii erau „niște străini", negustorii, dacă nu socoteai bine paraua, puteau să te înșele, orășeanul cheltuiește mult pe straie și nici nu se uită la unul de-i prost ori din puțin îmbrăcat, orășeanul are ale lui, altă viață, și tu, ca țăran ce-ai venit să trăiești lîngă el că n-ai pămînt în sat și-ți trebuie o meserie, nu simți că te lipești de el, ori că te-ai putea împrieteni. Așa spusese mama pînă cînd murise, și cu părerile astea rămăsese și Letiția.

Avea șaisprezece ani cînd îi murise mama, repede, în cîteva zile, de o răceală rea cu călduri mari. Doctor nu chemaseră, pentru că mama nu voise să dea bani și la doctor, se îngrijise singură cu cataplasme și frecții, așa cum apucase. Acum, fără mama, banii se ajungeau mai bine, pentru că erau numai doi în casă, și Valeriu ajunsese calfă, dar era mult mai pustiu, mult mai urît și mai trist. Războiul tocmai se sfîrșise.

Letiția le făcea pe toate cu rost, așa cum le învățase de la maică-sa. Numai că, foarte curînd, proprietarul vîndu grădina pe care le-o închiriase lor, trase chiar gard între ea și casă, și pe grădina aceea, cineva care o cumpărase, un negustor care se îmbogățise în timpul războiului, începu să construiască o casă mare, cu două etaje. Căsuța Letiției era cuprinsă acum de două părți între uluci înalte și dese. Era și mai izolată în ea, și mai la întuneric parcă, și nici venitul pe care îl scoteau de pe urma zarzavatului din grădină nu mai putea intra în casă. Și mai rău încă, trebuia să cumpere ea însăși din tîrg fiecare ceapă, fiecare pătrunjel. Dantelele groase pe care le știa face nu mai aveau nici ele multă căutare, și ața era foarte greu de găsit.

Ca odinioară maică-sa, Letiția făcea grămăjoare mici pe masa din bucătărie banii aduși de Valeriu și niciodată nu i se întîmpla să cumpere lemne din cei puși deoparte pentru chirie ori să intre în banii de masă ca să-și ia un șorț. Era o preocupare grozavă, o obsesie aproape, cum să faci să te ajungi, să nu depășești, să nu te încurci și să ai, așa cum se cuvine, și una, și alta. Letiția se scula cu noaptea-n cap, se spăla și-și împletea cozile, făcea focul în mașina de bucătărie, curățată de cu seară de cenușă și lustruită, fierbea cafeaua cu lapte, tăia două felii groase de pîine — numai două, niciodată mai mult —, punea cîte o linguriță de zahăr în fiecare ceașcă — numai una, niciodată mai mult, chiar dacă zahărul nu era totdeauna la fel de dulce —, mînca o dată cu Valeriu — niciodată mai înainte sau după el —, și cînd îl vedea plecat se apuca să spele vase, podele, lemnărie, de parcă în fiecare zi s-ar fi murdărit la loc. Apoi pleca la piață. Pipăia îndelung fiecare ridiche — să nu fie seacă, fiecare praz — să nu fie prea subțire, fiecare cartof — să nu fie degerat, se tocmea, ofta și plătea cu mînă șovăitoare. Apoi, acasă, gătea. Gătea pe sponci, cît pentru doi oameni, să nu rămînă, și dacă cumva rămînea, se mînca seara, pînă la ultima picătură. Valeriu venea totdeauna acasă la oră exactă, întîi își peria șapca și o punea în cuiul bătut pe o parte a dulapului de vase, apoi se spăla pe mîini, și pe urmă se așeza la masă. Cît făcea el treburile astea, Letiția turna supa în farfurii. Seara, Valeriu își peria și hainele. Vinerea, Letiția spăla rufe, și sîmbăta cîrpea. De cînd era ea pe lume nu-și aducea aminte să fi făcut altfel. Duminica dormeau o jumătate de oră mai mult, adică pînă la cinci și jumătate. După-amiaza de duminică, vara sau iarna, pe orice timp, se duceau pe jos în sat la bunica Salomia, care era foarte bătrînă, nu mai auzea bine și stătea culcată în pat. Ei doi se așezau alături unul de celălalt, pe laviță, și mai mult tăceau, că nu prea aveau ce povesti, și nici bunica n-auzea. Într-o zi muri și bunica, și nu se mai duseră duminica în sat.

Se împliniseră aproape douăzeci de ani de cînd locuiau în Sibiu, și încă nu făcuseră prietenie cu vecinii.

Se cunoșteau, se întrebau de sănătate, dar Letiția nu fusese în casă la ei, ca să nu-i vină nici ei în casă și pe urmă să înceapă cu împrumuturile ori cu vreun ajutor, cu vreo cerere de serviciu oarecare. „Fiecare și le știe pe ale lui, spunea, pe cînd trăia, mama Letiției, și mai bun prieten decît mi-s eu nu mi-i altul!" Valeriu era și el de aceeași părere. Într-un timp, îl rosese totuși gîndul că și sora lui ar trebui să se mărite, că stînd așa singură și sălbatică n-are cum s-o ceară cineva, și poftise cîteva duminici la șir două cunoștințe ale lui în vizită. Unul era cizmar de lux, ca și el, și altul — un băcan care avea o prăvălioară mică mai spre centru. Cizmarul, un bărbat roșcovan și plin, foarte vesel și vorbăreț, spusese din prima duminică că lui nu-i place cafeaua cu lapte cu care-i tratase Letiția, că mai bine s-ar potrivi la pogacele făcute de ea o țîr' de vin, așa că Valeriu, roșu de rușine, alergase la cîrciuma din colț să cumpere (ceea ce dezechilibrase bugetul Letiției pe săptămîna ce urmase), rîsese tare tot timpul, vorbise verzi și uscate și venise tare bucuros și în duminica următoare. Băcanul, un tînăr îngrijit, cu părul ondulat și lucios, care vorbea cu vorbe mai alese, îi plăcuse mult mai mult, îi plăcuse de-a binelea. Îl așteptase chiar cu teama că nu va veni, îl așteptase cu emoție și duminica următoare. El venise iar, se purtase tot atît de bine, îi spusese că e o „duduie drăgălașă", dar peste două săptămîni, cînd ieșea din piață, furioasă că, uite, țelina iar se scumpise, Letiția îl zări într-un magazin, cu o fată cu părul foarte creț, cu buzele vopsite, care se rezema cu umărul de umărul lui. Letiția nu-și putuse înfrînge nevoia de a ști, de a vedea mai de aproape, cu ochii ei, și intrase și ea în prăvălie. Băcanul îi cumpăra tocmai o basma de mătase fetei aceleia, care se lipea atît de tare de el, și nici n-o văzu pe Letiția .Nici nu se tocmi măcar, nici nu se sfii de lumea care-i înconjura, să fie văzut cu o fată boită și despletită, ba îi spuse fetei și „puișorul meu", în auzul tuturor.

Letiția se întoarse acasă năucă și îndurerată. Ce mai căuta, tu, Doamne, ce mai căuta ipochimenul ăsta în casa ei, duminica? Ș-apoi mai și vorbea mieros și-i făcuse „duduie drăgălașă"! El, care avea „puișorul" lui!

Fu gata să pună sare în mîncare de două ori și chiar să curețe toți cartofii, și pe cei care erau pentru a doua zi. S-ar fi stricat!

— Să nu-l mai văd pe băcanul tău în casa noastră! îi spuse ea la prînz lui Valeriu.

— Pe Tonci? Da' ce ți-o făcut? Îi fain băiat.

— Cîtu-i de fain nu-ți pot eu spune ție, că mi-i și rușine, da' să nu-l mai văd.

Valeriu crezu că băcanul adusese vreo ocară soră-si. N-o descusu mai mult, dar avu încredere în cuvîntul ei. Dacă Letiția era supărată, știa ea ceva. Era fată serioasă, și mai mult nu trebuia s-o întrebi. Îi spuse băcanului, cînd acela se invită singur pe duminica viitoare, că Letiția se ducea în sat pentru cîteva săptămîni. Cizmarul cel roșcovan nu mai veni el singur, prea era mohorîtă și închisă fata, nu se potriveau. Era gospodină, nu puteai spune că e urîtă, voinică cum era, cu părul ei mult, cu ochii nici căprui, nici negri, dar și să stai în casă cu o nevastă care nu știe vorbi și parcă ți-ar găsi mereu cusur cu privirea, nu-i bine, îmbătrînești curînd.

Letiția păstră în suflet o durere ascuțită, încă multă vreme. I se părea că băcanul acela îi făgăduise ceva și nu se ținuse de cuvînt. I se părea că fusese mințită, că nu merita asemenea ocară, că om așa de plăcut și frumos ca el, blestematul, greu va mai găsi vreodată. Se făcu și mai închisă, dacă se putea și mai mult. În jurul lor oamenii trăiau, nășteau, mureau, petreceau. Letiției nu-i păsa dacă vecinei de peste drum îi murise copilul, mic încă, copilul pe care îl văzuse pînă mai ieri alergînd pe stradă, cu părul lui blond, în vînt, cu gura mînjită de magiun și plină de hohote de rîs. Nici că fata care se măritase acum un an, a treia casă de la ei, se despărțea acum pentru că o bătea bărbatul. „Fiecare cu viața lui", spunea ea înțelepțește, tăind o tulpină de rebarbă mărunt, așa ca din una singură să iasă destule bucățele în compot pentru două persoane.

Acum viața îi părea mai grea. În oraș se înființaseră sindicate, și Valeriu trebuia să se ducă mereu la ședințe. Uneori întîrzia la masă, și ăsta era un lucru foarte supărător. Viața nu mai putea fi atît de ordonată

și exactă. Ce vorbeau la ședințele acelea? Uneori Valeriu îi povestea, dar Letiția nu înțelegea mare lucru din ce spunea el despre drepturi și legi. Cîteodată era în oraș un miting mare, la care luau parte foarte mulți muncitori, dar Letiția, care văzuse asemenea mitinguri în treacăt, nu credea că e bine să piardă lumea așa timpul pe stradă făcînd gură. Mai erau și muncile voluntare, la care Valeriu se ducea cîteodată. Pentru Letiția, asta era prea de tot! Să muncești fără plată! Auzi numa'!

Valeriu îi explica, și-i explicase și o femeie care dăduse buzna în curte într-o zi și spunea că vine din partea Ufarului, ceva adunare de femei adică, că poporul construiește pentru el însuși acum, nu pentru burghezi, dar ea nu prea pricepuse cum vine treaba asta. „Dacă eu oi ieși la muncă voluntară pentru creșa aia, îmi gătești dumneata ori îmi speli cumva rufele?" o întrebase, și femeia îi răspunsese ca proasta că omul inimos găsește timp pentru toate. „Auzi, omul inimos! Apăi cine a făcut copii să vadă de ei și să fie inimos, nu cine a fost cuminte și n-a făcut. O casă, și mică fie ea, cere îngrijire, și dacă le începi de dimineața, abia le găți pînă în seară. Or fi avînd altele timp să lucre și la fabrică de pildă, dar atunci în casa lor nu-i ca în casa mea!" gîndea Letiția.

Într-o zi i-l aduseseră acasă pe Valeriu mai mult pe brațe. I-l aduseseră ucenicii din cizmărie. Leșinase, se pierduse așa și nu-și mai putea veni în fire. Unul dintre băieți dădu fuga la doctor fără s-o mai întrebe pe Letiția. Medicul care veni vorbi de o criză de inimă. Nici nu știuse Valeriu vreodată că e bolnav de inimă. Zăcu vreo trei zile, și, deși sfatul doctorului era să stea acasă vreo lună, pentru că acolo, în inimă, se rupsese ceva, el se duse din nou la atelier. Letiția se gîndi atunci, pentru prima oară în viața ei, că poate s-ar cuveni să muncească și ea ceva afară din casă. În felul ăsta, poate că Valeriu ar fi putut lucra ore mai puține, s-ar fi înțeles el într-un fel cu patronul, că l-ar fi apărat sindicatul. Adevărat că gospodăria n-ar mai fi arătat ca acum, dar nici nu-și putea vedea fratele gîfîind, cu buzele vinete, cu fața trasă, trăgîndu-și sufletul după

ce ajungea acasă, de parcă ar fi avut de trecut un munte de la atelier pînă aici. Nu știa însă să facă nimic. Ar fi trebuit să intre slugă la o casă mai mare ori la o grădinărie. De dantele ca ale ei n-avea nimeni nevoie. Îi era tare greu să intre slugă, fiindcă își aducea încă aminte că taică-său fusese dascăl, un fel de inteligență a satului, dar dacă dascălul ăsta sărac n-o dăduse la carte să învețe mai mult, ce alta putea face? Pînă să se hotărască Letiția, Valeriu muri. Fu încă o dată adus acasă, cu o mașină de data asta, vînăt tot, fără răsuflare, și muri pînă în seară.

Așa rămăsese ea singură, fără prieteni, pentru că nu-i căutase și nu-i voise, fără rude apropiate, fără nici un sprijin. Avea treizeci de ani. Starea în care se afla era atît de evidentă, încît nu mai stătu la gînduri. Își puse basmaua neagră, pe care o purtase și după maică-sa, și se duse la medicul care îl căutase pe Valeriu, să-l întrebe dacă n-o avea nevoie de o femeie de serviciu. Îi păruse un om liniștit, curat. Cine știe?! Poate avea nevoie de un ajutor. Medicul, în cămașă, în mijlocul holului lui, în care toate erau harababura, bătea o ladă în ținte.

— Ne mutăm la Galați toată familia, spusese el. Sînt numit la spitalul de acolo. Dar tocmai căutam o femeie de pe aici, o femeie gospodină, care să ne țină casa și să vadă de copii. Dacă vrei să vii la Galați...

Într-un fel, era mai bine așa. Nu că ar fi cunoscut-o lumea din Sibiu, dar îi era parcă rușine Letiției să intre slugă în orașul în care fusese la casa ei. Oamenii tot te află, ți-e peste mînă, te sfiești. Era un lucru cumplit să vinzi parte din lucruri, moștenite de la mama, îngrijite, cruțate, iubite, să îngrămădești ce poți în lada mare, cu flori albastre și galbene, și să pleci la spatele lui Dumnezeu. Dar uite că și spațiul locativ voia musai să-i bage în odaia din fund, care fusese a lui Valeriu, o femeie cu doi copii, și nu s-ar fi putut înțelege, niciodată nu s-ar fi putut înțelege cu un om străin în casă. Ba încă și cu doi copii care aleargă, strică, murdăresc și zbiară. Și doctorul avea copii, dar erau de școală, și dacă strică și sparg cînd sînt acasă, strică al lor, nu

al tău. Nevasta doctorului părea potolită, era profesoară, Letiția n-avea s-o aibă pe cap toată ziua.

Și plecă la Galați. Urît oraș! Rece, bătut de vînturi, cu oameni străini, care nu vorbeau ungurește sau nemțește, să mai pricepi și tu o boabă și să știi pe ce lume trăiești, ci armenește, grecește, ba și turcește, Doamne iartă-mă! Și aici, casa era împărțită în trei. Doctorul primise numai două camere dintr-un apartament mare, friguros. În celelalte două odăi locuiau un grec cu nevasta, care toată ziua stătea în bucătărie, neagră, ochioasă, repezită la vorbă și, cît sta, îi veneau și musafire, tot atît de negre și ochioase, care vorbeau tot atît de repede. Făceau cafele, fumau și luau la nimereală orice vas, fie și al Letiției, curățat și lustruit de ea, să prăjească pește sau să facă friptură de berbec. Mai locuia în apartament o pereche de bătrîni. Soția, adusă din spate, cu mîini tremurătoare, cu vedere slabă, lăsa părul să-i pice pe unde apuca și murdărea plita cu pete mari de grăsime.

Letiția simți după o lună că se sufocă. Nu știuse niciodată ce înseamnă o boală de nervi, dar acum o afla pe pielei ei. Se hotărî să plece, orice-ar fi așteptat-o, și se duse la Brațele de muncă.

Acolo, în biroul îngust de la etaj, la care ducea un culoar plin de lume la ora aceea, se întîlni pentru prima oară cu Maria Ceaușu. Venea din tîrgul de pe celălalt mal al Dunării, să caute o femeie pentru staționarul de copii atunci înființat. O privi pe Letiția cu ochii ei albaștri-cenușii, o privi stăruitor, o așteptă să-i spună funcționarului de la birou ce știe să facă și ce slujbă vrea, apoi i se adresă de-a dreptul:

— Nu vrei să vii cu mine la Caraisar?

Letiția n-ar fi vrut să aibă de-a face cu copii. Dar doctorița părea un om așezat, fără mofturi, o femeie cuminte și curată. Îi plăceau tîmplele ei cărunte, fața tînără și deschisă, limpezimea robustă din glasul ei.

— Am să fiu singură la bucătărie?

— Singură. Trebuie chiar s-o porți toată pe umerii dumitale.

Asta nu era prea greu, măcar să nu-i bată nimeni capul.

— Dar copiii n-au să facă gălăgie, murdărie ?

— O să-i învățăm să nu facă.

— Poate că dumneata, eu nu vreau să am de furcă cu ei.

Doctorița o privi lung.

— Dacă nu-ți plac copiii, mai bine nu veni, dragă. Sigur că dumneata n-ai acolo sarcina să-i crești, ăsta e un fel de mic spital, nu un cămin, dar dacă nu-ți plac, nici treaba n-o să ți-o faci cu dragoste.

Cuvintele astea o supărară puțin pe Letiția. Adică de ce n-ar face ea treaba bine, cînd nimeni n-ar cicăli-o ? Copiii sînt bolnavi, stau în paturi, cu atît mai bine. Mai bine decît la o familie cu copii sănătoși, care zburdă și chicotesc. Parcă poți să pui condiții, cînd se ivește un loc, să n-aibă oamenii copii ? Hai mai bine la betegi ! Că or sta cremene !

Caraisarul era așezat în terase pe un braț al Dunării. Lat și turtit, cu uliițe prăfoase vara, noroioase cît erau primăvara, toamna și iarna de lungi, bătut de vînturi, ars de soare, cu fîntîni puține, cu case pitice în curți lipite cu lut sau neîmprejmuite și asemănătoare unor maidane, cu două-trei prăvălii mici pe strada principală. Jos, în vale, aproape de Dunăre, se ridicase staționarul cel nou, alb și înalt, încins cu o grădiniță, în care doctorița Ceaușu se trudea zadarnic să țină în viață cîteva flori, pe care arșița le toropea și le îngălbenea de timpuriu.

În staționar erau două odăi mari cu cîte douăsprezece paturi fiecare, un birou pentru doctoriță, o bucătărie, o sală care le lega pe toate. Sus, la pod, două odăițe cu ferestre mici, pentru o soră și femeia de serviciu. Letiția trebuia să curețe casa și să gătească mîncarea copiilor, a ei și a sorei. Era mult, dar răzbea. În bucătăria ei n-avea voie să intre nimeni. Cît avea de lucru, nu se gîndea la nimic, și era bine. Cînd se scurgeau însă orele lungi ale după-mesei, pînă la pregătirea cinei și după ea, începea un soi de chin pe care nu știa cum să-l ocolească. Frecase podelele, lustruise cratițele. Le mai lustruia o dată. Apoi se așeza la o fereastră și privea spre apă. Era întinsă-întinsă, cenușie, liniștită, neoprită de nimic. Atîta apă nu mai văzuse Letiția în

viața ei. Dincolo de pînza asta largă care se mișca, se ducea și se tot ducea mereu, se întindeau alte pînze, care stăteau locului și care se îmbinau, unde ajungea privirea, cu cerul. Nici un deal, nici o colină, nimic care să oprească ochiul, și simțeai că și privirea ta pornește așa ca apa, se întinde și n-o mai poți opri. Dincolo, unde se aflau bălțile, creșteau și păduri. Seara, cînd era liniștea mai mare, auzeai și păsările cîntînd, dar Letiția nu s-ar fi suit pentru nimic în lume într-o barcă, așa cum făcea sora Dumitru, să ajungă acolo. Să n-ai tu pămînt sub picioare! Ferește, Doamne! Apăi barca se poate și răsturna, și, oricît ai ști să înoți, te zăpăcești în atîta apă; și măcar de nu se răstoarnă, dar se clatină, ce, îi ca scaunul? După ce se uita la apă pînă simțea că se destramă în sufletul ei ceva de liniște prea multă, prea întinsă, ieșea în curte și se uita în sus, spre colinele lutoase, galbene, pleșuve, semănate cu bordeie, ale Caraisarului. Ici-colo, un salcîm prăfuit. Nimic pe care să se hodine privirea. Și Letiția se întorcea iar către apă, ca sorbită de ea, chemată irezistibil, și iar se topea parcă în întinderea aceea mișcătoare. Pe malul scund foșnea păpurișul, un pescăruș tăia aerul și se așeza pe pînza cenușie și lichidă. Dacă amurgea, cerul și apa căpătau tonuri calde, de aur topit, de trandafiriu, și parcă era frumos, dar era și mai trist, of! cît era de trist! Letiției îi părea că se surpă ea toată, ca un zid. Închidea ochii ca să-și închipuie că acolo s-ar putea ridica deodată Munții Cibinului, înalți, verzi aproape, albaștri, departe, îmbinați, crestați, înlănțuiți. Nu știuse vreodată că-i vede, nu știuse că-i plac. Dar tare îi lipseau! Deschidea ochii, și privirea i se prăbușea parcă și se ducea o dată cu apa, încet, mereu. Se rupea greu din vraja asta care o durea, intra în bucătărie, freca cu năduf tacîmurile curate, spăla un geam. În cele două saloane cu copii nu intra decît o dată, dimineața, cînd curăța. Uneori li se auzeau glasurile în bucătărie ori în curte, uneori rîdeau, se jucau, cîntau, alteori unul plîngea tare și apoi mai plîngeau cîțiva după el. Treaba sorei Dumitru, descurce-se, că-i meseria ei! Ș-așa erau de urîți! Aproape toți negri, cu

ochii mari, negri și ei. Nici unul bălan, cu păr subțire, cu ochi albaștri. Nici unul!

Doctorița Maria Ceaușu, care stătea toată dimineața în staționar, venea regulat în fiecare după-masă la ora cinci, să-i mai vadă o dată, și mai stătea o oră sau două, după nevoie. În unele zile, după ce ieșea de la ei, se apuca să vadă de grădină. Letiția o privea cum răsădește, plivește, stropește, dar nu se amesteca în treaba ei. Doar nu primea leafă pentru asta, și munca ei, de care fusese vorba la început, o făcea zilnic cum trebuie. Nu, despre grădină nu fusese vorba cînd se tocmise aici. O singură dată o poftise doctorița să-i ajute dacă vrea, și ea tocmai așa răspunsese:

— Pentru grădină nu primesc leafă!

— Nici eu! răspunsese Maria Ceaușu și zîmbise. Atît.

Și totuși, o dată, cînd o văzuse prea netot răsădind niște pansele, Letiția se aplecase și-i arătase cum se face treaba. Dar cînd răscolise pămîntul cu mîinile și dăduse de reveneala lui, se trezise în ea întreagă amintirea grădinii de zarzavat de acasă, pe cînd o avea încă, și a trebii cu spor de acolo, și nu se mai putu lăsa de grădinărit. Abia mai uita de blestemata aceea de apă. Așa, lucrînd alături, începuse apropierea ei de Maria Ceaușu.

Ca și ea, Maria Ceușu vorbea puțin. Da' nu știu cum vorbea, că noaptea, bunăoară, îți mai venea o dată în minte un cuvînt de-al ei și te tot gîndeai că ce-o fi vrut să spună. Avea vorbe ciudate: „Ceea ce faci peste ce trebuie, ți-e și mai drag", „Cel mai bun lucru din lume e să simți că oamenii cer ceva de la tine, și tu poți să le dai ce-ți cer", „Chiar cînd nimeni nu-ți cere un lucru, dacă tu simți că i-ar fi de folos, dă-i-l cu sila, pînă cînd îl deprinzi cu el", „Azi nimeni nu se cuvine să trăiască pentru el singur, să trăiască fiecare pentru toți ceilalți, pentru că numai așa se va face lumea frumoasă".

Sora Dumitru îi spunea seara Letiției:

— Ceaușu vorbește așa fiindcă-i comunistă. Cum s-a făcut partid la Caraisar, a intrat în el, dar am auzit că și înainte era. Dacă ar fi să te iei după ea, ar trebui

numai treabă să faci. Adică ce-ți spun eu ție, că și tu ești bună de așa ceva. Te văd eu bine că ai s-o ajungi din urmă!

Letiția nu se prea pricepea la politică. La ședințe, unde se ducea cu personalul de la celelalte puține instituții din Caraisar, nu prea asculta, se gîndea la ale ei sau nu se gîndea la nimic. Dar de dus se ducea.

Uneori venea în goană cineva din tîrg sau din vreun sat de pe aproape, cu vreo căruță hodorogită, s-o ia pe doctoriță la un bolnav pe care nu-l putuseră aduce, fie că era prea rău, fie că nu era vorba de un copil, ci de un om mare și n-avea ce căuta cu el la staționar, iar la dispensarul din Teke nu găsise pe nimeni, toți erau pe teren. Atunci Maria Ceaușu pleca în grabă, vara sau iarna, cu o trusă mică în mînă, și se întorcea tîrziu, obosită, cu părul răvășit de vînt, cu ochii plini de lumină sau de îngîndurare. Uneori, cînd fusese chemată noaptea, se întorcea în zori și nici nu mai trecea pe acasă pe la ea, venea de-a dreptul la staționar.

— O plătește pentru asta, de fuge noaptea așa, ca năuca? se interesase o dată Letiția la sora Dumitru.

— O plătește, pe dracu! Se duce că-i place ei, o dată nu s-a întîmplat s-o cheme și să nu se ducă. Zice că trebuie să avem oameni sănătoși, așa zice într-una. Să avem, sigur, cine nu vrea, dar să-și mai odihnească oasele nițel, că o să și le frîngă odată. Ori să-i învețe la ce ore să vie și la ce ore nu! Înțelege-te cu ea!

Doctorița părea o făptură rece, atît era de stăpînită, și totuși Letiția văzu că oamenii o iubesc. Oamenii ăștia ciudați, femeile astea care stăteau la soare ceasuri întregi în pragul casei lor așteptîndu-și bărbații să vină de la cherhana, vara adormite parcă pe picioare, în curți pustii de flori, cu copii goluți care se jucau în praf, cînd o vedeau se înviorau, o priveau cu bucurie, cu respect. Dacă își scăldau copiii, o făceau pentru că învățaseră de la ea, dacă-i aduceau la cea mai mică suferință la staționar, să-i vadă doctorița, ieșiseră din vechile obiceiuri, fiindcă aveau încredere în ea. Și copiii o iubeau, văzuse Letiția, se lăsau moi în brațele ei, chiar dacă trebuia să le taie un abces, chiar

dacă le dădea o doctorie rea. Şi parcă în singurătatea ei Letiţia începu să simtă c-o fi bine să zîmbească oricine cînd te vede. Numai că asta cere să te ştiii amesteca în viaţa lor, să-ţi şi vină, să te tragă inima adică, şi parcă tot mai bine e să stai tu în ungherul tău şi să-ţi faci numa' datoria, după tocmeala a de la început.

Se întîmplase însă că într-o noapte Letiţia trebuise să iasă din obişnuitul ei. O deşteptase din somn un plînset tare, dureros, venit din saloanele de jos. Nu mai contenea. „Surdă-i ori cum, sora Dumitru, se gîndi Letiţia, de n-aude şi nu mere jos?" Plînsul copilului, pe măsură ce creştea, parcă se şi îneca. Letiţia nu mai putea adormi. Se sculă, bătu în uşa sorei, intră — patul era gol. Afară, noapte cu lună. Apăi o femeie aşa fără cap ca ea, s-o fi dus gîndeşti cu vreun nărod la plimbare. Letiţia coborî. Într-un pătuc de lîngă geam, un băieţel de doi-trei ani poate, se zvîrcolea şi se tînguia amar. Letiţia nu ştia ce trebuie să-i facă. Îl luă în braţe şi-l ogoi. Aşa cum făcea cîteodată doctoriţa Ceauşu. Copilul îşi petrecu braţele după gîtul ei, se strînse la pieptul ei, plînse şi mai amar, cu suspine adînci, ca să-i spună parcă ceva, şopti sughiţat: „Doare! Doare!" apoi se potoli încet, la căldura trupului ei, şi adormi. Era negruţ şi aşa de mic şi de slab! Ce se petrecu atunci în ea, Letiţia n-ar fi fost în stare să spună nimănui, nici ei însăşi. Braţele subţirele ale copilului, care îi prinseseră gîtul cu nădejde, trupul lui mic şi fierbinte, faptul că se potolise la pieptul ei, gingăşia lui, sentimentul ei de putere cînd îşi dăduse seama că-i face bine ţînculuii, toate la un loc făcuseră să-i bată inima tare, să se destrame ceva în ea, dar cu atîta dulceaţă, cu atîta duioşie dureroasă, încît, pînă dimineaţa, plînse în patul ei. Fu un plîns bun, nu ca acelea, singurele de care-şi aducea aminte, cînd îi murise mama, cînd murise Valeriu. A doua zi, la treabă, parcă avea ceva în piept care scormonea şi bătea. „Parcă-i un greiere!" se gîndi ea. După masă, cînd stropea florile, şi Maria Ceauşu veni s-o ajute, nu se putu opri să nu spună:

— Atît a plîns az-noapte cel mic de lîngă jam, a lui Mustafa o spus sora că îi, şi pîn' nu l-am luat în braţe nu s-o potolit.

— De ce l-ai luat în braţe? întrebă zîmbind doctoriţa. Doar nu primeşti leafă pentru asta!

Letiţia simţi în clipa aceea că se înroşeşte şi că o urăşte pe doctoriţă. Dar seara, în pat, ura i se topi. „Dacă îi drept, îi drept. N-am zis eu că ce nu-i în leafă nu fac? Îi drept. La ce să mă supăr?"

Şi mai coborî şi în alte nopţi în odăile cu bolnavi, să-i vadă dacă dorm, dacă n-au trebuinţă de ceva. Noaptea, că ziua se ruşina, şi noaptea şi zăpăcita de soră era pe coclauri. Îi învelea, îi legăna în braţe pe cei care se zbăteau în vis sau aiurau, treji şi cu febră, şi se umplea iar de căldura aceea dulce din prima noapte.

Apoi începu să intre şi ziua. Sora Dumitru se bucura, că putea ea lipsi mai mult din salon. Ajunsese acolo că Maria Ceauşu, cînd avea un caz mai greu de supravegheat, i-l dădea ei în grijă, nu sorei! Păcat numai că injecţii nu ştia face! Aşa-i omu fără învăţătură. Şi erau drăguţi pruncii, zău, bată-i, că erau drăguţi. Făceau cîteodată tărăboi de parcă da dracu-n ei toţi deodată, dar alteori erau tare blajini şi mai cu seamă cînd erau foarte bolnavi, încît nici nu-ţi mai trebuia alta decît să stai să-i alini, să le dai ce le trebuie. Ochii lor mari, negri se umpleau de durere, şi tare era greu să vezi suferinţă în ei!

Nu ştiu ce uşă zăvorîtă pînă atunci deschisese apropierea asta de copii în inima Letiţiei, că şi cuvintele rostite acum un an încă, cînd venise aici, de doctoriţa Ceauşu, îi veneau acum proaspete parcă înapoi, în minte, şi cele auzite la şedinţe prindeau înţeles. Era parcă şi obositor ca dincolo de lucrurile astea limpezi care îţi stăteau în faţă — că trebuie să cureţi, să găteşti, să speli seara copiii cînd sora Dumitru a fugit la pescarul ei, să plivești grădina, să ştii de cînd erai încă prunc că ce e al tău e al tău, toate ca şi timpul tău, că străinul are ale lui, şi tu pe ale tale, că banul nu trebuie risipit, şi ruptura mică necîrpită la timp se

face mare — era neplăcut într-un fel să faci loc la alte gînduri noi, care cereau trudă să le pătrunzi, dar era şi bine. „Lucră cumva mintea!" gîndise atunci Letiţia. „Acu', dacă ai o putere, la ce să zacă, să nu faci ceva cu ea? Uite cîtu-i de bucuros, drăguţu, că l-am primenit! Cînd om mai clădi la staţionaru ăsta două odăi, atunci să vezi copii ce-om vindeca aici! Batîr să-l clădim, că-i mare trebuinţă!"

De cîteva ori doctoriţa o luase cu ea cînd fusese chemată în vreun sat. „Vrei să vii să mă ajuţi?" atît spusese, şi Letiţia nu răspunsese nici ea mai mult decît „Îhî!". Văzuse cum şi oamenii în toată firea se potoleau cînd le vorbea sau îi îngrijea Maria Ceauşu, văzuse o gospodărie colectivă mare, în care tocmai cînd intrau ele pe poartă se descărcau sacii cu grîu, atîţia saci de grîu, tulai, Doamne!, atîţia, că să lucri acolo numa' să vezi atîta grîu la un loc! No, uite că şi laolaltă, nu numa' fiecare pe al lui, strîngeau pită bună. No, vezi minune? Parcă tot ce ştiuse se stingea acum ca un foc domolit în mintea ei, ca să se aprindă altul, cu flacără mai înaltă şi mai luminoasă. Azi se lucră altfel, şi tot bine, ori chiar mai bine. Uite că-s numai doisprezece ani de la război, şi nici nu mai seamănă vremea cu a dinainte!

Şi apoi venise amărăciunea cea mare. Tocmai cînd îi vorbise doctoriţa Ceauşu de o şcoală de surori de la Brăila, unde avea de gînd în toamnă s-o trimită şi pe ea, doctoriţa fusese mutată la spitalul mare din Galaţi. După douăzeci de ani de Caraisar! Tocmai cînd se înţelegeau atît de bine! Nu că ar fi vorbit între ele mult, sau că Letiţia i-ar fi dovedit sau spus vreodată Mariei Ceauşu că o iubeşte, dar că tăcînd, simţea că lîngă ea e altfel decît fusese toată viaţa ei!

Maria Ceauşu plecase la sfîrşitul lui februarie, îşi luaseră rămas bun strîngîndu-şi mîna.

— Am să mai vin să-mi văd copiii cum cresc, că doar eu i-am adus pe lume, spusese doctoriţa. La toamnă te aduc la şcoală, la Brăila. Mi-e greu să plec.

Şi glasul ei parcă avea o ceaţă ori o lacrimă în el.

Letiţia se simţise un timp foarte singură pe lume, mai singură decît după moartea lui Valeriu. Doctorul

Dogaru, cel nou venit, era un om pripit, cumsecade poate, care dădea recomandații cu o voce sonoră și vorbea cu copiii tot sonor, tare de parcă ei n-ar fi auzit bine, sever și scurt. Era tînăr, avea în casa aceea din deal o nevastă frumoasă, la care alerga repede, de parcă i-ar fi fost mereu frică să n-o găsească moartă, se gîndea Letiția. Despre grădină nu putea fi încă vorba, era frig. Dunărea înghețată, vînturile se năpusteau din toate părțile peste colinele Caraisarului, și staționarul parcă le-ar fi stat supărător în drum, așa îl măturau pe toate părțile și se căzneau să-l smulgă, parcă, din pămînt.

Seara, în cămăruța ei, Letiția se căznea să citească o broșură despre ce pot și trebuie să facă femeile. Mergea greu, dar cineva care voia să învețe la școala de surori trebuia să se deprindă din nou cu cititul. Ș-apoi, i-o dăduse Maria Ceaușu! Ziua, după ce-și sfîrșea treaba ei, nu se mai urnea dintre bolnavi, ca să-și cheltuiască pe ei toate gîndurile. Dacă îți pui mintea, păi cîte sînt de făcut! Dacă ar fi Maria aici — în gîndul ei îi spunea Maria doctoriței, și așa îi spunea, cu dragoste, toată lumea din tîrg, toată lumea din satele de care îngrijise ea — dacă ar fi Maria aici, cîte n-ar face! Dogaru nici nu venea regulat după masa, și, uite, cînd e treabă, trebuie făcută, că altfel cum? Singură nu se gată!

În martie începuse dezghețul. Noaptea gheața trosnea grozav, poate că trosnea și ziua, dar cînd lucri n-auzi, noaptea trosnea de nu putea dormi de zgomotul ei și de cel al sloiurilor care se ciocneau. Era a patra primăvară pe care o petrecea Letiția aici, dar cu zgomotele astea încă nu se deprinsese. Acasă poate la vremea asta mai gemea încă vîntul prin crengi în pădurea din spatele casei lor, cînd erau în sat, poate mai șuiera prin gangurile lungi de la Sibiu și hîțîna obloanele de la ferestre, dar așa căpiat nu era vîntul, și asemenea zgomot de gheață nu se pomenea pe Cibin, chiar de-ai fi stat pe malul lui să-l tot asculți.

După ce coborîră sloiurile, apa începu să se întindă. Se întinse anul ăsta cum nu se lățise niciodată. În

Caraisar cerul se limpezise, era neobișnuit de cald la vremea asta, un soare care te mirai cît ardea se scălda în Dunăre și-o aurea și-o poleia toată, numai că cine știe cît plouase pe undeva sau cîtă gheață se topise, că apa creștea, cuprindea malurile, trecuse de debarcaderul vaporașului de la Brăila și-l înecase, luase într-o noapte plasele și vîrșele puse la uscat de pescari, și încă parcă mai voia să crească. Vîrfurile din anul trecut nu se mai vedeau, copacii mari din insulele de peste Dunăre erau și ei cuprinși de ape pînă la crengi, de parcă crengile alea ar fi crescut așa, răspîndite, de-a dreptul din apă. Era gălbuie de mîl mult, murdară, căra pe ea gunoaie de tot felul, scînduri, pomi frînți sau smulși cu rădăcină cu tot, cîte ceva care semăna a coteț, a magazie, a te miri ce așezare omenească măturată de pe fața pămîntului fără milă. Sora Dumitru povestea că văzuse o dată și un bou înecat, și că pescarii de la Teke pescuiseră un copil. Ferește, Doamne!

În noaptea aceea de pomină, Letiția urcase pe la unsprezece în odaia ei, după ce pusese ventuze la doi copii și schimbase pansamentul unuia care avea o rană urîtă la picior. Pentru prima dată schimbase un pansament, singură, fără s-o îndemne nimeni, și-l făcuse bine, așa cum o văzuse pe doctorița Ceaușu procedînd. Îi tremurase puțin inima, dar mîinile nu-i tremuraseră. Avusese pe urmă sentimentul că e mai dibace, mai isteață decît se crezuse vreodată și o nădejde bucuroasă că o să iasă din ea o soră faină, o soră bună de tot.

Puțin după ce se culcase, auzise cum suie și sora Dumitru cu pași de pisică. „S-o fi certat cu pescarul ei, de s-o îndurat!" gîndise ea, și adormise.

O deșteptase zgomot de ape care bolborosesc, sau grija ei, care le văzuse pînă aproape de poala primei terase pe care era staționarul, pe seară? Sărise la fereastră. Curtea toată era o mare de apă. În lumina palidă a lunii, marea asta se mișca, vie, se zbătea, murdară, spumoasă. Coborî ca un vîrtej scările. Jos, în odăi, apa ajunsese pînă la paturi, pînă la trupuri. Bătea în ferestre, pe unele le spărsese. Bătea în ușă

și pătrundea prin încheieturile ei. Unii copii se treziseră și plîngeau, alții dormeau încă. Letiția se repezi pe scări, sus, s-o scoale pe sora Dumitru, dar cînd aceea coborî în urma ei, se pierdu cu firea, începu să strige, apoi căzu pe un pat, peste un prunc. Nu se mai putea face nimic cu ea.

Letiției îi ajungea apa peste genunchi. Nu mai era de așteptat. Luă un copil în brațe, îl înveli în pătură, vru să deschidă ușa, apa se împotrivea, ieși pe geam cu el și începu să urce voinicește la deal. Prima casă pe loc uscat era a lui Iusuf. Bătu cu pumnii, strigă. Apoi, pe ceilalți copii îi aduse în spinare, să aibă mîinile libere la o nevoie.

— Ține-te cu mîinile de părul meu. Ține-te bine. Stai călare pe gît, nu te teme!

Nu mai știa acum cum îi cărase pe toți. Totul se petrecuse prea repede, prea nu era chip de tocmeală. Numai atît își aducea aminte, de mîinile lor încleștate în părul ei, după gîtul ei, de tremurul lor, de căldura trupușoarelor lor înspăimîntate și lipite cu disperare de ea, și de recele grozav al apei, care începuse pe ulița de jos să i se suie pe șolduri, de lunecușul de sub picioare — noroc că trăsese în goană cizmele de acasă — de lumina aceea cenușie, care creștea o dată cu apa.

Apoi, între copiii așezați pe dușumea, unul lîngă altul, adormise și ea, frîntă.

Parcă ai timp acum să te gîndești la toate, și la ce bun să te gîndești, că numa' frumos n-a fost! Casa o trebuit și lipită pe unde crăpase, și zugrăvită, și curățită. Numa' treaba asta o ținut o lună, ce crezi! Copiii bolnavi tare or fost luați la spital, la Brăila, că unii or mai și răcit, cei aproape sănătoși, duși la părinți. Și-așa-i de urît fără copii în staționar! Treabă ai, firește, dar să-i ai acolo, să-i grijești, să-i vezi că se tămăduie! Că te-ai deprins și-ți place, nu de alta. De asta grăbește așa Letiția, că s-o deprins. Ș-apoi o veni și vara, mai lucri o țîr' la grădină, și-o veni și toamna. Aici gîndurile Letiței se opresc, n-au curaj să meargă mai departe, dar nădejdea e acolo, undeva, ascunsă în

piept, și o simte, chiar de n-o gîndește. Dacă faci o țîr' de școală, altfel vezi de urîții ăștia negri, că tare-s drăguți ! Și, vorba Mariei Ceaușu, se face viața pentru toți mai frumoasă, dacă fiecare pune umărul. Și ea, la o adică.

Astea toate le poți povesti la tînăra ceea de-o vint de la ziar, tocmai de la București ? Da' nici n-ai cum le spune, ș-apoi ce-ar fi de spus ? Ce-o fost o fost, ce-o fi om mai vedea. da' Letiția gîndește c-o fi bine.

CUPRINS

Cuvînt înainte 5

O noapte grea 7

Limpezire 30

O zi însemnată 54

Duelul 88

Dragul nostru Georgică 118

Ultima Tauber 157

Oglinda 251

Altundeva 309

O vindecare miraculoasă 333

Moartea fericitului 374

Cînd au crescut apele 400

Redactor responsabil : Popescu Constantin
Tehnoredactor : Marcus Ida

Dat la cules 05.04.1962. Bun de tipar 21.05.1962. Apărut 1962. Tiraj 15.185 ex. Broşate 14.100 ex. Cartonate 1085 ex. Hîrtie semivelină mată de 65 g/m². Format 540×840/16. Coli tipar 26,5. A. nr. 0167/1962. C. Z. pentru bibliotecile mari 8R. C. Z. pentru bibliotecile mici 8R—32.

Tiparul executat sub comanda nr. 20.387 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii, Bucureşti — R.P.R.

LEI 10